

સ્વર્ગની કુંચી

લેખક—સ્વ. અમૃતલાલ સુંદરજી પઢીઆર

સ્થળ: ચોરવાડ (કાઠિયાવાડ)

પ્રકાશક: સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય

સ્થળ: અમદાવાદ અને મુંબઈ

હરે રામ હરે રામ, રામ રામ હરે હરે;
હરે કૃષ્ણ હરેકૃષ્ણ, કૃષ્ણ કૃષ્ણ હરે હરે.

આવૃત્તિ ચોથી સં. ૧૯૮૧-કુલ પ્રત ૬૩૦૦
કાર્યાલયમાં ૩૧) પાકું પૂંકું ૧૨ પાંખો બૂંદ
બહાર ગામમાં બે આના વધુ લેશે.

અનુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય તરફના

ઉત્તમ અને સસ્તા ગ્રંથો

અતિ ઉત્તમ ધાર્મિક ગ્રંથો

ગ્રંથનું નામ	પૃષ્ઠ	કદઈંચ	મૂલ્ય
શિવચરિત શુદ્ધ રામાયણ	૭૮૪	૫૧૧ x ૬	૨૧
મહાભારતવાણીમનહરપદસાથે	૫૦૦	૫ x ૮	૧૧
વર્ણનાવ-ખંડિત ચરિત્ર સાથે	૨૪૮	૫૧ x ૮	૦૧
શ્રી રામભીક્ષુરામાયણ બેભાગ	૧૪૦૦	૬૧૧ x ૧૦	૬)
મહાભારતનાં આદિઅનેસભાપર્વ	૬૦૦	"	૨
શ્રી રામબોધ ...	૬૨૦	૫૧૧ x ૮	૨૧
શ્રી જ્ઞાનેશ્વરી ભગવદ્ગીતા	૭૦૦	૫૧૧ x ૬	૨૧
શ્રીમદ્ભાગવત-ભાષાંતર	૭૦૦	૮ x ૧૧	૫)
શ્રીરામકૃષ્ણકથામૃત બંને ભાગ	૬૫૦	૫૧૧ x ૮	૨૧
સ્વામીરામતીર્થ-ભા. ૧થી૫	૫૦૦	"	૨)
" " ભાગ ૬થી૬ તુરતમાં		નીકળશે.	
" " ભાગ ૧૦-૧૧	૫૦૦	૫૧ x ૮	૨)
" " ભાગ ૧૨-૧૪ તુરતમાં		નીકળશે.	
સ્વામીવિવેકાનંદ ભાગ ૧થી૩	૫૬૫	૫૧ x ૮	૨૧
" " ભાગ ૪-૫	૬૦૦	"	૨૧
" " ૬થી૮ તોખા	૧૦૦૦	૫ x ૬૧૧	૩)
" " ભાગ ૯ મો	૭૪૦	"	૨૧
" " ભાગ ૧૦ મો	૩૦૦	"	૧૧
શ્રીભજનસાગર-નવી આવૃત્તિ.	૨૦૦	૫ x ૮	૦૧
સ્વર્ગનું વિમાન ...	૩૮૪	૪૧૧ x ૮૧૧	૧)
સ્વર્ગની કુચી અને બ્રહ્મનો છપાય છે.			

ઉત્સાહ અને ચેતનાપ્રેરક પુસ્તકો

ધર્મનિગ્રંથમાળા...	૫૬૨	૫૧ x ૮	૧૧
આગળ વસો ...	૫૮૪	૫ x ૬૧૧	૧)
માનવના સુષ્ટાઓ ...	૭૨૦	"	૧૧
ધર્મ સામર્થ્ય અને સમૃદ્ધિ	૫૫૨	"	૧)
ધર્મમય જીવન...	૨૧૬	"	૦૧

વૈદકસંબંધી ઉપયોગી પુસ્તકો

વૈદકસંબંધી હિંદો વૈદ્યરાજ	૧૦૦૦	૫૧ x ૮૧૧	૪)
વૈદકસંબંધી સામાન્ય જ્ઞાન	૧૪૦	૫ x ૬૧૧	૦૧

સુંદર છબીઓ

૧-સુન્દર	}	દરેકનું ૩૬ ઈંચ ૭ x ૧૧
૨-સુન્દર તથા ગણેશ		દરેકનું મૂલ્ય ૦૧
૩-સુન્દર સર્વદમન		દરેક પ્રતના ૦૧ પૌ. જુડ

સાથેજીમાંડે જુઓ સામેની બાજુ

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૨૧૦૭ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ સ્વર્ગના કુંડા

વિષય ૬-૬

સ્વર્ગની કુંચી

લેખક—સ્વ. અમૃતલાલ સુંદરજી પઢીઆર
સ્થળ: ચૌરવાડ (કાઠિયાવાડ)

સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય તરફથી
છપાવી પ્રસિદ્ધકર્તા: બિશુ-અખ'ડાનંદ
સ્થળ: અમદાવાદ અને મુંબઈ

હરે રામ હરે રામ, રામ રામ હરે હરે;
હરે કૃષ્ણ હરે કૃષ્ણ, કૃષ્ણ કૃષ્ણ હરે હરે.

આવૃત્તિ ચોથી—૫૪ ૩૭૮-પ્રત ૩૩૦૦-સં'૦૧૯૮૧-કુલપ્રત ૯૩૦૦
કાર્યાલયમાં રૂ ૧) = પાકુ પૂંકું ૧૧ = પૌ. ૦ જુદું
બહાર ગ્રામમાં ને આના વધુ લેશે.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથોચય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ

૧૯૧૦-૭

અમદાવાદ-‘ સસ્તું સાહિત્ય મુદ્રણાલય ’માં
વિશ્વ-અખંડાનંદના પ્રબંધથી મુદ્રિત

નારાયણ નારાયણ નારાયણ

અર્પણપત્રિકા

હે

પ્રભુ,

તમે એક

છો, અખંડ છો,

અનંત છો, વ્યાપક છો,

નિવિકાર છો, સર્વાધાર છો,

સકળ વિશ્વના સ્વામી છો, અને

સર્વ શક્તિમાન છો, તમે સર્વ શુભના

નિધિ છો, તમે દયાના સાગર છો, અને

તમે અધમ ઉદ્ધારક છો, તમારો મહિમા અ-

ગાધ છે, તમારું હૃદય અપાર છે, તમે રાજાઓના

રાજા તથા દેવોના પશુ દેવ છો, અને તમારી અકળ ગતિને

કોઈ પાર પામી શકતું નથી. હે મહા મંગળકારી

અખંડ સમ્યક્દાનંદ પરમ કૃપાળુ પવિત્ર પિતા

મહાન ઈશ્વર! તમારા એવા શુભે ને

મોટાઇમાં મારું મન લય કરવા માટે

તમારી સત્ય સેવા કરવાને

ખાતર શુદ્ધ અંતઃકરણના

પ્રેમથી માનપૂર્વક હજી-

રો હજારવાર દંડ-

વત્ સાથે આ

પુસ્તક આપને

અર્પણ કરું

હું.

આપનો દાસાનુદાસ

અમૃતલાલ સુંદરજી

આ આવૃત્તિનું નિવેદન

તેર વર્ષના લાંબા ગાળા પછી આ પુસ્તકની ચોથી આવૃત્તિ પ્રસિદ્ધ થાય છે.

આ પછીનાં પૃષ્ઠોમાં આગલી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવનાઓ અપાઇ છે, તેમાં લેખક મહાશયે આ પુસ્તકની યોજના વગેરે દર્શાવેલું છે.

સ્વર્ગનાં પુસ્તકો અધિક પ્રચલિત કરવાનો સ્વં પદિયારનો ઉદ્દેશ અને પદિયારસ્મારકને લગતી કમીટી તથા ફંડ વગેરે વિષે થોડા માસ ઉપર પ્રસિદ્ધ થયેલા સ્વર્ગનું વિમાન (ચોથી આવૃત્તિ)ના નિવેદનમાં જણાવ્યું છે.

દાર્ખલાઓનાં લાંબાં મથાળાં, તેનો ભાવાર્થ જળવાઇ રહે એવી રીતે આ આવૃત્તિમાં ટુંકાવેલાં જણાશે.

આ પુસ્તકની આ આવૃત્તિ પ્રસિદ્ધ કરવામાં રોકાયેલાં નાણાંનો મોટો ભાગ (શ. બે હજાર) એક સદ્ગૃહસ્થ-જેમણે પોતાનું નામ જાહેર કરવા ના પાડી છે—તરફથી ઉછી દાખલ (વિનાવ્યાજે) મળેલો છે. પુસ્તકના વેચાણથી એ રકમ છુટી થતાં અન્ય પુસ્તકોના પ્રકાશન પાછળ તેને રોકવાની ધારણા પશુ તેમણે દર્શાવેલી છે. આ સંસ્થા તરફથી એ બંધુને સપ્રેમ ધન્યવાદ આપી છૂંકે તત્સત્.

સં. ૧૯૮૧ શાગણસુદ-૧૧

વિશ્વ-અખંડાનંદ

પહેલી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવના

આ શું ? સ્વર્ગની કુંચી ? હા, સ્વર્ગની કુંચી. બેશક સ્વર્ગની કુંચી એ બહુ મોટું નામ છે અને બહુ ઉત્તમ નામ છે. સા લોકો કુદરતીરીતેજ એમ ધૃચ્છે છે કે, અમોને “સ્વર્ગની કુંચી” મળી જાય તો સાફ. માટે હવે આપણે એ જાણવું જોઈએ કે, સ્વર્ગની કુંચી એટલે શું ? અમોને તો આપણાં પવિત્ર શાસ્ત્રોની માફક એક મહાન ભક્તરાજ મહારાજે એમ શીખવેલું છે કે:—

ભગવદ્ ધૃત્વાને આધીન થઇ બ્રહ્માર્પણ વિધિથી રૂઢી રીતે દુનિયાદારીની પોતાની ફરજો બજાવવી, પોતાના ધર્મના ઉત્તમ નિયમો સમજવા, સમજાવવા તથા પાળવા, સર્વશક્તિમાન અનંત બ્રહ્માંડના નાથના મહામંગળકારી પવિત્ર નામનું જેમ અને તેમ વધારે સ્મરણ કરવું, દરરોજ ધર્મસ્મરણના કરી આપણા અપરાધોની ખુલ્લાદિલે નમ્રતાપૂર્વક પ્રભુ પાસે માફી માગવી, આપણાં બાધબહેનોને આપણા આત્માતુલ્ય ગણી તેમની ભૂલો માફ કરવાની તથા સુધારવાની કાળજી રાખવી, મન, વચન કે કર્મથી કોઈ પણ જાતનું પાપ નહિ થઇ જાય તેની સંભાળ રાખવી, સત્સંગમાં પ્રેમ રાખવો ને હરિજન ઉપર હેત રાખવું, મોત તથા ધર્મરાજના ઇન્સાફને યાદ કરી મોજમજની વૃત્તિને કાબુમાં રાખી દુનિયાદારીની આસક્તિ ઓછી રાખવી, પૂર્ણ શ્રદ્ધાથી ભક્તિમાર્ગ કે જ્ઞાનમાર્ગમાં લાગી જઇ ધર્મી રસ્તામાં આવી જવું, જેમ અને તેમ અંતરમાંથી ચોખ્ખા થઇ દુનિયામાં સત્ય ધર્મ વધે એવાં કામો કરવાં, આપણું હૃદય ભગવદ્ આવેશથી ભરેલું રાખવું અને તનથી, મનથી ને ધનથી તથા મન, વચન ને કર્મથી, જ્યારે અને ત્યારે અને જેટલો અને એટલો પરમાર્થ કરવો, તથા સદાસર્વદા સર્વ દેકાણે મહાન પ્રભુના પવિત્ર નામનો જયજયકાર થઇ રહે એમ વર્તવું તેનું નામ “સ્વર્ગની કુંચી” છે. એ સિવાય એ કરતાં વધારે સારી બીજી કોઇ સ્વર્ગની કુંચી અમે જાણતા નથી, એટલે આ “સ્વર્ગની કુંચી” માં ઉપર વર્ણવેલું તે જાતનુંજ જ્ઞાન આપવામાં આવેલું છે.

આ પુસ્તકમાં જે દાખલાઓ છે તે એક મહાન ભક્તરાજનીજ પ્રસાદી છે. “*એ ભક્તરાજ તરફથી મને જે દાખલા મળેલા છે તે સાદા, સહેલા અને હિંદુધર્મને બરાબર લાગુ પડે તેવા તથા મંદિરોમાં છૂટથી બોલી શકાય તેવા હતા, પણ મેં તેમાં જમાનાને અનુસરતા છૂટાપણાના વિચારો ભેગેલા છે, એટલે એ દાખલામાંથી કોઇ ફટકો જે જરા વધારે સ્ટ્રોંગ લાગે તો એ મારી તરફનોજ-અંતરની લાગણીનો કડવો ડોઝ છે એમ સમજવું.”

“*આ પુસ્તકમાં જે કવિતા તથા પદો આવેલાં તે એક ભક્ત

* “સ્વર્ગના વિમાન” ની પ્રસ્તાવનામાંથી આ બંને પેરા લીધા છે.

મંડળમાં પ્રસંગોપાત અપુરુષો ગાતાં હતાં તેમાંથી લીધેલાં છે, એટલે કાંઈ કાંઈ ઠેકાણે તેમાં ભૂલો હોય એ બનવાભેગ છે. એ કવિતા તથા પદોના મૂળ કર્તા, તેને છપાવનારાઓ તથા અમને એ લખાવનારા સજ્જનોનો હું માનપૂર્વક ઉપકાર માનું છું.” એ પદો તથા લજનો અમે હરિજનોને મોઢેથી સાંભળીને લખીએ છીએ, એટલે જે પુસ્તકમાં તે છપાયાં હોય તે પુસ્તકોની અમોને ખબર ન હોવાથી તેનાં નામ અમે આપી શકતા નથી. આ ગ્રંથની શરૂઆતમાં જે પદો છે તે ચોરવાડ વહીવટી ખાતાના દફતરી રા. રા. ત્રંબકરાય વિઠ્ઠલજીએ મને આપેલાં છે અને માંગરોળવાળા ભક્તરાજ અનંત-પ્રસાદ ત્રિકમલાલ વૈષ્ણવે પોતાનાં બનાવેલાં પદો લેવાની મને રજા આપી છે; માટે હું તે બંને સાહેબોનો ઉપકાર માનું છું.

આ પુસ્તક છપાવીને પ્રજાની હજુરમાં મૂકી શકું છું તેનું માન શેઠ દામોદર લખમીદાસ ખીમજીને ઘટે છે; કારણ કે તેઓ સાહેબની કિંમતી મદદથી મને પુસ્તકો લખવામાં તથા છપાવવામાં બહુ સગવડતા થયેલી છે, એટલુંજ નહિ પણ કહેવાને ખુશાલી ઉપજે છે કે, લોકો પણ “ સંસારમાં સ્વર્ગ ” “ સ્વર્ગનું વિમાન ” અને “ સ્વર્ગની કુંચી ” નો બહુ સારો લાભ લે છે, માટે તેઓ સાહેબનો માનપૂર્વક ઉપકાર માનું છું.

છેવટ વાંચનાર ભાઈબહેનોને વિનંતિ કરવાની કે, જે આ પુસ્તક વારંવાર વાંચશે તે પવિત્ર ધર્મની રૂઢી ફરજો સહેલાઈથી બજાવી શકશે, દુનિયાદારીની જંગળ વચ્ચે પણ શાંતિથી રહી શકશે, પાપથી બચી શકશે, ભગવદ્ ઇચ્છાને આધીન થઈ શકશે અને પ્રભુપરાયણ જીંદગી ગાળી શકશે, એટલુંજ નહિ પણ મરતી વખત દિલાસો મેળવી શકશે અને જે પવિત્ર હૃદયથી “ સ્વર્ગની કુંચી ” માં બતાવેલા નિયમો પાળશે તે ઇશ્વરકૃપાથી આ “ સ્વર્ગની કુંચી ” ખરેખરા સ્વર્ગની સાચી કુંચીરૂપજ થઈ પડે તેમ છે, માટે આ પુસ્તક ફરી ફરીને વાંચવાની અને તેના તત્ત્વો પાળવાની એટલે કે આપણાં આચરણો સુધારવાની અમે મજબૂત ભલામણ કરીએ છીએ અને આ “ સ્વર્ગની કુંચી ” ખરેખરા સ્વર્ગની કુંચીરૂપજ થઈ પડે એમ અમે જીગરથી ઇચ્છીએ છીએ.

મુંબઈ, હનુમાન ગણી. તા. ૩૦-૪-૧૯૦૩

વૈદ અમૃતલાલ મુંદરજી પઢિયાર

બીજી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવના

“ સ્વર્ગની કુંચી ” માટે જે હકીકતો જણાવવાની જરૂર હતી તે પહેલી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવનામાં જણાવેલી છે અને એ પ્રસ્તાવના પણ આ પુસ્તકમાં દાખલ કરેલી છે, એટલે એ બાબતમાં કંઈ ખાસ નવું કહેવાનું નથી; પણ આ પ્રસ્તાવનામાં મારા સંતોષને ખાતર મારે કહેવું જોઈએ કે:—

“ સ્વર્ગની કુંચી ” ની પહેલી આવૃત્તિનાં બે હજાર પુસ્તકો ત્રણ વરસમાં ખપી ગયાં છે અને હજી પણ એની બહુ માગણી થાય છે, એટલુંજ નહિ પણ ધણાં કુટુંબોમાં એ પુસ્તક હમેશાં વંચાય છે, ઘણીએ સત્સંગની મંડળીઓમાં એ પુસ્તક હમેશાં વંચાય છે, ઘણાએ સાધુઓમાં હોંશિ હોંશિ વંચાય છે અને બીજા ધર્મવાળા લોકો પણ એ પુસ્તક માટે બહુ ઉંચા વિચારો ધરાવે છે; એટલુંજ નહિ પણ “ સ્વર્ગની કુંચી ” “ સ્વર્ગનું વિમાન ” “ સ્વર્ગનો ખજાનો ” તથા “ સંસારમાં સ્વર્ગ ” એ પુસ્તકો વાંચવાથી કેટલાંક માણસોનાં ચરિત્ર સુધરી ગયાં છે અને કેટલાંક માણસોની જીંદગી સુધરી ગઈ છે. આ બધી વાતો એ પુસ્તકોના વખાણના મારી ઉપર જે સેંકડો કાગળો આવે છે તથા રૂબરૂ માણસો મળે છે તે ઉપરથી જાણીને મને બહુ આનંદ થાય છે; કારણ કે કોઈ પણ માણસની જીંદગી સુધારવામાં, કોઈ પણ માણસને સાચું જ્ઞાન સમજાવવામાં, કોઈ પણ માણસના વિકારો ઓછા કરવામાં, કોઈ પણ માણસને અંતરનો દિલાસો આપવામાં, કોઈ પણ માણસને ખરાબ રસ્તે જતો બચાવવામાં, કોઈ પણ માણસના દિલમાં ભક્તિનાં બીજોત્પાદવામાં, કોઈ પણ માણસને ઇશ્વરનો મહિમા સમજાવવામાં અને કોઈ પણ માણસને મનના દુઃખોમાંથી છોડાવવામાં જો માઈ લખાણ ઉપયોગી થઈ શકતું હોય તો એ કરતાં વધારે આનંદ બીજો કયો હોય ? માટે “ સ્વર્ગની કુંચી ” આવી અસર કરી શકે છે એમ જાણીને મને બહુ આનંદ થાય છે; અને જેમ જેમ લોકો તેનો વધારે લાભ લે તેમ તેમ હું મારી મહેનત સફળ થયેલી સમજું છું.

આ પુસ્તકની પહેલી આવૃત્તિ છપાવવાનું માન શેઠ દામોદર લેખ-મીદાસ ખીમજી જે. પી. ને મળ્યું હતું તેમજ આ બીજી આવૃત્તિ છપાવવાનું માન પણ તેઓજ સાહેબને ધટે છે. શેઠ દામોદરભાઈ મારાં પુસ્તકો છપાવવામાં મને બહુ મદદ કરે છે માટે તેઓ સાહેબનો માનપૂર્વક ઉપકાર માનું છું.

આ બીજી આવૃત્તિમાં ધણીએ નવાં પદો “ શ્રીભક્ત સાગર ” માંથી દાખલ કરેલાં છે તથા “ ઇશ્વરમાર્થના અથવા ભગવાન સાથે વાતો કરવાની રીતિ. ” એ પુસ્તક દાખલ કરેલું છે. તેની

કિંમત માત્ર એક રૂપિયેજ રાખેલી છે. હજી એ કરતાં પણ ઓછી કિંમત રાખવા અને બની શકે તો કાંઈ પણ નફો લીધા વિના પડતર કિંમતે પુસ્તકો આપવા મારો વિચાર છે પણ હજી એવાં સાધનો નથી તેથી લાયકારું છું.

અંબઈ હનુમાનગણી.

વૈદ અમૃતલાલ સુંદરજી પઢિયાર

ત્રીજી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવનાનો સારાંશ

આ પુસ્તકની બીજી આવૃત્તિનાં બે હજાર પુસ્તકો ખલાસ થઈ ગયાં છે ને આ ત્રીજી આવૃત્તિ છે તેમજ “સ્વર્ગના વિમાન” ની પણ ત્રણ આવૃત્તિ થઈ છે. “સ્વર્ગના ખળના” ની બીજી આવૃત્તિ છપાય છે. “સંસારમાં સ્વર્ગ” ની બીજી આવૃત્તિ બહાર પડી ગઈ છે અને “સાચા સ્વર્ગ” ની બીજી આવૃત્તિ થોડા વખતમાં થશે. એ માટે મારાં પુસ્તકો વાંચનાર સાધારણ જ્ઞાનવાળાં, મધ્યમ વર્ગનાં તથા ગરીબ વર્ગનાં લાઇબ્રેરેનોનો ખાસ આભાર માનું છું.

આ “સ્વર્ગની કુંચી” તથા “સ્વર્ગના વિમાન” ને વખાણનારાં ગુજરાતી લાઇબ્રેરેનો સાંભળીને રાજી થશે કે તેમને જેમ આ પુસ્તકો ગમે છે તેમજ વેંકટેશ્વર પ્રેસવાળા શેઠ ખેમરાજ શ્રીકૃષ્ણદાસને પણ તે પુસ્તક બહુ ગમ્યાં છે તેથી તેમણે એ બંને પુસ્તકોનાં હિંદીમાં ભાષાંતર કરાવેલાં છે, તે થોડા વખતમાં છપાશે. સાથે સાથે પ્રસંગોપાત એ જણાવ્યાથી પણ મોટો આનંદ થાય છે કે ભુસાવળના મામલતદાર એમ. સી. કેલકર બી. એ. નાં પત્ની સૌ. ગિરિજાબાઇએ “અગ્નિના સ્વર્ગ” નું મરાઠીમાં ભાષાંતર કરેલું છે, તે પુસ્તક પણ હાલમાં છપાય છે. આવી રીતે બીજી ભાષાઓમાં પણ “સ્વર્ગનાં પુસ્તકો” ની કદર થવા લાગી છે એ સંતોષની વાત છે.

આ આવૃત્તિ છપાવવા માટે ચોરવાડવાળા સદ્ગૃહસ્થ શેઠ જમનાદાસ દામોદરે પૈસા ધીરવાન્ની મને મદદ કરેલી છે એ માટે તે સન્નજન અંકુશે ઉપકાર માનું છું.

સર્વશક્તિમાન મહાન ઇશ્વરનો મહિમા સમજાવનારા આ પુસ્તકોને વધારે વધારે લાભ લેવાય એજ છેવટની પ્રાર્થના.

ઈંદાવન, જ્ઞાનગોદડી, તા. ૧-૬-૧૯૧૨

વૈદ અમૃતલાલ સુંદરજી પઢિયાર

સારામાઠા પ્રસંગે જ્ઞાનનું દાન-- બેટ--લહાણી

પોતેજ પૂર્ણ જ્ઞાની થઈને બીજાઓને જ્ઞાન આપવું એ તો કાઈક થીજ બને; પરંતુ મહાન જ્ઞાનીઓના જ્ઞાનોપદેશરૂપ ઉમદા પુસ્તકો તો સર્વ કાંઈ બીજાઓને આપી શકે.

સારામાઠા પ્રસંગે ઉપર માત્ર થોડાક વધુ ખર્ચથી (કે થોડુંક લીઝો) વાપરીને પણ) શારીરિક ખાનપાન ઉપરાંત એવા માનસિક જોરાકની પત્રાવલિરૂપ ઉમદા પુસ્તકો પણ પ્રત્યેક મહેમાન, પડોશી, યાત્રિજ, બ્રાહ્મણો, વિદ્યાર્થીઓ વગેરેને બેટ આપાય તો તે તેમને માટે ગમે તેવાં મિષ્ટાન્ન અને બીજી વસ્તુઓ કરતાં બહુજાન વધારે ઉપકારક થાય એ ખુલ્લું છે.

ઈચ્છા હોય તો “ અમુક પ્રસંગ અથવા વ્યક્તિના સ્મરણનિમિત્ત અમુક તરફથી બેટ ” કે એવું મુખપૃષ્ઠપર : છપાવેને, કે સ્મરસ્તાપથી છાપીને અથવા હાથવડે લખીને તેવી બેટ આપવાથી તે પ્રસંગ અથવા વ્યક્તિના સ્મારકનો હેતુ પણ સરી રહે છે.

સસ્તા સાહિત્યદ્વારા નીકળેલાં અથવા બીજાં જે પણ પોતાને પસંદ પડે તે લોકોપકારક પુસ્તકો પોતાને ત્યાં આવતા પ્રત્યેક નાના મોટા પ્રસંગે વહેંચીને ધનના સદુપયોગનું તેમજ જ્ઞાન જેવી સર્વોપરિ વસ્તુના પ્રચારનું શ્રેય દરેક સમજી મનુષ્યે મેળવવું ઉચિત છે.

છૂટથી ખર્ચ કરવા ઇચ્છનાર સંજ્ઞન ધારે તો કાંઈ એક ઉપકારક પુસ્તકની ખાસ આવૃત્તિ છપાવીને પણ વહેંચીવહેંચાવી શકે; અને મધ્યમ કે ઓછા ખર્ચ કરવાનો હોય તો પોતાને પસંદ પડે તેવા કાંઈએક ઉત્તમ પુસ્તકની સામટી પ્રત ખરીદીને તેની લઢાણી કરી શકે, જે એકથી વધુ જાતનાં સારાં સારાં પુસ્તકો લીધાં હોય તો બેટ લેનારને તેમાંથી પોતાને મનમગનું પુસ્તક ઉપાડી લેવાની સમવડ પણ આપી શકાય. માત્ર પાંચ દશ રૂપિયાજ આ રસ્તે ખર્ચવા હોય તો પણ ગીતાનો ૧૮ માં અધ્યાય અથવા તો બીજી કાંઈ સારી બસો ચારસો પુસ્તકોઓની લઢાણી વહેંચી શકાય, છેવટે એકાદ રૂપિયા ખર્ચવા હોય તો તેટલાવડે પણ ધર્મપ્રચાર માંની અથવા બીજી અસરકારક શિખામણોનાં સો બસો હસ્તપ્રત સુખેથી વહેંચી શકાય.

ગીતાના ૧૮ માં અધ્યાયવાળી પુસ્તકોઓ તો હરકોઈ માણસ હાલતાં ચાલતાં પણ પાવલામાં દશ પ્રત દશ જથ્થાને બેટ આપવાનો લઢાણો લઈ શકે.

સસ્તું સાહિત્યવર્ધક કાર્યાલય—અમદાવાદ અને મુંબઈ

—સ્વર્ગનું વિમાન—

ચોથી આવૃત્તિ, કદ ૫X૯ નાં પૃષ્ઠ ૩૮૪,

મૂલ્ય માત્ર ૧) = પાકુ પૂઠું ૧૧=

‘સ્વર્ગ’ એટલે પ્રભુમય જીવન અથવા પ્રભુ પોતે. એ સ્વર્ગ મેળવવા માટે કંઈ ખટારા કે ઘોડાગાડી કામ લાગે નહિ: એને માટે તો “વિમાન” જ જોઈએ. આ પુસ્તક એવાજ પ્રકારનું અને ભક્તિમાર્ગની પહેલી ચોપડી જેવું હોવાથી એનું નામ “સ્વર્ગનું વિમાન” રાખેલું છે. એમાં બહુ હેશિ હેશિ વાંચવા ગમે એવા ટુંકા ટુંકા અને રમુજી રૂપ દાખલાઓ છે; તથા ઠેકાણે ઠેકાણે પ્રસંગને અનુસરતાં બોધપ્રદ ભજનકીર્તન પણ આપેલાં છે. આ દાખલાઓ વાંચવાથી ધર્મનો મહિમા અને આવશ્યકતા સમજાય છે તથા ઈશ્વર એટલે શું ? અને ઈશ્વર કેવા હોય ! તે જાણવા સમજવાની ઇચ્છા થાય છે.

—સ્વર્ગનો રાજાનો—

ત્રીજી આવૃત્તિ, કદ ૫X૯ નાં પૃષ્ઠ ૩૫૦,

મૂલ્ય માત્ર ૧) = પાકુ પૂઠું ૧૧=

‘કુંચી’ વડે દાર ઉઘાડીને સ્વર્ગની અંદર તો પેઠા; પરંતુ પછી ‘સ્વર્ગનો ખજાનો’ હાથ કરવાનો બાકી રહે છે. આ પુસ્તક એવા ખજાના-રૂપ હોવાથી તેનું નામ ‘સ્વર્ગનો ખજાનો’ રાખ્યું છે અને તે ભક્તિ-માર્ગની ત્રીજી ચોપડી છે. એમાં ભક્તિની જરૂર, સંતનાં લક્ષણ, ઈશ્વરનું સ્વરૂપ, મનને વશ કરવાના જાદુગીમાં મીઠાશ લાવવાના અને પાપથી બચવાના ઉપાય, ભક્તોનો તરફગાટ, ભક્તિનું ખરૂં સ્વરૂપ, સત્સંગનો લાભ, ઈશ્વરપ્રેમ કઈ, શ્રદ્ધા અને ભક્તિની ખિલવણી કેવી રીતે થાય ? શાસ્ત્રના સાચા અર્થ કેમ સમજવા ? પ્રભુપ્રેમ કેવી રીતે જગાડવો, સાચો પરમાર્થ કેવી રીતે ચર્ચ શકે ? આચરણ કેમ સુધરે ? એ વગેરે અનેક ઉપકારક વિચારોનો ખજાનો આ પુસ્તકમાં ૧૨૫ અસરકારક દાખલાઓદ્વારા રજુ થયેલો છે. સાથે જૂઠા જૂઠા ભક્ત મહાત્માઓનાં ભજન ૫૬ વગેરે પણ આપેલાં છે.

—સ્વર્ગની કુંચી—

આ પુસ્તક પોતેજ

સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય

બદ્રપાસે-અમદાવાદ અને કાલ્યાણેવી-મુંબઈ

ઉત્તમ જીવનચરિત્રોનો મહિમા

(અનેક અનુભવીઓના ઉદ્ગાર)

“ જીવનચરિત્ર એ એક પ્રકારનું દર્પણ છે. જેમ અરીસામાં મનુષ્ય પોતાની મુખાકૃતિમાં આંપણુ જુએ છે, ત્યારે તે આંપણુને કાઢી નાખવા અને કાંતિમાં વધારો કરવા માટે પ્રયત્ન કરે છે; તેમ ચરિત્રરૂપી આર-સીથી પોતાના સ્વભાવમાં વળગેલાં બૂબણુદૂષણુ-ગુણદોષ-તેના જોવામાં આવે છે અને તેમ ચર્તા દૂષણુનો ક્ષય અને બૂબણુમાં શુદ્ધિ કરવાને તે જગૃત થાય છે. વળી જે કામ ઉપદેશ અથવા બોધ કરવાથી નથી બનતું તે કામ જીવનચરિત્ર સહેલાઈથી પાર પાડી શકે છે. અતિ શ્રમ ભઈ વિદ્યા ભણો, દેશાટન કરો, સ્વદેશશ્રદ્ધિતેયુ થાઓ, પ્રેમશૌર્ય દાખવો, એવા એવા ઉપદેશો મુખે અથવા પુસ્તકદ્વારા કરવાથી જેવી અને જેટલી અસર થાય છે, તેના કરતાં એવા ગુણોથી અંકિત થઈ પ્રખ્યાતિમાં આવેલા મહા જનોનાં ચરિત્ર વાંચી સમજવાથી અધિક અસર થાય છે. વાંચનારના સ્મરણુસ્થાનમાં તેની આખાદ ઉંડી છાપ પડે છે અને પછી તે તેને અનુસરીને ઉત્તેજિત થઈને બહાર પડે છે. ”

“ ઉત્તમ ચરિત્રો તેના વાચકને બતાવી આપે છે કે એક સામાન્ય મનુષ્ય પણ પોતાનું જીવન કેટલી હદ સુધી ઉત્તમ બનાવી શકે તથા કેવા ઉચ્ચ કાર્ય કરી શકે અને જગતમાં કેટલી બધી સારી અસરો ફેલાવી શકે. ”

“ ચરિત્રોના વાચનથી આપણું ચૈતન્ય સતેજ થાય છે, આપણી આશ્ચર્યામાં જીવન આવે છે; આપણામાં નવું ડોલત, હિંમત અને શ્રદ્ધા આવે છે; આપણે આપણા ઉપર તેમજ બીજાઓ ઉપર શ્રદ્ધા રાખીએ છીએ, આપણામાં મહત્વાકાંક્ષા જાગે છે; આપણે રૂઝાં કાર્યોમાં જોડાઈએ છીએ અને મોટાઓનાં કામોમાં તેમની સાથે હિસ્સેદાર થવાને ઉશ્કેરાઈએ છીએ. આ પ્રમાણે જીવનચરિત્રોના સહવાસમાં રહેવું, જીવનું અને તેમાંના દાખલાઓ જોઈને સ્ફુરણાયમાન થવું, એ તે તે ઉત્તમ આત્માઓના સમાગમમાં આવવા બરાબર અને ઉત્તમ મંડળમાં સહવાસ કરવા બરાબર છે. ”

“ મહાન ઓપુરોનો જીવનચરિત્રોનું ચિંતન કરાય છે ત્યારે બરાબર સમજી શકાય છે કે મહાતાનો દરવાજો સર્વને માટે ઉઘાડો છે. ”

(ઉપર પ્રમાણે હોવાથી જ સરતા સાહિત્ય તરફથી અનેક ઉત્તમ ચરિત્રો નીકળતાં આવે છે. વિજત માટે જુઓ પુસ્તકની ઉલ્લેખના પૃષ્ઠો.)

આ આવૃત્તિનું શુદ્ધિપત્ર

પૃષ્ઠાંક	પાત્રિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૬	૭	સર્વદા કે	સર્વદા
૩૪	૨૯	ભગવદ્ગુનો	ભગવન્નનો
૫૧	૧૨	વખતે	વખત
૫૪	૩૦	ભાઈ	ધાધ
૭૦	૧૪	ખખ	ખૂખ
૯૮	૨૯	આપી	આપી
૯૮	૩૦	છોકર	છોકરા
૧૦૫	૯	રહેવામાં	રહેવામાં
૧૧૦	૧૬	ધર્મો	ધર્મો
૧૫૩	૧૦	અસાધિક	અસાધિક
૧૫૬	૨૦	નિખાલાસ	નિખાલસ
૧૭૦	૨૦	કાલાં છે	કાલાં છે (૨)
૧૭૭	૧૩	ચોખ્ખ	ચોખ્ખા
૧૯૬	૩	ભાવખ્યતિ	ભવિખ્યતિ
૨૩૫	૨૫	પેતના	પેતાના
૨૩૭	૧૮	આપશે	આપશે
૨૬૫	૭	અને અને	અને
૨૮૧	૩૧	ઉપર દયા	દયા
૨૯૬	૧૩	જીતવાને	જીતવાનો
૩૦૬	૧૬	તો તો	તો
૩૦૯	૨૨	નાકવિનાની	નાકવિનાની
૩૧૦	૩૩	કુપ્રભુના કમો	પ્રભુના કુકમો
૩૧૮	૧૭	ખલાડોમાં	ખલાડોમાં
૩૩૨	૧૮	કામ કામ	કામ

અનુક્રમણિકા

- ૧-એક સાઈ શાક ખાતાં આપણને કેટલી બધી મઝા પડે છે ?
ત્યારે અખંડ આનંદરૂપી હરિરસમાં કેટલી બધી મઝા હશે ? ૧
- ૨-અર્ધાંજીને કાંઈ મોટા યજ્ઞ કરવાની જરૂર નથી, પણ ભગ-
વદ્ ઇચ્છાને આધીન થવાની જરૂર છે. ... ૩
- ૩-મરણ મુજબ સારા અક્ષર ન લખાય તે કલમને આપણે
ફેંકી દઈએ છીએ, તેમજ પ્રભુની ઇચ્છા મુજબ ન
ચાલીએ તો આપણા પણ તેવાજ હાલ થાય છે. ... ૩
- ૪-એક સારા માણસની દોસ્તીથી પણ ઘણો લાભ થાય છે
ત્યારે પ્રભુની દોસ્તીથી કેવો મોટો લાભ થશે ? ... ૫
- ૫-એક નાની ખીલીથી મોટો સંયો પણ અટકી પડે છે, તેમ
નાના પાપથી મોટી અડચણ આવી પડે છે. ... ૬
- ૬-ગરીબો એ તો આપણાં તરવાનાં ઘુંચડાં છે. ... ૮
- ૭-સત્સંગરૂપી ચાવીવડેજ અજ્ઞાનનાં તાળાં ઉઘડે છે. ... ૧૦
- ૮-સૂરજના ચિત્રથી કાંઈ અજવાળું ન પડે, તેમ માત્ર ચોપ-
ડીમાં લખેલા ધર્મથી કાંઈ કલ્યાણ થાય નહિ. ... ૧૧
- ૯-શામાટે ડરો છો ? પ્રભુ જેવો પાલનહાર છે. ... ૧૨
- ૧૦-હરદીના ભક્ષા સાંજ વૈદ કડવું ઝોસડ પાય છે ને
પરહેણ પળાવે છે ! તેમ ધર્મશાસ્ત્રો પણ આપણા કલ્યાણ
સાંજે કેટલીક બાબતો ત્યજવાનું કહે છે. ... ૧૪
- ૧૧-રાંડયા પછીનું હડાપણ તેમજ મુવા પછીનું યાન કામ-
નું નહિ, માટે હમણાંથીજ ચેતી લ્યો. ... ૧૫
- ૧૨-વાંઠો સ્વપ્નમાં વરઘોડે ચડે ને વહુ પામે પણ જાગીને
જોતાં તેમાંનું કાંઈ મળે નહિ, તેમ આ સંસાર પણ
સ્વપ્ન જેવો છે. ... ૧૬
- ૧૩-આપણું યાન ને વૈરાગ્ય કેવાં ખોટાં છે તે વિષે એક
શેઠ ને ધાટીની વાત ... ૧૮
- ૧૪-એક શેઠે કોઈ મહાત્માને પોતાનું નવું ઘર બતાવતાં
તે વિષે તે સાધુએ જણાવેલા વિચારો ... ૧૯
- ૧૫-પ્રથમની ઉજેણી ... ૨૨
- ૧૬-જેમ પખો પોતે ફરીને ખીજને સુખ આપે છે, તેમ
સાધુઓ દુઃખ ખમીને પણ ખીજઓને શાંતિ આપે છે. ૨૩
- ૧૭-કાદવમાં રૂપીઓ પડી જવાથી કાંઈ તેની કિંમત ઘટતી
નથી, તેમ માળાપ ગુસ્સે થાય તેથી કાંઈ તેમનો પ્રેમ ઘટે નહિ. ૨૫
- ૧૮-પ્રથમ વિષે ... ૨૬
- ૧૯-કદિ તમારી પાસે સ્વર્ગની ચાવી હોય અને તમે ખીજ-

- એને સ્વર્ગનાં આરણ્યાં ખોલી આપતા હો, તોપણ જો તમારામાં પ્રભુપ્રેમ ન હોય તો તે તમોને કંઈ કામતું નથી. ૨૯
- ૨૦-આપણી ધન્યતાઓ આકૃતના પડીકા જેવી છે, માટે તેને આપણી પાસે રાખવામાં ફાયદો નથી. એને તો સર્વ શક્તિમાન પ્રભુજી સાચવી શકે. ... ૩૧
- ૨૧-પ્રભુને આપણી ધન્યતા સોંપી દેવી એ આપણી યુદ્ધી સોંપી દીધા બરાબર છે. ... ૩૧
- ૨૨-પ્રભુ પોતાનાં બાળકોને વિસારી મૂકશે નહિ. ... ૩૩
- ૨૩-માણસો પોતાનાં જનવરોમાટે ફેટલી બધી કાળજી રાખે છે ? ત્યારે પ્રભુ પોતાના જીવોમાટે ફેટલી બધી ફિકર રાખતો હશે ? ... ૩૪
- ૨૪-મોટાં કામો કરવાથી પ્રભુ જેટલો રાજી થાય તે કરતાં તેની ધન્યતા પ્રમાણે ચાલવાથી વધારે રાજી થાય છે. ૩૫
- ૨૫-મોટાં કામો કંઈ બધાંથી બની શકે નહિ, પણ ભગવદ્ ધન્યતાને આધીન થવું એ તો સૌથી બની શકે. ... ૩૬
- ૨૬-પ્રભુ કેવા છે ? ... ૩૭
- ૨૭-ધન્યર સર્વવ્યાપક છે. ... ૩૮
- ૨૮-માફ કરવાને પ્રભુ તો સદા તૈયારજ છે, પણ આપણે તેની માફી માગતા નથી એજ ખામી છે. ... ૩૯
- ૨૯-પ્રભુની દયા તો જુઓ, કે જેનાવિના ચાલે નહિ તે અનાજ સસ્તું કર્યું અને મોતી મોંઘાં કર્યાં. ... ૪૦
- ૩૦-સર્વ શક્તિમાન પ્રભુ મહાન દયાળુ છે, માટેજ તેણે ધન-સાહને પાછળ રાખેલો છે. ... ૪૧
- ૩૧-મૂંઝો જાળ ખાય તેનો સ્વાદ કેમ કહી શકે ? ... ૪૩
- ૩૨-હીરાની કિંમત તો ઝવેરીજ સમજે તેમ પ્રભુનાં પવિત્ર નામની કિંમત પણ ભક્તોજ સમજે છે. ... ૪૪
- ૩૩-લોભીઓના કેવા ખૂરા હાલ થાય છે તે વિષે ... ૪૭
- ૩૪-પાપવિષે ... ૫૦
- ૩૫-આપની સાથે મુસાફરી કરનાર છાકરાંને કંઈ ભાતાની ફીકર હોય નહિ, તેમજ દંદ ભગવદ્ આશરો રાખનાર હરિજનને પણ કંઈ પોતાની ફીકર હોય નહિ. ... ૫૧
- ૩૬-પ્રભુ ઉપરનો વિશ્વાસ ... ૫૨
- ૩૭-બધાવિના ચાલશે પણ વિશ્વાસવિના ચાલવાનું નથી. ૫૩
- ૩૮-બધા અક્ષરો જાણ્યા વિના જેમ પુસ્તક વંચાય નહિ, તેમ ધર્મના બધા નિયમો પાળ્યા વિના મોક્ષ થાય નહિ. ૫૫
- ૩૯-પ્રભુ આપણાં મોટાં, નાનાં કે હલકાંબારે કમોને નહિ પણ આપણી આધીનતાને જુએ છે. ... ૫૫

- ૪૦—સૌથી મોટામાં મોટો દુર્યોધ્ધુ અભિમાન છે; તે ઇશ્વરેઅંજાને આધીન થઇએ ત્યારેજ જાય છે. ... ૫૭
- ૪૧—આપણને સત્સંગનો રંગ ધણો વખત રહેતો નથી, માટે રોજ રોજ સત્સંગમાં જવાની જરૂર છે. ... ૫૮
- ૪૨—હડીઆળને જેમ ચાવી આપવાની જરૂર છે, તેમ જીવને સત્સંગની જરૂર છે. ... ૫૮
- ૪૩—એક સાધુએ સમજવેલો દોહતનો અર્થ. ... ૫૯
- ૪૪—ઇશ્વરને સર્વવ્યાપક સમજવાથી પાપથી બંધી શકાય છે. ૬૧
- ૪૫—પ્રભુને આપણી ઇચ્છા આપવાથી સર્વસ્વ આપી દેવાય છે. ૬૨
- ૪૬—પ્રભુને આપણી ઇચ્છાઓ આપી દેવાથી બધું કેમ આપી દેવાય છે તેનો ખુલાસો. ... ૬૩
- ૪૭—જે બીજાઓની ઉપર દયા રાખે તેઓને માટેજ પ્રભુની દયા છે; જે આબુ તે ઓહિયાં કરી જનાર માટે નથી. ૬૪
- ૪૮—લંગરની સાંકળમાંથી એક પથ્થુ મોકોડો વૂટે તો આગળોટ છૂટી જાય છે, તેમ ધર્મનો એક પથ્થુ નિયમ વૂટે તો મોક્ષમાં જઇ શકાતું નથી. ... ૬૫
- ૪૯—માય, બેંસ કે ઘોડાંગઘેડાની પેઠે માણસથી કાંઈ રસ્તા વચ્ચે ઉભાં ઉભાં સુતરાય નહિ, તેમજ અજાનીઓની પેઠે કાંઈ સમજીથી પાપ કરી શકાય નહિ. ... ૬૭
- ૫૦—હરદીની શક્તિ હરી લેનાર ડોકટર નીચ છે, તેમ જરૂરને વખતે મદદ કરવાને બદલે વધારે વ્યાજ લેનાર પથ્થુ નીચ છે. ... ૬૯
- ૫૧—મોજશોખ સાડ કરજ કરવું એ મહા પાપ છે. ... ૭૧
- ૫૨—પ્રભુના સ્મરણ માટે માળા ફેરવવી એ પ્રભુને પામવાની સીડી છે અને તેના મણકા તે એ સીડીનું એક એક પગથીયું છે. ... ૭૩
- ૫૩—આ વખતમાં પ્રભુનું નામસ્મરણજ સુખ્ય સાધન છે. ૭૪
- ૫૪—પ્રભુનું નામસ્મરણ એ ઉત્તમમાં ઉત્તમ યજ્ઞ છે. ... ૭૭
- ૫૫—ધાબળીમાંથી ઉત્તરો એક એક તાંતણો ખેંચી લેતાં અંતે ધાબળીપણું મટી જઇને ઉતરૂપ થઈ રહે છે, તેમ પ્રભુનું એક એક નામસ્મરણ કરતાં અંતે જીવપણું મટી જઇને શિવરૂપ થઈ શકાય છે. ... ૭૯
- ૫૬—પૂર્ણ પ્રેમથી અનંત પહોંચના નાથના નામનું સ્મરણ કરવું એ તપ કરવા બરાબર છે. ... ૮૧
- ૫૭—પ્રભુનું નામસ્મરણ કરવાના ફાયદાવિષે. ... ૮૩
- ૫૮—પ્રભુ કહે છે કે સંકેતિના દોષીના દાનથી કે મહાજી વખતે થતાં ધાણીના દાનથી આશરો નહિ; જે પાર પડ્યું

- હોય તો તમારા અંતઃકરણો અને અર્પણ કરો. ... ૮૫
- ૫૯-ખરી ભક્તિ કાંઈ બહારના ડોળડીમાકમાં નથી, પણ ભગવદ્દષ્ટાંતને આધીન થવામાં છે. ... ૮૭
- ૬૦-પ્રભુની જયમાળ આપણી જય છે, માટે સદાસર્વદા સન્નિવેદનદંત્રી જય થાઓ ! ... ૮૯
- ૬૧-પ્રભુનીજ જય થવી જોઈએ કે જેથી દુનીઆતું કલ્યાણ થાય; આપણી જય થવાથી શું વળવાતું છે ? ... ૯૦
- ૬૨-આપણી દરરોજની પહેલી ફરજ ... ૯૧
- ૬૩-પાપથી બચવા માટે આપણી રોજની ભૂલો તપાસો. ... ૯૨
- ૬૪-મોઢા ઉપર પડેલા કાંધો આરીસામાં જોઈને કાઢી નાખીએ છીએ, તેમ અંતરમાંના દોષોને પણ રોજની ભૂલો તપાસી કાઢી નાખવા જોઈએ. ... ૯૩
- ૬૫-ધન્ય સર્વનો પાલનકર્તા છે. ... ૯૫
- ૬૬-શક્તિવિના કરજ કરવું તે ચોરી કરવા જેવું છે. ... ૯૫
- ૬૭-છોકરાઓ સાડે દલ્લો મૂકી જવો અને પોતે નરકમાં પડવું; એવું ન કરો. ... ૯૬
- ૬૮-જેમને મોજ કરાવવા સાડે તમે નરક પસંદ કરો છો, તેમણે તમારી ઉપર કેવું હેત હોય છે ? ... ૯૮
- ૬૯-ધન્ય આપણો પિતા, મોક્ષદાતા, કૃપાળુ, સૌંદર્યવાન તથા આદિઅંતરહિત છે. ધન્ય આપણો પિતા છે ! ૧૦૧
- ૭૦-વૈદના ઘરમાં ઝેર હોય, તેથી કાંઈ તે પોતે ઝેર ખાઈ લે નહિ; તેમ આ દુનિયામાં માયા હોય તેથી કાંઈ આપણે તેમાં ફસાઈ જવું જોઈએ નહિ. ... ૧૦૩
- ૭૧-પ્રભુ આપણી પાસે જેટલું કરાવવા ઇચ્છે, તેટલુંજ આપણે કરવું જોઈએ. ... ૧૦૪
- ૭૨-સાથે બોળે વધારે હશે તો ભાડું વધારે આપવું પડશે, માટે જેમ બોળે હલકો થાય તેમ કરો. ... ૧૦૫
- ૭૩-મહાન પ્રભુને છોડીને આપણે કેવી હલકી વસ્તુઓમાં પડ્યા રહીએ છીએ ? ... ૧૦૭
- ૭૪-પ્રભુની ઇચ્છાવિરુદ્ધ વર્તવું તે તેની સામે થવા જેવું છે. ૧૦૮
- ૭૫-પ્રભુ તરફથી સોંપાયલું કામ કર્યા વિના બીજાં સારાં કામ કરવાથી પણ પ્રભુ રાજ થતો નથી. ... ૧૦૯
- ૭૬-આમબોટ ઉપર રહી ગયેલું પંખી જેમ આમતેમ ફરી ફરીને અંતે પાછું એજ આમબોટ ઉપર આવીને બેસે છે, તેમ આપણે પણ બધે રખડીને અંતે પ્રભુના રસ્તામાં આવીએ ત્યારેજ શાંતિ પામીએ છીએ. ... ૧૧૦
- ૭૭-ધન્ય સર્વજ છે એટલે બધું જાણે છે. ... ૧૧૧

- ૭૮-ભક્તિમાન બાપજી મોહમાં ફસાઈ ગએલાઓને કેમ બ-
ચાવી લે છે તેનો દાખલો. ... ૧૧૩
- ૭૯-પ્રભુના જીવોને બળત કરવા એ મહા પાપ છે. ... ૧૧૪
- ૮૦-વહાલામાં વહાલી ઇચ્છાઓજ આપણે પ્રભુને અર્પણ
કરવી જોઈએ. ... ૧૧૫
- ૮૧-આપણી ઇચ્છા તે આપણી જીંદગીની ચાવી છે માટે તે
ચાવી પ્રભુને સોંપી દેવી જોઈએ. ... ૧૧૬
- ૮૨-ઇશ્વર આપણું સર્વસ્વ છે તથા ઇશ્વર સૌ ગુણે પરિપૂર્ણ છે. ૧૧૭
- ૮૩-મહાન પ્રભુ તો સૌને મળવા તૈયારજ છે. ... ૧૧૯
- ૮૪-મોટા લોકોની પેઠે પ્રભુને મળવા માટે અગાઉથી ટાઇમ
નક્કી કરવો પડતો નથી. ... ૧૨૦
- ૮૫-ટીફ્ટ લઇ લ્યો, નહિ તો ટ્રેન ઉપડી જશે ને તમે રહી જશો. ૧૨૧
- ૮૬-એક ડોશીનો અફસોસ અને મહાત્માનો ઉપદેશ. ... ૧૨૨
- ૮૭-પ્રથમ રૂબરૂબ બચાવો ને પછી ઉપદેશ કરો. ... ૧૨૬
- ૮૮-મતપંથમાં નહિ ફસાતાં પ્રભુને શરણે જાઓ. ... ૧૨૭
- ૮૯-પ્રભુને પામવાનાં ધણાં સાધનોમાં નામસ્મરણ એ મુખ્ય
ગણવાનું કારણ ? ... ૧૨૮
- ૯૦-આપણા ધણાંએ રીતરિવાજોની પેઠે આપણી દાનની રીતિ
પણ બદલવી જોઈએ. ... ૧૩૦
- ૯૧-સારા સમયની વાટ જોવામાં ન રહી જતાં જે બને તે
ઝટઝટ કરી લો. ... ૧૩૩
- ૯૨-પળની ખબર નથી ત્યારે ભલાં કામો આવતી કાલ ઉપર
શામાટે રાખો છો ? ... ૧૩૪
- ૯૩-અસલના વખતમાંના ચાર આશ્રમના હેતુઓ. ... ૧૩૬
- ૯૪-દુનિયામાં તો કાંટા રહેશેજ; આપણા પગમાં જોડા પ-
હેરી લઇએ તો ખસ છે. ... ૧૩૮
- ૯૫-આપણી ચાવી પ્રભુને સોંપ્યા વિના મોક્ષનાં ઇનામ લઇ
શકાતાં નથી. ... ૧૪૦
- ૯૬-ન્યાંસુધી આપણી ઇચ્છાફી ચાવી પ્રભુને ન સોંપી-
એ ત્યાંસુધી આપણો વિશ્વાસ કાચો સમજવો. ... ૧૪૧
- ૯૭-આપણી ઇચ્છા ફી ચાવી પ્રભુને ખુશીથી નહિ સોંપીએ
તો અ તે લાચારીથી પણ સોંપવીજ પડશે. ... ૧૪૨
- ૯૮-પોતાની ઇચ્છા પ્રભુને સોંપનારાજ તરી ગયા છે. ... ૧૪૩
- ૯૯-આપણી ઇચ્છાઓનું જોખમ આપણી ઉપરથી ઉતારી
પ્રભુને સોંપી દો. ... ૧૪૪
- ૧૦૦-એ દહાડા આગળ કે પાછળ પણ અતે મરી જવું છે;
માટે આત્માનું કલ્યાણ થાય તેમ કરો. ... ૧૪૫

- ૧૦૧-પ્રભુનું નામ પાછળ રાખે તે પાછળજ રહી જાય છે,
માટે બળપણથીજ પ્રભુને ઓળખવાની તબવીજ કરે. ૧૪૭
- ૧૦૨-સૂર્ય સામે હમેશાં કાંઈ જોતું નથી, પણ મહણુ થાય
ત્યારે સૌ તેના સામે જુએ છે; તેમ ભક્તોના ગુણ કોઈ
બીકમાં જોતું નથી, પણ તેની જૂલ તો તુરત જુએ છે... ૧૪૮
- ૧૦૩-આપનો ચોપડો લઇને બેસીએ ત્યારે તો લેણું ને દેણું
બન્ને કહેવું જોઈએ; તેમજ શાસ્ત્રમાં પણ સારું કે ન-
રસું જે હોય તે ખુલ્લી રીતે કહેવું જોઈએ. ... ૧૫૦
- ૧૦૪-ખરાબ જગ્યાની પણ મન ઉપર ખૂરી અસર થતી હો-
વાથી ખાસ કારણવિના એવે ઠેકાણે ન જાઓ. ... ૧૫૨
- ૧૦૫-જ્યારે આપણને હરિજન વહાલા લાગે ત્યારે સમજવું
કે હવે આપણે પ્રભુના વહાલા થયા. ... ૧૫૩
- ૧૦૬-ધન્યર દયાળુ છે. ... ૧૫૪
- ૧૦૭-ખરી ભગવદ્ ઇચ્છા સમજવા સારૂ પ્રભુનું શરણ લેવું
જોઈએ. ... ૧૫૫
- ૧૦૮-ગાય કોઈનું નુકશાન કરે તો ગોવાળોનાજ દંડ થાય, તેમ
ગુરુની ઇચ્છા ઉપર લગામ છોડીએ તો પછી ગુરુજ જ-
વાખદાર છે. ... ૧૫૭
- ૧૦૯-અવણવિષે ... ૧૫૮
- ૧૧૦-ધન્યરનું સ્વરૂપ જાણવાથી થતો આનંદ ... ૧૫૯
- ૧૧૧-ધન્યર અવિનાશી એટલે નાશરહિત છે. ... ૧૬૧
- ૧૧૨-ધન્યર કૃપાળુ છે. ... ૧૬૩
- ૧૧૩-તમારા જોરથી નહિ, પણ પ્રભુપ્રાર્થનાથી વિકારોને
રોકી શકાશે. ... ૧૬૪
- ૧૧૪-પ્રભુની દયા પાસે પાપ કાંઈ ખિસાતમાં નથી. ... ૧૬૬
- ૧૧૫-જો આપણે પૂર્ણ પ્રેમથી પ્રભુને શરણે જઈએ તો પ્રભુ
આપણાં પાપ માફ કરવાનું કમલે છે. ... ૧૬૭
- ૧૧૬-પાકેલા ફળ ઉપર પક્ષીઓ વધારે ચાંચ મારે છે, તેમ
ભક્ત થશે ત્યારે લોકો હેરાન તો કરશેજ, પણ તેથી
કાંઈ ડરી જવાય નહિ. ... ૧૬૯
- ૧૧૭-ભક્તવિષે ... ૧૭૦
- ૧૧૮-ધન્યરની કૃપાંપી જળ ખેંચવા માટે માળા તે રેટ છે
અને તેના પારા તે ડોલચીઓ છે. ... ૧૭૧
- ૧૧૯-ભગવદ્ ધ્યાન ધરવા વિષે. ... ૧૭૨
- ૧૨૦-અભિમાન છોડીને પ્રભુના શરણમાં જવા સારૂ ભગવદ્
ઇચ્છાને આધીન થવાની જરૂર છે. ... ૧૭૪
- ૧૨૧-કયાં જવું એ ઘોડાના હાથમાં નથી, પણ ચલાવનારાના

- હાથમાં છે; તેમ આપણે પણ મહાન પ્રભુની ઇચ્છાને
આધીન રહેવું જોઈએ. ... ૧૭૫
- ૧૨૨-ધર્મ એવો મહાન દયાળુ છે કે તેની પાસે માગનાર
કોઈપણ ખાલી હાથે પાછો જતો નથી. ... ૧૭૫
- ૧૨૩-લોભીઆઓ કોઈને કામમાં આવતા નથી. ... ૧૭૭
- ૧૨૪-જેમ છોકરાઓ પતંગીઆં પકડવા માટે મહેનત કરે છે, તેમ
લોભીઆઓ ધન માટે મહેનત કરે છે. ... ૧૭૮
- ૧૨૫-છોડને બચાવવા માટે ઘાસ નિંદવું એ કાંઈ ખોટું નથી;
તેમજ પ્રભુને ઓળખવા સારું કામ, ક્રોધ વિગેરેને ખ-
રાબ કહેવા એ કાંઈ નિંદા નથી. ... ૧૭૯
- ૧૨૬-આપણી થોડી જુદીને લીધે શાસ્ત્રની ઘણી વાતો સમ-
જાય નહિ તેથી કાંઈ તે ખોટી કહેવાય નહિ. ... ૧૮૦
- ૧૨૭-પ્રભુ પોતેજ આપણા ગુરુ છે અને પ્રભુએ પોતેજ આ-
પણને પવિત્ર શાસ્ત્રો આપેલાં છે. ... ૧૮૨
- ૧૨૮-આપણી ઉપર પ્રભુની દયા છે, તેથીજ બીજા લોકો
આપણી ઉપર હેતુપ્રીત રાખે છે. ... ૧૮૩
- ૧૨૯-પવિત્ર સ્ત્રીઓ કામાંધ માણસોને કેવી રીતે બચાવી લે છે ! ૧૮૪
- ૧૩૦-પ્રભુના મંદિરમાંથી ઇનામ લીધા વિના કોઈપણ ખાલી
જતું નથી. ... ૧૮૮
- ૧૩૧-આધિજાને તો જ્ઞાનસના ચાંબલાજ આડા આવે અને દીવા
દેખાય નહિ, તેમજ પ્રભુના રસ્તામાં ન હોય તેને અડ-
ચણોજ ભોગવવી પડે. એને કાંઈ આનંદ મળે નહિ. ... ૧૯૦
- ૧૩૨-બ્યાબચાર કરતાં મોત સારું છે. ... ૧૯૨
- ૧૩૩-વાતો કરતાં તો બહુ આવડી, પણ આચરણ સુધર્યા
નહિ એવું કાંઈ ધાર્યું ? ... ૧૯૪
- ૧૩૪-હુશિયાર કથાકાર કેવા હોય છે અને કેવા કેવા યાત્રી
ઓતા હોય છે તેનો નમુનો. ... ૧૯૫
- ૧૩૫-મનમાં છગકપટ તથા હાથ હાથ ભરી રાખીને કાંઈ ઈ-
શ્વરી આનંદ ભોગવી શકાય નહિ. ... ૧૯૭
- ૧૩૬-આ મહા તોફાની સંસારસાગર પ્રભુ ઉપરના વિશ્વાસ-
થીજ તરી શકાય છે. ... ૨૦૦
- ૧૩૭-બહારથી જુદા જુદા આચારવિચારવાળા દેખાતા હોય
તોપણ બધા ભક્તો અંતરમાં એકજ તાલ-સુરપર ના-
ચનારા હોય છે. ... ૨૦૧
- ૧૩૮-કેટલાક ભક્તોને ઢોંગી કહે છે પણ તેમને કહો કે એવો
ઢોંગ કરી તો જીવો ! ... ૨૦૨
- ૧૩૯-જો ધર્મ ન પળાય અને કાંઈ પણ ભલાં કામો ન થાય

- તો દુનિયામાંની બીજી કોઈ પણ ચીજો કરતાં આપણો
 દેહ વધારે નકમો છે. ૨૦૩
- ૧૪૦—અધિકારવિના ઉત્તમ વસ્તુ પણ કામ લાગતી નથી. ૨૦૫
- ૧૪૧—તોપને મોટે બંધાવા જનારને મિઠાઈ ખાતી કેમ લાવે ?
 તેમ આપણને પણ થોડા વખતમાં મરવાનું છતાં ખોટા
 ખોટા ઉદ્દેશ કેમ સૂઝે ? ૨૦૬
- ૧૪૨—સત્સંગની ખુબી. ૨૦૮
- ૧૪૩—પીપર ખુબ છુટાયાથી ગુણમાં વધે છે, તેમ પ્રભુનું
 નામ પણ બહુવાર લેવાયાથી ફાયદો થાય છે. ૨૦૯
- ૧૪૪—ઉપરના પારદાન સામું ન જોતાં અંદરના માલ સામું
 જુઓ છો; તેમજ માણસોના અવગુણ ન જોતાં, તેના
 આત્મા તરફ જુઓ. ૨૧૧
- ૧૪૫—પરમાર્થને માટે ભલાં માણસો કેટલું બધું અપમાન
 ખમી લે છે, તેનો દાખલો.... .. ૨૧૨
- ૧૪૬—શ્રીમત મોટા કે ભક્ત મોટા ? ૨૧૩
- ૧૪૭—ભગવતકથામાંથી શું સાર લેવો તે વિષે. ૨૧૫
- ૧૪૮—પ્રભુથી ઉલટા ચાલીને ધર્મ કરવો તે પાપ છે. ... ૨૧૭
- ૧૪૯—સર્વ ધર્મ કબૂલ કરે છે કે, પ્રભુની ઇચ્છાને આધીન થવું
 જોઈએ અને પ્રભુના હુકમો પાળવા જોઈએ. ૨૧૮
- ૧૫૦—ધર્મ પાળ્યા વિના ધર્મનું નામ લેવાથી માત્ર કાંઈ ક-
 ર્યાણુ થાય નહિ. ૨૧૯
- ૧૫૧—એક ગરાસીઆએ કોઈ એક ગરીબ રાંડીરાંડ બાઈનું
 ખેતર જીલમથી લઇ લીધું તે વિષે ૨૨૦
- ૧૫૨—લોભ મુવા પછી પણ દુઃખ દે છે. ૨૨૨
- ૧૫૩—મરતી વખત તો રામ રામને બદલે લામ લામ થઈ જાય
 છે. માટે હમણાંથીજ ચેતો. ૨૫૫
- ૧૫૪—ભગવાન જે કરે છે તે ભલુંજ કરે છે, એવો વિશ્વાસ
 રાખતાં શીખો. ૨૨૭
- ૧૫૫—રૂપિયાની છાપ ગમે તે હોય પણ ચાંદી ચોખ્ખી જો-
 ઇએ; તેમ આપણું અંતઃકરણ ચોખ્ખું હોવું જોઈએ. ૨૨૯
- ૧૫૬—કોરા એકથી કાંઈ પૈસા મળે નહિ ! તેમ શાસ્ત્રની વાતો
 કરવાથી કાંઈ દહાડો વળે નહિ. ૨૩૦
- ૧૫૭—પ્રભુની ઇચ્છાને આધીન થઈ જવાથી માણસ કર્મથી
 બંધાતો નથી. ૨૩૧
- ૧૫૮—લાકડાનું જે કુંડું નમતું નથી તે મૂળસહિત ઉખડી
 જાય છે; તેમજ ભગવદ્ ઇચ્છાને આધીન થાય નહિ
 તેઓનો પણ નાશ થાય છે. ૨૩૨

- ૧૫૯-ભગવદ્ ઇચ્છાને આધીન થઈ શકે તેજ જગતનું કલ્યાણ કરી શકે છે. ... ૨૩૩
- ૧૬૦-મૂળને પાણી પાવતી કાળો એની મેળ કાલે છે. ... ૨૩૫
- ૧૬૧-ગરીબ ખેડુતે રાજને મુઠી ભરીને બોર બેઠ આપ્યા, તેને બદલે રાજાએ તેને બોબો ભરીને રૂપિયા આપ્યા; તેમ પ્રભુને અર્થે આપેલી વસ્તુનું પશુ મોટું ફળ મળે છે. ૨૩૬
- ૧૬૨-ખરા ભક્તોને પ્રભુ ગમે તે રસ્તે મદદ કરે છે. ... ૨૩૭
- ૧૬૩-દુનિયામાં એકજ નિશાળ, હોસ્પિટાલ કે દુકાનથી ચાલે નહિ તેમજ એકજ ધર્મથી પશુ ચાલે નહિ. ... ૨૩૯
- ૧૬૪-તાંબુરાના ત્રણે તાર સરખા હોય તોજ મળનો સૂર નીકળી શકે; તેમ મન, વચન અને કર્મ પવિત્ર હોય તોજ ઇશ્વરી આનંદ ભોગવી શકાય. ... ૨૪૦
- ૧૬૫-આપણે પ્રભુ સાથે દોસ્તી કરવી હોય તો પ્રભુના હુકમો પાળવા જોઈએ. ... ૨૪૨
- ૧૬૬-કાષ્ઠકની પશુ દોસ્તી કર્યા વિના ચાલે તેમ નથી માટે પ્રથમથીજ પ્રભુની દોસ્તી કરી લો. ... ૨૪૪
- ૧૬૭-સરકારની પેઠે પ્રભુ પશુ જો દરેક બાબતોના વેરા માટે તો આપણો કર્યા આરો આવે ? ... ૨૪૬
- ૧૬૮-ભક્તિનું ખરૂં સુખ તો હરિની હજુરમાં-મોક્ષધામમાંજ સમજાશે. ... ૨૪૯
- ૧૬૯-ભગવાનના ભક્ત અને શ્રીકૃષ્ણના દોસ્ત છતાં મુદામાજી દરિદ્ર કેમ રહ્યા ? ... ૨૫૦
- ૧૭૦-ધર્મમાંજ માણસની ઉત્તમતા છે; બાકી તો ઝાઝ તથા પશુઓ કરતાં પશુ તે ઉતરતો છે. ... ૨૫૨
- ૧૭૧-માણસો પશુ નોકરને બદલો આપે છે, તો પ્રભુ કેમ બૂલી જશે ! ... ૨૫૩
- ૧૭૨-ધર તરફ જતી વખતે બળદો પશુ ઉતાવળા ચાલે છે, તો આપણે પશુ હરિની હજુરમાં જવા માટે ઉતાવળ કરવી જોઈએ. ... ૨૫૪
- ૧૭૩-દુશ્મનને અપશુકન કરવા માટે પોતાનું નાક કાપી નાખનારા મૂર્ખની પેઠેજ આપણે પશુ શત્રુઓને હેરાન કરવા માટે આપણા જીવને નરકમાં નાખીએ છીએ. ... ૨૫૬
- ૧૭૪-પૃથ્વી, પાણી, પવન, સૂર્ય વિગેરે જે જે આપણી જીંદગી માટે અત્યંત જરૂરની વસ્તુઓ છે તે સર્વ પ્રભુની કૃપાનું ફળ છે ... ૨૫૮
- ૧૭૫-આપણી માગણીઓ તો તુરંત હોય છે; પશુ પ્રભુ પોતાની મોટાઈ સાચું જોઈને આપણને ધણ વધારે આપે છે. ... ૨૫૯

- ૧૭૬-પ્રભુના મંદિરમાં કેવી રીતે જવું જોઈએ ? ... ૨૬૦
- ૧૭૭-આપણે શા માટે દેવમંદિરમાં જવું જોઈએ ? ... ૨૬૨
- ૧૭૮-આપણે વાતોમાંજ રહી જવાનું નથી; પણ કાંઈક કરી
બતાવવાનું છે ... ૨૬૪
- ૧૭૯-માળા તે પ્રભુનો રસ્તો છે અને તેના પારા તે અજવાળું
આપનારાં દાનસો છે. ... ૨૬૬
- ૧૮૦-ધન્યરના દરબારમાં આપણે માટે મકાન બાંધવાને પ્ર-
ભુનું એક એક નામ તે એક એક ઘંટ છે. ... ૨૬૭
- ૧૮૧-એક એક સેકંડમાંથી જમાનાઓ થાય છે, તેમ પ્રભુનું
એક એક નામ લેતાં સરવાળે આપણું કલ્યાણ થઈ જાય છે. ૨૬૯
- ૧૮૨-નાનપણથીજ દાન આપતાં શીખવું જોઈએ. ... ૨૭૧
- ૧૮૩-જૂદા જૂદા ધર્મ એ આ સંસારરૂપી ચક્કરના આરા છે
અને પ્રભુ એ ચક્કરની ધરી છે ... ૨૭૩
- ૧૮૪-પ્રાણીઓ સાથે જે બલાઈ ન રાખે અને પ્રભુ ઉપર પ્રેમ
રાખવાનો દાવો કરે તેમને ખોટા સમજવા ... ૨૭૫
- ૧૮૫-આપણે કાંઈ ભપકા બતાવવા મંદિરમાં જવાનું નથી;
પણ પાપની મારી મેળવવા જવાનું છે. ... ૨૭૮
- ૧૮૬-માત્ર ઉપલક્ષ્યે મંદિરમાં ફેરો ખાવાથી આપણા આ-
ત્માનું કલ્યાણ થઈ જાય નહિ. ... ૨૮૦
- ૧૮૭-શાસ્ત્રની વાતો બોલી જવામાં મુશ્કેલી નથી, પણ તે
પ્રમાણે પાળવું એમાંજ ખુબી છે. ... ૨૮૨
- ૧૮૮-નાસ્તિક દોસ્ત કરતાં ભક્ત દુશ્મન પણ સારો ... ૨૮૩
- ૧૮૯-પ્રભુકૃપા ... ૨૮૫
- ૧૯૦-આપણને ખબર ન પડે તેમ આપણે કેવી રીતે ચોરી
કરીએ છીએ તે વિષે. ... ૨૮૬
- ૧૯૧-ગરીબ માણસ હાથીનું દાન લઈ શકે નહિ, તેમ આપણે
ઉત્તમ યાન લઈ શકતા નથી. ... ૨૯૦
- ૧૯૨-કોઈ આપણને ગાળો દે, પણ તે ગાળ જો આપણે ન લ-
ખીએ તો તેનીજ પાસે રહે છે. ... ૨૯૨
- ૧૯૩-માયાને જીતવાનો સહેલો ઉપાય. ... ૨૯૬
- ૧૯૪-ભગવદ્ ધમ્મા વિષે ... ૨૯૭
- ૧૯૫-દુર્યોજીથી ઉપજતી ખરાબીઓ ... ૨૯૮
- ૧૯૬-અહંકારમાંથી ઉત્પન્ન થતા દુર્યોજી ... ૨૯૯
- ૧૯૭-લોભમાંથી પેદા થતા દુર્યોજી ... ૨૯૯
- ૧૯૮-અભિચારમાંથી ઉત્પન્ન થતાં પાપો ... ૩૦૦
- ૧૯૯-ક્રોધ તથા અદેખાઈમાંથી ઉત્પન્ન થતા દુર્યોજી ... ૩૦૦
- ૨૦૦-આળસમાંથી ઉત્પન્ન થતા દુર્યોજી ... ૩૦૦

- ૨૦૧-દિવસની સાકં ધડીમાંથી એક ધડી પણ સુધરે તેમ કરો, નહિ તો માર્યા જઇશું. ... ૩૦૧
- ૨૦૨-પાછની કાચમીર કે દોઢીઆનાં દાતણુ જોટલી પણ ચો-કસી સાચા ગુરુને શોધવામાં કોઇ કરે છે? .. ૩૦૩
- ૨૦૩-આ જગતની મોજમઝામાં માલ નથી. ... ૩૦૪
- ૨૦૪-માત્ર ધર્મની વાતો જાણવાથી કોઇ ધર્મી ન થવાય. ૩૦૬
- ૨૦૫-ધર્મી માર્ગ કોઇ ગરીબો અને તવંગરોને માટે જૂદો જૂદો નથી. ... ૩૦૮
- ૨૦૬-નાકવિનાની સ્ત્રી જેમ શોભતી નથી, તેમ પ્રભુ ભક્તિ-વિનાનું જ્ઞાન પણ શોભતું નથી. ... ૩૦૯
- ૨૦૭-ધર્મરની હજુરમાં જાતભાત નહિ પણ પ્રભુપ્રેમજી જોવામાં આવે છે. ... ૩૧૦
- ૨૦૮-જનાવરો અને બચ્ચાંઓ પણ આપણું મન સમજી જાય છે તો સર્વજ્ઞ પ્રભુ કેમ નહિ સમજી જાય? ... ૩૧૧
- ૨૦૯-આણું વાળવા ગયા અને વહુને બૂલી આવ્યા ... ૩૧૩
- ૨૧૦-આપણો આત્મા પ્રભુને માટે તલપી રહ્યો છે તે ખીજી સ્ત્રીનેથી કેમ રાજી થઇ શકશે? ... ૩૧૬
- ધર્મરપ્રાર્થના અથવા ભગવાન સાથે વાતો કરવાની રીતિ ... ૩૧૮
- આપણી નજાણા ને ધર્મરની મોટાઈ સમજાવનારી પ્રાર્થનાઓ ... ૩૨૧
- પ્રભુ પાસે માફ માગવા સારૂ આપણે કેવી રીતે આપણા વાંક કપૂલ કરવા જોઇએ તે વિષે. ... ૩૨૩
- જીભથી ચર્તા પાપોવિષે ... ૩૨૬
- નામ મેળવવાની ઇચ્છા વિષે ... ૩૨૬
- અહંકારવિષે ... ૩૨૮
- મોતવિષે ... ૩૩૦
- ધર્મરના ઇન્સાફમાંથી કોઇ પણ છટકી શકે તેમ નથી એ વિષે ... ૩૩૩
- પરમાર્થવિષે ... ૩૩૪
- ભગવદ્ ધર્મજાને આધીન થવા વિષે ... ૩૩૭
- આપણામાં પ્રભુપ્રેમ વધારવા માટે આપણે પ્રભુને શું કહેવું જોઇએ? ... ૩૪૦
- ધર્મરનો મહિમા સમજાવનારી પ્રાર્થના ... ૩૪૩
- બ્રાતૃભાવવિષે ... ૩૪૬

સ્વર્ગની કુંચી

૧-એક સાડું શાક ખાતાં આપણુન કેટલી બધી
મઝા પડે છે ? ત્યારે અખંડ આનંદરૂપી
હરિરસમાં કેટલી બધી મઝા હશે ?

આહા ! આજે તો કાંઈ કુરલીની ભાણ બનાવી હતી ! એના
સ્વાદની તો કાંઈ વાતજ ન પૂછો ! નવી નવી, કુણી કુણી ભાણ
ને માંહી લીંબુ નિચોવ્યું હતું. તેથી એવી તો બની હતી કે જાણે
રસપૂરીને પણ ભૂલી જઈએ. એ સ્વાદ તો દાઢમાંજ રહી ગયો
છે. ત્યારે બીજી બાઈએ કહ્યું કે:-આજે તો અમારી કમુએ એવી
કઠી વધારી હતી કે આખું ફળીયું ધમધમી રહ્યું હતું. શું એના
સ્વાદની વાત ! જાણે આંગળાંજ ચાટયા કરીએ. હજી પણ એ
સુગંધ મારા નાકમાંથી ગઈ નથી. એ સાંભળીને ત્રીજી એક
જણીએ કહ્યું કે:-અમારે ત્યાં આજે એક ઠેકાણેથી ગોળકેરી
આવી હતી, પણ શું તેનો સ્વાદ ! એ તો ‘ન ભૂતો ન ભવિષ્યતિ.’
લલા માણસ, બદામી હલવો તો એની પાસે કાંઈ બિસાતમાંજ
નહિ. જાણે એકલી એ ગોળકેરીજ ખાયા કરીએ. ઘણી જાતનાં
અથાણાં ખાધાં પણ એવી લહેજત ક્યાંઈ ન દેખી. ત્યારે ચોથીએ
કહ્યું કે:-અમારે ત્યાંહમણાં પાપડ બનાવ્યા છે તેની શું વાત કરું ?
એ પાપડ જ્યારે શેકાય ત્યારે તેમાંથી એવી ભભક છૂટે છે કે પાંચમા
માળ સુધી આખી ચાલીમાં સુગંધ ફેલાઈ જાય, ને એની ભભક-
થીજ મગજ તર થઈ જાય. એ પાપડ મોઢામાં મૂકતાં પહેલાં
તો ફેલાવવા ફેલાવવા થઈ જાય. એનાં એ બનાવવાવાળાં ને એનો
એ મસાલો, પણ એવા પાપડ અગાઉ કાંઈ દિવસ બન્યા નહોતા.
આની તો કાંઈ ખુબીજ જોર છે. અમારા પાપડ તમને ન ખપે,
એટલે કાંઈ ઉપાય નહિ, બાકી એ તો ખાવા જેવા છે.

બાઈઓ અને બહેનો ! આવી રીતે આપણે અને આપણાં

પાડોશીઓ પ્રસંગોપાત વાતો કરીએ છીએ, અને શાકભાજી તથા અથાણાના સ્વાદનાં વખાણુ કર્યાં કરીએ છીએ, પણ વિચાર તો કરો કે એ બધા સ્વાદોનો જે બનાવનારો છે, અને જેણે આપણને એ સ્વાદો સમજવા માટે ઇન્દ્રિયો, મન, બુદ્ધિ તથા જીવંતી આપી છે, તે સર્વ—શક્તિમાન, આદ્યંતરહિત, આનંદસ્વરૂપ મહાન પ્રભુની ભક્તિનો—પ્રભુની સેવાનો—પ્રભુના સ્મરણનો—પ્રભુને અર્થે ગરીબોને આપવાનો—જ્યાં પ્રભુનો મહિમા ગવાઈ રહ્યો હોય એવા હરિજનોના સત્સંગનો અને સ્વર્ગનો આનંદ કેટલો બધો મોટો તથા કેવો અલૌકિક હશે ? એ વિચાર તો કરો ! સ્વર્ગ કે જ્યાં ઇંદ્રની અપ્સરાઓ નાચી રહી છે, ગંધર્વો જેના ગુણનાં ગાન કરી રહ્યા છે, જ્યાં ઇન્દ્રિયત લોગ આપનાર કામધેનુ ને કલ્પવૃક્ષ આવી રહ્યાં છે, જ્યાં સદાય કરોડો સૂર્યના જેટલો પ્રકાશ છે, જ્યાં દુઃખ એ શબ્દ કોઈ સ્વપ્નામાં પણ જાણતું નથી, જ્યાં ઉંમરની ગણતરી નથી, જ્યાં કાળનો ભય નથી, જ્યાં આલવા માટે હીરામણેક ને મોતીની જમીનો છે, જ્યાં રોગ નથી, જ્યાં ભય નથી, જ્યાં ઘડપણુ નથી અને જ્યાં મોત નથી, પણ જ્યાં સદા આનંદ, આનંદ ને આનંદ જ છે, તથા જ્યાં પ્રભુ પોતે બિરાજે છે; ત્યાં કદિ પણ કરમાય નહિ એવાં કૂલોથી દેવતાઓ જેને વધાવી લેશે અને દેવીઓ જેનાં ઓવારણાં લેશે, તથા અપ્સરાઓ દાસીઓ બનશે, તે મહાન પવિત્ર ભક્તોના હરિની હજુરનાં સુખો કેવાં અલૌકિક હશે ? એ ખ્યાલ તો કરો ! પછી તમારા બાજીમૂળાની ને સેવપાપડની વાતો કર્યાં કરો. એવાં અમૂલ્ય સુખો, એવાં અખંડ સુખો, એવાં સાચાં સુખો ભક્તોને પ્રભુની ભક્તિથી મળે છે, માટે જેમ બને તેમ સાચા દિલે ને સાચી રીતે પ્રભુના હુકમ પ્રમાણે પ્રભુની ભક્તિ થાય તેમ કરો. એટલે જગતનાં બધાં સુખો એની મેળે તમારી પાસે આવીને હાજર થશે. પ્રભુએ ગીતાજીમાં કહેલું છે કે:—પ્રહ્લાનંદમાં—ઇશ્વરીઆનંદમાં આખા પ્રહ્લાંડના બધા આનંદો સમાઈ જાય છે. અહીંના જે આપણા મોટા મોટા આનંદો છે તે આનંદો પ્રહ્લાનંદના એક રૂવાંટાના આનંદની બરાબર પણ નથી, ત્યારે આપણાં બાઈડીછોકરાનાં—ધનમાલનાં—ધર્ષારોજગારનાં ને ખાવાપીવાનાં સુખ તે શું બિસાતમાં ? માટે બાઈઓ ! શાકભાજીના જેવાં જરાક વારનાં ખોટાં સુખમાં પડ્યા રહીને ઇશ્વરીઆનંદ શુભાવો માં. અખંડાનંદનો આનંદ શુભાવો માં !

૨-બધાઓને કાંઈ મોટા યજ્ઞ કરવાની જરૂર નથી, પણ ભગવદ્ધૃષ્ટાને આધીન થવાની જરૂર છે.

પ્રભુ આપણને એમ નથી કહેતો કે તમારી પાસે સાધનો ન હોય તોપણ તણાઈ તોળાઈને પણ યજ્ઞ કરો, પ્રભુ આપણને એમ નથી કહેતો કે તમે બાઈડીછોકરાઓને રખડાવીને ત્યાગી થઈ જાઓ, પ્રભુ આપણને એમ નથી કહેતો કે તમે શિયાળામાં ખરફમાં બેસો ને ઉનાળામાં અગ્નિની ધૂણીઓ તાપો, પ્રભુ આપણને એમ નથી કહેતો કે તમે ઉપવાસો કરી કરીને ભૂખે મરી જાઓ, પ્રભુ આપણને એમ નથી કહેતો કે તમારા સંસારવ્યવહારમાં પૂજો મૂકી દો, પ્રભુ આપણને એમ નથી કહેતો કે તમારા સુખના ફનાફાટીઆ કરી નાખો અને પ્રભુ આપણને એમ પણ નથી કહેતો કે તમે વગર કારણે રીબાઈ રીબાઈને મરી જાઓ; પણ તે પરમ દયાળુ, પવિત્ર પિતા તો માત્ર એટલું જ કહે છે કે, તમારી ઈચ્છા મને સોંપી દો, એટલે કે પ્રભુની ઈચ્છામાં તમે આવી જાઓ. દુનિયાના સર્વે ઉત્તમ ધર્મેના સાર એજ છે, ને એમાંજ પ્રભુ રાજ છે. મોટા મોટા યજ્ઞ, બહુ બહુ બળિદાન અને ઘણા ઘણા પ્રકારની દેહકપ્ટી, એ પ્રભુ નથી માગતો, પણ તે અખંડ દયાળુ પ્રભુ તો આપણું સર્વદા સુખજ ઈચ્છે છે. ભક્તોના સુખમાંજ તે રાજ છે. તે સારૂ તેણે ભગવદ્ધૃષ્ટાને આધીન થવાનો સંકેલામાં સંકેલો ને ઉત્તમમાં ઉત્તમ ધર્મ આપણને આપેલો છે; માટે ભાઈઓ ! જમીનના ને આસમાનના માલિક, ચંદ્રસૂર્યના બનાવનાર કોટિ સૂર્યના જેવા તેજોમય, જેની ગતિનો કોઈ પાર પામી શકતું નથી એવા પરમ દયાળુ પરમાત્માને શરણે જઈ પ્રેમથી ભગવદ્ધૃષ્ટાને આધીન થવાનું બળ મેળવો.

૩-મરણ મુજબ સારા અક્ષર ન લખાય તે કલમને આપણે ફેંકી દઈએ છીએ, તેમજ પ્રભુની ઈચ્છા મુજબ ન ચાલીએ તો આપણા પણ તેવાજ હાલ થાય છે.

કોઈ કોઈ વાર લખતી વખત આપણને જ્યારે ખરાબ કલમ મળી જાય છે, ત્યારે આપણો મિલજ કેવો બગડી જાય છે,

એ તમે કોઈ દિવસ ધ્યાન દઇને જોયું છે ? એ મિનિજ બગડવાનું કારણ શું છે ? કારણ એજ કે તે કલમ આપણી ઇચ્છા પ્રમાણે ચાલતી નથી, આપણે ઝીણા અક્ષર લખવા ઇચ્છીએ છીએ ને તે કલમથી બહા અક્ષર લખાય છે, આપણે ઉતાવળથી લખવા માગીએ છીએ પણ તે કલમ ઉતાવળથી ચાલતી નથી અને આપણે સફાઈથી લખવા ચાહીએ છીએ પણ તે કલમ બગડેલી હોવાથી તેનાથી હાથ પડતા બાય છે. આમ થવાથી છેવટ લાચાર થઈને એ કલમનું આપણે શું કરીએ છીએ એ તમોને ક્યાં ખબર નથી ? જો તે જરાક બગડી હોય તો તેને કાપીકુપીને સુધારવા મહેનત કરીએ છીએ અને તેમ છતાં પણ જો તે ન સુધરે તો તેને તોડીને ફેંકી દઈએ છીએ; કારણ કે તે આપણું હથિયાર છે, અને આપણે એ કલમના બનાવનાર છીએ, તેમ છતાં પણ આપણી ઇચ્છા મુજબ તે ચાલતી નથી માટે તેને ફેંકી દઈએ છીએ. આપણે અદ્ય જીવો જ્યારે આપણી ઇચ્છા પ્રમાણે ન થાય ત્યારે જ કલમ ઉપર પણ એટલો બધો ગુસ્સો કરીએ છીએ, ત્યારે ભાઈઓ ! વિચાર તો કરો કે આપણે તો ચૈતન્ય છીએ, બુદ્ધિશાળી છીએ, પ્રભુના નિયમો સમજીએ છીએ, શાસ્ત્રો વાંચીએ છીએ, સત્સંગમાં ભળીએ છીએ અને આપણા અંતરમાં સદાય કુદરતી રીતેજ ભલી પ્રેરણા થતીજ રહે છે, છતાં પણ તેની દરકાર ન કરી, બગતાં છતાં પથારીમાં સુતરીએ અને દીવો લઈને કૂવામાં પડીએ, એટલે કે ભગવદ્ ઇચ્છાને આધીન ન થઈએ તો આપણા પોતાના પણ એ કલમના જેવા હાલ થાય તેમાં શું નવાઈ છે ? કલમને જેમ છોલીછાલીને તથા કાપીકુપીને સુધારવાની તક લઈએ છીએ તેમજ પ્રભુ આપણને કેટલાક પ્રકારનાં સુખદુઃખ આપીને પણ આપણને સુધરવાની તક આપે છે, પણ તેમ છતાં જો ન સુધરીએ તો પછી છેવટ કંટાળીને આપણે જેમ કલમને ફેંકી દઈએ છીએ, તેમજ પ્રભુ પણ દિલગીર થઈને અંતે આપણને નરકમાં નાખે છે; કારણ કે જેમ આપણી ઇચ્છા મુજબના અક્ષરો લખવા સારૂ આપણે કલમ બનાવીએ છીએ તેમજ પ્રભુએ પોતાની ઇચ્છા મુજબની ફરજો બજાવવા સારૂજ આપણને બનાવ્યા છે અને તે સારૂજ આ દુનિયામાં મોકલેલા છે; માટે ભાઈઓ ! જેમ બને તેમ ભગવદ્ ઇચ્છાને આધીન થાઓ અને પ્રભુના હુકમો પાળો.

૪-એક સારા માણસની દોસ્તીથી પણ ઘણો લાભ થાય છે ત્યારે પ્રભુની દોસ્તીથી કેવો મોટો લાભ થશે ?

એક અનુભવી માસ્તર છોકરાઓને સમજાવવા માટે તેમની પાસે કહેતા કે મને એક શેઠની દોસ્તી થએલી છે તેથી હું બહુ આનંદમાં રહી શકું છું, એ દોસ્તી શાથી થઈ ? એમ જો તમે મને પૂછો તો હું કહીશ કે, નમ્રતાપૂર્વક એ શેઠની મરજી સાચવવાથી. ખરું છે કે એ શેઠની મરજી પ્રમાણે ચાલવાથી મારી ઇચ્છા પ્રમાણે થઈ શકતું નથી, પણ તેના બદલામાં એ શેઠની દોસ્તીથી મને બીજાં એટલો બધો લાભ મળે છે કે તેની આગળ મારી ઇચ્છા પ્રમાણે કાંઈ કાંઈ બાબત ન થાય તો તેની મને દરકાર નથી; કારણ કે મારી મરજીને બાબુએ મૂકીને એ શેઠની મરજી પ્રમાણે ચાલ્યો ત્યારે તો તેની દોસ્તી થઈ છે ને એ દોસ્તીથી તો હું લહેર કડું છું, એ લહેરને મૂકીને હવે વળી મારી મરજીને ક્યાં રડું ?

શેઠની દોસ્તીથી હવે હું મારી સ્થિતિ કરતાં વધારે સારા મંડળમાં લેળાઈ શકું છું, ગાડીઘોડા વાપરી શકું છું, ખાવાપીવામાં આનંદ થાય છે અને કાંઈ અડચણ આવી પડે તો મનમાં એમ હિંમત રહે છે કે શું ફિકર છે ? વખત આવ્યે શેઠ આપણને મદદ આપી રહેશે. આવા વિશ્વાસને લીધે ફિકરમાં રહેવું પડતું નથી, એટલે છૂટથી ઘણું કામ કરી ચકાય છે. એક સાધારણ શેઠની દોસ્તીમાં પણ જ્યારે આટલો બધો લાભ છે અને આટલો બધો આનંદ છે, ત્યારે કેઈ મોટા રાજાની દોસ્તીમાં કેટલો બધો લાભ હશે ? અને તેવા મહારાજાઓના પણ મહારાજાધિરાજ, અનંત પ્રદાનોના નાથ, સમર્થમાં સમર્થ, કાળના પણ કાળ, સર્વવ્યાપક, સચ્ચિદાનંદ, પરમ મંગળરૂપ પ્રભુની દોસ્તીમાં તો કેટલો બધો આનંદ હશે ? એ વિચાર તો કરો. શેઠની દોસ્તીમાં જ્યારે બંગલો વાપરવા મળે છે, ત્યારે પ્રભુની દોસ્તીમાં સ્વર્ગ કેમ નહિ મળે ? શેઠની દોસ્તીમાં જ્યારે ગાડીઘોડા મળે છે ત્યારે પ્રભુની દોસ્તીમાં રિદ્ધિસિદ્ધિ કેમ નહિ મળે ? શેઠની દોસ્તીમાં જ્યારે સાડું સાડું ખાવાપીવાનું મળે છે ત્યારે પ્રભુની દોસ્તીમાં કલ્પવૃક્ષનાં મનવાંચિત ફળ અને અમૃત કેમ નહિ મળે ? શેઠની દોસ્તીથી જ્યારે શ્રીમંતોમાં ફરાય છે ત્યારે

પ્રભુની હોસ્તીથી દેવોમાં ને મુક્ત જીવોમાં કેમ નહિ રહેવાય ? ને શેઠની હોસ્તીથી જ્યારે ઘણા પ્રકારની શ્રીકર તથા લય મટે છે ત્યારે પ્રભુની હોસ્તીથી અનંતકાળની અખંડ શાંતિ કેમ નહિ મળે અને મોતનો તથા જન્મ-મરણનો લય કેમ નહિ છૂટે ? છૂટશેજ, માટે ભાઈઓ ! પ્રભુની હોસ્તીમાં આવો કે જ્યાં સદા સર્વદા કે આનંદ, આનંદ ને આનંદજ છે; પણ યાદ રાખજો કે પ્રભુની હોસ્તી પ્રભુને આધીન થવાથીજ થાય છે, માટે હજાર વાતની એક વાત એજ કે મહાન પ્રભુના પવિત્ર હુકમો પાળી પ્રભુને રાજી રાખવામાંજ જીવંતી ગાળો.

૫-એક નાની ખીલીથી મોટો સંચો પણ અટકી પડે છે, તેમ નાના પાપથી મોટી અડચણ આવી પડે છે.

મુ'બઈમાં એક મોટી મીલમાં પંદરસો ઘોડાના બળતું એન્જીન હતું. પંદરસો ઘોડાનું બળ એ કેટલું બધું મોટું બળ થયું, એ તમને ખબર છે ? સાત માણસોના બળ જેટલું એક આપણા ઘોડાનું બળ ગણાય છે; પણ એ માણસો મુ'બઈનાં માણસો જેવાં, આપણા જેવાં આપણા પાપથી નહિ હો ! સાત મજબૂત માણસનું બળ જોઈએ, ત્યારે આપણા એક ઘોડાનું બળ કહેવાય છે. એવા ત્રણ ઘોડાનું બળ લેળું થાય ત્યારે એન્જીનના એક ઘોડાનું બળ ગણાય છે. એવા પંદરસે ઘોડાના બળનું એટલે કે સાડી એકત્રીસ હજાર મજબૂત માણસના બળનું એન્જીન હતું. એ એન્જીનના ચક્કરમાં એક દિવસ ઈજનેરની બૂલથી નાનકડી લોહાની ખીલી આડી આવી ગઈ, તેથી આખું એન્જીન અટકી પડ્યું ને બધાય સંચા બંધ પડ્યા. કામ બંધ પડ્યું એટલે મજૂરો નવરા પડવાથી અંદર અંદર મસ્તી કરવા લાગ્યા. ઈજનેર દોડા દોડ કરવા લાગ્યો. મીલવાળો શેઠીઓ મીલ ચાલુ કરવા માટે ઉતાવળ કરવા લાગ્યો અને મેનેજર બધા ઉપર ગુસ્સે થવા લાગ્યો પણ મીલ કાંઈ ચાલે નહિ. એ પછી બીજા એક હુશિયાર ઈજનેરને પાંચસો રૂપિયા શ્રી ઠરાવીને યોલાવી લાવ્યા. તેણે આવીને બધા સંચા તપાસીને કહ્યું કે:-આ બધા સંચા સારા છે, એમાં કાંઈ પણ ખામી નથી, પણ આ એક નાનકડી ખીલી આડી આવી ગઈ છે તેથી એન્જીન અટકી પડ્યું છે, એમ કહી એક નાનકડી પકડથી એ ખીલી ઉપાડી લોધી એટલે મીલ ચાલવા લાગી. એ નાનકડી

ખીલી ભેંધને બધા લોકો અજબ થયા અને મીલવાળો શેઠીયો બોલી ઉઠ્યો કે બોહો ! આટલી નાની ખીલીએ આવડા મોટા એન્જનને અટકાવી રાખ્યું ? ત્યારે તે ઇજનેરે કહ્યું કે:-સાહેબ ! અડચણ તે કેટલીક હોય ? બૂલ તે કેટલીક હોય ? એ તો જરાક જ બસ છે. મોટી હોય તો તે સત્યાનાશ કહાડી નાખે. આટલી બૂલ સાડ જ્યારે તમારે મને પાંચસો રૂપિયા શ્રી આપવી પડી, ત્યારે જો મોટી બૂલ હોય તો તો આવાં મોટાં કામમાં લાખો રૂપિયાનાં આંધરણુ દેવાઈ જાય.

ભાઈઓ ! આમાંથી કાંઈ સમજ્યા ? મોટી મીલ તે આપણાં સ્વર્ગનાં અને મોક્ષધામનાં સુખડાં છે. હરિની હજુરમાં રહીને ભગવત્સેવાનો આનંદ ભોગવવો એ આપણી મીલનો નફો છે. એ મીલનો ઇજનેર તે આપણું મન છે. એ મીલનો માલિક શેઠીઓ કે જે મીલ ચલાવવાની ઉતાવળ કરે છે તે આપણો જીવ છે, કે જે પ્રભુની હજુરમાં જવાને માટે તલપી રહ્યો છે. એ નાનકડી ખીલી તે આપણુથી થઈ જતાં પાપ છે; અને એ ખીલી કાઢનાર બીજો હુશિયાર ઇજનેર તે આપણા સફુરુ છે. મોટા કામમાં નાની બૂલથી પણ મોટી ખરાબી થઈ જાય છે; અને યાદ રાખજો કે મોક્ષ મેળવવાનું કામ પણ કાંઈ નાનુંસૂનું નથી એટલે એમાં જો જરાક પણ બૂલ થશે તો આ અમૂલ્ય જીવંતી વૃથા થઈ પડશે અને બીજો અવતાર લેવો પડશે; માટે ભાઈઓ અને બહેનો ! જરા પણ પાપ ન થઈ જાય, એ ખૂબ સંભાળજો; કારણ કે નાની ખીલીથી આખી મોટી મીલ અટકી પડે છે, મહારાજા યુધિષ્ઠિરે-ધર્મરાજાએ આખી જીવંતી સુધી ધર્મનાં કામો કર્યા હતાં; માત્ર એકજ વખત જરાક જુદું “ નરો વા કુંજરો વા ” એમ બોલાઈ ગયું હતું, તે સાડ-એટલા પાપ સાડ હિમાળો ગાળવા ગયા ત્યારે તેમની ટચલી આંગળી ગળી ગઈ હતી. ધર્મનો રસ્તો-મોક્ષનો માર્ગ આવો વિકટ છે, માટે ભૂલ્યે ચૂક્યે પણ પાપ ન થઈ જાય એ સંભાળજો અને જો કદાચ પાપ થઈ ગયાં હોય-ખીલી આડી આવી ગઈ હોય તો તેને કાઢી નાખવાની તજવીજ કરજો. એમને એમ રાખી મૂકશો માં, નહિ તો આખો સંચો રદ થશે, એટલે કે ફેરો માથે પડશે. એવું ન થાય માટે ભગવદ્વાશરાનું બળ રાખીને પ્રભુના શરણમાં આવી જાઓ, પ્રભુના શરણમાં આવી જાઓ.

૬-ગરીબો એ તો આપણાં તરવાનાં તુંબડાં છે.

સાધુઓ અને ભક્તો કહે છે કે, ગરીબો તે આપણાં તુંબડાં છે. જેમ તુંબડાંને આધારે પાણીમાં તરી શકાય છે તેમ ગરીબોને આધારે આપણે સ્વર્ગના રસ્તામાં તરી શકીએ છીએ; માટે ભાઈઓ ! કદિ પણ ગરીબોને ધિઃક્રારશો. માં અને જ્યાંસુધી બની શકે ત્યાંસુધી લાચાર ભિખારીઓનો અનાદર કરશો માં; કારણ કે પ્રભુની હજુરમાં ઇન્સાફ વખતે કાંઈ આપણને એમ પૂછવામાં નહિ આવે કે તમે કેટલા દાગીના પહેરતા હતા ? કેટલું અત્તર લગાવતા હતા ? કેટલું સેન્ટપોમેટમ વાપરતા હતા ? કેટલી છત્રી તથા રૂમાલ વાપરતા હતા ? કેટલા રૂપીઆ ટોપી ઉપર ને બૂટ ઉપર ખરચતા હતા ? કેટલા બીડીમાં ને પાનતંબાકુમાં ખરચતા હતા ? કેટલા ગાડીભાડામાં ખરચતા હતા ? કેટલા મેળાઓમાં ઉડાવતા હતા ? કેટલા નાચરંગમાં ઉડાવતા હતા ? કેટલા સોડા-શરબતમાં ઉડાવતા હતા ? કેટલા બેંકમાં મૂકેલા છે ? કેટલા તીબેરીમાં મૂકેલા છે ? અને કેટલાનો તમારાં છોકરાંઓને વારસો આપી આવ્યા છે ? એમ આપણને ધર્મનો રાજ પ્રભુ નહિ પૂછે, પણ તે તો એમજ પૂછશે કે, મારે નામે ને મારે અર્થે તમે ગરીબોને શું આપેલું છે ? તમોને ફળતા બચાવવા માટે-તમોને તારવામાટે મેં ગરીબોરૂપી તુંબડાં આપેલાં છે એનો તમે કેવી રીતે લાભ લીધો છે ? એટલુંજ નહિ પણ સંતો કહે છે કે, ઇન્સાફને વખતે પ્રભુ આપણને એમ કહેશે કે:—

“ગરીબોને રૂપે હું પોતે તમારી પાસે તમારાં કલ્યાણમાટે આવતો હતો અને તમે મને કાંઈ પણ આપ્યા વિના ઉલટા દમ ભરાવીને હાંકી કાઢતા હતા.” જુવો એ વખતે કહેશે કે:—કૃપાનાથ ! તમે ક્યારે આવ્યા હતા ? અને અમે ક્યારે તમને પાછા ફેરવ્યા ? પ્રભુ કહેશે કે:—“રગતપિત્તિયારૂપે હું તમોને રસ્તામાં મળ્યો હતો અને મેં તમારી પાસે અધેલો માગ્યો હતો, પણ તમે આપ્યો નહોતો. બીજી વખત જ્યારે તમારે ત્યાં નાતજમતી હતી ત્યારે કાઠિયાવાડી દુકાણિયારૂપે હું તમારે ત્યાં વધ્યુંઘટ્યું એકુંબુકું માગવા આવ્યો હતો, પણ તમે મને ધુતકારી કહાડ્યો હતો. એક વખત હું ગરીબ રાંડીરાંડરૂપે તમારો આશરો લેવા આવ્યો હતો, એ વખતે તમારી પાસે મારી એવી અરજ હતી કે મારા પૈસા મારો જોઈ દગો કરીને ખાઈ ભય છે, માટે તમે તેને કાંઈક સમ-

બલો, પણ તમે તમારા મિલજમાં હતા, એટલે મારી વાત સાંભળી નહોતી. એ પછી એક વખત હું તમારે ત્યાં ગરીબ વિદ્યાર્થીરૂપે આવ્યો હતો કે કૃપા કરીને મને થોડાં પુસ્તકો અપાવો, પણ મારી એ અરજ તમે સાંભળી નહોતી. વ્રજમાં યમુનાજીને કિનારે હું તમારી પાસે બુઢી ડોશીરૂપે આવ્યો હતો, એ વખતે ટાઢથી માઈ અંગ થરથર કાંપતું હતું, પણ તમે મને જૂનાંપૂનાં, ફાટયાંતૂટયાં લુગડાંને કટકો પણ આપી શક્યા નહોતા. એક વખત હું તમારી પાસે મુંબઈમાં તમારા ગરીબ નાતીલારૂપે આવ્યો હતો અને તમને કહ્યું હતું કે મારી મા મરકીથી મરી ગઈ છે, પણ કોઈ ઉપાડવાવાળા નથી, માટે તમે જરા સોનાપુરસુધી આવવાની મહેરબાની કરો. તમે એ વખતે તો શરમાશરમથી હા પાડી, પણ પાછળથી આવ્યા નહોતા, એ સાંભરે છે કે ? લીંડી બજારના રસ્તા ઉપર બુઢા ફકીરરૂપે માંદો થઈને હું પડ્યો હતો, હાથે પગે સોજા ચડી ગયા હતા ને તાવથી ધૂજતો હતો, એ વખતે તમે મારી પાસે થઈને ચાલ્યા ગયા હતા અને તમારા દિલમાં દયા પણ આવી હતી, તોપણ મને ઇસ્પતાલમાં લઈ જવાની તમે દરકાર કરી નહિ. એ યાદ છે કે ? આવી રીતે હું તમારી પાસે જૂદે જૂદે પ્રસંગે ને જૂદે જૂદેરૂપે સેંકડો વખત આવી ગયો છું, પણ દરેક વખતે ઘણું કરીને તમે મને નિરાશજ કર્યો છે, એવે વખતે તમને જરા પણ હું યાદ આવ્યો નથી. શું તમે નહોતા બાણુતા કે તમારાં ગરીબ ભાઈબહેનોમાં પણ જે આત્મા છે તે મારોજ અંશ છે, એટલુંજ નહિ પણ તમારે યથાશક્તિ જે કંઈ આપવું છે તે કંઈ બિખારીઓને ખાતર આપવાનું નથી, પણ મારે ખાતર આપવાનું છે, એમ સમજતાં છતાં પણ તમે મારે ખાતર કંઈ પણ કરેલું નથી. બોલો, હવે હું તમને શું શિક્ષા કરું ?”

ભાઈઓ ! મહાન પ્રભુ જ્યારે ઇન્સાફને વખતે અતિ લય-કરૂંપ ધરીને આપણને એ પ્રમાણે પૂછશે ત્યારે આપણે શું જવાબ દઈ શકશું ? એ વખતે આપણને કેટલી બધી શરમ લાગશે ને કેવો પસ્તાવો થશે ? એ ખ્યાલ તો કરો. એમ ન થાય માટે આજથીજ ચેતો અને આપણને તરવાનાં તુંબડાંરૂપ જે ગરીબો છે તેની ઉપર રહેમદિલથી બુઢો તથા સર્વ શક્તિમાન પવિત્ર પ્રભુને ખાતર તેઓને યથાશક્તિ મદદ કરો.

૭-સત્સંગરૂપ આવીવડેજ અજ્ઞાનનાં તાળાં ઉઘડે છે.

હરિજનો કહે છે કે સત્સંગ એ ચાવી છે. એ ચાવીથી અજ્ઞાનનાં તાળાં ઉઘડી જાય છે. બધાં માણસો કાંઈ હાઈસ્કૂલોમાં ને કોલેજોમાં જઈ શકતાં નથી, બધાં માણસો કાંઈ પંડિતો થઈ શકતાં નથી અને બધાં માણસો કાંઈ ભક્ત પણ થઈ શકતાં નથી. છતાં પણ સર્વ માણસોને થોડાઘણા જ્ઞાનની તો જરૂર છે. એ જરૂર જેટલું જ્ઞાન મોટાં મોટાં પોતાંઓ ઉઘલાવ્યા વિના સત્સંગથી સહેજમાં મળી જાય છે, માટે હરિજનો સત્સંગનાં વારે વારે વખાણ કર્યા કરે છે. ભાવિક વૈષ્ણવો તો એમજ કહે છે કે હરિજનોના પગની રજ પણ હુલ્લભ છે, તેથી જ્યાં ઘણા વૈષ્ણવો મળતા હોય તે જગ્યાની રજને પણ તેઓ શિરોચસ્ત્ર કરે છે. આમાંથી એ સમજવાનું છે કે જ્યારે ભક્ત જનોના પગની રજપણુ પવિત્ર છે ત્યારે તેઓની વાણીમાં કેટલી બધી પવિત્રતા હશે? અને એ ભક્તોની વાણીથી બધેએ અભણે કેટલા બધા જણનું કલ્યાણ થઈ જતું હશે? એ જ્યાંલ તો કરો. એ બધું સત્સંગથી થાય છે, માટે સંતોએ સત્સંગને અજ્ઞાનરૂપી તાળાં ખોલવાની ચાવી ગણેલી છે. વળી એ ચાવીની ખુબી એ છે કે એમાં કાંઈ પૈસા ખર્ચવા પડતા નથી, એમાં કાંઈ માથાકૂટ કરવી પડતી નથી, એમાં કાંઈ મુશ્કેલી પડતી નથી અને ગરીબ કે તવંગર, મૂર્ખ કે ડાહ્યા, મોટા કે નાના, ઉંચા કે નીચા, જે કોઈ એનો લાભ લેવા ઇચ્છે તે સહેલાઈથી લઈ શકે છે; એટલુંજ નહિ પણ સત્સંગની મંડળીઓમાં કાંઈ એકજ જાતનો માલ નથી પીરસાતો, ત્યાં તો ભાતભાતની ને એક એકથી ઉંચી ઉંચી જાતની મિકાઈઓ લૂંટાય છે. તેમ છતાં પણ ખુબી એ છે કે એમાં કોઈ ના પાડવાવાળુંજ નહિ. ઉલટું એમજ કે આવી જાઓ, છે કોઈ લૂંટવાવાળો? આવી મઝા સત્સંગવિના બીજે ક્યાં મળે? નિશાળમાં ભણવા જઈએ તો શ્રી પડે, વકીલને ત્યાં કાંઈ પૂછવા જઈએ તો તેની પણ શ્રી પડે, ડોક્ટરને ત્યાં પણ શ્રી, સરકારી ખાતામાં કાંઈ પૂછવા જઈએ તો ત્યાં પણ સ્ટાંપનું લાકડું, શાસ્ત્રીઓને ઘેર જઈએ તો ત્યાં સીધાનું કે દક્ષિણાનું કાંઈક કરવું જોઈએ, શુરુ પાસે જઈએ તો ત્યાં પણ કાંઈ ખાલી હાથે જવાય નહિ અને સારા માણસ સમજીને કોઈ શેઠને ઘેર કાંઈ સલાહ પૂછવા જઈએ તો ત્યાં તો અગાઉથીજ ખારણું આડે ભેંચા બેઠેલાજ હોય, એટલે શેઠનાં તો દર્શન પણ ક્યાંથી થાય? આવી રીતે બધે ઠેકાણે કાંઈ ને

કાંઈ અડચણો છે, પણ સત્સંગની મંડળીમાં જવામાં તો કાંઈ અડચણજ નહિ. એનાં ખારણું તો સૌને માટે સદાય ઉઘાડાં.

ભાઈઓ ! હવે તમે કહો કે અજ્ઞાનનાં તાળાં ખોલવા માટે સત્સંગના જેવી સહેલી ચાવી બીજી કઈ છે ? એવી સહેલી બીજી એકે ચાવી નથી, માટે મનના સંશય કાપવા સારૂ, ધર્મના લેહો બાણવા સારૂ, અને અખંડ સન્નિવહાનંદરૂપ પ્રભુનું મંગળમય સ્વરૂપ સમજવા સારૂ પ્રેમથી સદાય સત્સંગમાં મચ્યા રહો, સત્સંગમાં મચ્યા રહો.

૫૬

(“ કમ સમરોગે રામ ” એ રાગ)

સત્સંગનો રસ ચાખ, પ્રાણી તું તો સત્સંગનો રસ ચાખ. (ટેક)
પ્રથમ લાગે કડવો ને તીખો, પછી આંખા કેરી શાખ-પ્રાણી. ૧
સત્સંગથી દો ઘડીમાં સુકિત, વેદ પૂરે એની સાખ-પ્રાણી. ૨
આરે કાયાનો ગર્વ ન કીજે, અતે થવાની છે ખાખ-પ્રાણી. ૩
હસ્તી ને ઘોડા માલ ખબના, એકે નહિ આવે તારી સાથ-પ્રાણી. ૪
કાચી રે કાચા કોટડી જેવી, ઢળતાં ન લાગે વાર-પ્રાણી. ૫
કાચો રે કુંપો જળે ભર્યો છે, ગળતાં કુટી બાય પાર-પ્રાણી. ૬
કહત કબીરા સુનો ભાઈ સાધુ, એ છે સુકિતપણું દાર-પ્રાણી. ૭

૮-સૂરજના ચિત્રથી કાંઈ અજવાળું ન પડે, તેમ માત્ર ચોપડીમાં લખેલા ધર્મથી કાંઈ કલ્યાણ થાય નહિ.

ભાઈઓ ! ધર્મની ચોપડીઓ તો આ દુનિયામાં એટલી બધી છે કે આખી જીવંતી સુધી તે વાંચ્યા કરીએ તોપણ તેનો પાર આવે નહિ. પણ માત્ર વાંચવાથીજ કાંઈ ધર્મ થવાય નહિ. હરિ-જન થવા માટે તો હરિને વહાલાં હોય તેવાં કામો કરવાં જોઈએ. જેમ સૂરજના ચિત્રથી અજવાળું પડે નહિ, જેમ વાઘના ચિત્રથી ખરેખરા વાઘના જેવો ડર લાગે નહિ અને જેમ ઘરમાં બાઈડીનું ચિત્ર રાખવાથી બાઈડી વિના કાંઈ રસોઈપણી થઈ બાય નહિ, તેમ ધર્મની ચોપડીઓથી પણ ધર્મ પાળ્યા વિના કાંઈ આત્માનું કલ્યાણ થઈ બાય નહિ. આત્માના કલ્યાણ માટે અને પ્રભુના વહાલા થવા માટે જે પ્રભુને વહાલું હોય તે આપણે કરવું જોઈએ. પ્રભુને સૌથી વહાલી પવિત્રતા છે, માટે પ્રથમ આપણે પોતે તનથી ને મનથી પવિત્ર થવું જોઈએ.

આપણે જાતે રૂડા થઈ એ પ્રભુની પહેલી આજ્ઞા છે, અને આપણે રૂડા થયા પછી બીજાઓને રૂડા કરવાની તજવીજ કરવી એ પ્રભુની બીજી આજ્ઞા છે. એ બે આજ્ઞામાં પ્રભુપ્રેમ અને બ્રાતૃ-ભાવ કે જે હુનિયાના કુલ ધર્મોનું તત્વ છે તે આવી જાય છે. એ બે વિના એટલે કે આપણે પોતે ભલ્લા થયા વિના અને બીજાઓને યથાશક્તિ મદદ કર્યા વિના, આપણે આપણો ધર્મ પાળેલો કહેવાય નહિ; માટે ભાઈઓ ! યાદ રાખજો કે જેમ સૂરજના ચિત્રથી અજવાળું થાય નહિ, તેમ જીલોના લખરકાથી પણ કાંઈ પ્રભુના પવિત્ર હુકમો પાળ્યા વિના આપણું કલ્યાણ થાય નહિ. માટે આત્માના કલ્યાણ સારૂ જેમ અને તેમ પ્રભુના હુકમો પળાય તેમ કરો.

૯—શા માટે હરો છો ? પ્રભુજેવો પાલનહાર છે.

તમારી ટાઢ ઉડાવવા માટે કોઈક ઘેટાં ઉપર ઉન મોટું થાય છે, કોઈકના ખેતરમાં તમારે માટે અનાજ પાકે છે અને તે અનાજના દાણા ઉપર પ્રભુએ તમારાં નામ લખેલાં છે. તમારે માટે ઘણાંએ ઝાડો ઉપર મીઠાં ફળો તૈયાર થયાં છે ને થાય છે. પ્રભુએ આપણે માટે કેટલી બધી તજવીજ કરી રાખેલી છે, ને હજી પણ આપણે માટે તે કેટલી બધી ફીકર રાખે છે, એ વિચાર તો કરો ! જે પ્રભુ એટલો બધો દયાળુ છે, અને આપણી ઉપર એટલી બધી કૃપા રાખે છે; તે પ્રભુનો અવિશ્વાસ કરવો એ આપણી કેટલી બધી નીચતા છે, એ વિચારો તો ખરા ! એવી નીચતામાં ન રહી જવાય માટે ભાઈઓ ! જેમ અને તેમ પ્રભુ ઉપરનો આપણો પ્રેમ વધે એમ કરો.

પ્રભુ આપણને કેવી રીતે મદદ કરે છે ?

તમોને વાંચવા માટે બીજાઓ મહેનત કરીને ગ્રંથો લખે છે, તમારી સગવડતાને માટે વિદ્યાયતની ગોદીઓમાં આગખોટો બંધાય છે, તમારે માટે કોઈક રસ્તાઓ બંધાવે છે, તમોને છાંયડો મળે તે સારૂ કોઈક ઝાડો વાવે છે ને પાણી પાય છે, તમારે માટે હંજીરો માખીઓ મહેનત કરીને મધપુડા બનાવે છે અને તમારે માટે કોઈક માછલીઓમાં મોતી બની રહ્યાં છે. આ બધું આપણે માટે પ્રભુ કરી રહ્યા છે માટે હરો માં, ભાઈઓ ! હરો માં. જે પ્રભુ આપણે માટે એટલું બધું કરી રહ્યા છે, તે જગતપાલક પ્રભુ કાંઈ આપણને ભૂખે મારે તેમ નથી; માટે ભાઈઓ ! વિશ્વાસ

રાખો, પ્રભુના પવિત્ર નામ ઉપર અને આપણા રૂડા ધર્મ ઉપર વિશ્વાસ રાખી હૃદયમાં ભગવદ્આવેશ વધે તેમ કરો.

બંગાળામાં તમારે માટે ચોખા પાકી રહ્યા છે, સુરતમાં તમારે માટે તુવેરદાળ તૈયાર થઈ રહી છે, બક્ષરાબાદમાં તમારે માટે ઘી ભેળું થાય છે, વિલાયતની મીઠામાં તમારે માટે કાપડ તૈયાર થાય છે, ચીનમાં તમારે માટે રેશમ તૈયાર થાય છે, કાપૂ-લમાં તમારે માટે મેવો તૈયાર થાય છે, જર્મનીમાં તમારે માટે સંચાઓ તૈયાર થાય છે, જાપાનમાં તમારે માટે છત્રીઓ બની રહી છે, અને કોઈકના પગાર ખાઈને તમારા બચાવ માટે લશ્કર તૈયાર થઈ રહેલું છે. આ બધી ગોઠવણો ઈશ્વરે આપણે માટે આપણે ન સમજીએ તેવી રીતે તૈયાર કરી મૂકેલી છે; માટે ભાઈઓ ! દૃઢ વિશ્વાસ રાખીને જગતકર્તા પાલનહાર પ્રભુને શરણે જાઓ, પ્રભુને શરણે જાઓ અને પ્રભુનું સ્વરૂપ સમજવાની કોશીશ કરો.

ઓ હરિજનો ! તમે શા માટે ડરો છો ? તમારે માટે વાદ-જાંઓ સમુદ્રમાંથી પાણી ભરી જાય છે અને વખત આવે તે તમારા ઘર ઉપર રેડાવાનું છે. તમારા પગ નીચે જમીનમાં અખુટ પાણી તમારે માટે પ્રભુએ ભરી મૂકેલું છે અને એકમાંથી અનેક દાણા ઉપજે એવાં ખેતરો તમારી આંખની સામે છે. એટલું બધું છતાં પણ તમોને વિશ્વાસ નથી આવતો ? એટલો બધો અવિશ્વાસ રાખવાનું આપણને શું કારણ છે ? ખાત્રી રાખો કે જો આપણે પ્રભુને ભણીશું તો પ્રભુ જરૂરની ચીજો આપ્યા વિના રહેવાનો નથી.

તમને ખબર છે ? પોતાનાં જતોને જરાક મળે તે સાડ દયાળુ ઈશ્વર બીજાઓને લાખો રૂપિયાનો માલ આપી દે છે, તમારા નિભાવ માટે ઈશ્વર બીજાનાં ખેતરોમાં પાણી વરસાવી રહ્યો છે, ચાકરોને નિભાવવા સાડ તે શેઠોને કાયમ રાખે છે, ગોરને નિભાવવા માટે યજમાનોને લાભ આપે છે, નાનાં બચ્ચાંઓને નિભાવવા માટે માખાપોને આળાદ રાખે છે, અને શિષ્યોને હુશિયાર કરવા માટે પ્રભુ ગુરુઓને સદ્ગુણ આપે છે. આ પ્રમાણે એકનું ભણું કરવા માટે ઈશ્વર બીજાનું ભણું કરી આપે છે; અને એવીજ રીતે થોડાંક હરિજનોને નિભાવવા માટે દયાળુ પ્રભુ બીજાઓને મોટો લાભ કરી આપે છે. જે પ્રભુ આપણી ઉપર આટલી બધી કૃપા કરે છે, તે પ્રભુનું સ્વરૂપ સમજવાની તજવીજ ન કરવી

એ કેટલી બધી મોટી ભૂલ છે, તે વિચારો તો ખરા ! એવી મોટી ભૂલ ન થાય માટે પ્રભુની મોટાઇ સમજવાની અને પ્રભુનું આનંદ-દાયક સ્વરૂપ સમજવાની તજવીજ કરો.

૧૦—દરદીના ભલા સારૂંજ વૈદ કડવું ઓસડ
પાય છે ને પરહેણ પળાવે છે; તેમ ધર્મ-
શાસ્ત્રો પણ આપણા કલ્યાણ સારૂંજ કેટ-
લીક બાબતો ત્યજવાનું કહે છે.

આપણે બહામી હલવા, મસાલાદાર ખાસુદી, ગરમાગરમ ભજ્યાં, તીખાં તમતમતાં સંભારીયાં, શાક ને મોંઘી મોંઘી કિંમતની કેરીઓ ઉડાવીએ તેમાં વૈદના બાપનું શું બળ છે કે તે આડો પડીને ખાવાની ના પાડે છે ? ભાઈઓ ! તેના બાપનું કાંઈ જતું નથી, પણ આપણા ભલા સારૂં આપણે રોગ કાઢવા સારૂં તે ના પાડે છે; કારણ કે જો આપણે એવું એવું ખાઈએ તો આપણું દરદ ઉલટું વધી બળ ને જલદી સોના-પુનો રસ્તો લેવો પડે; માટે આપણને દરદથી બચાવવા તથા આપણને અરેરાટી કરતા અને ઓથ માડીરે ! કરીને લાંબા થઈને પથારીમાં પડતા બચાવવા સારૂં, આપણને ભાવતી ચીજો ખાવાની વૈદ ના પાડે છે. તેમજ ધર્મશાસ્ત્રો, સદ્ગુરુઓ અને સાધુમહાત્માઓ તથા હરિજનો આપણા આત્માના કલ્યાણને માટેજ તથા આપણે મોક્ષધામનાં અનંતકાળનાં સુખ મેળવી શકીએ તે સારૂંજ આપણને કેટલીક જાતના લોભ, કેટલીક જાતના મોહ, કેટલીક જાતના વિકારો, કેટલીક જાતની ખૂરી ટેવો, કેટલીક જાતની અંતરની છુપી વાસનાઓ અને કેટલીક જાતનાં જૂનાં પાપો મૂકી દેવાનું કહે છે; પણ જેમ કેટલાક હઠીલા દરદીઓ વૈદના કહેવાની દરકાર રાખતા નથી અને મરણ પડે તે ખાઈ લઈને ઉભટા વધારે હેરાન થાય છે, તેમ આપણે પણ એવા હઠીલા પાપી થઈ ગયા છીએ. તેથી શાસ્ત્રોની કે ગુરુજનોના ડૂંડા ઉપદેશની દરકાર રાખતા નથી અને આપણે મનગમતા વિષયો લોગવી નરકની આસ ટીકીટ લેતા જઈએ છીએ; કારણ કે જેમ હઠીલો દરદી આખી રાત ખોખોં કરે, કાળજી ઉથલાવી નાખે તેવી રીતે જોર ફફડી કરીને બડખાઓ કાઢે અને હેરાન હેરાન થઈ બળ તોપણ જેમ લીખી ચટણીનો, તેલનાં ભજ્યાંનો, કે હીંગના વધારવાળી

હઠીની કઠીનો સ્વાદ છોડે નહિ, તેમ આપણે પણ એવા હઠીલા પાપી થઈ ગયા છીએ કે, ખરાબ વિચારો તથા ખરાબ કામો કરીને શરીરે દુઃખી થઈએ, અંતે રોગી થઈએ, વહેલા મરી જઈએ, જમના માર ખમીએ અને નરકમાં જઈએ; એ બધું કપૂલ, પણ આપણે આપણા અંતરનાં જૂનાં પાપોને છોડી શકતા નથી. એટલા બધા આપણે માયામાં ફસાઈ ગયા છીએ, ને એટલા બધા આપણે પ્રભુથી વિસુખ થઈ ગયા છીએ. માટે ભાઈઓ ! હવે વખત પાસે આવતો જાય છે. મોત કાંઈ દૂર નથી અને એ વખતે કાંઈ આડા હાથ દેવાય તેમ નથી, માટે હમણાંથીજ ચેતીને ધર્મના બળથી થોડીક મોજમઝા ઓછી કરો. સત્સંગના બળવડે વિષયોની ગુલામગીરીમાંથી બચો અને આશરાના તથા ભગવત્સેવાસ્મરણના બળથી વાસનાઓ નિર્મૂળ કરો, એટલે પ્રભુ આપણાજ છે અને આપણે પ્રભુનાજ છીએ.

૧૧-રાંડયા પછીનું ડહાપણુ તેમજ મુવા પછીનું જ્ઞાન કામનું નહિ, માટે હમણાંથીજ ચેતી દ્યો.

આપણાં જૂનાં પાપોને લીધે અને અંતરની ખૂરી વાસનાઓને લીધે આપણને જે કેટલીક ખરાબ બાબતો ગમતી હોય છે તે છોડી દેવાનું શાસ્ત્રો તથા સદ્ગુરુઓ વારંવાર કહે છે, પણ હજીસુધી તે આપણે છોડી શકતા નથી; કારણ કે આપણે એવી જાતની સોબતમાં રહીએ છીએ કે જ્યાં એવી ખૂરી વાસનાઓને જ્યારે ત્યારે ટેકો મળ્યા કરે છે. એટલુંજ નહિ પણ ઘણી જાતની ખૂરી ટેવો ને ખૂરાં વ્યસનો આપણામાં જામી ગયેલાં હોય છે, તેથી એ ટેવો તથા એવાં વ્યસનોના જાણે આપણે ગુલામ બની ગયાં હોઈએ એમ થઈ ગયું છે; એટલે મહાત્માઓનો ઉપદેશ, શાસ્ત્રોના કટ્યાણુકારક નિયમો અને ધર્મની પવિત્ર આજ્ઞાઓ આપણે પાળી શકતા નથી, પણ યાદ રાખજો કે તે બધું આપણા ભલાને માટેજ છે. આપણે આપણા આત્માનું કટ્યાણુ કરી શકીએ, આપણે પ્રભુને જાણી શકીએ અને આપણી જીંદગીનો ફેરો સફળ કરી ચોરાશી લાખના ફેરામાંથી છૂટી જઈએ તે સારૂ થોડુંક ત્યજવાનું છે ને થોડુંક પાળવાનું છે; પણ અફસોસ કે એટલા બધા મોટા લાભ સારૂ પણ આપણે જરાક જેટલું પણ ત્યજી શકતા નથી કે જરાક જેટલું પણ પાળી શકતા નથી.

આ કેટલી બધી મૂર્ખાઈ છે ને કેટલી બધી દિલગીરી છે ? એ આપણે હમણાં જ્યારે આપણા હાથમાં વખત છે ત્યારે સમજતા નથી; અને વખત ગયા પછી-એત પછી ઇન્સાફને વખતે જ્યારે જમનો માર પડશે, અને દેવી જીવોને હરિની હજુરમાં આનંદ કરતા જોઈશું, ત્યારે સમજશે. પણ એ શું કામનું ? રાંડયા પછીનું ડહાપણ શું કામનું ? જીવતાં તો ધણીને સુખે રોડલો ખાવા દેવો નહિ અને રાંડયા પછી ડાહી ડાહી વાતો કરવી કે એ જીવતા હોત તો હું આમ કરત ને તેમ કરત; પણ એ રાંડયા પછીનું ડહાપણ શું કામનું ? તેમજ હમણાંથીજ જ્યારે આપણા હાથમાં વખત છે ત્યારેજ ચેતીને આપણે ખૂરી ટેવો છોડતા નથી, ને પ્રભુના પવિત્ર રસ્તામાં આવતા નથી, ત્યારે નરકમાં ગયા પછીનું ડહાપણ શું કામનું ? માટે ભાઈઓ ! હમણાંથીજ ચેતીને પ્રભુના રસ્તામાં આવી જાઓ-પ્રભુના પવિત્ર રસ્તામાં આવી જાઓ, ધર્મની શીતળ છાયામાં આવી જાઓ, ભગવદ્વ્યાસારના મહા બળમાં આવી જાઓ, અને તક હાથમાં છે તો વિકારોને છોડી દઈ રૂઠાં કામ કરી દ્યો, અને સર્વ શક્તિમાન મહાન અલૌકિક પ્રભુને ભાણી જીવનની સાર્થકતા કરી દ્યો, જીવનની સાર્થકતા કરી દ્યો.

૫૬

મનુષ્યજનમ શીઠ ખુવે,

આવો રે રૂઠો મનુષ્યજનમ શીઠ ખુવે ? (ટક)

સંસારી જન કહે અમે છીએ સુખીયાં, ધન પુત્રને જીએ-આવો ૦ ૧
હેતે હુલાવે ને પ્રીતે પરણાવે, જીવાંને મુસકે રૂએ-આવો ૦ ૨
હરિને વિસારે એ જીતી ખાજ હારે,

કુટેલ દોષીમાં દૂધ દુવે.

આવો ૦ ૩

કહે મૂળદાસ એવાં ઉધાં અજાની,

દેખી પાખીને પડે ફૂવે.

આવો ૦ ૪

૧૨-વાઢો સ્વપ્નમાં વરઘોડે ચડે ને વહુ પામે પણ
જાગીને જોતાં તેમાંનું કાંઈ મળે નહિ, તેમ
આ સંસાર પણ સ્વપ્ન જેવો છે.

અસલના વખતથી માણસો કહેતાં આવ્યાં છે કે સંસાર સ્વપ્ન જેવો છે. આપણે પણ એમજ કહીએ છીએ, પણ તેનો મોહ છૂટતો નથી; કારણ કે આપણામાં ધર્મનું બળ નથી, આપણે

સત્ય શાસ્ત્રોનો યથાર્થ અર્થ સમજ્યા નથી અને આપણે સાધુ-ભક્તોની સેવા કરીને તેઓની કૃપા મેળવી સંસારનું ખરેખર ખોટાપણું પૂરેપૂરી રીતે સમજ્યા નથી. જેમ હાથોને ચાવવાનાં ને દેખાડવાનાં, એમ બે ભતનાં હાંત હોય છે; તેમ આપણું પણ બહારનું બોલતું જૂઠું ને અંદરનાં આચરણ જૂઠાં રહી ગયેલાં છે; તેથી આપણામાં પ્રભુપ્રેમ જામતો નથી, એટલે આપણે પ્રભુથી વિમુખ છીએ. એ વિમુખપણું ત્યજવા માટે આપણે સંસારનો મોહ ઓછો કરવો જોઈએ; અને એ મોહ ઓછો થવા માટે સંસાર સ્વમા જેવો છે એ વાત હમણાંથીજ-મરણ પહેલાંજ આપણે સમજી લેવી જોઈએ.

એક વાંદો માણસ હતો, તેને બાઇડી પરણવાની બહુ તૃષ્ણા હતી. રાતદિવસ તેના મનમાં બાઇડીનાજ વિચારો ભમતા હતા. તેથી એક દિવસ તેને સ્વપ્ન આપ્યું કે, જાણે હું વરઘોડે ચડ્યો છું, ખૂબ સાજન મહાજન મળ્યું છે, સાસુ પોંખે છે ને નાક તાણી લે છે. એ દેખાવથી મનમાં ને મનમાં હસી પડાય છે, એ પછી જાણે કન્યાદાન દેવાય છે, ને નાનકડી વહુનો કુણો કુણો હાથ દાખતાં જાણે વીજળીની ઝંટરીને હાથ લગાડ્યો હોય તેમ આખા શરીરમાં તન્મનાટ થઈ રહે છે. પછી જાણે ભાઈસાહેબ વહુને કંસાર ખવરાવે છે ને વહુ શરમાઈ જાય છે, એ દેખાવ જુઓ છે. તે પછી જાણે માંચરામાં બેઠાં છે, ત્યાં વહુ સાથે એકીબેકી રમાય છે; તેમાં વહુ જીતી જાય છે, તેથી પોતે મનમાં મલકાય છે કે વહુ છે તો ચતુર. આવી રીતનું સ્વપ્ન હજી તો આવે છે, એટલામાં તો તે વાંદો વરરાજને પોતાની પથારીમાંથી વીંછી કરડ્યો, તેથી ઓય માડી રે! કરીને બેભાંગ્યો થઈને એકદમ પથારીમાં બેઠો થયો અને વીંછીની વેદનાથી ખૂમાખૂમ પાડવા લાગ્યો. વહુ બહુનું તો કાંઈ ઠેકાણું નહિ ને પોતેજ નડંગ ધડંગ જેવો હતો તેવાજ ઝાડુ કાઢ્યા વિનાના ઘરમાં ને પરખોડ્યા વિનાની પથારીમાં મુવાલી જેવો થઈને પડેલો હતો ને વીંછી ગોઠડીમાં ભરાઈ ગયો હતો.

આવા મજેના સ્વપ્નામાંથી ઓચિંતું એકદમ જાગવું પડ્યું અને તે પણ વગી વીંછીના ડંખથી! એથી તે ગરીબ બિચારા વાંદોને કેવું મહાભારત દુઃખ થયું. હશે, એ વિચારવું કાંઈ મુશ્કેલ નથી. જાણ્યો! ચાલ રાખજો કે જોનહિ ચેતીએ તો આપણા પણ

એવાજ હાલ થવાના છે. આપણે પણ એ વાંદાની પેઠે સંસારરૂપી એક જાતના સ્વપ્નામાંજ પડેલા છીએ. એ સ્વપ્નામાંથી કાળના ઠંખથી જ્યારે આપણે જાગીશું—મેંત પછી તુરંતજ જ્યારે આપણને યાદ આવશે કે, રામા ચા લાવ ! લેવા ગાડી જોડાવ ! શેઠાણી આજ કેમ રીસાણી છે ? માસ્તર છાપામાં જુઓ તો ખરા, આજે શેનો ખેલ છે ? બાબા માટે દવા આવી કે નહિ ? વકીલ ક્યારે મળશે તે મને, ખબર આપજો, આવતા રવિવારે પાર્ટી ક્યાં કરીશું ? હજામ આવ્યો કે નહિ ? મેંચ ક્યારે છે ? સરત ક્યારે છે ? રૂતું બજાર શું છે ? પેલા વીલતું શું થયું ? નાત ક્યારે લેખી થાય છે ? બાઈસીકલનું ભુંગણું તૂટી ગયું છે, એ મંડમ હારમોનિયમ સાફ વગાડે છે તે જોવા જવું છે, આજે પત્તરવેલિયાં બનાવજો, કાલના છાપામાં આપણું નામ આવ્યું છે કે નહિ ? એ સાહેબને નાતાલમાં કુંટ મોકલવું છે, ચાંદબાંદનું કાંઈ ચાન્સ મળે તો સાફ, આજે નવા ખેલની કેટલી ટીકીટ લીધી છે ? આવા આવા તરંગોમાં—આવા આવા સ્વપ્નામાં મન ડોલતું હોય છે, એટલામાં મેંત પછી પહેલીજ પળમાં જમનો જખરદસ્ત ફટકો વાગતાં તુરંતજ ખબર પડી જાય છે કે, હાય હાય ! એ તો બધું સ્વપ્ન થઈ ગયું ! હું તો હવે કાળના મોઢામાં છું—જમના હાથમાં છું. મેંત પછી પહેલીજ પળે જ્યારે આ બધી સંસારની માયા ને હુનિયાદારીનાં વ્યાવહારિક સુખો સ્વપ્ના જેવાં લાગશે ને આપણને જમદ્વતના ફટકા વાગશે, ત્યારે આપણને કેવું મહા-ભારત દુઃખ થશે એનો ખ્યાલ તો કરો ! એવું ભયંકર દુઃખ ખમવું ન પડે, માટે અગાઉથીજ ચેતીને પ્રભુને શરણે જાઓ અને સત્સંગમાં તથા ધર્મના કાર્યમાં તનમનધનથી લાગી જાઓ, એટલે દયાળુ પ્રભુ આપણને બચાવી લેશે.

૧૩—આપણું જ્ઞાન ને વૈરાગ્ય કેવાં ખોટાં છે તે વિષે એક શેઠ ને ધાટીની વાત

કોઈ એક શેઠને ત્યાં એક ધાટી હતો. એ ધાટી બહુ ભલો હતો અને ઘણા વરસનો જૂનો હતો. એક વખતે કાંઈ કામસર રજા લઈને તે ધાટી પોતાના દેશમાં ગયો. એ પછી છ મહિના રહીને તે પાછો મુંબઈ આવ્યો અને પોતાના શેઠને ત્યાં મચ્યો. એ વખતે શેઠ પોતાના દિવાનખાનામાં બેઠા બેઠા પોતાના તકાકા

મારતા હતા. એટલામાં તે ઘાટી ત્યાં જઈને શેઠને પગે લાગ્યો ને રોઈ પડ્યો. એ જોઈને શેઠ 'પૂછ્યું કે, 'રામા કેન્હાં આલા ? કાય ઝાલા ? રોતે કસાલા ?' ત્યારે તે ઘાટીએ કહ્યું કે, 'શેઠ પોરી મરૂન ગેલી. શેઠે કહ્યુંતે 'મધી કાય?' દેવાચી મરજી. 'કેન્હાં મરૂન ગેલી?' ત્યારે તે રામાએ કહ્યું કે 'માઝી નાહિ, તુમચી પોરી ગોમીખાઈ.' એ સાંભળીને તે શેઠ પોતે રોઈ પડ્યો. ચાર મહિના ઉપર મરી ગયેલી પોતાની છોકરી ગોમીખાઈ યાદ આવી જવાથી તે રોવું દાબી શક્યો નહિ.

ભાઈઓ ! આપણું જ્ઞાન ને આપણો વૈરાગ્ય પણ એ શેઠના જેવાજ છે. પારકાને શિખામણ આપવામાં આપણે પણ એ શેઠના જેવાજ ડાહ્યા છીએ; પણ જ્યારે ઘર ઉપર વાત આવી પડે ત્યારે માથે ખાર હાથનો ચોક્કાળ ઝોઢીને ઝેસીએ છીએ. કોઈકનાં છોકરાં મરી જાય ત્યારે કહીએ કે એમાં શું ? એ તો એમજ ચાલે, પ્રભુની મરજી; અને આપણું કોઈ મરી જાય ત્યારે તો પોકળ શ્રાદ્ધ મૂકીએ. એ કાંઈ વૈરાગ્ય કહેવાય કે ? બીજાઓને જ્ઞાન આપતી વખત તો મોટા પંડિત જેવા બની જઈએ, પણ એ પ્રમાણે આપણનેજ વર્તવાનો વખત આવે ત્યારે તો પોથીમાંનાં રીંગણાં જેવું કરીએ, એનું નામ કાંઈ સાચું જ્ઞાન કહેવાય કે ? અને એમ કરવું એ કાંઈ લાયકી કહેવાય કે ? જ્યાંસુધી અંતરમાં પ્રભુપ્રેમ ન જામે અને મનમાં ધર્મનું બળ ન જામે ત્યાંસુધી પૂરું જ્ઞાન ને સત્ય વૈરાગ્ય આવી શકે નહિ; માટે બોલો તે પ્રમાણે પાળી શકો તેવા ચોક્કા થવા સાડ જેમ અને તેમ પ્રભુપ્રેમ વધે એમ કરો.

૧૪-એક શેઠે કોઈ મહાત્માને પોતાનું નવું ઘર

ખતાવતાં તે વિષે તે સાધુએ જણાવેલા વિચારો

એક મોટો શેઠ હતો. તે મોજશોખનો બહુ શોખીન હતો અને શેઠીયાઓની હમેશની રીત મુજબ દુનિયાદારીના મોહમાં બહુ લપટાઈ ગયો હતો. એ શેઠે પોતાને રહેવા માટે એક મોટું સુંદર ઘર બંધાવ્યું. ઘર તૈયાર થયું ત્યારે તે પોતાની પીછાનવાળા એક સાધુને ખતાવવા માટે તેડી ગયો.

બધે ઠેકાણે તે સાધુને ફેરવી ફેરવીને પોતાનું ઘર ખતાવતાં ખતાવતાં તે શેઠ કહેવા લાગ્યો કે, આ ખારીઓ બધી નવી ફેશનની મૂકી છે, આ સંકાસો સુધરેલી ઢબના બનાવ્યા છે, આ ઝરૂખે

બનાવવા માટે મ્યુનીસીપાલિટીની રજા મેળવતાં મોટા કેસ લડવો પડ્યો છે, આ અગાસીમાંથી દરિયો ખુલ્લો દેખાય છે, આ હીવાન-ખાનામાં વીજળીના પંખા ગોઠવ્યા છે, આ રસોડામાં વિદાયત જેવું ધુમાડીઉં મૂકાવ્યું છે, આ આગલા ચોકમાં ફ્રેંચ લાદી જડાવી છે, આ બારણાં બધાં ખુબ ઉંચાં લીધાં છે, બુઓ ! આ લોચતળીઆમાં લેજ ન લાગે માટે પત્થરની લાદી જડાવી છે. મહારાજ ! આ હાદર જોયો ? બધું વિદાયતી કામ. એવા ગોળ હાદરની ખુબી હજી આપણા લોકો નથી સમજતા. ખરચ તો બહુ થયું, પણ મેં તો એજ પસંદ કર્યો. આ સૂવાના હોલમાં પશ્ચિમની બારીનો એવો સરસ પવન આવે છે કે કાંઈ વાતજ ન પૂછો. આ છકો મજલો જોયો ? કેમ મહાબળેશ્વરના જેવી હવા છે કે નહિ ? પણ એટલું બધું ઉંચું ચડવાની માથાકૂટ કોણ કરે ? મહારાજ ! આપણા તો ટાંટીયા હીલા, માટે મેં તો આમાં ચડવા ઉતરવાનો સંચો ગોઠવ્યો છે, પાંજરામાં બેઠા કે તરત એની મેળે ઉપર પહોંચી જઈએ. એના જેવી કાંઈ મજે છે ? મહારાજ ! અંગ્રેજોએ સુલકને લૂંટી ખાધો પણ આવું આવું સુખ તો બહુ કેરી આવ્યું હો ! આપણા બાપદાદા આવા સંચા બળુતા હતા કે ? દેશમાં અમારે ઘેર એવી રેઢીઆળ સીડી હતી કે હું નાનો હતો ત્યારે કાંઈ નહિ તો દશ વીસ વખત તો તે ઉપરથી પડ્યો હોઈશ. બુઓ આ નહાવાની ઓરડી, તેમાં સ્પ્રીંગનો કુવારો રાખ્યો છે. આ હોલમાં કુવારો છે તેમાં એવી ખુબી છે કે એની મેળે કર્યા કરે. આ ફરતી ગેલેરી ચારે બાજુ ખુલ્લી છે હો ! મહારાજ ! આ ઘરનો પાયો બહુ ઉંડો નાખ્યો છે. છેક પાણી આવ્યું ત્યાંસુધી ઉંડો પાયો લીધો. બાવીસ ફુટ જમીનમાં ઉંડો છે. અર્થ તો બહુ થઈ ગયું પણ કામ બધું ઠીક થઈ ગયું છે. કેમ મહારાજ ! તમને કેમ લાગે છે ?

આ બધી નકામી ફૂટ સાંભળીને મહારાજનું તો માથું ફરવા લાગ્યું. તેને લાગ્યું કે આ શેઠીઓ બહુ માથામાં ફસાઈ ગયો છે. એટલે જ તેને ગમે છે તે મને પણ ગમશે એમ સમજે છે; પણ એમ સમજતો નથી કે અમે તો એ બધા ઉપર પૂજો મૂકેલો છે. તારા જરૂબા, તારાં છબાં ને તારાં ધુમાડીઆંનું અમારે શું કામ છે ? અમને તો પરમાર્થની વાતો ને હંશ્વરના સ્વરૂપની વાતો જૂઠવી જોઈએ. આવી ફૂટ કાંઈ. અમારી પાસે જોઈએ કે ? એમ

વિચારીને તે શેઠીયાનો મોહ તોડવા માટે લાગ જોઈને મહારાજે કહ્યું કે, આ ઘર તો બહુ સાફ છે પણ તેમાં એક મોટી ખામી છે.

શેઠ પૂછ્યું કે, શું ખામી છે ? મહારાજ ! મહારાજે કહ્યું કે, બીજું તો કંઈ નહિ પણ આ ઘરને તમે બારણાં મૂકાવ્યાં છે, એ બહુ બૂલ કરી છે.

શેઠે કહ્યું કે, મહારાજ ! આ તમે શું બોલો છો ? ઘરને બારણાંવિના કેમ ચાલે ?

ત્યારે મહારાજે કહ્યું કે, વાત તો સાચી, પણ એ બારણેથી એક દિવસ તમારે જવું પડશે તે પાછું અવાશે નહિ, એ મોટું દુઃખ છે. શેઠ ! ઘરના પાયા તો તમે મજબૂત નાખ્યા, પણ આપણા પોતાના પાયાનું કયાં ઠેકાણું છે ? આપણો ટેહ કણબંશુર છે, પાણીના પરપોટા જેવો છે, એને કુટી જતાં કાંઈ વાર લાગતી નથી એનું કાંઈ ધાર્યું ?

આ સાંભળી તે શેઠીઓ ઢીલોઢક થઈ ગયો, કારણ કે મોતની ફિકર નાણાંવાળાઓને વધારે લાગે છે. અહીં માલમત્તા મૂકીને પોતે ખાલી હાથે ફાગટ ફેરો ખાઈને ચાલ્યા જવું, એ ત્રાસ કાંઈ જેવો તેવો નથી.

શેઠને ઢીલોઢક જોઈને મહારાજે કહ્યું કે, અહીંના સુખની જેમ ગોઠવણ કરો છો, તેમ હરિની હજુરમાં સુખ લેણવી શકાય એને માટે કાંઈ તૈયારી કરો છો કે નહિ ? અહીં થોડો વખત રહેવું છે તે સાફ જ્યારે તમે એવું મોટું સુંદર ઘર બાંધ્યું, ત્યારે જ્યાં અનંત-કાળસુધી રહેવું છે ત્યાંને માટે શું તજવીજ કરી એ તો કહો ? આ ઘડીકવારના ઘર માટે તમે એટલી બધી વાતો કરો છો, ત્યારે અખંડ મોક્ષધામને માટે તો કાંઈક તજવીજ કરો અને અખંડ ઘરનાં માલિક સર્વશક્તિમાન પવિત્ર પિતા ઈશ્વરને માટે તો કાંઈક કરો.

ભાઈઓ ! એ શેઠીયાના ઘરનેજ બારણાં હતાં ને આપણા ઘરને બારણાં નથી, એમ નહિ સમજતા. આપણા ઘરને પણ બારણાં છે અને એજ બારણેથી આપણે પણ પાછા ન આવીએ તેવી રીતે મોઠાવડેલાં કેઈક દિવસ જવાના છીએ, માટે હવે પણ આપણા હાથમાં વખત છે તો ચેતજો અને અહીંના ઘડીકવારના ઘર કરતાં હરિની હજુરમાં અનંતકાળનાં ઘર બંધાય એવું કરવાનું ધ્યેયમાં રાખજો.

૫૬

ભજન તો બનત નાંહી, મન તો સેલानी રે.	(ટેક)
અચ્છે અચ્છે લોજન ચર્ધયે, ઠંડા જલ પાની રે;	
ચાવનેકું બીડીયાં ચર્ધયે, ઝોર પોકદાની રે.	ભજન૦ ૧
ફૂલહુંકી સેખં ચર્ધયે, રૂપવંતી રાણી રે;	
પુત્ર તો સપુત ચર્ધયે, ફુલકી નિશાની રે.	ભજન૦ ૨
હસ્તી ઘેડા માલ ચર્ધયે, તંબુ અસમાની રે;	
કિહ્વા તો અજંગી ચર્ધયે, તોપ મુલતાની રે.	ભજન૦ ૩
અર્ધઅર્ધ ધનમાલ ચર્ધયે, રત્નોંકી ખાની રે;	
મૂળદાસ કહે ચુંકર દુનિયા, લોલે લલચાની રે.	ભજન૦ ૪

૧૫-ઇશ્વરની ઉજેણી

આ દુનિયામાં બહુ બહુ મોટા મોટા પાદશાહો અને શ્રી-મંત્રો થઈ ગયા છે કે જેઓએ પોતાના મોજશોખમાં, વૈભવમાં અને પરમાર્થમાં કરોડો રૂપિયા ખરચેલા છે. મહા દાનેશ્વરી કર્ણ રાજા દરરોજ સવાભાર સોનાનું દાન આપતો હતો, પણ તે આખા હિંદુસ્તાનની પ્રજાને કોઈ વખત જમાડી શક્યો નહોતો. પરંતુ ખલજન વીર વિક્રમ બહુ મોટો રાજા થઈ ગયો. તેની એટલી બધી કીર્તિ થઈ છે કે હજુ સુધી તેનો સંવત ચાલે છે; પણ તે પોતાના આખા રાજ્યને એક દિવસ પણ જમાડી શક્યો નહોતો. મુગલ બાદશાહોનો ઠાઠમાઠ ને વૈભવ અતિશય હતો. સોના, ચાંદી, હીરા, માણિક અને મોતીવિના ત્યાં કંઈ નજરે પડતું નહિ. એવા બાદશાહો પણ કોઈ દિવસ એક ટંક પણ દિલ્હી શહેરને જમાડી શક્યા નહોતા. પ્રતાપી મહારાણી વિક્ટોરીયાના પાટવી કુંવર પ્રિન્સ ઓફ વેલ્સનાં લગ્ન થયાં ત્યારે દુનિયામાં મોટી ધામધૂમ થઈ રહી હતી, પણ તેઓ એક મુંબઈ શહેરને પણ જમાડી શક્યા નહોતા અને જેના તાબામાં આખી દુનિયાનો ત્રીજો ભાગ છે એવો મહાન ભાગ્યશાળી શહેનશાહ સાતમો એડવર્ડ જ્યારે ગાદીએ બેઠો ત્યારે એક તારીખે પાંચ લાખ માણસોને એક જગ્યાએ ખાવાનું આપ્યું, પણ તેઓ પોતાની રાજધાનીના લંડન શહેરને પણ એક ટંકનું પણ લોજન આપી શક્યા નહોતા. માણસો ગમે તેવા મોટા થાય તોપણ તેઓની મોટાઈ અમુક હદમાં જ આવી જાય છે; પણ ભાઈઓ ! પ્રભુની મોહોટાઈ સામું તો જુઓ ! તે

સરજનહાર પાલક પ્રભુ અનંતકાળ થયાં, અનંત બ્રહ્માંડોને દર-
રોજ બંને વખત નિભાવી રહ્યો છે ને અનંતકાળ સુધી નિભાવ્યાં
કરશે; તે પ્રભુની દયા ને તે પ્રભુની મોટાઇ સામું જુઓ ! આ-
પણ શેઠીઆઓ બહુ કરે તો પોતાની નાત જમાડે. એ કરતાં
પણ કોઇ વધારે કરે તો સાત મહાજન જમાડે કે એ ચાર ચોરાશી
કરે; પણ કોઈ રાજાએ કે કોઈ શેઠીઆએ આજ દિવસ સુધી માત્ર
એક ટંક પણ સુંબઈ શહેરને જમાડેલું છે ? નહિજ. ત્યારે જે
પ્રભુ યુગોના યુગો થયાં માત્ર માણસોજ નહિ પણ પશુ, પક્ષી,
માછલાંઓ અને કીટપતંગોને પણ સરખીરીતે નિભાવી રહ્યો
છે તે પ્રભુ શું હરિજનને શેર અન્ન નહિ આપી રહે ? માટે ભાઈ-
ઓ ! વિશ્વાસ રાખો અને પ્રભુની મોટાઇ સામું જુઓ ! તે
પાલનહાર પ્રભુના બળ સામું તો જુઓ ? અને તે પરમ કલ્યાણ-
કારી પિતાના આનંદસ્વરૂપ તરફ તો જુઓ. એને ભણ્યાવિના-
એનું જ્ઞાન મેળવ્યા વિના સંસારસાગર તરી શકાય તેમ નથી;
માટે ભાઈઓ ! જેમ બંને તેમ ભગવદ્વ્યાપારાતું બળ રાખીને
પ્રભુપ્રેમ વધે અને ઇશ્વરનું અલૌકિક સ્વરૂપ સમજાય તેમ કરો.

ઇંદ્રવિજય છંદ

પૂરન કામ સદા સુખ ધામ, નિરંજન નામ સિરંજન હારો;
સેવક હોઈ રહ્યો સખકો નિત, કીટકિ કુંજર હેત અહારો. *
ભંજન દુઃખ દરિદ્ર નિવારન, ચિંત કરૈ પુનિ સાંઝ સવારો;
ઐસે પ્રભુ તજિ આન ઉપાસત, સુંદર હૈ તિનકો સુખ કારો.

૧૬-જેમ પંખો પોતે ફરીને બીજાને સુખ આપે છે,
તેમ સાધુઓ દુઃખ ખમીને પણ બીજાઓને
શાંતિ આપે છે.

સંત પુરુષોનો-સાધુઓનો ધર્મ શું છે તે તમને ખબર છે ?
પોતાની નાતમાંથી નીકળી જઈને બીજી નાતમાં ભગવું એ કાંઈ
સાધુઓનો ધર્મ નથી. એક વાડામાંથી છૂટીને બીજા વાડામાં ફસા-
વું એ કાંઈ સાધુઓનો ધર્મ નથી. એક જંગલ છોડીને બીજી
વણી ઉપાધિ ઉઠાવવી એ કાંઈ સાધુઓનો ધર્મ નથી. ગાબતમાકુ-
નાં વ્યસનોમાં ફસાવું એ કાંઈ સાધુઓનો ધર્મ નથી. દોરાધગામાં
ને જંત્રમંત્રમાં રહી જવું, એ કાંઈ સાધુઓનો ધર્મ નથી. ફાટે
હાથે ગમે તેમ ઘોડવું એ કાંઈ સાધુઓનો ધર્મ નથી અને ઘરની

માયા મૂક્યા છતાં પણ માયાનાં વગખાં માર્યા કરવાં એ કાંઈ સાધુઓનો ધર્મ નથી; પણ સાધુઓનો ધર્મ તો પરોપકાર છે. શ્રીમદ્ ભાગવતમાં કહ્યું છે કે:-

‘પરોપકારાય સર્તાં વિમૂતયઃ’

સંતોનું જીવન પરોપકારને અર્થેજ છે. દુનિયાદારીના તાપથી તપી ગયેલા લોકોના દિલમાં શાંતિ રેડવા માટે, અધર્મીઓના મનમાં ધર્મનું અમૃત રેડવા માટે અને પવિત્ર જીવાત્માઓને પ્રભુનો મહામંગળ રસ્તો દેખાડવા માટે સાધુઓનું જીવન છે. પોતે ગમે એટલું કષ્ટ વેડીને પણ લોકોને સત્ય રસ્તો બતાવવો, એજ તેઓની ઉત્તમતા છે ને એ સાફજ તેઓ માનને તથા દાનને પાત્ર છે. જે વેષધારી સાધુઓ પોતાના દેશને માટે, પોતાનાં બાઈબહેનો માટે અને પોતાના ધર્મને માટે કષ્ટ સહન કરતા નથી, તેઓ પ્રભુની નજરમાં ગુન્હેગાર છે અને તેઓ સાધુના પવિત્ર નામને યોગ્ય નથી; કારણ કે મફતનું ખાવા ને મસીદે સૂવા માટેજ કાંઈ સાધુપણું નથી; પણ જગતનું હિત કરવાને માટે સાધુપણું છે. એટલે સાધુઓની તો ખાસ ફરજ છે કે તેઓ-એ ઉંચામાં ઉંચું સત્ય ધર્મી જ્ઞાન મેળવવું જોઈએ અને પોતાનો ધર્મ કે જેને અર્થે પોતે મુંડ મુંડાવ્યું છે, તેના ફેલાવા અર્થે તથા પોતાનાં બાઈબહેનોનાં સુખો વધારવા સાફ, તેણે જેટલો બની શકે એટલો પુરુષાર્થ કરવો જોઈએ. દરેક સાધુએ પોતાના મનને વારંવાર પૂછવું જોઈએ કે, મેં શામાટે મુંડ મુંડાવ્યું છે ? મેં શામાટે ઘરબાર છોડ્યું છે ? મેં શામાટે આવો વેષ લીધો છે ? શું દુનિયાને ઠગવા માટે ? પાછા પાછા ઉઘરાવવા માટે શું અમે મુંડ મુંડાવ્યું છે ? ઘેરે ઘેર મફતના દુકડા ખાવા માટે શું અમે ઘરબાર છોડ્યું છે ? ચલમો કુંકવા સાફ અને વ્યસનોના શુભામ થવા સાફ શું અમે ભગવા પહેર્યાં છે ? બીજાંઓની ખુશામત કરવા સાફ શું અમે અમારું ઘરબાર ત્યજ્યું છે ? હુલ-માંથી નીકળીને ચૂલમાં પડવા સાફ શું અમે મુંડ મુંડાવ્યું છે ? સંત-રજંતરની વાતો અને કીમિયા પ્રીમિયાના દુચકા શીખવા સાફ શું અમે અમારી જીંદગીને ધૂળમાં મેળવી છે ? અને લોકોને ભાગ્ય-ને પ્રભુના ગુન્હેગાર થવા માટે શું અમે સાધુ થયા છીએ ? બહિ-બાઈઓ ! મહાન પ્રભુનો પવિત્ર પ્રેમ જગતમાં ફેલાવવા માટે, સત્ય રસ્તામાં ચાલવા માટે અને અમારાં બાઈબહેનોની

કરવા માટે, અમે સાધુ થયા છીએ; કારણ કે પ્રભુને સેવા ગમે છે, એટલે પ્રભુના જગતની સેવા કરવી એ પ્રભુની સેવા કરવા બરાબર છે, માટે પ્રભુને અર્થે જગતની સેવા કરવા સાડ અમે ભેખ લીધો છે; કાંઈ ચેલા ચેલી મુંડવા સાડ અમે મુંડામુંડાવું નથી, એવા વિચાર દરેક સાધુએ કરવા જોઈએ. પ્રભુ! અમારા દેશના સાધુઓ આવા વિચારો કરે એવો દિવસ તે ક્યારે આવશે?

ચાખખે:

જોઈ લો જગતના બાવા રે, ધર્યાં ભેખ ધૂતીને ખાવા. (ટેક)
જ્યાં પ્રેમદા ઘણી પાણી ભરે, ત્યાં જાય નિત્ય નિત્ય નહાવા;
રાંડીછાંડી નારનો નર ધર નહોય ત્યારે, બાવાજી બેસે ખાવા. જોઈ. ૧
લોકનાં છોકરાંને તેડી રમાડે, વળી પરાણે પ્રીત થાવા;
ગૃહસ્થની સ્ત્રી રીસાઈ જાય ત્યારે, બાવાજી જાય મનાવા. જોઈ. ૨
ધૂપ કરે ને ખાવો ધ્યાન ધરે, લોળા લોકને ભરમાવા;
લોળે ભક્ત કહે ભાવેશું સેવે, એને જમપુરીએ જાવા. જોઈ. ૩

૧૭-કાદવમાં રૂપીઓ પડી જવાથી કાંઈ તેની કિંમત ઘટતી નથી, તેમ માખાપ ગુસ્સે થાય તેથી કાંઈ તેમનો પ્રેમ ઘટે નહિ.

આપણે જો સરખી રીતે ન ચાલીએ તો આપણાં માખાપને ગુસ્સો લાગ્યા વિના રહે નહિ. ગુસ્સો એવી ખરાબ વસ્તુ છે કે એ વખતે મિજબજ કાળુમાં રહી શકતો નથી, તેથી વખતે આકરાં બે વચનો કહેવાઈ જાય એમાં પણ કાંઈ નવાઈ નથી. માટે માખાપ ગુસ્સે થઈને ક્રોધના જોસમાં કાંઈ બે વચનો આપણને કહી દે તો તે આપણે ધીરજથી સાંખી લેવાં જોઈએ; કારણ કે તે કાંઈ આપણી ઉપરના વેરને લીધે અથવા આપણું બૂરું કરવાને ખાતર નહિ, પણ આપણી ઉપરના હેતને લીધે કડવાં વચન કહી દે તો તે આપણે સહન કરવાં જોઈએ. આપણે એમજ વિચાર કરવો કે આપણા ભલાને માટે પોતાના સ્વભાવ પ્રમાણે કાંઈએ આકરાં વચનો કહેશે પણ કહેવા દેશે નહિ. બીજું એવે વખતે એ પણ વિચારવું કે આપણે માટે અને આપણી તરફથી આપણાં માખા-પોએ જેટલું સહન કર્યું છે તેનો સોમો કે હજારમો ભાગ પણ આપણે હજુસુધી તેમની તરફથી સહન કર્યું નથી; માટે કોઈનો આકરો સ્વભાવ હોય, કોઈને જોણું જ્ઞાન હોય, કોઈ નબળી સ્વ. કું. ૩

સોખતમાં હોય અને કોઈ માણસ કોઈ ખાખતમાં આડું આવળું દોરવાઈ ગયું હોય અથવા મતલેદ થઈ ગયો હોય તો એવા વખતે આપણે ધીરજ રાખવી જોઈએ. એવા વખતે તાણી ખાંધવું નહિ, પણ વાતને પડતી મૂકવી. કદાચ આપણને કાંઈ સહન કરવા જેવું હોય તોપણ આપણાં માળાપ કે જેઓના આપણી ઉપર અનંત ઉપકારો છે, તેઓને રાજી રાખવા ખાતર આપણે સહન કરવું જોઈએ અને વખતે કાંઈ ભોગ પણ આપવો જોઈએ. તેઓના શુસ્સાથી દિલગીર થઈને આપણે રીસાઈ જવું પાલવે નહિ. આપણે તો એવો સવળોજ વિચાર લેવો કે રૂપીઓ કાઢવ-મા પડી જાય તેથી કાંઈ તેની કિંમત ઓછી થઈ જાય નહિ; તેમજ માળાપ શુસ્સે થાય તેથી કાંઈ તેનો પ્રેમ આપણા ઉપરથી ઓછો થાય નહિ; પણ આપણે અજ્ઞાની ખાળક અથવા અનુભવ વિનાના જીવાન માણસો હોવાથી જરા આપણા મરડાટમાં રહી જઈએ છીએ; એટલે ઘડીકમાં આપણી ભૂલ જોઈ શકતા નથી ને જીવાનીના જોસમાં ખામોશ કરી શકતા નથી. પણ એ મોટી ભૂલ છે; કારણ કે આપણે આપણા માળાપના શબ્દો તરફ નહિ પણ તેઓના અંતર તરફ જોવું જોઈએ. શુસ્સાને લીધે તેઓ વખતે આપણને બે વચન કહી દેશે, પણ મરતી વખતે વીલ કાંઈ બીજાના નામનું કરી નહિ જાય, કે પોતાની સાથે કાંઈ લઈ નહિ જાય; માટે તેઓનાં અંતર તરફ જોઈને, આપણે માટે તેઓએ જે કદ સહન કર્યું છે તે તરફ જોઈને, આપણે હજી ઘણી જાતની ભૂલો-વાળા છીએ એ તરફ જોઈને અને મહાન પ્રભુના પવિત્ર હુકમ સામું જોઈને, આપણા હિતને ખાતર આપણે આપણાં માળાપના શુસ્સાનાં વચનો પણ ધીરજથી સહન કરવાં જોઈએ; કારણ કે એમાં આપણું કલ્યાણ છે ને એમાં પ્રભુ રાજી છે. માટે બાઈઓ ! રૂપીઆ ઉપર લાગી ગયેલા કાઢવ તરફ નહિ પણ તેની કિંમત તરફ જુઓ. માળાપના શુસ્સાના વચન તરફ નહિ પણ આપણી ઉપરના તેના અંતરના પ્રેમ તરફ જુઓ, અંતરના પ્રેમ તરફ જુઓ.

૧૮-ઈશ્વરવિષે

જેમ સાગરનું પાણી નાની ગાગરમાં સમાઈ શકે નહિ, તેમ ઈશ્વરનું મોટું માહાત્મ્ય અદ્ય જીવથી ચચાર્થ રીતે જાણી

શકાય નહિ.

ઈશ્વર એટલો બધો મોટો છે કે તે અનંત ઘડ્યાંડોમાં પણ સમાઈ શકે તેમ નથી, પણ જીવ ઉપરની કૃપાને લીધે તે એટલો બધો નાનો થઈ જાય છે કે સાધારણ ભક્તના હૃદયમાં પણ તે સમાઈ જાય છે.

જેમ ફૂલમાં દોરો છે અને દોરામાં ફૂલ છે, તેમ ઈશ્વર આપણા અંતરમાં છે અને આપણે પોતે પણ તે ઈશ્વરમાંજ રમી રહ્યા છીએ.

આકાશમાં ઉડતાં પક્ષી જેમ ચોતરફથી આકાશમાં ઘેરાયેલાં રહે છે, તેમ આપણે પણ જ્યાં હોઈએ ત્યાં સર્વવ્યાપી ઈશ્વરના રાજ્યમાં છીએ.

કોઈ પણ પિતા પોતાના પુત્રને મારી નાખવા ઇચ્છતો નથી તેમ ઈશ્વર પણ પોતાના ભક્તોનું ખૂરું કરવા ચાહતો નથી.

જેમ લૂલાં, લંગડાં, આંધળાં છોકરાં ઉપર માનો વધારે પ્રેમ હોય છે, તેમ કોઈ ભક્તથી તેના આગલા વખતમાં કદિ અપરાધો થઈ ગયા હોય તો તે માફ કરી પ્રભુ તેની ઉપર પેલી માની માફક વધારે હેત રાખે છે.

જેમ કોઈ પણ માણસ આખા આકાશને પોતાના હાથમાં પકડી શકે નહિ, તેમ કોઈ પણ જીવથી ઈશ્વર જણાય તેમ નથી.

જે માણસ ઉંચી ટેકરી ઉપર ઉભો રહીને ફરિયાની તરફ જુએ છે તો તેની નજર ઘણી લાંબી પહોંચે છે ખરી, પણ તે કાંઈ ફરીઆની આરપાર સામેના કિનારાસુધી પહોંચી શકે નહિ; તેમજ કોઈ પણ માણસ ઈશ્વરને જાણવાની તજવીજ કરે તો તે ચોક્કસ હૃદયસુધી જાણી શકે ખરો, પણ ઈશ્વરનો પૂરેપૂરો મહિમા જાણી શકે નહિ.

સૂરજની સામે જોનાર માણસ જેમ તેના તેજમાં અંજાઈ જાય છે, તેમ મહાન પ્રભુના અલૌકિક અદ્ભુત રૂપને જાણવા ઇચ્છનાર માણસ પણ પ્રભુના અલૌકિક ગુણો તથા શોભાની વચમાંજ શુભ થઈ જાય છે, પણ તેનો પાર પામી શકતો નથી.

આ જગતની શોભા અને તેની સાથે આકાશના સૂર્ય, ચંદ્ર આદિની સમસ્ત શોભા, પ્રભુના સ્વરૂપની શોભા અને સુંદરતા પાસે મહાસાગરમાં માત્ર ટીપાં જેટલી છે.

જેમ સૂરજને બીજા કોઈ પણ પદાર્થમાંથી તેજ લેવાની જરૂર નથી, પણ તે પોતેજ પોતાના તેજથી પ્રકાશિત છે, તેમ

પ્રભુ પણ સર્વ શુભોથી શોભાયમાન ને સ્વયં પ્રકાશ છે.

જેમ તારાઓને આપણે દિવસે દેખી શકતા નથી, પણ રાત્રે ખુલ્લે ખુલ્લા દેખી શકીએ છીએ, તેમ ઇશ્વરને પણ આ દેહથી આપણે દેખી શકતા નથી; પણ જો તેનાં શુભગુણ કરીએ તો મરણ પછી તેને બાણી શકીએ તેમ છીએ.

આપણા આખા ઘરની મુખત્યારી જેમ એકજ આગેવાન માણસના હાથમાં હોય છે, અને જેમ વહાણની મુખત્યારી એકજ કપાનના હાથમાં હોય છે તેમજ આ જગતનું ધણીપણું પણ એકજ પ્રભુના હાથમાં છે.

ઘરનો બાંધનાર મીઝી જેમ ઘરની પહેલાંજ હયાત હોય છે અને ઘડિયાળનો બનાવનાર જેમ ઘડિયાળની હયાતી પહેલાંજ હોય છે, તેમજ ઇશ્વર પણ આ જગતની અને અનંત બ્રહ્માંડોની ઉત્પત્તિ થયા પહેલાં હયાત હતો એમ સમજવું.

વિચારો કરતાં વિચારોને ઉત્પન્ન કરનાર મન જેમ મોડું છે, તેમ આ જગતમાં ઇશ્વરની જે જે કાંઈ શક્તિ અને હક્કાપણ જણાય છે તે સર્વ કરતાં તે સર્વેના કરનાર ઇશ્વરમાં કોટાનકોટિ ગણી વધારે શક્તિ છે.

આપણા આખા શરીરમાં રહેલો જીવ અથવા આત્મા શરીરના જૂદા જૂદા અંગમાં એટલે કે નાકમાં, કાનમાં, હાથમાં, પગમાં, મોંમાં એમ સૌ અંગમાં થોડો થોડો નથી, પણ સર્વ અંગમાં પરિપૂર્ણતાથી વ્યાપી રહેલો છે; તેમ ઇશ્વર પણ આખા જગતમાં પોતાના સર્વ રૂપે સર્વત્ર પરિપૂર્ણતાથી વ્યાપી રહેલો છે.

આકાશની બહાર જેમ કોઈ પણ પદાર્થ નથી, તેમ સર્વવ્યાપક મહાન પ્રભુની દષ્ટિ બહાર કોઈ પણ ચીજ નથી.

અગ્નિ પાસે બેસે તેને જેમ ગરમી લાગે છે, તેમ જે ઇશ્વર-મય થઇને ઇશ્વરનું ભજન-ધ્યાન કરતો રહે છે, તેનામાં રોજ રોજ વધારે વધારે ઇશ્વરી શુભો આવતા જાય છે.

જે ડાળ થડની સાથે જોડાએલી રહે છે, તેમાં ફળફૂલ આવે છે, પણ જે ડાળ થડથી છૂટી પડી જાય છે તે સૂકાઈ જાય છે; તેમજ જે ઇશ્વરભક્તિ કરતા રહે છે, તેઓમાં ઘણા સફળશુભો આવે છે અને જેઓ ભક્તિહીન થઇ ઇશ્વરથી છૂટા પડી જાય છે તેઓ શુભહીન થઈ જાય છે.

બાંધણ માણસની સાથે જ્યારે દોરનાર હોય છે, ત્યારે તેને

જેમ મોટી હિંમત રહે છે; તેમ જે એમ બાણ છે કે મારો ઇશ્વર મારી સાથેજ છે, તેને કોઈ પણ વાતનો ડર રહેતો નથી, તેથી તે સર્વ વાતે નિર્ભય થઈને જગતમાં ફરી શકે છે.

વૈદને ખબર હોય છે કે આ દરદી હવે મરી જશે, પણ તે પોતે કાંઈ તેને મારી નાખતો નથી, તેમ આપણે માથે જે કાંઈ અડચણો અને દુઃખો આવવાનાં હોય તે સર્વ અગાઉથીજ પ્રભુ બાણ છે, પણ તેથી એ બધાં પ્રભુએજ મોકલેલાં છે એવો ઉધો વિચાર લેવો નહિ.

જેમ મોટા રાજાઓ નાની ચીજોની ભેટ લઈને મોટી બક્ષિસો આપે છે, તેમ ભક્તોની થોડીક સેવા લઈને ઇશ્વર તેઓને બહુ મોટું કૃપા આપે છે.

જેમ આ મોટા જગતના માથે સર્વત્ર સૂરજ પોતાનું તેજ ફેલાવી રહ્યો છે, તેમ પ્રભુ પણ આખા જગતના સર્વ પ્રાણીમાત્ર ઉપર પોતાની કૃપાદષ્ટિ વરસાવી રહ્યા છે.

કોઈ બાપ પોતાનાં ઘરનાં છોકરાંઓને એકજ ભતનો પોષાક કરાવી આપે, તેથી કાંઈ કોઈ છોકરો એમ ન કહી શકે કે મારા બાપનું હેત મારી ઉપર ઓછું છે; તેમ ઇશ્વર ઘણી વસ્તુઓ સર્વ માણસોને એકસરખી રીતે આપે તેથી તેનું હેત આપણી ઉપર ઓછું છે એમ કહેવાય નહિ.

જેમ એક માતા પોતાનાં લૂલાં, લંગડાં છોકરાંઓને પણ પ્રેમથી ઉછેરે છે, તેમ કૃપાળુ પ્રભુ અધમ પાપીઓ ઉપર કૃપાદષ્ટિ કરી તેઓને પણ નિભાવે છે.

જેમ લોહચુંબક સોયને પોતાની તરફ ખેંચી લે છે, તેમ ઇશ્વર પોતાના ભક્તોને પોતાની તરફ ખેંચવા માટે આ જગતમાં થોડું દુઃખ આપે છે.

જેમ એક એન્જન ઘણા ડગ્ગાઓને ખેંચી બાય છે, તેમ ઇશ્વર અનંત પ્રદાંડોને ચલાવે છે.

૧૯—કદિ તમારી પાસે સ્વર્ગની ચાવી હોય અને તમે બીજાઓને સ્વર્ગનાં બારણાં ખોલી આપતા હો, તો પણ જો તમારામાં પ્રભુપ્રેમ ન હોય તો તે તમોને કાંઈ કામનું નથી.

બાઈઓ ! આપણા ધર્મનું તત્ત્વ શું છે ? આપણી સાર્થકતા

શેમાં છે ? આપણી જીવગીતો હેતુ શું છે ? આખાં દુનિયાના કોઈ પણ ધર્મવાળા મહાત્માઓનો ઉપદેશ શું છે ? અને પ્રભુની ઈચ્છા શું છે ? જોઈ કે પ્રભુપ્રેમથી તમારાં હૃદય તરબોળ કરો. દાનવિના, તપવિના, યોગવિના, કર્મકાંડવિના અને જ્ઞાન-વિના ચાલી શકશે પણ પ્રભુપ્રેમવિના ચાલી શકવાનું નથી; કારણ કે પ્રભુપ્રેમથીજ એ બધું શોભે છે, પ્રભુપ્રેમથીજ એ બધું રસભર્યું થાય છે, પ્રભુપ્રેમથીજ એ બધામાં ખરી લહેજત આવે છે અને પ્રભુપ્રેમથીજ એ બધાં કૃતાર્થ થાય છે. પ્રભુપ્રેમવિના ગમે એટલી મોટાઈ પણ કાંઈ કામની નથી ભલે આપણી આજુ-દાણુ ફરતી હોય, ભલે આપણા નામના જ્યજ્યકાર થઈ રહ્યા હોય, ભલે આપણને ઘણો ખમા ઘણી ખમા થઈ રહી હોય, ભલે આપણા હુકમથી હજારો માણસ છટી જતાં હોય અને હજારો માણસ બંધાઈ જતાં હોય, ભલે રિદ્ધિસિદ્ધિ આપણી હાસીઓ થએલી હોય, ભલે કાર્ડનનો ખજાનો ને કુબેરનો ભંડાર આપણી પાસે આવી પડ્યો હોય, ભલે આપણે મુડદાંઓને જીવતાં કરતા હોઈએ અને ભલે આપણા ખસે સ્વર્ગની ચાવીઓના ગુહાઓ લઈને ફરતા હોઈએ અને બીજાંઓને સ્વર્ગનાં ખારણાં ખોલી આપતા હોઈએ; પણ જો આપણામાં પ્રભુપ્રેમ ન હોય ને આપણા જીવ નરકમાં જાય તો એ બધું પણ શું કામનું ? આપણી પાસે કાંઈ પણ ન હોય, પણ જો પ્રભુપ્રેમ આપણા અંતરમાં ભરેલો હોય તો પછી બીજી કોઈ પણ ચીજની આપણને પરવા રહેતી નથી અને બીજું ઘણું હોય પણ પ્રભુપ્રેમ જેના અંતરમાં ન હોય તેના આત્માને કદિ પણ શાંતિ વળતી નથી. જેનામાં પ્રભુપ્રેમ ન હોય એવા માણસને પણ દૈવયોગે અધિકાર, ધન, રૂપ, માનમરતબો વિગેરે મળી જાય છે પણ તેથી શું ? પ્રભુપ્રેમવિના એ બધું ઉલટું બંધનકારક થઈ પડે છે. એમ તો જુઓ કે આપણા શેડીઆઓની તીજેરીની ચાવીઓ છ છ રૂપીયાના પગારદાર બાનકોટી ઘાટીઓની પાસે હોય છે, પણ તેથી કાંઈ એ ઘાટીઓ શેડીઆઓની તીજેરીઓના માલિક થોડાજ થઈ બેસે છે ! તેમજ આપણી પાસે કદાચ સ્વર્ગની ચાવીઓ હોય, તોપણ પ્રભુપ્રેમવિના તે કાંઈ આપણને પોતાને કામ લાગતી નથી અને પ્રભુપ્રેમવિના કાંઈ આપણા આત્માનો ઉદ્ધાર થઈ શકે તેમ નથી; માટે ભાઈઓ અને બહેનો ! ગમે તે રીતે આપણામાં ભગવદ્ભાવેશ ભરાય તેમ કરો.

૨૦-આપણી ઇચ્છાઓ આકૃતના પડીકા જેવી છે, માટે તેને આપણી પાસે રાખવામાં ફાયદો નથી.

એને તો સર્વશક્તિમાન પ્રભુજ સાચવો શકે.

અનુભવી સાધુઓ કહે છે કે, આપણી ઇચ્છાઓ આકૃતનું પડીકું છે. એ આપણાથી સચવાયજ નહિ અને જો બળ કરીને કે મૂર્ખાઈથી તેને રાખી મૂકીએ તો તે અનેક પ્રકારની નવી નવી આકૃતો લાવ્યાજ કરે; કારણ કે ઇચ્છાઓ પોતેજ આકૃતનું પડીકું છે. એ પડીકામાંથી જેમ જેમ ભૂકી વેરાતી જાય, તેમ તેમ આકૃતો વધતીજ જાય છે એટલે તે આપણાથી સાચવી શકાયજ નહિ; કારણ કે આપણા અહંભાવમાંથી નીકળેલો આપણી પોતાની ઇચ્છાઓ તે સેતાનનું બીજું રૂપ છે. એટલે લગવફ-આશરાના બળવિના કદિ પણ તે આપણા તાબામાં રહી શકેજ નહિ. તેને તો સમર્થમાં સમર્થ, કાળના પણ કાળ, લયના પણ લય અને તેમ છતાં પણ આનંદરૂપ એવા સર્વશુભસંપન્ન મહાન પ્રભુનેજ સોંપી દેવી જોઈએ. સર્વશક્તિમાન પ્રભુજ એ સેતાનને સાચવી શકે. આપણાથી એ આકૃતનું પડીકું સચવાયજ નહિ. માટે ખરું કહાપણુ એજ છે કે આપણી ઇચ્છાઓ પ્રભુને સોંપી દેવી. ખરો પુરુષાર્થ તો એનુંજ નામ છે કે આપણી ઇચ્છાઓ પ્રભુને સોંપીને આપણે પ્રભુમય થઈ જવું. સાચી ભક્તિ તો એજ છે કે પ્રભુની ઇચ્છામાંજ આપણી ઇચ્છાનો લય કરવો અને ખરું સ્વર્ગ તો એજ છે કે સુવા પછી નહિ, પણ જીવતાંજ આપણી ઇચ્છાઓ પ્રભુને સોંપીને સર્વાત્મભાવથી પ્રભુપરાયણ થઈને પ્રભુની ઇચ્છામાંજ જીવવું. જે પોતાની ઇચ્છાઓને ત્યજી શકે - પ્રભુને અર્પણ કરી શકે તેજ ખરો ડાહ્યો, તેજ ખરો બહાદુર, તેજ ખરો યોગી, તેજ ખરો ભક્ત ને તેજ ખરો જ્ઞાની છે અને તેજ પ્રભુનો કૃપાપાત્ર છે; માટે અંતરની વાસનાઓ છોડી એવા સાચા ભક્ત થવાની હાંશ રાખો.

૨૧-પ્રભુને આપણી ઇચ્છા સોંપી દેવી એ આપણી મુડી સોંપી દીધા બરાબર છે.

આપણું એક એક કામ પ્રભુને અર્પણ કર્યા કરીએ તો ક્યાં આરો આવે ? માટે બહેતર તો એજ છે કે, આપણી સર્વ ઇચ્છા-

એ પ્રેમપૂર્વક દીનતાથી મહામંગળમય શ્યામસુંદર પૂર્ણપુરુષો-
ત્તમ પ્રભુને અર્પણ કરી દેવી. ઇચ્છાએ અર્પણ કરવી અને કર્મો
અર્પણ કરવાં એની વચ્ચે બહુ મોટો ભેદ છે. ઇચ્છાએ અર્પણ
કરી દેવી એટલે આંખાનું ઝાડ પ્રભુને આપી દેવા બરાબર છે અને
કર્મો અર્પણ કરવાં એટલે એક એક પાંદડું, એક એક ફૂલ ને
એક એક ફળ તોડીને આપવા જેવું છે. આવી રીતે કુલ પાંદડાં
તોડી તોડીને આપવાં એમાં આપનારને પણ દુઃખ થાય છે અને
લેનારને પણ કંટાળો લાગે છે; કારણ કે આંખા એવડો મોટો છે કે,
તેનું એક એક પાંદડું ને ફૂલ તોડતાં તો વરસોનાં વરસો વ્યાધ્યાં
જાય તોપણ આરો આવે નહિ ને એટલા વખતમાં તો જ્યાંથી
પાંદડું તોડ્યું હોય ત્યાં તો મોટી મોટી ડાળો બની જાય ને તેનાં
પાછાં હજારો પાંદડાં થઈ જાય. એ બધાં ક્યારે આપી શકાય ?
અને કેમ આપી શકાય ? એવી રીતે આપવું એ તો રમતીઆળ
છોકરાનું કામ છે. જ્ઞાનીભક્તોનું એ કામ નથી. એક એક પાંદડું
ને એક એક ફૂલ આપ્યા કરવું એ આપનારની કૃપણતા છે અને
તેનો આછો પ્રેમ દેખાડનાર છે. એવી રીતે કરનારાઓ અનંત
બ્રહ્માંડોને ચલાવનારા પ્રભુનો મહિમા બરાબર સમજતા નથી,
એમ જાણવું; કારણ કે જો તેઓ સર્વવ્યાપક, દેવાધિદેવ, કરુણાના
ભંડાર, નોધારાના આધાર, ભક્તના હૃયાના હાર, પવિત્ર પ્રભુનો
મહિમા પૂરેપૂરો જાણતા હોય ને તેઓના મનમાં ખરો પ્રેમ ને
પૂરો વિશ્વાસ હોય તો આંખાનું ઝાડજ કેમ ન આપી દે? પોતાની
ઇચ્છાજ કેમ ન સોંપી દે? પોતાની સુડીજ કેમ ન સોંપી દે? એક
એક પાંદડું શામાટે આપ્યા કરે? યાદ રાખજો કે જ્યાંસુધી
આપણે આપણું એક એક કર્મ પ્રભુને આપ્યા કરીએ ત્યાંસુધી
કદિ પણ આપણાં પૂરેપૂરાં કર્મ પ્રભુને આપી શકાયજ નહિ અને
જ્યાંસુધી આપણાં પૂરેપૂરાં કર્મ પ્રભુને ન અપાય ત્યાંસુધી
આપણે સર્વાત્મભાવથી પ્રભુને શરણ થઈ શકીએ નહિ; માટે
ભાઈઓ ! ગહન ગતિવાળાં કર્મોની જાળમાં નહિ પડતાં તમારી
ઇચ્છાઓ પ્રભુને સોંપી દો અને પ્રભુની ઇચ્છાને આધીન થઈ
જાઓ; એટલે સ્વર્ગ આ પૃથ્વીમાંજ, તમારા ઘરમાંજ, તમારા
હૃદયમાંજ અને તમારી હથેળીમાંજ આવી પડશે.

૨૨-પ્રભુ પોતાનાં બાળકોને વિસારી મૂકશે નહિ.

જે બાપ પોતાનાં છોકરાંઓ માટે મોટા મહેલ બંધાવે, તેમાં હાંડીઝુંમર વિગેરે ઉંચામાં ઉંચું સુંદર ફરનીયર ગોઠવાવે, એ મહેલમાં દરેક પ્રકારની મોજશોખની ઉમદા વસ્તુઓ ગોઠવાવે, અનેક પ્રકારનાં સુગંધી ફૂલો તથા મીઠાં ફળોના બગીચા તૈયાર કરાવે, નિર્મળ પાણીના ઝરાઓ તથા સુંદર વિશાળ તળાવો બનાવે અને પોતાનાં બાળકો માટે દરેક પ્રકારની તજવીજ રાખી મહાન શક્તિઓની બક્ષિસ કરે, તે પરમ દયાળુ પિતા પોતાનાં છોકરાંઓને શું ભૂખે મારશે ? જે સમર્થ ધણી આટલું બધું કરે છે તે બાપ શું પોતાનાં છોકરાંઓને ખાવા માટે અન્ન નાંહ આપે ? એ બનેજ કેમ ?

એ મોટા મહેલરૂપી આ જગત છે, સૂરજ ચંદ્ર તેનાં ઝુંમર છે, આકાશના ઘડો તેની હાંડીઓ છે, અઢાર ભાર વનસ્પતિઓ તેનો બગીચો છે અને સુંદર તળાવો તથા નિર્મળ ઝરાઓ એ બધું જેણે આપણે માટે અગાઉથીજ તૈયાર કરી રાખેલું છે, તે મહાન દયાળુ પ્રભુ આપણને ભૂખે કેમ મારશે ? વિશ્વાસ રાખો ભાઈઓ ! કે તે દયાનો સાગર જગતકર્તા પ્રભુ હરિજનોને ભૂખે મરવા દેશે નહિ.

જમીનના પેટામાં રહેનારા કીડાઓ, જળમાં રહેનારાં માછલાંઓ, હવામાં ઉડનારાં પક્ષીઓ અને જંગલમાં રહેનારાં વાઘ-વરૂ આદિને પણ જે ભૂલી જતો નથી, તે તમને કેમ ભૂલી જશે ? જે પાલનહાર પ્રભુ એવા અણુધણીને પણ પાળે છે, તે સમર્થ પ્રભુ ઉત્તમ મનુષ્યોને કેમ ભૂલી જશે ? નહિજ ભૂલે; નહિજ ભૂલે; પણ આપણા વિશ્વાસનીજ ખામી છે.

જંગલમાં રહેનારા હાથીને, આકાશમાં ઉડનારા ગરુડને અને પાણીમાં રહેનારા મગરને તમારા કરતાં ઘણું વધારે ખાવાનું જોઈએ છે, તેને પણ વિશ્વંભર નામ ધરાવનાર મહાન પ્રભુ દર-રોજ પૂરું પાડે છે, ત્યારે શું તે સર્વ શક્તિમાન પ્રભુ તમોને શેર અન્ન નહિ આપી રહે ?

કપૂતર અને કાગડાની કયાં વખારો છે ? અને તેઓ કયાં ખેતર વાવવા જાય છે ? છતાં પણ તેઓ નિભે છે. માછલાંઓ કયા શેઠની નોકરી કરે છે ? અને સાપ કોની હલાલી કરવા જાય છે ? છતાં પણ તે સૌને ખાવાનું મળે છે, ત્યારે તમે કાંઈ રહી જવાના નથી;

માટે કોઈએ જરા પણ અવિશ્વાસ કરવો નહિ; પણ પૂર્ણપ્રેમથી પ્રભુ ઉપર વિશ્વાસ રાખવો અને પ્રભુના હુકમ મુજબ જીંદગીની ફરજો ફરીરીતે બજાવ્યા કરવી; તો પ્રભુઆપણને છોડી દેશે નહિ.

૨૩—માણસો પોતાનાં જનવરો માટે કેટલી બધી કાળજી રાખે છે ? ત્યારે પ્રભુ પોતાના જીવો માટે કેટલી બધી ફીકર રાખતો હશે ?

એક માણસે પોપટ પાળેલો હતો. તેને માટે તે દરરોજ પેર, મરચાં વિગેરે લાવતો હતો. જો કોઈ દિવસ તેને માટે ખાવાનું ના લાવી શકે તો ફળને બદલે બીજું કંઈ તેને ખાવા આપતો હતો અને બરોબર ખાવાનું આપી શકાય તો અંદરથી તેને જીવ બળતો હતો. સ્વાર્થી માણસો—પાપમાં ફસાએલાં માણસો પણ જ્યારે પોતે પાળેલાં જનવરો માટે એટલી બધી કાળજી રાખે છે, ત્યારે સમર્થ ને પવિત્ર પ્રભુ પોતે બનાવેલાં માણસોને માટે કેટલી બધી કાળજી રાખતો હશે ? એ ખ્યાલ તો કરો. જે મહાન પ્રભુ પશુઓને ઘાસચારો આપી રહ્યો છે, પક્ષીઓને ફળ-ફૂલ આપી રહ્યો છે અને માછલાંઓ તથા કીડાંઓને પણ તેઓને અનુકૂળ પડતો ખોરાક આપી રહ્યો છે, તે કૃપાળુ પ્રભુ માણસોને અને તેમાં પણ ભક્તોને કેમ ભૂલી જશે ? શું એટલો પણ વિશ્વાસ નથી આવતો ? જે અખંડાનંદ પ્રભુ અનંત પ્રજાંડાને ચલાવી રહ્યો છે તેને આપણે શું ભારે પડવાના છીએ ? માટે ભાઈઓ ! પ્રભુ ઉપર વિશ્વાસ રાખો, પ્રભુ ઉપર વિશ્વાસ રાખો અને ધીરજ રાખો એટલે સૌ સારાં વાનાં થશે.

જે દયાળુ પ્રભુએ કૃપા કરીને આપણને આવડા મોટા કર્યા અને આજ દિવસ સુધી નિભાવ્યા, તે પ્રભુ હવે આપણને કેમ છોડી દેશે ? આપણને નિભાવી લેવા માટે આપણને ખબર પણ ન પડે તેવી રીતના તેની પાસે અનેક રસ્તાઓ છે. જેમ નાળીએર-માં કુદરતી રીતે ચોકળું મીઠું પાણી ભરાય છે, તેમ કુદરતી રીતે પ્રભુ આપણાં કાર્ય ઉકેલી આપશે; માટે હે ભગવદ્ભક્તો ! વૃથા શોક કરશો નહિ, પણ ખોટા શોકમાં પડી પ્રભુને ભૂલી જવાય નહિ એ પ્રીતર રાખજો.

૨૪-મોટાં કામો કરવાથી પ્રભુ જેટલો રાજી થાય
તે કરતાં તેની ઇચ્છા પ્રમાણે ચાલવાથી
વધારે રાજી થાય છે.

એક મહાત્માને કોઈ સાધુએ સવાલ પૂછ્યો કે, આપણી
જીવગીનો હેતુ શો ? ત્યારે તે મહાત્માએ જવાબ આપ્યો કે,
પ્રભુને પ્રસન્ન કરવો, એ આપણી જીવગીનો હેતુ છે. સાધુએ પૂછ્યું
કે, પ્રભુ શાથી પ્રસન્ન થાય છે ? મહાત્માએ કહ્યું કે તેની ઇચ્છા
પ્રમાણે વર્તવાથી. સાધુએ કહ્યું કે, અમે સાંભળતા આવ્યા છીએ
કે રૂડાં કામો કરવાથી પ્રભુ પ્રસન્ન થાય છે. મહાત્માએ કહ્યું કે,
“ મારી ઇચ્છાને આધીન થવાથી હું પ્રસન્ન થાઉં છું ” એ
પ્રભુની પહેલી આજ્ઞા છે અને “ રૂડાં કામો કરવાથી હું પ્રસન્ન
થાઉં છું, ” એ પ્રભુની બીજી આજ્ઞા છે; કારણ કે મોટાં ને બહાં
કામો કાંઈ દરેક માણસ કરી શકે નહિ. એવાં કામો કરવામાં તો
દેશ, કાળ અને બીજાં ઘણાં સાધનોની જરૂર છે. એવી અનુ-
કૂળતા કાંઈ બધાં માણસો પાસે હોય નહિ. એટલે દુનિયાનાં બધાં
માણસોથી કાંઈ મોટામાં મોટાં, ઘણામાં ઘણાં ને સારામાં સારાં
કામો થઈ શકે નહિ; પણ ભગવદ્દેવે આધીન થવામાં કાંઈ
દેશકાળ કે બીજાં સાધનોની જરૂર નથી; તે તો કોઈ પણ દેશમાં,
કોઈ પણ કાળમાં ને કોઈ પણ સ્થિતિમાં કાંઈ પણ સાધનોવિના પણ
પાળી શકાય છે. માટે આપણી ઇચ્છાએ પ્રભુને સોંપી દેવી ને જેમ
પ્રભુ રાખે તેમ આનંદથી રહેવું, એ પ્રભુની પહેલી આજ્ઞા છે; અને
રૂડાં કર્મો કરવાં એ પ્રભુની બીજી આજ્ઞા છે. એ બે આજ્ઞાથી સર્વ-
શક્તિમાન પરમાત્માનું પરમ દયાળુપણું બરોબર રીતે સમજાય છે,
કેમકે જો રૂડાં કામો કરવાની આજ્ઞા પ્રભુએ પહેલી મૂકી હોત, તો
તે દરેક માણસોથી સહેલાઈથી પાળી શકાત નહિ; કારણ કે એમ
બનવું એ કાંઈ ખાસ માણસોના હાથમાં નથી, પણ આજીવજીવના
સંજોગને આધારે છે; પણ સર્વાત્મભાવથી ભગવદ્દેવે આધીન
થઈ જવું એમાં કોઈ બાતના સંજોગની જરૂર નથી એટલે તે દરેક
માણસથી સહેલાઈથી બની શકે તેમ છે. માટે ભાઈઓ ! તનમન-
ધનથી ભગવદ્દેવે આધીન થઈને હમેશાં રૂડાં કામો કરવાની
ભાવના રાખો.

૨૫-મોટાં કામો કાંઈ બધાથી બની શકે નહિ, પણ ભગવદ્દષ્ટિએ આધીન થવું એ તો સૌથી બની શકે.

ઘણાં માણસો કહે છે કે આપણે મોટાં ને બલાં કામો કરવાં જોઈએ. બેશક એ બહુ રૂઠા વિચાર છે અને તે ઇશ્વરની આજ્ઞા છે પણ આપણે જોઈએ છીએ કે, એમ કરવું એ કાંઈ દરેક માણસો-થી પૂરેપૂરું બની શકતું નથી. હું યજ્ઞ કરવા ઇચ્છું છું પણ મારી પાસે પૈસા ક્યાં છે ? હું માંદાંઓને સાજાં કરવા ઇચ્છું છું પણ મારી પાસે તેની બરી દવા ક્યાં છે ? હું વેદના અર્થ કરવા ઇચ્છું છું, પણ તે સમજાવનારા ક્યાં છે ? અને તેનું રહસ્ય ગ્રહણ કરી શકે, એવી મારામાં બુદ્ધિ ક્યાં છે ? હું ભૂખ્યાંઓને જમાડવા ઇચ્છું છું, પણ મારૂં પોતાનું જ જમવાનું ઠેકાણું ક્યાં છે ? હું નવી નવી શોધ કરવાની ઇચ્છા રાખું છું, પણ પ્રથમ આશ્રય આપવા-વાળા ક્યાં છે ? દુકાળમાં ઢોરોને મરતાં બચાવવા હું ઇચ્છું છું, પણ ઘાસ ક્યાં છે ? હું રાજ્યનાં બંધારણ સુધારવા માગું છું, પણ મારી પાસે સત્તા ક્યાં છે ? હું ધર્મમાં સુધારા કરવા માગું છું, પણ મારૂં સાંભળે છે કોણ ? અને હું સંન્યાસ લેવા ઇચ્છું છું, પણ મારા અંતરમાં તીવ્ર વૈરાગ્ય ક્યાં છે ? આ બધાં સારાં કામો છે, મોટાં કામો છે અને પ્રભુને વહાલાં કામો છે; પણ સાધનોની આમીને લીધે, દેશકાળની અડચણોને લીધે અને માણસોના મમત તથા મૂર્ખતાને લીધે તે બધાથી બની શકે તેમ નથી; પણ જો ભગવદ્દષ્ટિએ ઉપર રહેવા માગું તો તે મારાથી બની શકે તેમ છે. મારો ડગલો ફાટેલો હોય તો હું એમ માની શકું કે એ ભગ-વદ્દષ્ટિ છે. આપણે પૂર્વે પુણ્ય નહિ કર્યા હોય તે આ ભવમાં ક્યાંથી પામીએ ? મારી ચોપડી ખોવાઈ જાય તો હું એમ ધારી શકું કે એ ભગવદ્દષ્ટિ છે. હું માંદો પડું તો એમ માની શકું કે એ ભગવદ્દષ્ટિ છે. દેહના દંડ દેડે લોગવવા જોઈએ. મારૂં કોઈ અપમાન કરે તો હું એમ માની શકું કે એ ભગવદ્દષ્ટિ છે; કારણ કે આપણે પણ કોઈકનાં અપમાન કર્યા હશે, તેનાં ફળ લોગવવાં જોઈએ. મારે ઘર પુત્ર આવે તો હું એમ માની શકું કે એ પ્રભુકૃપા છે. મારો દાદો મરી જાય તો હું એમ માની શકું કે જેવી હરિની ઇચ્છા. જેટલી લેણાદેણી હોય તેટલી લેવાય. મારી ઉપર કોઈની મહેરબાની થાય તો હું એમ માની શકું કે એ ભગવત્કૃપા છે. અને ધંધારોજગારમાં કાંઈ લાભ થાય તો હું

એમ માની શકું કે એ ભગવદ્કૃપા છે. મને સત્સંગનો લાભ મળે અથવા મારે હાથે કાંઈ ધર્મનું કામ થાય તો હું એમ માની શકું કે એ ઇશ્વરકૃપા છે અને મારે હાથે કોઈને કાંઈ ફાયદો પહોંચે તો હું એમ માની શકું કે એ તો ભગવદ્દય છે, એમાં મારું શું છે? હું તો નિમિત્તમાત્ર છું. એવી રીતે કોઈ પણ સ્થિતિમાં ભગવદ્દય માની શકાય છે; એટલુંજ નહિ પણ એવી રીતે માનવાથી હરખશોકથી બચી શકાય છે તથા અભિમાનથી બચાય છે અને વ્યવહારમાં રહ્યા છતાં વ્યવહારથી અલગ રહી શકાય છે, સંસારમાં રહ્યા છતાં સંસારના ઘાથી બચી શકાય છે અને બહારથી દેખાતી હજારો જાનણો છતાં પણ અંતરમાં શાંતિ રહી શકે છે. માટે આપણી ઇચ્છાઓ ભગવાનને સોંપી દેવી અને ભગવાનની ઇચ્છાને આધીન થઈ જવું એજ સર્વ ધર્મનો સાર છે, એજ સર્વ સુખનું સુખ છે, એજ શાન્તિનો ઉત્તમમાં ઉત્તમ રસ્તો છે, એજ ખરી ભક્તિ છે અને પ્રભુની ઇચ્છાને આધીન થઈ હર્ષશોકમાં સમાન વૃત્તિ રાખી જે સ્થિતિમાં પ્રભુએ રાખ્યા હોય તેમાં આનંદથી રહેવું ને પ્રભુપરાયણ કર્મો કર્યા કરવાં એનુંજ નામ સંસારમાં સ્વર્ગ ભોગવવા જેવું છે.

૨૬-પ્રભુ કેવા છે ?

એક શિષ્યે ગુરુને પૂછ્યું કે મહારાજ ! પ્રભુ કેવા છે ? ત્યારે ગુરુએ કહ્યું કે પછી કહીશ. એમ કરતાં કરતાં ઘણા દિવસ થઈ ગયા, ત્યારે શિષ્યે પાછું પૂછ્યું કે મહારાજ ! પ્રભુ કેવા છે ? ત્યારે ગુરુએ કહ્યું કે પછી કહીશ. જ્યારે જ્યારે શિષ્ય એ સવાલ પૂછે ત્યારે ગુરુ એમ જવાબ આપ્યા કરે કે પછી કહીશ. ઘણી વખત એમ થયાથી એક વખતે શિષ્યે ખાસ આતુર થઈને પૂછ્યું કે, મહારાજ ! એમ ઉડાવ્યા કેમ કરો છો ? ત્યારે ગુરુએ કહ્યું કે, બેટા ! જેમ જેમ હું ઇશ્વરસંબંધી વધારે વધારે વિચાર કરું છું, તેમ તેમ તે વધારે ને વધારે દૂર જતો બને છે, તેનો પત્તોજ લાગતો નથી. બેટા ! જેમ એક નાના ચમચાથી સમુદ્ર ઉઢેલી શકાય નહિ, તેમ જીવથી ઇશ્વર બાંધ્યો બને તેમ નથી. ગાગરમાં જેમ સાગર સમાય નહિ તેમજ પ્રભુનું મોઢું માહાત્મ્ય અલ્પ જીવથી યથાર્થ રીતે બાંધી શકાય નહિ; માટેજ પ્રભુએ ગીતામાં કહેલું છે કે:—

નાહં પ્રકાશઃ સર્વસ્ય યોગમાયાસમાવૃતઃ ।

અર્થ:-યોગ માયાથી ઢંકાએલો હોવાથી હું સર્વને દેખાતો નથી.
વળી ગીતામાં પણ કહ્યું છે કે:-

વેદાહં સમતીતાનિ વર્તમાનાનિ ચાર્જુન ।

મવિષ્યાનિ ચ ભૂતાનિ માં તુ વેદ ન કથન ॥

અર્થ:-હે અર્જુન ! હું થઇ ગયેલાં, થતાં તેમ થનારાં સર્વ પ્રાણિપદાર્થને જાણું છું, પણ મને કોઇ જાણતું નથી.

મહાન પ્રભુનું સ્વરૂપ આવું અગમ્ય છે. ઇન્દ્રિયો, મન, વાણી કે બુદ્ધિ ત્યાં પહોંચી શકતાં નથી; માટે આડાંઅવળાં લક્ષણોમાં કે તર્કવિતર્કની જાળમાં નહિ પડતાં દૃઢ વિશ્વાસથી પ્રભુના ચરણનું શરણ ધરી લેવું જોઈએ અને એમ સમજી જવું જોઈએ કે:-
સર્વથા

હારી રહ્યા મનમાંહી મુનીશ્વર, વિશ્વપતિતણી વાત વિચારી;
તર્ક કરી કરી તત્ત્વ જડયું નહિ, દૃષ્ટિ ઘણી દિલ ઉંડી ઉતારી;
માન ત્યજી અનુમાન કરી લખ્યું, કે મનવાણી ન પોંચી અમારી;
કેમ કહી શકે કોઈ કવીશ્વર, ઇશ્વરની ગતિ વિશ્વથી ન્યારી.

૨૭-ઇશ્વર સર્વવ્યાપક છે.

સર્વથા

ફરહુ રામ નજીક હુ રામહી, દેશહુ રામ પ્રદેશહુ રામે;
પૂરણ રામહી પશ્ચિમ રામહી, દક્ષિણ રામહી ઉત્તર ધામે.
આગેહુ રામહી પીછેહુ રામહી, વ્યાપક રામહી હું બનઆમે;
સુંદર રામ દશે દિશ પૂરણ, સ્વર્ગહુ રામ પતાલહુ તામે.
ઇશ્વર આગળ છે, પાછળ છે, અંદર છે, બહાર છે, ઉપર છે,
નીચે છે અને દશે દિશામાં વ્યાપી રહ્યો છે.

ડુંગરની ટોચ ઉપર સમુદ્રના તળીઆમાં, વેરાન જંગલના મધ્યમાં, અંધારી ગુફામાં, આપણે રહીએ છીએ તે ઘરમાં, આપણે સૂઈએ છીએ તે ઓરડીમાં, પ્રાર્થના કરીએ છીએ તે મંદિરમાં અને આપણા અંતરમાં પણ સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ સર્વવ્યાપી પ્રભુનો વાસ છે. એવી કોઇ પણ જગ્યા નથી કે જ્યાં અખંડાનંદ પ્રભુ નહોતો.

ઇશ્વર સર્વવ્યાપી છે એટલે એક જગ્યાએ તેનો હાથ છે, બીજે ઠેકાણે તેનો પગ છે, ત્રીજે ઠેકાણે તેનું માથું છે, ચોથે ઠેકાણે તેનું પેટ છે, એમ નથી; પણ તે જ્યાં છે ત્યાં એટલે સર્વત્ર પોતાના

સર્વરૂપે, સર્વ કળા, સર્વ સત્તા અને સર્વ સામર્થ્યસુક્ત હોય છે. વ્યાપક ઇશ્વર મોટામાં મોટો છે એટલે અનંત પ્રદ્વાંડોમાં તે એકજ રૂપે ને અનેકરૂપે વ્યાપી રહ્યો છે અને ઇશ્વર નાનામાં નાનો છે એટલે કે તે કૃપાવંત થઇને એવો નાનો બની જાય છે કે તે ભક્તના હૃદયમાં પણ સમાઇ જાય છે. એનું સ્વરૂપ અકળ છે અને એનું સામર્થ્ય મનુષ્યની શક્તિની બહાર છે; માટે એમાં ખોટી શંકાઓ નહિ કરતાં દીનતાથી ને વિશ્વાસથી તે સર્વ વ્યાપી પ્રભુના ચરણનું શરણ ધરી લેવું, એજ કલ્યાણનો સાચો રસ્તો છે.

૨૮—માફ કરવાને પ્રભુ તો સદા તૈયારજ છે પણ આપણે તેની માફી માગતા નથી એજ ખામી છે.

હુઓ છોકરો જેમ બાપની સામે થઇને બાપનું ઘર ત્યજી દે છે, તેમ આપણે પ્રભુની સામે થઇને પ્રભુના હુકમોનું અપમાન કરીને એટલે કે આપણા ધર્મની આજ્ઞાઓ તોડીને, પ્રભુની કૃપામાંથી આપણી મૂર્ખાઇથીજ આપણે નીકળી જઈએ છીએ! પણ બાપનું ઘર છોડી ભાગી ગએલો છોકરો જો પાછળથી પસ્તાઈને પોતાની ચાલ સુધારે અને બાપની માફી માગે, તો ભલો બાપ તેને પાછો ઘરમાં લે છે અને પોતાની મિલકત તેને આપે છે. તેમજ જો આપણે પણ આપણાથી થઈ ગયેલાં પાપો માટે ખરા દિલથી પશ્ચાત્તાપ કરીએ તથા એ પાપનું પ્રાયશ્ચિત્ત કરીએ, એટલે કે તેને બદલે રૂઠાં કામે કરીએ અને ભગવદ્દર્શનનું બળ રાખી દીનતાથી હયાણુ પ્રભુની માફી માગીએ તો તે સર્વ શક્તિમાન પ્રભુ આપણને પોતાના શરણમાં લેવાને અને આપણી ઉપર ખાસ વિશેષ કૃપા કરવાને સદાસર્વદા તૈયાર છે. એક પળની પણ તેને ખોટી નથી. ખોટીમાત્ર આપણીજ છે. તેનાં સ્વર્ગનાં ને મોક્ષનાં બારણાં તો આપણે માટે જ્યારે જોઈએ ત્યારે ખુલ્લાંજ છે; એટલુંજ નહિ પણ મહાત્માઓ કહે છે કે, સ્વર્ગને બારણાંજ નથી; તે તો ચાર દિશાઓ, ચાર ખુણાઓ અને ઉપર તથા નીચે એમ હશે દિશાઓથી સર્વને માટે ખુલ્લુંજ છે. મહાન પ્રભુની જીવો ઉપર એવી અનંત દયા છે કે ત્યાં જાતિ નથી, ત્યાં ધર્મ નથી, ત્યાં વર્ણ નથી, ત્યાં આશ્રમ નથી, ત્યાં ઉંચનીચપણું નથી, ત્યાં ગરીબાઈ કે મોટાઈ જોવાતી નથી, ત્યાં ગોરી કે કાળી ચામડી જોવાતી નથી, ત્યાં પંડિતાઈ કે મૂર્ખાઈ જોવાતી નથી અને ત્યાં પ્રભુના

સર્વદા ખુલ્લા રહેલા સ્વર્ગમાં લેભાશુ ગુરુઓ કે ડીલાંટપકાં જોવાતાં નથી; પણ ત્યાં તો ભગવદ્વ્યાશરાનું બળ અને પ્રભુપ્રેમજ્ઞ જોવાય છે. જેનામાં પ્રભુપ્રેમ વધારે હોય, દીનતા વધારે હોય અને ભગવદ્ વ્યાશરાનું બળ વધારે હોય, તે સીધી રીતે ઝપાટાબંધ સ્વર્ગમાં ને પ્રભુની હજુરમાં જઈ શકે છે અને પ્રભુના મહાન વૈભવે ભોગવી શકે છે. ભાઈઓ ! આ બધું ભક્તિથી અને દયાળુ પ્રભુના પવિત્ર નામથી થાય છે; માટે ખરા જીવનથી પાપની માફી માગો, ધૂરી ટેવો સુધારો અને રૂડા થવાની આહવા રાખો, એટલે સર્વશક્તિમાન ને કૃપાના ભંડાર-પ્રભુ તમારી ઉપર અવશ્યકૃપા કરશે અને તમને મોટા ભક્ત બનાવી તુરતજ પોતાના શરણમાં લઈ જશે. માટે ઓ ભૂલાં પડેલાં ભાઈઓ અને બહેનો ! અનંત-કાળનાં અખંડ સુખો લૂંટવા માટે મહાન દયાળુ પ્રભુનું શરણ ધરો, પ્રભુનું શરણ ધરો અને ભગવદ્વ્યાશરાનું બળ રાખતાં શીખો.

૨૯-પ્રભુની દયા તો જુઓ કે જેના વિના ચાલે નહિ તે અનાજ સસ્તું કર્યું અને મોતી મોંઘાં કર્યાં.

હીરાનો ભાવ એક એક રતીના સેંકડો રૂપીઆ, માણિકનો ભાવ હજારો રૂપીઆ, મોતીનો ભાવ પણ તેવોજ, સોનાનો ભાવ પણ એક તોલાના ત્રેવીસ રૂપીઆ અને રૂપાનો ભાવ બહુ સસ્તો છે, તોપણ એક તોલાના અગીઆર આના; પણ પ્રભુની દયા તો જુઓ કે જેના વિના ચાલે નહિ તે ઘઉં, બાજરી આજે બહુ મોંઘાં છે તોપણ સવા, દોઢ રૂપીએ મણ, ચોખાના ભાવ ચડેલા હોય તોપણ બે રૂપીએ મણ. ગૌવધથી દૂધ મોંઘું થયેલું છે તોપણ ગામડાઓમાં એક આને શેર અને મોટાં શહેરોમાં બે આને શેર. જેના વિના એક દિવસ પણ ચાલે નહિ, તેવું અમૂલ્ય પાણી મફત ! જેના વિના એક ઘડી પણ ચાલે નહિ તે હવા મફત ! જેના વિના કાંઈ પણ કામ થઈ શકે નહિ તે ગરમી-અગ્નિ મફત. સૂર્યનારાયણનું તેજ મફત. સમુદ્રમાં ભરતીઓટ ન થાય તો તેનું પાણી ગંધાઈ જાય અને તેથી આખી દુનિયા તેની દુર્ગંધથી દુઃખી થઈ જાય, એ અટકાવવાને માટે માણસોની પાસે શું સાધન છે ? કહો કે કયી રીતે માણસો સમુદ્રમાં ભરતીઓટ કરી શકે ? ભાઈઓ ! આખી દુનિયાના કરતાં સમુદ્ર ત્રણગણો મોટો છે; તેમાં આપણે કયી બાતના સંચાથી ભરતીઓટ કરી શકીએ ? અને

ભરતીઓટ ન થાય તો એવડા મોટા દરિયાની દુર્ગંધીથી આપણા શું હાલ થાય એ ખ્યાલ કરો ! એમ ન થાય માટે દયાળુ પ્રભુએ સમુદ્રમાં ભરતીઓટ કરનારો ચંદ્ર આપણને મફત આપ્યો, એ શું તેની દયા ઓછી છે ! જેમ સોનું ત્રેવીસ રૂપીએ તોલો વેચાય છે, તેમ જો પાણી ત્રેવીસ રૂપીએ તોલો વેચાતું હોત તો આપણા શું હાલ થાત ? જેમ પાણીદાર હીરાઓ ખસો પાંચસો રૂપીએ રતી વેચાય છે તેમ જો ખસો પાંચસો રૂપીએ રતી હવા મળતી હોત તો આપણી હયાતી હોત કે ? ચાંદી જેમ અગીઆર આને તોલો મળે છે તેમ જો ઘઉં, બાજરી કે ચોખાનો ભાવ અગીઆર આને તોલો હોત તો આપણે જીવી શકત કે ? જેમ માણેકમોતીના અતિથય મોંઘા ભાવ છે તેમ જો આપણી રસોઈ કરવાનાં છાણાં, લાકડાં અને આપણાં કારખાનાં ચલાવવાના કોલસાના ભાવ મોંઘા હોત તો આપણે શું કરત ? અને જેમ નીલમ તથા પોખરાજની અછત છે, તેમ જો આપણાં ઘરો બાંધવા માટેનાં ઈંટ-ચુનાની અછત હોત તો આપણે શું કરી શકત ? આપણને જરૂરની ચીજો સસ્તી છે, એ મહાન દયાળુ પ્રભુની ખાસ કૃપાનુંજ ફળ છે. ખાવાનું અનાજ સસ્તું, લૂગડાં બનાવવા માટેનું રૂંડ સસ્તું, બાળવાનાં લાકડાં સસ્તાં, ઘર બાંધવાનાં સાધનો સસ્તાં, ગાયો સસ્તી, ઘાસચારો સસ્તો, હવાપાણી ને પ્રકાશ મફત અને હીરામોતી મોંઘાં, એ પ્રભુની દયા નહિ કે ? જો આવી અગત્યની ચીજો મોંઘી કરી હોત તો આપણે કેટલી બધી મુશ્કેલીઓમાં આવી પડત અને કેવા દુઃખી થઈ જાત ? પણ એમ ન થયું એ દયાળુ પ્રભુનીજ બલિહારી છે.

આવી રીતે દરેક ચીજમાં પ્રભુની દયા અનુભવવાથી એની મેળેજ પ્રભુનો ઉપકાર માનવાની આપણી વૃત્તિ જાગૃત થાય છે, તેથી આપણામાં દીનતા આવતી જાય છે; અને આપણો પ્રભુપ્રેમ વધતો જાય છે, માટે આપણા હૃદયમાં ભગવદ્દર્શન લાવવા સારૂ અનંત પ્રહ્લાંડના નાથ સ્વયંપ્રકાશ અખંડાબંધ સત્વિદાનંદ સ્વરૂપ મહાન દયાળુ પ્રભુની દયા જેમ વધારે સમભય તેમ કરો.

૩૦-સર્વ શક્તિમાન પ્રભુ મહાન દયાળુ છે, માટેજ તેણે ઈન્સાફને પાછળ રાખેલો છે.

ભાઈઓ ! તમે વિચાર કરો કે જો પાપીઓની ઉપર પ્રભુ

તુરતજ શુરસે થાય તો તેને મારી નાખતાં પ્રભુને શું વાર લાગે તેમ છે ? મહા કાળના પશુ કાળ સમર્થ પ્રભુની પાસે પાપીઓને મારી નાખવાનાં હજારો સાધન છે અને એકજ ફટકે પગમાત્રમાં તે લાખો પ્રજાંડોનો નાશ કરી શકે તેમ છે તે ચાહે તો આખી દુનિયાને એક ઘડીકમાં આગથી બાળી શકે, તે ચાહે તો જરાક વારમાં સમુદ્ર ઉછાળીને પૃથ્વી ફૂંચાવી શકે, તે ચાહે તો એક ક્ષણમાં વીજળીથી સત્યાનાશ કહાડી શકે, તે ધારે તો અતિવરસાદથી દુનિયા ફૂંચા કરી શકે, તે ધારે તો ભયંકર દુકાળથી લોકોને દુઃખી કરી શકે, તે ધારે તો હવા બગાડીને દુનિયાનો નાશ કરી શકે, તે ધારે તો નવા નવા રોગો ઉત્પન્ન કરીને પાપીઓને મારી શકે, તે ધારે તો જ્વાળામુખી પહાડોના ફાટવાથી સુલકો ઉજડ કરી શકે, તે ધારે તો ધરતીકંપના આંચકાથી દુનિયા હલાવી નાખીને ઉથલપાથલ કરી શકે અને તે ધારે તો માણસોની બુદ્ધિ ફેરવી નાખી અંદર અંદર કાપાકાપી કરાવીને સૌનો નાશ કરી શકે. પાપીઓને શિક્ષા કરવાના આવી જાતના મહાન પ્રભુ પાસે હજારો રસ્તા છે; પણ પ્રભુ દયાળુ છે એટલે તે આપણને તુરતાતુરત શિક્ષા કરવા ચાહતો નથી. માટેજ તે આપણને બચાવી શકે છે અને તેથીજ ઇન્સાફને પાછળ રાખેલો છે; તે એવી ઇચ્છાથી કે હજી પણ વખત છતાં માણસો સુધરે અને પોતાના આત્માના કલ્યાણના રસ્તામાં તથા અનંતકાળના અખંડ સુખના ધામમાં આવે; પણ આપણે પામર જીવો એવા અભાગીઆ છીએ કે સમર્થ પ્રભુની અનંત દયાને આપણે સમજી શકતા નથી અને એ દયાનો લાભ લેવા માટે જે આ રૂઠો વખત મળેલો છે, રૂઠો ધર્મ મળેલો છે, રૂઠો દેશમાં જન્મ મળેલો છે, બધાં માબાપને પેટે અવતાર મળેલો છે, રૂઠો રાજ્યથી ધર્મનું છૂટાપણું મળેલું છે, ઉત્તમ શુરુઓ મળેલા છે અને આબુબાબુનાં સારા સાધનો તથા નિરોગી શરીર ને લાંબી જીવંતી મળેલી છે, એ બધી દયાળુ પ્રભુની અખૂટ દયાજ છે, પણ અફસોસ કે પ્રભુની એટલી બધી દયા છતાં પણ આપણે અપરાધી જીવો તેનો જેવો જોઈએ તેવો લાભ લઈ શકતા નથી ને ઉલટો એ દયાનો માઠો ઉપયોગ કરી રોજ રોજ વધારે પાપમાંજ ફસાતા જઈએ છીએ; પણ ભાઈઓ ! ચાહ રાખજો કે પ્રભુને ત્યાં કાંઈ પોપાંબાઈનું રાજ નથી; તે તો આપણો અને આપણા જેવા અગણિત જીવોનો એક પળમાં નાશ કરી શકે

તેમ છે; પણ હજી પણ આપણે સુધરીશું એવી આશાથીજ પ્રભુ પોતાની દયાને લીધે આપણને બચાવે છે; પણ જો આપણે છેવટ સુધી પણ નહિજ સુધરીએ તો પછી યાદ રાખજો કે જેમ તેની દયા અખૂટ છે તેમજ તેની શિક્ષા પણ ભયંકર છે અને ઇન્સાફનો દિવસ પણ કાંઈ દૂર નથી. માટે ભાઈઓ ! ચેતો, ચેતો અને જેમ બને તેમ કોઈ પણ રસ્તેથી પ્રભુના શરણમાં આવો. પ્રભુના શરણમાં આવો. પ્રભુના શરણવિના પાપોની ભયંકર શિક્ષામાંથી બચવાનો બીજો કોઈ પણ ઉપાય નથી; માટે જેમ બને તેમ આપણા આચારવિચાર સુધરે, આપણી રહેણીકરણી સુધરે અને આપણું અંતઃકરણ પ્રભુમય થાય તેમ કરો.

૫૬

જોર છે જોર છે જોર છે રે, માથે જમના કિંકરણું જોર છે. (૨૬)
આવશે અચાનક વાર નહિ લાગે, એ તો કાળસ્વરૂપી ચાર છે રે. માથે ૦ ૧
સત્સંગ ન કરે ને મનમાંહી ન ડરે, એને સદાય અંધારું ઘેર છે રે. માથે ૦ ૨
ખાતાં ને પીતાં સીતારામને ન ભજે, એ તો નર ને નારી બે ઢોર છે રે. માથે ૦ ૩
કહે સખી રામદાસ કોઈ ઝોઘડ્યાં, જેને અંત પુરુષની કોર છે રે. માથે ૦ ૪

૩૧-મૂંગો ગોળ ખાય તેનો સ્વાદ કેમ કહી શકે ?

મૂંગો માણસ ગોળ ખાય ત્યારે તે તેને મીઠો લાગે અને ફરી ફરી ખાવાની ઇચ્છા થાય; પણ તેનો સ્વાદ તે બીજાઓને કેમ કહી શકે ? કારણ કે તે પોતેજ મૂંગો હોય છે. તેમજ જેઓને પ્રભુના નામની લેહ લાગી છે, જેઓએ ધર્મને અર્થ પોતાની જીવન અર્પણ કરેલી છે અને જેઓ પ્રભુમય થઈ ગયેલા છે તેવા અનન્ય ભકતો પણ મૂંગા જેવાજ છે. એ ઇશ્વરી આનંદ તેઓના હૃદયમાં એવો જામી ગયેલો હોય છે કે બસ તેમાંજ તદાકાર થઈને તેઓ મસ્ત પડ્યા રહે છે. તેઓને ઘણીએ ઇચ્છા થાય છે કે એ મહાસ્વાદ અમે બીજાઓને સમજાવીએ પણ તેઓ પૂરેપૂરી રીતે સમજાવી શકતા નથી; કારણ કે ભક્તિનાં સુખડાં ને ભગવદ્-આવેશના અદૌરિક લહાવા કાંઈ શબ્દોથી કહી શકાય તેમ નથી. માણસોની ભાષા ઇશ્વરી આનંદનું વર્ણન કરવામાં અપૂર્ણ છે. એટલે પ્રભુપ્રેમથી ને પ્રભુના આશરાના બળથી અંતરમાં જે સુખ મળે છે, તે કહી બતાવવાની બાબતમાં માણસો મૂંગાજ છે, કારણ કે ત્યાં વેદની વાણી પણ પહોંચી શકતી નથી, ત્યારે આપણી અ-

ધૂરી ભાષાની તો વાતજ ક્યાં રહી ? મૂળો જેમ પોતે ખાધેલા ગોળના સ્વાદની વાત ઇસારતથી ને હાવભાવથી સમજાવે છે અને તેમાંથી જેમ ચતુર માણસો ચેતી જાય છે, તેમ અલૌકિક ઈશ્વરી આનંદની ખાખતમાં પણ સમજવાનું છે. ભકતોના હૃદયના મસ્ત ઉભરા, તેઓના ચહેરાની શાંતિ, તેઓની સ્થિરતા, મોટા લાગતા દુનિયાદારીના પદાર્થો ઉપરનો તેઓનો અભાવ, સુખદુઃખમાં તેઓની સમતા, માનાપમાનમાં તેઓની ધીરજ, પ્રભુના પવિત્ર નામની તેઓને લાગી ગયેલી તાળી અને મરતી વખતની તેઓની શાંતિ, એ બધા ઉપરથી ઈશ્વરી આનંદનો આપણે ખ્યાલ કરવો જોઈએ; કારણ કે એ શબ્દોથી કહી શકાય તેવી ખાખત નથી. માટે ભાઈઓ ! એવો મહા આનંદ-આનંદોનો આનંદ લૂંટવો હોય તો જેમ અને તેમ પ્રભુપ્રેમ વધે એમ કરો; કારણ કે એ આનંદ કાંઈ વાણીથી કહ્યો જાય તેમ નથી પણ એ તો અનુભવથી-જ જાણી શકાય તેવો છે. માટે એ અલભ્ય લાભ લેવા સારૂ-એ ઈશ્વરી આનંદ ભોગવવા સારૂ ભક્ત બનવાની કોશીશ કરો.

પદ

બોલ માં બોલ માં બે લ માં રે, રાધાકૃષ્ણવિના બીજું બોલ માં. (૨૬)
સાકર શેરડીનો સ્વાદ ત્યજને, કડવો લીખડો ઘોળ માં રે. રાધા. ૧
હીરા માણેકની ખાણ ત્યજને, કાચ કથીરીઓ તોળમાં રે. રાધા. ૨
ચાંદા સૂરજનું તેજ ત્યજને, આનોઆ સંગાથે પ્રીત જોડમાં રે. રાધા. ૩
ગંગા જમનાનું જગ મૂકીને, ખાખોચીઆને ખોળ માં રે. રાધા. ૪
અંખા વૃક્ષની છાંય મેલીને, ચોરનું ચુંબકું ઠાલ માં રે. રાધા. ૫
ખાંધ મીરાં કહેપ્રભુ ગિરિધરના ગુણ, અમૃત ટોળીને વિખ ઘોળ માં રે. રાધા. ૬

૩૨-હીરાની કિંમત તો ઝવેરીજ સમજે તેમ પ્રભુનાં પવિત્ર નામની કિંમત પણ ભકતોજ સમજે છે.

એક માણસ કોઈ સાધુ પાસે ગયો અને તેને કહ્યું કે મહારાજ ! મને શુરુમંત્ર આપો. ત્યારે તે સાધુએ વિચાર કર્યો કે આ માણસ અધિકારી છે કે નહિ, એ પ્રથમ તપાસવું જોઈએ; કારણ કે અધિકારવિના સારી ચીજનો પણ માઠો ઉપયોગ થઈ જાય છે. માટે પ્રથમ શિષ્યની લાયકાત તપાસવી જોઈએ, તેથી શુરુએ કહ્યું કે, અચ્ચા ! શુરુમંત્રના એક હજાર રૂપીઆ પડશે.

તે માણસે કહ્યું કે, મહારાજ ! એક મંત્રના એટલા બધા રૂપીઆ ! કાંઈક જોઈું કરો તો ઠીક; સો રૂપીઆ આપીશ.

શુરુએ કહ્યું કે નહિ બેટા ! હજાર રૂપીઆમાં એક દમડી પણ ખોળી નહિ થાય. તારી મરજી હોય તો આવ.

હજાર રૂપીઆ કહાડતાં તે માણસને વસતું તો બહુ લાગ્યું, પણ પૈસાવાળો હતો ને શુરુમંત્ર જાણવાની ઇચ્છા બહુ હતી, તેથી તે ગામડીઓ હજાર રૂપીઆની ચેલી ઉપાડી લાવ્યો ને શુરુના પગ પાસે મૂકી. ત્યારે શુરુએ તેના કાનમાં કહ્યું કે બેટા ! રામ રામ બોલ્યા કર. ત્યારે તે શિષ્યે કહ્યું કે, એમાં તમે નવું શું કહ્યું ? એ તો હું પણ જાણું છું. શુરુએ કહ્યું કે, બેટા ! પ્રભુના નામ સિવાય બીજો કોઈ મંત્ર હું જાણતો નથી ને પ્રભુના નામ સિવાય બીજો કોઈ મંત્ર છે પણ નહિ. ગમે તે દેશમાં ને ગમે તે ધર્મમાં જઈશ, પણ ત્યાં પણ પ્રભુના પવિત્ર નામ સિવાય બીજો કોઈ મંત્ર તને મળવાનો નથી. જગતમાં સાચો મંત્ર તે પ્રભુનું નામ છે. શુરુની આ સાચી વાત પણ એ વખતે કાંઈ તે શિષ્યને ગળે ઉતરી નહિ, તેને તો એમજ લાગ્યું કે મારા હજાર રૂપીઆ મહારાજ કંપી ગયા.

એ શિષ્યની ભૂલ બતાવવા તથા તેના મનનું સમાધાન કરવા માટે શુરુએ તેના હાથમાં એક કિંમતી હીરો આપ્યો અને કહ્યું કે બેટા ! ફૂલગલીમાં ખારવણે શાકભાજી વેચવા બેસે છે ત્યાં જા. તેને આ ચીજ બતાવજે ને સો રૂપીઆ કિંમત માગજે, સો રૂપીઆ મળે તો આપજે નહિ તો પાછો લાવજે.

શિષ્ય તે હીરો લઈને શાકભાજીની ટોપલીઓ લઈને ખારવણે બેઠો હતો, તેની પાસે ગયો ને કહ્યું કે આ લખોટી મારે વેચવી છે તમારે કોઈને જોઈએ છે ? ત્યારે બે ચાર ખારવણે તેને જોઈને કહ્યું કે, પથ્થર છે તો મજાનો, પણ આપણે તેને લઈને કાઢું કરીએ ? ત્યારે એક ખારવણે કહ્યું કે લાવ લાવ, મારા ખુંટીયાની ઠાકે બાંધીશ. એમ કહીને તે ખારવણે એ હીરાને જોવા લાગી. જોઈને કહ્યું કે આ પથ્થરમાં કાણું ક્યાં છે ? ખુંટીયાની ઠાકે બાંધાય એમ તો નથી. આ તો મારી નાનકીને રમવા થશે. બોલ એનું કાઢું લેશે ? પેલા માણસે કહ્યું કે એના સો રૂપીઆ. એ સાંભળીને બે ચાર ખારવણે તેના મોઢા સામું જોઈ રહી ને બે ચાર જણી હસી પડી. તેઓને લાગ્યું કે આ હીવાનો છે કે શું ? એક પથ્થરની લખોટીના સો રૂપીઆ શાના માગે છે ? એ પછી તેમાંથી એક બાઈએ કહ્યું કે જા, જા, ચાલ્યો જા, ચાલ્યો જા !

નહિ તો પાવડી ઉડી જશે. ધૂતારો ક્યાંઈનો આવ્યો છે તે ? લખોટીના સો રૂપીઆ ! કાંઈ લૂંટખુટ પડી છે શું ? ત્યારે બીજી એક બાઈએ કહ્યું કે, તારી મરણ હોય તો એ લખોટીની ચાર ગુડી ભાજી આપું, ત્રીજી બોલી કે બે રીંગણાં આપું, ચોથી બોલી કે ચાર ગાજર આપું, ત્યારે પાંચમી બોલી કે ચાર ગાજર જેટલો એમાં માલ ક્યાં છે ? છઠ્ઠીએ કહ્યું કે એને તો સો રૂપીઆ લેવા છે. બા, બા, બાઈ બા ! તારી ભાંગખાંગ ઉતરે ત્યારે આવશે ને જોઈએ તો લખોટીનાં મારી પાસેથી ચાર રીંગણાં લઈ જશે.

શિષ્ય પાછો શુરુ પાસે ગયો ને કહ્યું કે, મહારાજ ! આ લખોટીની તો બે ચાર ગુડી ભાજી મળે છે. મેં સો રૂપીઆ કહ્યા ત્યારે ઉલટી મારી મશ્કરી થઈ ને તે કહેવા લાગી કે પીટયો ભાંગખાંગ પીને આવ્યો છે.

મહારાજે કહ્યું કે હવે ચણામમરાવાળાની દુકાને લઈ જા ને સો રૂપીઆ માગજો. ચણામમરાવાળાએ કહ્યું કે, મમરા જોઈએ તો એક પાલી, પહુવા જોઈએ તો એક શેર ને દાળીઆ જોઈએ તો બંશેર લેઈ જા ને લખોટી આપી જા. છે જરાક ચક-ચક્રીત, એટલે જો કોઈ સાફ ઘરાક આવી જશે તો અમને એમાંથી આનો બે આના મળશે.

શિષ્યે આવીને શુરુને કહ્યું કે મહારાજ ! બે ત્રણ ચણા મમરાવાળાએ તો એ લખોટી રાખવાની ના પાડી, પણ એક બલો દુકાનવાળો મળ્યો, તેણે કહ્યું કે જોઈએ તો લખોટી મૂકી જા ને પાલી મમરા લઈ જા, એથી વધારે નહિ મળે.

મહારાજે કહ્યું કે, હવે એ લખોટી લઈને ઝવેરી બજારમાં જા. ત્યાં બે ચાર જણને તે દેખાડજો ને છેવટે જે મળે તે લઈને આવ્યો આવજો.

શિષ્યે કહ્યું કે મહારાજ ! કાં મફતના ઘણા પાડો છે ! ઝવેરી વળી શું આપવાના છે ? બે ચાર ઠેકાણે રખડવાથી હવે આશરો તો આવી ગયો છે કે બે ચાર આનાનો માલ છે.

શુરુએ કહ્યું બચ્ચા જો તો ખરો! એક વખત જઈ તો આવી શિષ્ય ઝવેરીબજારમાં ગયો. ત્યાં એક હુશિયાર ઝવેરી મળી ગયો. તેણે એ હીરો જોયો. જોઈને પરીક્ષા કરીને કહ્યું કે એની કિંમત દશ હજાર રૂપીઆ. જો એ વેચવો હોય તો હમણાં દશ હજાર રોકડા મારી પાસેથી લઈ જા. વેચવાની ઉતાવળ હોય તો

દશ હજાર, બાકી ધીરજ રાખીને લાગ આવે વેચવો હોય તો વીશ હજાર પણ મળે ને વખતે લાખ પણ મળે. એ તો જેવો ઘરાક. શિષ્ય એ સાંભળીને અજબ થયો અને દશ હજાર રૂપીઆ લઈ શુરુ પાસે આવ્યો.

શુરુએ કહ્યું, 'જેયું બેટા ! એનો એ હીરો ! એનીજ કિંમત ચાર હુડી લાજ પણ થઈ, એનીજ કિંમત પાલી મમરા પણ થઈ ને એનીજ કિંમત દશ હજાર રૂપીઆ પણ થયા. એવીજ રીતે મહાન પ્રભુના પવિત્ર નામને માટે પણ સમજવાનું છે. જેમ ઝવેરી હીરાની કિંમત સમજે છે, તેમ ખરા ભકતોજ પ્રભુના નામની અલૌકિક કિંમત સમજી શકે છે. શાકભાજીવાળા જેવા ને ચણામમરાવાળા જેવા માયાવાદીઓ કાંઈ પ્રભુના નામસ્મરણ-રૂપી કૌસ્તુભમણિની કિંમત સમજી શકે નહિ; માટે બેટા ! આજથી યાદ રાખજે કે, પ્રભુરૂપી હીરો મેળવવા સાડ આખી દુનિયા કુરબાન કરી હોય અને આખી જીંદગી અર્પણ કરી હોય તોપણ તેમાં કાંઈ મોટી વાત નથી.

બેટા ! સર્વ શક્તિમાન પ્રભુના પવિત્ર નામ ઉપર શ્રદ્ધાથી ને પ્રેમથી તું કાંઈ દાનધર્મ કરી શકે છે કે નહિ, એ જાણવા માટે મેં તારી પાસે રૂપીઆ માગ્યા હતા. મને કાંઈ તારા રૂપીઆની જરૂર નથી, અહીં તો ઇશ્વરકૃપા છે; માટે તારા રૂપીઆ તું પાછા લઈ જા અને પ્રભુના નામને ભૂલીશ નહિ.

શિષ્યે કહ્યું, 'શુરુ મહારાજ ! હજી પણ હીરાને ઓળખ્યા છતાં જો હું શાકભાજીવાળી ખારવણો જેવો બની રહું, તો પછી મારા કરતાં નીચ બીજો કોણ ? માટે હવે તો એ રૂપીઆ મારાં દુઃખી ભાઈબહેનોનાં કલ્યાણમાં-ભગવત્સેવામાંજ આપ ખર્ચજો. હવે એ રૂપીઆ પાછા લઈને હું રાજી થઈ શકું નહિ. હવે તો બીજા વધારે રૂપીઆ પ્રભુના મહાન નામ ઉપર ખર્ચીશ ત્યારેજ મારા મનને આનંદ થશે અને ત્યારેજ મારા આત્માને સંતોષ થશે. પ્રભુ ! અમોને આવી સફળુદ્ધિ આપો.'

૩૩-લોભીઆઓના કેવા ખૂરા હાલ થાય છે તે વિષે.

એક શ્રીમંત હોતો. તેની પાસે કરોડો રૂપીઆની દોલત હતી પણ તે અતિશય લોભીઓ હોતો. એવડી મોટી દોલત છતાં પણ તે કોઈ દિવસ કાંઈ સુખ લોગવતો નહોતો કે કોઈને દમડી

આપતો નહોતો; ચમડી તૂટે તે કપૂલ, પણ દમડી ન છૂટે એવા સ્વભાવનો તે હતો. તેણે પોતાના ઘરમાં પાંચ સાત આડાઅવળા ઓરડાઓની વચ્ચે એક ઓરડો બંધાવ્યો અને તેમાં એક મોટી તીજેરી મૂકાવી. એ તીજેરીમાં માણસો સૂઈ બેસી શકે એવી તે મોટી હતી, એટલુંજ નહિ પણ તે તીજેરીમાં એવી યુક્તિ હતી કે, બારણું બંધ કરે એટલે એની મેળે અંદરથી કળ બંધ થઈ જાય. જ્યારે તીજેરી ખોલવી હોય ત્યારે બહારની બાજુએ ચાવી લગાડવાથી ઉઘડે, પણ અંદરથી ઉઘડે નહિ, એવી તેમાં ગોઠવણ હતી.

એ લોભીઆ કરોડપતિનું કામ એજ હતું કે, આખો દિવસ તીજેરીવાળા ઓરડામાં બસાઈ બેસતો અને તીજેરી ખોલી તેમાંની નોટોનાં બંડોના ચોકડા ગણ્યા કરતો તથા તેને અહીંથી તહીં અને તહીંથી અહીં મૂક્યા કરતો. તેના મનમાં હમેશાં એવી અધીરતા રહેતી હતી કે આમાંથી કોઈ લઈ ગયું હશે તો ? તેથી તે કોઈ દિવસ ચોકડા રૂપીઆ ગણ્યા કરે, કોઈ દિવસ મોટી ગણ્યા કરે, કોઈ દિવસ સોનામહોરો ગણ્યા કરે, કોઈ દિવસ શેરના ને નોટોનાં સરકારી કાગળીયાંઓ તપાસ્યા કરે અને કોઈ દિવસ એ બધાને તીજેરીનાં જૂદાં જૂદાં ખાનાંમાં જૂદી જૂદી રીતે ભર્યા કરે. જેમ નાનાં બાળકો લખોટી સ્ત્રેએ અને કોડીઓ સાથે રમ્યા કરે, તેમ તે લોભીઆ પોતાની સોનામહોરો સાથે રમ્યા કરતો, એટલુંજ નહિ પણ જેમ ગામડાંની નાની છોકરીઓને રમવાના કાંકરાઓ તેઓની રમત સિવાય બીજા કાંઈ કામમાં આવતા નથી, તેમ એ લોભીઆની નોટોના ચોકડાઓ અને સોનામહોરોની થેલીઓ પણ તેને માત્ર જોયા કરવા સિવાય તેના કાંઈ કામમાં આવતી નહોતી; એટલે લોભીઆનું એ ધન કાંકરા જેવુંજ હતું, કારણ કે તે તેના અથવા બીજા કોઈના ઉપયોગમાં આવતું નહોતું.

લોભીઆઓમાં એક ખાસ લક્ષણ એ હોય છે કે, તેઓ પોતાનું ધન બીજાઓને દેખાડવા ચાહતા નથી. જેમ અને તેમ તેઓ બીજાઓની નજર આગળથી પોતાના ધનને છુપાવે છે. એક વખત તે લોભીઆ પોતાની તીજેરીમાં બેઠો બેઠો નાણાંની ઉથલપાથલ કરતો હતો, એટલામાં નોકરની બૂલથી કોઈ માણસ તે ઓરડામાં આવી ચડ્યો. તે લોભીઆએ જોયું કે આ માણસ માફ ધન જોઈ

જશે, તેથી તીજેરીમાં એકે એકે ઝટપટ તેણે અંદરથી ખારણું ખંધ કરી દીધું. તે વખતે તેને એમ ધ્યાન ન રહ્યું કે ચાવી તો મારી પાસે છે ને ખારણું કેમ ઉઘડશે ? એ પછી થોડી વારે તે ખારણું ખોલવા લાગ્યો, પણ ઉઘડે ક્યાંથી ! ઘણી ખૂમો પાડે, પણ એવી મોટી તીજેરીમાંથી અવાજ બહાર પહોંચી કેમ શકે ? અને તેના ખાનગી ઓરડામાં તેના હુકમ વિના જઈ કોણ શકે ? અંતે સાંજ પડી, રાત પડી અને સવાર પડ્યું પણ તીજેરીનું ખારણું ઉઘડે ક્યાંથી ? નોકરો આમ તેમ દોડયા કરે અને પૂછ-પરછ કરે કે શેઠ ક્યાં ગયા ? પણ શેઠનો પત્તો ન મળે. રોજ રોજ તીજેરીવાળા ઓરડામાંજ રહેતા અને તીજેરીમાં બેસતા, એટલે એવો શક ક્યાંથી આવે કે શેઠ તીજેરીમાંજ પૂરાઈ ગયા હશે ? પાંચ સાત દહાડા થઈ ગયા પણ ક્યાંઈ શેઠનો પત્તો ન મળ્યો. કોઈ કહે કે શેઠ અર્ધા ચક્રમ જેવા તો પહેલેથીજ હતા, એના જીવનું ઠેકાણું ક્યાં હતું ? આખો દિવસ ધન ધન કરતે કરતે ડાગળી ચરફી ગઈ હશે તેથી ક્યાંય નાસી ગયા હશે ! કોઈએ કહ્યું કે શેઠ કોઈને દોઢિયું પરખાવતા નહોતા માટે કોઈક ઉસ્તાદ તેને મળી ગયો હશે ! હમણાં ક્યાંક તેમને પૂરી મૂક્યા હશે, તે જ્યારે નાણાં આપશે ત્યારે છૂટશે. આવી રીતે સૌ જૂદી જૂદી અટકળ કરવા લાગ્યા, પણ ક્યાંય પત્તો લાગ્યો નહિ.

અંતે ઘણા દહાડા પછી તેનાં સગાંવહાલાં તથા વડીલોએ મળી તીજેરી ઉઘાડી ત્યારે તેમાંથી તે ઝોલીઆની લાશ નીકળી. બૂખે, તરસે અને હવાઅજવાળાવિના તરફડી તરફડીને તે બિચારો તીજેરીમાંજ મરી ગયો. મરતી વખત તેના હાથમાં નોટનાં પડીકાં રહી ગયાં હતાં તોપણ પ્રભુની હજુરમાં તો તે ખાલી હાથે ગયો હતો; એટલુંજ નહિ પણ અહીં પણ પોતાના લોભને લીધે તે સુખનો દમ લઈ શકતો નહોતો. ધન કેમ સાચવવું એ શ્રીકરમાંજ તેની દરેક પળ જતી હતી અને તેમ છતાં પણ લોભને લીધે અંતે તેના આવા ખૂરા હાલ થયા હતા; માટે ભાઈઓ ! જો પ્રભુએ આપ્યું હોય તો પ્રભુને અર્થે, આપણા ગરીબદા દેશને અર્થે અને આપણાં દુખીઆરાં ભાઈબહેનોને અર્થે ખર્ચતાં હાથ સંકોચશે માં. નહિ તો પાછળથી પસ્તાવું પડશે; કારણ કે ધન કોઈની સાથે ગયું નથી અને જવાનું પણ નથી; માટે નરકમાં જવું પડે એવો લોભ ન થાય એ સંભાળજો !

૩૪-પાપવિષે

એક શિષ્યે પોતાના ગુરુને પૂછ્યું કે, મહારાજ ! પાપ એટલે શું ? ગુરુએ કહ્યું કે ભગવાનની આજ્ઞા તોડવી તેનું નામ પાપ, ન કરવા યોગ્ય કામો કે વિચારો કરવા તેનું નામ પાપ, શાસ્ત્રની આજ્ઞા પ્રમાણે આપણે જે કરવું જોઈએ તે ન કરીએ તેનું નામ પાપ અને દુકામાં અનંત બ્રહ્માંડના નાથની સામે થવું તેનું નામ પાપ છે.

પાપ એ એવી ખૂરી વસ્તુ છે કે જેણે શ્રીભગવાનની હજીરમાં રહેલા પવિત્ર પાર્શ્વદેને પણ એક નીચે રાક્ષસી યોનિમાં ઉતારી પડ્યા હતા.

પોતાના દુસ્મનને, અગ્નિના તણખાને અને પાપને કોઈએ પણ નાનું સમજવું નહિ; તેથી તો સદાય ડરતું રહેવું.

કોઈ પણ છોકરો જ્યારે પોતાના બાપનું અપમાન કરે છે ત્યારે તે બાપને બહુજ માડું લાગે છે, તેમજ આપણે જ્યારે પાપકર્મ કરીએ છીએ ત્યારે આપણા પિતા પરમેશ્વરને આપણે માટે બહુજ દિલગીરી થાય છે; માટે હરિજનોએ સદા પાપથી દૂર રહેતાં શીખવું જોઈએ.

સિંહનું બચ્ચું જ્યારે નાનું હોય ત્યારે તેને વશ કરી શકાય છે પણ મોટું થઈ ગયા પછી તેને કાબૂમાં રાખી શકાતું નથી. તેમજ પાપને પણ શરૂઆતમાંથીજ અટકાવવાં જોઈએ. વ્યસનરૂપે થઈ ગયા પછી તે જલદીથી છૂટી શકતાં નથી.

જે આંગળીપર સાપ કરડયો હોય તેને જે તરત કાપી નાખવામાં આવે તો બચી જવાય છે, પણ જો વાર લાગે તો આખા શરીરમાં તેનું ઝેર ચઢી જાય છે ને થોડીજ વારમાં મરણ થાય છે; તેમજ પાપ પણ જેવું અંતરમાં આવ્યું કે તરતજ તેને અટકાવીએ તો અટકાવી શકાય છે, પણ વ્યસનરૂપે થઈ ગયા પછી તો તે નરકમાંજ લઈ જાય છે, માટે હજી પણ હાથમાં વખત છે તો ચેતજો.

નાના છોડને માત્ર આંગળીથી ઉખેડીએ તોપણ તે જમીનમાંથી મૂળસહિત ઉખેડી જાય છે, પણ તેનું મોટું ઝાડ થવા દઈએ તો પછી તેને હાથથી પણ ઉખેડી શકાતો નથી; તેમજ માદ રાખજો કે શરૂઆતમાંજ પાપ અટકી શકે છે, પણ વધી ગયા પછી સહેલાઈથી રોકી શકાતાં નથી.

હળાહળ ઝેર ખાઈને કાંઈ છુલ્લી શકાય નહિ, તેમજ પાપ

કરીને કોઈ પણ સુખી થઈ શકે નહિ.

કસાએલું ખાય તેને સાફ ખાધેલું પણ ઓકી નાખવું પડે છે, તેમ જ અધર્મથી ધન મેળવે છે તેનું નીતિથી કમાએલું ધન પણ જતું રહે છે.

કસાઈનો જાડો બકરો જેમ જલદીથી કપાઈ જાય છે તેમ ખૂરાં કામ કરીને ધનવાન થતો જીવડો પણ કોઈક દિવસ, તે ગરીબ બિચારા બકરાની પેઠે માર્યો જવાનો છે, એવું જાણીને સૌ હરિ-જનોએ સદાય પાપથી દૂર રહેવું જોઈએ.

તુંબડાને ગમે એટલું પાણીમાં દાબીએ પણ તે લાગ મળે ત્યારે ઉપર આવ્યા વિના રહે નહિ, તેમ પાપને ગમે એટલાં છુપાવીએ તોપણ તે વખતે આવ્યે જાહેર થયા વિના રહેવાનાં નથી.

કોઈ પણ વસ્તુને ઉંચેથી નીચે ફગાવી દેવી સહેલ છે પણ નીચેથી તેને ઉપર લઈ જવી એ મુશ્કેલ છે, તેમજ પાપ કરવું સહેલ છે પણ ધર્મ કરવું એજ મુશ્કેલ છે; માટેજ હરિની હબ્બુર-માં ધર્મીઓની કિંમત બહુ મોટી છે અને તેનું ઇનામ પણ મોટું છે, માટે ભાઈઓ ! એ મોટું ઇનામ-મોક્ષ ધામનાં અનંત કાળનાં સુખડાંનું ઇનામ જો જોઈતું હોય તો પાપ છોડીને પવિત્ર પ્રભુના શરણમાં જાઓ, પ્રભુના શરણમાં જાઓ.

૩૫-બાપની સાથે મુસાફરી કરનાર છોકરાંને કાંઈ ભાતાની ફીકર હોય નહિ, તેમજ દૃઢ ભગવદ્ આશરો રાખનાર હરિજનને પણ કાંઈ પોતાની ફીકર હોય નહિ.

જે નાનાં છોકરાંઓ પોતાના બાપની સાથે મુસાફરી કરતાં હોય તેઓને પોતાના ભાતાની ફીકર શામાટે કરવી પડે ? તેઓને માટે જરૂરની તજવીજો તેનો બાપ ખાસ અગાઉથીજ કરી મૂકે છે. શું તમે તમારા બાપની સાથે કોઈ દિવસ ક્યાંઈ બહાર-ગામ ગયા નથી ? ઘણીએ વખત ગયા હશે, પણ કોઈ વખત તમારા બાપે તમને જાણીજોઈને ભૂખે માર્યા છે કે ? નહિજ. જ્યારે આપણે બાપ મનુષ્ય છતાં પણ આપણે માટે એટલી બધી તજ-વીજ રાખે છે, ત્યારે સમર્થ પિતા પ્રભુની સાથે જો આપણે મુસા-ફરી કરીએ તો આપણી કેટલી બધી સગવડતા સચવાશે ! એ વિચાર તો કરો. પ્રભુની સાથે મુસાફરી કરવી એટલે પ્રભુને હૃદ-

યમાં રાખવો, પ્રભુનો દૃઢ આશરો રાખવો અને ભગવદ્વચ્ચર્ચ કરીને દુનિયાદારીનાં દરેક કામો કરવાં એનું નામ પ્રભુની સાથે સુસાફરી કરવી છે. ખાપની સાથે સુસાફરી કરનાર છોકરાંને જે ભાતાની શ્રીકર હોય નહિ, તેમ એવી રીતે પ્રભુને સાથે રાખી-પ્રભુને અંતરમાં રાખી ચાલનાર ભાગ્યશાળી ભક્તને પણ શ્રીકર હોતી નથી. પ્રભુ પોતે તેની શ્રીકર કરે છે, પ્રભુ પોતે તેનો રખે વાળ છે, પ્રભુ પાલનકર્તા છે એટલે હરિજનોને પોતાને શ્રીકર કરવાનું કાંઈ કારણ નથી.

ઈંદ્રવિજય છંદ

જા દિન તેં ગર્ભવાસ ત્યજ્યો નર, આર્ધકે અહાર કીયો તખ્તીકો ખાતહો ખાત ભયે ઇતને દિન, જનત નાંહી ન ભૂખ્યો કહીકો દોરત ધાવત પેટ દિખાવત, તું શઠ કીટ સદા અજહીકો સુંદર કયું વિશ્વાસ ન રાખત, સો પ્રભુ વિશ્વ ભરે સખહીકો

૩૬-પ્રભુ ઉપરનો વિશ્વાસ

ઈશ્વર પાલનકર્તા છે અને ઈશ્વર સર્વવ્યાપી છે, એમ સમજવાથી ઈશ્વર ઉપરનો આપણો વિશ્વાસ વધે છે અને યાદ રાખજે કે વિશ્વાસ એજ ધર્મનું જીવન છે, વિશ્વાસ એજ જીંદગીનું તત્ત્વ છે, વિશ્વાસ એજ સ્વર્ગની ચાવી છે અને પ્રભુ ઉપરનો વિશ્વાસ એજ મોક્ષનો રસ્તો છે. અકળ પ્રભુની જે કોઈ પણ રીતે કળ મળતી હોય તો તે વિશ્વાસથીજ મળે છે. જે પ્રભુને મન, વાણ કે યુદ્ધિ પહોંચી શકતાં નથી, તે મહાન પ્રભુને વિશ્વાસથી પકડ શકાય છે. જે વ્યાપક પ્રભુ અનંત જગતમાં પણ સમાતો નથી તે મહાન પ્રભુ વિશ્વાસથી ભક્તના હૃદયમાં સમાઈ જાય છે અને અનંત બ્રહ્માંડનો નાથ મહાન પ્રભુ કે જે ઋષિમુનિઓથી ને દેવદાનવથી પણ જાણ્યો જતો નથી તે અખંડાનંદ પ્રભુને વિશ્વાસન દોરીથી બાંધી શકાય છે. વિશ્વાસ એવી અલૌકિક બાબત છે; માં પ્રભુ ઉપરના વિશ્વાસને-પ્રભુપ્રેમને આપણા જીવનનું તત્ત્વ બનાવો.

ભાઈઓ ! જે ઝાડની ઓથે બેસે છે તેને પણ છાંયો મળે છે ત્યારે ઈશ્વરને આશરે રહેવાથી-દૃઢ ભગવદ્વચ્ચર્ચ રાખવાથી કેટલું બધું મળી શકશે, એ વિચાર તો કરો ? ઝાડ તો જડ છે પણ તેમ છતાં તેની ઓથે બેસવાથી શીતળ પવન ને શાંતિદામ છાંયડો મળે છે ત્યારે અખિલ બ્રહ્માંડના નાથ દયાળુ પ્રભુને આશરે રહેવાથી કેટલું બધું અલૌકિક સુખ મળશે ? એ વિચારો તે

ખરા ! એ અલૌકિક સુખની કિંમત તો હરિજનોજ સમજી શકે છે. કોઈ સારા માણસને આશરે રહ્યા હોય એ તો તે પણ પોતાની યથાશક્તિ મદદ કરી જોઈ છે, ત્યારે સર્વ શક્તિમાન ઇશ્વર કે જે રૂડામાં રૂડો, ભલામાં ભલો, મોટામાં મોટો, દયાળુમાં દયાળુ અને હરિજનોની પાછળ પાછળ ફરનારો છે, તે કૃપાના સાગર વિશ્વ-ભરનાથને થરણે જવાથી કેટલો બધો આનંદ મળશે, કેટલી બધી શાંતિ મળશે અને કેટલી બધી જીવંતગીની સાર્થકતા થઈ જશે એ તો વિચારી જુઓ !

૩૭-બધા વિના ચાલશે પણ વિશ્વાસ વિના ચાલવાનું નથી.

જે વહાણને લંગર નાખેલું હોય છે, તેને બહુ હાલકડોલક થવું પડતું નથી, તેમજ જે માણસો ભગવાનમાં દૃઢ આશરો રાખે છે, તેને પણ આ સુખદુઃખથી ભરેલા સંસારમાં બહુ હેરાન થવું પડતું નથી. લંગરવિનાનું વહાણ જેમ ઘડીકમાં આગળ અને ઘડીકમાં પાછળ પડી જાય છે તથા ઉંચે નીચે પછડાયા કરે છે, તેમ જે પ્રભુ ઉપર વિશ્વાસ રાખતા નથી, તે અવિશ્વાસી જનો પણ દુનિયાના સુખદુઃખથી હાલકડોલક થયા કરે છે અને જન્મ-મરણના ફેરામાં આગળ પાછળ પડ્યા કરે છે. એથી બચવાનો સલામત ઉપાય એજ છે કે ભગવદ્-આશરાનું લંગર નાખી કેવું. પ્રભુ ઉપરના વિશ્વાસવિના-પ્રભુપ્રેમવિના આ જગતમાં કયાંય પણ શાંતિ મળી શકે તેમ નથી; માટે ભાઈઓ ! જેમ બને તેમ પ્રભુ ઉપરની તમારી આસ્થા દૃઢ થાય તેમ કરો.

ઓ અવિશ્વાસી માણસો ! શું તમને સર્વવ્યાપી, સર્વશક્તિ-માન પાલનહાર પ્રભુ ઉપર વિશ્વાસ નથી આવતો ? વિચારો તો ખરા કે કોઈ સારો માણસ પણ આપણી મજૂરી ઇલાવતો નથી, ત્યારે અનંત પ્રજ્ઞાંડનો નાથ, કૃપાનો ભંડાર પ્રભુ આપણી ભક્તિ-ની મહેનત કેમ ઇલાવશે ? ધર્મને અર્થે, પરમાર્થને અર્થે, પ્રભુને અર્થે કરેલી આપણી મહેનત કદિ પણ વ્યર્થ જવાની નથી; માટે ફોગટના અવિશ્વાસી નહિ બનતાં જેમ બને તેમ દૃઢ ભગવદ્-આશરાનું બળ રાખતાં રીખો; કારણ કે વિશ્વાસવિના જે કાંઈ કરવું તે સર્વ ફોગટ છે.

તપ, ધાન, સેવા, યોગ, ભક્તિ, જ્ઞાન વિગેરે ઘણું સાધવું છે,

પણ વિશ્વાસવિના એ એકે સાધન કામનું નથી. વિશ્વાસવિના એકે સાધન પૂરેપૂરું થઈ શકેજ નહિ અને કહિ ચોડુંઘણું થાય તોપણ તે ખરેખરે કૃપા આપી શકેજ નહિ; માટે બધાં સાધનો જેને આધાર છે, એવો વિશ્વાસ એજ પ્રભુના હરવાજા ખોલવાની ચાવી છે. પ્રભુએ પણ કહેલું છે કે:—

અજ્ઞાશ્ચાશ્રદ્ધાનશ્ચ સંશયાત્મા વિનશ્યતિ ।

નાયં લોકોઽસ્તિ ન પરો ન સુખં સંશયાત્મનઃ ॥

અર્થ:—અજ્ઞાની, શ્રદ્ધા વગરના તથા સંશયવાળા નાશ પામે છે; તેમાં પણ સંશયવાળાનો તો આલોક પણ બગડે છે, પરલોક પણ બગડે છે અને તેને સુખ પણ મળતું નથી.

વળી પણ કહ્યું છે કે:—

અશ્રદ્ધયા દુતં દસં તપસ્તપ્તં કૃતં ચ યત્ ।

અસદિત્યુચ્યતે પાર્થ ન ચ તત્પ્રેત્ય નો હહ ॥

અર્થ:—હે અર્જુન ! શ્રદ્ધાવિના જે હોમેલું હોય, દાન કરેલું હોય, તપ કરેલું હોય અથવા બીજું જે કાંઈ કર્મ કરેલું હોય તે સર્વ અસત્ કહેવાય છે; કારણ કે શ્રદ્ધાવિના જે કરેલું હોય તેનું આલોકમાં કે પરલોકમાં કંઈ મળતું નથી.

ભાઈઓ ! પ્રભુએ વિશ્વાસને આટલું બધું વજન આપ્યું છે તેનું શું કારણ છે, એ તમે જાણો છો ? એનું કારણ એજ છે કે, બધા વિના ચાલશે પણ વિશ્વાસવિના ચાલવાનું નથી; માટે જેમ બને તેમ પ્રભુ ઉપરનો વિશ્વાસ વધે તેમ કરો.

૫૬

હસરો કોન સુખદાઈ, શ્યામબિન હસરો કોન સુખદાઈ રે. (ટંક)
ધીરજતા ધ્રુવકી ઉર ધારી, અવિચલ પદ દીયો આઈ રે;
ગુડે જબહી પકડયો ગજકું, છીનમેં લીયો છોડાઈ રે. હૃં ૧
મલ્હાદકી અતિ પીડા પીછાની, મગટ ભયે થંભમાંહી રે;
હિરણ્યકશ્યપુ માર્યો હરિએ, નરસિંહ રૂપ બનાઈ રે. હૃં ૨
પાંડવકું લાખાગૃહમેંસે, જાકે લીઓ બચાઈ રે;
પાંચાલીકે ચીર પૂરનકું, ધીર ત્યજી આયે ભાઈ રે. હૃં ૩
જ્યાં જ્યાં બીડ પડે ભક્તનકું, ત્યાં ત્યાં હોત સહાઈ રે;
હયાનંદકો નાથ હયાળી, બલે ભાવ ઉર લાઈ રે. હૃં ૪

૩૮-બધા અક્ષરો બાણ્યા વિના જેમ પુસ્તક વંચાય નહિ, તેમ ધર્મના બધા નિયમો પાળ્યા વિના મોક્ષ થાય નહિ.

ક, ખ, ગ, વિગેરે બત્રીસ અક્ષરમાંથી કેઇ માણસ ચાર પાંચ અક્ષર ન શીખે અને એમ વિચારે કે મેં સત્તાવીસ અક્ષર તો શીખી લીધા, હવે પાંચ અક્ષર ન આવડે તો એમાં શું મોટી વાત છે ? પણ એમ કાંઇ ચાલે નહિ; કારણ કે જ્યાંસુધી એક અક્ષર છોડી દઇએ ત્યાંસુધી પૂરું ભણ્યા કહેવાઇએ નહિ અને ત્યાંસુધી એટલું અધુરું ભણેલું કાંઈ બહુ કામમાં પણ આવે નહિ; જેમકે આપણે સત્તાવીસ અક્ષર બાણ્યા હોઇએ પણ વચમાંથી જ, ન, પ, મ ને સ, અથવા એવાજ બીજા કેઈ અક્ષર ન બાણ્યા હોઇએ તો એ સત્તાવીસ અક્ષર બાણ્યા શું કામના ? કારણ કે બધા અક્ષરો બાણ્યા વિના આપણે કાંઈ કાગળ કે પુસ્તક તો વાંચી શકીએ નહિ. હવે વિચાર કરો કે આપણી ભાષાના સત્તાવીસ અક્ષર બાણ્યનાર પાસે કેઈ બાઈ પોતાનો કાગળ વંચાવા આવે તો તે શું વાંચી આપે ? એ પોતે પોતાના મનમાં એમ કાંકો રાખે કે હું સત્તાવીસ અક્ષર બાણ્ય છું ને માત્ર પાંચજ અક્ષર નથી બાણ્યતો, પણ જ્યાંસુધી એ બાકી રહી ગયેલા પાંચ અક્ષર ન બાણ્યે ત્યાંસુધી એ સત્તાવીસ અક્ષર પણ તેને ખરેખરા ઉપયોગી થઈ શકે નહિ; તેમજ ધર્મની બાબતમાં પણ સમજવાનું છે. આપણે ગમે તેમ પોતા ચલાવીએ છીએ અને થોડું ઘણું બાણ્યને બહુ બાણ્ય ગયા હોઇએ, એવા મિત્રજમાં ફરીએ છીએ, પણ યાદ રાખજો કે જ્યાંસુધી મહાન પ્રભુના બધા હુકમો ખરેખર રીતે સત્યતાથી ન પાળીએ ત્યાંસુધી કાંઈ જન્મમરણના ફેરામાંથી છૂટીએ નહિ અને ત્યાંસુધી કાંઈ હરિની હજુરમાં અનંતકાળના અખંડ આનંદમાં જઈ શકીએ નહિ; માટે ભાઈઓ ! સર્વશક્તિમાન સર્વજ્ઞ પ્રભુના પવિત્ર હુકમો સારી રીતે પળાય અને ઉત્તમમાં ઉત્તમ રીતે જાળી શકાય તેવી રીતે ધર્મના બધા નિયમો પ્રેમપૂર્વક પાળવાની તજવીજ કરો.

૩૯-પ્રભુ આપણાં મોટાં નાનાં કે હલકાં ભારે કામોને નહિ પણ આપણી આધીનતાને જુએ છે.

એક શેઠને ત્યાં એ નોકર હતા. તેમાં એક નોકર બહુ વધારે

કામ કરતો હતો, પણ શેઠની ઇચ્છા પ્રમાણે તે ચાલતો વહોતો, તેથી તે પોતાના શેઠની મહેરબાની મેળવી શકતો નહોતો. બીજો નોકર ઘણું ઓછું કામ કરતો હતો પણ તે પોતાના શેઠની મરજી પ્રમાણે ચાલતો હતો, તેથી તે થોડું કામ કરવા છતાં પણ શેઠનો વહાલો હતો; કારણ કે તે શેઠ કામને નહિ પણ આધીનતાને જોતો હતો. તેમજ મહાન પ્રભુ પણ માત્ર મોટાં કામોને નહિ પણ આપણી આધીનતાને જુએ છે; એટલે જેનામાં વધારે આધીનતા હોય—વધારે હાસપણું હોય, વધારે ભક્તિભાવ હોય તે થોડું કે નાનું કામ કરતાં છતાં પણ પ્રભુનો કૃપાપાત્ર થઈ જાય છે.

શેઠની ઇચ્છા પ્રમાણે નહિ ચાલનાર નોકરને કે ઘણું વધારે કામ કરતો હતો તોપણ તે પોતાના શેઠની પ્રીતિ મેળવી શકતો નહોતો; કારણ કે તે પોતાના કામની મગરૂરીમાં હતો, પણ શેઠ તો પોતાની ઇચ્છા મુજબ થએલું જોવા ચહોતો હતો. એટલે વધારે કામ કરવા છતાં પણ શેઠની ઇચ્છા મુજબ ન ચાલવાથી તે નોકર શેઠની મહેરબાની મેળવી શક્યો નહિ; તેમજ પ્રભુને માટે પણ આપણે સમજવાનું છે. પ્રભુ આપણી પાસે માત્ર ઘણાં કામો અને મોટાં કામોજ નથી માગતો, પણ તેની ઇચ્છાને આપણે તન-મનધનથી આધીન થઈએ એટલું જ તે આપણી પાસેથી માગે છે. માટે વરસોનાં વરસો લાગે અને તોપણ સિદ્ધ થાય કે નહિ એવો મહાન યોગ, કઠિન તપ, ખર્ચાળ ચરો અને આડંબરવાળાં વિધિનિષેધનાં લક્ષણવાળાં સેંકડો પ્રકારનાં કર્મોની જાળને છોડી જો હાથા હો તો સહેલામાં સહેલો રસ્તો પકડી લ્યો. એ સહેલામાં સહેલો રસ્તો એજ છે કે પ્રભુની ઇચ્છાને આધીન થઈ જવું, એટલે કે સર્વાત્મભાવથી પ્રભુને શરણુ થઈ જવું અને જેમ પ્રભુ રાખે તેમ આનંદથી રહેવું. જો એમ થઈ શકે તો ગમે તેવી સ્થિતિમાં રહ્યા છતાં પણ પ્રભુના કૃપાપાત્ર થઈ શકાય છે. શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને પણ કહેલું છે કે:—

તમેવ શરણં ગच्छ सर्वभावेन भारत ।

तत्प्रसादात्परां शान्तिस्थानं प्राप्स्यसि शाश्वतम् ॥

અર્થાત્ હે અર્જુન ! સર્વભાવથી પ્રભુનેજ શરણુ જ એટલે તેની કૃપાથી તું પરમ શાંતિને તથા અચળ સ્થાનને પામીશ.

૪૦-સૌથી મોટામાં મોટો દુર્ગુણ અભિમાન છે; તે ઈશ્વરેચ્છાને આધીન થઈએ ત્યારેજ જીત્ય છે.

આપણે જોઈએ છીએ કે, માણસો ધન છોડી શકે છે, ઘર છોડી શકે છે, વાડી-વજીરા છોડી શકે છે, બાઈડીછોકરાં છોડી શકે છે, નાતજાત છોડી શકે છે, દેશવેશ છોડી શકે છે, પોતાની વહાલામાં વહાલી ચીજો છોડી શકે છે, રાજ્ય છોડી શકે છે અને પોતાનો દેહ પણ છોડી શકે છે; પણ માણસો અભિમાનને છોડી શકતાં નથી. બધુંએ છોડ્યા છતાં પણ કોઈને કોઈ રૂપમાં માણસોમાં અભિમાન તો રહીજ નય છે. કોઈને તપનું અભિમાન હોય છે, કોઈને જ્ઞાનનું અભિમાન હોય છે, કોઈને ધર્મનું અભિમાન હોય છે, કોઈને પોતાના વર્ણનું કે આશ્રમનું અભિમાન હોય છે, કોઈને પોતાના સ્થાનનું કે ગુરુનું અભિમાન હોય છે, કોઈને શાસ્ત્રોનું અભિમાન હોય છે, કોઈને પોતે કાંઈ મોટાં કામો કરેલાં હોય તેનું અભિમાન હોય છે, કોઈને પોતાના સાધુપણાનું અભિમાન હોય છે અને કોઈને ઉંમરનું, દેશનું કે કાળનું અભિમાન હોય છે. જે ત્યાગીઓ કહેવાય છે તેઓને પણ આવી રીતે કોઈ ને કોઈ પ્રકારનું પણ અભિમાન હોય છે, ત્યારે સંસારીઓની તો વાતજ શું કરવી ? આવી રીતે અભિમાન એ સૌથી મોટામાં મોટો દુર્ગુણ છે અને તે બીજા બધા દુર્ગુણો ગયા છતાં પણ રહી જાય એવો ખરાબ છે; માટેજ શાસ્ત્રો તથા મહાત્માઓ કહે છે કે, “અહંભાવ છોડ્યા વિના મુક્તિ મળી શકે નહિ; પોતાનું પોતાપણું છોડ્યા વિના એટલે કે સર્વાત્મભાવથી ઈશ્વરને શરણ થયા વિના ઈશ્વરને બાંધી શકાય નહિ.”

ભાઈઓ ! ઈશ્વરનો ઠરાવ તો આવો છે, પણ આપણે ઉપર જોઈ ગયા કે અભિમાન છુટવું એ તો બહુજ મુશ્કેલ છે; કારણ કે જ્ઞાનીઓને જ્ઞાનનું અભિમાન હોય છે, સંન્યાસીઓને ત્યાગનું અભિમાન હોય છે, કર્મ કરનારાઓને કર્મનું અભિમાન હોય છે, ગુરુઓને ગુરુપણાનું અભિમાન હોય છે અને ઉપાસકોને ઉપાસનાનું અભિમાન હોય છે. તેઓ બધાએ રૂઢા છે, પ્રભુના રસ્તામાં છે અને પ્રભુના પ્રીતિપાત્ર તથા આપણે પગે લાગવાયોગ્ય છે; તોપણ તેઓ એકસ પ્રકારના અભિમાનને છોડી શકતા નથી એટલા નિર્બળ છે, પણ જે સર્વાત્મભાવથી પ્રભુને શરણ થઈ ભગવદ્-ઈશ્વરને આધીન થઈ જાય છે તેનાં તો સર્વ પ્રકારનાં અભિમાન

એની મેળેજ છૂટી જાય છે, પ્રભુના શરણુના બગથી તથા દીનતા-પૂર્વક આધીનતાના બગથી એટલે કે દાસાનુદાસપણાના ભાવથી તેનામાં કોઈ પણ પ્રકારનું અભિમાન રહી શકતું નથી અને માણસોએ પોતાનો અહંભાવ છોડી દેવો એજ પ્રભુને વહાલામાં વહાલું છે. માટે સર્વ પ્રકારના ભક્તો કરતાં જે ભગવદ્ધ્યાને આધીન થઈ શકે તેજ શ્રેષ્ઠ ભક્ત છે; અને જે ધર્મ પ્રભુની ધ્વજાને આધીન થતાં શીખવે તેજ ઉત્તમમાં ઉત્તમ ધર્મ છે; માટે ભાઈઓ! ભગવદ્ધ્યાને આધીન થઈને ઉત્તમમાં ઉત્તમ ધર્મમાં આવો અને શ્રેષ્ઠ માં શ્રેષ્ઠ ભક્ત બનો, એજ જીવંતની સાર્થકતા છે.

૪૧—આપણે સત્સંગનો રંગ ઘણો વખત રહેતો નથી, માટે રોજ રોજ સત્સંગમાં જવાની જરૂર છે.

નહાવા સાડે આપણે પાણીમાં ઉતરીએ એટલો વખત આપણે ભીંજાએલા રહીએ છીએ; પણ જ્યારે નહાઈને પાણીથી બહાર નીકળીએ ત્યારે પાછા કોરા બની જઈએ છીએ; તેમજ જેટલો વખત આપણે સત્સંગમાં રહીએ તેટલો વખત આપણા આચારો ને વિચારો પ્રભુમય રહી શકે છે, પણ જ્યારે સત્સંગ છોડી દઈએ છીએ ત્યારે પાછા અસલના જેવાજ સુકા ટાટ થઈ જઈએ છીએ; કારણ કે આપણે સત્સંગમાં બહુજ થોડો વખત ગાળીએ છીએ અને વ્યવહારની કુથલીમાં અતિશય વખત ગાળીએ છીએ, તેથી સત્સંગના ઉપદેશ કરતાં દુનિયાદારીના મોહના સંસ્કાર આપણા મનમાં વધારે ભરાઈ ગયેલા હોય છે; એટલે એ જામી ગયેલા જૂના સંસ્કારો પાસે સત્સંગના ઉપદેશનું ઘડીકમાં કાંઈ વળતું નથી. માટે વૈષ્ણવ જનોએ તો બહુ ભાવ રાખીને પૂર્ણ પ્રેમથી હૃદયમાં સત્સંગમાં મથ્યા રહેવું જોઈએ; કારણ કે સત્સંગથી પ્રભુપ્રેમ વધે છે અને ભગવત્સ્વરૂપની ઓળખાણ થાય છે, એથી આપણી જીવંતી સુધરે છે ને એથી આ પાર ન પારી શકાય એવો ભવસાગર તરી શકાય છે. માટે ભાઈઓ અને બહેનો! જેમ બને તેમ સત્સંગમાં પ્રેમ રાખતાં શીખો, સત્સંગમાં પ્રેમ રાખતાં શીખો.

૪૨—ઘડીઆળને જેમ ચાવી આપવાની જરૂર છે, તેમ જીવને સત્સંગની જરૂર છે.

ઘડીઆળને ચાલુ રાખવા માટે વારંવાર ચાવી આપવી પડે

છે. જો વખતસર ચાવી ન અપાય તો તે બંધ પડી જાય છે; તેમ આપણા મનને પણ વારંવાર સત્સંગની જરૂર છે. જો મનને સત્સંગમાં ન રોકીએ તો તે અવળે રસ્તે ચઢી જાય છે. જેમ ઘડી-આળને આપેલી ચાવી ઘણા દહાડા સુધી રહેતી નથી, તેમ આપણા મનમાં ઉપદેશની અસર પણ ઘણા દહાડા સુધી રહેતી નથી; માટે જેમ ઘડીઆળને ચાલુ રાખવા સારૂં દરરોજ ચાવી આપવી પડે છે, તેમ આપણા મનને ઉચ્ચ ભાવનાઓમાં અને પરમાત્મામાં જોડેલું રાખવા સારૂં દરરોજ બની શકે તે પ્રમાણે સત્સંગમાં વખત ગાળવો જોઈએ; કારણ કે જેમ ઘડીઆળ ચાવીના જોરે જ ચાલે છે અને ચાવીવિના બંધ પડી જાય છે, તેમ આપણું મન પણ સત્સંગવિના બગડી જાય છે. સત્સંગના બળથીજ આપણું મન ઈશ્વરમય થઈ શકે છે; માટે લાઈઓ ! જો ડાહ્યા હો તો સત્સંગમાં જવાની કોઈ પણ તક જતી મૂકશો નહિ.

૫૬

તારા ખોટા છે ખારવા વહાણના જો, બેડી જૂડી માયાની મોહબળમાં જો. તારાં સદ્ગુણોને દાંડો તારો લાગશે જો, તુંને ઝાઝું જોખમ ધણું લાગશે જો. તારાં મધ્ય દરિયામાં વહાણ તારૂં જૂડશે જો, તારૂં કાચી કાયાનું વહાણ લાગશે જો. તારાં આ જૂડી તે જાણ તારી દેહડી જો, કેમ તરશે તે તારી જાતડી જો. તારાં દાસ ધીરો ભક્ત એમ બોલીયા જો, કે તરશે હરિજનના ટેલીયા જો. તારાં

૪૩—એક સાધુએ સમજાવેલો દોલતનો અર્થ.

એક ગરીબ માણસ હતો. તે અર્ધો ભક્ત જેવો હતો; પણ પૈસા મેળવવાની થોડી ઈચ્છા તેના મનમાં રહી ગઈ હતી, તેથી તે સાધુઓ પાસે જતો, ગાંઝતબાકુની ચલમો ભરી આપતો અને જ્યારે પછી એ લોકો પોતાની લહેરમાં આવીને ઠંડા પહોરના ગપાટા હાંકે ને રસાયણ તથા કીમિયાની વાતો કરે ત્યારે પોતે ખુશી થઈને હામાં હા મિલાવતો હતો. એમ કરતાં કરતાં એક વખત કોઈ ભલો સાધુ આવી ચડ્યો. તેની પાસે પણ એ માણસે નાણાંસંબંધી પોતાના દુઃખની વાતો કહી અને કહ્યું કે મહારાજ ! તમારા જેવા મહાત્માઓના પ્રતાપથી શુભરાત તો આવ્યું જાય છે પણ હજી સુધી કાંઈ પૈસાવાળો થયો નહિ. હવે તો એક તડાકે દોલત મળી જાય એવું કાંઈક કરો; કાંઈક આંક-ફરક કે છકકો પાંજો બતાવી દો તો કામ થાય.

મહારાજે વિચાર્યું કે આ માણસ છે ભલો, પણ અજ્ઞાનથી બિચારો લોકમાં પડી ગયેલો છે અને આ મૂર્ખાઓ ચાંદીસોનું ખનાવવાની વાતો કહીને ઉલટો તેને ભમાવે છે. માટે તેને કાંઈક સમજાવવો જોઈએ; એમ વિચારીને મહારાજે કહ્યું કે:—

બેટા તુમકુ કયા ચઇએ ?

તે માણસે કહ્યું કે દોલત.

મહારાજે પૂછ્યું:—દોલતનો અર્થ શું ?

તેણે કહ્યું:—પૈસા.

મહારાજે કહ્યું કે, નહિ. અમારા ગુરુએ અમને એનો જૂદો અર્થ શીખવેલો છે.

તે માણસે કહ્યું કે, દોલતનો વળી બીજો અર્થ શું ?

મહારાજે કહ્યું કે, દો એટલે બે અને લત એટલે લાત; બે લાત ખાવી તેનું નામ દોલત. બેટા ! પૈસા જ્યારે આવે છે ત્યારે કયે ઠેકાણે બે લાત વાગે છે એ તને ખબર છે ? આવતી વખત છાતી માં ને માથામાં તે લાત મારે છે, તેથી દોલતવાળા છાતી કાઢીને ચાલે છે; કારણ કે લાત વાગવાથી તેઓની છાતી ઉંચી ને ઉંચી રહે છે ને માથું પણ અઘ્રકડ ને અઘ્રકડ રહે છે, એ પણ કોઈ પાસે નમતું નથી. એટલુંજ નહિ પણ પૈસા જાય છે ત્યારે પણ બે લાત મારીને જાય છે, જતી વખત એક લાત કેડમાં ને બીજી લાત ડોકી ઉપર મારે છે, તેથી જેનું નાણું જાય તેની કેડનો કાંટો ભાગી જાય છે અને તેની ગરદન ઝુકી પડે છે. એ પછી તે કોઈની સામે ઉંચે મોંએ જોઈ શકતો નથી. આવી રીતે લક્ષ્મી આવે ત્યારે પણ લાતો ખાવાની છે ને જાય ત્યારે પણ લાતો ખાવાની છે. એ લાતોમાંથી ખચવા સારૂ ખાવા થઈને ઘરખાર બાળીને અમે તીર્થ કરવા નીકળ્યા છીએ. હવે અમારી પાસે દોલત ક્યાંથી ? દોલતને બે અમારી પાસે રાખવી હોય, તો ઘરખાર શું કરવા છોડીએ ? ને ખાવા શું કરવા થઈએ ? બેટા ! આજથી ચાદ રાખજે કે સાધુઓની પાસે દોલત માગવા જવું, એ પાપમાં પડવા જેવું અને તેઓને પાપમાં નાખવા જેવું કામ છે; એટલુંજ નહિ પણ જે સાધુઓ ક્રીમિયાની ને આંકકરકની વાતો કરી મોહમાં ફસાયેલા જીવોને વધારે મોહમાં ડૂબાવે તેઓ પણ પ્રભુતા ધરના અપરાધી છે. તને પ્રભુ રોટલી આપી રહે છે ત્યારે શામાટે દો લત ખાવા—બે લાત ખાવા જાય છે ? કુચેરનો લંકાર ને ઇંદ્રનું

ઇન્દ્રાસન મળે તોપણ જીવને તૃપ્તિ થતી નથી; કારણ કે લોભનો થોભ નથી, માટે બેટા ! સત્ય વસ્તુને પકડ ને જેમ પ્રભુ રાખે તેમ આનંદથી રહે.

૪૪-ઇશ્વરને સર્વવ્યાપક સમજવાથી પાપથી બચી શકાય છે.

એક માણસ કોઇ સાધુ પાસે ગયો અને તેને કહ્યું કે મહારાજ ! મને તમારો ચેલો બનાવો. અસલના વખતમાં એમ રીત હતી કે પરીક્ષા કરીને પછી લાયક માણસનેજ પોતાનો શિષ્ય બનાવતા હતા. હાલના મતવાદીઓની પેઠે અસલના સાધુઓ ગમે તેને ચેલાચેલી બનાવતા નહોતા, કે ઘોડીઆમાં પોઢતાં બાળકોના કાન કુંકતા નહોતા; પણ લાયક અધિકારીઓનેજ તેઓની શક્તિ પ્રમાણે તેઓનાથી છુરવાય એટલોજ ઉપદેશ આપતા હતા.

શિષ્ય થવા આવનાર માણસની પરીક્ષા કરવા માટે તે સાધુએ કહ્યું કે, આ કપ્પૂતર લઈ જા અને કોઈ પણ ન દેખે એવે ઠેકાણે તેને મારીને લાવ, એ પછી તને શુરુમંત્ર આપીશ.

તે માણસ ત્યાંથી કપ્પૂતરને લઈને ચાલી નીકળ્યો. ત્યાર પછી રસ્તામાં તેને વિચાર થયો કે, આવા ભલા સાધુને આવી માઠી બુદ્ધિ કેમ સૂઝી હશે ? આ નિર્દોષ કપ્પૂતરે એનું શું બગાડ્યું હશે કે એને મારી નાખવાનું કહ્યું ? મારાથી એ પાપનું કામ કેમ બની શકશે ? એમ વિચાર કરતો કરતો તે એકાંત જંગલમાં ગયો.

જંગલમાં જઈને આબુઆબુ જોવા લાગ્યો, ત્યાં કોઈ માણસ દેખાયું નહિ પણ એક પંખી નજરે પડ્યું; એટલે ત્યાંથી પણ જરા વધારે દૂર ગયો. ત્યાં પંખી પણ નહોતું પણ જમીન ઉપર કીડીઓ ફરતી હતી. ત્યાંથી પણ થોડે દૂર ગયો, ત્યાં કીડીઓ નહોતી પણ ઝાડની ડાળીઓ હાલતી હતી અને જાણે કપ્પૂતરને મારવા ના પાડતી હોય તેવી દેખાતી હતી. ત્યાંથી આગળ ઉજ્જડ મેદાનમાં જ્યાં ઝાડ પણ નહોતું ત્યાં ગયો અને કપ્પૂતરને મારવા વિચાર કરે છે એટલામાં આકાશ તરફ જોતાં સૂરજ નજરે પડ્યો. ત્યારે તેણે વિચાર કર્યો કે, મહારાજ તો એમ કહ્યું છે કે, જ્યાં કોઈ પણ ન દેખે ત્યાં મારવું; પણ જ્યાં મારા પાપને કોઈ પણ ન દેખે એવી જગ્યા તો હજી નહિ, માટે હું તો આને મારીશ નહિ.

એમ વિચારીને તે સાધુ પાસે પાછો ગયો, અને કહ્યું કે મહારાજ ! હશે આ તમારું કપૂતર. શિષ્ય ન બનાવો તો તમારી મરણ, પણ મારાથી કાંઈ એને મરાશે નહિ; કારણ કે તમે કહ્યું છે કે, કોઈ ન દેખે ત્યાં એને મારવું; પણ કોઈ ન દેખે એવી દુનિયામાં જગ્યાજ ક્યાં છે ? બહુજ એકાંતમાં કે જ્યાં કોઈ પણ જીવજંતુ કે ઝાડપાન પણ ન હોય ત્યાં પણ પૃથ્વી દેખે છે. દિવસ હોય તો સૂરજ દેખે છે, રાત્રી હોય તો ચંદ્ર ને તારા દેખે છે; અને કદિ અંધારું હોય તો પણ આપણે જેને મારીએ તેનો જીવ દેખે છે, આપણો આત્મા દેખે છે અને આખી દુનિયાની કુલ વાતો જાણનાર સર્વજ્ઞ પરમાત્મા દેખે છે; માટે મારાથી એને મારવાનું બનશે નહિ.

એ સાંભળીને તે સાધુએ કહ્યું કે, શાખાશ બેટા ! તું હરિની હજીરમાં જવાને લાયક છે. હવે ઈશ્વરીજ્ઞાનના દરવાજા તારે માટે ખુલ્લા છે. જે એવી રીતે પ્રભુનું સર્વવ્યાપકપણું સમજે તે પાપથી બચી શકે છે. તારી પરીક્ષાને માટેજ મેં આ ઉપાય લીધો હતો. જો એ પક્ષીને તે મારી નાખ્યું હોત, તો હું તને મારા આશ્રમમાં ઉભો રહેવા દેત નહિ, કારણ કે જે એકાંત સમજીને નાનું પાપ કરે તે બીજું મોટું પાપ નહિ કરે એની શું ખાતરી ? બેટા ! આ દાખલાથી ધ્યાનમાં રાખજે કે, આપણાં પાપ છુપાવી શકાય એવી આ દુનિયામાં કોઈ પણ જગ્યા નથી; માટે કદિ જરા પણ પાપ ન થાય ને સદાય સર્વશક્તિમાન ઈશ્વરનું સ્મરણ થયા કરે, એમ કરો.

૪૫-પ્રભુને આપણી ઇચ્છા આપવાથી સર્વસ્વ આપી દેવાય છે.

પ્રભુ કહે છે કે તમારી પાસેથી મારે બીજી કોઈ ચીજ જોઈતી નથી, માત્ર તમારી ઇચ્છા મને જોઈએ છીએ. તમારી ઇચ્છા મળી એટલે મને સર્વ મળી ચૂકયું; કારણ કે દરેક ચીજોનો તમારી ઇચ્છામાં સમાવેશ થઈ જાય છે; પણ જો તમે તમારી ઇચ્છા ન આપો અને બીજાં ઘણાંએ કર્મો કરો તો એ કર્મો કાંઈ બિચારતામાં નથી, માટે તમારે જો મને રાજી કરવો હોય તો તમારી ઇચ્છા મને સોંપી દેવી જોઈએ અને તમારે તો એવાજ બની જવું જોઈએ કે—મારી દોરી તમારે હાથે.

પ્રભુને પામવાનો ભક્તિમાર્ગનો એ સહેલામાં સહેલો રસ્તો છે; માટે ભાઈઓ ! બીજાં લાંબાં લાંબાં લફરાંઓ છોડીને જેમ

બને તેમ પ્રભુની ઇચ્છાને આધીન થવાની કોશીશ કરે અને યાદ રાખજે કે, પ્રભુને શરણે જવાથીજ પ્રભુની ઇચ્છાને આધીન થઈ શકાય છે.

૪૬-પ્રભુને આપણી ઇચ્છાઓ આપી દેવાથી બધું કેમ આપી દેવાય છે તેનો ખુલાસો

આપણે દેવપૂજા કરીએ તેમાં માત્ર ફૂલ કે જળજ આપી શકીએ છીએ, નાળીએર કે સાકર આપી શકીએ છીએ અને વસ્ત્રાભૂષણ કે સામગ્રીજ અર્પણ કરી શકીએ છીએ. કદિ કોઈ બહુ વધારે કરે તો થોડાં વ્રતઉપવાસ કરી શકે છે, કોઈ તીર્થસ્નાન કરી શકે છે, કોઈ પ્રભુના શુભગાન કરી શકે છે, કોઈ દાન આપી શકે છે, કોઈ યજ્ઞ કરી શકે છે, કોઈ જીવને બચાવી શકે છે, કોઈ ગરીબોને મદદ કરી શકે છે, કોઈ યોગ સાધે છે, કોઈ વેદનો પાઠ કરે છે, કોઈ મંદિરો બંધાવે છે, કોઈ બ્રહ્મચર્ય પાળે છે, કોઈ સદાવ્રત આપે છે, કોઈ સંન્યાસ લે છે, કોઈ ઠાકોરજીની સેવા કરે છે, કોઈ વિદ્યાદાન આપે છે, કોઈ ભગવાનના ભક્તોને મદદ કરે છે અને કોઈ શુરુઓની સેવા કરે છે. એ બધા ઉત્તમ ધર્મ છે; પણ એવા તો બીજા સેંકડો ધર્મો છે અને તે બધા કાંઈ દરેક માણસથી પાળી શકાય નહિ. માણસ બહુ બહુ કરે તો એ હજારો ધર્મમાંથી એક, બે, પાંચ દસ, કે પચીસપચાસ ધર્મો કદાચ કોઈ મહાયોગી પાળી શકે; પણ બધી રીતે પૂરેપૂરા એ હજારો ધર્મ પળાવાજ અશક્ય છે; કારણ કે આપણે જોઈએ છીએ કે, જે બ્રહ્મચર્ય પાળે છે તેઓ ક્રોધને કે જાંબતમાકુને છોડતા નથી, જેઓ સંન્યાસી થાય છે તેઓ બ્રાતૃભાવને સમજતા નથી, જેઓ ઉપવાસ કરે છે તેઓ વેદ ભણતા નથી, જેઓ જીવને બચાવે છે તેઓ મનને મારતા નથી, જેઓ શુરુઓને માને છે તેઓ પરધર્મીઓની નિંદા કરે છે, જેઓ સમાનભાવને તાડી પવિત્રતાને ખાતર આભડછેટ ને અસ્પર્શ પાળે છે તેઓ પોતાને ઉંચા સમજે છે ને બીજાઓને હલકા સમજે છે. જેઓ આભડછેટ પાળતા નથી ને સર્વ લોકો સાથે સમાનભાવ રાખે છે, તેઓના આહાર-વિહાર સારા હોતા નથી. જેઓ દાન આપે છે તેઓ બ્રહ્મચર્ય પાળી શકતા નથી અને જેઓ મંદિર બંધાવે છે તેઓ સંન્યાસી થઈ જતા નથી. આવી રીતે દુનિયાની દરેક બાબતોમાં સમજ-

વાનું છે અને તે ઉપરથી શિખરું જોઈએ કે, ખરા ધર્મનો એક અંશ પણ આપણે પૂરેપૂરો પાળી શકતા નથી. ત્યારે પૂરો ધર્મ પાળવાની તો વાતજ ક્યાં રહી ? માટે બહેતર તો એજ છે કે, આપણી ઇચ્છાજ પ્રભુને સોંપી દેવી, એટલે બધું અપાઈ ચૂકયું; કારણ કે એ બધા ધર્મો ઇચ્છાના છે અને આપણી ઇચ્છાજ આપણે પ્રભુને આપી દીધી એટલે પછી આપણી પાસે બીજું આપવાનું રહ્યુંજ શું ? આપણી પાસે જ્યારે કાંઈ પણ બીજું આપવાનું બાકી નજ રહે ત્યારેજ પ્રભુ ખુશી થાય છે; કારણ કે સર્વભાવથી સર્વસ્વ અર્પણ કરવું એજ આપણા ઉત્તમ ધર્મનો મહાન સિદ્ધાંત છે અને પ્રભુને પામવાનો એજ સહેલામાં સહેલો રસ્તો છે; માટે ભાઈઓ! જો તમારે ખરું અર્પણ કરવું હોય, સત્ય બળિદાન આપવું હોય અને ખરું અર્પણ થઈ જવું હોય તો ખરેખર બીજી બધી માથાકૂટ છોડીને પ્રભુને તમારી ઇચ્છાઓ અર્પણ કરો, એટલે કે હુંપણું છોડીને દાસભાવથી પ્રભુની ઇચ્છાને આધીન થાઓ.

૪૭-જે બીજાંઓની ઉપર દયા રાખે તેઓને માટેજ પ્રભુની દયા છે; જે આબુ તેઓહિયાં કરી જનાર માટે નથી.

આપણાં પવિત્ર શાસ્ત્રોમાં ઠેકાણે ઠેકાણે ખુદી રીતે કહ્યું છે કે, જે અહીં આપણાં ભાઈબહેનો ઉપર તથા બીજાં પ્રાણીઓ ઉપર દયા રાખશે તેઓ દયાના સાગર, કરુણાના ભંડાર, આનંદના સ્વરૂપ અને પ્રેમના અવતાર મહા મંગળકારી પ્રભુની દયા પામશે. જેઓ અહીં પ્રભુના જીવો ઉપર દયા નહિ કરે તેઓ પ્રભુની દયા પામી શકશે નહિ. આ કાંઈ માત્ર કલ્પિત વાતો નથી પણ જો આપણે વિચાર કરીએ તો અહીંજ-આપણી નજર આગળજ-આપણા રોજના અનુભવમાં એ વાત આવી શકે તેમ છે. કોઈ પણ મોટા કે સારા માણસને દયો અને જુઓ કે તેની મોટાઈ તથા તેનું સારાપણું શાથી છે ? શામાટે આપણે પરદુઃખ-ભંજન વીરવિક્રમનો સંવત્ ચલાવીએ છીએ ? તેણે દુઃખીઓની ઉપર દયા કરી હતી માટેજ. શામાટે આપણે મહાદાનેશ્વરી કર્ણને યાદ કરીએ છીએ ? ગરીબો ઉપરની તેની દયાને માટેજ. શામાટે આપણે શિવાજી મહારાજને વખાણીએ છીએ ? દેશની, ધર્મની

અને લોકોની સ્થિતિ ઉપર દયા કરીને તેની ઉત્તતિ કરવા અર્થે જોખમ ખેડ્યું માટેજ. શામાટે આપણે સરજમશેદલિજીભાઈ તથા શેઠ ગોકળદાસ તેજપાળને માનથી યાદ કરીએ છીએ ? દયાને અર્થે તેઓએ કરેલા પરમાર્થને માટેજ. શામાટે આપણે દાદાભાઈ નવરોજી તરફ માન ધરાવીએ છીએ ? આપણા ગરીબડા દેશ ઉપરની તેઓની દયાને માટેજ; અને શામાટે આપણે પ્રતાપી મહારાણી વિક્ટોરીઆનું રાજ્ય અમર રહે, એમ કહીએ છીએ ? તેઓની દયાળુ રાજનીતિને માટેજ; તથા શામાટે આપણે શ્રી-કૃષ્ણ ભગવાનને ભગવાન માનીએ છીએ ? તેઓએ દયા કરીને અનેક રસ્તે જીવેને તાર્યા ને નરકમાં પડતા બચાવ્યા માટેજ. આપણી ઉપરની એ દયાને માટેજ આપણે તેને પ્રભુ સમજીએ છીએ. આવી રીતે કોઈ પણ માણસને કે દેવને દ્યો, તો તેમાં દયા તમોને પહેલી દેખાશે તેઓએ જે જે મોટાં કામો કર્યાં હશે તે દયાને લીધેજ; એટલુંજ નહિ પણ જ્યારે તેઓના હૃદયમાં દયા-રૂપે પ્રભુ આવ્યા ત્યારેજ તેઓ મોટાં કામો કરી શક્યા છે; કારણ કે પ્રભુએ કહેલું છે કે, જેઓ દયા કરશે તેઓ દયા પામશે. માટે જો જીવંતો સદુપયોગ કરવો હોય, દુનિયામાં બલા થવું હોય, પ્રભુમય જીવન ગાળવું હોય અને મોક્ષધામનાં સુખ જોઈતાં હોય તો સર્વશક્તિમાન મહાન પ્રભુની દયા મેળવવા માટે આપણાં ગરીબ બાઈબહેનો ઉપર પ્રભુને અર્થે દયા કરો.

૪૮-લંગરની સાંકળમાંથી એક પણ મકોડો તૂટે તો આગબોટ ધૂટી જાય છે, તેમ ધર્મનો એક પણ નિયમ તૂટે તો મોક્ષમાં જઈ શકાતું નથી.

આપણે એમ સમજીએ છીએ કે, કાંઈ ધર્મના બધા નિયમો તે પાળી શકાય ? જેટલું પળાય એટલું ઠીક છે, ન પળાય એ રહ્યું, એમાં શું ? એ તો એમજ ચાલે. બીજાઓ કાંઈ પણ નથી કરતા એ કરતાં તો આપણે ઠીક છીએ. એવી રીતે આપણા મનને આપણે વાળીએ છીએ અને આપણી માનસિક નબળાઈનો એવી રીતે આપણે ખોટો બચાવ કરીએ છીએ; પણ યાદ રાખજો કે એવી રીતે કાંઈ કાંઈ બહાનાં કહાડીને આપણે જે પોલ ચલાવીએ છીએ, તે પોલ કાંઈ પ્રભુના હરમારમાં ચાલી શકે તેમ નથી. અહીં

આપણે એમ કહી શકીએ કે એમાં શું છે ? એ તો એમજ ચાલે. વખતે જરા ખોટું પણ બોલવું પડે, વખતે કાંઈ આડાઅવળા ભેગમાં આવી ગયા હોઈએ તો કાંઈ ગડબડ પણ કરવી પડે, વખતે કોઈને તમાચો પણ મારવો પડે, વખતે કોઈને ગાળ પણ આપવી પડે અને વખતે કાંઈ કાળુંઘોળું પણ કરવું પડે. એ તો જેવો વખત. એમ આપણા ઘણાએ ધર્મવાળા ભાઈઓ પણ બોલે છે; પણ શાસ્ત્રો કહે છે કે પ્રભુના દરબારમાં એમ ચાલવાનું નથી. ત્યાં તો સો ટચનુંજ સોનું ભેઈએ. ત્યાં સત્તાણુંનો માલ કામ આવે નહિ. એને માટે મહાત્માઓ દાખલો આપે છે કે, કોઈ મોટી આગબોટનું બહુ મજબૂત સાંકળમાં લંગર નાખેલું હોય, પણ જો એ સાંકળનો માત્ર એકજ મકોડો તૂટી જાય, તો આ ગબોટ લંગરમાંથી છટકી જાય છે અને મોટી ખરાબી થઈ જાય છે; તેમજ આપણે ધર્મનાં જે જે કામો કરીએ છીએ, તે બધાં કામો આપણા લંગરના એટલે કે પ્રભુ ઉપરના વિશ્વાસના ભગવદ્-આશરના એક એક મકોડાંરૂપ છે. એમાંથી જો કોઈ પણ મકોડો તૂટી જાય, એટલે જો આપણાથી કોઈ પણ ખૂંડ કામ થઈ જાય તો આગબોટ લંગરમાંથી છટકી જાય છે અને લંગરમાંથી છટક્યા પછી તોફાનમાં નહિ સપડાય કે ખરાબામાં નહિ અથડાય એની શું ખાત્રી? ભાઈઓ ચાહ રાખજો કે લંગરનો એક મકોડો તૂટી જાય તે સારૂ આખી આગબોટ જોખમાઈ જાય છે. તેમજ આપણે બહુ ધર્મવાળા હોઈએ છતાં પણ જો આપણાથી એકાદ ખૂંડ કામ થઈ જાય તો આપણા બાર વાગી જાય છે. આપણી આગબોટ-આપણને મળવાનું મોક્ષધામ એ જરાક પુરાઈ સારૂ જોખમમાં આવી પડે છે; માટે ઓ હરિજનો ! ધર્મના કામમાં, પ્રભુના રસ્તામાં, આત્માના કલ્યાણમાં જરા પણ બેદરકારી ન રહી જાય, જરા પણ ભૂલ ન થઈ જાય તથા જરા પણ પોલ ન ચલાવાય એ સંભાળજો; અને જો કદાચ ભૂલ થઈ ગઈ હોય, અથવા થઈ જતી હોય તો તે સુધારી લેવાની કોઈપણ તક જતી મૂક્યો નહિ. એકાદ બે મકોડાં સારૂ આખી આગબોટ ન જોખમાઈ જાય એ સંભાળજો.

૪૯-ગાય ભેંસ કે ઘોડાંગઘેડાંની પેઠે માણસથી
કાંઈ રસ્તા વચ્ચે ઉભાં ઉભાં મુતરાય નહિ,
તેમજ અજ્ઞાનીઓની પેઠે કાંઈ સમજાથી
પાપ કરી શકાય નહિ.

આપણે જોઈએ છીએ કે મ્યુનિસિપાલિટીની ઑફીસ પાસે અને ગવર્નરના બંગલા પાસે પણ ઘોડાઓ ઉભે ઉભે મુતરે છે. આપણે જોઈએ છીએ કે દેવનાં મંદિરો પાસે તથા બીજા પવિત્ર જગ્યાઓમાં પણ ઢોરો ગલીચી કરે છે, તોપણ તેઓને એવી ગંદકી કરવાને માટે શિક્ષા થતી નથી; કારણ કે તેઓમાં એ બાબતનું જ્ઞાન નથી, પણ એવી જગ્યાઓમાં કોઈ માણસો એવી રીતે ગંદકી કરે તો તુરત તેને પોલીસ પકડી બંધ છે અને માલ્ટ્રેટ તેને ઘટતી શિક્ષા કરે છે. એ શિક્ષામાં પણ એવા નિયમ છે કે, નાની ઉંમરનું છોકરું હોય તો તેને છોડી દે છે, રોગી હોય તો તેની ઉપર રહેમ કરે છે, કોઈ અબાલુઓ ગામડીઓ હોય તો તેને ઠપકો આપીને છોડી મૂકે છે, કોઈ લક્ષ્મણો જાણી જોઈને એવી ઉધાધ કરી હોય તો તેને બાંધીને ફટકા મારે છે અને કોઈ ગરીબ માણસે એવી ગલીચી કરી હોય તો તેનો રૂપીઓ આઠ આના દંડ કરીને જતો મૂકે છે; પણ જો કોઈ વકીલ બારીસ્ટર કે જસ્ટીસ ઑફ ધી પીસે એવી ભૂલ કરી હોય તો તેને તો બહુ મોટી શિક્ષા થાય છે; કારણ કે જેમ તેનો દરજ્જો મોટો તેમ તેની શિક્ષા પણ મોટી હોય છે. જેમ માણસોનું જ્ઞાન વધારે તેમ તેની જોખમદારીઓ પણ વધારે હોય છે.

ભાઈઓ ! આપણે પણ સત્સંગમાં બેસીને જેમ જેમ હવે ધર્મસંબંધી વધારે બાબતો જાણતા જઈએ છીએ, તેમ તેમ પાપથી બચવાની હવે આપણી પણ જોખમદારી વધતી જાય છે. જો કે નામદાર સરકારે આપણને જસ્ટીસ ઑફ ધી પીસ નથી બનાવ્યા અને ખરા ભકતો ચાહીને એવા બહારના માનને ઇચ્છે પણ નહિ, પણ હવે આપણે પ્રભુના તરફથી જસ્ટીસ ઑફ ધી પીસ એટલે કે સુલેહના અમલદાર નિમાઈ ચૂકેલા છીએ. આપણાથી કાંઈ આપણાં ભાઈબહેનો સાથે સુલેહનો લાગ કરાય નહિ; એટલે કે ઉછીકા કળા લેવાય નહિ, કે કોઈને વિનાકારણે ઠાપી મરાય નહિ. ભલે આપણે વકીલની પરીક્ષામાં પાસ નથી

થયા, પણ જ્યારથી આપણે આપણાં ધર્મશાસ્ત્રો વાંચ્યાં, ધર્મના મુખ્ય મુખ્ય નિયમો સમજ્યા અને પ્રભુના હુકમો પાળવાનું થોડું ઘણું બળ આવ્યું, એટલે કે જરાતરા હરિજન થયા, ત્યારથી પ્રભુએ આપણને આપણા ધર્મના વકીલ નિમેલા છે. માટે હવે આપણા ધર્મનાં મૂળતત્ત્વો સમજવાં, આપણા પવિત્ર ધર્મની વકીલાત કરવી અને મહાન પ્રભુના કાયદા આપણે પાળવા તથા બીજા પાસે પળાવવા અને ન પાળતા હોય તેને તે પાળવા માટે સમજાવવા, એ આપણું કામ છે; કારણ કે જ્યારથી આપણને ધર્મમાં રુચિ થઈ ત્યારથી પ્રભુએ આપણને ધર્મના વકીલ બનાવ્યા છે. જે કે આપણે કાંઈ ઍરિસ્ટરની પરીક્ષામાં પાસ થયા નથી અને સરકાર તરફથી આપણને કાંઈ ઍરિસ્ટરનો ઝબ્બો મળેલો નથી; પણ જ્યારથી આપણે જનોઈ લીધી અથવા કંઠી બાંધી, જ્યારથી આપણે શ્રીસદ્ગુરુનું શરણ લીધું, જ્યારથી આપણે આપણા પ્રભુના પવિત્ર મંત્રની લીલા લીધી અને જ્યારથી આપણામાં પ્રભુપ્રેમ પ્રકટયો તથા હૃદયમાં ભગવદ્ આવેશ આવ્યો, ત્યારથી પ્રભુએ આપણને પોતાના ઍરિસ્ટર નિમેલા છે; માટે જેમ પોતાના અસીલનો બચાવ કરવા માટે ઍરિસ્ટર મહેનત કરે છે, તેમ આપણે આપણા બાઈબલનો પ્રભુના રસ્તામાં લઈ જવા માટે મહેનત કરવી જોઈએ. સરકારી ઍરિસ્ટર પોતાના અસીલ જેલમાં જતાં બચાવી લે છે, પણ પ્રભુના ઍરિસ્ટર-મકતોએ તો લોકોને નરકમાં જતા બચાવી લેવા જોઈએ. જે ઍરિસ્ટર પોતાના અસીલ બચાવી લે છે, તેના ઝબ્બાની એટલે કે તેના ઍરિસ્ટરપણાની વાહ વાહ થાય છે, તેમજ જે હરિજનો પોતાનાં બાઈબલનોમાં ધર્મ વધારે, તેનાજ ઝબ્બાની એટલે કે જનોઈ અથવા તિલકકંઠીની સાર્થકતા થાય છે. માટે બાઈબલો ! યાદ રાખજો કે જ્યારથી આપણે હરિજન થયા ત્યારથી આપણી જોખમહારીઓ વધી છે, જ્યારથી આપણે સત્સંગમાં ભળ્યા અને જ્યારથી આપણને ધર્મ ઉપર પ્રેમ થયો, ત્યારથી જસ્ટીસ ઓફ ધી પીસનો અને વકીલ ઍરિસ્ટરનો હોદ્દો પ્રભુએ આપણને આપેલો છે. માટે હવે જે આપણે તનથી, મનથી કે ધનથી કાંઈ પણ ગલીચી કરીએ તો એની શિક્ષા બહુ મોટી છે; કારણ કે હવે તો આપણે હરિજન થયા છીએ, હવે કાંઈ આપણે મૂર્ખા નથી. જેનામાં અક્લ નથી એવાં લોકોનાં પેલાંની ગંદકી માલુસ્ટ્રેટ માફ

કરે, કાંઈ વકીલ ઍરિસ્ટરની એવી ભૂલ માલુસ્ટ્રેટ માફ કરે નહિ; તેમજ દયાળુ ઇશ્વર પણ અજ્ઞાની જીવો ઉપર દયા કરશે, પણ આપણે સમજતાં છતાં જાણીજોઈને પાપ કરીએ તો એ પાપની કાંઈ માફી મળવાની નથી. એની શિક્ષા તો ઉલટી ઁવડી છે, કારણ કે હવે તો આપણે પ્રભુના જસ્ટીસ ઓફ ધી પોસ ને વકીલ ઍરિસ્ટર થયા છીએ; માટે જો હવે કાંઈ ભૂલ થાય તો નાનીસુની શિક્ષાએ ઇટકો થાય તેમ નથી, એ યાદ રાખજો.

૫૦-હરદીની શક્તિ હરી લેનાર ડોક્ટર નીચ છે,
તેમ જરૂરને વખતે મદદ કરવાને બદલે વધારે
વ્યાજ લેનાર પણ નીચ છે.

આ જમાનામાં માણસોનો એવો સ્વભાવ પડી ગયેલો છે કે જે દબાણમાં આવી ગયો હોય તેને વધારે દબાવવો, જે તંગીમાં આવી પડ્યો હોય તેની તંગી વધારવી, જે ગરીબીમાં આવી પડ્યો હોય તેને વધારે ગરીબ કરી નાખવો, જે મુશ્કેલીમાં આવી પડ્યો હોય તેને ખાડામાં નાખી દેવો અને જે ગરજવાંતું હોય તેની ગરજનો ગેરલાભ લઈ લેવો, એવો ધંધો આપણે સૌ થોડાઘણો માંડી બેઠા છીએ; પણ એમ સમજતા નથી કે એવી રીતની નીચતા કરવી એ મહા પાપનું કામ છે. આપણા પવિત્ર ધર્મશાસ્ત્રની મારફત મહાન પ્રભુનો આપણને એવો હુકમ છે કે ગરજવાંતાઓને મદદ કરવી, તંગીમાં આવી પડેલાઓને બચાવી લેવા, ગરીબોની વહારે ધાતું, દુઃખીઓને દિલાસો આપવો અને જે પોતાના ધંધારોજગારમાં, પોતાના કામકાજમાં, પોતાના શરીરમાં, પોતાના ધનમાં કે પોતાની બુદ્ધિમાં શક્તિહીન થઈ ગયા હોય તેઓને આપણાથી બની શકે તેટલો એવા ખરે વખતે ટેકો આપવો. તેને બદલે હાલમાં શું થાય છે, એ તમે ક્યાં નથી જાણતા? દુકાળ પડ્યો કે ઓછી આવક થઈ હોય તેવાં વર્ષોમાં જ્યારે ખેડુતોને મદદ આપવી જોઈએ, ત્યારે અમલદારો ખેડુતોનો સરસામાન હરરાજ કરાવીને સરકારનું મહેસુલ લે છે; નબળાં વર્ષોમાં જ્યારે ગરીબ લોકોને મદદ કરવી જોઈએ, ત્યારે તેને બદલે વેપારીઓ એવે વખતે ઉલટા ચાહીને ખેવડાં ચાવડાં વ્યાજ લે છે અને અજ્ઞાન લોકોને દબાવીને મોંઘી કિંમતની વસ્તુઓ તેમની

પાસેથી સસ્તા ભાવે ખરીદી લે છે. જેમકે કોઈ મનુષ્યને તંગીને લીધે પોતાનો કોઈ દાગીનો વેચવો હોય તો તે દાગીનો સત્તાણું ટચના સોનાનો હોય તોપણ વેપારી તેને કહે કે આ તો છાસીયું સોનું છે, એની તો માંડમાંડ અધીં કિંમત ઉપજશે. આવી રીતે જરૂરને વખતે ગેરવ્યાજખી રીતે લોકોને દબાવોને પોતાનું કામ કહાડી લેવું એ મહા પાપ છે. હાલના આપણા વેપારીઓ એમાં હહાપણ સમજે છે અને એકબીજાને વાતો કરે છે કે, ઠીક ઝપાટામાં આવ્યો છે. હવે ખરોખર નીચોવાશે. નહિ માને તો જશે ક્યાં ? હવે આપણે ક્યાં એવા ગાંડા છીએ કે સહેજમાં જતો મૂકીએ ? હવે તો જ્યારે આપણું મનમાન્યું થશે ત્યારેજ એને છોડીશું. આવી રીતે વર્તવું, એ કેવું નીચ કામ છે, એ તમને ખબર છે ? જેમ કોઈ શ્રીમંત માણસ માંદો પડ્યો હોય, તેને એ વખતે ખબર ગભરાવીને તેની પાસેથી વધારે નાણાં કઢાવવા સાડ તેની શક્તિ હરી લે ને તે વધારે માંદો પડે એવી ખરાબ દવા ઈરાદાપૂર્વક ચાહીને આપે, એ ડૉક્ટર જેમ મહા નીચ ને મહા પાપી છે, તેમ તંગીને વખતે, ગરજને વખતે, આકૃતને વખતે લોકોને નીચોવવા અને ભારે ભારે વ્યાજ લેવાં તથા બીજી રીતના ગેરવ્યાજખી લાભ લેઈ લેવા, એ પણ તેવુંજ મહા પાપ છે. માટે ભાઈઓ ! જો હરિજન થવા ચાહતા હો અને મહા મંગળકારી પરમપૂજ્ય પવિત્ર પિતાના સત્ય રસ્તામાં આવવા ઇચ્છતા હો તો પ્રભુ જેમ આપણા ઉપર દયા કરીને ખરે વખતે જોચિંતો જમે તે રસ્તે આપણને મદદ કરે છે, તેમ આપણે પણ તંગીમાં આવી પડેલાં આપણાં ભાઈબહેનો ઉપર દયા રાખીને તેઓને ખરેવખતે યથાશક્તિ મદદ કરવી જોઈએ; એવી અણીને વખતે તેઓને નીચોવવાથી, દુઃખીને દિલાસાને બદલે ઉલટું દુઃખ દેવાથી પ્રભુનો કોપ આપણી ઉપર ઉતરે છે. માટે ભાઈઓ ! કાળના પણ કાળ અને ભયના પણ ભય પ્રભુના કોપમાંથી બચવાની ફીકર રાખો અને સર્વશક્તિમાન દેવાધિદેવ પરમકૃપાળુ પરમાત્માની દયા મેળવવા માટે ગરજને વખતે આપણાં ભાઈબહેનો પાસેથી ગેરવ્યાજખી લાભ લઈ લેવાની ઇચ્છા નહિ રાખતાં એવા ખરે વખતે તેઓની ઉપર દયા રાખી યથાશક્તિ તેઓને મદદ કરો.

૫૧-મોજશોખ સાડ કરજ કરજું એ મહા પાપ છે.

આપણા શાસ્ત્રનો ઠરાવ છે કે આપણા ઉપર કોઈનું પણ કરજ રાખવું નહિ; કારણ કે જ્યાંસુધી માથે કરજ હોય ત્યાંસુધી સ્વર્ગનાં સુખ લોગવી શકાતાં નથી. આપણા લોકોમાં કહેવત છે કે, ‘જે આપણી પાસે માગતો હોય તેનો ખેલ બનીને પણ કરજ ચૂકાવવું પડશે.’ આ કહેવત ઉપરથી આપણા બાપદાદાઓ માનતા હતા કે સાત પેઢી સુધી પણ કરજ ચૂકવ્યાવિના છૂટકો નહિ થાય; તેથી છોકરાનાં છોકરાઓ અને તેનાં છોકરાંઓ પણ પોતાના દાદા પરદાદાનાં કરજ ચૂકાવતા હતા. એવી આપણા લોકોમાં નીતિ હતી, તેથી કરજ કરતાં માણસો બહુ ડરતા હતા અને પોતાની સ્થિતિ પ્રમાણે કરકસરથી રહેતા હતા; પણ આજે તો સુદતના કાયદાઓ થઇ ગયા છે, નાદારી કોર્ટો થઈ ગઈ છે, દેવાળું કહાડવાની શરમ મૂકાઈ ગઈ છે એટલે લોકો કરજ કરતાં ડરતા નથી. આપણી સરકારે સુદતના કાયદાઓ કહાડ્યા છે, પણ ચાદ રાખજો કે પ્રભુને ત્યાં કાંઈ એવી સુદતના કાયદાઓ નથી. ત્રણ વર્ષને છ વર્ષ ચાલ્યાં જાય એટલે અહીં આપણે કાયદાથી બચી શકીએ, પણ છ ભવ ચાલ્યાં જાય તોપણ કરજ ચૂકાવ્યા વિના પ્રભુના કાયદામાંથી-કર્મના કાયદામાંથી છટકી શકીએ તેમ નથી. માટે બાઈઓ ! બહુ મોજશોખ કરતાં જરા સંભાળજો. વિભાયતી ખીડીઓ ને વારે વારે ચઢા પીતાં જરા વિચારજો. ઉંચી કિનારીનાં ધોતીયાં ને બારીક મલમલો વાપરતાં પહેલાં જરા ખીસ્સું તપાસવાની મેહેરમાની કરજો. સેંટપોમેટમ ને ઉંચાં ખૂટછત્રીઓ વાપરતાં તમારી સ્થિતિ તપાસજો. સરતોમાં જુગાર ખેલતાં અને બાઈસીકલો દોડાવતાં પહેલાં તમારી ચાલુ આવક તપાસજો. ઇસ્કી ટટુ થઈ મેળાઓમાં ખરીદી કરતાં અને વારે વારે નાટકો જોવા જતાં પહેલાં તમારી ફરજો તપાસજો. નવા નવા મસાલાવાળી પાનપટ્ટીઓ ચાવતાં તથા નવી નવી જાતનાં પીણાંઓ પીતાં પહેલાં તંદુરસ્તીનો વિચાર કરજો. ચૂરો-પિયનોની વાંદરનકલ કરતાં તથા દેખાદેખીના ઉડાઉ ખર્ચો કરતાં પહેલાં તમારા કુળની આબરૂ તરફ જોજો. સાફ લગાડવા સાફ નાતવશ કરતાં તથા બડેખાં બનવા માટે ફેગટના ઉડાઉ ખર્ચો કરતાં પહેલાં કરજદાર ન થઈ જવાય એ સંભાળજો; અને ખોટી ખોટી મોટી મોટી આશાઓમાં રહી બાપ મરે બમણા ને ચાચો

મરે યોગણા લખી આપી લાખના ખાર હજાર કરતા પહેલાં કાંઈક જરાતરા વિચાર કરજો.

ખડેનો ! તમે પણ લૂગડાંધરેણું સાડ સાસરીઆં સાથે કળ્યા કરતાં પહેલાં વિચારજો. આણુંપરીયાણું વખતે ભાઈબાપ સાથે કરીઆવર માટે ખેંચતાણુ કરતાં પહેલાં તેમનું ગળું તપાસજો. તમારી સુંદર સાડીઓની ઝલકઠાર કોરો અને તમારી ચોળીઓનાં ફેશનેબલ કુમતાંઓ સાડ ધણીનું લોહી ન પીવાય એ સંભાળજો. તમારાં છોકરાંઓને ઝીકનાં ને જરીનાં કોટ-પાટલૂન બનાવવા સાડ તમારા વરને કરજ કરવું ન પડે, એ તપાસજો. રોજરોજ બદલાતી નવી નવી ફેશનની બંગડીઓ અને નવી નવી ફેશનનાં કપડાંઓ પહેરી પરીઓ જેવાં થઈને ફરતાં પહેલાં ધણીની આખરૂં ન જાય એ વિચાર કરજો. અર્ધું અંગ ઉઘાડું દેખાય એવાં ખારીક કુમાસનાં કપડાંઓ અને નાટકી ટ્રેસની નકલ કરી સાવળીંગાની પેઠે ચટકમટક ચાલતાં પહેલાં તમારા કુળની આખરૂં તરફ જોજો. ઘરમાં હીંડોળાખાટ ઉપર હીંચકા ખાતાં ખાતાં અને સહીપણીઓ સાથે રમતગમતની વાતો કરતાં કરતાં મનમાં મોજશોખના જે જે તરંગો ઉઠે, તેને પોતાની સ્થિતિ વિચારીને કાખૂમાં રાખતાં શીખજો. ઘરમાં નવરા ખેસી રહી ગામગપાટા હાંકતાં ને સગાંવહાલાંની નિંદા કરતાં જરા વરની પણ દયા ખાજો. તદ્દન તેનીજ ઉપર નહિ પડતાં ભરવાશુંથવાનું કે લખવાવાંચવાનું શીખી તેને કાંઈ મદદગાર થઈ પડાય તેમ કરજો અને ઉપરછલા મોજશોખ સાડ તથા જરાક લટકોમટકો કરવા સાડ ગેરવાજબી રીતે નાતવરા કરી ધણીને કરજમાં નાખી નરકની ટીકીટ અપાવતાં પહેલાં પ્રભુને ખાતર કાંઈક વિચાર કરજો; કારણ કે કરજ મહા પૂરું છે અને આપણે ત્યાં સુદતના કાયદાઓ તથા નાદારીની કોર્ટો છે પણ હરિની હજુરમાં ઈન્સાફની વખતે કાંઈ નાદારી લઈ આપણાથી દેવાળું કહાડી શકાય તેમ નથી અને જમહૂતની પાસે કાંઈ સુદતના કાયદાઓ નથી; માટે ભાઈઓ અને ખડેનો ! મોજશોખ સાડ કરજ કરી નરકની ટીકીટ લેતાં પહેલાં તમારા આત્માને અર્થ અને સર્વશક્તિમાન મહાન પ્રભુને અર્થ કાંઈક જરાતરા પણ વિચાર કરજો.

૫૬

હાલ ધુમે છે પણ પસ્તાવો અંતે થશે રે,
 બે નહિ ચેતશે રે. (ટેક)
 કયાંથી આવ્યો ને શા માટે ? કયાં જવું ને કયી વાટે;
 એનો કદિ વિચાર કર્યો નહિ હશે રે. હાલ ૦ ૧
 હાલ ગમે તેમ માની લે તું, એવું મન અંતે નથી રે'તું;
 થરથરીશ જવ મૃત્યુને તું દેખશે રે. હાલ ૦ ૨
 જવુંજ પડશે બાણીશ જ્યારે, અનેક તર્ક ઉઠશે ત્યારે;
 કબૂત થશે તે હાલ નહિ મનમાં વસે રે. હાલ ૦ ૩
 ભવિષ્યના ઉર વિચાર થાશે, એ દુઃખ કેમે નહિ સહેવાશે;
 ઉપાય એકે તારે હાથ નહિ હશે રે. હાલ ૦ ૪
 અનંતનું માની લે વહાલા, ભજ શ્રીગોવિંદા ગોપાલા;
 કાલાવાલા કર્યા નહિ કાલા જશે રે. હાલ ૦ ૫

પર-પ્રભુના સ્મરણ માટે માળા ફેરવવી એ પ્રભુને
 પામવાની સીડી છે અને તેના મણકા તે એ
 સીડીનું એક એક પગથીયું છે.

હાલના વખતમાં ભક્તિથી રહિત શુદ્ધ હૃદયના કેટલાક
 લોકો કહે છે કે, માળા ફેરવવામાં શું વળે ? એ તો વખત ગુમા-
 વવાનું છે ને તે નવરાનો ધંધો છે. એમ રામ રામ કર્યે કાંઈ
 કલ્યાણ થઈ જાય નહિ.

ભાઈઓ ! આવી વાતો સાંભળીને તમે નામસ્મરણ છોડી
 દેશો નહિ; પણ મહાન પવિત્ર પ્રભુના મંગળકારી નામમાં કેવો
 અલૌકિક આનંદ છે અને તે માટે ભકતો શું કહે છે, એ સાંભળ
 વાની પણ જરા મહેરબાની કરજો. એમને એમ ઉતાવળા થઈને
 એક બાળુ બેઈનેજ પરમ કલ્યાણકારી પ્રભુના પવિત્ર નામસ્મ-
 રણમાં અશ્રદ્ધા કરશો નહિ.

મહાત્માઓ કહે છે કે, મહામંગળકારી પરમ કૃપાળુ પ્રભુના
 પવિત્ર નામની શુદ્ધ હૃદયથી માળા ફેરવવી, એ આપણા કલ્યા-
 ણનો સહેલામાં સહેલો ને સાચામાં સાચો રસ્તો છે; કારણ કે
 પ્રભુને પામવાના રસ્તામાં માળા એ સીડી છે અને તેના દરેક
 મણકા તે એ સીડીનું એક એક પગથીયું છે. ભાઈઓ ! સમજ્યા !
 માળા એ સ્વર્ગની નીસરણી છે અને તેના દરેક મણકા એટલે કે

પ્રભુનું એકે એક પવિત્ર નામ, એ તેનાં પગથીઆં છે. માટે જો સ્વર્ગનાં અલૌકિક સુખડાં લોગવવાં હોય અને સર્વવ્યાપક સન્નિધિદાનંદ અનંતકાળના અખંડ આનંદ લોગવવા હોય, તો મહાન પ્રભુના પવિત્ર નામનું પૂર્ણ પ્રેમથી હૃમેંશા સ્મરણ કરવું જોઈએ. પ્રભુના નામસ્મરણમાં નથી એક પાછનું પણ ખર્ચ કે નથી કાંઈ સખત મહેનત. એ તો સૌ લોકોથી કોઈ પણ કાળમાં, કોઈ પણ દેશમાં અને ગમે તે ધર્મમાં રહીને પણ બની શકે તેમ છે; એટલુંજ નહિ પણ પ્રભુએ તા એમ પણ કહેલું છે કે, મારાં લાખો નામ છે તેમાંથી તમને ગમે તે નામે માફ સ્મરણ કરો. અમુકજ નામ લેવું જોઈએ, એવો કાંઈ પ્રભુનો આગ્રહ નથી. માટે મતલેદની જાળમાં નહિ પડતાં કોઈ પણ નામે પ્રભુનું સ્મરણ કરો અને એ સ્મરણમાં કાંઈ પણ નિયમ રહી શકે તથા ગણતરી રહી શકે માટે પ્રેમપૂર્વક પ્રભુના પવિત્ર નામની માળા ફેરવો; કારણ કે થાક રાખજો કે, તમારે માળાનાં લાકડાં કે પથ્થર સામું જોવાનું નથી પણ કદયાણુકારી પ્રભુના મંગળ નામ તરફ જોવાનું છે. માટે માળાને સ્વર્ગની નીસરણી અને તેના મણકાને એ નીસરણીનું એક એક પગથીઉં સમજજો અને જેમ એ પગથીઆં, વધારે ચઢાય તેમ ઈશ્વરની વધારે નજીક જવાય છે, એમ ખાતરી રાખજો.

પ૩-આ વખતમાં પ્રભુનું નામસ્મરણજ મુખ્ય સાધન છે.

કળિયુગમાં માળા એ મુખ્ય સાધન છે; કારણ કે હાલના જમાનામાં બીજાં કંઈક સાધનો બની શકતાં નથી હાલના વખતમાં આપણી તબીયત નાનુક થઈ ગઈ છે. આપણા અસલી આચાર વિચાર બદલાતા જાય છે. રાત્રી બહુલાઈ ગયા છે. ધર્મમાં ઘણા ઘણા મતલેદ અને ઘણા ઘણા પથો થયા છે. આપણે નવી પ્રજાઓના સહવાસમાં આવ્યા છીએ અને તેઓના જુદીજ જાતના આચાર વિચાર પણ કાંઈક કાંઈક આપણામાં અવતા જાય છે. આપણા અસલી ધર્મની સંસ્કૃત ભાષા હાલમાં ચાલતી નથી અને આપણને નિશાળોમાં ને કોલેજોમાં જે ભણવાનું મળે છે તે પણ હાલના જમાનાના રંગદંગ પ્રમાણેનું હોય છે, એટલે હાલમાં આપણે હઠયોગની ક્રિયાઓ કરી શકીએ તેમ નથી. આપણે રાજસૂય યજ્ઞ કે સોમયાગ કરી શકીએ તેમ નથી. આપણે પંચાગ્નિની

ધૂણીયો તાપી શકીએ તેમ નથી, આપણે કૃત્ત્ર્યોદ્ધારાયણુ મત કરી શકીએ તેમ નથી, આપણે પગે ચાલીને તીર્થ કરી શકીએ તેમ નથી, આપણે પૂરેપૂરા યમનિયમ પાળી શકીએ તેમ નથી, આપણે મહાત્મા જોદ્ધની પેઠે ત્યાગી થઈ શકીએ તેમ નથી, આપણે જનકવિદેહીની પેઠે ઇશ્વરપરાયણુ થઈ શકીએ તેમ નથી, આપણે મીરાંબાઈ કે સૂરદાસની પેઠે અનન્ય ભક્તિ કરી શકીએ તેમ નથી, આપણે ભક્તરાજ નરસિંહ મહેતાની પેઠે છેક ઢેઠની સાથે પણ અલેહ રાખી શકીએ તેમ નથી, અને આપણી પ્રપંચી વૃત્તિને મહાત્મા શંકરાચાર્યનું અદ્વૈતજ્ઞાન પણ રુએ એમ નથી. માટે હાલમાં તો આપણે માટે ખરેખર એકજ સાધન છે, અને તે પરમ કૃપાળુ પ્રભુનું નામસ્મરણુ છે. સાળાં, માંદાં, નાનાં, મોટાં, ગરીબ, તવંગર, મૂર્ખ, પંડિત ને દેશી કે પરદેશી સૌથી સૌ ઠેકાણે તે બની શકે તેમ છે, માટે ઋષિમુનિયો અને સાધુસંતો કહી ગયા છે કે, આ જમાનામાં નામસ્મરણુ એ મુખ્ય ધર્મ છે, એ સિવાયના જે બીજા ધર્મો છે તે જેમનાથી બની શકે તેમને માટે છે; પણ કલ્યાણકારી પ્રભુના પવિત્ર નામનું મંગળસ્મરણુ એ તો ખાસ સૌને માટે છે. એમાં ઉંમરનો બાધ નથી, દેશનો બાધ નથી, કાળનો બાધ નથી, નાતજાતનો બાધ નથી, ધર્મનો બાધ નથી, રાજ્યનો બાધ નથી, સ્ત્રીપુરુષનો બાધ નથી, અને એમાં કાંઈ ખાસ મહેનત કે ખર્ચની બાબત નથી, એટલે બાળકથી વૃદ્ધસુધી સૌ લોકોમાં પૃથ્વીના એક છેડાથી બીજા છેડાસુધી વગર હરકતે ચાલી શકે એવો તે સહેલો ધર્મ છે, માટેજ બિંડા તત્ત્વજ્ઞાનથી ભરેલાં, આપણાં શાસ્ત્રોએ પ્રભુના નામ સ્મરણુને ઉત્તમ ધર્મ માનેલો છે અને આખી પૃથ્વીની દરેક પ્રજાએ કોઈને કોઈ રૂપમાં આપણા પ્રાચીન ઋષિયોનો એજ ધર્મ સ્વીકારેલો છે. માટેજ શ્રી કૃષ્ણ ભગવાને ગીતામાં કહેલું છે કે:—

ये यथा मां प्रपद्यंते तांस्तथैव भजाम्यहम् ।

मम वर्तमानवर्तते मनुष्याः पार्थ सर्वशः ॥

અર્થ:—જે માણસો જેવી રીતે મને ભજે છે તેને તેવી રીતે હું ફળ આપું છું; કેમકે હે અર્જુન! બધી તરફથી માણસો જે રસ્તો પકડે છે તે રસ્તો મારોજ છે.

ભાઈઓ! સમજ્યા કે! પ્રભુ કહે છે કે જુદા જુદા મતની

બહારની ક્રિયાઓ ગમે એટલી જુદી જુદી હોય, અને જુદી જુદી ભાષાઓને લીધે ગમે તે જુદું જુદું નામ લેતા હોય તથા જુદા જુદા દેશમાં જુદે જુદે વખતે ગમે તે જાતના જુદા જુદા શુરુઓ થયા હોય પણ તે સર્વે મારાજ માર્ગમાં ચાલનારા છે અને મનેજ ભજનારા છે, તથા તેઓને તેઓની ભાવના પ્રમાણે ફળ આપનારો હું જ છું.

હવે વિચાર કરો કે, આમાં ધર્મનો ભેદ ક્યાં રહ્યો ? આમાં નાતજાતનો ભેદ ક્યાં રહ્યો ? આમાં બહારની ક્રિયાઓનો ભેદ ક્યાં રહ્યો ? અને આમાં ધરાની તકરારો અને મફતની મારામારી કરવાની વાત ક્યાં રહી ? આવી રીતે મહાન પ્રભુના પવિત્ર નામના સ્મરણની મારફત આખી દુનિયાની તમામ પ્રજા પ્રભુના રક્ષતામાંજ છે, એમ વિચારીને બહારના ઉપદ્રવ મતભેદો છોડી દઇને જેમ અને તેમ પ્રભુના જશ વધારે ગવાય, પ્રભુની પ્રાર્થના વધારે થાય અને પ્રભુનું નામ સ્મરણ વધારે થાય તેમ કરો; કારણ કે એ મુખ્ય સાધન છે, અને આખી દુનિયાના કુલ ધર્મોના એ સાર છે. માટે હૃદયમાં પ્રેમ આણીને અનંત પ્રસાંડના નાથનું રૂઢી રીતે સ્મરણ કરો.

૫૬

નામ સુધારસ સાર સર્વમાં, પરખી પ્રેમ શું પીધો રે;
જૂતળપતિપદ તેને ન ભાવે, લહાવો નૌતમ લીધો રે-ના૦
એ રસ મોંઘે મૂલ મળે નહિ, વૈકુંઠનાથને વહાલો રે;
અજ ઉમાપતિ ઈચ્છક એના, અદ્વૈતપદનો પ્યાલો રે-ના૦
પૂર્ણ બ્રહ્મ એ રસ ને પ્રીછો, નથી સમોવડ એનો રે;
જગતનું જીવન એને રે કહીએ, મહા વીરલાનો મેવો રે-ના૦
કોટી યજ્ઞ ને જપ તપ તીરથ, તેને તુલ્ય ન આવે રે;
પૃથ્વીપાત્રને મુક્તા ભરીયું, એથી અધિકપણ પાવે રે-ના૦
નામસમોવડ કોઈ ન આવે, અમૂલ્ય વસ્તુ એવી રે;
સદ્ગુરુ સ્વામી કૃપા કરે તો, ત્યાંથી મળે તેવી રે-ના૦
દુર્લભ દીઠો ને મહારસ મીઠો, સ્વાદ કહ્યો ન જાયે રે;
નિરાંત નામ સુધારસ પીતાં, હરિ સરખો થઈ જાયે રે-ના૦

૫૪-પ્રભુનું નામસ્મરણ એ ઉત્તમમાં ઉત્તમ યજ્ઞ છે.

શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા એ આપણા પવિત્ર ધર્મનું ઉત્તમમાં ઉત્તમ પુસ્તક છે; કારણ કે આપણામાં જૂઠા જૂઠા સેંકડો મતો ને સંપ્રદાયો છે પણ તે સર્વે ભગવદ્ગીતાને પોતાના ધર્મપુસ્તક તરીકે કપૂલ રાખે છે, એટલુંજ નહિ પણ દુનિયાની એવી કોઈ પણ સુધરેલી ભાષા નથી કે જેમાં શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતાનું ભાષાંતર થયું ન હોય. જે લોકો પરદેશીઓ છે, આપણા ધર્મની વિરુદ્ધના છે, અને પોતાના ધર્મ ઉપર ચુસ્ત છે તે લોકોના પંડિત ગંભીર અવાજે ગીતાનાં વખાણ કરે છે, ટુંકામાં આખી દુનિયાના જૂઠા જૂઠા ધર્મના વિદ્વાનો ગીતાના ઉંઠા જ્ઞાન માટે ઉંચો અભિપ્રાય ધરાવે છે. એવા તત્ત્વજ્ઞાનના પુસ્તકમાં પણ શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને કહેલું છે કે:—

‘ યજ્ઞાનાં જપયજ્ઞોઽસ્મિ ’

અર્થ:—સર્વે યજ્ઞોમાં જપયજ્ઞ તે હું છું.

ભાઈઓ ! શું સમજ્યા ? પ્રભુ કહે છે કે બધી જાતના યજ્ઞો કરતાં પ્રભુનું નામસ્મરણ કરવું એ ઉત્તમમાં ઉત્તમ યજ્ઞ છે. પ્રભુનાં આ વચનો કરતાં નામસ્મરણની જરૂરીઆત અને નામસ્મરણની મોટાઈ માટે બીજી વધારે ખાત્રી આપણને શું જોઈએ ?

બધી જાતના યજ્ઞો કરતાં નામસ્મરણ એ ઉત્તમ યજ્ઞ છે, એમ પ્રભુએ કહેલું છે, માટે હવે આપણે એ સમજવું જોઈએ કે, બીજા કયા યજ્ઞો છે ? ગીતાના ચોથા અધ્યાયમાં મહાત્મા શ્રીકૃષ્ણે નીચે પ્રમાણે સુખ્ય ખાર જાતના યજ્ઞ ગણાવેલા છે.

(૧) પ્રદ્યોત્પન્ન યજ્ઞ, એટલે કે દરેક કર્મ પ્રભુને અર્પણ કરવું અને દરેક કર્મમાં પ્રભુને સમજવો.

(૨) દેવયજ્ઞ, એટલે કે ઇદ્રાદિક દેવતાઓને નિમિત્તે જે યજ્ઞ કરવામાં આવે છે તે.

(૩) બધી જાતની ઇદ્રિયોને વશ રાખવી તેને ઇન્દ્રિયનિગ્રહ-યજ્ઞ કહે છે.

(૪) ધર્મશાસ્ત્રના નિયમ પ્રમાણે દુનિયાદારીનાં સુખ લોભવાં તેને યજ્ઞ કહે છે.

(૫) શાન્તિથી મનની એકાગ્રતા કરીને આત્મધ્યાનમાં તન્મય થવું તેને યજ્ઞ કહે છે.

(૬) જ્ઞાનયજ્ઞ, એટલે કે યથાશક્તિ ગરીબોને જ્ઞાન આપવું પ્રાણીઓ ઉપર દયા રાખવી એ પણ એક જાતનો યજ્ઞ છે.

(૭) તપયજ્ઞ, એટલે કે મહાન પ્રભુને અર્થે બની શકે એ સહનશીલતા રાખવી અને મોજશોખની ઘણી વસ્તુઓ પોતાના રાજપ્રુશીથી છતાં સાધનોએ છોડી દેવી તેને તપયજ્ઞ કહે છે.

(૮) યોગયજ્ઞ, એટલે કે મહાત્મા પતાંજલિ ઋષિના બનાવેલા યોગશાસ્ત્ર પ્રમાણે યોગ સાધવો અને નિર્વિકલ્પ સમાધિ પહોંચવું તેને યોગયજ્ઞ કહે છે.

(૯) વેદનો તથા બીજાં ધર્મશાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરવો પ્રભુનો મહિમા ગાયા કરવો તથા પ્રભુની સ્તુતિનાં સ્તોત્રોનો કર્યા કરવો તેને સ્વાધ્યાયયજ્ઞ કહે છે.

(૧૦) જ્ઞાનયજ્ઞ, એટલે કે સર્વવ્યાપક અલૌકિક ઈશ્વરનું સ્વરૂપ જાણખાય છે એવું જ્ઞાન મેળવવું ને એવા આચારવિરાખવા તેને જ્ઞાનયજ્ઞ કહે છે.

(૧૧) યોગની રીતિ પ્રમાણે પ્રાણાયામ કરવા તથા કુંચ કરવો તેને પણ પ્રાણુને રોકનારો યજ્ઞ કહે છે.

(૧૨) નિયમ પ્રમાણે ખોરાક ખાવો તથા થોડું ખાવું પણ યજ્ઞ કહે છે.

પ્રભુ કહે છે કે, આવી જાતના ઘણા પ્રકારના યજ્ઞો વે વિસ્તારથી કહેવામાં આવ્યા છે, તે યજ્ઞોમાંથી કોઈ પણ પ્રકાર યજ્ઞ જો રૂઢી રીતે કરે તો તે કરનાર માણસના પાપ નાશ છે. વળી શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન કહે છે કે, આ બધા યજ્ઞો કર્યાએ છે અને બહારની જૂદી જૂદી વસ્તુઓથી કરીને જે થાય તે કરતાં જ્ઞાનયજ્ઞ ઉત્તમ છે; કારણ કે સર્વ કર્મનું જ્ઞાનમાં સમાઈ જાય છે, માટે જ્ઞાનયજ્ઞ ઉત્તમ છે.

જો કે ઉપર વર્ણવેલા બધા યજ્ઞોમાં જ્ઞાનયજ્ઞ ઉત્તમ છે, એવા અધ્યાયમાં પ્રભુએ કહેલું છે અને એમાં કંઈજ સંશય નથી, પણ એ પછી પરમ દયાળુ પ્રભુએ આપણી ઉપર વધારે કરી છે. અર્જુન જેવા મહાન ભક્તોની શંકાઓ, ખેદ અને અરતા જોઈને આપણા જેવા વ્યાવહારિક માણસોની ભુલો લાગણ્ય તેઓને ખુલ્લી રીતે સમજાઈ ગઈ, તેથી તેઓને લાગી ગઈ ઈશ્વરના અલૌકિક સ્વરૂપનું જ્ઞાન માણસો સહેલાઈથી મેળવી શકશે નહિ; માટે તેઓએ આપણી ઉપર ખાસ દયા કરીને ક.

અધ્યાયમાં ફરમાવ્યું કે, “ સર્વે યજ્ઞોમા જપયન્તે તે હું છું ” કારણ કે તે સૌથી સહેલાઈથી બની શકે તેમ છે; એટલું જ નહિ પણ એમાંથી અંતે જ્ઞાનયજ્ઞ પણ બની શકે છે. ધણી મહાન જ્ઞાનોએ કેવળ પ્રભુના નામસ્મરણમાંથી જ જ્ઞાન મેળવી લીધેલું છે; માટે ભાઈઓ અને બહેનો ! આજસ ત્યજી દો અને વિશ્વાસ રાખીને શુદ્ધ અંતઃકરણથી ને પૂર્ણ પ્રેમથી તથા અંતરના ઉમળકાથી મહામંગલકારી આનંદસ્વરૂપ પ્રભુના પવિત્ર નામનું જ્યારે બને ત્યારે સદાસર્વદા સ્મરણ કરો, કારણ કે એ સહેલામાં સહેલો ને ઉત્તમમાં ઉત્તમ યજ્ઞ છે. માટે પરમકૃપાળુ પરમાત્માના હુઃખનાશક નામનું સ્મરણ કરો.

પપ-ધાબળીમાંથી ઉનનો એક એક તાંતણો ખેંચી લેતાં અંતે ધાબળીપણું મટી જઈને ઉનરૂપ થઈ રહે છે, તેમ પ્રભુનું એક એક નામસ્મરણ કરતાં અંતે જીવપણું મટી જઈને શિવ-રૂપ થઈ શકાય છે.

એક મહાત્મા સાધુ વારંવાર પોતાના શિષ્યોને ઉપદેશ કરતા હતા કે, જેમ બને તેમ હૃદયમાં ભગવદ્ભાવેશ ભરીને પ્રભુના નામનું સ્મરણ કરો. મહાત્માની આ વાત તેના એક માથાફરેલ શિષ્યને ગમતી નહોતી. તેને એમ લાગતું કે એકની એક વાત વારે વારે ગુરુજી શામાટે કહ્યા કરે છે ? એમાં નવું શું છે ? એ તો સૌ જાણે છે, એમ વિચારીને પોતાથી ન રહેવાયું તેથી એક દિવસ ગુરુને કહ્યું કે, મહારાજ ! તમે વારંવાર કહો છો કે પ્રભુનું નામસ્મરણ કરો, પ્રભુનું નામસ્મરણ કરો; પણ એ તો સૌ જાણે છે, એમાં તમે નવું શું કહ્યું ? અમે તો તમારી તરફથી કાંઈક વધારે સારા ઉપદેશની આશા રાખીએ છીએ.

એ સાંભળીને તે મહાત્માએ કહ્યું કે, બેટા ! તારો સવાલ ખરોખર છે, પણ હમણું મારે કામ છે માટે પછી જવાબ આપીશ. હમણું તો આ મારી જૂની ધાબળી છે તેમાંથી એક એક ઉનનો તાંતણો જૂદો પાડ્યા કર. એ ચાર દિવસ થયા તો ધાબળીમાંથી ઉનના દરેક તાંતણા છૂટા પડી ગયા અને ઉનનો ઢગલો થઈ પડ્યો ને ધાબળી રહી નહિ; ત્યાર પછી ગુરુએ તે શિષ્યને કહ્યું કે, બેટા !

મારી જૂની ધાખળી લાવ. ત્યારે તે શિખે કહ્યું કે, મહારાજ ! હવે ધાખળી ક્યાંથી લાવું ? એનું તો ઉન થઈ ગયું. મહારાજે કહ્યું કે, એ કેમ બને ? તું તો એક એક તાંતણું ઉનનો ખેંચતો હતો, એમાં કાંઈ આખી ધાખળી જાય કે ? મને તો મારી ધાખળી વિના નહિ ચાલે, એમ કાંઈ વાસીદામાં સાંભેલું જાય ? ઉનનો એક તાંતણું ખેંચવામાં કાંઈ આખી કાંખળી જાય કે ? આ સાંભળીને તે શિખે કહ્યું કે, મહારાજ ! આવી શંકા કાંઈ આપને થાય ? આ રહ્યો ઉનનો ઢગલો. એ ધાખળી તો શું પણ જો લાગુ રહીએ તો એક એક ઉન ખેંચતે ખેંચતે તો હજારો તાકાઓનું ઉન બનાવી નખાય.

ત્યારે મહારાજે કહ્યું કે એટા ! જેમ એક એક ઉનનો તાંતણું ખેંચતાં ખેંચતાં ધાખળી મટીને ઉન થઈ ગયું, તેમ એક એક પ્રભુનું નામ લેતાં લેતાં અંતે આપણે પણ જીવ મટીને શિવ થઈ શકીએ છીએ. ધાખળીમાંથી જેટલા તાંતણું ખેંચી લઈએ તેટલું ઉન જેમ તેમાંથી ઓછું થાય છે, તેમ આપણે પણ પ્રભુના નામનું જેટલું વધારે સ્મરણ કરીએ તેટલી આપણા અંતઃકરણની વધારે શુદ્ધિ થાય છે અને જેટલી એ વધારે શુદ્ધિ થાય તેટલા આપણે ઇશ્વરની વધારે નજીક જઈ શકીએ છીએ; માટે આપણે અંતરમાં પ્રેમ આણી આણીને નામસ્મરણ કરવું જોઈએ; તું કહે છે કે એમાં શું નવી વાત ? પણ હું કહું છું કે, પ્રભુનું નામસ્મરણ કરવું એ સદાય નવામાં નવી ને જૂનામાં જૂની વાત છે. એ કરતાં વધારે સારો અને વધારે સહેલો ઉપદેશ મને તો કોઈ મળતો નથી, પણ જો તું કાંઈ નવું બતાવતો હોય તો તારી મહેરબાની. બચ્યા ! આજથી યાદ રાખજે કે પ્રભુનું નામસ્મરણ, પ્રભુના શુભ-ગાન, પ્રભુની પ્રાર્થના અને ભગવત્સેવા કરતાં ઇશ્વરી જ્ઞાન મેળવવાનો બીજો કોઈ ઉત્તમ રસ્તો આ દુનિયામાં છેજ નહિ અને બીજું જે કાંઈ સાચું જ્ઞાન છે તે પણ સ્મરણ, શુભગાન, પ્રાર્થના કે સેવા કર્યા પછીજ મળી શકે તેમ છે; માટે હજાર વાતની એક વાત છે કે, જેમ બને તેમ અને જ્યારે બને ત્યારે કોઈ પણ રસ્તે પ્રભુમય થવાની તજવીજ કરો. બચ્યા ! તને એમ લાગે છે કે, હું વારે વારે એની એ વાત કહ્યા કરું છું. તારી એ વાત સાચી છે, પણ એમ કર્યા વિના અમારો બીજો ઉપાય નથી; કારણ કે તમે બધા જાણો છો કે નામસ્મરણ કરવું એ બહુ સારું છે, પણ તમે

મેમ કરતા નથી, માટે અમને વારે વારે એની એ વાતની ફરી તરીથી તેમને યાદી આપવી પડે છે. બીજું એ કે, ધાબળી જેમ કનમાંથી બનેલી છે અને તેમાંથી એક એક તાંતણું કરી ઉન ખેંચી ફાંટાં ધાબળીપણું મટી જઈને જેમ પાણું ઉન બની બાથ છે, તેમજ આપણે જીવ પણ પ્રજ્ઞમાંથી-ઈશ્વરમાંથી નીકળેલો છે, એટલે તેની આડાં આવતાં આવરણો દૂર થશે ત્યારે તે પણ પાંછો ।શ્વરમય થઈ જશે; માટે આપણા આત્માને પરમાત્માનો મેળાપ ।વામાં જે અડચણો આડી આવે છે તે અડચણો દૂર કરવા સારૂ મને મોક્ષ મેળવવા સારૂ આપણે જેમ બને તેમ ત્રિવિધ તાપ- ।શક મહામંગળકારી પરમકૃપાળુ આનંદસ્વરૂપ શ્રીહરિના પવિત્ર ।મનું સદાકાળ સ્મરણ કરવું જોઈએ અને આપણાં મનબુદ્ધિને ।ર્વાત્મભાવથી તેનાજ ધ્યાનમાં લગાડવાં જોઈએ.

૫૬- પૂર્ણપ્રેમથી અનંત પ્રહાંડના નાથના નામનું સ્મરણ કરવું એ તપ કરવા બરાબર છે.

આપણે એમ સમજીએ છીએ કે, બહુ અપવાસ કરવા, બહુ તો કરવાં, બહુ ધૂણીઓ તાપવી અને કાયાને બહુ બહુ કષ્ટ ।પવી તેનું નામ તપ છે; પણ શાસ્ત્રો કહે છે કે હાલના જમાના- માટે કાંઈ એવાં તપ નથી, કઠિન તપનો જમાનો તો ચાલ્યો ।યો છે, હવે તો લોકોની પ્રકૃતિ બહુ નાબુક થઈ ગઈ છે તેથી રેક બાબતમાં લોકો ખાસ સગવડતા માગે છે. હવે લોકોને દોરી- ।શીઆ બલે ઉપાડવા ગમતા નથી, પણ હવે તો માણસો રેક જગ્યાએ લીંતગંગા (નળ) માગે છે. હવે બાવન ચીજો લેખી ।વાના ને ચાર પહેર ઉકાળવાના ઉકાળા લોકો નથી માગતા, જ્યુ હવે તો વખત વખતનાં લેખલ ચોટલી દવાની તૈયાર બાટ- ।મ્મો લોકો માગે છે. હવે લઠ્ઠા ને પાણકોરાંનો ભાર લોકો પાડી શકતા નથી પણ હવે તો મલમલ ને નેનસુખ જોઈએ ।એ. હવે પગે ચાલીને યાત્રા કરવાની આપણામાં શક્તિ રહી ।થી પણ હવે તો આપણે રેલવે ને વિજળીની ગાડી માગીએ ।એ ઉપસાઉપરિ દુકાળ પડવાથી જમીનના રસકસ ઘટી ગયા છે ।થી અનાજ તથા ઔષધિઓ નિર્જળ થઈ ગઈ છે; એટલુંજ નહિ

પણ મરીબાઈને લીધે તથા સંસર્ગદોષથી અને બાળલગ્ન વિગેરે આપણા કેટલાક ખૂરા રિવાજોને લીધે આપણે એટલા બધા નમ્રતા બાંધાના થઈ ગયા છીએ કે, હવે લાંઘણો કરવી આપણને પાલભે તેમ નથી. હવે તો આપણે એમ સમજવા લાગ્યા છીએ કે જે શરીર નહિ સાચવીએ તો ઘડીકમા બાર વાગી જશે; કારણ કે અસલના લોકો જેવી આપણામાં સહનશીલતા નથી અને એવી સહનશીલતા રહી શકે તેવાં સાધનો પણ હાલમાં નથી. પૌરાણિક ઋતોના નિયમો બહુ ઉત્તમ છે પણ અંગ્રેજી કેળવણીએ આપણી પ્રજાનાં એવાં માથાં ફેરવી નાખેલાં છે કે, તે ઉપર પૂર્ણ શ્રદ્ધા રાખી શકે એવા હજારોમાં કોઈકજ હોય છે અને એવા હજારો શ્રદ્ધાળુમાંથી પણ કોઈકજ તે ઋતો વિધિસર પાળી શકે તેવા હોય છે; કારણ કે હાલમાં આપણી શારીરિક નબળાઈ માત્ર સગવડતા નેજ ચાહે છે, પણ એ જૂની દબનાં ઋતોમાં હાલના જમાના પ્રમાણેની સગવડતા સચવાય એ મુશ્કેલ છે, તેથી એવાં તપ આપણે સહેલાઈથી કરી શકતા નથી અને બિંબ માગવાનું કે શુદ્ધમાં બારાઈ ખેસવાનું પણ હાલના લોકો પસંદ કરતા નથી; પણ હવે તો આપણે લોકોને ઉપયોગી થઈ પડવા તથા ધંધારોજગારમાં ફતેહ મેળવવા ઇચ્છા રાખીએ છીએ. આ પ્રમાણે આપણી વૃત્તિમાં અને આપણા વ્યવહારમાં કુદરતી ફેરફારો થઈ ગયેલા છે, એટલે અસલના વખતનાં કઠિન તપો આપણાથી હાલના વખતમાં બની શકશે નહિ, એમ વિચારીને ત્રિકાળદર્શી મુનિઓએ આપણી ઉપર દયા કરીને આપણાં પવિત્ર શાસ્ત્રોમાં એમ ફરમાવેલું છે કે, “કળિયુગમાં પ્રભુનું નામસ્મરણ કરવું એજ ઉત્તમ તપ છે” કારણ કે તેઓ સમજતા હતા કે મનને રોકવું તથા ઇશ્વરપરાયણ થવું એજ તપનો હેતુ છે અને મહાન ઇશ્વરના પવિત્ર નામના અલૌકિક બળથી પણ વખત જતાં એ પ્રમાણે બની શકે છે; માટે આર્યઋષિઓએ પ્રભુના શાન્તિદાયક નામસ્મરણને તપ ગણેલું છે. જે કાળમાં જે સહેલી રીતે મનને રોકી શકાય અને જીવને ઇશ્વરભય કરી શકાય તે રીતોને તે જમાનાનું ઉત્તમ તપ કહે છે. એ પ્રમાણે આજના વખતમાં જગતપાલક પિતાના મહા-મંજળકારી નામસ્મરણથી બની શકે છે તેથી હાલના વખતમાં નામસ્મરણ એ ઉત્તમ તપ છે; માટે બાઈઓ ! મનને હલકા વિષયોમાં બટકતું અટકાવવા સારૂ તથા જીવને ઇશ્વરભય કરવા

સાડ, જેમ બને તેમ અને જ્યારે બને ત્યારે શુદ્ધ અંતઃકરણથી, પૂર્ણ પ્રેમથી ને દૃઢ શ્રદ્ધાથી મહામંગળકારી અખંડ આનંદરૂપ અનંત પ્રદ્યાંકના નાથના શાન્તિદાયક નામનું સદા સ્મરણ કરો, સદા સ્મરણ કરો.

૫૭-પ્રભુનું નામસ્મરણ કરવાના પ્રાયદા વિષે.

આ પુસ્તકમાં અને ભક્તિમાર્ગનાં બીજાં પુસ્તકોમાં વારં-વાર કહેવામાં આવ્યું છે કે, પરમ કૃપાળુ મહાન પ્રભુના પવિત્ર નામનું સર્વદા સ્મરણ કરો, સર્વદા સ્મરણ કરો. પ્રભુના શાન્તિ-દાયક નામસ્મરણની જરૂરીઆત હુનિયાના દરેક ધર્મોવાળા વધતાઓછા રૂપમાં સ્વીકારે છે, એટલે ઘણું કરીને સર્વ લોકો એ બાબતમાં કાંઇ ઉંડા ઉતર્યા વિના સ્વાભાવિકરીતેજ માની લે છે કે નામસ્મરણથી કલ્યાણ થાય છે, પણ કેમ કલ્યાણ થાય છે તે સ્પષ્ટ રીતે સમજવી શકતા નથી. તે સમજાવવા સાડ સંતો કહે છે કે:-

નામસ્મરણ એ એક પ્રકારનો સહેલો યોગ છે. પ્રાણાયામ, ધારણા, ધ્યાન વિગેરે જેમ યોગની જૂદી જૂદી ક્રિયાઓ છે, તેમ હંશ્વરનું નામસ્મરણ કરવું એ પણ યોગની એક ક્રિયા છે; પણ પ્રાણાયામ વિગેરે ક્રિયાઓ મુશ્કેલ છે; એટલે તેમાં જોખમ પણ વધારે છે અને ક્ષણ પણ વધારે છે; અને નામસ્મરણની ક્રિયા બહુ સહેલી છે એટલે તેમાં જોખમ કાંઇ નથી છતાં પણ ક્ષણ તેના પ્ર-માણમાં બહુ મોટું છે, માટેજ એકે એક ભક્તોએ કોઇને કોઈ રૂપમાં નામસ્મરણનો મહિમા કપૂલ રાખેલો છે. યોગની બીજી ક્રિયાઓનો હેતુ જેમ મનની એકાગ્રતા કરવાનો હોય છે, વૃત્તિને સ્થિર કરવાનો હોય છે, અંતઃકરણને શુદ્ધ કરવાનો હોય છે અને હંશ્વરપરાયણ થવાનો હોય છે, તેમજ હંશ્વરના નામસ્મરણથી પણ આગળ જતાં સ્વાભાવિકરીતેજ એ બધું થવા લાગે છે; પણ આપણને એ બધું હજી સુધી પુણી રીતે સમજાતું નથી. તેનું કારણ એજ છે કે, આપણે પ્રેમપૂર્વક જેટલું નામસ્મરણ કરવું જોઈએ તેટલું સ્મરણ હજીસુધી કરેલું નથી એટલે તેની ખરી કિંમત આપણે સમજી શકતા નથી; પણ જો અંતરના ઉમંગકાથી દૃઢતા-પૂર્વક પ્રભુના મહામંગળકારી ત્રિવિધ તાપનાશક નામસ્મરણમાં અહર્નિશ મગ્ન રહીએ તો થોડાજ વખતમાં આપણને સ્પષ્ટ રીતે ખબર પડે કે, જ્યારથી અમે પરમકૃપાળુ મહાન પરમાત્માના

મંગળકારી નામનું સ્મરણ કરવા લાગ્યા છીએ, ત્યારથી અમારા મનમાં કાંઈક વધારે શાંતિ રહેવા લાગી છે, ત્યારથી અમારા ચિ-
કારો કાંઈક ઓછા થવા લાગ્યા છે, ત્યારથી દુનિયાદારીની નજીવી ખટપટોમાંથી અમારું ધ્યાન પાછું હઠવા લાગ્યું છે, ત્યારથી જરા જરા કડવો ઘુંટડો ઉતારવાનું એટલે કે સહેજ ખમી ખાવાનું બની શકે છે, ત્યારથી મનમાં એમ લાગવા માંડ્યું છે કે, હવે એવું કામ અમને ન શોભે અને ત્યારથી અમને કાંઈક માનસિક આનંદ થવા લાગ્યો છે. એ પછી વધારે ઉંડા ઉતરતાં, વધારે નામસ્મરણ કરતાં આપણને લાગી આવે છે કે, જ્યારથી અમારા હૃદયમાં પવિત્ર પિતાનું શાંતિદાયક નામ જામ્યું, ત્યારથી અમારા વ્યવહારમાં સરળતા થતી જાય છે, ત્યારથી દુનિયા સાથે અમારી બાંધબંધી વધતી જાય છે, ત્યારથી ઘણી બાબતોમાં અમારી ઈચ્છા પ્રમાણે થતું આવે છે, ત્યારથી અમારા ખ્યાલો કાંઈક ઉંચા ઉંચા રહે છે અને ત્યારથી ખાવાપીવાનો, સ્વપ્નવાસનાનો, નાતજાતના ઝગડાનો, કપડાંલત્તાનો તથા સૂવાબેસવાનો શોખ કાંઈક કાળુમાં આવી ગયો છે. એ પછી વખત જતાં નામસ્મરણનું બળ વધતાં આપણને સમજાય છે કે, હવે અમે ભક્ત બનતા જઈએ છીએ. હવે અમારાથી પૂરાં કામ થઈ શકે નહિ. હવે અમે પ્રભુને અર્થ કેટલીક જાતના ત્યાગ કરી શકીએ છીએ. નામસ્મરણથી આટલું બળ હૃદયમાં આવી ગયા પછી આપણે જોઈએ છીએ કે, કેાઈ અસ્તકારિક રીતે આપણાં કામ સહેલાઈથી પાર પડતાં જાય છે, આપણે સદાય આનંદ આનંદમાં રહી શકીએ છીએ, બહુ દુઃખોમાં પણ આપણને મોટો ધક્કો વાગતો નથી અને વ્યવહારની અટપટી જાળમાં રહ્યા છતાં પણ પરમાત્મા સાથેનો આપણો તાર તૂટતો નથી. આટલું બધું પ્રભુના નામસ્મરણના બળથી ટુંક વખતમાં સહેલાઈથી થઈ શકે છે અને જેની એવી આનંદદાયક સ્થિતિ થયેલી હોય એવા કેટલાક ભક્તો આપણી વચ્ચે પણ હોય છે. એ પછી નામસ્મરણનું બળ વધતાં અલૌકિક વસ્તુઓનો પ્રત્યક્ષ લાભ મળે છે પણ એ બાબતો હાલમાં આપણાથી સમજી શકાય તેમ નથી; કારણ કે એ સમજવા જેટલું હજી આપણે સ્મરણ કરેલું નથી, માટે એ બાબતો અમે કહેતા નથી; પણ ટુંકમાં એટલું જ કહીએ છીએ કે પ્રભુના પવિત્ર નામનું સ્મરણ એ એક જાતનો યોગ છે, એટલે યોગની તમામ સિદ્ધિઓ તેમાં જ છે. એ સિવાય

મનની એકાગ્રતા, હૃદયનો સંતોષ, આત્મિક આનંદ અને કુદરતી પવિત્રતા સમર્થ પ્રભુના પવિત્ર નામમાં છે, માટે જ્યારે અને ત્યારે અને જેટલું અને તેટલું અનંત પ્રણાડના નાથના નામનું પ્રેમપૂર્વક સ્મરણ કરો, સ્મરણ કરો.

૫૬

ભજ રામ રામ રામ રામ રામ રામ રામા, (ટેક)
રામ નામ વેદ મૂલ, તા સમ નહિ જ્યોત્સુલ;
ભજત મિટત ત્રિવિધ શૂલ, છૂટતહો ભવગ્રામા-ભજ૦
રામ નામ વિમલ નીર, સંતન સતસંગ ધીર;
ગાવત સુરનર સુનિવર, પાવત નિજ ધામા-ભજ૦
રામ નામ કમલ ફૂલ, સંતન મન જમર ભૂલ;
જુમી જુમી પીવત, અમૃત કરી પાના-ભજ૦
રામ નામ નિરંકાર, તુલસીદાસ નમસ્કાર;
દીજે પ્રભુ ભક્તિદાન, પળપળ હરિ નામા-ભજ૦

૫૮-પ્રભુ કહે છે કે સંક્રાંતિના દોષીના દાનથી કે
ઘણું વખતે થતા ધાણીના દાનથી ચાલશે
નહિ; જો પાર પડવું હોય તો તમારાં
અંતઃકરણો મને અર્પણ કરો.

ભાઈઓ ! આપણું પૌરાણિક દાનોથી હાલમાં પાર પડાય તેમ નથી; કારણ કે હવે સમય ફરી ગયો છે. હવેની પ્રજાના આચાર-વિચાર બદલાઈ ગયા છે, રાજ્ય બદલાઈ ગયાં છે, કેળવણીનાં પુસ્તકો ને ધોરણો બદલાઈ ગયાં છે, ભાષા બદલાઈ ગઈ છે અને દરેક રીતરિવાજોમાં સેજલેજ ખાતું થઈ ગયેલું છે; એટલે માલપુડાનાં સંપુટનાં, તલના લાડુનાં, કાંસાની વાટકીનાં, કપડાનાં, રાતાપીંગા કટકાનાં, કાળી ચાદસનાં વડાંનાં, સંક્રાંતિનાં દોષીનાં કે ઘણી ધાણીનાં દાનમાં કાંઈ વળે તેમ નથી. હવે તો આ કળિયુગમાં પ્રભુનો એવો હુકમ છે કે, “ તમારાં અંતરનાં દાન કરો ” કારણ કે એવી વાની નાની વસ્તુઓથી સંતોષ પામે એવી હાલનાં માણસોની વૃત્તિ નથી. બીજું એ કે ચાલુ જમાનામાં માણસોનું આયુષ્ય જોઈએ થઈ ગયેલું છે, તેથી આપણને હવે જલદી મરી જવાનું છે. એટલે વિશ્વામિત્ર ઋષિની પેઠે આપણાથી કાંઈ સાફ હજાર

વર્ષનાં તપ થઈ શકે તેમ નથી; આપણાથી કાંઈ અશ્વમેધયજ્ઞો થઈ શકે તેમ નથી; શીબી રાજાની પેઠે ધર્મને અર્થે આપણે કાંઈ આપણા શરીરનું માંસ આપી શકીએ તેમ નથી; દધીચિ ઋષિની પેઠે આપણે કાંઈ પરમાર્થને ખાતર આપણા બરડાની કડોડનાં હાડકાંઓ આપી શકીએ તેમ નથી; સત્યને ખાતર મહારાજા હરિશ્ચંદ્રની પેઠે આપણે કાંઈ ઢંડને ઘેર વેચાઈ શકીએ તેમ નથી; મજાની ગોપીઓની પેઠે ભગવત્પ્રેમમાં ગાંડા બનીને આપણે કાંઈ ઘરબાર છોડીને ચાલ્યા જઈએ તેમ નથી; રાજપાટ છોડીને ચાલ્યા ગયેલા મહાત્મા બુદ્ધની પેઠે આપણને કાંઈ ઘડીકમાં વૈરાગ્ય આવી જાય તેમ નથી; હથેળીમાં રહેલાં આમળાંની પેઠે જેમ ભગવાન શંકરાચાર્યે “બ્રહ્મ સત્ય ને જગત્ મિથ્યા” દેખાડી આપ્યું, તેમ આપણે કદિ વાતોમાં એ સમજીએ, પણ આપણી રહેણીકરણીમાં તે પાળી શકીએ તેમ નથી; શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને જેમ અર્જુનને દિવ્યચક્ર આપીને સત્ય જ્ઞાન બતાવી આપ્યું તેમ આપણને હાલના જમાનામાં યોગવિદ્યાના બળથી કોઈ દિવ્ય ચક્ર આપી શકે તેમ નથી અને જેમ બજિરાજ પાતાળમાં ચંપાયેા તોપણ દાન આપવાની પ્રતિજ્ઞા છોડી નહિ, તેમ આપણી પાસે બજિરાજના જેટલું ધન પણ નથી અને હાલના વખતમાં આપણી એવી પ્રતિજ્ઞા નભી શકે એમ પણ નથી. માટે આપણી ઉપર દયા કરીને પ્રભુએ કહેલું છે કે, તમે તમારાં અંતરો મને અર્પણ કરો, એટલે મને બધું અર્પણ થઈ ચૂકયું. આજના વખતમાં બીજો એકે ધર્મ તમે પૂરેપૂરે પાળી શકશો નહિ, માટે સર્વાત્મભાવથી મને આધીન થઈ તમારાં અંતઃકરણો મને અર્પણ કરો, એટલે સહેલાઈથી તમારો ઉદ્ધાર થઈ જશે. તે માટે પ્રભુએ ખુદ્દી રીતે કહેલું છે કે:-

તમેવ શરણં ગच्छ सर्वभावेन भारत ।

तत्प्रसादात्परां शान्तिं स्थानं प्राप्स्यसि शाश्वतम् ॥

(ગી. અ. ૧૮ શ્લો. ૬૨)

અર્થ:-હે અર્જુન! સર્વભાવથી એટલે બધી રીતે પૂરેપૂરે આશરો રાખીને તેનેજ (પ્રભુનેજ) શરણે જા, એટલે તેની કૃપાથી પરમ શાંતિને અને અખંડ સ્થાનને પામીશ.

આવી ખુદ્દી કપૂલાત આપણને આપ્યા છતાં પણ આપણી ઉપરની તેની બેહદ દયાને લીધે તેને તૃપ્તિ થતી નથી, તેથી બધારે

ભાર મૂકીને સ્પષ્ટ રીતે દઢતાથી કહે છે કે:-

સર્વધર્માન્પરિત્યજ્ય મામેકં શરણં વ્રજ ।

अहं त्वा सर्वपापेभ्यो मोक्षयिष्यामि मा शुचः॥(અ.૦૧૮.૨૭૦.૧૬૬)

અર્થ:-સર્વે ધર્મોને ત્યજીને તું એક મારેજ શરણે આવ. તું શોક ન કર, હું તને સર્વ પાપોથી છોડાવીશ.

ભાઈઓ ! નાતના, ભતના, દેશના, કુળના, વર્ણના ને આશ્રમના બધા ધર્મો ત્યજીને માત્ર પોતાના શરણે આવવાનું પ્રભુએ શા માટે કહ્યું ? કારણ કે પ્રભુ જાણે છે કે, ભગવદ્વ્યાશરાના બળવિના હાલના જમાનાનાં માણસો પૂરેપૂરો એકે ધર્મ પાળી શકશે નહિ; પણ વ્યાશરાના બળથી માણસોમાં નવું જીવન આવે છે એટલે એ પ્રભુમય થયેલા જીવનથી જમાના પ્રમાણે યથાશક્તિ કાંઈ કાંઈ બની શકે છે, માટે બની શકે તેવા રૂઠા ધર્મો આપણી પાસે પળાવવા સારૂ ભગવદ્વ્યાશરાનું બળ રાખવાનું તથા આપણાં અંતરો પ્રભુને અર્પણ કરી દેવાનું મહાત્મા શ્રીકૃષ્ણ કહે છે. માટે ભાઈઓ અને બહેનો ! નાળીએરસોપારીના અર્પણમાંજ નહિ રહી જતાં તથા તલના લાડુ કે સંક્રાંતિનાં દોણીનાં દાનમાંજ નહિ રહી જતાં, અખંડ સત્વિદાનંદ વિશ્વંભરનાથને આપણે સર્વભાવથી અર્પણ થઈ જઈએ તેમ કરો અને પ્રેમપૂર્વક આપણા અંતરનાં દાન થાય તેમ કરો. એજ સાચું દાન છે ને એજ પ્રભુનો હુકમ છે, માટે જેમ બને તેમ કોઈ પણ રીતે અને ગમે તે ધર્મમાં રહીને પણ પરમ પવિત્ર પિતાને આપણા શુદ્ધ અંતકરણનાં દાન થાય તેમ કરો એટલે તેમાંથી બીજાં હજારો મોટાં દાનો થઈ શકશે; કારણ કે પ્રભુપ્રેમમાં જગતના બધા પ્રેમ સમાઈ જાય છે, પ્રભુને અર્પણ થઈ જવાથી બધાં અર્પણો થઈ જાય છે અને એ બધું પ્રભુને આપણા અંતઃકરણોનું દાન કરવાથી થાય છે; માટે ધૈર્યમય થવા સારૂ બહારનાં બલિદાનો છોડી દઈને પૂર્ણ પ્રેમથી શુદ્ધ અંતઃકરણનાં દાન કરો.

૫૯-ખરી ભક્તિ કાંઈ બહારના ડોળડીમાકમાં નથી,
પણ ભગવદ્દેખાને આધીન થવામાં છે.

કોઈ પણ માણસમાં જ્યારે ભક્તિની શરૂઆત થાય છે, ત્યારે ધૈર્યદેખાને આધીન થવાનું વલણ તેનામાં આવતું જાય છે. એ પછી જેમ જેમ ભક્તિ બળવાન થતી જાય છે તેમ તેમ દઢતાથી

ઇશ્વરેચ્છા તેના હૃદયમાં જામતી જાય છે અને તેને આધીન થવાનું બળ આવતું જાય છે. એ પછી જ્યારે ભક્તિ પૂર્ણ રૂપમાં આવી જાય છે ત્યારે માણસ પોતાનું પોતાપણું ભૂલી જાય છે, તે પોતાના પ્રભુમાંજ તદ્દાકાર થઈ જાય છે, તેના અંતરની વાસનાઓ બળી જાય છે, તેના સંશયની ગાંઠો કપાઈ જાય છે, પ્રભુઇચ્છાની તેના અંતરમાં પ્રેરણા થયા કરે છે અને જગતના હિતને માટેજ પ્રભુમય થઇનેજ તે દરેક કામ કરે છે, એટલે કોઈ પણ કર્મથી તે લેપાતો નથી; કારણ કે તે માત્ર પોતાની ખાતરજ નહિ અને પોતાની મરજી પ્રમાણેજ નહિ, પણ પ્રભુની ખાતર અને પ્રભુની ઇચ્છા પ્રમાણેજ કરે છે, એટલે કર્મ કરતાં છતાં પણ તેને પાપ લાગતું નથી. આવું નિઃસ્પૃહીપણું પ્રભુની ઇચ્છાને આધીન થવાથીજ થાય છે અને એવી રીતે ઇશ્વરપરાયણ થઇ જવું તેનું જ નામ ખરી ભક્તિ છે. લોકાચાર પ્રમાણે, દેશાચાર પ્રમાણે માત્ર બહારથી ટીલાંટપકાં કરવાં, ઉપર ઉપરથી દેવદર્શન કરવાં, લોભે લોભે નૈવેદ્ય ધરવાં, છાંટાથી છોવાઈ જવું અને અંતરની ખૂરી વાસનાઓ છોડ્યા વિના, અધિકાર વિના, પ્રભુપ્રેમવિના ત્યાગી થવું એનું જ નામ કાંઈ ખરી ભક્તિ નથી, પણ એનું નામ તો ઢાંગ છે. જ્ઞાનીઓ તેને પાપ કહે છે. પ્રભુએ પણ ગીતામાં કહેલું છે કે:-

कर्मेन्द्रियाणि संयम्य य आस्ते मनसा स्मरन् ।

इन्द्रियार्थान्विमूढात्मा मिथ्याचारः स उच्यते ॥

અર્થ:-મનમાં વિષયોનું સ્મરણ કર્યા કરે અને બહારથી હંક કરીને આડંબર દેખાડવા સાડાં ઇંદ્રિયોને વશ રાખવાનો ડાળ કરે, તે મહા મૂઢ છે. તે ખોટા આચારવાળા ને ઢાંગી સમજવા.

ભાઈઓ ! આ ખુદ પ્રભુનાં વચનો છે. તે ઉપરથી સમજાશે, કે બહારના ડાળડીમાક સાથે ખરી ભક્તિને કાંઈ લેવાદેવા નથી. ખરી ભક્તિ તો પ્રભુપ્રેમમાં ને ભગવદ્દેવતાને આધીન થવામાંજ છે. જો કે બહારનાં ચિન્હો ને બહારનાં સાધનો પણ જરૂરનાં છે, તોપણ તે પ્રભુપ્રેમથીજ શોભે છે; પ્રભુપ્રેમવિના તેની કાંઈ કિંમત નથી. જો આપણામાં ભગવદ્દેવતાને આધીન થવાનું એટલે કે પ્રભુના હુકમો પાળવાનું બળ ન હોય તો ભક્તિના બહારના વેષથી કાંઈ આપણું કલ્યાણ થાય નહિ. માત્ર આપણે ભક્ત જેવા દેખાઈએ તેથી બીજા લોકો છેતરાય એટલું જ વળે. બીજું કાંઈ તેમાંથી વળે નહિ; માટેજ પ્રભુપ્રેમવિનાના બહારના

આડંબરને પ્રભુ ઢોંગ કહે છે, માટે ભાઈઓ ! બહારના ઉપરછલા ઢોંગધતુરાને છોડી જેમ અને તેમ ચોકખા થઈને પ્રભુની ઇચ્છાને આધીન થવાની કોશીશ કરો.

૬૦—પ્રભુની જયમાંજ આપણી જય છે, માટે સદા સર્વદા સન્નિધિદાનંદની જય થાઓ !

મહાત્માઓ હમેશાં કહે છે કે, પ્રભુની જય થાઓ! પ્રભુની જય થાઓ ! આખી દુનિયાનાં શાસ્ત્રો કહે છે કે, પ્રભુની જય થાઓ ! દેવતાઓ કહે છે કે પ્રભુની જય થાઓ ! પ્રભુની જય થાઓ, એમ મોઢેથી બોલીનેજ કાંઈ દેવતાઓ અટકતા નથી, પણ દરેક પળે એજ પ્રમાણે પોતાના જીવનમાં તેઓ અનુભવે છે. પ્રભુની જય થાઓ એટલે શું ? પ્રભુની જય થાઓ, એનો અર્થ એટલોજ છે કે પ્રભુની ઇચ્છા સુજળ થાઓ. પ્રભુની ઇચ્છા સુજળ ક્યારે થાય કે જ્યારે દુનિયામાં ધર્મ વધે ત્યારે; માટેજ ગલીએ ગલીએ ફરતા સાધુઓ આપણને ઉપદેશ કરે છે કે, ધર્મની જ્યાં વૈષ્ણવો જ્યારે એકબીજાને સામા મળે ત્યારે જયશ્રીકૃષ્ણ, જયગોપાળ વિગેરે પ્રભુની જયના શબ્દો બોલે છે; વેદાંતીઓ જયસન્નિધિદાનંદની ધ્વનિ લગાડે છે અને એવીજ રીતે બીજા સર્વ ધર્મવાળાઓ પણ કોઈને કોઈ રૂપમાં પ્રભુની જય થવાનાજ શબ્દો બોલે છે; પણ યાદ રાખજો કે જ્યાંસુધી આપણે પ્રભુની ઇચ્છાને આધીન ન થઈએ ત્યાંસુધી પ્રભુની જયના માત્ર ખાલી શબ્દો બોલવાથી કાંઈ વળે નહિ. એમ “ ઠમઢોલ ને માંહી પોલ ” રાખવાથી કાંઈ પાર પડાય નહિ. પાણી પાણી કરવાથી પાણી પીધા વિના કાંઈ તરસ મટે નહિ, તેમ દીનતાથી પ્રભુને શરણ થઈ પ્રભુના હુકમો પાળ્યા વિના માત્ર મોઢેથી ઉપલક રીતે, લોકલાજે કે રિવાજને ખાતર પ્રભુની જય બોલવાથી કાંઈ પ્રભુની જય થઈ જાય નહિ; પણ જ્યારે આપણે પોતે પવિત્ર થઈને ધર્મ પાળીએ અને દુનિયામાં ધર્મ વધે એવા ઉપાયો લઈએ ત્યારેજ પ્રભુની સાચી જય થાય છે. માટે ઓ હરિજનો ! બહારનાજ જયશ્રીકૃષ્ણમાં નહિ પડ્યા રહેતાં મહામંગલકારક પ્રભુની સાચી જય થાય તેમ કરો, એટલે કે ભગવદ્દીક્ષાને આધીન થઈ દુનિયામાં સત્ય ધર્મ વધે તેમ કરો.

૬૧-પ્રભુનીજ જય થવી જોઈએ કે જેથી દુનિયાનું ક-
લ્યાણ થાય; આપણી જય થવાથી શું વળવાનું છે?

અખંડ સચ્ચિદાનંદરૂપ પરમમંગળસ્વરૂપ પરમાત્માનો જય-
જયકાર બોલવાથી એટલે કે તેની ઇચ્છા મુજબ ચાલવાથી
આપણને અને દુનિયાને શું શું ફાયદા થાય છે, એ તમને ખબર
છે? પ્રભુની ઇચ્છા પ્રમાણે થવું એનુંજ નામ પ્રભુની જય છે.
પ્રભુની જય થવાથી એટલે કે પ્રભુની ઇચ્છાને આધીન થવાથી
પ્રથમ તો એ ફળ થાય છે કે, શાંતિથી રહી શકાય છે, કોઈ પણ
સ્થિતિમાં આનંદથી રહી શકાય છે, સુખદુઃખ એમાં થઈ જાય
છે, ભગવદ્દરસ વધતો જાય છે, માયા છટતી જાય છે, પ્રપંચ
ઘટતો જાય છે, સરળતા આવતી જાય છે, વિકારો એછા થતા
જાય છે, લાઈબંધી વધતી જાય છે, જગતનું મિથ્યાપણું સમજાતું
જાય છે, ધર્મ વધતો જાય છે, ઇશ્વરની નજીક નજીક જવાતું
જવાય છે અને મોત આનંદથી થાય છે. આવા આવા હજારો
જાતના આપણને પોતાને ફાયદા છે; એટલુંજ નહિ પણ તેની
ભલી અસરથી આપણાં લાઈબંડેનોને, આપણા દેશને, આપણા
ધર્મને અને આખી દુનિયાને એટલા બધા ફાયદા થાય છે કે તેની
આપણે ખરેખરી કલ્પના પણ કરી શકીએ નહિ. આ બધું
ઇશ્વરની જય થવાથી થાય છે; કારણ કે પ્રભુની જયમાંજ આપણી
જય છે; પણ તેમ ન વર્તીએ એટલે કે પ્રભુની ઇચ્છાને આધીન
ન થઈએ તો આપણને આપણી જૂદી જય ઇચ્છવી પડે; પણ
એવી રીતે આપણી જય ઇચ્છ્યાથી ઇશ્વરથી વિમુખ થવાય છે.
હવે વિચાર કરો કે ઇશ્વરથી વિમુખ થઈને આપણી જય કેમ થઈ
શકશે? અને કદિ આપણી જય થાય તોપણ શું? આપણી જય
થવાથી ઘરમાં થોડાં હાંડલાં વધશે, થોડાંક કપડાંના દૂચા વધશે,
થોડાંક ઉંદરો વધશે, થોડાંક પૈસા વધશે, થોડાંક ખુશામતીઆ
વધશે, થોડાંક ગાડીથોડા વધશે, થોડાંક મોજશોખ વધશે, થોડાંક
કળઆ વધશે, થોડીક ઉપાધિ વધશે અને થોડાંક વિકારો વધશે
તથા ઇશ્વરને ભૂલી જવાશે; અને બધું છોડી ચાલ્યું જતાં જીવ
નહિ ચાલે તેથી ઉલટું મોત બગડશે. આપણી જયથી તો આવું
આવું ને એ કરતાં પણ બીજું ઘણું વધારે ખરાબ થશે, માટે
ભાઈઓ! આપણા સ્વાર્થની વાસનાઓ છોડી પ્રભુની ઇચ્છાને
આધીન થાઓ અને સદાસર્વદા મહામંગલકારક પ્રભુની જય

બોલાવો. પ્રભુની જય બોલાવો.

૬૨-આપણી દરરોજની પહેલી દ્રજ

સવારના પહોરમાં વહેલા ઉઠીને ઉઠતે ઉઠતે સૌથી પહેલાં એ કરવું જોઈએ કે, જેણે આપણને સાબતાબ્બ ઉઠાડ્યા છે અને એક દિવસ વધારે જીવાડવાની કૃપા કરી છે તે પરમ દયાળુ મહાન્ પ્રભુનું પ્રેમપૂર્વક સ્મરણ કરવું જોઈએ; એ દરેક માણસનો દર-રોજનો પ્રથમ ધર્મ છે.

ગરીબ લોકો મોસમમાં કોઈ પણ જાતનાં ફળ કે ફૂલ જે પ્રથમ આવે છે, તે પોતાના માલિકને ભેટ આપવા લઈ જાય છે; તેમ આપણે પણ આપણા દિવસનો પહેલો પહોર આપણા પવિત્ર પિતા-દેવોના દેવ મહાન્ પ્રભુને અર્પણ કરવો જોઈએ; અને એ વખત સેવાસ્મરણમાં, દેવદર્શનમાં, જ્ઞાનધ્યાનમાં, કથા-કીર્તનમાં, દાન આપવામાં તથા હરિજનોના સત્સંગમાં અનંત શ્રદ્ધાંડોના નાથ કરુણાના ભંડાર વિશ્વંભર પ્રભુને અર્થે પવિત્ર રીતે ગાળવો જોઈએ.

સવારનો પહેલો પહોર એ આખા દિવસમાં સૌથી ઉત્તમ વખત છે; કારણ કે એ વખતે આપણું મન શાંત હોય છે. ગઈ કાલની જાનજ આપણે નિદ્રા વખતે મળેલા આરામથી ભૂલી ગયેલા હોઈએ છીએ અને આજની જાનજ હજી આપણે ઉઠીને તરત શરૂ કરેલી હોતી નથી, એટલે એવા વચલા વખતમાં આપણું મન બહુ શાંત રહી શકે છે. માટે દુનિયામાં સર્વે ધર્મવાળાએ સૌ મનુષ્યને પ્રાતઃકાળમાં પ્રભુની ભક્તિ કરવાનું કહેલું છે; કારણ કે શાંત મને કરેલી આપણી પ્રાર્થનાઓ જલદી સફળ થાય છે. માટે પરમ દયાળુ મહાન્ પ્રભુએ કૃપા કરીને આપણને એક દિવસ વધારે જીવાડવાની તક આપી છે, તેનો લાભ લઈ આખા દિવસનો ઉત્તમ ભાગ જે સવારનો પહોર, તે આપણે સર્વશક્તિમાન વિશ્વંભરનાથને પ્રેમપૂર્વક અર્પણ કરવો જોઈએ, એટલે કે એ વખત ભગવત્સેવાસ્મરણમાં ને જ્ઞાનધ્યાન તથા દાન આપવામાં કહાડવો જોઈએ. એ આપણી રોજની પહેલી દ્રજ છે. એ દ્રજ જાનબંધી આપણો દિવસ સુધરે છે અને એવી રીતે દિવસો સુધરવાથી જીવંતી સુધરે છે; કારણ કે જીવંતી શ્રેણી અને દિવસોની બનેલી છે. માટે જીવંતી સુધારવા સારૂ આપણા રોજના

દિવસો સુધરે તેમ કરો, એટલે કે હમેશાં સવારના પહોરમાં વહેલા ઉઠીને સૌથી પહેલાં પ્રભુની પ્રાર્થના તથા ધર્મનાં કામો કરો.

૬૩-પાપથી બચવા માટે આપણી રોજની ભૂલો તપાસો.

જે વેપારી પોતાના ચોપડા દરરોજ તપાસ્યા કરે છે તેના વ્યવહારમાં ઝાઝી ગડબડ થઈ શકતી નથી. તેમજ જે માણસ દરરોજ પોતામાં રહેલા દોષોને જોયા કરે છે, તે પણ કોઈક દિવસ સારા થઈ શકે છે. માટે અગાઉ થઈ ગયેલી ભૂલોનો પશ્ચાત્તાપ કરીને હયાળુ પ્રભુ પાસે પોતાના અપરાધો કપૂલ કરી દરરોજ ખુલ્લા દિલથી તેની માફ માગવી જોઈએ; અને આજે આપણાથી શું ભૂલ થઈ છે તે જાણવા માટે દરરોજ રાતે સૂતા પહેલાં વિચાર કરવો જોઈએ. એથી પાપનું ખાતું ઓછું થતું જાય છે અને ધર્મનું ખાતું વધતું જાય છે, તેથી વખત જતાં પવિત્ર થઈ શકાય છે અને અંતે હરિની હજુરમાં અનંતકાળના મોક્ષધામમાં જઈ શકાય છે, માટે આપણી રોજની ભૂલો તપાસવાની ટેવ પાડો.

રાતે સૂતા પહેલાં વિચાર કરો કે, મેં આજે કોઈને ગેરઈ નસાઈ તો નથી કર્યો? આજે મારાથી કાંઈ જીકું તો નથી ઓલાઈ ગયું? કોઈની નિંદા તો નથી થઈ ગઈ? કોઈના ભલામાં આડી છલ તો નથી વાળી? કોઈને ખોટી સલાહ તો નથી આપી? આજે કોઈનો જીવ હુખ્યો છે કે નહિ? આજે મારાથી કાંઈ ખૂરા વિચારો થઈ ગયા છે કે નહિ? આજે મારે જે ફરજ બજાવવાની હતી તે રૂઢી રીતે બજાવી છે કે નહિ? આજે મેં કેટલી નકામી વાતો કરી છે અને કેટલી નકામી કુથલી સાંભળી છે? આજે જે કરવાનું હતું તેમાંથી કેટલું મારાથી બન્યું? આજે મારાં સગાંઓ તથા મારા સમાગમમાં આવેલાં માણસોની સાથે હું કેમ વર્ત્યો છું? આજે મેં ધર્મનું શું કામ કર્યું છે? અને આજે મેં મહાન પ્રભુની પવિત્ર ભક્તિ કરવામાં કેટલો વખત ગાળ્યો છે? આવી રીતે આપણે આપણા મનને દરરોજ રાતે સૂતા પહેલાં પૂછવું જોઈએ અને જે જોમાં ક્યાંઈ પણ કાંઈ ઓટાળા જેવું લાગે તો એ માટે ખરા દિલથી પશ્ચાત્તાપ કરી શુદ્ધ અંતઃકરણથી માફ માગવી જોઈએ અને જે ભૂલ સુધારવાની તક જ્યારે અને ત્યારે જલદીથી લેવી જોઈએ; એટલું જ નહિ પણ આપણી ભૂલથી જે કોઈનું અપમાન થયું હોય, કોઈનું મન હુખાયું હોય, કોઈનું

કામ થતાં અટકી પડ્યું હોય, કે કોઈને કાંઈ પૈસાસંબંધી નુક-
સાની થઈ હોય, તો તેનો આપણે બની શકે તેવી રીતે જ્યારે તક
મળે ત્યારે યથાશક્તિ બદલો વાળી આપવો જોઈએ. એ હરિજનનાં
લક્ષણ છે અને એનું નામ ધર્મ છે; પણ એ બધું આપણી રોજની
ભૂલો સમજવાથી થાય છે. માટે હમેશ રાતે સૂતા પહેલાં દિવસનાં
કામોનો વિચાર કરી પ્રભુનું સ્મરણ કર્યા પછી તમારી આંખોને
મીંચાવા દો, એટલે મહાભયંકર પાપથી, સંહિલાઈથી બચી
શકશો અને પ્રભુના કૃપાપાત્ર થઈ શકશો.

૫૬

રાતે રોજ વિચારો આજ કમાયા શું અહીં રે, સૂતાં મન મહીં રે. (ટેક)
ખાવા પીવા પ્રભુએ દીધું, તે સાટે મેં શું શું કીધું ?

એ ખાતું સરભર કીધું છે કે નહિ રે. રાતે ૧

પાપરૂપ શું કરજ થયું છે, કયા સાટ મેં પુણ્ય કર્યું છે;

પુણ્ય પાપમાં વધેલ છે બાબુ કયી રે. રાતે ૨

જે માટે આ જગતન દીધું, તે માટે મેં શું શું કીધું;

વધુ ઘટ્ટ એ સુધારવું શું તે મહીં રે. રાતે ૩

માયાએ કેવા ભૂલાવ્યા, બુદ્ધિશાને કેવા કાવ્યા;

કયી સવળી કે અવળી રીતિ છે રહી રે. રાતે ૪

ભૂલચૂકની માપી માગી, અનંત પતિને પાયે લાગી;

નિત્ય સૂવે તે નિત્ય થશે સુખી સહી રે. રાતે ૫

૬૪-મોઢા ઉપર પડેલા ડાઘો અરીસામાં જોઈને કાઢી
નાખીએ છીએ, તેમ અંતરમાંના દોષોને પણ
રોજની ભૂલો તપાસી કાઢી નાખવા જોઈએ.

અંતરમાં મલિન વિકારો ભરી રાખીને કાંઈ પ્રભુના રસ્તામાં
આઢી શકાય નહિ; માટે જો હરિજન થઈ હોય અને પરમ-
દયાળુ, સર્વશક્તિમાન, અખંડાનંદ પ્રભુની હજુરનાં સુખ ભોગ-
વવાં હોય તો અંતરના મલિન વિકારો દૂર કરવા જોઈએ; કારણ
કે જેવી અંતરની વાસના હોય તેવા મનમાં વિચારો હોય છે,
જેવા મનમાં વિચારો હોય તેવી મોઢેથી વાણી બોલાય છે અને
જેવી મોઢેથી વાણી બોલાય તે પ્રમાણેનાં દુનિયાદારીનાં કામકાજ
થાય છે. માટે આપણા અંતરમાં જે ખૂરી વાસનાઓ ભરેલી છે
અને જેને આપણે વહાલી કરીને આજ દિવસ સુખી છુપી રીતે

ઉછેરેલી છે તે ખૂરી વાસનાઓને—તે જૂનાં પાપોને આપણે આપણા અંતરમાંથી કાઢી નાખવાં જોઈએ. એ કહાડવાને સહેલો રસ્તો એ છે કે, આપણે આપણી રોજની ભૂલો તપાસવી જોઈએ; એટલે જેમ ચરીસામાં જોવાથી આપણા મોઢાની ખામીઓ દેખાઈ આવે છે, તેમ આપણી રોજની ભૂલો તપાસવાથી આપણાં નાનાં મોટાં પાપો દેખાઈ આવે છે. એ વખતે રોજની ભૂલો તપાસવાથી આપણને સમજાય છે કે:—

આ ઠેકાણે જવું મને વાજળી નહોતું; આ શખ્દો બોલવામાં મેં ઉતાવળ કરી છે; આ કામ આવી રીતે કરવું જોઈતું નહોતું; પેલા માણસ સાથે જરા છુટ મૂકીને વર્ત્યો હોત તો સાફ હતું; ફેલાણી ફેલાણી વાત સાંભળવાની મને કાંઈ જરૂર નહોતી; પેલા કામમાં હું નથી ગયો એ મારી ભૂલ થઈ છે; આ જગ્યાએ મેં જરા વધારે પડતો ભાગ લીધો છે; આજ મારો ઘણો વખત ફેગટ ગયો છે; પેલું કામ થઈ જત પણ મારી આગસથી રહી ગયું છે; આજે ભગવત્ સ્મરણ થઈ શક્યું નથી, એ મોટી ખોટ ગઈ અને આજે હું મહાન પ્રભુને અર્થે કાંઈ ધર્મદાન કે રૂડાં કામ કરી શક્યો નથી; પણ ઉલટા મારા મનમાં આજે એક એ પાપી વિચાર આવી ગયા છે. પ્રભુ ! બચાવ ! બચાવ ! ! હવે મને આવું શોભતું નથી. આવી ભૂલોમાંથી તે હવે હું ક્યારે બચીશ ? હે દીનદયાળુ પવિત્ર પિતા ! મને તારા શરણું બળ આપ ! બળ આપ ! ! તારી કૃપાવિના હું આવી ભૂલોમાંથી બચી શકું તેમ નથી.

ભાઈઓ ! આવી રીતે રાત્રે સૂતા પહેલાં કોઈ દિવસ તમે તમારી ભૂલો તપાસો છો ? નહિજ. જો એવી રીતે આપણી ભૂલ આપણે તપાસીએ અને આપણાં પાપ આપણે ખુલ્લી રીતે સમજીએ તો પછી તેને પકડી રાખવાનું આપણને મન થાય નહિ. જેમ ચરીસામાં જોવાથી આપણા મોઢા ઉપરના ડાઘ સાફ કરવાનું આપણને કુદરતી રીતે મન થઈ આવે છે, તેમ આપણી રોજની ભૂલો સમજવાથી પણ તે ભૂલો સુધારવાની આપણને કુદરતી ઇચ્છા થઈ આવે છે, તેથી વખત જતાં ધીરે ધીરે એ ભૂલો સુધરતી જાય છે ને પાપથી બચી શકાય છે; કારણ કે જેવી ભાવના તેવું ફળ છે; માટે હમેશાં અંતઃકરણ ચોકપુરું રાખવાની ભાવના રાખો અને એ જાતના ઉપાય કરો, એટલે કાંઈ પ્રભુ દૂર નથી.

૬૫-ઇશ્વર સર્વનો પાલનકર્તા છે.

ઢાહરે.

જેણે પ્રાણી પ્રગટતાં, પહેલું કીધું દૂધ;
તે પ્રભુને નવ ઓળખે, એથી કોણ અણુધ.

જેણે આપણા જન્મની અગાઉ માના સ્તનમાં દૂધ ભરી
મૂકયું તે પ્રભુને જેણે ઓળખ્યા નહિ, એ પ્રભુનું સ્વરૂપ સમજવા
માટે જેણે તજવીજ કરી નહિ, એ કરતાં વધારે મૂર્ખ બીજું
કોણ ? તમે વિચાર કરો કે જેણે જન્મ પહેલાં દૂધની તૈયારી કરી
મૂકી છે, તે દયાળુ પ્રભુ હવે આપણને ભૂખે કેમ મારશે ?

કોઇ પણ કુંભાર ફાડી નાખવા માટે હાંડલાં બનાવતો નથી,
ત્યારે જગતકર્તા પ્રભુ આપણને ભૂખે મારી નાખવા માટે કેમ
બનાવશે ?

કોઇ પણ બાપ કાંઇ ખાસ કારણવિના પોતાના પુત્રને મારી
નાખતો નથી, ત્યારે પાલનહાર પ્રભુ આપણને આપણા વાંકવિના
ભૂખે કેમ મારી નાખશે ? સ્વાર્થમાં ફસાયેલાં માણસો કરતાં પ્રભુ
કેટલો બધો નિઃસ્પૃહી છે ને કેટલો બધો દયાળુ છે એ વિચારો
તો ખરા.

ભાઈઓ ! જેણે મોરને આવાં સુંદર પીંછાં આપ્યાં છે તે
આપણને પહેરવા વસ્ત્ર આપ્યા વિના કેમ રહેશે ? જેણે ઠંડા
મુલકમાં રહેનારાં જનવરોને મોટા ગરમ બાલ આપેલા છે, જેણે
ગરમ મુલકના જીવોને માટે તેઓને અનુકૂળ પડતી સગવડો
કરેલી છે અને જેણે વરસાદની ઋતુને માટે તેવી જાતની તૈયારી-
ઓ કરી મૂકેલી છે, તે પાલનહાર ઇશ્વર પોતાના ભક્તજનોને
કેમ ભૂલી જશે ? એ ખ્યાલ તો કરો. સાધુ સુંદરદાસજી કહે છે કે--
ઈશ્વરવિજય છંદ

હોઇ નિશ્ચિંત કરૈ મત ચિંતહિ, ચોંચ દર્ધ સોઇ ચિંત કરૈગો;
પાંચ પસાર પર્યો કિ ન સોવત, પેટ દિયો સોઇ પેટ ભરૈગો.
જીવ જિતે જલકે થલકે પુનિ, પાહનમેં પહુંચાય ધરૈગો;
ભૂખહી ભૂખ પુકારત હૈ નર, સુંદર તું કહાં ભૂખ મરૈગો ?

૬૬-શકિતવિના કરજ કરવું તે ચોરી કરવા જેવું છે

કોઈના ખીસ્સામાંથી કે કોઈની પેટીમાંથી છુપી રીતે કાંઈ વસ્તુ
લઈ લેવી, તેને આપણે ચોરી સમજીએ છીએ; પણ સંત પુરુષો

કહે છે કે શક્તિવિના કરજ કરવું એ પણ ચોરી કરવા બરાબર છે. પૈસા પાછા આપી દેવાની આપણામાં શક્તિ ન હોય છતાં પણ કોઈની પાસેથી કાંઈ લાલચ આપીને કે વધારે વ્યાજ આપીને કરજે પૈસા કઢાવવા એ એક જાતની ચોરી છે. કરજ આપી દેવા જેટલી આપણી આવક ન હોય તથા લીધેલા પૈસા પાછા આપવાની આપણી શક્તિ ન હોય, છતાં પણ લાંબી લાંબી આશા ઉપર કે માનમરતબા સાડ અયોગ્ય રીતે કરજ કરવું અને સામા માણસને ફસાવવું એ ખુદલી ચોરી છે. હુકાળ વિગેરે ભયંકર આકૃત વખતે કરજ કરવું પડે, એ જુદી વાત છે અને મેજ-શોખ કરવા સાડ, માનમરતબા મેળવવા સાડ કે નાતવરા કરવા સાડ કરજ કરવું, એ જુદી વાત છે. એવી જાતનું પોતાની શક્તિ ઉપરાંત ખર્ચ કરવું ને કરજ કરવું તેનું નામ ચોરી છે. મેજશોખ કરવા માટે કરજ કરવું તેનું નામ ચોરી છે; એટલુંજ નહિ પણ મહાત્માઓ તો એમ કહે છે કે, કરજ કરીને ધર્મ પણ કરવું નહિ. પારકાના પૈસે કાંઈ આપણને ધર્મ થાય નહિ અને જો એવી રીતે કરજ કરીને ધર્મ કરીએ તો ઉલટું પાપ લાગે છે; કારણ કે પારકે પૈસે દીવાળી કરવાનો કાંઈ આપણને હકક નથી. અને “ પારકી લેખણ પારકી શાહી, ને મતુ કરે માવજીભાઈ ” એવી રીતે કાંઈ પારકા પૈસાથી આપણું નામ કાઢી લેવાય નહિ. એમ કરવું એ તો સામા માણસને ઠગો કરવા બરાબર છે અને તેનું નામ પાપ છે; માટે ભાઈઓ ! યાદ રાખજો કે જેમ ખરેખરા જરૂરને વખતે કે જ્યારે ઉલટી મદદ કરવી જોઈએ, ત્યારે ગરીબ લોકો પાસેથી વધારે વ્યાજ લેવું કે કોઈ પણ જાતના ગેરવ્યાજની લાલ લઈ લેવા એ જેમ પાપ છે, તેમજ શક્તિવિના કરજ કરવું એ પણ એક જાતની ચોરી છે. ધર્મ કરવા સાડ પણ કરજ ન કરવું જોઈએ, ત્યારે મેજશોખને માટે તો કરજ કેમજ કરાય? માટે ભાઈઓ ! ચોરી ન કરવી એ પ્રભુનો હુકમ માની ગેરવ્યાજની રીતે કરજ ન થઈ જાય એ સંભાળજો.

૬૭-છોકરાઓ સાડ દલ્લો મૂકી જવો અને પોતે

નરકમાં પડવું; એવું ન કરો.

આપણાં છોકરાંઓ આપણને બહુ વહાલાં લાગે છે, કારણ કે તે પ્રભુનાં આપેલાં છે અને પ્રભુની કૃપાનું ફળ છે; એટલે

આપણું બચ્ચાઓ ઉપર પ્યાર રાખવાને આપણે બંધાએલા છીએ. આપણે તેઓની ઉપર જે હેત રાખીએ છીએ તે કાંઈ આપણે જ માટે નહિ; પણ પ્રભુને અર્થે તેઓની ઉપર હેત રાખવાને અને તેઓનું ભલું કરવાને આપણે આપણા પવિત્ર ધર્મથીજ બંધાએલા છીએ; કારણ કે એ બચ્ચાંઓ આપણાં તો ઘડીક વારનાં છે, પણ મહાન પ્રભુના તો તે અનંતકાળના જીવો છે અને તેઓનો આત્મા પ્રભુનોજ અંશ છે; એટલે આપણાં છોકરાંઓ સાથે આપણી જેટલી સગાઈ છે તે કરતાં પણ સર્વશક્તિમાન પ્રભુને તેઓની સાથે વધારે સગાઈ છે. આમ હોવાથી આપણને આપણાં બચ્ચાં છોકરાંઓ ઉપર જેટલું વધારે હેત આવે, તેટલું પ્રભુને આપણી ઉપર વધારે હેત આવે છે. માટે આપણાં બચ્ચાંઓ ઉપર ખાસ પ્યાર રાખવાની આપણી ફરજ છે; પણ તેઓને ખાતર પાપ કરવાની કાંઈ આપણી ફરજ નથી. છોકરાંઓને સુખી કરવા સાડ કાંઈ આપણા આત્માને નરકમાં નખાય નહિ. આપણાં છોકરાંઓનું ભલું શાથી થાય ? એ જેટલું આપણે સમજીએ છીએ અને તેઓને માટે આપણે જેટલી કાળજી રાખીએ છીએ તે કરતાં સર્વવ્યાપક પવિત્ર પિતા તેનું વધારે કદ્યાણુ સમજે છે અને આપણા કરતાં તે સર્વ શક્તિમાન પ્રભુ આપણાં બચ્ચાંઓની વધારે કાળજી રાખે છે; માટે વ્યાજબીરીતે જેટલી બને તેટલી તેઓને માટે તજવીજ રાખવી, એ આપણી ફરજ છે અને એ પછી તેઓને પ્રભુનો દયા ઉપર છોડવાં, એ આપણો ધર્મ છે; પણ તેઓને જરાક વારનું સુખ થાય તે સાડ આપણા પોતાના આત્માને નરકમાં નાખવા એ કાંઈ ધર્મ નથી અને એ કાંઈ પ્રભુ નો હુકમ નથી.

ભાઈઓ ! આપણે તો આપણાં છૈયાં છોકરાંના ગોવાળ છીએ. તેનો અને આપણો ખરો માલિક તો અનંત બ્રહ્માડેનો નાથ સર્વેશ્વર પરમાત્મા પોતે છે. ગોવાળને ગાયો ઉપર બહુ હેત આવે તેથી કાંઈ પારકાં ખેતરો ચરાવી દેવાય નહિ અને જો એવી રીતે કોઈનાં લીલાંછમ ખેતરો ગાયોને ચરાવી દે તો તે ગાયોને સરકારી ડબ્બામાં પૂરાવું પડે અને ગોવાળનો પણ દંડ થાય; તેમજ જો આપણે આપણા છોકરાઓને મોજશોખ કરવા મળે તે સાડ આપણે માથે કરજ રાખીએ, અથવા તો કાંઈ ઘાલમેલ કરી બીજાઓના પૈસા હાવીએ, તો આપણે પ્રભુના ગુન્ડેગાર થઈએ ત્રીએ

અને તેનાં ફળ આપણાં છોકરાંઓને પણ લોગવનાં પડે છે. માટે બચ્ચાંઓ ઉપર ખ્યાર રાખો, પણ તેઓ સાડ પાપ ન કરો. બચ્ચાંઓનું બહું થાય તેમ કરો, પણ તેઓની ખાતર તમે નરકમાં ન પડો. બચ્ચાંઓમાં સફળુણો વધે તેમ કરો, પણ તેઓને મોજશોખમાં રાખવા સાડ તમો કરજ ન કરો; અને જેમ તમે તમારાં છોકરાંઓને વધારે ચહાશે તેમ પ્રભુ તમોને વધારે ચહાશે; પણ તેઓને ખોટાં લાઠ લડાવવા સાડ મહા કાળના પણ કાળ અને લયના પણ લય સર્વશક્તિમાન પરમ પરમાત્માનો હુકમ ન તોડાય, એ સંભાળજો.

૬૮—જેમને મોજ કરાવવા સાડ તમે નરક પસંદ કરો છો, તેમનું તમારી ઉપર કેવું હેત હોય છે ?

એક શ્રીમંત માણસ હતો. તે ધંધારોજગારની ઉચ્ચપાથ લથી દેવયોગે નુકસાનીમાં આવી પડ્યો. એ પછી એકદમ પૈસા-દાર થવા સાડ તે સદ્ગો કરવા લાગ્યો અને તેમાં ખુવાર થતો ગયો, તેથી પોતાની મોટી મિલકતમાંથી જે કાંઈ અધુરું પધુરું બચ્યું તે પોતાનાં બાયડીછોકરાંના નામે ચડાવી દીધું અને પોતે નાદારી કોર્ટમાં ચોપડા મોકલી દઈ દેવાળું કાઢ્યું.

એ પછી થોડા વખતમાં તે બુઢો શેઠ મરવા પડ્યો, ત્યારે તેના બટકબોલા ગોરે કહ્યું કે, શેઠ ! હવે વખત પાસે આવ્યો છે, માટે માથા ઉપરનો ભાર ઓછો કરો. રાંડીરાંડોનાં ઘાલ્યાં છે તે કાઢી આપો. જો એમને એમ માથે ભાર રાખીને ચાલ્યા જશે, તો બહુ વસતું થઈ પડશે; માટે કાંઈ માગનારાઓનો નીકાલ કરો, આંખ મીચાયા પછી કાંઈ નહિ થાય, માટે હમણાં બાળ હાથમાં છે તો ચેતો, નહિ તો પસ્તાયો. ત્યારે તે શેઠે કહ્યું કે, તમારી વાત સાચી છે, પણ મારી પાસે માંડમાંડ લાખ રૂપિયાની પુંજ છે ને એટલુંજ કરજ છે. તે બધું જો આપી દઉં તો પછી છોકરાંના શું હાલ થાય ? છોકરાંઓ ખાય ક્યાંથી ? હું પડ્યો બચરવાળ ને છોકરાઓ છે અક્કરમી, એટલે જો માગનારાઓને બધું આપી દઉં તો પછી આંટણીયાઓના શું હાલ થાય ? ઘણાએ છ—છોકર છે પણ એકેમાં કાંઈ માલ છે ? બધાય બાઈજીબા જેવા છે. એ બધા સાડ મારે આબરૂ શુભાવવી પડી છે, નહિ તો હું તે શું કરવા દેવાળું કાઢું ? ત્યારે તે ગોરે કહ્યું કે, શેઠ એ એકે છોકરો

પ્રભુના પવિત્ર ઇન્સાફ વખતે આઠા હાથ દેવા નહિ આવે. આપણાં શાસ્ત્રમાં તો એમ કહેલું છે કે જે “ પુ ” નામના નરકમાંથી તારે તેનું નામ પુત્ર. જે નરકમાં નાખે તેનું નામ પુત્ર નહિ. આપણી ઉપરનો બોલે ઉપાડવા માટે એટલે કે આપણાથી ધર્મનાં જે કામ અધુરાં રહી ગયાં હોય, તે પૂરાં કરવા માટે પુત્રની જરૂર છે. કાંઈ આપણને નરકમાં લઈ જવા સારૂં છોકરાઓ ન હોય. જે છોકરાઓ અહીં પણ આપણા થતા નથી, તે સુવા પછી ત્યાં આપણા ક્યાંથી થઈ શકશે ? માટે શેઠ કાંઈક સમજો.

ગોરે આવી ઘણીએ વાતો કહી પણ તે શેઠ કાંઈ સમજે નહિ, તેથી તે ગોરે સુક્તિ કરીને કહ્યું કે, શેઠ! મહાલક્ષ્મીના મંદિરમાં એક યોગી આવ્યો છે. તે બહુ ચમત્કારિક મહાત્મા છે. હાથ ફેરવીને દરદો સારાં કરે છે, મારાં મામીને સન્નિપાત થઈ ગયો હતો તે રાખની ચપટીથી મટાડ્યો.

શેઠ કહ્યું કે, ત્યારે તો એને જલદી અહીં બોલાવો. ભલે ગમે તે લે, પણ એને અહીં બોલાવો. ગોરે કહ્યું કે, એ કોઈ પાસેથી કાંઈ લેતોજ નથી, તે તો સૌને મક્ત દવા આપે છે ને એની દવાથી તરતજ ફાયદો થાય છે, પણ વાત એટલીજ કે તે કહે તેમ કરવું બેઠએ. શેઠ કહ્યું કે જેમ કહે તેમ કરીશ પણ એને જલદી અહીં બોલાવો.

થોડી વારમાં ગોર એક સાધુને લઈને શેઠ પાસે હાજર થયા. એ વખતે શેઠ અરરરરર, ઓ માડી રે, ઓય બાપલીઆ, મરી બાઈ છું રે માડી, અરેરે હવે તે હું શું કરું ? એમ ખૂંચો મારતા પલંગપર પડ્યા હતા. પાસે સગડી હતી અને માણસો શેઠ કરતાં હતાં.

સાધુને બેઠને શેઠ પડયે પડયે માથું હલાવી નમસ્કાર કર્યા અને જરા કંઠથી થઈ નમ્રતાથી ગફગહિત સાહે કહ્યું કે, મહારાજ ! આ શૂળથી બહુ દુઃખી થાઈ છું. અમે તો બધા ઉપાય કરી ચૂક્યા, હવે તો તમો બચાવો તો બચું. તમારો ગુણ કાંઈ નહિ ભૂલું, જેમ કહેશો તેમ કરીશ; પણ દયા કરીને મને આ દુઃખ-માંથી છોડાવો.

તે સાધુએ કહ્યું કે એમાં શું મોટી વાત છે, હમણાં તમારું દરદ બાય, બોલાવો તમારા છોકરાને.

એ છોકરા પાસે હાજરજ હતા. તેમણે કહ્યું કે, બોલો મહા-

રાજ, શું કામ છે ? ત્યારે મહારાજે કહ્યું, તમારા બાપનું દરદ બહુ ભયંકર છે. એ કંઈ દવાથી મટે એમ નથી, એ તો મંત્રથી મટે તેમ છે; પણ એ મંત્રની વિધિ બહુ કઠિન છે, તે તમારાથી નહિ બને.

છોકરાઓએ કહ્યું કે મહારાજ ! કહો તો ખરા. ત્યારે શેઠે કહ્યું કે નહિ કેમ બને ? ગમે તેવું કઠણ હોય તો શું થયું ? મારી જીંદગી ઉપરાંત બીજું શું છે ? ત્યારે તે સાધુએ કહ્યું કે, શેઠ ! તમારો કોઈ છોકરો જો સગડી ઉપર પોતાનો હાથ બાળી નાખે, અને એ બળેલો હાથ હું કહું તે મંત્ર ભણીને તમારી છાતી ઉપર ફેરવે તો તમો અબઘડી સાજ થાઓ; નહિ તો થોડા વખતમાં 'જો રામજી કી મરજી હોયગા સો હો જાયગા.' બીજો કંઈ ઉપાય નથી.

શેઠે છોકરાઓના મોં સામું જોયું. એટલામાં બીજા છોકરાઓ પણ આવી પહોંચ્યા, પણ કોઈ પોતાનો હાથ બાળવા તૈયાર થયો નહિ. ત્યારે પેલા ગોરે કહ્યું કે, શેઠ ! જોઈ દુનિયાની સગાઈ ? બળેલો હાથ તો પાછો પાંચ પંદર દિવસમાં સાજો થશે, પણ થાય છે કોઈની હિંમત ? તમારે માટે તમારા છોકરાઓ આ જરાક જેટલી સગડીનો અગ્નિ ખમી શકતા નથી, ત્યારે તમે તેને માટે આ અગ્નિ કરતાં નરકનો હબરો ગણો જ્વલંત અગ્નિ કેમ ખમી શકશો ? છોકરાઓનાં નસીબ છોકરાઓની સાથે છે, માટે વિશ્વ-ભરનાથ ઉપર વિશ્વાસ રાખીને લોકોનાં નાણાં ઘાટ્યાં છે, તે કાઢી આપો ને માથાનો ભાર હલકો કરો, નહિ તો માર્યા જશે. જે છોકરાઓ અહીં પણ તમારા થતા નથી, તે પરલોકમાં તમારા ક્યાંથી થશે ? માટે હજી વખત હાથમાં છે તો કાંઈક સમજો. સુવા પછી કાંઈ નહિ થાય.

આ સાંભળીને તે શેઠના મનમાં બહુ લાગી આવ્યું. તેને સમજાઈ ગયું કે:—

કેનાં છોડ ને કેનાં વાછરૂં, કેનાં માય ને બાપ;

અંતકાળે જીવું એકલું, સાથે પુન્ય ને પાપ.

એમ વિચારીને તે શેઠે પોતાનું કરજ ચૂકાવી દીધું. ભાઈઓ ! એ શેઠની પેઠે આપણી પણ કાંઈ ભૂલ થતી હોય તો હમણાંથીજ વિચારવાની બહુ જરૂર છે; કારણ કે એ શેઠને તો ભલો ગોર મળી ગયો હતો, પણ આપણા હાલના ઘણા ખરા ગોર તો માંડીવાળેલ પાનીમાં જેવા છે અને આપણાં મન પણ એ અસલના શેઠીઆની પેઠે ઘડીકમાં સમજી જાય તેવાં નથી; એટલુંજ નહિ પણ ઉલટું

હાલમાં આપણા વકીલોને વાલીવારસ તો એવીજ સલાહ આપશે કે એમાં શું? એ તો એમજ ચાલે છે, હવે મુદત ગઇ છે એટલે એ લોકોનું કાંઈ ચાલે તેમ નથી. મોટા મોટા જેન્ટલમેન પણ દેવાળું કહાડે છે, ત્યારે આપણે તે શું ખિસાતમાં? આવી સલાહ આપવાળા આજના વખતમાં કાંઈ થોડા નથી, માટે કોઈનો હરામનો માલ ઓહિયાં ન કરી જવાય એ આપણા પવિત્ર આત્માને ખાતર અને સર્વશક્તિમાન જગદાધાર મહાન પ્રભુને ખાતર, તે દયાળુના પવિત્ર ઈન્સાફથી કરીને સંભાળજો; કારણ કે નરકનાં દુઃખો બહુ ભયંકર છે માટે પૂર પહેલાં પાળ બંધાય તેમ કરજો.

૬૯-ઈશ્વર આપણો પિતા, મોક્ષદાતા, કૃપાળુ, સૌંદર્યવાન તથા આદિ અંતરહિત છે.

ઈશ્વર આપણો પિતા છે ?

આપણાં માબાપ આપણી ઉપર અતિશય પ્રેમ રાખે છે તેનું કારણ એ છે કે, પ્રભુએ તેઓના હૃદયમાં આપણે માટે પ્રેમ ભરી મૂકેલો છે. માટે આપણો ખરો પિતા પ્રભુ છે, કારણ કે જો પ્રભુ આપણાં માબાપના હૃદયમાંથી પ્રેમ ખેંચી લે તો આપણાં માબાપો ગમે તેવાં ભલાં છતાં પણ આપણી ઉપર પ્રેમ રાખી શકે નહિ. દુનિયામાં જેટલી જાતની સગાઈઓ છે ને જેટલી જાતના પ્રેમ છે તે સર્વ પ્રેમનું મૂળ પરમાત્મા છે. પ્રભુમાંથી આપણને સર્વ પ્રેમ મળે છે, માટે આપણો ખરો પિતા સમર્થ ઈશ્વરજ છે.

ઈશ્વર આપણો મોક્ષદાતા છે.

પિતા જેમ સારામાં સારી ચીજ પોતાનાં વહાલાં છોકરાં માટે રાખી મૂકે છે, તેમ આપણા મહાન દયાળુ પિતા ઈશ્વરે આપણે માટે સ્વર્ગનાં મહાન સુખો અને મોક્ષના અલૌકિક આનંદો રાખેલા છે. આપણાં માતપિતા અને આપણાં વહાલામાં વહાલાં સગાં તથા દોસ્તો અને મુરબીઓ આપણને કિંમતીમાં કિંમતી વસ્તુઓ આપી શકે અને કોઈ વખત આપણે માટે પ્રાણ પણ આપી શકે; સમર્થ પ્રભુ સિવાય કોઈ પણ આપણને સ્વર્ગ કે મોક્ષ આપી શકે તેમ નથી, માટે આપણો ઉદ્ધાર કરનાર આપણો મોક્ષદાતા કૃપાળુ ઈશ્વરજ છે.

ઈશ્વર કૃપાળુ છે.

બાપ છોકરાને ધમકાવે અથવા મારે છે તેમાં તેની મતલબ

છોકરાનું ભણું કરવાની હોય છે, તેમજ ઇશ્વર આપણને દુઃખ આપે છે તે પણ આપણા ભલાને માટેજ હોય છે; કારણ કે ઇશ્વર કૃપાળુ છે. તે પોતાની સુખદાયક કૃપા આપણી ઉપર કરે રસ્તે ઉતારશે, એ આપણે જાણતા નથી. પ્રભુ હજાર રસ્તે આપણું અને આપા જગતનું તથા અનંત પ્રજાંડોનું કલ્યાણ કરી શકે છે, માટે પ્રભુ કૃપાળુ છે.

ઇશ્વર સૌંદર્યવાન છે.

એક છોકરીએ પોતાની માને પૂછ્યું કે, મા ! આવાં સુંદર કૂલો તે કેણે બનાવ્યાં હશે ? ત્યારે માએ કહ્યું કે, એ પ્રભુએ બનાવેલાં છે. ત્યારે તે છોકરી બોલી કે, ઓહો ! જેણે આવાં સુંદર કૂલો બનાવેલાં છે તે પોતે કેવો અદ્ભુત સુંદરતાવાળો અને કેવા અલૌકિક આનંદવાળો હશે ? એવી સુંદરતાવાળા શ્યામ-સુંદરની તરફ જે જોતા નથી અને એવા સચ્ચિદાનંદ આનંદસ્વરૂપમાંથી જે આનંદ લૂંટતા નથી, તેઓ કેવા પામર છે ? એ વિચારો તો ખરા ! એવા પામરપણામાં ન રહી જવાય માટે શોભાના બંડારરૂપ રૂપના અવતાર પ્રભુની સામે જુઓ. પ્રભુના આનંદદાયક સ્વરૂપનું જ્ઞાન મેળવો.

ઇશ્વર આદ્યંતરહિત છે.

જ્યારે પૃથ્વી, પાણી, વાયુ, અગ્નિ, સૂરજ, ચંદ્ર, તારા વિગેરે કંઈ પણ નહોતું ત્યારે પણ આદિનાથ પ્રભુ હતા અને જ્યારે એ બધું નાશ પામશે ત્યારે પણ પ્રભુ રહેશે; માટે તેને આદ્યંતરહિત કહે છે.

કોઈ પણ કાળ પ્રભુને લાગુ પડતો નથી. પ્રભુ તો કાળના પણ મહાકાળ છે. ભૂત, ભવિષ્ય ને વર્તમાનકાળ એ આ દુનિયાને માટે છે. પ્રભુને ભૂત ભવિષ્ય લાગી શકતા નથી, તે તો સદાસર્વદા પોતાના આનંદસ્વરૂપમાં, વર્તમાનકાળમાંજ રહે છે, માટે શાસ્ત્રોમાં તેને આદ્યંતરહિત એટલે જન્મમરણ વગરના કહેલા છે.

ભુજંગી છંદ

તમે સર્વ સંસાર વિસ્તાર કીધો, તમે સર્વને સુખનો સાથ દીધો;
તમે વિશ્વ વિશ્રામના ઠામ જેવા, દયાળુ તમોને નમું દેવદેવા.
તમે પૃથ્વી સાથે સજ્યાં સર્વ પ્રાણી, તમે વેદ વિદ્યા વિશેષે વખાણી;
તમે માણસોને દીધા મિષ્ટ એવા, દયાળુ તમોને નમું દેવદેવા.
તમારા શુભો શેષ માહેશ ગાવે, તમારા પૂરા પાઠનો પાર નાવે;

તમે છો ત્રિલોકી તણા તાત જેવા, દયાળુ તમોને નમું દેવદેવા.
બજે શેષને શારદા ચંદ્ર ઈંદ્ર, લજે આપને નિત્ય મોટા મુનીંદ્ર;
સદાશિવ જેવા સજે નિત્ય સેવા, દયાળુ તમોને નમું દેવદેવા.

૭૦-વૈદના ધરમાં ઝેર હોય, તેથી કાંઈતે પોતે ઝેર ખાઈ
લે નહિ; તેમ આ દુનિયામાં માયા હોય તેથી કાંઈ
આપણે તેમાં પ્રસાદ જલું નેઈએ નહિ.

માયાના મોહવિના અને મોહની જંબળવિના કાંઈ આ દુનિયા
ચાલી શકે નહિ; માટે માયાનો મોહ તો આ દુનિયામાં હોયજ.
જે એવો મોહ ન થાય અને પ્રભુ પોતે આપણી આંખે નેઈ શ-
કાય તેવી રીતે સાક્ષાત્સ્વરૂપે બિરાજતા હોય, તો પછી આપણો
પુરુષાર્થ શું ? તો પછી આપણે કરવાનું શું ? જે એવી રીતે હોય
તો પછી આપણી શ્રદ્ધાભક્તિની પરીક્ષા કેવી રીતે થાય ? જે અંધારું
ન હોય તો પછી અજવાળાની કિંમત શું ? તેમજ જે માયા
ન હોય તો પછી ઈશ્વરને જાણવામાં આપણી શી વડાઈ ? આપણો
સર્વશક્તિમાન, મહાન દયાળુ પિતા પ્રભુ જેમ અતિશય
પુરુષાર્થવાળો છે અને રાત્રિદિવસ દરેક ક્ષણે જેમ જગતના
હિતને માટે તજવીજ કરનારો છે, તેમ તે પોતાનાં બચ્ચાંઓને,
એટલે આપણને પણ પુરુષાર્થો જેવા ઈચ્છે છે; તે સારું-આપણે
આ દુનિયામાં પુરુષાર્થ કરી શકીએ તે સારું પ્રભુએ માયા બ-
નાવેલી છે. જે માયા ન હોય તો પછી આપણે લડવાનું કેની
સાથે ? અને જીતવાનું કેની સાથે ? બાઈસીકલને અદ્ધર રાખીને
પછી તેનાં પૈડાંને હવામાં ફેરવ્યા કરીએ તો એમાં શું જોર પડે ?
ને એથી કયાં પહોંચાય ? એમ કરવાથી તો જ્યાંના ત્યાંજ રહીએ,
પણ જે તેનાં પૈડાંને જમીન સાથે ઘસારો આપીએ તોજ આપણા
બળની અને આપણી હુશીઆરીની ખબર પડે; એટલુંજ નહિ
પણ જે બાઈસીકલને જમીનનો ઘસારો મળે તોજ તે આપણને
ધારેલે મુકામે પહોંચાડે. જે એવો ઘસારો ન મળે ને માત્ર પો-
લાણમાંજ પૈડું ફર્યા કરે, તો કાંઈ શુદ્ધરવાર વળે નહિ. તેમજ
આપણા આત્માને કલ્યાણના રસ્તામાં લઈ જવા માટે માયા એ
એક જાતનો ઘસારો આપવાનું સાધન છે. માયા તે એક જાતની
દવા છે. જે કે એ ઝેરી દવા છે તોપણ જીવરૂપી વૈદના ધરમાં તો

એ ઝેરી દવા પણ જોઈએ અને પ્રભુરૂપી અમૃત પણ જોઈએ; પણ વેદના ઘરમાં ઝેર હોવા છતાં જેમ તે ઝેરના ફાકા ભરી લેતો નથી, તેમ આપણા ઘરમાં માયા હોવાથી આપણે પણ માયાના બાવકા ભરવા ન જોઈએ ને મોહનાં વલખાં મારવાં ન જોઈએ; પણ એમ સમજવું જોઈએ કે અનંત બ્રહ્માંડના નાથ સર્વશક્તિમાન મહાન પ્રભુને પામવા માટે માયા એ એક સાધન છે. માયા સાધન છે, ફળ નથી. ફળ તો અખંડ સુખરૂપ સચ્ચિદાનંદ પરમાત્માજ છે; માટે એવા સ્વયંપ્રકાશ પુરુષોત્તમ પ્રભુને છોડીને માયામાં ન ફસાઈ રહેવાય એ સંભાળજો. અમૃતને બદલે ઝેર ન ફાકી લેવાય, એ સંભાળજો.

૭૧-પ્રભુ આપણી પાસે જેટલું કરાવવા ઇચ્છે, તેટલુંજ આપણે કરવું જોઈએ.

કોઈ ઘોડાને બહુ દોડતાં આવડતું હોય તેથી તેણે દોડયાજ કરવું, એ કાંઈ તેનું સારાપણું નથી, પણ ધણી લગામ ખેંચે તે પ્રમાણે કાબૂમાં રહેવું એજ તેનું સારાપણું છે. સ્વાર ધીમે ચલાવવા ઇચ્છતો હોય ત્યારે જો ઘોડો ઉતાવળો ચાલે, તો એ વધારે ચાલવા છતાં પણ સ્વારની મરજીવિરુદ્ધ થાય છે, ને તેથી ઘોડાની એ નાલાયકી ગણાય છે; તેમજ પ્રભુ આપણી પાસે જેટલું કરાવવા ઇચ્છે તેટલુંજ સરખીરીતે કરવું, એનુંજ નામ ઇશ્વરેચ્છાને આધીન થવું છે અને એજ પ્રભુને ખુશી કરવાનો માર્ગ છે.

પ્રભુ આપણને ગરીબ રાખવા ઇચ્છતો હોય તો આપણે ગરીબાઈમાંજ મોજ માનવી જોઈએ. પ્રભુ આપણી કસોટી માટે અથવા તેના 'કાંઈ ઉમદા ગુપ્ત હેતુ માટે આપણને કાંઈ અટપટા સંજોગોમાં લાવતો હોય તો તેમાં પણ તેની ઇચ્છાને આધીન થઈને આપણે આનંદ માનવો જોઈએ; કારણ કે આપણું ઇનામ માત્ર દોડવામાંજ નથી પણ લગામના-હુકમના કાબૂમાં રહેવામાં છે. ઘોડાને બહુ લાંબા ચકાવામાં ફરવું ગમતું હોય, પણ સરત ટુંકા સર્કલની હોય તો એ ટુંકા સર્કલમાં સરખીરીતે ફરવાથીજ સરત છૂટી શકાય, પણ ટુંકા સર્કલની સરત છતાં પણ પોતાની બહાદૂરી બતાવવા માટે ઘોડો લાંબુ સર્કલ ફરવા ભય તો, વધારે બળ કરવા છતાં પણ, સરતના નિયમ પ્રમાણે કમ્પાઉન્ડની બહાર જવાથી તે સરત હારી ભય છે; કારણ કે એ વખતે

સરતનું ઇનામ મોટા ચકાવામાં કે ઘણા બળ ઉપર નથી, પણ એ ઇનામ તો સ્વારની મરજી મુજબ ટુંકા ચકાવામાં ફરી શકે તેને માટે છે; તેમજ આપણું ઇનામ પણ ગરીબાઇમાં કે શ્રીમંતાઇમાં નથી, પણ કરવામાં કે ઉપવાસો કરવામાં આપણું ઇનામ નથી, બહુ શાસ્ત્રો લણવામાં કે છાંટાથી છોવાઇ જવામાંજ કાંઇ આપણું ઇનામ નથી અને યાદ રાખજો કે આપણું ઇનામ કાંઇ મોટાં મોટાં કામો કરવામાંજ નથી, પણ આપણું ઇનામ તો ભગવદ્દર્શનને આધીન થવામાં એટલે કે જેમ પ્રભુ રાખે તેમ રહેવામાંજ છે; માટે ભાઈઓ! જો એ મોક્ષધામનું મોટું ઇનામ જીતવું હોય તો સર્વ-વ્યાપક, સર્વશક્તિમાન, અખંડ આનંદરૂપ પ્રભુને સર્વાત્મભાવથી શરણુ થઇ પ્રેમપૂર્વક તેની દર્શનને આધીન થાઓ.

૭૨-સાથે બોલે વધારે હશે તો ભાડું વધારે આપવું પડશે, માટે જેમ બોલે હલકો થાય તેમ કરો.

આપણી સાથે વધારે ભાર હોય તો વધારે ભાડું આપવું પડે, એમાં કાંઇ નવાઈ નથી. આપણા કાગળો અર્ધા તોલા કરતાં એક રતી પણ વધારે થઇ જાય તો વધારે ચાર્જ આપવો પડે છે. આપણી બેંગીઓ ને આપણાં પારસલોમાં પણ એમજ છે. તારમાં એક અક્ષર પણ વધારે થાય તો તેના વધારે પૈસા લે છે. નામદાર સરકારની દયાળુ રાજનીતિથી અહીંનાં આપણાં તારખાતાં, ટપાલખાતાં ને રેલવે ખાતાં બહુ સારાં છે એટલે થોડા ખર્ચમાં આપણી ઘણી સગવડતા સચવાય છે અને માત્ર અર્ધા તોલાના કાગળ સારૂ બે પૈસા ખર્ચવા પડે છે. અર્જન્ટ તારમાં મોકલવાના એક શબ્દના ચાર આના ખર્ચવા પડે છે અને રેલવેની મુસાફરીમાં એક મૈલનું એક દોઢિયું આપવું પડે છે. એ પણ ફક્ત હિંદુસ્તાનને માટેજ. વિલાયત અમેરિકા વિગેરે દૂરના બીજા મુલકો માટેના તાર કાગળ વિગેરેનો દર તો જૂદો.

ભાઈઓ ! હવે વિચાર કરો કે. આપણા દેશમાંજ જ્યારે અર્ધા તોલાના વજન માટે ટપાલ ખાતામાં અર્ધા આનો પડે છે અને તારના એક શબ્દ માટે ચાર આના આપવા પડે છે ત્યારે પરલોકમાં બોલે લઇ જવા માટે આપણે કેટલું બધું ભાડું આપવું પડશે, એ ખ્યાલ તો કરો ! આપણા ઘરમાં તો જાણે આપણે કયરો ભરીએ છીએ, ઘરની સફાઈ રાખતાં તો આપણને આવ-

ડતીજ નથી, પણ આપણા મનમાં ક્યાં ઓછો કચરો ભરેલો છે. નાતજાતના બપેડાઓ, કુટુંબકલેશનાં દુઃખો, મોટાઈનાં અભિ-
માનો, માનપાનની ભૂખ, અદેખાઈની બળતરાઓ, ધંધારોજગા-
રની હાયવેચ, નાનુકડા દેખાવની ફેશનો, વાત વાતમાં માડું
લાગી જવાની ટેવો, નવી નવી જાતનાં વ્યસનો, દેખાદેખી કરવાના
સ્વભાવો અને મોજશોખનાં હવાતીઆંચો તથા ધન માટે અછા-
ડાપછાડા મારવાના ને ઉંધુંછતું કરવાના ભારમાંથી આપણે ક્યાં
છૂટેલા છીએ? આ બધો અને એવોજ બીજો ઘણોએ કચરો
આપણા મનમાં ભરેલો છે ને હજી બીજો વધારે ભરાતો જાય છે,
તેને આપણે ક્યાં દૂર કરી શકીએ છીએ? એવા એવા નકામા
કચરાનો ભાર કેટલો બધો થશે? અને તેનું કેટલું બધું ભાડું
આપણું પડશે, એ તો વિચારો! અહો! ગજબ! ગજબ! આટલો
બધો કચરો! એ ત્રાપો તો એ કચરાના બોજાથી અહીંની ખાડી-
માંજ ડૂબી જશે અને આપણને પણ લેળા ડૂબાડી દેશે. એ સંઘ
દ્વારકાં ક્યાંથી પહોંચે? મનરૂપી વહાણમાં એવાં મોટાં મોટાં ચોસ-
લાંઓ ભરીએ તો પછી ડૂબી ગયા વિના બીજા શા હાલ થાય? ભા-
ઈઓ! વિચારો તો ખરા કે આપણા દેશમાંજ અર્ધાં તોલા વજનનો
અર્ધો આનો પડે છે અને જરૂરના એક શબ્દના ચાર આના પડે છે
ત્યારે આટલો બધો કચરો—આટલો બધો બોજો આપણે સ્વર્ગસુધી
કેમ ઉપાડી શકીશું? અને ભાડું ક્યાંથી ભરી શકીશું? જ્યારે
બોજો ઉપાડી પણ નહિ શકાય ને ભાડું પણ નહિ ભરી શકાય
ત્યારે પછી અહીંજ ત્રાપો ડૂબી જાય તેમાં નવાઈ શું? એવું ન
થાય માટે ભાઈઓ! જેમ બને તેમ તમારી પાસેના બોજો હલકો
કરો, એટલે કે જેમ બને તેમ શુદ્ધ થાઓ, જેમ બને તેમ વાસના
ઓછી કરો, જેમ બને તેમ મોહમાયાથી બચતા રહો અને જેમ
બને તેમ કાંઈ પણ ઘાલમેલ કે ગોટાળો પીંડાળો નહિ રાખતાં
તદન ચોક્ખા થઈને પ્રભુસ્મરણ કરો, એટલે તમારી પાસે અંત-
રની ખૂરી વાસનાઓનો કાંઈ પણ ભાર નહિ હોવાથી તથા ભગ-
વત્સેવાસ્મરણના પ્રતાપથી તમે પોતે પણ હલકા ફૂલ જેવા થઈ
જશો, એટલે સહેલાઈથી ને આનંદથી હરિની હજીરમાં મોક્ષધા-
મમાં જઈ શકશો; માટે ભાઈઓ! જેમ બને તેમ બોજો હલકો
થાય તેમ કરો,

૭૩-મહાન પ્રભુને છોડીને આપણે કેવી હલકી વસ્તુઓમાં પડ્યા રહીએ છીએ ?

એક સાધુ હતો. તે બહુ બલો ને જ્ઞાની હતો. તે સાધુની એક રાજાએ બહુ કીર્તિ સાંભળી, તેથી તે રાજાએ તેને પોતાની હજીરમાં બોલાવ્યો. સાધુને આવતો જોઈને રાજાએ તેની સામે હાથ જોડ્યા અને માથું નમાવ્યું. ત્યારે તે સાધુ સાદાંગ દંડવત્ કરીને રાજાના પગમાં પડ્યો. રાજા તો એ જોઈને બહુ અજબ થયો. તેને લાગ્યું કે આ શું ? હું સાધુને નમસ્કાર કરું તે વ્યાજબી છે, કારણ કે હું ગૃહસ્થ છું ને તે ત્યાગી છે. ધર્મને અર્થ અને પ્રભુને અર્થ તેણે સર્વ છોડ્યું છે માટે મારે તેને ધર્મને ખાતર માન આપવું જોઈએ; પણ તે મને શામાટે પગે લાગે છે ? એમ ધારીને રાજાએ તે સાધુને પૂછ્યું કે, મહારાજ ! તમે મને શામાટે પગે લાગ્યા ? ત્યારે મહારાજે કહ્યું, કે બન્યા ! તું મને શામાટે નમ્યો ? રાજાએ કહ્યું કે, તમે સંન્યાસી છો માટે તમારા ત્યાગને હું નમ્યો છું. તમે દુનિયાદારીની લાલચો-છોડી દીધી અને ધર્મના કામમાં લાગી ગયા માટે હું તમને નમ્યો છું.

ત્યારે તે સાધુએ કહ્યું કે, રાજા, મારા કરતાં તું વધારે ત્યાગી છે, માટે મેં તને દંડવત્ કર્યા છે.

રાજાએ કહ્યું કે મહારાજ ! મેં તો કાંઈ પણ છોડ્યું નથી, મને તો હજારો જાતની ઉપાધિ વળગેલી છે, તેથી મારું મન તો ક્યાં-ઈનું ક્યાંઈ ફરે છે. હું ત્યાગી કેવી રીતે ? ત્યારે તે સાધુએ કહ્યું કે, બેટા ! અખંડ સત્ચિદાનંદરૂપ પરમ મંગળકારી મહાન અલૌકિક દિવ્ય સ્વરૂપ સર્વ શક્તિમાન મહાન પ્રભુની પાસે આ વ્યવહારની વસ્તુઓની કિંમત ત્રણ બદામ જેટલી પણ નથી. હવે તું વિચાર કર કે એવો અલભ્ય લાભ લેવા સારું મેં આ વ્યવહારની ત્રણ બદામની ચીજો ત્યજી છે, એટલે થોડું છોડીને ઘણું લેવાનો લોભ મેં કર્યો છે, પરંતુ ખરો ત્યાગી ને ખરો સંતોષી તો તું છે કે જે કરોડો રૂપિયા ખર્ચતાં અને ત્રણ બ્રહ્માંડનું રાજ આપતાં તથા ચોરાશી લાખના ફેરામાં પડતા છતાં પણ ન મળે તે અનંત બ્રહ્માંડના નાથને છોડીને ત્રણ બદામના સંસારના તુચ્છ સુખમાં મોહી ગયો છે, માટે મારા કરતાં વધારે મોટો ત્યાગી તો તું છે; કારણ કે સર્વ શક્તિમાન પ્રભુને મેળવવા ખાતર મેં તો માત્ર ત્રણ ત્રણ બદામની વસ્તુઓ ત્યજી છે પણ તે તો ત્રણ ત્રણ

બદામની વસ્તુઓ સાચવવા માટે અનંત બ્રહ્માંડના નાથને છોડી દીધા છે, માટે ખરે ત્યાગી તો તું છે.

સાધુની આ વાત સાંભળીને રાજાને પોતાની ભૂલ સમજાઈ ગઈ. તેણે મહારાજનું બહુ સન્માન કર્યું અને એ પછી રોજરોજ દુનિયાદારીની આસક્તિ ઓછી કરી પ્રભુમાં વધારે ને વધારે ચિત્ત રાખવા લાગ્યો.

ભાઈઓ ! આપણે પણ એવા ત્રણ બદામના સુખમાંજ છેવટ સુધી રહી અનંત બ્રહ્માંડના નાથને ન ભૂલી જઈએ એ સંભાળજો.

૭૪-પ્રભુની ઈચ્છાવિરુદ્ધ વર્તવું તે તેની સામે થવા જેવું છે.

શેઠે ઘર સાચવવા માટે રામોશી રાખેલો હોય, છતાં પણ જો તે રામોશી ઘર સાચવવાની બાબતમાં બેઠરકાર રહે અને તેને બદલે રામાયણનો પાઠ કર્યા કરે તો તેને પાપ લાગે છે; કારણ કે તેની એ વખતની ફરજ ઘર સાચવવાની છે, કાંઈ રામાયણમાં શુભતાન થવાની તેની એ વખતની ફરજ નથી. માટે રામાયણ વાંચવાનું ભણું કામ કરતાં છતાં પણ ઘર સાચવવાની તેની ફરજ નહિ બળવવા માટે તેને પાપ લાગે છે; કારણ કે આપણું પવિત્ર શાસ્ત્રો મારફત આપણને પ્રભુની એવી આજ્ઞા છે કે, ઈશ્વરેચ્છાથી આવી મળેલા વખત વખતના ધર્મ બળવવાને બદલે બીજા કામમાં લાગી જવું, એ પાપ છે. ભલે એ બીજું કામ સારું હોય તોપણ આપણાથી કાંઈ આપણી પવિત્ર ફરજ છોડી દેવાય નહિ; કેમકે ફરજ છોડીને બીજાં કામો કરવાથી અંતે વધારે ખરાબી થાય છે. જો કે રામાયણ વાંચવું એ કાંઈ ખરાબ નથી પણ રામાયણ વાંચવા સારૂ રામોશી ઘરની ચોકી ન કરે તો પછી શેઠના ઘરમાં ચોરી થાય છે, તેથી રામોશીને જોલયાત્રા કરવી પડે છે અથવા નોકરીવિના રખડવું પડે છે; આવું ન થાય માટે ભગવદ્દેચ્છાથી આવી મળેલી ફરજે આપણે પ્રથમ બળવવી જોઈએ. પ્રભુએ પણ ગીતામાં કહેલું છે કે:—

स्वे स्वे कर्मण्यमिरतः संसिद्धिं लभते नरः ॥

અર્થ:-પોતપોતાના કામમાં સારી રીતે લાગી રહેલા માણસ-ને મોટું ફળ મળે છે.

પોતપોતાનાં કામ એટલે વખત વખતના ધર્મ, કે જેને

આપણે ભગવદ્દષ્ટા કહીએ છીએ, તેને આધીન થવાથી એટલે કે તે તે કામો રૂડી રીતે કરવાથી મોટી સિદ્ધિ મળે છે. વળી પ્રભુએ ગીતામાં પણ કહ્યું છે કે:-

યતઃ પ્રજ્ઞાચિર્ભૂતાનાં येन सर्वमिदं ततम् ।

स्वकर्मणा तमम्वर्च्य सिद्धिं विंदति मानवः ॥

અર્થ:-જેનાથી આ જગતની ઉત્પત્તિ થાય છે અને જે આ સર્વમાં વ્યાપી રહ્યો છે તે ઈશ્વરને પોતપોતાનાં કર્મોવડે રાજી કરવાથી માણસનું કલ્યાણ થાય છે.

ભાઈઓ ! આવી રીતે ભગવદ્દષ્ટાથી આવી મળેલાં પોત-પોતાનાં કર્મો રૂડી રીતે કરવાં તેમાંજ કલ્યાણ છે; માટે મોટાં ને સારાં કામોની દોડધામમાં પડી “ અતો બ્રહ્મ તતો બ્રહ્મ ” નહિ થતાં અને “ ધોખીનો ફૂતરો નહિ ઘાટનો કે નહિ ઘરનો ” એવા નહિ થતાં સ્વધર્મને વળગી રહો અને જેમ પ્રભુ રાખે તેમ આનંદથી રહો.

૭૫-પ્રભુ તરફથી સોંપાયેલું કામ કર્યા વિના બીજાં સારાં કામ કરવાથી પણ પ્રભુ રાજી થતો નથી.

કોઈ લશ્કરી અમલદાર લડાઈના મેદાનમાં દુશ્મનો સાથે લડતો હોય તે વખતે તેના મનમાં એમ દયા આવે કે હું તો આ બધાને નહિ મારું, એવી દયાથી એવે ખરે વખતે તે લડાઈ કરવી છોડી દે તો તેને ઉલટું પાપ લાગે છે; કારણ કે તેની એવી દયાથી તેના માલિકને બહુ મોટું નુકસાન થાય છે. જો કે દયા કરવી એ બહુ પુન્યનું કામ છે, પણ આવે અયોગ્ય વખતે દયા કરવાથી ઉલટું પાપ લાગે છે. એ વખતે તો તેની એજ દુરજ હતી કે જેમ બમે તેમ સારી રીતે લડવું અને પોતાના રાખની ફેતેહ થાય તેમ કરવું; પણ એમ ન કરતાં દુરજને વખતે દયા બતાવવાથી ઉલટું પોતાના ધણી તરફ વિશ્વાસઘાત થાય છે અને એમ કરવું એ પ્રભુના હુકમથી વિરુદ્ધ છે; માટે માણસોને બચાવવાનું બહુ દયાનું કામ કરતાં છતાં પણ તેને પાપ લાગે છે.

શ્રીઓની દુરજ પોતાના વરને રાજી રાખવાની, છોકરાંઓની સંભાળ રાખવાની તથા ઘરનું કામકાજ સાચવવાની છે; એ કામ છોડીને, છોકરાંઓ રોતાંરખડતાં મૂકીને, ધણીનું કહ્યું ન માનીને, જરૂર મનમાં વહેમ રહેવા દઇને અને ઘરનું કામકાજ રખડાવીને

જે તીર્થોમાં ને દેવદર્શનમાં દોડે તો ઉલટું તેને પાપ લાગે છે. જે કે તીર્થસ્થાન અને દેવદર્શન એ બહુ પુન્યનું કામ છે, તોપણ ભગવદ્દર્શિનાથી પોતાને માથે આવી પડેલી ફરજ બજાવ્યા વિના, હઠ કરીને બીજાં કામો કરવાથી સાફ ફળ થતું નથી; માટે હરિજનો ભગવદ્દર્શિને મુખ્ય માને છે.

પુરુષોનો ધર્મ છે કે કુટુંબસ્નેહમાં રહેવું, કુટુંબનું પોષણ કરવું અને રૂઢી રીતે ગૃહસ્થાશ્રમના આચારવિચારો પાળવા; પણ તેને બદલે કોઈ જીવાન માણસ વ્યવહારથી કંટાળીને, જીકા મોહમાં ફસાઇને તીવ્ર વેરાગ્ય આવ્યા વિના સંન્યાસ લઇ દે અને પોતાને આશ્રયે પડેલાં વૃદ્ધ માળાપ, જીવાન સ્ત્રી તથા નાનાં છોકરાંઓને રખડતાં ને રોતાં કળકળતાં મૂકે, તો એ સંન્યાસ પણ તેને શાપરૂપ થઈ પડે છે; કારણ કે એ વખતે તે ભગવદ્દર્શિનાની વિરુદ્ધ છે. ભગવદ્દર્શિનો અર્થ એજ છે કે પ્રભુ જે સ્થિતિમાં રાખે તે સ્થિતિમાં આનંદથી રહેવું ને વખત વખતના ધર્મો બજાવવા. એજ પ્રભુની ઇચ્છા છે ને એમાંજ કલ્યાણ છે; માટે દયાળુ પ્રભુએ આપણી યોગ્યતા પ્રમાણે આપણને જે જે કામો સોંપેલાં છે તે આપણે પ્રેમપૂર્વક રૂઢી રીતે પ્રભુને અર્થે, ઋદ્ધાર્પણ વિધિથી કરવાં જોઈએ. જે એમ કરી શકાય તો પછી સ્વર્ગ તથા પ્રભુ કાંઈ દૂર નથી. માટે પ્રભુને અર્થે ઋદ્ધાર્પણ વિધિથી ભગવદ્દર્શિનાથી આવી મળેલાં કર્મો કરો.

૭૬—આગબોટ ઉપર રહી ગયેલું પંખી જેમ આમ-
તેમ ફરી ફરીને અંતે પાછું એજ આગબોટ
ઉપર આવોને બેસે છે, તેમ આપણે પણ બધે
રખડીને અંતે પ્રભુના રસ્તામાં આવીએ
ત્યારેજ શાંતિ પામીએ છીએ.

ઘણી વખત એવું બને છે કે વહાણ ઉપર અને આગબોટ ઉપર બેઠેલાં પંખીઓ ત્યાં બેઠાં હોય છે અને આગબોટ ઉપડી જાય છે. એ પછી કિનારો મૂક્યા બાદ ઘણી વારે તે પંખીઓ ઉડવા લાગે છે, પણ એ વખતે દરિયાવિના બીજું કાંઈ તેઓને દેખાતું નથી, તેથી પાછાં એ વહાણના સદ ઉપર આવીને બેસે છે. થોડી જાર પછી વળી પાછાં બીજી દિશામાં ઉડે છે, પણ ત્યાં પણ ઉપર આકાશ ને નીચે પાણીવિના બીજું કાંઈ નહિ દેખાવા-

થી ફરીથી પાછાં આગબોટ ઉપર આવીને બેસે છે. વળી પાછાં થાક ઉતર્યા પછી ત્રીજી દિશામાં ઉડે છે, પણ ત્યાં પણ ઝાડ કે જમીન નહિ દેખાવાથી પાછાં આગબોટ ઉપર આવીને બેસે છે. આવી રીતે બધે ઠેકાણેથી ફરી ફરીને એ પંખીને પાછું આગબોટ ઉપર આવવું પડે છે ને ત્યાંજ તેને નિરાંતે બેસવાનું મળે છે; કારણ કે ભરંદરિયામાં આગબોટ સિવાય બીજું કોઈ તેને વિસામાનું ઠેકાણું મળતું નથી.

ભાઈઓ ! આવીજ રીતે—એ પંખીની પેઠેજ આપણે પણ આ સંસારરૂપી સમુદ્રમાં આવી પડ્યા છીએ. તેમાં પ્રભુનો રસ્તો એ આગબોટ છે. એ આગબોટ ઉપર જ્યારે આવીએ ત્યારેજ શાંતિ મળી શકે તેમ છે. એ આગબોટ એટલે ભક્તિ છોડીને બીજે ગમે તે ઠેકાણે રખડીએ તોપણ ક્યાંઈ પણ જીગરની શાંતિ મળતી નથી. બધે ઠેકાણેથી રખડીને અંતે પાછું એ આગબોટ ઉપર એટલે કે પ્રભુના રસ્તામાંજ આવવું પડે છે, પણ જેમ પંખી જમીન અને ઝાડની આશાએ આગબોટ છોડીને ઉડ્યા કરે છે, તેમ આપણે પણ મહાન પ્રભુનો પવિત્ર માર્ગ છોડીને સુખની આશાએ અહીં તહીં ભટક્યા કરીએ છીએ. ભલે નાટકોમાં જઈએ, મેળાઓમાં જઈએ, ઉજળીઓમાં જઈએ, નાચોમાં જઈએ, વરઘોડાઓમાં જઈએ, માનપત્રોના મિલાવડાઓમાં જઈએ અને મોટા મોટા દરબારોમાં જઈએ તોપણ યાદ રાખજો કે એમાં ક્યાંય પણ ખરી શાંતિ મળી શકશે નહિ; કારણ કે એ બધું સંસારસમુદ્રની અંદર છે અને ખરી શાંતિ તો એ સમુદ્રને કિનારે અંદર ઉપર છે, એટલે કે હરિની હજુરમાં—મોક્ષધામમાં ખરો આનંદ છે. એ અંદરે એ આગબોટથીજ એટલે કે ભક્તિથીજ પહોંચી શકાય તેમ છે; માટે ભાઈઓ ! ફાગટનાં ફાંફાં મારી અહીં તહીં નહિ રખડતાં પ્રભુના રસ્તામાં આવી જાઓ. પ્રભુના રસ્તામાં આવી જાઓ.

૫૬

સંતો ભક્તિરૂપી એક સાચી કમાઈ, સાચી કમાઈ તેમાં બેસે ન પામ; કોટી જન્મના કલેશ રે બધે, (૨) ટાળી દે પળમાં આ ભવની ભવાઈ—સં૦ નરતન દેહ પછી દુર્લભ મળવો, (૨) જીતેલી બાજીને હારવી ન ભાઈ—સં૦ નરહરિ એક પ્રભુને ભજી લે, (૨) નાખીને સો મણ રૂની તળાઈ—સંતો૦

૭૭—ઈશ્વર સર્વજ્ઞ છે એટલે બધું જાણે છે.

ભૂત, ભવિષ્ય ને વર્તમાનકાળની બધી વાતો પ્રભુ પૂરેપૂરી

જાણે છે. અંધાઈ તે ઇશ્વરની આગળ અંધાઈ નથી તેને તો સદા-સર્વદા ને સર્વ બાબુએ અનંત પ્રકાશ છે અને ત્રણે કાળ તેની નજર આગળ આ વખતે અને સર્વદા પ્રત્યક્ષ થઈ રહ્યા છે. સમુદ્રકિનારાના રેતીના કણ અને વરસાદનાં ટીપાં પણ તેનાં ગણેલાં છે. ઉજડ જંગલમાં ઉગેલાં મોટાં ઝાડોનાં બેસુમાર નાનાં પાંદડાંઓ અને તેના રેસાઓની ગણતરી પણ તેના ધ્યાન બહાર નથી. સમુદ્રના તળીઆની અંદરની વસ્તુઓ અને ઉંચામાં ઉંચા પહાડોનાં શિખરની અંદરની વસ્તુઓ પણ તે જાણે છે. આપણે જે નાના જંતુઓને સૂક્ષ્મદર્શક જેવાં યંત્રોથી પણ જોઈ શકતા નથી, તે સૂક્ષ્મ જંતુઓ પણ પ્રભુની ગણતરી બહાર નથી. મોટાં ખેતરોની અંદરના અનાજના દરેક છોડવાઓ તેના હિસાબમાં છે અને દરેક ડુંડાની અંદરના દરેક દાણા પણ તેની ગણતરી બહાર નથી.

આકાશમાં દોડતાં વાદળાંઓ, પવનની લહેરો અને સમુદ્રના પ્રીણમાં ઉડતા નાના નાના પરપોટા પણ તેના ધ્યાન બહાર નથી. આકાશમાં ઉડનારાં પક્ષીઓ, જળમાં રહેનારા જીવો, જમીન ઉપરનાં પ્રાણીઓ અને સ્વર્ગના દેવોને પણ તે જાણે છે.

આસમાનનાં દરેક મોઝાં અને આપણાં શરીરનાં તથા સર્વ પ્રાણીનાં દરેક રૂંવાટાંને પણ તે જાણે છે. બહુ મોટું ખર્ચ કરીને અને અતિ મહેનત કરીને સરકાર વસ્તીની ગણતરી કરે છે, તેમ છતાં પણ તેમાં કંઈક ફેરફાર રહે છે, પણ પ્રભુની ગણતરીમાં કાંઈ પણ ફેર રહેતો નથી અને એવી ગણતરી કરવામાં તેને કાંઈ પણ મહેનત પડતી નથી. એ તો સ્વભાવસિદ્ધ એની મેળેજ પ્રભુના ધ્યાનમાં રમી રહેલું છે અને પ્રભુની નજર આગળ તરી રહેલું છે. પૃથ્વી, આકાશ અને પાતાળમાં એવી કોઈ પણ ચીજ નથી અથવા એવું કોઈ એક પણ રજકણ નથી કે જે પ્રભુની નજર બહાર હોય. તેની આગળ તો સર્વદા સર્વ ખુદ્દુજ છે. એનાથી કાંઈ પણ છુપાવી શકાય તેમ નથી; કારણ કે જાગૃત, સ્વપ્ન, સુષુપ્તિ ને તુર્યા એ ચારે અવસ્થાનો તે જાણનાર છે. આપણા મનના સારા કે માઠા દરેક નાના મોટા વિચારો અને આપણા અંતઃકરણની સૂક્ષ્મ ગુપ્ત ઇચ્છાઓ પણ તેના ધ્યાન બહાર નથી. જ્યાં આપણને અંધાઈ લાગે છે ત્યાં પણ તેને તો સદાકાળ અજવાળું છે; એટલે ભૂત, ભવિષ્ય ને વર્તમાન ત્રણે કાળ તેની નજર આગળ આ વખતેજ અને સર્વદા પ્રત્યક્ષ થઈ રહેલા છે; માટે બાઈઓ !

જેમ બને તેમ એવા અખંડ આનંદરૂપ, સર્વવ્યાપી, સર્વજ્ઞ પ્રભુનું સ્વરૂપ સમજાય તેમ કરો.

૫૬

તું અગાધ પરબ્રહ્મ નિરંજન, કેા અબ તોહીં લહે રે;
અજર અમર અવિગત અવિનાશી, કૌન રહની રહે રે-તું
બ્રહ્માદિ સનકાદિક નારદ, શેષ હું અગમ કહે રે;
સુંદરદાસ બુદ્ધિ અતિ થોરી, કેસેં તોહીં ગહે રે-તું

૭૮-ભકિતમાન બાઇઓ મોહમાં ફસાઇ ગયેલાઓને
કેમ બચાવી લે છે તેનો દાખલો

એક ભકિતમાન વૈષ્ણવ બાઇ હતી. તે ધર્મનું જ્ઞાન મેળવવા અને પ્રભુનું સ્વરૂપ સમજવા સારૂ એક શુરુની પાસે જવા લાગી, શુરુની સેવા કરવા લાગી, વિશ્વાસથી તેની વાણી સાંભળવા લાગી અને શિષ્યની રીતિ પ્રમાણે તેણે પોતાનું સર્વસ્વ શુરુને અર્પણ કરી દીધું.

તે શુરુ શાસ્ત્રની વાતો સમજાવવામાં બહુ હુશિયાર હતો, પણ હજી તેના અંતરના વિકારો શાંત થયા નહોતા. જો કે તે સારી રીતે રહેવા ઇચ્છતો હતો તોપણ કોઇ કોઈ વખત મનમાં હલકા વિચારો આવી જતા, અને તોપણ મનમાં જ્ઞાનના બળે તેવા વિચારોને દાબી દેતો હતો. એક વખતે તે શુરુની નજર પેલી ભઠ્ઠી બાઈ ઉપર બગડી, ત્યારે તે બાઇએ કહ્યું કે, જ્યારે મેં તમને શુરુ કર્યા ત્યારે હું તો માફે સર્વસ્વ તમને આપી ચૂકેલી છું, એટલે મારાથી કાંઈ ના પાડી શકાય તેમ નથી; કારણ કે મારા પાપની જવાબદારી તો તમારા ઉપર છે. ભલે જ્યારે તમારી એવી ઇચ્છા છે ત્યારે આજે મારે ઘેર આવજો.

એ પછી કોઈ પણ રીતે પોતે અને પોતાનો શુરુ વ્યભિચારના મહાપાપમાંથી બચી જાય એટલા માટે તે તજવીજ કરવા લાગી. તેણે એક સુંદર પલંગ બિછાવ્યો અને તે ઉપર ઉંચામાં ઉંચાં જરીનાં શેઠાં તથા કાફીરી શાલો બીછાવી અને પોતાના આંગણ પાસે ખૂબ કાઢવ નંખાવ્યો.

વખતસર શુરુ હાજર થયો અને એ બાઇએ પોતાના ચોરડામાં કરેલો ભભકોસપકો જોઇ તે અજબ થયો. તેણે કહ્યું કે આ બધી ધામધૂમ શામાટે? બાઇએ કહ્યું કે, શુરુ કરતાં હું વધારે

છે ? ત્યારે તે ગુરુએ કહ્યું કે, એવાં શેલાં અહીં બિછાવવાનું કાંઈ કામ નથી. એ ખરાબ થઈ જશે. ત્યારે તે બાઈએ કહ્યું કે, તમે તમારા જન્મારો બગાડવા બેઠા છો, ત્યારે મારાં લૂગડાં બગાડવાની શું ફીકર છે ?

વખતસરનો આ ફટકો તે ગુરુને બહુ ભારે પડ્યો. તે ચેતી ગયો. પોતાની ભૂલ તેણે જોઈ લીધી. તેને લાગ્યું કે, હાય હાય ! આ શું નીચતા ? આવું ખૂરું કામ કાંઈ મારા દરજ્જાને શોભે ? અને આવું મહાપાપ કાંઈ મારાથી થાય ? ત્યારે પછી મારા જ્ઞાનનું ફળ શું ? અરેરે ! આ મને શું સૂઝ્યું ? પ્રભુ બચાવ, બચાવાં એમ વિચારીને બાઈની માફ માગી અને પોતાને પાપમાંથી બચાવી લીધો. માટે તેનો ઉપકાર માનીને મનમાં પસ્તાવો કરતો કરતો તે પાછો પોતાને ઘેર ગયો. આવી રીતે બહી બાઈઓ મોહમાં ફસાઈ ગએલા પુરુષોને પાપથી બચાવી દે છે. માટે આપણી બહેનો પોતાની ફરજો બરાબર રીતે સમજે તથા માણસો પોતાના અંતરના વિકારો ઓછા કરી શકે એવી સૌ બાઈઓએ તજવીજ કરવી જોઈએ, તે પ્રભુપ્રેમથી અને પ્રભુપ્રાર્થનાથી બની શકે છે; માટે ધર્મનું બળ મેળવો, ભગવદ્ આશરાનું બળ મેળવો.

૭૯—પ્રભુના જીવોને ભ્રષ્ટ કરવા એ મહા પાપ છે.

એક ખૂબસુરત બાઈ ઉપર કોઈ શ્રીમંત જીવાનીઆની નજર બગડી. તેથી તે એ બાઈને મેળવવાની તજવીજ કરવા લાગ્યો; પણ એ બાઈ ભલું માણસ હતી. તેને કાંઈ એ બાબતની ખબર નહોતી.

પેલા ફક્કડ જીવાનીઆએ તે બાઈના કોઈ ગરીબ પાડોશીને કહ્યું કે જો તું એ બાઈ મને મેળવી આપે તો હું તને ખુશી કરીશ. તે માણસે કહ્યું કે ઠીક છે હું તજવીજ કરીશ ને વખત આવ્યે તમોને ખબર આપીશ.

એ ગરીબ માણસ એક ભક્ત હતો. તેની ઇચ્છા એવી હતી કે, તે શ્રીમંત જીવાનીઆને તેની ભૂલ બતાવવી અને તે પાપમાંથી બચી જાય તેમ કરવું; પણ સીધી રીતે કરવાથી પૈસાના મદદમાં આંધળો થએલો તે પાપી માને. એમ ન હતો, માટે તે કાંઈક યુક્તિ શોધતો હતો.

એ જીવાનીઆ વારે વારે પેલા ગરીબ માણસને પૂછતો કે કેમ શું કર્યું ? ત્યારે તે કહેતો કે, હજી વાર છે. જરા સપૂર કરો,

હવે થોડા વખતમાં તમોને મેગવી આપીશ.

એ પછી બે ચાર મહિના નીકળી ગયા, એટલામાં તે ખૂબસુરત બાઈ બિમાર પડી અને મરી ગઈ. એ મરી ગઈ ત્યારે પેલા ગરીબ માણસ દોડતો દોડતો પેલા જીવાન શેઠીઆને ઘેર ગયો અને તેને કહ્યું કે, ચાલો આજે તમારું કામ થશે. જલદી કરો, તે બાઈ તમારે માટે તૈયાર છે.

એ શેઠ તો ઇસ્કી ટટું બનીને ઉતાવળો ઉતાવળો ચાલવા લાગ્યો. જઈને જુએ છે તો બાઈનું મુઠકું પડ્યું હતું. તે જોઈને એ જીવાનીઓ બે ચાર કદમ પાછો હટી ગયો. તેનો ચહેરો શીલો પડી ગયો અને તે જડ જેવો થઈ ગયો. ત્યારે પેલા માણસે કહ્યું કે, શું જોઈ રહ્યા છો ? હવે કાંઈ અડચણ નથી, ખુશીથી એ બાઈને મળો. ત્યારે તે જીવાનીઆએ કહ્યું કે, હવે હું શું કરું ? એ તો મરી ગઈ છે. ત્યારે તે માણસે કહ્યું કે, તમને જે જોઈએ છે તે તો બધું છે. તે શ્રીમંતે કહ્યું કે જીવ નથી. એ સાંભળીને તે ભકતે કહ્યું કે, એ નીચ માણસ ! ત્યારે તું પ્રભુના જીવને જ બ્રહ્મ કરવા ઇચ્છે છે કે ? જીવોના તમે દુશ્મન છો કે ? આપણા પવિત્ર આત્મા કે જે પરમાત્માનો અંશ છે તેને જ તમે બ્રહ્મ કરવા ઇચ્છો છો કે ? અને તેને જ તમે નરકમાં નાખવા માગો છો કે ? આ કરતાં વધારે મોટું પાપ બીજું શું ? અને મહાન પ્રભુના પવિત્ર જીવોને અપવિત્ર કરવા એ કરતાં પ્રભુ સાથે વધારે દુશ્મનાઈ બીજી કયી ? માટે ભાઈઓ ! આપણાથી એવાં અઘોર પાપ ન થઈ જાય એ સંભાળો અને ભૂલ્યે ચૂક્યે કે સોખત કસોખતથી એવાં પાપ થઈ ગયાં હોય તો તેને માટે ખરેખરા દિલગીર થઈને શુદ્ધ અંતઃકરણથી પ્રભુની માફી માગો અને હવે પછી કોઈ પણ જાતનાં પાપ આપણાથી ન થાય તે માટે સદેવ મહાન દયાળુ ઇશ્વરની પ્રાર્થના કરતા રહો.

૮૦-વહાલામાં વહાલી ઇચ્છાઓજ આપણે પ્રભુને અર્પણ કરવી જોઈએ.

ભક્તિમાર્ગનો, દુનિયાના સર્વ ધર્મોનો અને અસલના તથા હાલના સર્વ મહાત્માઓનો એજ સિદ્ધાંત છે કે, આપણી વહાલામાં વહાલી ચીજ આપણે પ્રેમપૂર્વક મહાન પ્રભુને અર્પણ કરવી જોઈએ, એનુંજ નામ મહાચર છે અને એનુંજ નામ સાચું બળિદાન છે. આપણું અંતઃકરણ પણ એ વાત કબૂલ કરે છે, તેથી

સિદ્ધ થાય છે કે, પ્રભુને રાજ કરવામાટે આપણી વહાલામાં વહાલી વસ્તુ તેને આપી દેવી જોઈએ. આ સિદ્ધાંત સમજ્યા પછી હવે આપણે એ તપાસવું જોઈએ કે, આપણી વહાલામાં વહાલી વસ્તુ કયી છે? પશુઓ, ઘર, ખેતર, ધન, સ્ત્રી, પુત્ર, શરીર વગેરે બધી વસ્તુઓ કરતાં આપણી ઇચ્છાઓ આપણને બહુ વહાલી છે; કારણ કે આપણી ઇચ્છા સુખખ થતું હોય તો ધન ઉપર પૂજો મૂકીએ છીએ, બાઈડીછોકરાં ત્યજ દઈએ છીએ, ગામગરાસ છોડી દઈએ છીએ અને જો આપણી ઇચ્છાઓ પાર પડતી હોય તો આપણે મરવાને પણ તૈયાર થઈએ છીએ. દુકામાં દુનિયામાં કેઈ પણ કામ એવું નથી કે જે આપણી ઇચ્છાઓ પાર પાડવા માટે આપણે ન કરીએ. આટલી બધી આપણી ઇચ્છાઓ આપણને વહાલી છે; એટલુંજ નહિ પણ આપણી ઇચ્છાઓમાં આખા જગતની બધી વસ્તુઓ આવી જાય છે. એવી ઇચ્છા બળવાન છે, માટે આપણી તે ઇચ્છાજ પ્રભુને આપી દેવી જોઈએ; એટલે સર્વસ્વ આપી દેવાય છે. એ સિવાય જે કંઈ આપણે તે અધુરુંજ છે; એટલે એવું જરા જરા આપવાથી પ્રભુને સંતોષ થતોજ નથી, એ નક્કી સમજજો. માટે ભાઈઓ ! જો કલ્યાણની ઇચ્છા હોય તો સર્વાત્મભાવથી-મનવચનકર્મથી ને તનમનધનથી પ્રભુની ઇચ્છાને આધીન થાઓ અને પ્રભુના હુકમો પાળો.

૮૧-આપણી ઇચ્છા તે આપણી જીંદગીની ચાવી છે માટે તે ચાવી પ્રભુને સોંપી દેવી જોઈએ.

આપણી જીંદગીની ચાવી આપણી ઇચ્છા છે; કારણ કે જેવી આપણી ઇચ્છા હોય તે પ્રમાણેની ઉત્તમ કે અધમ જીંદગી ભોગવી શકાય છે. આવી રીતે આપણી જીંદગીની ચાવી આપણીજ ઇચ્છા હોવાથી એ ચાવીને આપણા હાથમાં રાખવી એ બહુજ જોખમની વાત છે; કારણ કે આપણું મન બહુ ચંચળ છે, તે આપણી ઇચ્છાઓને કેમ ફેરવી નાખશે ને કેમ ફોરવી જશે, એ આપણે જાણી શકતા નથી; માટે એ ચાવી આપણા હાથમાં રાખવામાં કૌચકો નથી. એ ખરેખરા જોખમની ચાવી તો સમર્થમાં સમર્થ ને ભલામાં ભલા પ્રભુના હાથમાંજ સોંપવાથી સલામત રહી શકાશે. અનંત દયાવાળા કૃપાના સાગર મહાન પ્રભુને છોડી આપણા હાથમાં એ ચાવી રાખવી એ તો વાંદરાના હાથમાં તલવાર આપવા

જેવું છે. માટે ભાઈઓ ! જરા વિચાર તો કરી જુઓ ! જીંદગીના જોખમની ચાવી આપણે તે શામાટે સંભાળવી જોઈએ ? એ ચાવી તો પ્રભુને સોંપી દેવામાંજ હડાપણ છે, મજા છે ને નિર્ભયપણ છે; માટે ભાઈઓ ! જેમ અને તેમ જલદીથી એ જીંદગીના જોખમની ચાવી પ્રભુની સોંપી દો, પ્રભુને સોંપી દો.

૮૨-ઈશ્વર આપણું સર્વસ્વ છે તથા ઈશ્વર સૌ ગુણે પરિપૂર્ણ છે.

એની ઈચ્છાથી આપણે ઉત્પન્ન થયા છીએ, માટે તે આપણો કર્તા છે.

એજ આપણને નિભાવે છે, માટે આપણો પાલનકર્તા પણ તેજ છે.

આપણાં માળાપના અંતરમાં તેણે પ્રેમ આપ્યો છે, માટે તે આપણો પિતા છે.

આપણને સારાં કામ કરવાની તે બુદ્ધિ આપે છે, માટે તે આપણો શુરુ છે.

મુવા પછી તે આપણો ઉદ્ધાર કરનાર છે, માટે તારનાર પણ તેજ છે.

આકૃતની વખતે તથા દરરોજ રાતે તે આપણી સંભાળ લે છે, માટે આપણો રક્ષક પણ તેજ છે.

તે આપણો કર્તા છે, પાલનકર્તા છે, બુદ્ધિદાતા છે, રક્ષક છે, તારનાર છે, માતાપિતા છે, સાચો સગો છે, સ્વામી છે, શેઠ છે, મિત્ર છે અને સર્વસ્વ છે. ટુંકામાં તે નિર્ધનનું ધન છે, નિર્બળનું બળ છે અને દુઃખીઓનો દિલાસો છે.

પ્રભુ પૂર્ણ પવિત્ર છે, સદાય સત્ય છે, સર્વસમર્થ છે, અતિ સુંદર ને અખંડ વૈભવવાળા છે. ઘણાજ સુખી, સદાય આનંદી, બહુ હાલ્યા, બહુ ચતુર, ઘણા દયાળુ, અતિશય કૃપાળુ, મહા ક્ષમાવાન અને સર્વ શુભ ગુણોના ભંડાર તથા સકળ ગુણોના નિધિ છે.

તે રાજના રાજા, દેવોના દેવ, સૌથી મોટામાં મોટા, સૌથી સરસ અને સર્વને માથે શ્રેષ્ઠતાથી રહેલા સૌના પૂજનીય દેવ છે.

તે સૃષ્ટિ પહેલાં પણ હતા, હાલ પણ છે અને પ્રલય પછી પણ રહેશે.

બળવાનોને બળ તેણે આપ્યું છે. હડાપણવાળાને હડાપણ તેણે આપ્યું છે. ધનવાનને ધન, રૂપવાનને રૂપ અને સત્તાવાળાને સત્તા પણ તેણે આપેલી છે. ટુંકામાં યાદ રાખજો કે સર્વ શુભ ગુણો

પ્રભુના પોતાના છે, તેમાંથી તેણે કૃપા કરીને સૌને જરા તરા કાંઈ કાંઈ ગુણો આપેલા છે; કારણ કે ઈશ્વર સૌ ગુણો પરિપૂર્ણ છે અને પોતાના જેવા સૌને પૂર્ણ કરવા ઇચ્છે છે. એવા તે દેવાધિદેવ ને દયાળુ પિતા છે.

અગ્નિમાં ઉષ્ણતા, જળમાં ઠંડક, સૂરજમાં તેજ, ચંદ્રમાં શાંતિ, હીરામાં ઝગકાટ અને ફૂલમાં સુગંધ તેણેજ આપી છે.

એના હુકમથીજ સૂરજ તપે છે, એના હુકમથીજ વરસાદ વરસે છે, એના હુકમથીજ વાયુ વાય છે, એના હુકમથીજ સસુદ્રમાં ભરતીઓટ થાય છે, એના હુકમથીજ નદીઓ વહે છે અને એના હુકમથીજ ઋતુઓ એક પછી એક આવે છે ને જાય છે તથા એના હુકમથીજ રાત્રિ ને દહાડો થાય છે. દુકામાં આ જગતમાં બધું એના હુકમથીજ થાય છે.

કાનમાં સાંભળવાની શક્તિ, આંખમાં જોવાની શક્તિ, નાકમાં સુંઘવાની શક્તિ, દાંતમાં ચાવવાની શક્તિ, પગમાં ચાલવાની શક્તિ અને જીભમાં જોલવાની શક્તિ, એ બધી પ્રભુનીજ શક્તિ છે અને તે દયાળુ પ્રભુએ આપણા ઉપર દયા કરીનેજ આપેલી છે.

વીજળીમાં ઝડપ, પવનમાં જોસ અને વરાળમાં બળ તેણેજ મૂકેલું છે.

તે આગળ છે, તે પાછળ છે, તે જમાણી બાબુએ છે, તે ડાબી બાબુએ છે, તે ઉપર છે, તે નીચે છે, તે બહાર છે અને તે અંદર પણ છે. એવી કોઈ પણ જગ્યા નથી કે જ્યાં તે ન હોય. દુર્ગરની ટોચ ઉપર, સસુદ્રના તળીઆમાં, વેરાન જંગલના મધ્યમાં, અંધારી ગુફામાં અને આપણા હૃદયમાં પણ તે છે.

જેમ સસુદ્રમાં માછલાં છે, હવામાં પક્ષી છે અને માના પેટમાં બચ્ચાં છે તેમ સદાય તે આપણી અંદર છે અને આપણે તેની અંદર છીએ. દુકામાં ફૂલમાં જેમ દોરો હોય છે અને દોરામાં જેમ ફૂલ હોય છે, તેમ આપણે પ્રભુમાં છીએ અને પ્રભુ આપણામાં છે.

પદ-રાગ બનજારો

પરબ્રહ્મ અનંત અપારા, કેમ વર્ણવું હું ગુણ તારા. (ટેક)
પ્રભુ શિર્ષ ધરે તુજ ચરણે, મને રાખો સ્વામી શરણે;
છો આત્માના આધારા, કેમ વર્ણવું હું ગુણ તારા.
પ્રભુ પ્રાણીનાં દુઃખ કાપો, સદ્ગુણો સૌને આપો;
વાહ સૃષ્ટિના કરનારા, કેમ વર્ણવું હું ગુણ તારા.

સહુ પ્રાણીના છે ત્રાતા, અને તાત માતા ને બ્રાતા,
 દીન દાસ છીએ સૌ તારા, કેમ વર્ણવું હું ગુણ તારા.
 તમે સ્થાવર જંગમ ધાતા, છે શાંતિતણા રે પ્રદાતા,
 છે પાઠ અપાર તમારા, કેમ વર્ણવું હું ગુણ તારા.
 તમે નિર્વિકાર નિરંજન, કરો ભક્ત તણા દુઃખ ભંજન;
 છે સૃષ્ટ વસ્તુથી ન્યારા, કેમ વર્ણવું હું ગુણ તારા.
 નથી વર્ણનશક્તિ મુજને, નથી વર્ણવી શકતો તુજને;
 છે પૂર્ણ બ્રહ્મ અપારા, કેમ વર્ણવું હું ગુણ તારા.
 હું છું સેવક દીન તમારો, કરુણાથી કરો નિસ્તારો;
 છે પ્રાણી પાલનહારા, કેમ વર્ણવું હું ગુણ તારા.
 તુજ સમો સૃષ્ટિમાં ન કોએ, તો ઉત્તમ ક્યાંથી હોયે;
 હે ત્રિલોક સરજનહારા, કેમ વર્ણવું હું ગુણ તારા.

૮૩-મહાન પ્રભુ તો સૌને મળવા તૈયારજ છે.

મોટા લોકો ગરીબ માણસોની સાથે બોલવા ઇચ્છતા નથી, તેઓને ગરીબ માણસોની સાથે ભેળાતાં અપમાન લાગે છે અને મનમાં એક જાતની સુગ થાય છે; એટલુંજ નહિ પણ ગરીબોની સાથે ભેળાવામાં તેઓ પોતાના દરજ્જાથી હલકું સમજે છે, તેથી કેટલાક મોટા શેડીઆઓ, ન્યાયાધીશો અને રાજાઓ એવા ગરીબ લોકોની સાથે વાતચીત કરવા માટે હુભાપીઆઓ (ઈન્ટરપ્રીટર) રાખે છે; પણ રાજાઓનો રાજા અને મહારાજાઓનો મહારાજા, અનંત બ્રહ્માંડનો નાથ દયાળુ પ્રભુ તો આપણી સાથે વાત કરવાને હમેશાં ને હરથડી તૈયાર છે. તેને કોઈ નાના કે મોટા નથી, પણ માત્ર આપણી એકાગ્રતાની ને વિશ્વાસનીજ ખામી છે. બાકી તે તો એટલો બધો દયાળુ છે કે આપણી સાથે વાતો કરવા માટે તે દર પળે તૈયાર છે; પણ આપણેજ આપણું મન મોટા પ્રપંચોમાં લગાડી દઈને તેનો લાભ લેતા નથી.

રાજાઓ અને ખીજા મોટા લોકો ગરીબ લોકોને ઘેર જવા આહ્વાન નથી અને કદાચ એવા મોટા લોકોને ઘેર લાવવા હોય તો મોટી ધામધુમ કરવી પડે છે ને ઘણી અડચણો લોગવવી પડે છે; પણ પ્રભુને આપણા અંતરમાં લાવવા માટે તે તો જ્યારે કહીએ ત્યારે તૈયાર છે. એને કોઈ સાથે ક્યારેય પણ વાંધો નથી. આપણે શુદ્ધ અંતઃકરણ રાખીને-૬૬ આશરો રાખીને ભગવદ્-

આવેશ રાખીએ એટલે તે દયાળુ પ્રભુ આપણા અંતરમાં આવવાને દર પળે તૈયાર છે. એ કાંઈ બહારની ધામધુમ કે મોટાઈ માગતો નથી; પણ તે તો માત્ર આપણી પવિત્રતા ને આપણો કાંઈ પણ અંતરાયવિનાનો પ્રેમજ માગે છે. એ એ વસ્તુ જે આપણામાં હોય તો પછી તે કાંઈ આપણાથી દૂર નથી અને આપણે તેનાથી દૂર નથી; માટે એ કૃપાભિલાષી ભાઈઓ અને બહેનો! દયાળુ પ્રભુ પાસેથી અંતરની શુદ્ધતા ને પ્રભુપ્રેમ માગવાની પ્રાર્થના કરો.

૮૪-મોટા લોકોની પેઠે પ્રભુને મળવા માટે અગા- ઉથી ટાઈમ નક્કી કરવો પડતો નથી.

આપણે જોઈએ છીએ કે મોટા લોકોને મળવાના કાંઈ ચોક્કસ ટાઈમ હોય છે. જેમ કે કોઈ પોતાની મુલાકાતનો વખત સવારનો રાખે છે, કોઈ સાંજનો રાખે છે, કોઈને રાત્રે અનુકૂળતા હોય છે, કોઈ અઠવાડિયામાં એકાદ વખત પોતાની મુલાકાતનો લાભ આપે છે અને આપણા દેશી રાજાઓનાં દર્શન તો માંડમાંડ કોઈ વાર-તહેવારેજ અને તે પણ દૂરથીજ થાય છે; પણ રાજાઓના રાજા અને દેવોના દેવ તથા કાળના પણ કાળ અનંત બ્રહ્માંડના નાથ દયાળુ પ્રભુ તો જ્યારે તમારી તેને મળવાની ઈચ્છા થાય ત્યારે તે તૈયારજ છે. તેને કાંઈ આપણા શેઠીઆઓ કે રાજાઓની પેઠે વખતનો વાંધો નથી, તેમજ એ કાંઈ ગરીબ કે તવંગર, બાળક કે ઘરડાં, મૂર્ખ કે વિદ્વાન અને ઉચ્ચ કે નીચ જેતો નથી; પણ તે તો માત્ર આપણો પ્રેમ જીએ છે. જે આપણા અંતઃકરણમાં પ્રભુપ્રેમ હોય તો જ્યારે ઈચ્છા કરીએ ત્યારે પ્રભુમય થઈ શકીએ તેમ છીએ; માટે ભાઈઓ! દયાળુ પ્રભુની દયાનો લાભ લઈ વારંવાર આપણા હૃદયમાં પ્રેમભાવથી પ્રભુને પધરાવવાની તજવીજ કરો.

આપણા શ્રીમંતો અને આપણા અધિકારીઓને પોતાની મુલાકાત માટે સુંદર મંડપો, મોટી સભાઓ અને આલેસાન દીવાનખાનાંઓ તથા આપણી, પાનસોપારી ને અત્તરશુલાબ જેઈએ છીએ; પણ મહાન પ્રભુને આપણી મુલાકાત માટે એવું કાંઈ પણ જોઈતું નથી. તે તો સવારે, બપોરે, સાંજે, રાત્રે, જ્યારે કહો ત્યારે અને જ્યાં કહો ત્યાં હાજર છે. એ નથી કહેતો કે મને મંડપ કે દીવાનખાનું જોઈએ. તે તો ડુંગરની ટોચ ઉપર, અંધારી શુક્રમાં, આપણી ઓરડીમાં, વનમાં, નદીકિનારે, વહાણોમાં,

મંદિરમાં અને રસ્તામાં ચાલતે ચાલતે પણ આપણી મુલાકાત લઈ શકે છે. કોઈ પણ ઠેકાણે તે દયાળુ આપણને મળવા તૈયાર છે, પણ સરતમાત્ર એટલીજ છે કે આપણે તેની અખંડ દયાને સમજીને એ દયાનો લાભ લેવો જોઈએ. એટલે કે પ્રભુની મોટાઈ અને આપણી નિર્બળતા સમજીને દીનતાથી પ્રભુનું શરણ ધરી લેવું જોઈએ. પ્રભુના ચરણના શરણવિના અખંડ શાંતિનો ખીજો કોઈ પણ રસ્તો નથી; માટે બાઈઓ ! પ્રભુની મોટાઈ સમજીને પ્રભુના શરણમાં આવો, પ્રભુના શરણમાં આવો.

૮૫-ટીકીટ લઈ લ્યો, નહિ તો ટ્રેન ઉપડી જશે ને તમે રહી જશો.

રેલવેમાં તો ફર્સ્ટ ક્લાસ, સેકન્ડ ક્લાસ ને થર્ડ ક્લાસ એવા વર્ગ હોય છે. કેટલાક મુલકમાં એથી પણ વધારે વર્ગ હોય છે. જેની પાસે જે પ્રમાણે પૈસા હોય તે પ્રમાણે ટીકીટ લેવી જોઈએ. આપણી પાસે પૈસા થોડા હોય અને એવા મિત્તજમાં રહીએ કે હું તે થર્ડ ક્લાસમાં શું કરવા બેસું ? એ કેમ કામ આવે ? આપણે એવા મિત્તજમાં ને એવા વિચારમાં રહીને ટીકીટ લેતાં વાર લગાડીએ અને પછી ટ્રેન ઉપડી જાય ત્યારે હાય હાય કરીએ એમાં શું વળે ? આપણી પાસે વધારે પૈસા ન હોય તો હલકા વર્ગની પણ ટીકીટ લઈ લેવી જોઈએ; કારણ કે સેકન્ડ ક્લાસવાળા ને ફર્સ્ટ ક્લાસવાળા વહેલા પહોંચે ને થર્ડ ક્લાસવાળા મોડા પહોંચે એવું કાંઈ નથી; માત્ર સગવડતામાં ફેર છે અને વધુ પૈસાવાળા વધુ સગવડતા લોગવી શકે એમાં કાંઈ નવાઈ નથી; પણ એવી સગવડતા લોગવવાની આપણામાં શક્તિ ન હોય તો તે સાડ કાંઈ ખાલો વાતોમાં ને વાતોમાં સ્ટેશનપર પડયું રહેવું જોઈએ નહિ, પણ આપણી સ્થિતિ પ્રમાણે ટીકીટ લઈ ટ્રેનમાં બેસી જવું જોઈએ, કે ધક્કા મુક્કી ખાતે ખાતે પણ અંતે ધારેલા મુકામે પહોંચી શકાય.

બાઈઓ ! આ ટ્રેન કયી ? એ ટીકીટ કયી ? અને એ મુકામ કયો ? એ ખબર છે ? સર્વવ્યાપક સર્વશક્તિમાન અનંત બ્રહ્માંડના નાથ મહાન પ્રભુનો પવિત્ર રસ્તો એ આપણી સાચી ટ્રેન છે; કર્મ, યોગ, તપ, તીર્થ, વ્રત, દાન અને જ્ઞાન તથા ભક્તિ એ ટીકીટ છે; અને મોક્ષધામમાં, હરિની હજુરમાં અનંતકાળનાં

સુખ ભોગવવા જવું એ આપણે છેવટનો ધારેલો મુકામ છે; એ અલૌકિક ઈશ્વરી મુકામમાં જવાનો હક્ક પણ સૌને છે અને ટ્રેન પણ સૌને માટે છે; પણ ટીકીટમાં ફેર છે. જેનામાં જેવી જાતની યોગ્યતા હોય તે પ્રમાણે તેણે જલદી જલદી ટીકીટ લઈ લેવી જોઈએ; કારણ કે ટ્રેનને ઉપડી જતાં વાર લાગતી નથી, એટલે કે મોત આવતાં કાંઈ વાર લાગતી નથી. માટે કોઈ પણ જાતની ટીકીટ લઈને પ્રભુના રસ્તામાં આવી જાઓ ! પ્રભુના રસ્તામાં આવી જાઓ ! !

જે એમ વિચાર કર્યા કરશે કે, અમે કાંઈ યોગ સાધી શકીએ તેમ નથી, અમે કાંઈ તપ કરી શકીએ તેમ નથી, અમે કાંઈ યજ્ઞ કરી શકીએ તેમ નથી અને અમે કાંઈ મનવાણી કે બુદ્ધિથી જાણ્યા જાય નહિ એવા અનિર્વચનીય પ્રભુના સ્વરૂપનું જ્ઞાન પણ મેળવી શકીએ તેમ નથી અને એ સિવાય ભક્તિમાર્ગની જે નાની નાની વાતો રહી તેમાં શું વળે ? એમ ધારીને જે એ ટીકીટ પણ નહિ લઈએ તો ટ્રેન ઉપડી જશે ને આપણે રહી જઈશું તેથી ફેરો માથે પડશે; માટે ભાઈઓ ! જેવી આપણને સગવડતા હોય, જે પ્રમાણે જ્ઞાન હોય, જે પ્રમાણે સંત તથા ગુરુ મળ્યા હોય અને જે પ્રમાણેના સંજોગો હોય તેવી જાતની ટીકીટ લઈ, એટલે કે તેવા ધર્મો પાળી પ્રભુના રસ્તામાં આવી જાઓ ! પ્રભુના રસ્તામાં આવી જાઓ ! એટલે પછી મોક્ષધામ કાંઈ દૂર નથી.

૮૬—એક ડોશીનો અફસોસ અને મહાત્માનો ઉપદેશ.

એક ડોશીને ફક્ત એકજ દીકરો હતો. તે બીમાર પડ્યો અને દૈવેચ્છાથી ગુજરી ગયો. ડોશી જરા લેલાગુ જેવી, રજનું ગજ કરે તેવી અને વેવલી હતી, તેને બહુ વસતું લાગ્યું. એકનો એક જુવાન દીકરો મરી જાય એ કોને સાડું લાગે ? સૌને વસતું તો લાગેજ; પણ આ ડોશીનો વલોપાત તો કાંઈ અહ્ભુત જ હતો. તેની આંખોમાં શ્રાવણભાદરવો અને એની છાતીનું ફૂટવું તો સીતમજ હતું. ગમે તેવા દૂર માણસને પણ એ વખતે દયા ઉપજે તેવું હતું; પણ તેમાં ઉપાય શું ? આપણને દયા આવે પણ કાળને દયા આવે એમ ક્યાં છે ? થોડી વારમાં સગાંવહાલાં ભેળાં થયાં અને મુઠદાને સ્મશાને લઈ જવાની ઉતાવળ કરવા લાગ્યાં; પણ ડોશી સમજે નહિ. તે તો પોતાના દીકરાના મુઠદાને

પકડીને બેઠી, ને કહેવા લાગી કે એ મારો એકનો એક દીકરો મરેજ કેમ ? ગમે તેમ થાય પણ હું તેને નહિ લઈ જવા દઉં. ચાહે તો મને પણ લેખી બાળી મૂકો, પણ હું એને બાળવા નહિ દઉં. અરે કોઈ મારા દીકરાને જીવતો કરો ! અરે કોઈ મારા દીકરાને જીવતો કરો ! જે કહો તે આપું પણ કોઈ જીવતો કરો ! આવી રીતે ડાશી વિલાપ કરવા લાગી.

એક તરફ ડાશીનું કંઠપાંત ને બીજી તરફ શબને શ્મશાનમાં લઈ જવાની નાતવાળાઓની ઉતાવળ, તેથી ત્યાં બહુ ગડબડ થઈ રહી. નાતવાળાઓ કહેવા લાગ્યા કે એ રાંડની તો ડાગળી ચરકી ગઈ છે, કાંઈ શબને ઘરમાં ઘાલી મૂકાય ? ગામમાં મુડદું પડ્યું હોય ત્યાંસુધી સગાંવહાલાંઓથી જમાય કેમ ? અને પાછા આપણે નાહીએ ઘોઈએ ક્યારે ? એ તો રાંડ વેવલી છે પણ આપણા શું હાલ થાય એ તો વિચારો ? બીજાએ કહ્યું કે આપણાથી કાંઈ જોરજુલમથી લઈ જવાય ? એ તો એ માને ત્યારે જવાય. ત્યારે ત્રીજાએ કહ્યું કે એ ન માને તો એને પણ લેખી કુંડી આવીએ એટલે પીડા પતી. કોઈક દહાડો એને પણ મૂકવા જવું પડશે ના ? માટે આજેજ લેખાલેખું કામ ઉકેલી દઈએ.*

બિચારી ડાશી જ્યારે છાતીફાટ કંઠપાંત કરે છે, ત્યારે નાતવાળાઓ તેનાજ ઘરમાં ઉભા ઉભા આવે પ્રસંગે નછાજતી ઉતાવળ કરે છે અને ન બોલવાના બોલ બોલે છે; એટલુંજ નહિ પણ શ્મશાનની શાંત જગ્યા કે જ્યાં મુવેલાંઓની પાછળ છેવટની ઈશ્વર-પ્રાર્થના કરવી જોઈએ અને જેને બાળવા ગયા હોય તેના પુણ્યાર્થે તેની પાછળ કાંઈ લલાં કામો કરવાના સંકલ્પ કરવા જોઈએ, તેને બદલે શ્મશાનમાંજ ચિતાની પાસેજ ન કરવાની વાતો કરાય છે ને ન કરવાનાં કામો કરાય છે.

આપણા લોકોની ધર્મસંબંધી લાગણી એટલી બધી બુઠી થઈ ગઈ છે કે શ્મશાનમાં ગયા છતાં ને મુડદાને બળતું જોયા છતાં પણ આપણને શ્મશાનવૈરાગ્ય પણ ઉપજતો નથી. જાણે આ પછે તો અમરપટોજ લખાવીને આવ્યા હોઈએ, એવી રીતે ચિતા પાસે બેઠા બેઠા પણ ગપ્પાં હાંકીએ છીએ, પણ એ કેટલું બધું પાપ છે એ સમજતા નથી; અને આપણાં સગાંઓને ચિતામાં કુંકાતાં

* આપણા નાતવાળાઓ એકબીજા તરફ આવા પ્રસંગે પણ ફેવી લાગણી ધરાવે છે તેનો આ નમુનો તો જુઓ !

જેવા છતાં પણ—એક દિવસ આપણે પણ એવીજ રીતે કુંકાઈ જવાના છીએ; માટે કાંઈક રૂડું કરી લઈએ, એવો ખ્યાલ આપણા મનમાં આવતો નથી. પ્રભુ ! દયા કર ! અમારી ઉપર દયા કર ! !

ડોશીના ઘર પાસે જ્યારે આવી રીતે ગડબડ મચી રહી હતી, ત્યારે ત્યાં એક સાધુ આવી નીકળ્યો. તેણે કહ્યું કે કયા હે ? લોકોએ કહ્યું કે, આ ડોશીનો બિચારીનો એકનો એક દીકરો હતો તે મરી ગયો છે. હવે તેને કાઢી જવો છે પણ ડોશી માનતી નથી. બિચારીની ડાગળી ચરકી ગઈ છે. એ તો કહે છે કે કોઈ મારા છોકરાને જીવતો કરો.

સાધુએ કહ્યું, “ઉસમે” કયા ખડી ખાત હૈ ? અબી હમ જીતા કરતા હૈ ! કીધર હૈ વો લડકા !” એમ કહીને તે સાધુ શબની પાસે ગયો.

ડોશીએ જાણ્યું કે પ્રભુએ મારી દાદ સાંભળી. આ મહાદેવજી ખાવાનું રૂપ લઈને આવ્યા છે તે જરૂર મારા વહાલીઆને જીવતો કરશે. એમ સમજીને ડોશી તો હર્ષમાં આવી ગઈ ને તે સાધુને પગે પડવા તથા ખોળા પાથરવા લાગી.

બે ચાર સવાલો પૂછીને મહારાજ તો કાંઈ મંતર લખવા લાગ્યા. સૌ ધ્યાનથી જોવા લાગ્યા ને ડોશી રડતી બંધ થઈ ગઈ. જરા વાર પછી તે સાધુએ કહ્યું કે, માઈ ! એક રૂપીઆ ચાહીએ. ડોશી જરા માલવાળી હતી. તેણે કહ્યું કે, મહારાજ ! જો છોકરો સાંભળે થતો હોય તો એક શું ? સૌ રૂપીઆ આપું. એમ કહી અંદરના ખીજા ઓરડામાંથી રૂપીઆ લાવવા માટે તે ઉઠી; એટલામાં મહારાજે કહ્યું કે “માઈ તુમેરા ઘરકા રૂપીઆ કામ નહિ લગેગા, જીસકા ઘરમે” કોઈ આદમી ન મરા હોવે, ઉસકા રૂપીઆ ચાહીએ, એસા રૂપીઆ મિલે તો અબી તેરા લડકા જીતા હોવે.”

ડોશીએ જાણ્યું કે એમાં શું મોટી વાત છે, હમણાં ગામમાંથી રૂપીઆ લઈ આવીશ, એમ ધારી શબની પાસે તે સાધુને બેસાડી દોડતી દોડતી રૂપીઆમાં ગઈ. જઈને પડોશજીને કહ્યું કે, જલદી જલદી એક રૂપીઆ આપો તો મારો છોકરો જીવતો થાય. પડોશજીે કહ્યું કે જો તારો છોકરો જીવતો હોય તો એકને બદલે બે રૂપીઆ લઈ જાની. એમ કહી પડોશજી રૂપીઆ લેવા ઘરમાં ચાલી, એટલામાં ડોશીએ કહ્યું કે, બાઈ સજીર, તમારા ઘરમાં કોઈ મરી તો નથી ગયું ? જો કોઈ પણ મરી ગયું હોય તો તમારા ઘરનો રૂપીઆ ન ખર્ચે, ત્યારે પડોશજીે કહ્યું કે બે મહિના ઉપર મારી સાસુ

મરી ગયાં છે. ડાશી બીજે ઘેર ગઈ, તેણે કહ્યું કે મારી ધાવણી છોકરી મરી ગઈ છે. ત્રીજે ઘેર ગઈ, તેણે કહ્યું કે મારો દાદો મરી ગયો છે. ચોથે ઘેર ગઈ, તેણે કહ્યું કે મારો વર મરી ગયો છે. પાંચમે ઘેર ગઈ, તેણે કહ્યું કે મારી વહુ મરી ગઈ છે. છઠ્ઠે ઘેર ગઈ, તેણે કહ્યું કે મને કમુવાવડ થઈ ગઈ છે. સાતમે ઘેર ગઈ, તેણે કહ્યું કે મારો બાપ મરી ગયો છે, એમ કરતાં આખું ગામ રખડીને બપોર થઈ ગયા, પણ જેને ઘેર કોઈ પણ માણસ ન મરી ગયું હોય એવું એક પણ ઘર મળ્યું નહિ. એ પછી તે પાસેના બીજા ગામડામાં ગઈ; ત્યાં પણ એમજ. ત્રીજા ગામડામાં ગઈ ત્યાં પણ એવું ઘર ન મળ્યું. પછી ચોથા ગામડામાં ગઈ ત્યાંથી પણ ખાલી હાથે પાછી ફરી.

ચાર ચાર ગામ રખડયા છતાં ને ઘેરે ઘેર ભટક્યા છતાં પણ, જેને ઘેર કોઈ પણ માણસ ન મરી ગયું હોય, એવું એક પણ ઘર મળ્યું નહિ; તેથી ડાશીની ખાત્રી થઈ ગઈ કે મરવું એ તો જગતનો નિયમજ છે. એટલુંજ નહિ પણ મારી પેઠે હજારો જણનાં છોકરાં મરી ગયાં છે, તે છતાં પણ તેઓ બધાં કઠણ થઈને રહેલાં છે, તેમ મારે પણ કઠણ થઈને રહેવું જોઈએ; એવા વિચારથી તેને જરા ધીરજ આવી.

છેવટ સાત આઠ ગાઉ રખડીને થાકીપાકી લોથપોથ થઈને સોજે ઘેર આવી અને સાધુને કહ્યું કે, મહારાજ ! તમે માગો છો એવો રૂપીઓ તો ક્યાંઈ મળતો નથી. હું ચાર ગામ રખડી આવી પણ કોઈ ઘર એવું ન મળ્યું કે જ્યાં કોઈ પણ માણસ મરી ગયું ન હોય. ત્યારે મહારાજે કહ્યું કે, ચાર ગામ તો શું પણ આ દુનિયા જેવી બીજી હજારો દુનિયામાં ફરી વળીએ તો પણ એવું ઘર નહિ મળે; કારણ કે આપણે મરવાને માટેજ જન્મ્યાં છીએ. રામ ને કૃષ્ણ પણ ચાલ્યા ગયા, ઈંદ્ર પણ અગણિત થઈ ગયા અને બ્રહ્માનો પણ પાર ન રહ્યો; ત્યારે આપણે તે શું ખિસાતમાં ? તારા ઠીકરા સાડે કાંઈ પ્રભુના નિયમો થોડાજ ફરી જવાના છે ? માટે હવે ફોગટની હાથ હોય કર નહિ. વૈષ્ણવજન થઈને શોક શું કરે છે ? આપણે શોક કરીએ તો પ્રભુ, દિલગીર થાય છે માટે હવે તો ભગવદ્દય્યાને આધીન થઈને ધીરજ રાખ ને પ્રભુનું સ્મરણ કર કે જેથી આત્માનું કલ્યાણ થાય.

૮૭-પ્રથમ દૂખતાન બચાવો ને પછી ઉપદેશ કરો.

એક છોકરો બાબુલનાથના તળાવમાં પડી ગયો હતો, તે નીકળવાને તરફડિયાં મારતો હતો પણ કાંઈ ઉપાય હાથ આવતો નહોતો, તેથી દૂખી મરવાની તૈયારીમાં હતો; એટલામાં ત્યાં તેનો મહેતાજી આવી ચડ્યો. ખુદ્દિના ભાંડાર પાંતુજી-મહેતાજીએ તે છોકરાને દૂખતો જોઈને કહ્યું કે, હરામખોર! એજ લાગનો, માઈ કહ્યું નહોતો માનતો તે લે હવે લકુંઓ. હું રોજ કહેતો કે પાણીની મસ્તી ન કરો, નિશાળમાંથી ભાગી ન જાઓ, માબાપનું કહ્યું કરો, ગુરુની સેવા કરો પણ તમે લોકો એવા પાજી છો કે માઈ કહ્યું માનતા નહોતા, એનું ક્ષણ જોયું કે ? હજી તો તું જ્યારે નિશાળે આવીશ ત્યારે તારી ખબર લઈશ. તારાં હાડકાંના ખુડદો કર્યા વિના તું કાંઈ પાધરો થાય તેમ નથી. બોલ હવે અછલ આવી કે નહિ ? હવે માઈ કહ્યું માનીશ કે નહિ ? બોલ જલદી, કે હજી પણ વધારે ખાસડાં ખાવાં છે ? જો હવેથી કદિ પણ પાણીની મસ્તી કરતો નહિ હો ! આવી રીતે દૂખી જતા છોકરાની પાસે પોતે ભાવજી આવવા લાગ્યા; પણ એટલા વખતમાં તો છોકરો કેટલુંએ પાણી પી ગયો અને તેનો જીવ ડચકે આવ્યો; એટલામાં ત્યાંથી એક ઘાટી નીકળ્યો. છોકરાને દૂખતો જોઈને તે ઘાટી તળાવમાં કૂદી પડ્યો અને તેણે એ છોકરાને બચાવી લીધો. હવે આ બેમાં ઉત્તમ કોણ ? ઉપદેશ આપવાવાળો મહેતાજી કે જંગલી ઘાટી ?

ભાઈઓ ! આપણે પણ ઘણી વખત એ મહેતાજીના જેવુંજ કરીએ છીએ. ધર્મની લાંબી લાંબી વાતો કરીએ છીએ અને તત્ત્વજ્ઞાનની ઉંડી ઉંડી બાબતો સાથે માથાફેડ કરીએ છીએ, પણ આપણાં ભાઈખંડેનો કે જેઓ દરિદ્રતાના સાગરમાં આપણી નજર આગળ રોજરોજ દૂખતાં જાય છે તેને માટે આપણે કાંઈ પણ કરતા નથી. આપણા ધંધાવિનાના ભાઈઓને આપણે ધંધો અપાવવાની તજવીજ કરતા નથી, આપણા દુઃખી થતા ભાઈઓને આપણે દેશાવર મોકલવાની તજવીજ કરતા નથી, આપણાં રખડતાં બચ્ચાંઓને માટે આપણે ઠેકાણે ઠેકાણે અનાધાશ્રમ બોલાવવાની તજવીજ કરતા નથી, આપણી દુઃખી વિધવા બહેનોને માટે આપણે બરવાસીવવાનાં કે ઉદ્યોગહુન્નરનાં ખાતાં બોલતા નથી, આપણા દેશના લાખો બિખારીઓને માટે આપણે કાંઈ ધ્યાન આપતા નથી અને આપણા હબરો ભાઈઓ દરવર્ષે પાંચકા

ધર્મમાં વટલી જાય છે તેઓને વટલતા અટકાવવા માટે પણ આપણે કાંઈ તજવીજ કરતા નથી અને મોઢે કહીએ છીએ કે ધર્મ કરો, ધર્મ કરો; પણ ધર્મ થાય ક્યાંથી ! ભૂખે પેટે કોઈએ જ્ઞાન મેળવ્યું છે ? આપણે ધર્મની વાતો કરવામાં જેવા શૂરાપૂરા છીએ અને પારકાને ઉપદેશ કરી પંડિતાઈ બતાવવામાં જેવા ચતુર છીએ તેવા ધર્મ પાળવામાં આપણે ચતુર નથી; તેથી ધર્મની આપણી બધીએ વાતો હવામાં ઉડી જાય છે અને ડુંબડી મારી ચોટલી પકડીને ડુંબડતાને બચાવી લે તે ઘાટી આપણાથી ચડી જાય છે. માટે ભાઈઓ ! ધર્મની વાતો કરવામાં એટલે કે અક્કલની ઉમણી કરવામાં પડ્યા ન રહો, પણ પ્રભુને અર્થે આપણું દુઃખીઆરાં ભાઈબહેનોને અને આપણા ગરીબડા દેશને હમેશાં યથાશક્તિ મદદ કરો.

૮૮-મતપંથમાં નહિ ફસાતાં પ્રભુને શરણે જાઓ.

એક વખત કાશીમાં જૂદા જૂદા પંથને જૂદા જૂદા મતવાળા પંડિતોની તથા સાધુસંન્યાસીઓની મોટી સભા થઈ. તેમાં ઈશ્વર કેવા સ્વરૂપવાળા છે અને ઈશ્વરને કેમ જાણવા, એ બાબત ઉપર વાદવિવાદ થયો. એ સભામાં જૂદા જૂદા દેશના ને જૂદા જૂદા વિચારના હજારો માણસો હતાં. તે સૌ પોતપોતાનો પક્ષ ખેંચવા લાગ્યા, તેથી તે સભાનું રૂપ એવું થઈ ગયું કે:-

દર્શન બેઠ દાવા મત ધણા, ગઢ બાંધી રહ્યા આપ આપણા;
એક એકપે હુકી રહ્યા, અમે પામ્યા બીજા વહેતા ગયા.

સભામાં ચાલતા વાદવિવાદનું આવું રૂપ જોઈને ત્યાં બેઠેલા ડાહ્યા માણસોએ જોઈ લીધું કે આ વાતમાં કાંઈ માલ નથી. આ તો મતોની તાણાતાણ છે. આવી રીતે તકરાર કરવામાં તો કોઈ દિવસ પણ કાંઈ સાર નીકળી શકે તેમ નથી, એવું જાણીને તેમાંથી એક ડાહ્યો માણસ બોલી ઉઠ્યો કે:-

ખટ દર્શનના જુજવા મતા, માંહોમાંહી ખાતા ખતા;
એકનું થાપ્યું બીજે હણે, અન્યથી આપને અધિકો ગણે,
અખા એ અંધારો કૂવો, ઝગડો ભાગી કોઈ ન સુવો.

ભાઈઓ ! યાદ રાખજો કે ધર્મના ઝગડાઓનો આવી રીતે કોઈ પણ દિવસ નિકાલ આવતો નથી. એમાંથી તો ઉલટું અંદર અંદર વેરઝેર વધતું જાય છે અને અશ્રદ્ધા થતી જાય છે; માટે

મતોની ને પંથોની તકરારમાં ન ઉતરતાં સર્વ મતપંથવાળાઓ
જેને જૂદી જૂદી રીતે ભણ રહ્યા છે તે એક મહાન પ્રભુને શરણે
જાઓ, પ્રભુને શરણે જાઓ અને એમજ સમજો કે:-

શાહીલવિકીડિત

જેને શૈવ જનો પૂજે શિવ કહી, વેદાન્તમાં પ્રદા જે,
ખૌદો બુદ્ધ કહી પૂજે જિનજનો, અર્હન્ત જેને કહે;
માને જૈમિની સૂત્રને અનુસરી, મીમાંસકો કર્મને,
કર્તા સત્ય પ્રમાણ શાસ્ત્રથી કહે, નૈયાયિકો જેહને. ૧
શાંડિલ્યાદિ મહર્ષિઓ કહી ગયા, જે સદૃષ્ટિથી ભિન્ન છે,
સ્વામી સેવક ભાવ રાખી વિભુને, શ્રદ્ધા થકી જે પૂજે;
એવો દેવ અચિંત્ય સત્ય સઘળે, સત્તા થકી વ્યાપ્ત જે,
પૂરે છે મનવાંચિતાર્થ સઘળા, ત્રૈલોક્યના નાથ તે. ૨

૮૬૨

૮૬-પ્રભુને પામવાનાં ધણું સાધનોમાં નામસ્મરણ
એ મુખ્ય ગણાવાનું કારણ ?

આપણાં શાસ્ત્રોમાં ઘણું ઠેકાણું વારંવાર કહેલું છે કે, પ્રભુનું
નામસ્મરણ કરવું એ કળિયુગમાં મુખ્ય સાધન છે. વેદોમાં પણ
જૂદા જૂદા નામથી ને જૂદા જૂદા ભાવથી પ્રભુની સ્તુતિજ કરેલી
છે. ઉપનિષદોમાં પણ ઝંકારનો જપ કરવાનું વારંવાર કહેલું છે.
ગીતામાં પણ શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને કહેલું છે કે, અથા યજ્ઞોમાં જપ
એ મુખ્ય યજ્ઞ છે. મહાભારત, રામાયણ, ભાગવત અને બીજાં
પુરાણોમાં પણ એની એજ વાત ફેરવી ફેરવીને નવા નવા રૂપમાં
વારંવાર કહેલી છે; એટલુંજ નહિ પણ હાલના જમાનાના ભક્તોએ
પણ એ વાત ખાસ કપૂલ રાખેલી છે. નાનક, કબીર, તુલસીદાસ,
સૂરદાસ, તુકારામ, રામદાસ, નરસિંહ મહેતા અને મીરાંબાઈએ
પણ પ્રભુના નામસ્મરણનેજ મુખ્ય માનેલું છે; કારણ કે તેઓ
સમજતાં કે, દરેક જમાનાના બહારના ધર્મો જૂદા જૂદા હોય છે.
જેમ જેમ વખત જાય તેમ તેમ માણસોના આચારવિચાર અને
આબુબાબુના કુદરતી સંજોગો પણ બદલાતા જાય છે; એટલે એ
બદલાતા જતા વખતને અનુકૂળ થવા માટે પ્રસંગોપાત આપણા
ધર્મોમાં પણ કાંઈક ફેરફાર કરવો પડે છે, કારણ કે જે બાબુનો
પવન હોય તે બાબુનો સદ ન ચડાવીએ તો વહાણ તોફાનમાં
આવી પડે છે ને અંતે ડુબી જાય છે. એમ ન થાય માટે ત્રિકાળ-

દર્શી મુનિઓએ કહેલું છે કે:-

“સત્યયુગમાં તપ કરવું, ત્રેતાયુગમાં યજ્ઞ કરવા, દ્વાપરયુગમાં દેવપૂજન કરવું અને કળિયુગમાં ઇશ્વરનું નામસ્મરણ કરવું.”

ભાઈઓ ! આનો લેહ સમજ્યા કે ? એનો લેહ જરા ઉઠો છે. આ સૃષ્ટિ તો અનાદિ કાળથી છે, પણ અમુક વખતે કુદરતના કાંઈ ચોક્કસ લેહોને લીધે તેનો પ્રલય થઈ જાય છે. એ પ્રલય પછીના પહેલા કાળને સત્યયુગ કહે છે. એ વખતે માણસો નિરોગી, લાંબા આયુષ્યવાળાં, ઓછાં સાધનોવાળાં અને સહનશીલ હોય છે, એટલે એ કાળમાં બીજાં કોઈ પણ સાધનો કરતાં તપ કરવું તેઓને અનુકૂળ હતું, તેથી એ કાળમાં લાંબી મુદત સુધી લોકો તપ કરતા હતા. એ પછી વખત જતાં જમાનો બદલાયો, પ્રજાની સમૃદ્ધિ વધી, ધંધારોજગાર વધ્યા, જૂદાં જૂદાં રાજ્ય થયાં, મોજશોખ તરફ લોકોનું વલણ થયું અને માન મેળવવાની તથા નામના કાઢવાની ઇચ્છા પ્રબળ થઈ, તેથી તપ તરફ લોકોની અરુચિ થવા લાગી, એટલે તે વખતે દેશસ્થિતિ ને લોકરુચિ પ્રમાણે ઘણી ઘણી જાતના યજ્ઞો અને નવા નવા પ્રકારના કર્મકાંડ થવા લાગ્યા.

એ પછી ઘણાં વર્ષો ગયા બાદ વળી સમય બદલાયો. એ વખતે લોકોનું ધર્મજ્ઞાન વધ્યું. યજ્ઞના દેવથી તેઓને તૃપ્તિ થઈ નહિ. તેઓને કોઈ મૂર્તિમાન દેવની જરૂર લાગી, તેથી તેઓએ પોતપોતાની ઉંચામાં ઉંચી કલ્પના પ્રમાણે શિવવિષ્ણુની સુંદરમાં સુંદર મૂર્તિઓ બનાવી અને તેની તેઓ ખરા ભાવથી પૂજા કરવા લાગ્યા. આમ થવાનું બીજું પણ એક કારણ હતું; તે એ કે, યજ્ઞમાં પશુઓનું બળિદાન આપતા હતા. એ કમકમાટી ઉપભવનારા બળિદાનની સામે મોટો પોકાર ઉઠ્યો અને જૂદો ધર્મ ખડો થયો; એટલુંજ નહિ પણ એ વખતે દેશમાં પરદેશીઓ આવ્યા હતા, વસ્તી વધી ગઈ હતી અને સમૃદ્ધિના વિભાગ પડી ગયા હતા, એટલે ઘણા લોકો સહેલાઈથી યજ્ઞ કરી શકે તેમ નહોતા અને મૂર્તિપૂજા તો એ વખતે સૌથી સહેલાઈથી બની શકે તેમ હતું, એટલે યજ્ઞ નાબુદ થયા અને તેને બદલે દેવપૂજા થવા લાગી.

ઘણો કાળ દેવપૂજા ચાલ્યા બાદ વળી પાછો વખત બદલાયો. જુદા જુદા દેશમાં નવા નવા ધર્મના જુદા જુદા પેગંબરો થયા. તેઓએ મૂર્તિપૂજાની સામે પોતાનો ઝુંડો ઉઠાવ્યો. દેવપૂજામાં તેઓને અનેક દોષ દેખાવા લાગ્યા તેથી તેઓએ મૂર્તિપૂજાની

વિરુદ્ધનો ઉપદેશ શરૂ કર્યો અને તેમાં તેઓ વખત જતાં ફાવવા લાગ્યા.

ભવિષ્યની પ્રજામાં થનારા આવા ફેરફારો પ્રાચીન આર્ય-ઋષિઓ પોતાના યોગબળથી જાણતા હતા તેથીજ તેઓએ આપણાં શાસ્ત્રોમાં કળિયુગમાં નામસ્મરણને મુખ્ય માનેલું છે અને વર્તમાનકાળના મહાન્ લક્ષ્મીને પણ એજ જાતનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ થયેલો છે; કારણ કે તેઓ સમજતા કે, હાલના પ્રપંચી કાળમાં દેવપૂજા ઉપર લોકો શ્રદ્ધા રાખી શકશે નહિ. હાલના જાગૃતાના જમાનામાં દેવો સીધી રીતે કૃણ આપી શકશે નહિ. હાલના પ્રવૃત્તિ કાળમાં-હરિક્ષાધના જમાનામાં લોકોને દેવપૂજા કરવાની અનુકૂળતા મળશે નહિ. દેવપૂજાની વિરુદ્ધના લોકોનું બળ વધારે હોવાથી તથા તેઓનાંજ પુસ્તકોનો ઉછરતી પ્રજામાં અભ્યાસ હોવાથી વખત જતાં દેવપૂજા ટકી શકશે નહિ, અને કદી લાલેલોલે, શરમાશરમે દેખાદેખીએ દેવપૂજા ચાલે તોપણ તેમાં અનન્ય લક્ષિતથી લોકો તન્મય થઈ શકશે નહિ, એમ સમજીનેજ પ્રાચીન ઋષિઓએ આપણાં પવિત્ર શાસ્ત્રો મારફત દુનિયાને કહેલું છે કે, આ જમાનો પ્રભુના નામસ્મરણનો છે; તેથી બીજાં કંઈ પણ સાધનો કરતાં મહાન્ ઇશ્વરના પવિત્ર નામનું સ્મરણ એજ હાલના કાળમાં મુખ્ય છે. સૌ ધર્મનો એ સાર છે અને સૌ ધર્મનો તે ધર્મ છે; માટે યોગ, યજ્ઞ, તપ, દેવપુજા અને અધ્યાત્મજ્ઞાન વિગેરે જે બને તે ધર્મ પાળો; પણ તે સર્વમાં લગવજ્જશને, પ્રભુના ગુણગાનને, પ્રભુની પ્રાર્થનાને અને પ્રભુના નામસ્મરણને મુખ્ય રાખો; કારણ કે તે આ જમાનાનો ધર્મ છે, એટલે જો તેને સાથે રાખ્યા વિના બીજાં કંઈ કરશો તો તેનું પુરું કૃણ મેળવી શકશો નહિ. માટે શુદ્ધ હૃદયથી ને પુર્ણ પ્રેમથી જ્યારે બને ત્યારે મહામંગલકારી અખંડ આનંદસ્વરૂપ પરમાત્માના પવિત્ર નામનું સ્મરણ કરો.

૯૦-આપણા ધણાએ રીતરિવાજોની પેઠે આપણી દાનની રીતિ પણ બદલવી જોઈએ.

જે તરફનો પવન હોય તે તરફનો સઢ ચઢાવીએ તોજ વહાણ બચી શકે; પણ જો પવનથી ઉલટો સઢ ચઢાવીએ તો વહાણની ખરાબી થયા વિના રહે નહિ. પવન બદલાય ત્યારે સઢ બદલવોજ જોઈએ; એ વખતે કંઈ એવો વિચાર કામ ન લાગે કે અગાઉના

કમાન અમારા કરતાં વધારે ડાહ્યા હતા અને તે જેમ સઠ ચડાવતા તેમજ અમે સઠ ચડાવીએ છીએ. અગાઉના ખલાસીઓ આપણા કરતાં વધારે ડાહ્યા હતા, એ વાત ખરી, પણ તેઓના વહાણને જે અનુકૂળ પવન હતો તેવો અનુકૂળ પવન હાલમાં આપણને નથી; પણ આપણને એથી ઉલટો પ્રતિકૂળ પવન છે; માટે જે બાબુના સઠથી તેઓનાં વહાણ કિનારે પહોંચ્યાં તે બાબુના સઠથી આપણાં વહાણ કિનારે પહોંચી શકે તેમ નથી, તેથી આપણે સઠ ફેરવવાની જરૂર છે. તેઓના કરતાં આપણે વધારે ડાહ્યા છીએ, માટે સઠ ફેરવીએ છીએ એમ નથી. પવન બદલાઈ ગયો, માટે સઠ ફેરવવાની જરૂર છે; કારણ કે બદલાતા જમાનાના પ્રવાહને રોકવાનું કંઈ આપણામાં સામર્થ્ય નથી; માટે આપણે વખત સમજી જવો જોઈએ.

વખત સમજી જવો એટલે દાન કરવું અથવા લૂંટાવી દેવું એમ નથી, પણ જેમ વધારેમાં વધારે ઉપયોગી થઈ શકે તેવી રીતે દાન કરવું જોઈએ. આપણા શાસ્ત્રોમાં દાન આપવાને માટે જે પાત્ર કહેલાં છે તેવાં જ્ઞાની, તેવાં તપસ્વી, તેવાં નિઃસ્પૃહી, ને તેવાં લાયક માણસો હાલના જમાનામાં મળી શકે તેમ નથી. આપણાં પુરાણોમાં દાન આપવાની જે જે ચીજો ગણાવેલી છે તેવી ચીજોથી હાલના જમાનામાં માણસોની અંતરવૃત્તિ તૃપ્ત થઈ શકે તેમ નથી. આપણાં શાસ્ત્રોમાં દાન આપવાના જે જે સમય ને જે જે સ્થાનો નક્કી કરેલાં છે, તે સર્વ પ્રસંગોને હાલના સર્વ લોકો પૂરેપૂરી રીતે જમાનાના ફેરફારને લીધે કબૂલ રાખી શકતા નથી, અને આપણાં શાસ્ત્રોમાં દાન આપવાની જેટલી આજ્ઞાઓ છે તેનો હબરમે લાગ પણ હાલમાં આપણે પાળી શકતા નથી; માટે આપણી દાનવિધિઓમાં સહેજ ફેરફાર કરવો જોઈએ.

આપણે સમજીએ કે, જે વખતે આપણા ઋષિઓએ દાન આપવાના નિયમો બનાવ્યા તે વખતે કોઈ રેલવે ઉપડી જવાની ધાસ્તી નહોતી. તે વખતે કાંઈ હાલની પેઠે “બોલતાં બંધાય ને છીંકતાં દંડાય” તેવા કરોળીઆની જાળ જેવા કાયદાઓ નહોતા. તે વખતે કાંઈ ખેડેગ ને કવૉરનટાઈન નહોતાં. તે વખતે કાંઈ વિલાયતી દવાઓની બાટલીઓની પધરામણી આપણા દેશમાં થઈ નહોતી. તે વખતે કાંઈ આબકારી ખાતાં ને જંગલ ખાતાના કાયદાઓ નહોતા. તે વખતે કાંઈ પરદેશીઓનો એટલો બધો સમાગમ નહોતો. તે વખતે કાંઈ છપ્પનીઆ જેવા ઉપરાઉપરિ

હુકાળ પડતા નહોતા તથા તે વખતે કાંઈ હાલના જેવા પ્રપચી વૃત્તિનાં માણસો નહોતાં, એટલે તેઓના બધા નિયમો નહીં શકતા હતા; પણ હાલમાં તો મામલો બધો ફરી ગયો છે, માટે આપણી દાનવિધિમાં જમાના પ્રમાણે ફેરફાર કરવાની જરૂર છે.

હવે તો આપણે ગરીબ વિદ્યાર્થીઓને મદદ કરવી જોઈએ, નવી શોધ કરી શકે તેવા કારીગરોને મદદ કરવી જોઈએ. નવા નવા રોગ વધતા જાય છે તે દૂર કરવા સારૂ વૈદકશાસ્ત્રને મદદ કરવી જોઈએ. સારાં સારાં પુસ્તકોને ઉત્તેજન આપવું જોઈએ. આપણા ધર્મમાંથી જેઓ વટલી જાય છે તેઓને સમજાવીને પ્રાયશ્ચિત્ત કરાવીને પાછા નાતમાં લેવામાં મદદ કરવી જોઈએ. નાતોના જે જે જીલમ છે અને પ્રજામાં જે જે વંડમ છે, તે દૂર થાય એવા ઉપાયો લેવામાં ધ્યાન આપવું જોઈએ. ધર્મના જે સંકટો મતભેદ થઈ ગયેલા છે, તે બધા બહારના ઝગડાઓ છોડી અંતરમાંથી એક થાય એવા પ્રયત્નમાં મદદ કરવી જોઈએ. અમલદારોના જીલમ ઓછા થાય અને રાજ્યના કર ઓછા થાય તેવી જાતના સરકારના કાયદાઓમાં મદદ કરવી જોઈએ. ગરીબ બ્રાહ્મણો કે જેઓનું આપણું પવિત્ર શાસ્ત્રોમાં અતિશય માન છે, તેઓનાં સંતાનો ઘેરેઘેર ભીખ માગે છે અને અતિશય દુઃખી થાય છે તેઓને ધંધારોજગારે લગાડવામાં મદદ કરવી જોઈએ. આપણા અતિ ઉત્તમ શાસ્ત્રોના સાચા અર્થ લોકો સમજે એવા કામમાં મદદ કરવી જોઈએ. ગરીબ બિચારી વિધવાઓ હાડમારી લોગવે છે તેઓને ભરતાં ગુંથતાં શીખવવાની, લખતાં વાંચતાં શીખવવાની ને આબરૂથી ગુજરાન કરી શકે, તેવી સગવડ કરી આપવામાં મદદ કરવી જોઈએ. વેપારધંધો ખેડવા માટે લોકો પરદેશ જઈ શકે તેવી બાબતમાં મદદ કરવી જોઈએ. અનાથ નિરાધાર છોકરાં-ઓ કે જેઓ આપણે ગટરમાં ફેંકી દીધેલી પતરાવળીઓમાંથી જાતના દાણા વીણ્યા કરે છે, તેઓને ઉદ્યોગશાળામાં લઈ જવામાં મદદ કરવી જોઈએ. ઘણાંએ ભક્તિવિનાના મૂર્ખ સાધુઓ કે જેઓ ભીખ માગવાનું જ કામ કરે છે અને દેશમાં બોબરૂપ છે, તેઓને સુધારવામાં મદદ કરવી જોઈએ. જે નિરાધાર જીવોને આપણે આશરે પ્રભુએ સોંપેલા છે, તેઓને બચાવવામાં મદદ કરવી જોઈએ અને માન આપવા યોગ્ય ખરેખરા સાધુસંત ધર્મનું તત્ત્વ જાણનારા શાસ્ત્રીઓ તથા હરિજનોને અને કોઈ

પણ જાતના વિદ્વાનોને તથા પોતાના જાતિભાઈઓને સૌ લોકોએ જ્યારે અને ત્યારે યથાશક્તિ બનતી મદદ કરવી જોઈએ, એનું જ નામ સત્ય દાન છે. આવી રીતનાં જમાનાને અનુસરતાં દાન કરતાં જો આપણે શીખીશું તોજ આપણે અને આપણી પ્રજા સુખી થઈ શકીશું; માટે ભાઈઓ અને બહેનો ! પરમ દયાળુ અનંત બ્રહ્માંડના નાથને રીઝવવા સારૂ જેમ દુનિયામાં ધર્મ વધે, આપણાં દુખીઆરાં ભાઈબહેનો સુખી થાય અને આપણો પાય-માલ થતો દેશ આબાદ થાય, એવી જાતનાં દાનો કરો. એ આપણા પવિત્ર શાસ્ત્રનો ઉપદેશ છે અને એ ઇશ્વરની આજ્ઞા છે; માટે પ્રભુની કૃપા મેળવવા સારૂ કૃપાની આજ્ઞા છોડીને ભગવતપ્રીત્યર્થે જમાના અનુસાર યથાશક્તિ અવશ્ય દાન કરો ! દાન કરો ! !

૯૧—સારા સમયની વાટ જોવામાં ન રહી જતાં જે અને તે ઝટઝટ કરી લો.

અમે જોયું છે કે, જેઓએ મ વિચાર કરતા હતા કે, અમે યાત્રા-એ જઈશું ત્યારે ગંગાકિનારે પુણ્યદાન કરીશું, તેઓ યાત્રાએ જતાં પહેલાંજ ખપી ગયા છે અને કાંઈ કરી શક્યા નથી. જેઓ એમ વિચાર કરતા હતા કે, અમે પ્રાચીના પીંપળાએ નારાયણબળિ સરાવીને ત્યાં બ્રાહ્મણ જમાડીશું, તેઓ ત્યાં જઈ શક્યા નથી. એ વખતે કૌલેન્ડાઈન તથા કૌલેરાની ધાસ્તી તેઓને નહી ગઈ છે ને તેથી તેઓ કાંઈ કરી શક્યા નથી. જેઓ એમ ધારતા હતા કે, સૂર્યચંદ્ર વખતે કુરુક્ષેત્રમાં જઈને ખૂબ દાન કરીશું, તેઓના મનોરથો પૂરા થયા નથી; તેઓના કુટુંબમાં એવી અડચણો આવી પડી હતી કે, દશ ચંદ્રો ચાલ્યાં ગયાં તોપણ તેઓ કુરુક્ષેત્રમાં જઈ શક્યા નથી. જેઓ એમ ધારતા હતા કે, બે વર્ષ પછી વ્રજમાં જઈને યમુનાજીને કિનારે શ્રીમદ્ભાગવતની સપ્તાહની પારાયણ કરીશું અને બે ચાર હજાર રૂપિયા ખર્ચીશું, તેઓનો એ વખત આવ્યા પહેલાં દેવાળાં નીકળી ગયાં છે તથા ઘરબાર વેચાઈ ગયાં છે; અને જેઓ એમ ધારતા હતા કે, અમે મરતી વખત કાંઈ ઠીક ઠીક કરી જઈશું તેઓ એમને એમ મરી ગયા છે, કાંઈ કરી શક્યા નથી; ઉલટી તેઓની મિલકત જ્યાંની ત્યાં પડી રહી છે અને જેના હાથમાં તેના મોંમાં એમ થઈ ગયું છે. માટે ભાઈઓ ! વૈદ્યુત, વ્યતિપાત

અને ગ્રહણની વાટ જોયા કરવામાં ન રહી જાઓ; શાસ્ત્રમાં કહેલાં સુપાત્ર મળે તોજ આપીએ, એવી આશામાં ન રહી જાઓ. અને તીર્થોમાં જઈશું ત્યારે દાન કરીશું, એવા વિચારોમાંજ નહિ રહી જતાં જેમ અને તેમ અને જ્યારે અને ત્યારે ખરેખરા લાચારોને પ્રેમપૂર્વક યથાશક્તિ મદદ કરો. ભલે તે લાચાર નીચ જાતનો હોય. તમે દાન આપો તે દિવસ પણ જોષીઓના મત પ્રમાણે સારો ન હોય અને દાન આપવાની જગ્યા પણ તીર્થોની ન હોય તોપણ યાદ રાખજો કે, પ્રભુને અર્થ આપેલું વ્યર્થ જતું નથી. અંધારામાં સાકર ખાધી હોય તોપણ તે મીઠી લાગ્યા વિના રહે નહિ, તેમજ ગમે તે વખતે ને ગમે તે દેશમાં પણ જો ખરેખરા લાચાર માણસોને દાન આપ્યું હોય, તો તેનું ફળ કાંઈ જતું રહેવાનું નથી. પ્રભુએ પણ ગીતામાં કહેલું છે કે:—

પાર્થ નૈવેહ નામુત્ર વિનાશસ્તસ્ય વિદ્યતે ।

નહિ કલ્યાણકૃત્કશ્ચિદ્દુર્ગતિં તાત મચ્છતિ ॥

(ગીતા અ. ૬ શ્લો. ૪૦)

હે અર્જુન! ભલું કામ કરનાર કોઈ પણ માઠી ગતિને પામતો નથી અને હે તાત ! આ લોકમાં કે પરલોકમાં તેનો નાશ પણ થતો નથી.

ભાઈઓ ! પ્રભુનો આવો ખુદલો હુકમ છે અને આવી ખુદ્દી ઝેરેન્દ્રી છે; માટે પ્રભુને અર્થે ભલાં કામ કરવામાં ને દાનપુણ્ય કરવામાં વાર લગાડશો નહિ ! વાર લગાડશો નહિ !! પણ દયાનો હાથ તો જ્યારે અને ત્યારે લાંબાવતાજ રહેજો; તોજ અખંડ દયાળુની દયા મેળવી શકશો.

૯૨—પળની ખખર નથી ત્યારે ભલાં કામો આવતી કાલ ઉપર શામાટે રાખો છો ?

એક વખત ધર્મરાજ યુધિષ્ઠિર પાસે કોઈ સુપાત્ર બ્રાહ્મણ દાન લેવા ગયો. ધર્મરાજને લાગ્યું કે બ્રાહ્મણ દાન આપવા યોગ્ય છે અને તેની માગણી પ્રમાણે હું આપી શકું તેમ પણ છું; તેથી તેમણે એ બ્રાહ્મણને કહ્યું કે કાલે આવજો.

ધર્મરાજના ભાઈ ભીમને એ વાતની ખખર પડી, તેથી તેને વિચાર થયો કે, આવી ભૂલ મોટાભાઈ કેમ કરે છે ? કાલનો શું ભરૂંસો ? ધર્મનાં કે પરમાર્થનાં ભલાં કામ કાંઈ ખનતાં સુધી

કાલ ઉપર રખાય નહિ, માટે મારે એ ભૂલ સુધારવી જોઈએ; એમ ધારીને ભીમે એક યુક્તિ કરી. એ યુક્તિ એ હતી કે:—

પાંડવોના દરબારમાં એક જબરદસ્ત નગાઈ હતું, એ નગારાને માટે એવો ઠરાવ હતો કે, જ્યારે કોઈ બહુજ મોટી ફતેહ થઈ હોય ત્યારેજ એ નગાઈ વગાડાય, ત્યાંસુધી કોઈથી એ નગાઈ વગાડાય નહિ. એ નગારા પાસે જઈને ખૂબ જોરથી ભીમ તેને વગાડવા લાગ્યો. ભીમના બળતું પૂછવુંજ શું ? એના હાથમાં એવું જબરદસ્ત નગાઈ આવે પછી બાકી શું રહે ? આખા શહેરમાં એ નગારાની ગર્જના ફેલાઈ ગઈ. એ સાંભળીને ધર્મરાજ અજબ થયા કે આ વળી શું ? એચિંતુ આ નગાઈ કેમ વાગ્યું ? તપાસ કરતાં ખબર મળી કે એ તો ભીમે વગાડ્યું છે. ધર્મરાજએ જાણ્યું કે ભીમ કાંઈ મોટી ફતેહ કરીને આવ્યો હશે; તેથી ભીમને પૂછ્યું કે, કેમ ભાઈ! કયો સુલક જીતી આવ્યા ? ત્યારે ભીમે કહ્યું કે, આજ તો બહુ ભારે જીત થઈ છે, કાળ જીતાઈ ગયો છે. ધર્મરાજએ અજબ થઈને પૂછ્યું કે, હેં ! કાળને કોણે જીત્યો ? તે ? મોટા મોટા ઋષિમુનિઓ ને દેવદાનવો પણ કાળને જીતી શક્યા નથી, એવા મહાકાળને કોણે જીત્યો ? તે ? ત્યારે ભીમે કહ્યું કે મેં નહિ, પણ તમે કાળને જીત્યો છે. એ સાંભળીને ધર્મરાજએ કહ્યું:—‘અરે ભીમ ! આ તું શું બોલે છે ? મને તો પળની પણ ખબર નથી. મારાથી કાળ કેમ જીતાય ?’ ત્યારે ભીમે કહ્યું કે, પેલા બ્રાહ્મણને તમે દાન લેવા માટે કાલે આવવાતું કહ્યું તે ઉપરથી મેં જાણ્યું કે તમે કાળને જીત્યો હશે; કારણ કે જો તમે કાળને જીત્યો ન હોય અને તમને પળની પણ ખબર ન હોય તો તમે ધર્મના કામમાં કાલનો વાયદો શું કરવા કરો ! તમારો આવતીકાલનો વાયદો સાંભળીને મેં જાણ્યું કે તમે કાળને જીત્યો હશે, તે સાડ તો મેં નગાઈ વગાડયું; કારણ કે કાળને જીતવા કરતાં બીજી મોટી ફતેહ કયી ?

ભીમની એ વાત સાંભળીને ધર્મરાજ શરમાઈ ગયા. તેમણે પોતાની ભૂલ કબૂલ કરી અને એજ વખતે બ્રાહ્મણને બોલાવ્યો અને તેની ઈચ્છા સુજબ દાન આપીને તેને ખુશી કર્યો.

ભાઈઓ ! અસલના વખતમાં આપણા લોકો ધર્મની બાબતમાં આટલા બધા ચોક્કસ હતા. હાલમાં આપણે ધર્મ તરફ બેઠરકાર થતા જઈએ છીએ. તેનાં સુખ્ય કારણોમાં એક એ પણ

કારણ છે કે, આપણે ધર્મનાં ને પરમાર્થનાં બધાં કામોને આવતી કાલ ઉપર ને આગળ ઉપર રાખીએ છીએ; તેથી આપણામાંથી દઢતા ઓછી થઈ લાસરિયાપણું આવતું જાય છે અને લાસરિયાપણાથી અંતે કાંઈ પણ થઈ શકતું નથી, એટલે ધર્મ ડૂબતો જાય છે. માટે ભાઈઓ ! જીંદગીનો પળવારનો પણ ભરૂંસો નથી, એમ સમજીને આપણા સનાતનધર્મને ખાતર, આપણા પવિત્ર આત્માને ખાતર અને અખંડ સચ્ચિદાનંદ પ્રભુને ખાતર બધાં કામો કરવા માં વાચદો કરો નહિ ! વાચદો કરો નહિ !

પદ

તારા મનમાં જાણે છે મરતું નથી રે, એવો નિશ્ચય કર્યો નિરધાર,

તેમાં ભૂલી ગયો ભગવાનને રે. રેક

ધનદોલત નારી ને ધણા દીકરા રે, ખેતીવાડી થોડીને ઘરખાર-તેમાં
મેડી, મંદિર, ઝરૂખા ને માળિયાં રે, સુખદાયક સુંદર સેજ-તેમાં
ગાદીતક્રિયા ને ગાલમથુરિયાં રે, અતિ આડ કરે છે એજ-તેમાં
નીચી ખાંધ કરીને નમતો નથી રે, એતું સાધુ સંગાથે અભિમાન-તેમાં
મરમાળી મોહનજીની મૂર્તિ રે, તેની સાથે ન લાગેલ તાન-તેમાં
પાપ અનેક જન્મનાં આવી મળ્યાં રે, તારી મતિ મલિન થઈ મંદ-તેમાં
દેવાનંદના વહાલાને વિસરી ગયો રે, તારે પડ્યો ગળે જેમ કુંદ-તેમાં

૯૩-અસલના વખતમાંના ચાર આશ્રમના હેતુઓ

ત્રિકાળદર્શી મુનિઓએ પ્રજાના કલ્યાણ સારું જોઈને અસલના વખતમાં ચાર વર્ણ અને ચાર આશ્રમ બાંધ્યા હતા. આજે આપણામાં હજારો જૂદી જૂદી નાતો થઈ ગઈ છે અને સેંકડો જાતના પંથો, સેંકડો જાતના સાધુઓ તથા સેંકડો જાતનાં હંખગો ઉભાં થઈ ગયાં છે, એટલે એ અસલના વખતના વર્ણ તથા આશ્રમની ખુબી આપણે સમજતા નથી; પણ પડિતો કહે છે કે, જેમ સરવાળા, બાદબાકી, ગુણાકાર અને ભાગાકાર છે; તેમ બ્રહ્મચર્ય, ગૃહસ્થાશ્રમ, વાનપ્રસ્થ અને સંન્યાસ છે. છોકરાંઓને નિશાળોમાં પ્રથમ સરવાળા શિખવવામાં આવે છે; કારણ કે મેળવવું તેનું નામ સરવાળા છે. જેમકે, બેને ત્રણ પાંચ, પાંચને પાંચ દશ, એવી રીતે ઘણી રકમોને ભેળી કરીને સાથે મેળવવી તેનું નામ સરવાળા છે. તેમજ બ્રહ્મચર્યઅવસ્થામાં પણ જ્ઞાન મેળવી શકાય છે, ઘણી જાતની જૂદી જૂદી વિદ્યાઓ ભણી શકાય છે અને આગળ જતાં દુનિયાદારીમાં જે ઘરસંસાર ચલાવવો હોય છે તેનાં મૂળતત્ત્વો

જાણી લેવાં તથા ઈશ્વર ઉપરનો વિશ્વાસ અને જગત્ ઉપરનો પ્રેમ શીખી લેવો એ પ્રદાયર્થ અવસ્થાનું કામ છે; માટે સરવાળાની સાથે ઋષિઓ પ્રદાયર્થની સરખામણી કરે છે.

સરવાળા શિખ્યા પછી બાળકોને બાદબાકી શિખવવામાં આવે છે. બાદબાકીમાં બધું ઓછું કરવાનું હોય છે. જેમકે આપણી પાસે સો રૂપિયા હોય તેમાંથી પચાસ કોઇને આપી દઇએ તો બાકી પચાસ રહે. તે પચાસમાંથી દસ બીજા કાઢી લઇએ તો બાકી ચાલીસ રહે. આવી રીતે મૂળ રકમમાંથી ઓછા કરતા જવું તેનું નામ બાદબાકી છે. ઋષિઓ ગૃહસ્થાશ્રમને બાદબાકી કહે છે; કારણ કે પ્રદાયર્થ અવસ્થામાં જે લાભ મેળવેલા હોય છે, તેનાં કુળ ગૃહસ્થાશ્રમમાં આપવાં પડે છે. એ વખતે સ્ત્રીનો હક્ક સ્ત્રીને આપવો પડે છે, બચ્ચાંઓનો હક્ક બચ્ચાંઓને આપવો પડે છે, માબાપોનો હક્ક માબાપોને આપવો પડે છે, દેશનો હક્ક દેશને આપવો પડે છે, રાજ્યનો હક્ક રાજ્યને આપવો પડે છે, બંધુઓનો હક્ક બંધુઓને આપવો પડે છે અને પ્રભુનો હક્ક ધર્મ-નિમિત્તે માનપૂર્વક પ્રભુને આપવો પડે છે. આવી રીતે સરવાળામાં એટલે કે પ્રદાયર્થ અવસ્થામાં જે મેળવેલું હોય, તે આ બાદબાકીમાં એટલે કે ગૃહસ્થાશ્રમમાં બાદ કરવું પડે છે; માટે ગૃહસ્થાશ્રમને જ્ઞાનીઓ બાદબાકી કહે છે.

એ પછી ગુણાકાર છે. વાનપ્રસ્થ અવસ્થા એટલે કે રીટાયર થયેલા શેઠીઆઓ, પેન્શન ખાનારા અમલદારો, ઘરસંસારની ઉપાધિ છોડી ભગવત્સેવામાં લાગી ગયેલા હરિજનો તથા પોતાના સુખમાં પૂર્ણ મૂકી જગતની સેવામાં લાગી ગયેલા મહાત્માઓ. આવા લોકોને અસલના વખતમાં વાનપ્રસ્થ કહેતા અને તેમની ગુણાકાર સાથે સરખામણી કરતા હતા; કારણ કે જેમ ગુણાકારમાં એકનું બહુગણું થઈ જાય છે, તેમ આવી અવસ્થાવાળાઓ પણ પોતાના જ્ઞાનથી, પોતાના ગુણથી, પોતાના અનુભવથી ને પોતાની લાગવગથી જગતનું બહુ હિત કરી શકે છે; કારણ કે પોતાના અંગત સ્વાર્થનો તેઓએ ભોગ આપેલો હોય છે, એટલે પરમાર્થ અર્થે કદેલાં તેઓનાં કામ ગુણાકાર જેવાં એટલે કે એકનાં બહુ-ગણાં થઈ જાય છે; કારણ કે તેઓ મહાજનો છે. એટલે બીજા સાધારણ લોકો તેઓએ ચલાવેલા માર્ગ ઉપર ચાલે છે; તેથી તથા તેઓનો અનુભવ અને તેઓની મહેનતનો લોકોને મક્કત

લાલ મળવાથી દેશની ઉત્તિ થાય છે; માટે એવા પરોપકારી સન્નનોની ગુણાકાર સાથે સરખામણી થતી હતી.

આ પછી છેવટનો ચોથો આશ્રમ જે સંન્યાસ, તેની ભાગાકાર સાથે સરખામણી કરતા હતા. ગુણાકારની સ્થિતિમાં જે એકનું બહુગણ થયું હોય, તેના જેટલા બને એટલા ભાગ પાડી નાખવા અને છેવટે શૂન્ય બાકી રહેવા દેવી, એ સંન્યાસધર્મનું કામ છે. પોતાને માટે માત્ર શૂન્ય એટલે બ્રહ્મ રાખી પોતાની પાસે જે કંઈ હોય તે સર્વ પોતાના બંધુઓને ભાગ પાડીને વહેંચી આપવું ને પોતે તદ્દન નિર્વિકારી થઈ ઇશ્વરમય થઈ જવું, એનું નામ સંન્યાસ છે અને તે ભાગાકાર છે.

જે સરવાળા, બાદબાકી, ગુણાકાર અને ભાગાકાર ભણે છે, તે ઘણી જાતના હિસાબો બહુ ચોક્કસપણે કરી શકે છે. તેના હિસાબમાં પછી ભૂલ રહેતી નથી; તેમજ જે બ્રહ્મચર્ય, ગૃહસ્થાશ્રમ, વાનપ્રસ્થ ને સંન્યાસ આશ્રમ ભોગવે છે, તેઓનું ઇશ્વરી જ્ઞાન પણ સારું થઈ જાય છે, એટલે તેઓને મોક્ષ સુલભ થઈ જાય છે; માટે ભાઈઓ ! આજના વખતમાં કદાચ સંન્યાસધર્મ તમારાથી ન પાળી શકાય તો રહ્યું; પણ બ્રહ્મચર્ય અને વાનપ્રસ્થ માટે તો જરૂર ધ્યાન રાખજો. ગૃહસ્થપણ માટે તો કહેવાનું નથી; કારણ કે એ તો તમને ગમેજ છે, પણ જે નથી ગમતું તે બ્રહ્મચર્ય; કારણ કે બાળપણમાં સરવાળા શીખવાની માથાકૂટ બહુ જબરી છે. બાદબાકી તો જલદી આવડી જાય છે, એટલે એમાં શું કહેવું ? પણ ગુણાકાર જરા કઠણ છે. ઘરડા થયા છતાં પણ ભાડુતી ઘરનો મોહ મૂકી શકતા નથી, એ સુરકેલી બહુ મોટી છે; માટે પાછલી અવસ્થા ભગવદ્દષ્ટાંતે આધીન થઈને શાંતિથી ગાળી શકાય, એવું થવા માટે હમણાંથી જ ઇશ્વરી રસ્તામાં મન્યા રહો! ઇશ્વરી જ્ઞાનમાં મન્યા રહો!

૯૪-દુનિયામાં તો કાંટા રહેશેજ, આપણા પગમાં
જોડા પહેરી લઈએ તો બસ છે.

આ દુનિયાની કુદરતી રચનાજ એવી છે કે, તેમાં સારું, નરસું અને સુખદુઃખ થયા વિના રહેજ નહિ; એટલે દુનિયામાં કાંટા તો રહેશેજ, તેથી આપણે ગમે તેવા સમર્થ થઈએ તોપણ આખી પૃથ્વીમાં ક્યાંઈ પણ કાંટોજ ન રહે એમ તો આપણે કદિ પણ

કરી શકીએજ નહિ. ક્યાંય ખૂણે ખોચરે પણ કાંટા તો રહેવાનાજ; અને જ્યાંસુધી દુનિયામાં કાંટા છે તથા આપણને દુનિયામાં ચાલવાનું છે, ત્યાંસુધી કાંટા તો વાગશેજ; કારણ કે આપણે અથવા બીજા કોઈ પણ આખી દુનિયામાંથી બધા કાંટા નાબુદ કરી શકે નહિ અને તેમ છતાં પણ આપણે કાંટાથી તો બચવુંજ જોઈએ. ત્યારે હવે કરવું શું ? મહાત્માઓ કહે છે કે, તમે તમારા પગમાં જોડા પહેરી લો એટલે તમારે માટે દુનિયા કાંટાવિનાની થઈ પડશે. જો તમે જોડા પહેરી લેશો, તો દુનિયામાં ગમે એટલા કાંટા હોવા છતાં પણ તમને એકે કાંટો વાગશે નહિ; માટે આખી દુનિયામાંથી કાંટા નાબુદ કરવાની 'પંચાતીમાં' નહિ પડ્યા રહેતાં આપણે આપણો બચાવ થાય તેમ કરી લેવું જોઈએ. ભગવાન રામ કૃષ્ણ જેવા અવતારી પુરુષો પણ દુનિયાદારીની અડચણો નાબુદ કરી શક્યા નથી, ત્યારે આપણે તે શું બિસાતમાં ? માટે બહેતર તો એજ છે કે આપણું કમ્પાઉન્ડ ચોખ્ખું રાખવું, એટલે કે આપણાં સગાંવહાલાં અને બાઈબાંધ દોસ્તોમાં જ્યાં જ્યાં આપણી લાગવગ ચાલી શકતી હોય ત્યાં ત્યાં ધર્મ ફેલાય તેમ કરવું અને આપણે પોતે જોડા પહેરી લેવા એટલે કે ચોખ્ખું થઈ જવું, એટલે આપણને કાંટા વાગશે નહિ. મતલબ કે આપણે જોડા પહેરેલા હશે અને આપણું કમ્પાઉન્ડ ચોખ્ખું હશે, તો આપણને કાટાની વેદના ખમવી પડશે નહિ. માટે આપણે પોતે પવિત્ર થઈએ અને આપણી આનુમાનુતું મંડળ રૂડું થાય, એવી તજવીજ કરો, એટલે આપણને અડચણો ભોગવવી પડશે નહિ.

કામકોધ વિગેરે વિકારો, સાઈનરસું વિગેરે વૃત્તિઓ, જૂદા જૂદા સ્વભાવો, હલકાભારે સંસ્કારો, જમાનાની રૂઢીઓ, દેશ-ચાર ને કુળાચારની રીતિઓ, રાજ્યના સારામાઠા કાયદાઓ અને માણસોના લોભો તથા આપણા અંતરનાં જૂનાં પાપો, એ બધું કાંઈ ઘડીકમાં દુનિયામાંથી નાબુદ થઈ શકે તેમ નથી. એ બધા અને એવાજ બીજા ઘણાએ કાંટાઓ આ દુનિયામાં છે અને તે સર્વ કાંઈ આપણાથી દૂર થઈ શકે નહિ. માટે જો સલામતરીતે ટુંકામાં પતાવવું હોય તો આપણે પોતે પવિત્ર થઈને પ્રભુમય બની જવું જોઈએ, એટલે બધી અડચણો એની મેળે દૂર થઈ જશે. માટે બાઈઓ ! એક એક કાંટાને તોડવા નહિ જતાં, એટલે કે એક એક અડચણની સામે નહિ થતાં જોડા પહેરી લો, એટલે

કે મહાન પ્રભુને અર્થે પવિત્ર થઇ જાઓ, એટલે તે સર્વશક્તિમાન વિશ્વંભરનાથની કૃપાથી બધી અડચણો એની મેળે દૂર થઇ જશે.

૯૫-આપણી ચાવી પ્રભુને સોંપ્યા વિના મોક્ષનાં ઇનામ લઇ શકાતાં નથી.

આપણી ઇચ્છા એ આપણી જીવંતીની ચાવી છે, એ આપણે ખુલ્લીરીતે સમજ્યા છીએ. હવે આપણે એ સમજવું જોઇએ કે, એ જોખમની ચાવી કોને સોંપવી ? કારણ કે એવા મોટા જોખમની ચાવી કાંઈ જેને તેને સોંપાય નહિ. એક કાઠીઆવાડી ગામડીઆ ભક્ત કહેતા કે, મારી ચોરડીમાં બેચાર ખોખરાં હાંકલાં પડેલાં છે, એક બે ફાટેલી ગોદડી છે, ચાર પાંચ તૂટેલાં ફૂટેલાં વાસણો છે અને પાંચ સાત ફાટી તૂટી ચોપડીઓ છે; તોપણ એ મારી ચોરડીની ચાવી હું કોઈને આપતો નથી; કારણ કે આપણી વસ્તુઓની ચાવી આપણને એટલી બધી વહાલી છે. આવી ધૂળ જેવી ચીજોની ચાવી પણ જ્યારે આપણને આટલી બધી વહાલી છે, ત્યારે આપણી જીવંતીની ચાવીની કિંમત કેટલી બધી મોટી હોવી જોઈએ, એ વિચાર તો કરો ! એ ચાવી બીજા કોઈને કેમ સોંપી શકાય ? આપણી ઝાપટમઢીની ચાવી પણ જ્યારે આપણે સહેલાઈથી બીજા કોઈને સોંપી શકતા નથી ત્યારે આપણી પેટીની ચાવી તો કેમજ સોંપીએ ? અને તીજેરીની ચાવીની તો વાતજ શું કરવી ? જ્યારે આવી ચાવીઓ પણ કોઈને સોંપી શકતા નથી ત્યારે આપણી જીવંતીની ચાવી, સ્વર્ગનરકની ચાવી, જન્મમરણના ફેરામાંથી છૂટવાની કે ફસાવાની ચાવી અને ઇશ્વરથી દૂર જવાની કે ઇશ્વરને પામવાની ચાવી રૂપ પોતાની ઇચ્છાઓ જે પ્રભુને સોંપી દે છે, તે ભક્તોનાં હૃદય કેટલાં બધાં વિશાળ હશે ? તેઓની રીતભાત કેવી ઉદાર હશે ? તેઓના આચરણમાં કેટલો બધો સમાનભાવ હશે ? અને તેઓ જગતનું તથા પોતાનું 'કેટલું' બધું ભણું કરતા હશે ? એ વિચાર તો કરો ! આપણે આપણી વાસ મારતી અંધારો ચોરડીની ચાવી પણ સહેલાઈથી છોડી શકતા નથી, ત્યારે જે ભક્તો પોતાની જીવંતીની ચાવીને પણ પ્રેમપૂર્વક પ્રભુના ચરણારવિંદમાં અર્પણ કરી દે છે, તે ભક્તો આપણાથી કેટલા બધા ઉત્તમ હશે ? તેની સરખામણી તો કરો ! અને એવી રીતે પોતાની

ઇચ્છારૂપી ચાવી અર્પણ કરનારા મહાત્માઓને કેવું મોટું ઇનામ મળે છે, તે તો તપાસી જુઓ ? એ જો તપાસશો તો એમજ લાગી આવશે કે, આપણી પાસે આપણી ઇચ્છાની ચાવી રાખનારાઓ આપણે તો ખરેખરા કમભાગ્યજ છીએ; ખરા સુખી તો ચાવી ફેંકી દેનારા ભકતોજ છે.

૯૬—જ્યાંસુધી આપણી ઇચ્છારૂપી ચાવી પ્રભુને ન સોંપીએ ત્યાંસુધી આપણે વિશ્વાસ કાચો સમજવો.

ચાવી કોને સોંપાય છે, એ તમને ખબર છે? ખબર કેમ ન હોય? આપણે આપણી દુકાનના અભાણ્યા માણસને દુકાનની ચાવી કયાં સોંપીએ છીએ ? નવી આવેલી ચંચળ વહુને આપણે ચાવી કયાં સોંપીએ છીએ ? જોખમની ચાવી તો જે બહુજ પ્રમાણિક હોય, બહુજ હુશિયાર હોય અને બહુજ વિશ્વાસને લાયક હોય તેનેજ સોંપવામાં આવે છે. ચાવી સોંપી દેવી, એ વિશ્વાસની પાકી નિશાની છે. વહુ જ્યારે ખરેખર લાયક નિવડે, ત્યારેજ વર અથવા સાસુ તીજેરીની ચાવી સોંપે છે; અને વહુને જ્યાંસુધી ચાવી ન મળે ત્યાંસુધી તેના મનમાં અસંતોષજ રહે છે. વર ઉપર ઉપરથી પ્રેમની ગમે એટલી વાતો કરે, પણ જ્યાંસુધી વહુના હાથમાં ચાવી ન સોંપે ત્યાંસુધી ચતુર વહુ કાંઈ ખરેખર ખુશી થાય નહિ; કારણ કે પૂરેપૂરા વિશ્વાસની ખાત્રી ચાવી છે. પૂરો વિશ્વાસ આવ્યો ન હોય ત્યાંસુધી કાંઈ ચાવી કોઈને સોંપાય નહિ અને એ પણ યાદ રાખજો કે, જ્યાંસુધી ચાવી સોંપાય નહિ ત્યાંસુધી બન્ને વચ્ચેનો ભેદ પણ જાય નહિ. આ આશકમાથુકનો વાંધો—આ ઘણીઘણીઆ-ણીનો વાંધો એજ જીવઈશ્વરનો પણ વાંધો છે. ઈશ્વર ચાવી માગે છે, પણ જીવ તે સોંપતો નથી. જીવ ઈશ્વરને ચાવી નથી સોંપતો તેનું કારણ તેના મનનું અવિશ્વાસીપણું છે; જો તેના મનમાં ખરો વિશ્વાસ હોય તો પ્રભુને પોતાની ચાવી સોંપી દેતાં શામાટે વાર લગાડે ? યાદ રાખજો કે આપણી ઇચ્છારૂપી ચાવી પ્રભુને મળ્યા વિના પ્રભુ કદિ પણ રાજી થવાનો નથી. તમે વિચાર તો કરો, કે આપણી નિર્બળ સ્ત્રી પણ આપણી પાસેથી ચાવી લીધાવિના સંતોષ પામતી નથી અને આપણા વિશ્વાસમાં આવતી નથી, ત્યારે દેવાધિદેવ, અનંત પ્રજાકંડનો નાથ, પુરુષોત્તમ પ્રભુ આપણી ઇચ્છારૂપી ચાવી લીધા વિના આપણા વિશ્વાસમાં કેમ આવશે ?

ખાત્રીથી સમજી લેા કે, આપણી ઇચ્છાફી ચાવી પ્રભુને સોંપ્યા વિના કદિ પણ આપણું કામ થવાનું નથી; માટે ભાઈઓ ! ઢીલ નહિ કરતાં જેમ બને તેમ જલદીથી એ જીંદગીના જોખમની ચાવી તો પ્રભુનેજ સોંપી દો, એટલે તમે નિર્ભય થઇને સદા આનંદમાં રહી શકશો.

૯૭—આપણી ઇચ્છાફી ચાવી પ્રભુને ખુશીથી નહિ સોંપીએ તો અંતે લાચારીથી પણ સોંપવીજ પડશે.

જે શાસુ પોતાની ઉંઘાઇને કે મૂખાઇને લીધે ચતુર વહુને ચાવી સોંપતી નથી, અથવા જે વર પોતાના અભિમાનને ખાતર કે મૂખાઇને લીધે પોતાની ડાહી વહુને સહેલાઈથી ચાવી સોંપતો નથી તેને અંતે લાચારીથી પણ વહુને ચાવી સોંપવી પડશે; કારણ કે ઘરની ધણીઆણી—ચાવીની માલિક—વહુ છે. વખત આવ્યે શાસુને ચાવી રાખવાનો અધિકાર નથી; ને તેમ છતાં પણ જો ચાવી પોતાની પાસે રાખી મૂકે તો તેને હડધૂત થવું પડે છે. છેવટ ખિમારીમાં કે મરતી વખતે પણ અંતે તેને ચાવી છોડી દેવી પડશે ને એવી રીતે લાચારીથી ચાવી છોડી દેવી તેમાં તો દુઃખ છે; પણ ખુશીથી ચાવી છોડી દેવી તેમાં તો આનંદ છે. ધનને ચોર લૂંટી જાય એ જૂદી વાત છે. અને ધનનું દાન કરવું એ જૂદી વાત છે; જો કે બેઉ રસ્તે આપણી પ્રાસેથી ધન તો જાય છે, પણ ચોર લૂંટી જાય તેમાં દિલગીરી છે ને હાથે કરીને દાન કરવું તેમાં આનંદ છે; તેમજ અંતે હારીને લાચારીથી ચાવી છોડી દેવી પડે તેમાં મહાદુઃખ છે અને પોતાની ખુશીથી, અંતરના ઉમંગકાથી ચાવીને ભગવદ્અર્પણ કરી દેવી, તેમાં અલૌકિક આનંદ છે. આ ઉપરથી સમજાશે કે વાયુ ન કરે તેને અંતે હાયુ કરવું પડે છે; માટે રોઈ રોઈને પછડાતું પછડાતું જવું, એ કરતાં હસી હસીને સામે જવું એ આનંદ કાંઈ ચોરજ પ્રકારનો છે. ભાઈઓ ! ખરું કહાપણુ તો એજ છે અને જીંદગીની ખરી સાર્થકતા એજ છે કે, જેમ બને તેમ જલદીથી, સર્વાત્મભાવથી પ્રભુને શરણુ થઇ આપણી ઇચ્છાફી ચાવી પ્રભુને સોંપી દેવી અને પ્રભુની ઇચ્છાને આધીન થઇ તેના હુકમો પાળવા તથા ભક્તોની સાથે મળી એવીજ ભાવના રાખવી કે:—

૫૬

જીવ તું શીદને ચિંતા કરે, કૃષ્ણને કરવું હોય તે કરે. (ટીક)
 તું અંતર ઉદ્વેગ કરે, તેથી કારજ શું સરે;
 ધણીનો ધાર્યો મનસુઓ, હર પ્રહાથી નવ ફરે—કૃષ્ણને
 દોરી સર્વની એના હાથમાં, ભરાવ્યું ડગલું ભરે;
 જેવો જન્મ વગાડે જન્મી, તેવો સ્વર નીસરે—કૃષ્ણને
 જેવું જેટલું જે જેમ કાળે, તે તેને કર ઠરે;
 એમાં ફેર પડે નહિ કોઇથી, શીદ કુટાઇને મરે—કૃષ્ણને
 તાંડે ધાર્યું થાય એટલું, હરિ ઇચ્છા અનુસરે;
 સદાકાળ એ રીત નલે નહિ, શીદ હું પદ મન ધરે—કૃષ્ણને
 થાવાનું અણચિંતવ્યું થાશે, ઉપનિષદ આચરે;
 રાખ ભરોસો રાધાવરનો, દયા તું શીદને ડરે—કૃષ્ણને

૯૮—પોતાની ઇચ્છા પ્રભુને સોંપનારાજ તરી ગયા છે.

જેઓએ જોખમની ચાવી પોતાની પાસે રાખી છે તે તો માર્યાજ ગયા છે; પણ જેણે એ ચાવી ફેંકી દીધેલી છે તેઓજ બચી ગયા છે. કોઈ પણ શૂરવીર, કોઈ પણ સતી કે કોઈ પણ ભક્તને દ્યો અને જીવો કે તેનું શૂરવીરપણું, તેનું સતીપણું અને તેનું ભક્તપણું શાથી છે ? ચાવી ફેંકી દેવાથીજ, બીજું કંઈજ નહિ. મીરાંબાઈથી ઝેરનો ખ્યાલો કેમ પીવાયો ? તેણે પોતાની જીંદગીની ચાવી, જે પોતાની ઇચ્છા તે પ્રભુને સોંપી દીધી હતી તેથીજ. નરસિંહ મહેતાનું મામેરું શ્યામસુંદરને શામાટે પૂરવું પડ્યું ? તેણે પોતાના જોખમની ચાવી, પોતાની ઇચ્છા પ્રભુને સોંપી દીધી હતી તેને લીધેજ; આથી તેની ઉપર કંઈ જોખમદારી નહોતા. સૂરદાસની પાછળ પાછળ પ્રભુને શામાટે ફરવું પડ્યું ? તેણે પોતાની ઇચ્છાફી ચાવી પરમ કૃપાળુ મહાન પ્રભુને સોંપી દીધી હતી તેટલા માટેજ. જેણે જીંદગીના જોખમની ચાવી એટલે કે પોતાની ઇચ્છાઓ પ્રભુને સોંપી દીધી તેઓજ તરી ગયા છે અને આપણે સૌ તેનાજ ગુણો ગાઇએ છીએ. જેઓ એ ચાવીને પોતાની પાસે રાખી બેઠેલા છે, તેઓ તો સદાની હાથવોચમાંજ છે, તેઓના જીવમાં તો ભડકાજ બળતા હોય છે, તેઓનાં મન તો ક્યાંઈનાં ક્યાંઈ ભટકતાં હોય છે, બહાર શામાટે જોવા જઇએ ? આ-

પણ જ હૃદય તપાસી જુઓને ? આપણી ચાવી હજી આપણે આપણી પાસે જ રાખેલી છે અને તેથી કેવા સુખી છીએ ? તે તો જુઓ ! ખરા સુખી તો એ જ છે કે જેઓએ એ ચાવી પ્રભુને સોંપી દીધેલી છે; માટે જેટલી બને તેટલી મજબૂતીથી આપણી ઇચ્છાઓ પરમ દયાળુ પ્રભુને સોંપી પ્રભુની ઉત્તમમાં ઉત્તમ ઇચ્છાને આધીન થાઓ.

૯૯-આપણી ઇચ્છાઓનું જોખમ આપણી ઉપરથી ઉતારી પ્રભુને સોંપી દે.

દુનિયામાં બીજી ઘણી ચીજો કરતાં આપણે જોખમથી બહુ ડરવાનું છે. આપણા ખીસ્સામાં જરૂર કરતાં વધારે પૈસા હોય તો એમાં ને એમાં જીવ લાગેલો રહે છે; કારણ કે ખીસ્સામાં જોખમ હોય છે, તેથી કાંઈ ડગલો ઉતારવાનું મન થતું નથી. આપણને સુસાફરી કરવી હોય ને પાસે જોખમ હોય તો રાત્રે ઉંઘ પણ આવતી નથી ને વારે વારે ફીકરમાં ને ફીકરમાં ઝબકીને જાગી ઉઠવું પડે છે. આ તો પૈસાના જોખમની વાત થઈ; પણ એવાં તો આ દુનિયામાં સેંકડો પ્રકારનાં જોખમો છે. જેમકે આખરૂનું, સત્તાનું, કુદરતી આક્રોશનું, ખિમારીનું વિગેરે; પણ એ બધાં તો નાનાં જોખમો છે, છતાં પણ એવા એક એક જોખમ સાડું પણ વખતે આપણા એકલાની જ નહિ, પણ બીજાં ઘણાં માણસોની જીંદગી રદ થઈ જાય છે; ત્યારે વિચાર કરો કે, એવાં હજારો જોખમો જેમાં આવી જાય છે, એવું જીંદગીનું જોખમ, એ કેવું મહાભારત જોખમ ? અને તેમ છતાં પણ આપણી મૂર્ખાઈ તો જુઓ કે જ્યારે બીજાં નાનાં જોખમો આપણી ઉપરથી આપણે ઉતારી નાખીએ છીએ, ત્યારે જીંદગીનું જોખમ-જોખમોના જોખમરૂપ આપણી ઇચ્છાઓને તો આપણે પકડી જ રાખીએ છીએ; પણ સા-ધ્યો ! વિચાર તો કરો કે, એવાં મહાભારત જોખમો આપણી ઉપર રાખીને આપણે કેમ સુખી થઈ શકીશું ? કેાઈ સાથે વાંધો પડ્યો હોય તો એ જોખમમાંથી પણ આપણે જલદી છૂટવા માગીએ છીએ. કેાઈનું કાંઈ લેણુંદેણું હોય તો એ જોખમમાંથી પણ જલદી છૂટવા ઇચ્છીએ છીએ; અને કેાઈ દાવપેચમાં કે કુદરતી આક્રોશમાં ફસાઈ ગયા હોય, તો એ જોખમમાંથી પણ જલદી છૂટવા ઇચ્છીએ છીએ; પણ દિલગીરી તો જુઓ કે જન્મમરણના

જોખમમાંથી છૂટવાનો કદિ પણ પકડો વિચાર થતો નથી. એ આકૃતના પડીકાં જેવી-એ સેતાનના ભાઈબંધ જેવી આપણી ઈચ્છાઓનું મહાભારત જોખમ આપણી ઉપર રાખીને આપણે કેમ સુખી થઈ શકીશું, એ ખ્યાલ તો કરો !

૧૦૦-એ દહાડા આગળ કે પાછળ પણ અંતે મરી જવું છે; માટે આત્માનું કલ્યાણ થાય તેમ કરો.

કોઈ ગુન્હાને માટે એ માણસોને ફાંસીની સજા થઈ હતી. એ એ માણસમાંથી એકને ઉગમણે આંખે ફાંસી દેવાની હતી અને બીજાને આથમણે આંખે ફાંસી દેવાની હતી; તેમાંથી પ્રથમ એક માણસને ઉગમણે આંખે ફાંસી દીધી, ત્યારે તેની સાથેનો બીજો માણસ બહુ રોવા લાગ્યો અને અફસોસ કરવા લાગ્યો. એ જોઈને પાસેનાં માણસોએ કહ્યું કે, એને રૂવે છે પણ તું કયાં જીવવાનો છે ? હમણાં ઘડીક પછી તારા પણ એજ હાલ થવાના છે. પહેલાં તારું તો સંભાળ, પછી એને રો.

એ પછી તે બીજા માણસને ફાંસી દેવા માટે સિપાઈઓ તેને આથમણા આંખા તરફ લઈ જવા લાગ્યા. ત્યારે રસ્તામાં તે માણસ પૂછવા લાગ્યો કે, અહીં આટલો બધો કચરો કેમ પડેલો છે ? આ ભીંત તૂટી ગઈ છે, તે કેમ કોઈ સમી કરાવતું નથી ? જુઓ તો ખરા. આ ગટરમાંથી કેવી ખરાબ વાસ આવે છે ? અરે આ માણસનો કાન તૂટેલો શાથી ? ત્યારે પાસે ઉભેલા ધર્મગુરુએ કહ્યું કે, તું તો મરવા ચાલ્યો છે ને એ બંધી પંચાતનું તારે શું કામ છે ? તું રહેવાનો હોય ને પછી એ બધું પૂછતો હોય તો ઠીક છે; પણ તારે માટે તો ફાંસીનું લાકડું તૈયાર છે, માત્ર ત્યાં પહોંચવાની ખોટી છે; માટે હવે તો કાંઈક સમજ ! આ કચરો કેમ પડેલો છે ? અને આ ભીંત કેમ તૂટી ગઈ છે, એ જાણવામાં તારું શું વળશે ? ત્યારે તે માણસે કહ્યું કે, મહારાજ ! તમારી વાત તો ખરી છે પણ જીવ રહેતો નથી. આખી જીંદગી એવા નકામા વિચારોમાં ને ખોટી હાયવોયમાંજ કહાડી છે. એટલે મરતી વખતે પણ એજ વાતો યાદ આવી જાય છે. ઘણુંએ મન થાય છે કે હજી થોડો વખત છે તો પ્રભુનું નામ લઈ લઉં; પણ અગાઉનો કચરો મનમાં ભરાઈ ગયેલો છે તે આ ખરે વખતે પણ નડે છે, તેથી પ્રભુનું નામ લઈ શકાતું નથી.

ભાઈઓ ! આપણું પણ આરુંજ છે હો ! આપણે આપણું સગાંઓ અને દોસ્તોને રડીએ છીએ, પણ આપણે પોતેજ ખપી જવાના છીએ તે માટે ક્યાં કંઈ વિચારીએ છીએ ? આપણને બીજાંઓની ભૂલો ખોળવી બહુ ગમે છે, આપણને બીજાંઓના ચાળા-ચસ્કા કરવામાં બહુ મગા પડે છે, આપણને કાંઈ કાંઈ લટકામટકા કરવાનું વારે વારે મન થઈ જાય છે, આપણને ભપકોસપકો ને ડોળડીમાક કરવામાં બહુ ગમત પડે છે, આપણને હુકમ ચલાવવામાં તથા જ્યાં ત્યાંથી કાંઈનું કાંઈ તફડમચી કરવામાં બહુ મગા પડે છે અને આપણને આપણાં વખાણ કરવાં તથા સાંભળવાં બહુ ગમે છે; પણ એ બધું વિજળીના ઝબકારા જેવું છે અને આપણે પોતે પાણીના પરપોટા જેવા છીએ. આપણે માથે કાળનું ચક્કર સદાય ફરી રહેલું છે, એટલે એ પરપોટો ઓચીંતો કયી ઘડીમાં ફૂટી જશે, એ આપણે જાણતા નથી. માટે ભાઈઓ ! ફાકટની માથાફૂટમાં નહિ પડ્યા રહેતાં જેમ ધર્મનાં રૂડાં કામો થાય, જેમ આત્માનું કલ્યાણ થાય અને જેમ અખંડ આનંદરૂપ સર્વશક્તિમાન પવિત્ર પિતા પ્રભુના સ્વરૂપને ઓળખાય તેમ કરો.

પદ

શા માટે તું ભજતો નથી, સહેજે સીતારામને રે. (ટેક)
આ કાયા તો તારી નથી, હાડકાં ને ચામ રે;
તેમાં તે શું મોહી રહ્યો છે, ગાફલ ગુલામ રે-શાં
પાંડવોની પ્રતિજ્ઞા પાળી, દ્રૌપદીનાં ચીર રે;
સુદામાની વેળા વાળી, ઉગાર્યો પ્રદ્ધાહ રે-શાં
રાવણ સરખા રાણા હતા, સોના સરખાં ધામ રે;
સવાલક્ષ જેના પુત્ર હતા, તેનાં નથી ઠેકાણાં ઠામ રે-શાં
આગળ તો તારે હુકમાઈ હતી, ઘેર હતા ગુલામ રે;
બાણગરને વાંદરો ભાઈ, ભરાવશે સલામ રે-શાં
ઉંચી મેડી ને અજબ ઝરૂખા, નીચાં નીચાં ધામ રે;
છત્રપતિ તો ચાલ્યા ગયા, તેનાં નથી ઠેકાણાં ઠામ રે-શાં
ધાઈધૂતી ધન ભેળું કીધું, ઠાટયા રહેશે દામ રે;
બાપદાદા જેના વહી ગયા, એનાં ખોળી કાઢોને નામ રે-શાં
પાપની તો પાળો બાંધી, ધર્મ નહિ લગાર રે;
કહે ભવાનભાઈ સાંભળો તમે, ભણ લોને ભગવાન રે-શાં

૧૦૧-પ્રભુનું નામ પાછળ રાખે તે પાછળજ
રહી જાય છે, માટે બાળપણથીજ પ્રભુને
ઓળખવાની તજવીજ કરો.

ઘણા લોકો એમ સમજે છે કે, અમે તો હજી બાળક છીએ. અમને તે ધર્મમાં શું ખબર પડે ? ઘરડા બુદ્ધિ થઇશું ત્યારે વાત. આપણાં માબાપો ને મોટાં માણસો પણ આવી વાતોને ટેકો આપે છે. તેઓ કહે છે કે, છોકરાંઓને ઝાઝા ધર્મનિયમની તે શું ખબર ? છોકરાંઓ તો ખાવાપીવામાં, હરવાફરવામાં ને મોજશોખમાં સમજે. એમની કાંઈ વ્રતવરતુલાં કરવાની ઉંમર છે ? હમણાંથી એ ધર્મની જાળમાં પડી જાય તો પછી દુનિયાદારી ચલાવે ક્યારે ?

નાની ઉંમરની વહુ બહુ ધર્મવાળી થાય તો તે સાસુને ગમે નહિ. વહુને ધર્મવાળાં જોઈને સાસુ એવાં વાંકાંચૂકાં જોલે કે વહુ બિ-ચારી વગરમંદવાડે માંદીજ પડી જાય. જીવાનીમાં વરને બહુ ધર્મવાળો જોઈને વહુને પાલવે નહિ; તે એવો છણકોમણકો કરે કે કાંઈ વાતજ ન પૂછે, વરને તોખાં તોખાં કરાવે ને પોતાની વાત કપૂલ રખાવે ત્યારેજ તે ઠેકાણે આવે. ઘણા ભાઈઓમાંથી જો કોઈ ભાઈ ધર્મવાળો થાય તો બીજા ભાઈઓ તેની અદેખાઈ કરે; તેઓને એમ લાગે કે અમે કમાઈ કમાઈને મરીએ છીએ ને આ ભાઈ તો માથે પડે છે. બાપ બહુ ધર્મવાળો થાય તો દીકરાને પાલવે નહિ. દીકરો જાણે કે બાપ બહુ ધર્મમાં ઉડાવી દેશે ને હું રખડી પડીશ; અને શિષ્ય બહુ ધર્મવાળો થાય તો ગુરુ મનમાંથી મુંઝાયા કરે. તેને એમ લાગ્યા કરે કે આ બધું માન લઈ જશે ને હું એમનો એમ પડ્યો રહીશ. આવી રીતે એક માણસ ધર્મવાળું થાય તે બીજા-ઓને પાલવતું નથી; માટે તેઓ કાંઈને કાંઈ બહાનાં કાઢ્યા કરે છે અને આગળ ઉપર ધર્મને ધકેલ્યા કરે છે; કેમ જાણ્યે આપણે અમરપટ્ટો લખાવીને આવ્યા હોઈએ ? પણ એમ કરવું એ મોટી ભૂલ છે; કારણ કે જેમ જેમ આપણે પ્રભુને પાછળ રાખીએ છીએ તેમ તેમ આપણે પોતેજ પાછળ રહી જઈએ છીએ. ધર્મને આગળ રાખ્યા વિના-પ્રભુને આગળ રાખ્યા વિના કોઈ પણ કામમાં કદિ પણ ફતેહ પામી શકાય નહિ. માટે હમેશાં ધર્મને-પ્રભુને તો આગ-ળજ રાખવો જોઈએ; કારણ કે પ્રભુને આગળ રાખ્યા વિના કોઈ પણ કામમાં જશ મળેજ નહિ; એટલુંજ નહિ પણ નાની ઉંમરમાં મનમાં જે સંસ્કાર પડે તે જલદી જામી જાય છે; માટે કોઈ પણ

જાતના ખૂરા સંસ્કાર હૃદયમાં જામી જાય તે પહેલાં ધર્મનાં મૂળિયાંને હૃદયમાં જામવા દો, પ્રભુના નામને તમારા હૃદયમાં જામવા દો; એટલે પછી પ્રભુના પવિત્ર નામની જ્યજ્ઞયકાર સાથે તમારી પશુ કૃતેહ થશે; પણ જો પ્રભુને પાછળ રાખશો તો તમે પોતેજ પાછળ રહી જશો; માટે હમણાંથીજ સંભાળજો.

૧૦૨-સૂર્ય સામે હમેશાં કોઈ જોતું નથી, પણ
અહણુ થાય ત્યારે સૌ તેના સામે જુએ છે; તેમ
લકતોના ગુણ કોઈ ઘડીકમાં જોતું નથી, પણ
તેની ભૂલ તો તુરત જુએ છે.

ગુણ લેવાના તો કોઈકજ હોય છે, બાકી આ દુનિયામાં તો ઘણા અવગુણ જોવાવાળાજ છે. સૂર્ય હમેશાં અજવાળું આપે છે અને સૂર્યના અજવાળાથી જગતને અનેક પ્રકારના લાભ થાય છે; તોપણ સૂર્યનારાયણ તરફ લોકો રોજ રોજ જોતા નથી કે તેની મારફત પ્રભુનો ઉપકાર માનતા નથી; પણ જ્યારે વર્ષ છ મહિને અહણુ થાય છે, ત્યારે સૌ માણસો તેની તરફ ચાહીને જોવા લાગે છે. ખરોખર ન દેખાય તો દૂરબીનથી તથા કાચ ઉપર મેશ લગાડી ને પણ લોકો અહણુ જુએ છે અને એવી રીતે અહણુ જોઈને તેની વાતો કરવામાં લોકોને બહુ મઝા પડે છે; કારણ કે બીજાના દોષ જોવા, એ માણસજાતનો સ્વભાવ છે. શાસ્ત્રની આજ્ઞા એવી છે કે, સવારમાં વહેણું ઉઠીને સૂર્યનું દર્શન કરવું જોઈએ; કારણ કે એવા મહાતેજની મારફત, એવા અદ્ભુત આકાશી ગોળાની મારફત, એવા દિવસરાત્રિના અમત્કાર મારફત અને ઉદય થતા બાહ્યસૂર્યના અલૌકિક સૌન્દર્ય મારફત આપણે સહેલાઈથી પ્રભુની લીલા સમજી શકીએ છીએ; તેથી જો મહાન પ્રભુએ આપણી ઉપર અખંડ કૃપા કરીને એવા મહા તેજવાળા સૂર્યનારાયણને બનાવેલા છે, તે પ્રભુને જાણવાનું—અરે ! તે પ્રભુનો ઉપકાર માનવાનું આપણને કુદરતી રીતે મન થઈ આવે છે; માટે સવારમાં વહેલા ઉઠીને સૂર્યનું દર્શન કરવાનું અને એ દર્શનથી ઉપજતા આનંદથી સ્વાભાવિકરીતે થઈ જતી ઇશ્વરપ્રાર્થના કરવાનું શાસ્ત્રમાં કહેલું છે. તેને બદલે ઇશ્વરની અલૌકિક વિભૂતિનાં દર્શન અને ઇશ્વરની પ્રાર્થના, એ બધું તો રહ્યું; પણ ઉલટા આપણે અહણુ જોવા મંડી પડીએ છીએ; તેમજ

જે ખરા ભકતો છે, જેઓ રૂડી રીતે પોતાની જીવંતી ગાળે છે, જેઓ જગતને કાયદો થાય એવી રીતે વર્તે છે અને જેઓ સર્વશક્તિમાન ઇશ્વરના જ્ઞાનધ્યાનમાં સર્વ મનથી ને સર્વ હૃદયથી પૂર્ણ પ્રેમથી મચ્યા રહે છે, તેઓની તરફ કોઈ જોતું નથી; પણ જો જરાક તેઓમાં ભૂલ આવી જાય તો એ ભૂલની તરફ સૌ લોકો જોવા માંડે છે. ખરા ભકતો કે જે ધર્મના થાંભલા જેવા છે, પ્રેમી ભકતો કે જે માણસોમાં સૂર્ય જેવા છે, ત્યાગી ભકતો કે જે જગતમાં ઉત્તમ નમુનારૂપ છે, ભગવદ્દેશને આધીન રહેનારા ભકતો કે જે જગતમાં પ્રભુને મહિમા ફેલાવનારા છે અને પ્રભુને અર્થે જેઓએ પોતાની જીવંતી અર્પણ કરેલી છે, એવા ઉત્તમ ભકતો કે જે આપણા કરતાં હજારો દરજ્જે ચડીઆતા છે અને પ્રભુના કૃપાપાત્ર છે તથા જેનાં રોજ દર્શન કરવાં જોઈએ અને બને તો યથાશક્તિ સેવા કરવી જોઈએ તેને બદલે એ બધું તો રહ્યું, પણ ઉલટા આપણે તેમની ભૂલો ખોળીએ છીએ. આ આપણી કેટલી બધી નીચતા છે, એ વિચારો તો ખરા !

એવા સાચા ભકતોની તો આપણે ખબર રાખવી જોઈએ, તેઓને કાંઈ અડચણ હોય તો આપણે મદદ કરવી જોઈએ, પ્રભુના રસ્તામાં તેઓ સહેલાઈથી આગળ વધી શકે, એવી રીતે તેઓને સગવડતા કરી આપવી જોઈએ, તેઓના રૂડા ઉપદેશો આપણે માનવા જોઈએ, તેઓનું જ્ઞાનધ્યાન ચાલુ રહે માટે તેઓની જાળો ઉઠાવવામાં આપણે મદદગાર થવું જોઈએ, ધર્મનો પ્રકાશ તેઓ ફેંકી શકે અને પ્રભુનું પવિત્ર નામ તેઓ ફેલાવી શકે માટે આપણે આપણાથી બની શકે તે પ્રમાણે તનમનધનથી તેમની સેવા કરવી જોઈએ, તેમના રૂડા આચરણની અસર ખૂબ ફેલાવા માટે દુનિયામાં તેમનો સત્સંગ વધે એવા ઉપાયો અજમાવવા જોઈએ અને એવા ભગવદ્દેશનો પ્રભુના માર્ગમાં લાગ્યા રહે તે સારૂ તેઓના દરજ્જા પ્રમાણે તેઓને માનપાન આપવું જોઈએ; કારણ કે તેઓની મારફત-તેઓની મહેનતવડે આપણે જલદીથી ને સહેલાઈથી ઇશ્વરી જ્ઞાન મેળવી શકીએ છીએ; માટે તેઓને આપણે સદાસર્વદા યથાશક્તિ મદદ કરવી જોઈએ, તેને બદલે આપણે તેઓની ભૂલો ખોળીએ છીએ અને તેઓની નિંદા કરીએ છીએ ! પણ એ કેટલું બધું ખોટું છે તેનો વિચાર કરો !

જેમ આપણા મનમાં ઇશ્વરી પ્રાર્થના કરવાનો સ્વાભાવિક

ઉભરો પ્રકટી આવે, માટે સૂર્યનારાયણનાં દર્શન કરવાનાં છે, તેમજ મહાત્માઓની મહેનતનો લાભ આપણને મળી શકે તે માટે તેઓની સેવા કરવાની છે; પણ જેમ દરરોજ સૂર્યનાં દર્શન કરવાને બદલે આપણને થકણ જોવાનું ઘેલાપણું લાગેલું છે, તેમજ હરિજનોની સેવા કરવાને બદલે તેઓની નિંદા કરવાનું આપણને ચેટક લાગેલું છે. એ પાપમાંથી હવે તે આપણે ક્યારે છૂટીશું ? પ્રભુ ! એ પાપથી અમોને બચાવ ! બચાવ !

ઓ હરિજનો ! સંતો ! ભકતો ! સદ્ગુરુઓ ! તમે પણ જો ક્યાંઈ ભૂલ થતી હોય તો વિચારજો; કારણ કે તમે અમારા સૂર્ય છો, એટલે તમારી નાની ભૂલ પણ જગતને મોટી લાગશે અને તમારી નાની પણ ભૂલ અમોને મોટું નુકશાન કરશે; કારણ કે તમે મોટા છો, તમારા હાથમાં મસાલ છે અને અમે તમારી પછવાડે ચાલનારા છીએ, એટલે જો તમે ખાડામાં પડી જશો તો સાથે અમારા પણ ખૂરા હાલ થશે; કારણ કે અમે તો તમારે આશરે છીએ એટલે અમારી જવાબદારી તમારી ઉપર છે. માટે અમારી ખાતર, તમારી ખાતર અને મહાન પ્રભુની ખાતર, ક્યાંઈ ભૂલ થવા દેશો માં ને સત્ય માર્ગે ચાલજો.

૧૦૩-આપનો ચોપડો લઇને બેસીએ ત્યારે તો લેણું ને દેણું બન્ને કહેવું જોઇએ; તેમજ શાસ્ત્રમાં પણ સાડું કે નરસું જે હોય તે ખુલ્લી રીતે કહેવું જોઇએ.

સૌ બોકો પોતાના આપના ચોપડા લઇને બેસે છે, પણ તેમાં કેટલાક બોકો એવી લુચ્ચાઈ કરે છે કે, પોતાનું જે લેણું હોય તે કહે છે અને બીજાઓ પોતાની પાસે માગતા હોય તે ખાતું બતાવતા નથી. આવી રીતે કરવું એ કાંઈ શાહુકારી કહેવાય નહિ અને એમ કરે એનું ટદું આગળ ચાલે પણ નહિ; કારણ કે એ અધર્મ છે. લેવું સાડું લાગે અને આપવું ગમે નહિ એ કેમ ચાલે ? એવી રીતે વર્તવાથી કાંઈ લાંબો વહેવાર ચાલે નહિ; એથી તો ઉલટી આબરૂ બાય અને આપણું સાચું લેણું પણ વખત બતાં ખોટું થઈ જાય, પણ ઇશ્વરની કૃપા છે કે એવી લુચ્ચાઈ કરનારા બેપારીઓ કોઈકજ હોય છે.

ભાઈઓ ! ઉધારની રકમ બતાવે અને જમીની રકમ ન બતાવે એવા વેપારીઓ જો કે આપણા દેશમાં થોડાજ છે, પણ શાસ્ત્રમાંથી પોતાના મતનું સાફ સાફ દેખાય તે બતાવે અને પોતાના મતથી વિરુદ્ધની બાબત ન બતાવે એવા ધર્મગુરુઓનો અને એવા શાસ્ત્રીઓનો આપણે ત્યાં કાંઈ ટોટો નથી. એવી ખેંચાખેંચી ને એવી પક્ષાપક્ષીધીજ આપણા પવિત્ર ધર્મ અશ્રદ્ધાના રૂપમાં આવતો જાય છે; કારણ કે શાસ્ત્ર છે તે બાપનો ચોપડો છે. તેમાંથી જેમ ઉધારની રકમો બતાવે છે તેમ જમીની રકમો પણ બતાવવી જોઈએ. જેમ આભડછેટ, મૂર્તિપૂજા, અવતારની જરૂર, પુનર્જન્મ, યોગની સિદ્ધિઓ અને મહાત્માઓનાં ચરિત્રો બતાવીએ છીએ, તેમજ લોકોને અભેદનો માર્ગ બતાવવો જોઈએ, બ્રાતૃભાવનો રસ્તો બતાવવો જોઈએ. આજની પેઠે હજારો નાતો જાતો નહિ પણ ચારજ વર્ણમાં ઋષિઓ રહેતા હતા. એમ લોકોને સમજાવવું જોઈએ. આજની પેઠે સેંકડો પંથના સાધુઓ ને ગુરુઓ નહોતા પણ માત્ર ચારજ આશ્રમ હતા, એમ પ્રજાને ખુદલો રીતે ખાત્રી કરી આપવી જોઈએ. બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રી ને વૈશ્ય એકબીજાનું બાધાપીધાથી વટલાતા નહિ એના પ્રમાણે હાલની પ્રજાને પૂરાં પાડવાં જોઈએ હાલની પેઠે ઘાડિયામાંથી છોકરાંઓને ઋષિઓ પરણાવતા નહિ, એમ સૌ લોકોને નક્કી કરી આપવું જોઈએ. બ્રાહ્મણો ક્ષત્રી કે વૈશ્યની કન્યાને વરી શકતા અને ક્ષત્રીઓ પણ કન્યારત્ન ગમે ત્યાંથી લાવી શકતા એમ લોકોને સમજાવવા જોઈએ. અને પવિત્ર આર્યધર્મના પેટામાં આટલા બધા મત ભેદ જોઈએ નહિ તોપણ આપણે તો સર્વવ્યાપી સર્વશક્તિમાન અખંડ આનંદરૂપ એક શ્રીહરિનોજ હઠ આશરો રાખવો જોઈએ, અને સાચા મનથી તથા પૂર્ણ પ્રેમથી તેમનીજ ભક્તિ કરવી જોઈએ એમ લોકોને કહેવું જોઈએ.

જ્યાંસુધી શાસ્ત્રોમાં રહેલાં આવાં તત્ત્વો લોકોને સમજાવીએ નહિ અને તે વખતનો દેશકાળ તથા હાલના દેશકાળમાં પડી ગયેલો મોટો ભેદ લોકોને સમજાવીએ નહિ ત્યાંસુધી આપણા ધર્મ તેના ખરા રૂપમાં આવી શકે નહિ; કારણ કે આપણે માત્ર ઉધાર બાબત બતાવીએ છીએ, પણ જમીની રકમો બતાવતા નથી, એટલે એ સંઘ તે દ્વારકાં ક્યાંથી પહોંચે ? આપણી બીજી બાબતની ખુબીઓ ન સમજીએ તેથી તે આપણને ખાત્રીવાળી લાગે છે, પણ આપણે વિચારવું જોઈએ કે, શાસ્ત્રોના કર્તા મહાત્મા ઋષિઓ

ત્રિકાલસાની હતા, તેઓએ જે લખ્યું છે તે કાંઈક જગતનું કદ્યાણુ સમજીનેજ લખ્યું હશે, માટે તેમાં આપણને કાંઈ ભૂલ જેવું લાગે, અથવા ન ગમે એવું લાગે તોપણ સત્યને ખાતર અને તે આપણા બાપના ચોપડામાં બાપના હાથથીજ લખેલું છે એમ સમજીને બીજી બાબુપણુ જોવી જોઈએ, અને તે ઉપર ચર્ચા પણ ચલાવવી જોઈએ. જો એમ થાય તો જેમ ખાટા દહીંને વલોવવાથી તેમાંથી પુષ્ટિકારક મીઠું માખણ નીકળી આવે છે, તેમ આપણને પ્રથમ અણગમતી લાગતી એ ચર્ચામાંથી પણ કાંઈક સાર નીકળી આવશે; માટે ભાઈઓ ! બાપના ચોપડા એટલે કે શાસ્ત્રમાં જે લખ્યું હોય તે સર્વ સરળતાથી સૌ લોકોની આગળ ખુલ્લું કરો, તોજ ધર્મ વધી શકશે અને તોજ પ્રભુ રીઝી શકશે; કારણ કે પ્રભુ પક્ષાપક્ષીને નહિ પણ સત્યને અને આપણા પ્રેમને ચાહે છે. માટે પ્રભુને અર્થે જગતમાં સત્ય જણાવવા સારૂ શાસ્ત્રની સૌ બાબતો વિચારપૂર્વક પ્રજ્ઞની આગળ ખુલ્લી કરો.

૧૦૪—ખરાબ જગ્યાની પણ મન ઉપર ખૂરી અસર થતી હોવાથી ખાસ કારણવિના એવે ઠેકાણે ન જાઓ.

ભક્તિમાન શ્રવણના જેવા માબાપની સેવા કરવાવાળા છોકરા આજના જમાનામાં તો હોયજ ક્યાંથી ? પણ જગ્યાની અસરથી કુરુક્ષેત્રમાં એ ભક્તિમાન શ્રવણની બુદ્ધિ પણ ફરી ગઈ હતી, ત્યારે ખૂરી જગ્યાઓમાં આપણી બુદ્ધિ ફરી જાય તેમાં તો નવાઈજ શું ? માટે સૌથી સારો રસ્તો એ છે કે, બનતાં સુધી કોઈ પણ હલકા ઠેકાણામાં જવું નહિ. જેમકે જ્યાં વેશ્યાવાડો હોય, દારૂની દુકાનો હોય, ભુગારખાનાંઓ હોય, રંડોના નાચ થતા હોય, જનાવરોને મારવાનાં ઠેકાણાં હોય, લડાઈટંટા ને ગાળાગાળી થતી હોય, ખરાબ ઇચ્છો જોવાનાં હોય, જ્યાં આપઘાત થતો હોય અને જ્યાં મનના વિકાર અથવા ગ્દાનિ ઉત્પન્ન થાય એવું હોય, ત્યાં બનતાં સુધી જવું નહિ; કારણ કે એવી જગ્યાઓમાં એવી બાતની અસરો જામેલી હોય છે. એ અસરો નબળા મનનાં માણસો ઉપર થોડી-ઘણી થયાવિના રહેતી નથી, માટે ખાસ કારણવિના ચાહીને એવી ખરાબજગ્યાઓમાં જવું નહિ; પણ જેઓ પોતાના આત્માનું કદ્યાણુ ઇચ્છતા હોય અને પાવત્ર પ્રભુના રૂડા માર્ગમાં ચાલવા ઇચ્છતા હોય તેવાહરિજનોએ તો જ્યાં ખૂબ ભજનો થતાં હોય, જ્યાં ધર્મના

સાચા ઉપદેશો થતા હોય, જ્યાં દુઃખીઓને દિલાસો મળતો હોય, જ્યાં નિરાધારોને આધાર મળતો હોય, જ્યાં પવિત્ર મંદિર હોય, જ્યાં ભક્તજનો લેળા થતા હોય, જ્યાં માળાઓ ફેરવાતી હોય અને જ્યાં મહામંગલકારી પ્રભુનો જયજયકાર થઈ રહ્યો હોય તેવાં ભક્તમંડળોમાં પ્રેમ આણીને પોતાના કલ્યાણને માટે જરૂં જોઈએ; કારણ કે ત્યાં એવી જાતની રૂડી અસરો ફેલાઈ ગયેલી હોય છે, તેથી ત્યાં જવાથી મનમાં આનંદ આનંદ થઈ રહે છે અને પ્રભુપ્રેમ જાગૃત થાય છે. માટે ભાઈઓ ! જો પ્રભુના કૃપાપાત્ર થઈ હોય તો એવા અમૂલ્ય ઠેકાણાના અલાકિક લાભ લઈ લો ! અલૌકિક લાભ લઈ લો ! !

૧૦૫-જ્યારે આપણને હરિજન વહાલા લાગે ત્યારે સમજવું કે હવે આપણે પ્રભુના વહાલા થયા.

એક ગૃહસ્થે કોઈ મહાત્માને પૂછ્યું કે, મહારાજ ! અમે પ્રભુના વહાલા થયા એમ કેમ સમજાય? ત્યારે તે મહાત્માએ પૂછ્યું કે, તમારે કોઈ માણસ સાથે વધારેમાં વધારે હેત છે? ત્યારે તે ગૃહસ્થે કહ્યું કે, હા મહારાજ ! મને મારી બાઈડી ઉપર આખી દુનિયામાં સૌ કરતાં વધારે હેત છે. ત્યારે મહારાજે પૂછ્યું કે, તમારું હેત જણાવવા માટે તમે શું કરો છો? તે ગૃહસ્થે કહ્યું કે, મારું હેત જણાવવા માટે હું મારી બાઈડીની દરેક વાતો માનું છું ને તેના કહ્યા પ્રમાણે કરું છું. મારી બાઈડીનાં સગાંને બહુ માન આપું છું અને તેની સહીપણીઓની બહુ ખાતરખરદાસ રાખું છું. મારી વહુને જે ચીજ વહાલી લાગે તેજ ચીજ મને પણ ગમે છે. પહેલાં મને ખીચડી ખાવાનો બહુ અભાવો હતો; પણ મારી વહુને ખીચડી બહુ ભાવે છે એટલે હવે તેની સાથે મને પણ ખીચડી ખાવામાં મજા પડે છે. પહેલાં મને છોકરાં રમાડવાં ગમતાં નહિ, તેમનાં લીંટલાળ જોઈને હું સુગાયા કરતો; પણ મારી વહુને તેના નાના ભાઈ ઉપર બહુ પ્રેમ છે, એ છોકરો રોતી સુરત જેવો છે, તોપણ મારી વહુ ઉપરના પ્રેમને લીધે હું તેને ખુશીથી મારા ખોળામાં તેડું છું અને હવે એ મારો નાનો સાળો વખતે મારા ખોળામાં મૂતરી પડે તોપણ હું ખીજતો નથી; પણ મારી વહુ ઉપરના હેતને લીધે ઉલટો હસી પડું છું.

આ સાંભળીને તે મહારાજે કહ્યું કે, ભાઈ ! જેમ તારી વહુ

તને વહાલી છે માટે તેનું કહ્યું માનવું તને ગમે છે ને તેનાં સગાં-વહાલાં તને વહાલાં લાગે છે, તેમજ જ્યારે પ્રભુ તને વહાલા થશે ત્યારે પ્રભુના હુકમે પાળવા તને ગમશે; અને પ્રભુનાં વહાલાં સગાં તને વહાલાં લાગશે. પ્રભુનાં વહાલાં સગાં કોણ, એ તને ખબર છે? હરિજનો, વૈષ્ણવો, ભક્તો, સાધુઓ, જ્ઞાનીઓ, સતીઓ અને ધર્મશુરુઓ એ પ્રભુનાં વહાલામાં વહાલાં છે. માટે જ્યારે હરિજનો ઉપર હેત આવે, ત્યારે સમજવું કે, પ્રભુ આપણને વહાલા થયા છે અને આપણે પ્રભુને વહાલા થયા છીએ. જ્યાંસુધી હરિજનો ઉપર હેત ન આવે, જ્યાંસુધી પ્રભુનાં બાળકો ઉપર હેત ન આવે, જ્યાંસુધી પ્રભુના પવિત્ર નામ ઉપર પ્રેમ ન હોય, જ્યાંસુધી પ્રભુને અર્પણ થઈને રહેવાનું મન ન થાય અને જ્યાંસુધી પ્રભુના સત્ય હુકમે ન પગાય, ત્યાંસુધી ભાઈઓ ! આપણે પ્રભુના વહાલા થયેલા ગણાઈએ નહિ; માટે જેમ આપણે આપણાં વહાલાંઓનું કહ્યું માનીએ છીએ અને તેઓનાં સગાંવહાલાંઓની ખાતરખરદાસ રાખીએ છીએ, તેમ જ્યારે પ્રભુના હુકમે પાળીએ અને હરિજનો ઉપર હેત રાખીએ ત્યારે પ્રભુ આપણને વહાલા થયા અને આપણે પ્રભુના વહાલા થયા, એમ સમજવું. એવું થયા વિના માત્ર વાતો કરવાથીજ કાંઈ કદયાણુ થઈ જવાનું નથી એ યાદ રાખજો.

૧૦૬-ઈશ્વર દયાળુ છે.

ઈશ્વરે કૃપા કરીને આપણને ઉત્પન્ન કર્યા છે અને તે પણ કેટલી બધી કૃપા કે તેણે આપણને ઝાડ ન કર્યા, પહાડ ન કર્યા, પશુપક્ષી ન કર્યા, કીટપતંગ ન કર્યા; પણ ઉત્તમ મનુષ્યઅવતાર આપ્યો અને ઉત્તમ કુળમાં તથા રૂડા દેશમાં જન્મ આપ્યો; એટલુંજ નહિ પણ તેણે આપણને જોવા માટે આંખો આપી, સાંભળવાને કાન આપ્યા, ચાલવાને પગ આપ્યા, કામકાજ કરવા માટે હાથ આપ્યા, વિચારવાને બુદ્ધિ આપી અને અમૂલ્ય જીવંતી તથા ઉત્તમ તંદુરસ્તી આપી, એ ઈશ્વરની કેટલી બધી દયા છે ?

એમનો સૂર્ય આપણને પ્રકાશ આપે છે, એમનો ચંદ્ર આપણા અનાજમાં અમૃત રેડે છે, એમનો સમુદ્ર આપણી આગબોટોનો બોજો ઉપાડે છે, એમની નદીઓ આપણને પાણી આપે છે, એમની પૃથ્વી આપણને અન્ન આપે છે, એમનાં ઝાડો આપણને

ફળફૂલ આપે છે, એમના વાયુથી આપણે નલીએ છીએ, એમના અગ્નિથી આપણી જીંદગી છે, એમના સ્વર્ગથી આપણું સુખ છે અને એમના મોક્ષધામથીજ આપણી હમેશની શાન્તિ છે. ટુંકામાં આ પૃથ્વી અને આકાશપાતાળના કુલ માલિક મહાન પ્રભુની દયાથીજ આપણે માટે સૌ થયેલું છે. એમ છતાં પણ જો આપણે પ્રભુને યાદ કરીએ નહિ અને પ્રભુએ કેવળ કૃપા કરીને આપેલી ચીજો પ્રભુને અર્પણ કરીએ નહિ તો એ આપણી કેટલી બધી નીચતા ? એ કરતાં મોટી ચોરી દુનિયામાં બીજી કયી ? માટે એવી નીચતામાં ન રહી જવાય તે સારૂ ભાઈઓ ! પ્રભુની અનંત દયા સમજો અને પ્રભુની અખંડ કૃપામાં આવવા હરધડી પ્રયત્ન કરો.

૫૬

પ્રભુ દીનદયાળુ પરમકૃપાળુ કરુણાળુ કૃપાનાથ;
એ છે રાજાનો રાજા મોટો મહારાજા સ્વર્ગના રાજાની માથ.
નથી અન્ય કોઈ એવો બીજો આ જેવો સેવો જેથી જાય દુઃખ;
તમે તેને તજીને બીજો લજીને શું સજી લેશો સુખ.
એણે પશુને સરજ્યાં પક્ષીને સરજ્યાં વન ફળ ને ફૂલઝાડ;
એણે સૂરજ સરજ્યા ચંદ્રને સરજ્યા પાણી સરજ્યાં અને પહાડ.
એનાં શુકસનકાદિક નારદ ને વળી શારદ ગાય છે ગીત;
એને શેષ મહેશ સુરેશ ગણેશજ દિન રટે છે નીત.
ઋષિ સહસ્ર અઠ્યાસી સિદ્ધ ચોરાસી શાસ્ત્ર તપાસીને જોય;
તોએ દાનવ દેવ કે ગાંધર્વમાં એથી ઉત્તમ દીકો ન કોય.

૧૦૭-ખરી ભગવદ્દષ્ટા સમજવા સારૂ

પ્રભુનું શરણ લેવું જોઈએ.

ભગવદ્દષ્ટાને આધીન થઈ જવું, એ બહુજ જરૂરી ને બહુજ મોટી બાબત છે, માટે ભગવદ્દષ્ટાનો જરા પણ ખોટો અર્થ ન થાય, એ પ્રથમથીજ બહુ સંભાળવાનું છે. પહેલાં તો પાકે પાચે સમજી રાખવું કે કોઈ પણ પ્રકારના ખોટા કામમાં ભગવદ્દષ્ટા હોય નહિ. હમેશાં પ્રભુની ઇચ્છા સારામાં સારી ને ઉચ્ચામાં ઉચ્ચી છે. દુનિયાની આબાદી થાય, પ્રાણીઓનાં સુખ વધે, જગતમાં ધર્મ વધે અને આત્માનું કલ્યાણ થાય, એજ સદાસર્વદા પ્રભુની ઇચ્છા છે. પ્રભુને કરવું હશે તે થશે, એમ ધારીને આપણે આખાસમાં પડ્યા રહીએ, અથવા પ્રભુજેવી બુદ્ધિ આપે તેમ અમે

કરીએ છીએ, એમ ધારીને ખોટા કામમાં પડ્યા રહેવું એનું નામ કાંઈ ભગવદ્દષ્ટિ નથી; પણ એ તો પાપ છે. ભગવદ્દષ્ટિ નિમત્તે કાંઈ પણ પાપકર્મ ન થઈ જાય, એ હરિજનોએ બહુજ સંભાળવાનું છે; કારણ કે આપણું મન અતિ ચંચળ છે અને તેમાં ઘણાએ જમાનાના બહુજ પૂરા સંસ્કારો ભરેલા છે, એટલુંજ નહિ પણ આપણી આત્મબાળુની દુનિયા પણ બગડેલી છે, એટલે આપણાથી ખરી રીતે ભગવદ્દષ્ટિ સમજાતી નથી, માટે આપણે આપણા દોષ પ્રભુ પાસે કબૂલ કરી દેવા જોઈએ અને અર્જુનની પેઠે હમેશાં એમજ માગવું જોઈએ કે:—

કાર્પણ્યદોષોપહતસ્વભાવઃ પૃच्छामિ ત્વાં ધર્મસંમૂઢચેતાઃ ।

ચच्छ્રેયઃ સ્યાન્નિશ્ચિતં બ્રૂહિતન્મે શિષ્યસ્તેઽહં શાધિમાંત્વાં પ્રપન્નમ્ ।

(ગીતા-અં ૨ શ્લો ૭)

અર્જુન પ્રભુને કહે છે કે:—હે પ્રભુ ! લોકના પાપમાં મારો સ્વભાવ ડૂબી ગયેલો છે, તેથી ધર્મની બાબતમાં મારું ચિત્ત મૂઢ થયેલું છે; માટે હું આપને પૂછું છું કે, જેમાં નક્કી મારું કલ્યાણ જ હોય તે મને કહો; હું આપનો શિષ્ય છું અને વળી આપને શરણે આવ્યો છું, માટે મને રસ્તો બતાવો.

આવી રીતે આપણા મનની નિર્બળતા કબૂલ કરીને, પ્રભુનું શરણ ધરીને નિખાલાસ દિલથી અને અંતરના ઉમંગકાથી રોજ રોજ પ્રભુની પ્રાર્થના કરીને પ્રભુ પાસે માગવું કે, હે પ્રભુ ! અમેને સફળુદ્ધિ આપ અને અમને અમારા કલ્યાણને રસ્તો બતાવ. અમે તો તારા શરણમાં છીએ, અમે તો પાપના ભરેલા છીએ, અમારામાં કાંઈ માલ નથી, અમને તો એક તારા આશરાનું બળ છે, માટે અમારે માટે તારી શું ઈચ્છા છે, તે અમને સમજાવ અને હે પ્રભુ ! હવે તો બચાવ, પાપથી બચાવ અને તારી લે; કારણ કે હવે તો અમે તારાજ છીએ.

આવી રીતે પૂર્ણ પ્રેમ આણીને શુદ્ધ અંતઃકરણથી જો રોજ રોજ વારંવાર પ્રાર્થના કરીએ તો આપણા વિશ્વાસના બળ પ્રમાણે પ્રભુ પાસે આપણી પ્રાર્થના મંજુર થતી જાય છે અને આપણે માટે ભગવદ્દષ્ટિ શું છે, તે એની મેળે મેળે સમજાતી જાય છે. એ પછી ભગવદ્દષ્ટિ પ્રમાણે ચાલવાનું શારીરિક તથા માનસિક બળ આપણામાં આવતું જાય છે અને આંતરપ્રેરણા ખીલતી જાય છે. એ પછી આંતરપ્રેરણા પ્રમાણે એટલે કે ઇશ્વરે-શ્ચા પ્રમાણે ચાલવાથી ઇશ્વર પાસે આપણને જવું નહિ પડે,

પણ ઈશ્વર પોતેજ આપણા હૃદયમાં આવીને નિવાસ કરશે; માટે જો ઈશ્વરને પકડવો હોય તો તેની ઇચ્છાને પકડી લો, એટલે તે આપણાથી દૂર જઈ શકશે નહિ.

૧૦૮—ગાય કોઈનું નુકશાન કરે તો ગોવાળનોજ દંડ થાય, તેમ ગુરુની ઇચ્છા ઉપર લગામ છોડીએ તો પછી ગુરુજ જવાબદાર છે.

ગુરુની જોખમદારી કાંઈ જેવી તેવી નથી, માટેજ ગુરુનો મહિમા બહુ મોટો છે. સંતો કહે છે કે, ગાય ઘણાંથી ભાગી જાય અને કોઈનું નુકશાન કરે તો ગોવાળનો દંડ થાય છે, કાંઈ ગાયનો દંડ થાય નહિ; તેમજ જે દેવીજીવો પ્રભુને શરણે જઈને શ્રીસદ્ગુરુના ઉપદેશ ઉપર લગામ છોડી દે છે, તેને માટે પણ તે ગુરુજ જવાબદાર છે. એવા શરણ થયેલા જીવોને પછી કાંઈ પ્રભુ પૂછતા નથી; પણ તેના પાપનો જવાબ તો તેના ગુરુઓને આપવો પડે છે. જો ગુરુઓએ અહીં કયાશ રાખી હોય અથવા ખોટો ઉપદેશ કર્યો હોય તો તેમને તેના જવાબ આપવા ત્યાં બહુ ભારે થઈ પડે છે. સૌને ગુરુ થઈને પૂજવું તો બહુ ગમે છે, પણ આપણે કેવા ભૂલભરેલા છીએ અને જીવોના સ્વભાવમાં કેટલું બધું પાપ ભરેલું છે, એ સમજવાની કેઈ દરકાર કરવું નથી. જો આપણા ગુરુઓ એ બાબત બરાબર રીતે સમજે તો પછી તેઓ બીજાઓના પાપનો બિજો પોતાની ઉપર ઉઠાવી લેવા તૈયાર થાય નહિ અને જેના તેના કાન કૂંડી દે નહિ. જ્ઞાની ભકતો તો સમજે છે કે જીવોની ઉપર ગોવાળપણું કરવું, એ કાંઈ સહેલી વાત નથી; માટે એવા સાચા સંતો તો ધર્મકાર્યમાં અને ઈશ્વરીજ્ઞાનમાંજ મથા-શુલ રહે છે. જેઓ માનવાનની ઇચ્છાવાળા હોય અને અહંતા-મમતાના ભરેલા હોય, તેઓજ ગુરુ થઈને પૂજવાનું ને નરકમાં પડવાનું પસંદ કરે છે; માટે યાદ રાખજો કે એવા ગુરુઓથી કાંઈ તારણ પણ થાય નહિ, અને એવાઓને આશરે કાંઈ આપણી જીંદગી પણ સોંપાય નહિ. જેઓ પોતેજ ખાડામાં પડેલા હોય, અને પાપના કીચડમાં ડૂબકાં ખાતા હોય તે આપણને બહાર ક્યાંથી કહાડે ? માટે ભાઈઓ ! દેવો અને ઋષિમુનિઓ પણ જેનો પાર પામ્યા નથી, એવા મહાન ઈશ્વરને ઓળખવા સાડ જીંદગીની લગામ સોંપી દેવામાં—ગુરુ પસંદ કરવામાં સો વાર વિચારજો

અને ગુરુ બની બીજાઓના પાપનો બોલો પોતાના ઉપર ઉઠાવતાં પહેલાં હજારવાર વિચારજો, નહિ તો રખડી પડશો.

૧૦૯-શ્રવણવિષે

જેમ શરીરનો ખોરાક અન્ન છે, તેમ જીવનો ખોરાક ભગ-વદ્વચન છે.

રાત્રિને વખતે રસ્તો દેખાડવા માટે જેમ ફાનસ કામ લાગે છે, તેમ આ જગતના વ્યવહાર ચલાવવા માટે શ્રવણ કરેલું જ્ઞાન માણસને મોટી મસાલરૂપ થઈ પડે છે.

અરીસામાં મોઢું જોયાથી જેમ મોઢા ઉપરના ડાઘ જણાઈ આવે છે, તેમ શ્રવણ કર્યાથી આપણા અંતરના દોષ આપણને જણાઈ આવે છે.

જેમ એક હથોડો મોટા પથ્થરને તોડી નાખે છે, તેમ શ્રવણ કર્યાથી કંઠણ હૈયાંઓ પણ નરમ થઈ જાય છે.

જેમ હજી કંઠણ જમીનને પોચી કરી નાખે છે તથા તેમાં રહેલા કાંટાઓને જડમૂળથી કાઢી નાખે છે, તેમ શ્રવણભક્તિથી દુર્ગુણો જાય છે અને અંતઃકરણ નિર્મળ થઈ જાય છે.

આસમાનમાંથી પડતો વરસાદ જેમ જમીનને પોચી કરીને ઘણાં સુંદર ઝાડોને પોષણ આપે છે, તેમ ભગવદ્વાક્ય શ્રવણ કર્યાથી અંતઃકરણની સ્વચ્છતા તથા ઘણા ગુણોની વૃદ્ધિ થાય છે.

પાણીવિના જેમ ઝાડ સૂકાઈ જાય છે, તેમ શ્રવણ કર્યા વિના આપણા અંતરનું જ્ઞાન મોળું પડતું જાય છે.

જ્યારે આપણે બગીચામાં જઈએ છીએ, ત્યારે ત્યાંથી સુગંધી-દાર સુંદર ફૂલો આપણે વીણીએ છીએ, તેમજ શ્રવણમાંથી તથા વાંચનમાંથી પણ ઉમદા પવિત્ર વિચારો વીણી લેવા જોઈએ અને તેને આપણા પોતાના કરી લઈ તે પ્રમાણે ચાલવાની કૌશીલ્ય કરવી જોઈએ.

જે અનાજ મુખમાં બરાબર ચવાતું નથી, તે પેટમાં પચી શકતું નથી; તેમ આપણે કથાવાર્તા સાંભળીએ પણ તેનો વિચાર ન કરીએ તો તેથી લાભ થતો નથી.

જે માણસ બહુ સાંભળે પણ વિચાર કરે નહિ તે અરીસામાં મોઢું જોઈને પાછું તેને સાફ કરવું ભૂલી જનાર માણસના જેવો છે એમ જાણવું.

મરેલા માણસને શણગાર પહેરાવવો જેમ ફોગટ છે, તેમ પ્રેમ વિનાના માણસને શ્રવણ કરાવવું તે પણ નિરર્થક છે.

જેમ એક વાસણમાં કોઈ વસ્તુ ભરેલી હોય, તો તે ખાલી કર્યા વિના તેમાં બીજી વસ્તુ રહી શકે નહિ; તેમ જે અંતર માયાથી ને સંસારિક વાતોથી બહુ ભરેલાં હોય છે, તેને ભગવત કથાવાર્તા સાંભળવાની મરણ થતી નથી.

જે માણસ માંદો હોય તેને ગમે તેવું સ્વાદિષ્ટ ભોજન પણ ખાવું ભાવતું નથી, તેમ માયાવાદી સંસારીઓને ગમે તેવું સાઈ જ્ઞાન શ્રવણ કરાવીએ તોપણ તેને ગમતું નથી.

દાહરો

તુલસી પુરવલે પાપસે, પ્રભુ ચર્યા ન સોહવાય;

જેસે જ્વરકે જોરસે, ભોજનકી રુચિ જાય.

આપણી આંખ જ્યારે દુઃખતી હોય છે, ત્યારે તે તેજ સહન કરી શકતી નથી; તેમ આપણું મન જ્યારે માયામાં ગુચવાયેલું હોય છે, ત્યારે તેને ભગવત્કથા સાંભળવી ગમતી નથી.

૧૧૦-ઈશ્વરનું સ્વરૂપ જાણવાથી થતો આનંદ

આ જગતની રચના તે એક અરીસો છે કે જે અરીસામાં પ્રભુનું સ્વરૂપ અને પ્રભુના ગુણો જણાઈ આવે છે.

ઈશ્વરનું સ્મરણ, સેવા અને જ્ઞાનધ્યાન કરતી વખત અહીં જ્યારે એટલો બધો આનંદ થાય છે, ત્યારે સ્વર્ગમાં અને પરમાત્માની હજુરમાં ગયા પછી ત્યાં એ આનંદ કેટલો બધો મળશે એ ખ્યાલ તો કરો ! એ આનંદ કોઈથી કહ્યો જાય તેમ નથી. એ ભગવત્સેવાનો આનંદ કેવો અલૌકિક છે તેને માટે સંતો કહે છે કે:—

“એક માણસ જન્મનો આંધળો હતો; તેથી તેણે ચંદ્રમાનું તેજ, અગ્નિનું તેજ કે સૂર્યનું તેજ કદિ પણ જોયું નહોતું. બિચારો જન્મનો આંધળો હોવાથી પ્રકાશ કેવો હોય તેની એને બીજા કુલ ખબરજ નહોતી, તેમજ એ ખાખતના કાંધ તેને ખરેખરા ખ્યાલ પણ આવી શકતા નહોતા. એ પછી ઘણું વર્ષ એક વૈદ તેને મળ્યો. એ વૈદે તેની આંખો તપાસીને કહ્યું કે, હું તને દેખતો કરી શકીશ. તું પૂર્ણિમાને દિવસે રાત્રે મારી પાસે આવજે. વૈદની એ વાત સાંભળીને તે આંધળો માણસ બહુ ખુશી થયો, અને

વખતસર વૈદની પાસે ગયો. વૈદે એક એવી સરસ દવા આંજી કે તુરત તે માણસ દેખતો થઈ ગયો. એ વખતે પૂર્ણિમાના ચંદ્રનું તેજ જોઈને તે માણસ અજબ થઈ ગયો અને નાચવાકૂદવા લાગ્યો તથા કહેવા લાગ્યો કે, ઓહો ! આવો ચાંદો ! આહું તેજ ! ને આવી મઝા ! આની તો મને સ્વપ્નમાં પણ ખબર નહોતી, હું બાણુતો હતો કે કાંઈક જરાતરા તેજ હશે, પણ આ તો કાંઈ ઔરજ મઝા છે ! એમ બોલતો બોલતો તે ગદ્ગદિત થઈ ગયો, અને પોતાની ખુશાલી કેમ બતાવવી તે સમજી શક્યો નહિ; તેથી અજાયબીથી ચોતરફ જોવા લાગ્યો અને વૈદના પગમાં પડી કહેવા લાગ્યો કે વૈદરાજ ! તમે તો ખુબ કરી. ઓહો ! આટલું બધું તેજ ! ને આટલો બધો આનંદ ! એમ કહી ફરીથી નાચવા કૂદવા લાગ્યો અને તાળીઓ પાડવા લાગ્યો. ત્યારે વૈદે કહ્યું કે, ભાઈ ! હજી તો આ રાત છે, ખરી મઝા તો સવારે સૂર્યના તેજમાં પડશે. ત્યારે તે માણસે કહ્યું કે, હેં ! આ કરતાં પણ વધારે ! આટલા બધા અજવાળા કરતાં બીજું વધારે તે શું હોય ? ત્યારે વૈદે કહ્યું કે, તને હજી ખબર ક્યાં છે ? સૂર્યના પ્રકાશ પાસે આ અજવાળું તો કાંઈજ ગિસાતમાં નથી. ત્યારે તે માણસને વધારે અજાયબી લાગી અને અધીરો બની સવાર પડવાની રાહ જોવા લાગ્યો. એ પડી જ્યારે સવાર થયું ત્યારે સૂર્યનો પ્રકાશ જોઈને તેના આનંદનો કાંઈ પાર રહ્યો નહિ.”

આ વાતનો સાર એ છે કે, આપણે તે જન્મમાં મળેલા માણસના જેવા છીએ. આપણા ગુરુ તે આંધળાને દેખતા કરનાર વૈદ જેવા છે અને ચંદ્રમાનો પ્રકાશ તે ભગવત્સેવા ને પ્રભુનું જ્ઞાનધ્યાન છે. માયાવાદી જીવો કે જેઓ પોતાના સ્વાર્થમાં ને હલકી ઇચ્છાઓમાં મગ્યા રહે છે, તેઓ આંધળા જેવા છે; કારણ કે તેઓ ભક્તિ-રસનો ને જ્ઞાનધ્યાનનો તથા સેવાસ્મરણનો અલૌકિક આનંદ લઈ શકતા નથી; પણ જ્યારે તેઓને સદ્ગુરુ મળે છે ત્યારે તેઓ પ્રભુનો મહિમા સમજે છે, અને ભગવત્સેવામાં લાગી જાય છે. એ વખતે અહીંની આપણી ભક્તિનો આનંદ તે પૂર્ણિમાના ચંદ્રમા જેવો છે; પણ મોક્ષના સુખનો આનંદ ને ઈશ્વરની હજીરમાં રહેવાનો આનંદ તે સૂર્યના પ્રકાશ જેવો છે, પણ એ મહાન પ્રકાશની આંધળાને ક્યાંથી ખબર પડે ? તેમજ આપણે અજ્ઞાનમાં ડુબેલા છીએ, એટલે એ આનંદની ખુબી આપણે સમજી શકતા

નથી; પણ ભાઈઓ ! યાદ રાખજો કે, એ ઇશ્વરી આનંદની ખુબી કાંઈ ઓરજ છે ! એ સુખ કાંઈ વર્ણ્યું જાય તેમ નથી. એ મઝા તો જ્ઞાનીઓજ સમજે છે ને એ દહાવ તો વેંચીવેળ-સકતોજ લૂંટી શકે છે; અને જે ખરેખરો સૌથી મોટો લાભ છે તે તો સુવા પછી, મોક્ષધામમાં, ગોલોકમાં મળવાનો છે કે જેનું વર્ણન અમારાથી કે બીજા કોઈ પણ શાસ્ત્રકારોથી થઈ શક્યું નથી, અને થઈ શકે તેમ પણ નથી. એ અલૌકિક આનંદ તો જેને મળ્યો છે તેજ જાણે છે, અને જેને મળશે તેજ જાણશે.

૧૧૧-ઇશ્વર અવિનાશી એટલે નાશરહિત છે.

આ જગતમાં ઘાસ સૂકાઈ જાય છે, ફૂલો ખરી જાય છે, પાંદડાંઓ પડી જાય છે, હવામાં ઉડનારાં પક્ષીઓ, જળમાં રહેનારા જીવો અને વેરાન જંગલમાં રહેનારાં વાઘવરૂઓ પણ મરી જાય છે, વખત આવે ઝરાઓ સૂકાઈ જાય છે, પહાડો ટુટી જાય છે અને સર્વ ચીજો ખદલાઈ જાય છે; પણ સર્વશક્તિમાન અખંડાનંદ અવિનાશી પ્રભુનો કદિ પણ નાશ થતો નથી.

આ જગતનો નિયમ એવો છે કે, લીલું હોય તે સૂકું થાય છે ને નવું હોય છે તે જૂનું થાય છે. એમ કાળ સર્વને લાગુ પડે છે; તેમજ માટીમાંથી ઉત્પન્ન થયેલો મનુષ્યદેહ પણ અંતે ખાખમાં મળી જાય છે. એવાં કરોડો ને અખજો માણસ પૃથ્વી ઉપર થઈ ગયાં છે, ઘણીક પ્રજાઓ અને મોટા મોટા રાજાઓનાં રાજ્ય પાયમાલ થઈને ક્યાં જતાં રહ્યાં એ કોઈ જાણતું નથી, અંતે કોઈક કાળે આસમાનના તારાઓ પણ ખરી પડશે, ન્યૂન-અંદ્રાદિક આકાશી ગ્રહોનો પણ નાશ થશે, અને પ્રલયકાળે આખી પૃથ્વીનો તથા અનંત બ્રહ્માંડનો નાશ થશે; પણ અદ્વૈત, સુખ-રૂપ, આનંદના સાગર ને કૃપાના ભંડાર જે અવિનાશી અખંડ ઇશ્વર છે તેનો કદિ પણ નાશ થવાનો નથી કે તેના સ્વરૂપમાં કોઈ કાળે પણ એક તલમાત્ર પણ ફેરફાર થવાનો નથી; તે તો જેવા પૂર્ણ પુરુષોત્તમ છે તેવા ને તેવાજ છે ને સદાય તેવાને તેવાજ રહેશે.

અસલનાં મોટાંમોટાં મંદિરો કે જેને સંભાળવા માટે હજારો જાતની સગવડતા હતી, અને જેમાં ચાંદીસોનાં તથા હીરા મોતી મઢેલાં હતાં, એટલુંજ નહિ પણ જેના નિભાવમાટે હજારો ગાઉ

દરથી લાખો માણસો પોતાની ખુશીથી હજારો રૂપીઆ મોકલી આપતા હતા, તે મંદિરોમાંનો એક પત્થરનો ટુકડો પણ આજે કોઈ બતાવી શકે તેમ છે કે ?

જેના વૈભવો ઇંદ્રને પણ અદ્વેષાઈ ઉપજાવે તેવા હતા, જેની મોટાઈ અપરંપાર હતી અને જેના મોજશોખ સ્વર્ગને પણ વિસરાવી દે તેવા હતા, તે બાદશાહોના વિશાળ મહેલો કે જેના પાયા પાતાળમાં હતા અને જેનાં શિખરો આસમાન સાથે વાતો કરતાં તે ભવ્ય મહેલોની આજે કોઈ ચપટી ધૂળ તો બતાવે ?

જેમણે પૃથ્વીને ધૂળવી હતી, અને જેમના નામની હાક વાગતી હતી એવા ચક્રવર્તી મહારાજાઓ કે જેમના ચરણમાં હજારો મહારાજાઓ નમતા હતા તે ચક્રવર્તીઓના કીર્તિસ્તંભ આજે ક્યાં છે, તેનું કોઈ નામનિશાન તો બતાવે ?

અરે ! મહેલો ને મંદિરોની વાત ક્યાં કરીએ, જે પ્રાચીન શહેરોમાં એ મહેલો ને મંદિરો હતાં, જે શહેરમાં એવા ચક્રવર્તી મહારાજાઓ હતા, જે શહેરમાં એવા અખૂટ વૈભવો હતા, જે શહેરના બચાવ માટે આખી દુનિયામાં સૌથી સારામાં સારાં સાધનો હતાં અને જે શહેર આખી દુનિયામાં મોટામાં મોટાં ગણાતાં હતાં, તે શહેર કયે ઠેકાણે હતાં એ ઠેકાણું તો કોઈ બતાવે ? ભાઈઓ ! શોધ કરનારાઓ શોધ કરી કરીને થાકી ગયા છે અને કંઈક એ શોધની પાછળ મરી ગયા છે, પણ એવાં મોટાં શહેરો કયે ઠેકાણે હતાં તેનો હજી પત્તો પણ મળતો નથી; આવી રીતે કાળ સર્વનો ભક્ષ કરે છે. જ્યાં સમુદ્ર હોય ત્યાં પૃથ્વી થઈ જાય છે અને પૃથ્વી હોય ત્યાં સમુદ્ર થઈ જાય છે; મોટો પહાડ હોય ત્યાં ખાડો થઈ જાય છે અને અતિ ઉંડાણ હોય ત્યાં પહાડ થઈ જાય છે. એવી રીતે વખત જતાં દુનિયાની દરેક ચીજમાં ફેરફાર થઈ જાય છે; જેમકે ઋતુઓ બદલાઈ જાય છે, સૂર્ય ચંદ્રનું તેજ ઓછું વધતું થઈ જાય છે, પૃથ્વીના રસકસ ઓછા-વધતા થઈ જાય છે અને મહાન પ્રજાઓ તથા રાજ્યો બદલાઈ જાય છે; પણ સર્વવ્યાપક અવિનાશી સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ પૂર્ણ પુરુષોત્તમ પ્રભુનો કદિ પણ નાશ થતો નથી કે કદિ પણ તેના અખંડ આનંદરૂપ સ્વરૂપમાં એક રજ માત્ર પણ ફેરફાર થતો નથી, માટેજ શાસ્ત્રોમાં પ્રભુને અવિનાશી કહેલા છે.

૫૬

આદ્ય પુરુષ અવિનાશી, ભજો રે મન, આદ્ય પુરુષ અવિનાશી. (ટેક.)
જેના નામ થકી જમ નાસે, પિંડ બ્રહ્માંડનો પ્રકાશી. ભજો રે મન.
ગોવિંદના ગુણ જાણે તે જાણે, વિશ્વ સકળનો એ વાસી. ભજો રે મન.
અગમ અગોચર ઇશ્વર એ છે, સમરી લો શ્વાસ ઉશ્વાસી. ભજો રે મન.
ગણપત કહે શુર જ્ઞાની મળે તો, તુટી જાય જમકાંસી. ભજો રે મન.

૧૧૨-ઇશ્વર કૃપાળુ છે.

પ્રભુ કેવા કૃપાવાન છે એ તમે જાણો છો ? આપણે પ્રેમથી તેને એક તુલસીનું પાંદડું અર્પણ કરીએ તેમાં તે આપણને યજ્ઞનું ફળ આપી દે છે. કોઈ ગરીબ માણસને ખરી વખતે એક પાણીનો ઘુંટડો પાચો હોય તો તે મોટા મોટા કૂવાતળાવ બંધાવ્યાનું ફળ આપી દે છે.

જે ભલા માણસો બીજા અભણ્યા લોકોને રૂડી સલાહ આપે છે, તેઓને કૃપાળુ પ્રભુ વેદ બણાવ્યાનું ફળ આપી દે છે.

જે માણસો રૂડા હેતુથી પ્રભુપ્રીત્યર્થે ભક્તિમાન સાધુબ્રાહ્મણોને ચપટી ચોખા આપે છે, તેઓને પ્રભુ સદાવ્રતનું કે ચોરાશી કર્યાનું ફળ આપી દે છે.

જેમ એક મોટા રાજાને કોઈ ગરીબ માણસ નજીવી ચીજની ભેટ આપે અને તેના બદલામાં તે ભલો રાજા જેમ મોટું ઇનામ આપી દે છે; તેમ મહાન દયાળુ પ્રભુ પણ આપણા ઉપર કૃપા કરીને આપણી નાની સેવાના બદલામાં બહુ મોટું ફળ આપે છે; કારણ કે તે આપણે આપેલી વસ્તુની કિંમત તરફ જોતો નથી, પણ તે આપણા અંતરના પ્રેમ અને આપણી દીનતા તરફ જુએ છે.

કોઈ દુઃખીને દવા આપવામાં કે દવા બતાવવામાં તે હોસ્પિટલ કરવાનું ફળ આપી દે છે, કોઈ ભૂખ્યાને જમાડવામાં ચોરાશી કરવાનું ફળ આપે છે, અને અંધારામાં દીવો રાખનારને અકસ્માત થતા અટકાવ્યાનું કે અંધ લખવાનું ફળ આપી દે છે.

જેઓ અર્પણવિધિ સમજીને દરેક કામ પ્રભુને અર્પેજ કરે છે, તેઓને પોતાનાં છોકરાંઓને જમાડવામાં સંન્યાસીઓને જમાડવાનું ફળ મળે છે. ઉઠમણામાં મરનારને ઘેર જઈ દિવાસો આપવાથી શાસ્ત્ર સંભળાવવાનું પુણ્ય મળે છે. છોકરાંઓને સારે ઠેકાણે પરણાવવામાં કરોડો ગૌદાનનું ફળ મળે છે. નાતમાં સલાહ-

સંપ રાખવાની તજવીજ કરવામાં મોટી લડાઈ અટકાવ્યાનું કૃણ મળે છે. પ્રસંગોપાત સવારમાં પાડોશીને એક દાતણ આપવામાં ઝાડ વાવવાનું કૃણ મળે છે. કેાઈ લાચારનાં મુડદાંને ઉપાડી કે ઉપડાવી ઠેકાણે પાડવામાં દેવસેવાનું કૃણ મળે છે. પોતાનું જ ઘર બંધાવ્યું હોય, પણ જો તેમાં અતિથિઓ તથા ભક્તોની સેવા થતી હોય, અને સત્સંગની મંડળીઓ જામતી હોય, તો પોતાનું ઘર બંધાવ્યા છતાં પણ નવું ગામ વસાવ્યાનું કૃણ મળે છે; અને જો બધું પ્રભુપીત્યર્થે જ થતું હોય, તો ખાતાં ઉઠતાં, ખેસતાં સૂતાં, ફરતાં, રમતાં અને ધંધો રોજગાર કરવા છતાં પણ તેમાંથી અલૌકિક લાભ મળે છે; પણ તે એવીજ ભાવનાથી કરવાં જોઈએ કે એ બધાં કામો ભગવાનનાં જ છે અને તે બધાં કામો કરવાનો ભગવાનનો હુકમ છે માટેજ અમે કરીએ છીએ. પ્રભુનિમિત્તે આવાં સાંસારિક ભલાં કામો જેઓ કરે છે તેઓને કૃપાળુ પ્રભુ મોટું કૃણ આપીને પવિત્ર સાધુઓના કરતાં પણ તેમને ઉત્તમ જાણે છે; પણ એ બધું કૃષ્ણાર્પણ કે બ્રહ્માર્પણવિધિથી કરતાં આવડવું જોઈએ.

૧૧૩-તમારા જોરથી નહિ, પણ પ્રભુપ્રાર્થનાથી વિકારોને રોકી શકાશે.

એક સાધુ હતો, તે જંગલમાં રહીને યોગ સાધતો હતો. એમ કરતાં કરતાં ઘણાં વર્ષ નીકળી ગયાં અને યોગની કેટલીક ક્રિયાઓ પણ તેને આવડી. એ પછી એક વખત તેને કામ ઉત્પન્ન થયો, તેથી વ્યભિચાર કરવાની ઇચ્છા થઈ. એવી મહા ખરાબ ઇચ્છા મનમાં આવવાથી તે બહુ દિલગીર થવા લાગ્યો. તેને વિચાર થયો કે કામદેવનો આ શો જીલમ! આટલાં બધાં વર્ષ થયાં હું તેને રોકી બેઠો છું અને હવે આજે રહી રહીને આ પાપ ક્યાંથી નીકળી આવ્યું? મારો દરજ્જો શું? મારી સ્થિતિ શું? મારો અભ્યાસ શું? હવે આવા વિચારો આવવા જોઈએ કે? ગમે તેમ કરીને કામને રોકીશ. એમ વિચારીને પોતાના મનમાં આવેલા વ્યભિચારના ખૂરા વિચારને તે દાખવા લાગ્યો; પણ એ વિચાર તેનાથી એ વખતે દાબી શકાયો નહિ, ત્યારે તેને એમ લાગ્યું કે વ્યભિચાર કરીને પછી શુભ શું? મારી આટલાં બધાં વર્ષોની મહેનત ઉપર પાણી ફરી વળે તે કરતાં મરી જવું એજ બહેતર છે, એમ ધારીને તે એક વાઘની શુદ્ધ પાસે ગયો અને શુદ્ધમાં મોં

ઘાલીને વાઘની વાટ જોતો ખેઠો કે હમણાં અંદરથી વાઘ નીકળશે ને મને ખાઈ જશે. એવી રીતે ઘણી વાર થઈ ગઈ પણ અંદરથી વાઘ નીકળ્યો નહિ, ત્યારે કંટાળી જઈને શુક્રામાંથી દૂર જઈને ખેઠો; એટલામાં શુક્રામાંથી વાઘ નીકળ્યો. સાધુએ જાણ્યું કે, વાઘ મને ખાઈ જાય તો સારું, મહા પાપમાંથી બચી જઈ; પણ વાઘે તેની સામું જોયું નહિ ત્યારે તે ચાલીને વાઘની પાસે ગયો અને તેની પૂંછડી ખેંચવા લાગ્યો, એટલે તેને મારી નાખવાને બદલે વાઘ તેના પગ ચાટવા લાગ્યો અને પાળેલા કૂતરાની પેઠે તેના પગ પાસે બેસી ગયો. યોગીના તપનું બળ એવું મોટું હતું કે તેને મારવાની ઇચ્છા વાઘને થઈ નહિ. વાઘ પણ પોતાને ખાતો નથી એમ જ્યારે તેણે જોયું ત્યારે તેને 'લાગ્યું' કે, હાય હાય ! આટલું બધું તપ છતાં પણ હજી સુધી મનમાં દુષ્ટ વિચાર ! હજી સુધી હું વ્યભિચારની ઇચ્છા નથી રોકી શકતો ? ધિક્કાર છે મને ! આટલું બધું તપ શુભાવનું તે કરતાં મરી જવું બહેતર છે, પણ આ વાઘ પણ મને ખાતો નથી ત્યારે કરવું શું ? ચાલ પહાડ ઉપર ચડીને ત્યાંથી નીચે ટૂટી પડું. એમ નક્કી કરીને પહાડઉપર ચડ્યો અને એક ઉંચી ટેકરી ઉપરથી પડવાની તૈયારી કરવા લાગ્યો, એટલામાં દૈવ ઇચ્છાથી ત્યાં એક ભક્ત માણસ આવી નીકળ્યો. તેણે કહ્યું કે, 'યોગીરાજ ! સાધુ થઈને આ શું પાપ કરવા નીકળ્યા છો ? આપઘાત સમાન બીજું એકે પાપ નથી. તમને એવું શું દુઃખ આવી પડ્યું છે કે આપઘાત કરવા તૈયાર થયા છો ?' ત્યારે તે સાધુએ કહ્યું કે, 'ભાઈ ! મારા મનમાં એક પાપી વિચાર આવ્યો છે. મને વ્યભિચાર કરવાની મરજી થઈ છે અને એ ઇચ્છાને હું મારા બળથી રોકી શકતો નથી; માટે મારી આટલાં બધાં વર્ષોની મહેનત ધોઈ નાખું અને મારા આત્માને અપવિત્ર કરી મારે માટે નરકનો રસ્તો ઉઘાડું તે કરતાં બહેતર છે કે મરી જઈ; મરી જવાથી એ અઘોર પાપમાંથી બચી શકીશ.'

એ સાંભળીને તે ભક્તે કહ્યું, 'યોગીરાજ ! પ્રભુકૃપા વિના આપણાથી વિકારોથી બચી શકાય નહિ; માટે તમારા બળ ઉપર આધાર નહિ રાખતાં વિકારોને જીતવા માટે પ્રભુપ્રાર્થના કરો એટલે પ્રભુ તમોને પાપથી બચાવી લેશે. પ્રાર્થનાના બળ વિના ખૂરા વિચારોને જીતી નહિ શકાય, માટે ખરા દિલથી વારં-વાર પ્રાર્થના કરો.' યોગીએ પોતાની નબળાઈ સમજીને પોતાના

દોષ કપૂલ કર્યા અને પ્રભુની માફી માગી. તેની પ્રાર્થના સફળ થઇ, તેના ઉપર ઇશ્વરની કૃપા થઇ અને દુષ્ટ વિચારો તેના મન-માંથી નાબુદ થયા.

ભાઈઓ ! આવી રીતે મોત કરતાં પણ વ્યભિચાર વધારે ખરાબ છે; માટે તે ભયંકર પાપથી ચેતતા રહો અને એ મહા પાપમાં ન ફસાઇ જવાય માટે શુદ્ધ અંતઃકરણથી ઇશ્વરપ્રાર્થના કરો.

૧૧૪-પ્રભુની દયા પાસે પાપ કાંઈ બિસાતમાં નથી.

દુનિયામાં સૌ કરતાં વધારેમાં વધારે ખરાબ ચીજ પાપ છે; માટે બીજી કોઈ પણ ચીજ કરતાં આપણે પાપથી વધારે ડરવાનું છે. ગરીબાઈ કરતાં, આખરૂં કરતાં, માર કરતાં અને મોત કરતાં પણ પાપથી વધારે ડરવાનું છે; કારણ કે પ્રભુના હુકમનું અપમાન કરવું-પ્રભુની સામે થવું તેનું નામ પાપ છે અને પાપનું ફળ નરક છે; માટે પાપથી આપણે બહુજ ડરવાનું છે. જમદૂતોના ભય કરતાં પણ અને મોત કરતાં પણ પાપ વધારે નાશકારક છે. પાપ આંતરું પ્રબળ છતાં પણ મહાન દયાળુ પ્રભુના પવિત્ર નામમાં એવું અલૌકિક બળ છે કે, એ અખંડ શાંતિદાયક અમર નામ પાસે તે પાપ પણ બળીને ભસ્મ થઈ જાય છે. પ્રભુએ પણ કહેલું છે કે:-

अपि चेदसि पापेभ्यः सर्वेभ्यः पापकृत्तमः ।

सर्वं ज्ञानप्लवेनैव वृजिनं संतरिष्यसि ॥

(ગીતા ૦ અ ૪ શ્લો ૦ ૩૬)

અર્થ:-“કદાપિ તું સર્વે પાપીઓ કરતાં વધારે પાપી હોય, તોપણ જ્ઞાન (ઇશ્વરીજ્ઞાન) રૂપી વહાણથી સર્વ પાપરૂપી દરિયાને સહજમાં તરી જઈશ.”

ઇશ્વરી જ્ઞાન કેવું બળવાન છે તે સમજાવવાને માટે વળી પણ પ્રભુ કહે છે કે:-

यथैवांसि समिद्धोऽग्निर्मस्मसात्કुरुतेऽर्जुन ।

ज्ञानाग्निः सर्वकर्माणि भस्मसात्कुरुते तथा ॥

(ગીતા ૦ અ ૪ શ્લો ૦ ૩૭)

અર્થ:-“હે અર્જુન ! જેમ ખરોખર સળગેલો અગ્નિ લાકડાંને બાળી ભસ્મ કરે છે, તેમ પ્રભુના જ્ઞાનરૂપી અગ્નિ સર્વ કર્મને બાળીને ભસ્મ કરે છે.”

ભાઈઓ ! પ્રભુની દયા જોઈ ? ઇશ્વરના સ્વરૂપનું જ્ઞાન એવી અમૂલ્ય વસ્તુ છે, કે તે ભયંકર પાપને પણ ઘડીકમાં ભસ્મ કરી

નાખે છે; માટે જેમ અને તેમ ઇશ્વરની અખંડ દયા સમજીને ઇશ્વરનું સ્વરૂપ સમજાય તેમ કરો.

ઇશ્વરનું સ્વરૂપ સમજવાથી આપણું પાપ બળી જાય છે અને પ્રભુના પવિત્ર નામના બળથી પ્રભુનું ખરૂં સ્વરૂપ ઓળખી શકાય છે; માટે કોઈ પણ રીતે એટલે કે કર્મથી, યોગથી, જ્ઞાનથી, ધ્યાનથી, દાનથી, ભક્તિથી અથવા બીજી કોઈ પણ રીતે આપણા હૃદયમાં મહાન પ્રભુનું અલૌકિક બળવાળું પવિત્ર નામ જામે એમ કરો. એ સત્ય નામના બળ પાસે આપણું ઘણું પાપ પણ કાંઈ બિસાતમાં નથી; કારણ કે ભાઈઓ ! યાદ રાખજો કે પાપ કરનાર તો માણસો છે અને દયા કરનાર—માફ કરનાર તો પ્રભુ પોતે છે. અદ્ય જીવની પાપ કરવાની શક્તિ કેટલી નાની ? અને સમર્થ પ્રભુની માફ કરવાની શક્તિ કેટલી મોટી ? એ તો જુઓ ! પણ તેમાં સરત માત્ર એટલીજ છે કે, પ્રભુની દયા મેળવવા માટે—પાપની માફી મેળવવા માટે આપણે દીનતાથી દયાળુ પ્રભુને શરણે જવું જોઈએ; અને હૃદયમાં ભગવદ્આવેશનું પૂરેપૂરું બળ રાખવું જોઈએ. જો એમ કરી શકીએ તો દયાળુ પ્રભુના સર્વ શક્તિમાન-પણા આગળ પાપ કાંઈ બિસાતમાં નથી; માટે ભાઈઓ ! પ્રભુને શરણે જાઓ ! પ્રભુને શરણે જાઓ ! એટલે પાપની માફી મળતાં વાર લાગવાની નથી.

૫૬

અન્ય નહિ પ્રભુ ત્રાતા, તુજ વિના, અન્ય નહિ પ્રભુ ત્રાતા.
વિનય થકી હું વિનતિ કરું છું (૨) વિશ્વ તણા વિભુ ધાતા—તુજ
સર્વ ઋષિ મુનિ શુક સનકાદિક (૨) તુજ મહિમા ગુણ ગાતા—તુજ
દીન દયાળુ તુજ કરુણા વિના (૨) કોણ કરે સુખ શાતા—તુજ
આશ્રય એક તમારો ધારું (૨) સુખદુઃખના પ્રભુ જ્ઞાતા—તુજ
સાષ્ટાંગે હું વંદું વિભુને (૨) પરમ પદ મંગળ દાતા—તુજ

૧૧૫—જો આપણે પૂર્ણ પ્રેમથી પ્રભુને શરણે જઈએ તો પ્રભુ આપણું પાપ માફ કરવાનું કબૂલે છે.

મહાન દયાળુ પ્રભુએ આપણી ઉપર ખાસ કૃપા કરીને આપણને ખુદલી કબૂલાત આપેલી છે કે:—

सर्वधर्मान्परित्यज्य मामेकं शरणं व्रज ।

अहं त्वा सर्वपापेभ्यो मोक्षयिष्यामि मा शुचः ॥

(ગીતા અ. ૧૮ શ્લો. ૬૬)

અર્થ:-“તમે શોક કરો નહિ. બધા ધર્મો છોડીને તમે માત્ર એક મારેજ શરણે આવો, એટલે હું તમોને બધાં પાપોથી બચાવીશ.”
આપણને શોકમાંથી-હુ:ખમાંથી છોડાવે, થઈ ગયેલાં જૂનાં પાપની માફી આપે તથા નવાં પાપ થતાં અટકાવે અને સર્વ ધર્મના બનાવટી પ્રપંચમાંથી છોડાવી પોતાના શરણમાં લે, એ શું પ્રભુની થોડી દયા છે ? આ કરતાં વધારે સારું માફીપત્ર બીજું કેવું હોય ? અને આ કરતાં પ્રભુની વધારે દયા બીજી શું હોઈ શકે ? પણ એટલી બધી દયા છતાં પણ પ્રભુને તૃપ્તિ થતી નથી, તે તો હજી પણ પોતાની અખંડ દયા વધારતાજ નય છે; તેથી આપણો ઉદ્ધાર કરવા માટે કહે છે કે:-

मन्मना भव मद्भक्तो मद्याजी मां नमस्कुरु ।

मामेवैष्यसि सत्यं ते प्रतिजाने प्रियोऽसि मे ॥

(ગીતા અ. ૧૮ શ્લો. ૬૫)

અર્થ:-“તમે મને વહાલા છે; માટે હું તમારી પાસે પ્રતિજ્ઞા લઈને સત્ય કહું છું કે, મારામાં મન રાખો, મારા ભક્ત થાઓ, મારા યજ્ઞો કરો એટલે કે મારે અર્થે કર્મ કરો અને મને નમસ્કાર કરો, એટલે તમે મનેજ પામશો.”

હે ભગવન્નનો ! હે ઉત્તમ વૈષ્ણવો ! હે ભક્તો ! પ્રાચીન આર્ય મહાત્માઓના પુત્રો ! તમે વિચાર કરો કે, પ્રભુની આવી સત્ય ને ખુલ્લી પ્રતિજ્ઞા દુનિયાના બીજા કયા ધર્મોમાં છે ? આ કરતાં વધારે દયા આપણને બીજી શું જોઈએ ? પ્રભુમય થઈ જવું, મુક્ત થઈ જવું, પ્રભુને પામી જવું, પ્રભુમાં લય થઈ જવું, એ કરતાં વધારે બીજું આપણને શું જોઈએ ? જીંદગીનો સાર ને ધર્મનું તત્ત્વ તે મોક્ષ છે. એ મોક્ષનાં અખંડ સુખ આપવાની પ્રભુ આપણને કબૂલાત આપે છે, એ કરતાં વધારે દયા બીજી શી હોય, તે અમે સમજી શકતા નથી; માટે ભાઈઓ ! પાપની માફી મેળવવા સારું, જીંદગીની સાર્થકતા કરવા સારું, આપણા આત્માના કલ્યાણ સારું, આપણા રૂઢા ધર્મની ઉન્નતિ સારું, મહાન પ્રભુના હુકમો પાળવા સારું અને મોક્ષનાં અનંત કાળનાં અલૌકિક સુખ ભોગવવા સારું શુદ્ધ અંતઃકરણથી ને પૂરા પ્રેમથી દયાના સાગર ત્રિલોકના નાથ પ્રભુને શરણે જાઓ, પ્રભુને શરણે જાઓ ! !

૧૧૬-પાકેલા ફળ ઉપર પક્ષીઓ વધારે ચાંચ મારે છે, તેમ ભક્ત થશે ત્યારે લોકો હેરાન તો કરશેજ, પણ તેથી કાંઈ ડરી જવાય નહિ.

જેમ આંખા ઉપર વધારે ફળ લાગે, તેમ તે ફળના ભારથી વધારે વધારે નમતો જાય છે; તેમજ જે માણસો ભક્તિમાર્ગમાં લાગી જાય છે, પ્રભુના રસ્તામાં આવી જાય છે, તેઓને પણ મોટાં ફળ મળેલાં હોય છે અને મોટા લાભ મળવાના હોય છે; એટલે તેઓ પણ સૌને સદા નમતાજ રહે છે, સૌની સાથે બલાઈજ રાખવા ઇચ્છે છે, પોતે ઘસારો ખાઈને-ખોટ ખાઈને પણ સામાને રાજી રાખે છે, પોતે દુઃખ ખમીને પણ પારકાનું ભણું કરે છે, પોતે ભૂખ્યા રહીને પણ પોતાના કરતાં વધારે ભૂખ્યાઓને જમાડે છે, પોતે બીખ માગીને પણ બીજાઓને મદદ કરે છે, બીજાઓની નિર્થક ગાળો ખાઈને પણ પોતે ધર્મનાં કામો કરે છે અને જાણે પારકાના સુખને માટેજ પોતે અવતાર લીધો હોય તેવીજ રીતે પ્રભુપરાયણ રહીને તેઓ વર્તે છે. જેઓ એવી રીતે વર્તે તેઓજ સાચા સંત છે ને તેઓજ ખરા ભક્ત છે. જ્યાંસુધી પોતાના આત્મા જેવો બીજાના આત્માને ન જાણે અને માફતાઈ ન હોડે, ત્યાંસુધી ભક્ત શેના ? આવા પ્રભુપ્રેમમાં જાગી ગયેલા ભક્તો કહે છે કે, જે ઝાડને ફળ આવે તે ઝાડ ઉપર લોકો પથરા ફેંક્યા વિના રહે નહિ; અને જે ફળ સાફ પાકે તે ઉપર પંખીઓ ચાંચ માર્યા વિના રહે નહિ તેમજ જે પોતાના વિકારો છોડી દઈને ભક્ત થાય તેને પણ કોઈ ને કોઈ રીતે લોકો હેરાન કર્યા વિના રહે નહિ; કારણ કે માણસોનો સ્વભાવ એવો અટકચાળો છે, અને એ ભક્તોની કસોટી છે. અસહના ભક્તોની હકીકત જોઈએ છીએ તો તેમાં પણ એમજ જણાય છે. કોઈ ભક્તને માખાપો નડયાં હતાં, કોઈને ખાચડીછોકરાં નડયાં હતાં, કોઈને નાતજાતવાળાએ હેરાન કર્યા હતા, કોઈને રાજાજવાડાએ દુઃખ દીધાં હતાં, કોઈને અભણ્યાં માણસોએ દુઃખ દીધાં હતાં, કોઈને ધર્મશુરુઓએ પીડ્યા હતા અને કોઈને દેવોએ દુઃખ દીધાં હતાં. ઇંદ્રે અપ્સરાઓ મોકલી મોકલીને ઋષિઓનાં તપભંગ કરાવ્યાં હતાં. આવી રીતે ભક્તની પરીક્ષા માટે કાંઈ ને કાંઈ વિધન આવ્યા વિના રહેતું નથી; માટે એવા જરાવારના વિઘ્નથી હારી જઈ અમૂલ્ય ભક્તિરૂપી હાથ આવેલો હીરો ખોઈ બેસશે નહિ; પણ એમજ

સમજને કે મોટો નફો લેવા માટે થોડું જોખમ તો ખેડવુંજ જોઈએ. પ્રભુને અર્થે પ્રભુનાં બાળકોની મૂર્ખાઈલરેલી મસ્તી પણ સહન કરવી જોઈએ અને સર્વશક્તિમાન મહાન પવિત્ર પિતા પ્રભુને અર્થે સર્વ મનથી ને સર્વ હૃદયથી આપણો આત્મા અર્પણ કરવો જોઈએ; ત્યારે પછી થોડો કામ, કોઈ કે લોભને મૂકી દેવો પડે, એમાં શું બિસાત? અને જો એટલું પણ ન મૂકાય તો પછી ભક્ત શેના? માટે લાઈઓ! અનંતકાળનાં મોક્ષધામનાં સુખ મેળવવાને ખાતર લોકોના તાનાટપલા, સગાં-વહાલાંઓનાં મેણાંઓઠાં, લાઈબંધદોસ્તોનાં વાંકાંચૂકાં, ઘરનાં માણસોના બળાપા, નાતિલાઓની ચેષ્ટા, અદેખાઓની અદેખાઈ, નકામા બેસીને પારકી પાટો ભાંગનારાઓનો બડમડાટ અને તમારી યોગ્યતા કરતાં પણ જે તમેને વધારે માન આપે છે તે નાના-ઓની તાલમતવાજો પ્રભુને અર્થે તમે સહન કરો.

પદ

તમે નામ નારાયણનું રે, લેતાં ડરશો માં;
તમે ડરતાં હો તો રે, ફરીને કોઈ લેશો માં. (૧૬)
સંસારી કહે છે રે, ભગતડાં ભૂંડાં છે; (૨)
તમે ભૂંડાં ન જાણો રે, ભક્તિનાં મૂળ ઉંડાં છે-તમે
સંસારી કહે છે રે, ભગતડાં કાલાં છે;
તમે કાલાં ન જાણો રે, પ્રભુને બહુ વહાલાં છે-તમે
સંસારી કહે છે રે, ભગતડાં ઘેલાં છે; (૨)
તમે ઘેલાં ન જાણો રે, પ્રભુને મન પહેલાં છે-તમે

૧૧૭-ભક્તવિષે

કમળ જેમ જળમાં રહે છે પણ તેને જળનો સ્પર્શ થતો નથી, તેમ ભક્ત જગતમાં રહે છે પણ તે સંસારી બાબતોમાં લુપ્ત થઈ જતો નથી, તેનું મન તો પ્રભુમાંજ લાગેલું રહે છે.

માખણ છાશમાંથી થાય છે, પણ માખણ થઈ ગયા પછી પાછું તે છાશમાં મળી શકતું નથી; તેમ ભક્ત પણ સંસારી જીવો-માંથીજ થાય છે, પણ ભક્ત થયા પછી તે પાછા સંસારની ખોટી માયામાં ભળી શકતા નથી.

છોકરું જ્યારે નાનું હોય છે ત્યારે ધવરાવનારી દાસીને પોતાની મા સમજે છે, પણ જ્યારે તે મોટું થાય છે અને પોતાની ખરી

માને ઓળખે છે, ત્યારે ધવરાવનારી આયા ઉપરનો તેનો મોહ ઉતરી જાય છે. તેમ ભગવાનના સત્ય સ્વરૂપને ઓળખ્યા પછી ભક્ત પણ મિથ્યામાયાની પાસે જતા નથી.

ઝાટાપેશાબ કર્યા પછી જેમ માણસો તેને ફરીથી જોવા ઇચ્છતાં નથી, તેમ જેઓએ એક વખત જગતને છોડી દીધું છે, તેવા ત્યાગી સાધુઓ તથા ખરા ભક્તો પણ ફરીથી સંસારના મોહમાં પડવા ઇચ્છતા નથી.

જેમ ઝાડનું મૂળ જમીનમાં રહે છે ને ડાળપાંદડાં ઉંચાં રહે છે, તેમ ભક્તજનોનો વ્યવહાર મનુષ્યોમાં ફેલાયેલો હોય છે; પણ તેનું મન તો ઈશ્વરમાં જ ચોટીલું હોય છે.

પક્ષીઓ હમેશાં ઝાડ ઉપરજ રહે છે; જ્યારે તેમને ચારો કરવો હોય ત્યારેજ નીચે આવે છે; તેમજ ભક્તજનો પણ ન ચાલે તેવી જરૂરિયાત માટેજ સંસારનો સંબંધ રાખે છે, બાકી તેનું મન તો હમેશાં ઈશ્વરમાંજ રમતું રહે છે.

જે છોકરો પોતાના બાપની સાથે મુસાફરી કરતો હોય તેને બાવાપીવાની ઝાઝી પ્રીત રહેતી નથી; કારણ કે તેનો બાપ એ બાબતની તજવીજ રાખે છે; તેમજ જે ભક્તો હમેશાં પ્રભુની સાથે રહે છે એટલે કે પ્રભુને પોતાના હૃદયમાં રાખે છે, તેને પણ બાવાપીવાની બહુ કાળજી રાખવી પડતી નથી; કારણ કે પ્રભુ પોતે તેને જરૂરની સર્વ વ્યજો પૂરી પાડે છે.

૧૧૮-ઈશ્વરની કૃપારૂપી જળ ખેંચવા માટે માળા તે રેંટ છે, અને તેના પારા તે ડોલચીઓ છે.

મહાત્માઓ કહે છે કે, આપણી જીવંતી સુધારવા માટે, આપણાં પાપની માફી મેળવવા માટે, આપણા આત્માની ઉન્નતિ કરવા માટે અને શ્રીહરિની હજુરનાં મોક્ષધામનાં સુખ મેળવવા માટે આપણે અનંત પ્રયાસના નાથ, કરુણાના ભંડાર, દેવાધિદેવ, સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ પરમાત્માની કૃપા મેળવવી જોઈએ; પણ તેની સાથે તેઓ એમ પણ કહે છે કે, પ્રભુની કૃપા મેળવવી એ કાંઈ રમતની વાત નથી. ઉપર કહ્યું તે બધું બની જાય એટલી બધી કૃપા કાંઈ રસ્તામાં પડી નથી. જે કે ઈશ્વરની સામાન્ય કૃપાવિના તો આપણે એક પણ પણ જીવી શકીએ નહિ. એ કૃપા તો આપણી

ઉપર અને સર્વની ઉપર સદા સર્વદા છેજ; પણ ભગવન્નનો તો પ્રભુની ખાસ વિશેષ કૃપાને ઇચ્છે છે. એ વિશેષ કૃપા મેળવવાને માટે આપણે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ; અને પ્રભુની કૃપા મેળવવા માટે જે પ્રયત્ન કરવો, તેનુંજ નામ ધર્મ છે.

આપણે જેમ બીજામાંથી ઝાડ કરવા માટે અને એક દાણા-માંથી હજારો દાણા કરવા માટે રેંટ મારફત કૂવામાંથી જળ ખેંચીએ છીએ, તેમ લેદરૂપી કૂવામાં રહેલું પ્રભુની કૃપારૂપી જળ ખેંચવા માટે પણ આપણે પ્રભુના નામસ્મરણથી માળારૂપી રેંટ ચલાવવો જોઈએ; કારણ કે મહાત્માઓ કહે છે કે, આપણે નહિ જોઈ શકીએ તેવા અદૃશ્ય કૂવામાંથી માળાના રેંટથી ને પારાની ડાલથીઓથી પ્રભુની કૃપારૂપી જળ ખેંચાઈ આવે છે. એ જળથી આપણાં નાનાં કામો અનંતગણાં ફળવાળાં થઈ જાય છે અને આપણો જીવ જે બીજા જેવો છે, તે પ્રભુની કૃપારૂપી જળથી ઝાડ જેવો એટલે કે શિવ જેવો—હરિની હજુરમાં રહેનારો થઈ જાય છે. પણ ભાઈઓ ! યાદ રાખજો કે, આ બધું પ્રભુકૃપાથી થઈ શકે તેમ છે અને પ્રભુકૃપારૂપી જળ પ્રભુના નામસ્મરણરૂપી રેંટથી મેળવી શકાય છે, માટે શુદ્ધભાવથી ને અંતરના ઉમળકાથી જેમ એ રેંટ વધારે ફેરવાય તેમ કરજો; કારણ કે જેમ રેંટ વધારે ફેરશે તેમ જળ વધારે નીકળશે. એટલે કે જેમ પ્રભુના પવિત્ર નામનો વધારે જપ થશે, તેમ વધારે ભગવત્કૃપા મેળવી શકાશે. માટે સહેલામાં સહેલા ને સાચામાં સાચા સાધનરૂપ મંગળકારી પ્રભુના પવિત્ર નામસ્મરણને વિસરશો નહિ. જ્યારે બને ત્યારે અને જેટલું બને એટલું પ્રભુકૃપાનું જળ તો માળાના રેંટથી ને પારાની ડાલથી-ઓથી મેળવ્યાજ કરજો; કારણ કે એ જળ જેમ વધારે આવશે તેમ વધારે જલદીથી અને વધારે સારો પાક ઉતરશે. માટે ઓ હરિજનો ! આપણા આત્માના કલ્યાણ સારૂ મહામંગળકારી પ્રભુના પવિત્ર નામના સ્મરણથી ભગવત્કૃપારૂપી જળ ખેંચવામાં પછાત પડશો નહિ ! પછાત પડશો નહિ ! !

૧૧૯—ભગવદ્ધ્યાન ધરવાવિષે

યજ્ઞાનાં જપ્યજ્ઞોઽસ્મિ । પ્રભુ કહે છે કે, ‘સર્વ યજ્ઞમાં જપ્યજ્ઞ તે હું છું.’

ઝાડને જેમ પાણીની જરૂર છે અને શરીરને જેમ ખોરાકની

જરૂર છે; તેમ જીવને ઇશ્વરના ધ્યાનની ઘણી જરૂર છે. પાણી-વિના જેમ ઝાડ સૂકાઈ જાય છે અને અન્નવિના જેમ શરીર નબળું પડી જાય છે, તેમ જપ તથા ધ્યાનવિના જીવ પણ ઇશ્વર-ભક્તિમાં મોજો પડી જાય છે.

ધ્યાન ધરવું એટલે પ્રભુની સાથે વાતો કરવી અથવા કાંઈ પણ કહેવું. મોટાં માણસો જેવાં કે રાજાઓ, જડજો, પ્રધાનો વિગેરે કોઈ પણ નાના કે હલકા માણસો સાથે વાતો કરવા આહતાં નથી; પણ ઇશ્વર જે સર્વથી મોટામાં મોટા, રાજાઓના રાજા અને દેવોના પણ દેવ છે, તે તો ધ્યાનને રસ્તે સૌની સાથે વાતો કરવા આહે છે.

મોટા માણસો નાના લોકોને ઘેર જવા આહતા નથી અને મોટા રાજાઓ ગરીબ ગામડીઓની ઝુંપડીમાં બેસતાં શરમાય છે; પણ આપણો પ્રભુ તો ધ્યાનને રસ્તે નાનામોટા સૌના અંતરમાં આવવાને સદાસર્વદા તૈયાર છે.

જે માણસ પ્રભુનું ધ્યાન ધરે છે, તેને પ્રભુ પોતાનો કરી લે છે અને પોતે તેના થઈ જાય છે; માટે સર્વે નાનાં મોટાં, ભાઈઓ, બાઈઓ, ભણેલાંઓ તથા વગર ભણેલાંઓ સર્વ જનોએ જપ તથા ધ્યાન કરતાં શિખવું જોઈએ.

ધ્યાન કરવાથી પવિત્ર માણસની પવિત્રતા જળવાય છે તથા વધતી જાય છે અને પાપીઓનાં પાપ રોજ રોજ ઓછાં થાય છે.

જેમ સૂર્ય ઉગવાથી અજવાળું થાય છે, તેમ પ્રભુનું ધ્યાન ધરવાથી અંતરનું અજ્ઞાન ઘટતું જાય છે અને સત્ય જ્ઞાનનો ઉદય થાય છે.

જેમ અંધારામાં દીવો કરવાથી ઉદરો નાસી જાય છે, તેમ પ્રભુનું ધ્યાન ધરનાર માણસના અંતરમાંથી દુર્ગુણો જતા રહે છે.

જેમ નિરોગી માણસોને બહુ ભૂખ લાગે છે, તેમ પવિત્ર માણસોને પ્રભુનું ધ્યાન ધરવાની બહુ ઇચ્છા થયા કરે છે.

જેમ નાનાં બાળકોને વારંવાર ધાવવાની ઇચ્છા થયા કરે છે, તેમ પવિત્ર માણસોને પ્રભુના ધ્યાનની તથા જપની ઇચ્છા થયા કરે છે.

જેમ કૂલમાં દોરો રહે છે અને દોરામાં કૂલ રહે છે, તેમ પ્રભુનું ધ્યાન ધરતી વખતે આપણો જીવ ઇશ્વરમાં અને ઇશ્વર આપણા જીવમાં જોડાઈ જાય છે.

જેમ નદી સમુદ્રમાં મળ્યા પછી પોતે શુભ થઈ જાય છે, તેમ

ધ્યાન ધરતી વખતે જીવ ઈશ્વરમાં ઈશ્વરમય થઈ જાય છે.

પ્રભુનું ધ્યાન ધરતી વખતે આપણે જીવ જાણે સ્વર્ગના સમુદ્ર-માં તરતો હોય તેમ જણાય છે. જે માણસને એકાગ્ર ચિત્તથી ધ્યાન ધરતાં આવડે છે, તેને ધ્યાન વખતે જાણે સ્વર્ગના વિમાન-માં બેસીને આસમાનમાં ઉડતા હોય, એવો આનંદ થાય છે.

૧૨૦—અભિમાન છોડીને પ્રભુના શરણમાં જવા સાડે ભગવદ્દષ્ટાંત્રને આધીન થવાની જરૂર છે.

જે પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે ચાલે છે, તે ગમે તેવાં વ્રતનિયમો પાળે અને ગમે તેવાં ભલાં કામો કરે તોપણ તે ખરો ભક્ત નથી; કારણ કે તે પ્રભુની ઇચ્છા પ્રમાણે ચાલતો નથી અને જે પ્રભુની ઇચ્છા પ્રમાણે ચાલે છે તે કદાચ કાંઈ પણ કરતો ન હોય, તોપણ તે ખરો ભક્ત છે. જે પ્રભુની ઇચ્છાને બાબુએ મૂકીને પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે વર્તે છે, તે શેઠનો પણ શેઠ થાય છે; તે ધણીનો પણ ધણી થાય છે. એ બૂલ કાંઈ જેવી તેવી નથી.

ભક્તિનો સિદ્ધાંતજ દીનતા છે, તેથી ખરેખરી દીનતાવિના પ્રભુ પ્રસન્ન થાયજ નહિ; પણ જ્યાંસુધી આપણે આપણા અહં-ભાવમાં રહીએ, ત્યાંસુધી ખરેખરી દીનતા આવેજ નહિ; માટે અહંભાવ છોડવા સાડે અને દીનતાથી પ્રભુના શરણમાં જવા સાડે ભગવદ્દષ્ટાંત્રને આધીન થવાની જરૂર છે. ભગવદ્દષ્ટાંત્રને આધીન થવાથી માયા છૂટતી જાય છે, શાંતિ આવતી જાય છે અને ઈશ્વરની નજીક જવાનું જાય છે; માટે હજાર વાતની એક વાત એ છે કે, પ્રભુની ઇચ્છાને આધીન થાઓ ! પ્રભુની ઇચ્છાને આધીન થાઓ ! ભક્તિનું લક્ષણ પણ એજ છે અને ભક્તિની મજા પણ એજ છે; માટે એ મજા લૂંટતાં શીખો ! ભાઈઓ ! એ મજા લૂંટતાં શીખો ! !

૫૬

મરશે રે માયા ને ગળશે રે કાયા, ટેક જશે તારો ઝુટી;
હો રામ કૃષ્ણ બજી લે, જોખન જાય જરા ઝુટી, હો રામ-૧
સોનાનાં મંદિર તારા મોલ અવાસ, જમના કિંકર લેશે ઝુટી. હો રામ-૨
કાચો કુપો જેમ જળે રે ભરિયો, સાચવતામાં જશે ફૂટી. હો રામ-૩
આમ મીરાં કહે જેણે હરિ નવ જાણ્યા, તેના જીવતરમાં આગ ઉઠી. હો રામ-૪

૧૨૧-કયાં જવું એ ઘોડાના હાથમાં નથી, પણ ચલાવનારાના હાથમાં છે; તેમ આપણે પણ મહાન પ્રભુની ઇચ્છાને આધીન રહેવું જોઈએ.

ઘોડાને હાંકવાવાળો જેમ ઘોડાને ચલાવે તેમ ઘોડો ચાલે છે. શક્તિ હોય ત્યાંસુધી ચાલવું એ ઘોડાનું કામ છે; પણ કયી તરફ ચાલવું, કયે રસ્તે ચાલવું અને કેવી ચાલે ચાલવું, એ ઘોડાના અખિતયારની વાત નથી, એ તો હાંકનારના હાથમાં છે; તેમજ આપણી તો એજ ફરજ છે કે, જેમ પ્રભુ રાખે તેમ આનંદથી રહેવું. હર્ષશોકને અધીન ન થતાં પ્રભુઈચ્છા ઉપર આધાર રાખીને સદા શાંતિથી રહેવું એજ ધર્મ છે, એનુંજ નામ પુરુષાર્થ છે અને એનુંજ નામ જીંદગીની સફળતા છે. પ્રભુઈચ્છાને આધીન થવું, એજ જીંદગીને હેતુ છે અને એજ જીંદગીનું ફળ છે. એથીજ જીંદગી મીઠી થાય છે અને એથીજ પ્રભુ રાજ થાય છે; માટે ચાહે તો દુઃખ આવી પડે, ગમે તો ગરીબી આવી પડે, ગમે તો મંદવાડ આવી પડે, ગમે તો અપમાન આવી પડે અને ગમે તો મોત આવી પડે; તોપણ દિલગીર થાઓ નહિ ! નિરાશ થાઓ નહિ ! અને કદિ રાજ આવી પડે તોપણ કૂલાઈ જાઓ નહિ, પણ સુખ-દુઃખને વાદળની છાયા જેવાં સમજી, આપણાંજ સારાંમાઠાં કર્મોનાં ફળ સમજી, આપણા કલ્યાણને માટેજ તે આવેલાં છે એમ સમજી, પ્રભુની ઇચ્છાને આધીન થતાં શીખો.

૧૨૨-ઇશ્વર એવો મહાન દયાળુ છે કે તેની પાસે માગનાર કોઈ પણ ખાલી હાથે પાછો જતો નથી.

યાદ રાખજો, બરોબર રીતે યાદ રાખજો કે, પ્રભુ પાસે કરેલી આપણી અરજો કદિ પણ વ્યર્થ જતી નથી. સર્વવ્યાપક પ્રભુ સૌની અરજો તુરતજ સાંભળે છે. સાંભળવા પહેલાં પણ તે સર્વજ્ઞ આપણી સર્વ ગરજો સમજે છે અને આપણે પ્રાર્થના કરીએ ત્યારે તે દયાળુ પ્રભુ આપણી પ્રાર્થના કદિ પણ ખાલી જવા દેતો નથી. આપણી યોગ્યતા પ્રમાણે અને આપણા અંતરના પ્રભુપ્રેમ પ્રમાણે પ્રભુ તુરતજ આપણને આપે છે; પણ આપણે આપણા સ્વાર્થમાં ને અજ્ઞાનમાં ફસાયેલા હોવાથી પ્રભુએ આપેલા ઈનામની કિંમત આપણે સમજી શકતા નથી.

આપણને લાગે છે કે, અમે ઘણી વખત અરજ કરી પણ અમને ધન મળતું નથી; અમે ઘણી વખત દર્શન કર્યા પણ અમોને છોકરાં થતાં નથી; અમે ઘણીજાતના પાઠ કર્યા પણ અમારો પગાર વધતો નથી; અમે ઘણીએ માનતા કરી પણ અમારા ઘરમાંથી મંદવાડ જતો નથી અને અમે બહુ બહુ પ્રાર્થના કરીએ છીએ પણ અમારાં દુઃખો કાંઈ ઓછાં થતાં નથી, તેથી આપણને એમ લાગે છે કે પ્રભુ આપણી અરજ સાંભળતો નથી; પણ ભાઈઓ! એમ નથી, એમાં તો મોટો ભેદ છે ને એમાં તો પ્રભુની ખાસ દયા છે.

ફરીથી યાદ રાખજો કે, પ્રભુ પાસે કરેલી આપણી કોઈ પણ પ્રાર્થનાઓ ફેાકટ જતી નથી, એ સત્ય વાત છે અને તેમ છતાં પણ આપણને એમ લાગે છે કે અમારી માગણીઓ સફળ થતી નથી. આપણને એમ લાગવાનું કારણ એ છે કે, આપણે પ્રભુની મહાન દયાને સમજી શકતા નથી; પણ તેનો ભેદ એ છે કે, પ્રભુ પોતે જેવો મહાન છે ને જેવો અખંડ આનંદસ્વરૂપ છે, તેવોજ તે અતિશય દયાળુ છે; એટલે તે આપણી નાની નાની પ્રાર્થનાઓ કરતાં પણ આપણને ઘણું વધારે આપવા ચાહે છે, તેથી તે આપણી નજીવી માગણીઓ કપૂલ નહિ રાખતાં પ્રથમ આપણને અલૌકિક વસ્તુઓ આપે છે; જેમકે સત્સંગમાં પ્રીતિ, હરિજન સાથે હેત, અગાઉનાં પાપની માફી, ભજન ઉપર ભાવ, ભગવદાવેશ, મનનું મોટાપણ, રાગદ્વેષનું ઓછાપણ, ભગવદાશરાતું બળ અને માનસિક આનંદ વિગેરે અલૌકિક વસ્તુઓ તે દયાળુ આપણને પ્રથમ આપે છે; એનું કારણ એ છે કે, પ્રભુ આપણને પ્રથમ ભક્ત બનાવવા ચાહે છે અને આપણે ભક્ત થઈએ ત પછી તે રિદ્ધિ-સિદ્ધિ આપે છે. ભક્ત થયા પહેલાં ને ઉપલા રૂડા ગુણો આપ્યા પહેલાં જો તુરતજ આપણી માગણી પ્રમાણે પ્રભુ ધન, છોકરાં વિગેરે આપણને આપી દે તો આપણે ઉલટા બગડી જઈએ અને પ્રભુથી વિમુખ થઈ જઈએ; એટલુંજ નહિ પણ આપણામાં રૂડા ગુણ આપ્યા વિના જો આપણને આપણા મનમાનનું આપી દે તો આપણે તે જીરવી શકીએ નહિ, તેથી આપણાથી અધર્મ થઈ જાય, અને એ પાપથી અંતે આપણને નરકમાં જવું પડે; એમ ન થાય માટે પ્રભુ પ્રથમ આપણને ઉમદા સદ્ગુણો આપી ભક્ત બનાવે છે અને આપણામાં યોગ્યતા આપ્યા પછી તે આપણને જરૂરની ચીજો માગ્યા વિના પણ પૂરી પાડે છે. આ ઉપરથી સર્વશક્તિમાન

વિશ્વંભરનાથ મહાન પ્રભુની અનંત દયા સમજવાની છે કે, તે આપણા કલ્યાણની વસ્તુઓ પ્રથમ આપે છે અને આપણને મોહમાં નાખનારાં તકલાફી રમકડાંઓ આપણે મોહ છૂટયા પછીજ આપે છે; એટલે આપણે દુઃખથી ને નરકથી છટી શકીએ છીએ. માટે આપણી અરજો પ્રમાણે એજ વખતે ન મળે તેથી એમ ન સમજવું કે, આપણી પ્રાર્થનાઓ ફેંકટ ગઈ છે; પણ એમજ સમજવું કે, ખરા ભાવથી ઉચ્ચારેલું પ્રભુનું એક પણ નામ ફળ આપ્યા વિના રહેતું નથી; એટલુંજ નહિ પણ ઉલટું આપણા માગ્યા કરતાં પણ ઘણું વધારે મળે છે, કારણ કે પ્રભુ સર્વ શક્તિમાન છે અને દયાળુ છે, એટલે આપણી નજીવી માગણી સામે નહિ જોતાં પોતાની અખંડ મોટાઈ સાચું જોઈને તે આપણને આપણી નાની પ્રાર્થનાઓનું પણ મોટું ઇનામ આપે છે; માટે હમેશાં ચોખ્ખા દિલથી પ્રાર્થના કર્યા કરો.

૧૨૩-લોભીઆઓ કોઈને કામમાં આવતા નથી.

એક લોભી માણસ હતો. તેની પાસે તેના આપણું આપેલું ઘણુંએ ઝવેરાત હતું; પણ તે કદિ કોઈને વાપરવા આપતો નહોતો. એક વખત તે લોભીઆના દોસ્તનાં લગ્ન હતાં, ત્યારે તેણે તે લોભીઆને કહ્યું કે, તારી વીંટી મને પહેરવા આપ; એ વીંટીને જોઈને હું તને યાદ કરીશ. લગ્ન પછી પાછી આપી જઈશ. ત્યારે તે લોભીઆએ કહ્યું કે, જેમ વીંટી આપવા માટેજ મને યાદ કરે, તેમ વીંટી ન આપવા માટેજ મને યાદ કરજેની ! જેમ આંગળી-એ વીંટી જોઈને તું મને યાદ કરે તેમ વીંટી ન જોવાથી પણ મને યાદ કરજે.

લોભીઆઓ આવા નફ્ટ હોય છે, તેઓ પોતે પોતાનું સુખ પણ જોતા નથી, ત્યારે બીજાઓને તો ક્યાંથીજ મદદ કરે ? તેઓ તો માત્ર જેમ કરોળીઆ પોતાનાં કાળજાં કોરી કોરીને જાળ બાંધે છે, તેમ પોતાનાં કાળજાં તોડી તોડીને ધન માટે મહેનત કરે છે અને પછી જેમ કરોળીઆની જાળ કોઈ જીવડાંઓ રમત કરતાં કરતાં તોડી નાખે છે, તેમ લોભીઆઓનું લેણું કરેલું ધન પણ કોઈ ધૂતારાઓ ખાઈ જાય છે; કારણ કે ધનની ત્રણ ગતિ છે, દાન લોગ ને નાશ. જે લોભીઆઓ આવતા પણ નથી કે લોગવતા પણ નથી, તેના ધનનો કુદરતીરીતજ નાશ થાય છે; માટે પોતાના

ધનનો નાશ થાય તે જોયાં કરવું; પણ ધર્મદાન કરવું નહિ કે લોગવવું નહિ, એ કરતાં વધારે નીચતા બીજી કયી ?

બાઈઓ ! એવી નીચતામાં ન રહી જવાય, એ તમારા પવિત્ર આત્માને ખાતર અને મહાન પ્રભુને ખાતર સંભાળજો.

૧૨૪—જેમ છોકરાંઓ પતંગીઆં પકડવા માટે મહેનત કરે છે, તેમ લોભીઆઓ ધન માટે મહેનત કરે છે.

નાનાં છોકરાંઓ પતંગીઆં પકડવાને માટે કેટલી બધી મહેનત કરે છે, એ તમે જોયું છે? તેઓ પતંગીઆંની પાછળ વારંવાર અહીંથી તહીં દોડાદોડી કરે છે, ઝાડ ઉપર ચડે છે, ઉંચેથી કૂદકા મારે છે, અંદર અંદર એક બીજા લડી પડે છે, ઝાડીમાં ભરાય છે, છુપાઈ જાય છે, પોતાનાં કપડાં ખરાબ કરે છે, થાકી જાય છે અને વખતે કયાંય માર ખાઈ બેસે છે. એ તમને ખબર છે કે? એ બધું શા માટે? તો કહો કે પતંગીઆંને પકડવા માટે! અરે આ મૂર્ખાઈ તો જુઓ! પતંગીઆંને પકડવા માટે કેટલી બધી મહેનત ને કેટલી બધી હેરાનગતિ? અને તેનું પરિણામ? પરિણામ એજ કે પતંગીઈ પકડવું. શામાટે? તો કે જોવા માટે? કાંઈ કામમાં આવશે? તો કે ના. એ તો જોઈને જરાકવાર પછી મૂકી દેવું, તે સાડ એટલી બધી હેરાનગતિ! એ મૂર્ખાઈ નહિ તો બીજું શું?

જેમ છોકરાંઓ પતંગીઆંને પકડવા સાડ વગરમફતનાં હેરાન થાય છે, તેમ લોભીઆઓ ધન સાડ હેરાન થાય છે. ધન સાડ તેઓ સુખે ખાતા નથી, ધન સાડ તેઓ સુખે સારાં કપડાં પહેરતા નથી, ધન સાડ તેઓ નિરાંતે સૂતા નથી, ધન સાડ તેઓ ઘણા લોકોના દુશ્મન થાય છે અને ધન સાડ તેઓ રખડી મરે છે; પણ જેમ પતંગીઆંઓ છોકરાંઓને આંખે જોવા સિવાય બીજા કાંઈ કામમાં આવતાં નથી, તેમ લોભીઆઓને તેઓનું ધન પણ આંખે જોવા સિવાય કાંઈ કામ આવતું નથી; અને તે પણ લોગવવા સાડ નહિ, પણ માત્ર જોવા સાડજ-લેળું કરવા સાડજ લોભીઆઓ ધન ધન કરતા મરે છે. એ કરતાં વધારે મૂર્ખાઈ બીજી કયી? પ્રભુને અર્થ જે ધન ન ખર્ચાય તે શું કામનું?

૧૨૫-છોડને બચાવવામાટે ઘાસ નિંદવું એ કાંઈ ખોટું નથી; તેમજ પ્રભુને ઓળખવા સારૂ કામ, ક્રોધ વિગેરેને ખરાબ કહેવા એ કાંઈ નિંદા નથી.

સર્વ શાસ્ત્રો કહે છે કે, નિંદા કરવી એ બહુ ખરાબ છે; આપણે પણ એ વાત કબૂલ કરીએ છીએ છતાં પણ નિંદાના પાપમાંથી બચી શકતા નથી. નિંદા ખરાબ છે અને નિંદાની ખરાબીમાંથી આપણે બચી શકતા નથી, એ તદ્દન ખરી વાત છે; અને તેમ છતાં પણ નિંદાનું ખરૂં રૂપ આપણે ખરોખર ઓળખીરીતે સમજી શકતા નથી, તેથી ઘણા લોકો નિંદાની બીકે કહેવા જેવી વાત પણ કહેતા નથી તથા કેટલાક લોકો પોતાના મતવિરુદ્ધની દરેક બાબતને નિંદાજ માની લે છે. આવું ન થાય એ પણ આપણે સંભાળવું જોઈએ. કોઈની કદિ પણ નિંદા નજ કરવી, એ ઉત્તમ વાત છે; પણ આપણાથી કોઈની નિંદા થઈ જશે તો ! એમ વિચારીને જરૂરની સાચી વાતો પણ ન કહેવી, એ ભૂલ નિંદાની બીજી બહેન છે; એટલુંજ નહિ પણ સાચી ટીકાઓને પણ નિંદા માની આપણા મતવિરુદ્ધની બીજી બાજુ ન જોવી, એ પણ એક ખોટી ભૂલ છે; કારણ કે આપણા મતવિરુદ્ધની દરેક બાબતને જો નિંદાજ માની બેસીએ તો પછી સત્ય કેવી રીતે મેળવી શકીએ ? નિંદાની એવી સાંકડી હદ બાંધવી ન જોઈએ; પણ જે બુદ્ધિથી, શાસ્ત્રથી અને અનુભવથી ઉલટું લાગે તે ઉપર દ્રેષભાવથી નહિ પણ સત્ય જાણવાને ખાતર બુદ્ધીરીતે મર્યાદામાં રહીને ટીકા કરવી જોઈએ. એવી ટીકાનું નામ કાંઈ નિંદા નથી; અને ખોટાને પણ ખોટું ન કહેવું એમાંજ કાંઈ કહાપણ નથી; પણ જેમ અનાજના છોડને પુષ્ટિ આપવા માટે તેની આબુઆબુના નકામા જંગલી ઘાસને ઉખેડી નાખીએ છીએ, તેમજ ધર્મને ખાતર, આત્માના કલ્યાણને ખાતર અને સર્વ શક્તિમાન પરમકૃપાળુ મહાન પ્રભુને ખાતર જે વસ્તુઓ શાસ્ત્રની અને બુદ્ધિની વિરુદ્ધ છે તેની સામે થવું, એનું નામ કાંઈ નિંદા નથી; પણ એ તો ખુબી છે. એથી આપણા ધર્મનાં સત્યો મજબૂત થાય છે, તેથી આપણી દૃઢતા તથા શ્રદ્ધા વધે છે અને એવી ચર્ચાથી આપણા ધર્મની વિરુદ્ધ ટીકા કરનારાઓને જવાબ દેવાનું આપણામાં બળ આવે છે; માટે ભાઈઓ ! કોઈની પણ ખોટી નિંદા ન થઈ જાય અને સાચી વાત કહેવામાં

પણ નિંદાના ભયથી ન અટકી પડાય, એ સંભાળજો.

૧૨૬-આપણી થોડી બુદ્ધિને લીધે શાસ્ત્રની ઘણી વાતો સમજાય નહિ તેથી કાંઈ તે ખોટી કહેવાય નહિ.

અસહના વખતમાં જ્યારે રેલવે ને તાર નહોતાં, ત્યારે જરૂરનાં કામ માટે સાંઢણીને દોડાવતા હતા. એવો એક સાંઢસ્વાર અપાટાખંધ જતો હતો. એટલામાં રસ્તામાં ખોળ કોઈ ગામમાંથી તેના પગે કૂતરું કરડ્યું, તેથી તે એ ગામમાં રોકાઈ ગયો અને તેણે પોતાના શેઠ ઉપર કાગળ લખ્યો કે, હું તમારે કામે અપાટાખંધ જતો હતો એટલામાં આ ગામમાંથી હું સાંઢીઆ ઉપર ખેઠો હતો ત્યાંજ સાંઢીઆ ચાલતેચાલતે મારા પગે કૂતરું કરડ્યું, તેથી બહુ વેદનાને લીધે મને અહીં રોકાણ થઇ છે; માટે હું બેચાર દિવસ મોડો આવું તો કાંઈ ફીકર કરશો નહિ.

આ કાગળ વાંચીને તે શેઠ વિચારમાં પડ્યો કે આ શું ? સાંઢીઆ ઉપર ખેઠો હોય ને સાંઢીઆ ચાલતો જતો હોય ત્યાં વળી કૂતરું કેવી રીતે કરડે ? એ સાંભળીને તે શેઠ પાસે હાજી હા કરનાર, પેલા સ્વારની અદેખાઈ કરનાર માણસે કહ્યું કે, શેઠ ! એ ગામમાં સાંઢીઆ કરતાં કૂતરાં મોટાં થતાં હશે ? નહિ તો સાંઢીઆ ઉપર ખેઠેલા માણસને કૂતરું કેમ કરડી શકે ? આપણા હાલના બુવાનીઆઓને ધર્મની બાબતમાં જેમ પરદેશીઓ બહેકાવે છે, તેમ એ માણસ તે શેઠને બહેકાવવા માટે કહેવા લાગ્યો કે, જોયું શેઠ ? તમારાં માણસો આવાં છે. તે બધું કે માર તોપ ! કેણુ પૂછે છે ? એ લોકો એમ સમજે છે કે, શેઠમાં અછલ કયાં છે ? એને તો જેમ રમાડીશું એમ રમશે. જો એવું એના મનમાં ન હોય તો આવું ગાંડું ગાંડું કાંઈ લખે ? બાળક-છોકરું પણ સમજે કે, સાંઢીઆ ઉપર કાંઈ કૂતરું કરડી શકે નહિ. શેઠ ! મને તો લાગે છે કે, એ માણસે તમારી મફકરી કરી છે. સાંઢીઆ ખેઠો હોય તો કદિ કૂતરું કરડે એ બનવાનું જ છે; પણ કાંઈ ચાલતે સાંઢીઆ કૂતરું કરડી શકે ? એ તો ચોખ્ખી બનાવટ છે.

આ સાંભળીને તે શેઠને પણ લાગ્યું કે, વાત ખરી છે. ચાલતે સાંઢીઆ કાંઈ કૂતરું કરડી શકે નહિ; તેથી એ સાંઢસ્વાર ઉપર બહુ ગુસ્સે થયો અને ઝુનીમને કહ્યું કે, તેને રબ આપો. આવી રીતે જરૂરી કામને વખતે મારી મફકરી કરે, એ માણસો શું કામના ?

મુનીમે કહ્યું કે, સાહેબ ! એ મસ્કરી કરે એવો માણસ નથી, એ તો આપણા જૂનો નોકર છે. એના વિશ્વાસે તો આપણી પેઢીનું કામ ચાલે છે. એ કાંઈ ખોટું લખે એવો તો નથી. કોઈ બીજાના હાથનો લખેલો કાગળ હોય ને લખાણમાં કાંઈ જૂલ થઈ હોય તો કહેવાય નહિ.

શેઠે કહ્યું કે, અરે ! તમે પણ શું જૂનો નોકર, જૂનો નોકર કરીને ખોટું ઉપરાણું કરો છો ? આ કાગળ એના હાથનો નહિ તો બીજા કોનો છે ? ચાલતે સાંઢીએ કૂતરું કરડી જાય એ વાત શું તમે માની શકો છો ?

મુનીમે કહ્યું, એ વાત તો હું માની શકતો નથી; પણ મને લાગે છે કે એમાં કાંઈ ભેદ હશે પણ પૂરો ખુલાસો જાણ્યા વિના કાંઈ કહી શકાય નહિ.

શેઠે કહ્યું, હવે મને કાંઈ ખુલાસો નથી જોઈતો. આવા હંબગનો વળી ખુલાસો શું ? આવી ચોખ્ખી વાતમાં પણ શંકા રાખવી, એ આપણાથી નહિ બને. તમે એને લખી વાળો કે, આજથી તારો પગાર બંધ છે.

બીજે દિવસે તે શેઠ પાસે પેલા ગામથી એક માણસ આવ્યો, તેણે ખબર આપી કે, તમારો સ્વાર ઝપાટાબંધ જતો હતો, પણ રસ્તો ગામની વચ્ચે હોવાથી ગામમાંથી તેને નીકળવું પડ્યું. ત્યાં ગીરદી હોવાથી સાંઢીઆની ચાલ ધીમી કરી ને સાંઢીઆને રસ્તાની એક બાજુ ઉપર કર્યો. એ બાજુ ઉપર દરબારી કિલ્લો હતો, તે કિલ્લા ઉપરથી જમાદારની કાળી કૂતરી ચાલતે સાંઢીઆએ તેના પગે કરડી. એ કૂતરી બહુ કરડકણી છે, પણ જમાદારની કૂતરી એટલે કોઈ ખોલી શકે નહિ.

એ ખરો ખુલાસો મળવાથી કાલે જે વાત ખોટી લાગતી હતી તે આજે સાચી થઈ પડી. એથી તે શેઠ પોતાના મનમાં ભાંઠો પડી ગયો અને પૂરી તપાસવિના કાલે જે નોકરને રજા આપવાનું લખ્યું હતું, તેજ નોકરની ખુશ સરલરા કરવા માટે આજે પાછું લખવું પડ્યું.

બાઇઓ ! આવી સાધારણ વાતો સમજવામાં પણ આવી રીતે ગડબડ થઈ જાય છે, ત્યારે શાસ્ત્રની ઉંડી વાતોમાં ને દિવ્યઅક્ષુથી જણાય તેવી અલૌકિક બાબતમાં આપણા જેવા

અજ્ઞાનીઓની કાંઈ સમજદેર થાય તેમાં અજ્ઞ બેવું શું છે ? માટે એવી સમજદેરથી શાસ્ત્રોને ખોટાં માની લેવાની ઉતાવળ કરશો નહિ; પણ એમ વિચારજો કે, પોતાના શેઠથી ડરનાર સાધારણ નોકર પણ ખોટું લખી શકતો નથી; ત્યારે મહાકાળના પણ કાળ અને લયના પણ લય, સર્વ શક્તિમાન અખંડ આનંદરૂપ પરમાત્માને લાય જેના હૃદયમાં દરપણે છે તે દૈવી ચક્ષુવાળા ત્રિકાળજ્ઞાની મહાયોગી વ્યાસ ભગવાન ચાહીને જૂઠું શું કરવા લાગે ? માટે આપણાં શાસ્ત્રોમાં જ્યાં જ્યાં શંકા પડે ત્યાં ત્યાં ખૂબ વિચાર કરજો; કોઈ પંડિત મહાત્માની સલાહ લેજો અને કોઈ પણ બાબતને ખોટી માની જીંદગી બગાડતાં પહેલાં મહાન પ્રભુને અર્થ તમારા આત્માના કલ્યાણ સાચું જોજો.

૧૨૭-પ્રભુ પોતેજ આપણા ગુરુ છે અને પ્રભુએ પોતેજ આપણને પવિત્ર શાસ્ત્રો આપેલાં છે.

આ જગત અને તેની અંદરની આપણા સુખની સર્વ ચીજો સર્વશક્તિમાન પ્રભુએ બનાવેલી છે, એટલુંજ નહિ પણ એ બધું કેમ વાપરવું અને તેમાંથી શું સાર લેવો તે સમજાવવામાટે તેણે આપણને ધર્મશાસ્ત્ર આપેલાં છે. એ શાસ્ત્રોમાં આપણે શું કરવું અને શું ન કરવું તેના કાયદા બાંધેલા છે. એ કાયદાઓ સમજી તે પ્રમાણે વર્તવાથી આ ચાલુ જીંદગીમાં આપણે સુખી થઈ શકીએ છીએ અને ભવિષ્યની જીંદગીમાં અખંડ શાંતિ મળે છે. આવો મોટો વારસો અપાવનારાં આપણાં વેદશાસ્ત્રો ખુદ પ્રભુ તરફથી આપણી ઉપરની તેની અનંત કૃપાથી બનેલાં છે. જો પ્રભુએ પોતે આપણા ગુરુ બનીને એવું ચોખ્ખું ઉત્તમ જ્ઞાન ન આપ્યું હોત તો આ બધી દુનિયા આપણી નજર આગળ છતાં પણ આપણે કેટલા બધા દુઃખી હોત ! એ ખ્યાલ તો કરો ? આદિકાના નાગાજંગલીઓ ને આપણી વચ્ચે સરખામણી તો કરો ? આપણા અમૂલ્ય શાસ્ત્રના જ્ઞાનથી આપણે આ દુનિયામાં કેટલા બધા ઉપયોગી થઈ શકીએ છીએ, કેટલું બધું માન મેળવી શકીએ છીએ અને કેટલો બધો માનસિક દિલાસો તથા અંતરની શાંતિ મેળવી શકીએ છીએ એ વિચારો તો ખરા ! જો પ્રભુનાં આપેલાં શાસ્ત્રોને આધાર આપણી પાસે ન હોય તો આપણા શું હાલ થાય ? એ

ખ્યાલ તો કરી જુઓ! આપણાં ધર્મશાસ્ત્રો એ આપણી ઉપર પ્રભુની ખુદી કૃપા છે. એ કૃપાનો જેમ અને તેમ વધારે લાભ લેવાય એમ કરો, એટલે કે શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરો; કારણ કે એમાંથીજ પ્રભુનું તત્ત્વ સમજાશે ને એ તત્ત્વ સમજાયાથી મોક્ષ મેળવી શકાશે; માટે લાઈઓ! પ્રભુની દયાનો લાભ લો, પ્રભુની દયાનો લાભ લો.

પ્રભુએ આપણી ઉપર દયા કરીને શાસ્ત્રો આપ્યાં; એટલુંજ નહિ પણ તેણે કૃપા કરીને આપણને રૂડા ધર્મમાં જન્મ આપ્યો. જો આપણો જન્મ કોઈ ખરાબ ધર્મમાં થયો હોત તો આપણે કેટલા બધા મલિન રહેત? કેટલા બધા નિર્દય થાત? અને કેટલા બધા પ્રભુથી વિમુખ થાત? એ વિચારો તો ખરા! એવામાંથી બચાવી તેણે આપણને આપણા રૂડા ધર્મમાં મૂક્યા, એટલુંજ નહિ પણ ઉત્તમ આચરણવાળા ઘણાએ સાધુ તથા વિદ્વાન બ્રાહ્મણોનો સત્સંગ આપ્યો છે. તેઓ આપણને થોડામાં ઘણું જ્ઞાન આપે છે. આ બધી તજવીજ પ્રભુએ આપણે માટે આપણી ઉપરની તેની અપૂર દયાને લીધેજ કરેલી છે. એમાં આપણો કાંઈ હક્ક નથી.

જેમ જેમ વિચારીએ તેમ તેમ પ્રભુની દયા અધિક અધિકજ થતી જાય છે. જ્યાં માબાપને પેટે તેણે જન્મ આપ્યો એ પણ તેનીજ કૃપા છે. પોતાનાં છોકરાંઓને ગુલામતરીકે વેચી નાખે એવાં પણ દુનિયામાં માણસો છે. એવાને પેટે આપણો જન્મ થયો હોત તો આપણા શું હાલ થાત? એ વિચારો તો ખરા! આપણાં માબાપે આપણા સુખ સારૂ કેટલું બધું કષ્ટ વેઠ્યું એ તમે ક્યાં નથી જાણતા? એ કોની પ્રેરણાથી? દયાળુ ઇશ્વરની પ્રેરણાથીજ. ઇશ્વરની પ્રેરણાવિના તેઓ કાંઈ પણ કરી શકે નહિ; માટે ઇશ્વરની દયા સમજી દર પળે તેનો ઉપકાર માનતાં શીખો.

૧૨૮—આપણી ઉપર પ્રભુની દયા છે, તેથીજ બીજા લોકો આપણી ઉપર હેતુપ્રીત રાખે છે.

આપણાં માબાપો આપણી ઉપર પ્રેમ રાખે છે અને આપણે માટે ઘણું દુઃખ સહન કરે છે. આપણાં છોકરાં આપણી ઉપર હેતુ રાખે છે અને આપણે તેઓને માટે અનેક અડચણો લોગ-વીએ છીએ. આપણા મિત્રો આપણી આહના રાખે છે, આપણા

શેઠા આપણી ઉપર મહેરબાની રાખે છે, આપણા નોકરો આપણી તરફ માનથી વર્તે છે અને આનુબાનુના પાડોશીઓ આપણી સાથે બલાઇથી વર્તે છે; તેથી આપણાં દુનિયાદારીનાં કામો સહેલાઇથી ઉકલી જાય છે. એ બધું શાથી? આપણને એવી રીતની સગવડતા થઈ જવાનું કારણ એજ કે, ઇશ્વરે આપણી ઉપર દયા કરીને તેઓના હૃદયમાં આપણે માટે પ્રેમ ભરેલો છે, તેથી એમ થાય છે. જો ઇશ્વર તેઓના હૃદયમાંથી પોતાનો પ્રેમ ખેંચી લે, તો તેઓ બધા હમણાંજ આપણા દુશ્મન થઈ જાય. પ્રભુના પ્રેમને લીધેજ તેઓ સૌ આપણી ઉપર પ્રેમ રાખી શકે છે, એટલે આપણાં વખાણ થાય અથવા આપણને લોકો તરફથી માનપાન મળે તેમાં કાંઈ આપણી ખુબી સમજવાની નથી; પણ એ દયાળુ પ્રભુનીજ બલિહારી છે. કારણ કે પ્રભુપ્રેમમાંથીજ બધા પ્રેમ નીકળે છે અને પ્રભુપ્રેમમાંજ બધા પ્રેમ સમાઈ જાય છે; માટે આપણા સગાઓ તથા દોસ્તોનો સાચો સ્નેહ મેળવવા માટે જેમ બને તેમ પ્રભુપ્રેમ વધારો, પ્રભુપ્રેમ વધારો; કારણ કે ભગવદ્ આવેશ એજ બધા સ્નેહનું મૂળ છે.

૧૨૯-પવિત્ર સ્ત્રીઓ કામાંધ માણસોને કેવી રીતે બચાવી લે છે !

કેઈ એક ખુબસુરત બહી બાઈ ઉપર એક માણસનું ધ્યાન ખેંચાયું, તેથી એ માણસ તે બાઈને સમજાવવાની તજવીજ કરવા લાગ્યો. એ બાઈએ વિચાર કર્યો કે, આ માણસ છે બહો; પણ અત્યારે બિચારો મોહમાં ફસાઈ ગયો છે, માટે જો કેઈ શુકિતથી તેને સમજાવ્યો હોય તો તે વ્યભિચારના મહાપાપમાંથી બચી શકે તેમ છે. એમ ધારીને તે બાઈએ એ માણસને કહ્યું કે, તમે જો મારું થોડું કામ કરી આપો તો પછી ધીરે ધીરે સૌ સારાં વાનાં થશે. એ સાંભળીને તે રૂપમાં મોહ પામી ગયેલા માણસે કહ્યું કે, તમે જે કહો તે કરવાને હું તૈયાર છું. તે બાઈએ કહ્યું કે, મારી એક સગી બિમાર છે તેની તમે સારવાર કરો. તેણે એ કામ કબૂલ કર્યું અને તે બિમાર બાઈની પાસે રાત્રિદિવસ રહેવા લાગ્યો.

એ સુખી માણસ હતો. તેણે ઝાઝાં સુખદુઃખ જોયાં નહોતાં. પોતાની મૂર્ખાઈથી માણસો રોગમાં કેમ ફસાઈ જાય છે અને તેથી

કેવાં હેરાન થાય છે એ અનુભવ તેને એ બાઈની સારવાર કરતી વખતે થયો. એ પછી ચાર દિવસમાં એ બાઈ ગુજરી ગઈ. તે માણસ તેને બાળવા ગયો, ત્યાં તેને સ્વાભાવિકરીતે સ્મશાનવેરાગ્ય થયો; તેથી તેના મનમાં વિચાર આવવા લાગ્યા કે, હાય હાય ! માણસની છાંદગી આવીજ કે ! મરી જતાં કાંઈ વારજ નહિ ! કેવી ખુબસુરત બાઈ હતી અને તેમ છતાં મરતી વખતે દુઃખથી તેને ચહેરા કેવો ખરાબ થઈ ગયો હતો ! તેનું મરતી વખતનું મોં હજી પણ મારી નજર આગળ તર્યા કરે છે. શું બિચારીની ઉમેદો ! પ્રભુ ! આવીજ રીતે બાલી હાથે ઓચીંતું ચાલ્યું જવું છે ને તોપણ હજી જીવ જખ માર્યા કરે છે. મારે તે કેટલાક ભવ જીવવું છે કે હું મફતનાં પાપ કફું છું. અંતે રસ્તો તો આજ છે. એમ વિચાર કરતો તે ઘેર આવ્યો ને બીજે દિવસે જે બાઈ ઉપર પોતે વિકારભાવથી ખેંચાયો હતો તેને મળ્યો. એ વખતે તેને ગઈ કાલના સ્મશાન-વેરાગ્યના વિચારો આવ્યા; પણ વળી પાછા પોતાના આગલા વિચારના જોસમાં એ વિચારો દબાઈ ગયા. તેથી તે એ બાઈને કહેવા લાગ્યો કે, તમારા કહ્યા પ્રમાણે મેં એ બાઈની સારવાર કરી પણ તે ન બચી, હવે તમારો શું હુકમ છે ? ત્યારે તે બાઈએ કહ્યું કે, અહીંની મોટી ઈસ્પિતાલમાં મારો એક ઓળખાણવાળો પડેલો છે તેની પાસે તમે થોડા દહાડા રહો. તે સાંજે થયા પછી મને મળજો. એ સાંભળીને મનમાંથી કચવાતો કચવાતો પણ પોતાની ગરજને લીધે તે ઈસ્પિતાલમાં ગયો.

એ ઈસ્પિતાલમાં તે બાઈનો એક સગો નોકર હતો તથા એક ભક્તિમાન નર્સ (રોગીઓની સારવાર કરનારી સ્ત્રી) તેની સહીયણી હતી, તેને એ બાઈએ ચેતાવી મૂકી હતી કે, આ માણસને જરા સમજાવજો; તેથી તે બંને જણાં એ રૂપમાં મોહ પામેલા માણસને ઈસ્પિતાલ દેખાડવા લાગ્યાં. પેલો ઈસ્પિતાલનો નોકર તેને ગરમીના દરદથી પીડાતા રોગીઓના ઓરડામાં લઈ ગયો. શું એ રોગીઓની દયાજનક સ્થિતિ ! પ્રભુ તેઓની ઉપર દયા કરો. કોઈના જખમમાંથી લોહી વહેતાં હતાં, કોઈના જખમો એવા પાકી ગયા હતા કે જે જોતાંજ ચીતરી ચડયા વિના રહે નહિ, કોઈના આખા શરીરમાં ચાંદાં થઈ ગયાં હતાં, કોઈના હાથપગના સાંધાઓ ઝલાઈ ગયા હતા, કોઈનાં નાક ખવાઈ ગયાં હતાં, કોઈના વાળ ખરી પડ્યા હતા અને કોઈના ચહેરા એવા બગડી ગયા હતા કે

તે જોઈને દયા ઉપજ્યા વિના રહેજ નહિ; એટલુંજ નહિ પણ એ બધાં એવી દયાજનક ખૂસો પાડતાં હતાં અને હુઃખના એવા નિસાસા નાખતાં હતાં કે કઠોર દિલના માણસને પણ ત્રાસ લાગ્યા વિના રહે નહિ. એ બધું બતાવી ઇસ્પિતાલના માણસે પેલા ગૃહસ્થને કહ્યું કે, સાહેબ ! જોયું ? આ બધું વ્યભિચારનું ફળ છે. આ બધું માણસોની મૂર્ખાઈનું પરિણામ છે. માણસો પ્રભુના હુકમની સામે થાય તે પાપમાંથી પેલા થયેલાં આ હુઃખો છે.

એ પછી પેલી ભક્તિમાન નર્સ રૂપમાં લોભાઈ ગયેલા તે ગૃહસ્થને એક બીજા ચોરડામાં લઈ ગઈ કે જ્યાં ઇસ્પિતાલનો બધો કચરો નાખાતો હતો. તે ગૃહસ્થે પૂછ્યું કે હવે મને ક્યાં લઈ જાઓ છો ? ત્યારે તે બાઈએ કહ્યું કે, ખુબસુરતી બતાવવા. એ ચોરડાની પાસે જતાં બહુ દુર્ગંધ આવવા લાગી, તેથી તે ગૃહસ્થે નાક આડું લગડું ઢાંકીને પૂછ્યું કે, આટલી બધી દુર્ગંધ ? ત્યારે તે બાઈએ કહ્યું કે, નહિ સાહેબ ! એ દુર્ગંધી નથી, એ તો ખુબસુરતી છે. એ પછી તેણે ત્યાં પડેલાં બડખાનાં, લોહીપડનાં ને મળમૂત્રનાં કુંડાં બતાવ્યાં; કાપી નાખેલા હાથપગના ટુકડાઓ, તથા સડી ગયેલા અવયવોના લોચાઓ બતાવ્યા. એ બધું જોઈને તેને બહુ ગ્લાનિ લાગી અને જાણે હમણાં ચકરી આવશે એવું થવા લાગ્યું; તેથી તેણે કહ્યું કે, આ નરકમાં મને ક્યાંથી લાવ્યાં ? ચાલો ચાલો, જલદી કરો, મારાથી આ નથી જોઈ શકાતું; આને તમે ખુબસુરતી કહો છો ? ત્યારે તે બાઈએ કહ્યું કે, હા બાઈ, એજ ખુબસુરતી છે. માણસો જે રૂપમાં મોહ પામે છે, તે રૂપનુંજ એ બીજું રૂપ છે; એમ કહીને ઇસ્પિતાલમાં પડેલાં ઘરઘીઓમાંથી કેટલાંકના અગાઉના વખતના સારી સ્થિતિના ફોટોગ્રાફ તેને બતાવ્યા અને કહ્યું કે જુઓ, આ ખુબસુરત છે કે નહિ ? તેણે કહ્યું કે, હા, એ ખુબસુરત છે; ત્યારે તે નર્સે કહ્યું કે, બાઈ ! જે માણસોને હમણાં તમે બિછાનામાં પડેલાં અરરર કરતાં જુઓ છો અને જેના ચહેરા તમને જોવા ગમતા નથી, તે માણસોમાંથી લીંટ, લાળ, અશ્રુ, રુધિર અને મળમૂત્રવિના બીજું શું ગયેલું છે ? જેને માણસો રૂપ કહે છે અને જે રૂપમાં મોહ પામીને માણસ પાપ કરવા તૈયાર થાય છે, તે ઘડીકવારનું રૂપ આવી મલિન ચીજોમાંથીજ બનેલું છે; અને જે એવા નીચ માણસો હોય, માણસના રૂપમાં રાક્ષસ જેવા હોય તેજ એવી મલિન વસ્તુઓ સાથે

પોતાના પવિત્ર આત્માને અપવિત્ર કરી નરકમાં જાય છે.

એ પછી તે નર્સ ધમકતા હૃદયવાળા પેલા માણસને લઇને મુકદ્દાઓને રાખવાના ઓરડામાં ગઇ. એ ઓરડા જોઇને બહારથીજ તે ગૃહસ્થે કહ્યું, “બાઈ ! હવે માફ કરો. મારી ભૂલ મને સમજાય છે. હવે આવા કરુણાળનક ભયંકર દેખાવો વધારે વાર સુધી હું જોઈ શકતો નથી. માણસોને પોતાના પાપનું આવું પ્રત્યક્ષ ફળ મળે છે એમ હું ખુદ્દી રીતે સમજતો નહોતો ; પણ તમારી બહેનપણીની પવિત્રતાથી એ હું હવે સમજી શક્યો છું. તેણે મને આ મૂંગા ઉપદેશ આપીને વ્યભિચારના મહાપાપમાંથી બચાવી લીધા છે. મારી પેઠે સૌ ભાઈબહેનો એવા અઘોર પાપમાંથી ને મહા દુઃખમાંથી બચી જાય એમ હું ઈશ્વરની પ્રાર્થના કરું છું.”

ભાઈઓ ! આપણા માથે કાળચક્ર ફરી રહ્યું છે ને આશ્ચર્યનું બધું મૂકીને ચાલ્યા જવું છે એમ મોતને યાદ કરવાથી, ધર્મ-રાજાનો ઈન્સાફ બહુ આકરો છે અને તેનાથી કાંઈ પણ છુપાવી શકાય તેમ નથી એમ અનુભવવાથી તથા નરકનાં દુઃખો નહિ ખમી શકાય તેવાં ભયંકર છે એમ સમજવાથી, એની મેળે મહાન પ્રભુ યાદ આવી જાય છે અને દયાળુ પ્રભુના પવિત્ર સ્મરણથી સ્વાભાવિકરીતેજ પાપથી બચી શકાય છે; માટે પાપથી બચવા સારું મોત, ઈન્સાફ, સ્વર્ગ, નરક અને પ્રભુને યાદ કરતા રહો ! પ્રભુને યાદ કરતા રહો !!

૫૬

ધિક ધિક તારો જો અવતાર રે, તેં તો ન કર્યો નર જો વિચાર રે,
ચૌદલોકને ગઇ છે નારી ચાવી રે, તુને તેની પતીજ કેમ આવી રે.
સહ્યા સરખાને જેણે જો બોળાવ્યા રે, શિવ સરખાને જેણે ડોલાવ્યા રે.
જેણે એકલશૃંગીને અંધ કીધા રે, જેણે પરાશર પકડીને લીધા રે.
કીધું નારદ તણું તે સુખ કાળું રે, ઋષિ સૌભરિ તણું તે તપ ટાળ્યું રે.
જેણે અંધ તે અસુર કુળ કીધું રે, જેણે અમૃતને જો વિખ દીધું રે.
જેણે રાવણ તણું તે કુળ ખાણું રે, ત્યાં તારૂં તે મન કેમ મોહ્યું રે.
લીધું દુઃખ તે અદૃષ્ટ સુખ સાટે રે, કહે નિષ્કુળાનંદ તે માટે રે.

૧૩૦-પ્રભુના મંદિરમાંથી ઇનામ લીધા વિના
કોઇ પણ ખાલી જતું નથી.

આપણે કોઇ વાવ પાસે જઇએ તો ત્યાં પાણી પીવા મળે છે, કોઇ ઝાડ પાસે જઇએ તો ત્યાં છાંયો મળે છે, ફૂલના ખગીચામાં જઇએ તો સુગંધ મળે છે, સમુદ્રકિનારે જઇએ તો મગજને તર કરનારી ચોખ્ખી હવા મળે છે, આકાશ સામું જોઇએ તો પ્રભુની ખુબીઓ દેખાય છે, પહાડ ઉપર જઇએ તો કસરત થવાથી શરીર સુધરે છે, નદીકિનારે ફરવા જઇએ તો કુદરતી દેખાવોથી આનંદ થાય છે અને મિત્રોને ઘેર તેઓને મળવા જઇએ તો ત્યાં પણ આપણી ને પાનસોપારી મળે છે; ત્યારે લાઇઓ ! વિચાર તો કરો કે સર્વશક્તિમાન પ્રભુના પવિત્ર મંદિરમાં પ્રભુને અર્થે જવાથી આપણને લાભ થયા વિના કેમ રહેશે ? યાદ રાખજો કે પ્રભુના પવિત્ર મંદિરમાંથી ઇનામ લીધા વિના કોઇ પણ માણસ ખાલી જતું નથી; પણ આપણે આપણી મૂર્ખાઇઓમાં, દુનિયાદારીની મોજમબ્જમાં અને ઘરખટલાની જાંબળમાં એટલા બધા મુઝાઇ ગયા છીએ કે, એ ઇનામની મોટાઇની હાલમાં આપણને ખબર પડતી નથી; પણ જ્યારે આપણાં અંતર પવિત્ર થશે અથવા જ્યારે આપણી આટો આવતો માયાનો પડદો ઉઘાડી જશે અને જ્યારે આપણે ભવિષ્યની છાંદગીમાં જઈશું, ત્યારે મોત પછી સમજી શકીશું કે, ઓહો ! પ્રભુના મંદિરનાં ઇનામ તો બહુ મોટાં હતાં; પણ અમે તે લઇ શક્યા નહિ. એ વખતે આપણને પસ્તાવો થશે કે અરેરે ! અમે કેવી મૂર્ખાઈ કરી કે વારંવાર પ્રભુની પ્રાર્થના કરવા માટે અમે મંદિરોમાં ન ગયા અને આટલાં બધાં મોટાં ઇનામો નાહકનાં છોડી દીધાં ! એ વખતે આપણને એમ લાગશે કે, મંદિરો અમારી પાસેજ અને ઠેકાણે ઠેકાણે હતાં, ત્યાં જવા માટે અમારા પગમાં જોર પણ આપ્યું હતું, ત્યાં જવાથી ફાયદો છે એમ પણ અમારી બુદ્ધિ ઠબૂલ કરતી હતી, ત્યાં જવાની અમારી ફરજ છે એમ પણ અમે સમજતા હતા, ત્યાં સફળુઓ ધર્મના રૂડા બોધ કરે છે એમ પણ અમે જાણતા હતા અને ત્યાં જવાથી પ્રભુના ઘરનાં મોટાં ઇનામ મળે છે એમ પણ અમે સાંભળ્યું હતું; એટલુંજ નહિ પણ પ્રાર્થના કરવા માટે ત્યાં જવાનું અમને ઘણી વખત મન પણ થતું હતું અને તોપણ અમે એવા અભાગીઆ કે

આવી રૂડી તકોનો લાભ ન લઈ શક્યા ! આટલાં મોટાં ઇનામો ! એ વખતે અમને ખબર નહિ કે પ્રભુના મંદિરમાં પ્રાર્થના કરવા જવાનાં ઇનામો આટલાં બધાં મોટાં છે ! એ વખતે અમને ખબર નહિ કે સત્સંગનો લાભ એટલો બધો છે ! એ વખતે અમને ખબર નહિ કે હરિજનોના પગની રજતું સેવન કરવાથી સ્વર્ગથી પણ ઉપર જવાય છે અને એ વખતે અમને ખબર નહિ કે પ્રભુનાં પવિત્ર મંદિરોમાં હરિજનોની ઉત્તમ ભાવનાઓની અસરો ભરી ગયેલી હોવાથી અમારી ભક્તિ વધારે બળવાન થાય છે અને તેથી હરિની હજુરમાં એ પુષ્ટ થયેલી ભક્તિ જલદી પહોંચી જાય છે, એમ અમોને આવી ખુલ્લી રીતે ખબર નહોતી. અરે ! જો એવી ચોખ્ખી સમજણ હોત, તો અમે બીજાઓના ગામગપાટા સાંભળવા સાડ મંદિરોમાં જતા અટકી જત નહિ, પાટાશીઓની લડાઈઓ જોવા સાડ મંદિરોમાં જતા અટકી જત નહિ, વહેવાઈના વાંધા અને વહેવાણીના વાંકાચુંકા જોલ સાંભળવા સાડ મંદિરોમાં જતા અટકી જત નહિ, જરા આળસ આવી જવાથી પથારીમાં પડ્યા પડ્યા લોટવા સાડ મંદિરમાં જતા અટકી જત નહિ, છોકરાંઓ સાથે ગેલ કરવા સાડ મંદિરમાં જતા અટકી જત નહિ; એટલુંજ નહિ પણ મંદિરમાં જઈને ત્યાં વાતો કરવામાં નેનિંદા કરવામાં વખત શુમાવી દેત નહિ; પણ અક્સોસ કે સદ્ગુરુઓના ઉપદેશ છતાં પણ એ કલ્યાણની વાતો અમે એ વખતે ન સમજ્યા.

પવિત્ર મંદિરોમાં જવાથી પ્રાર્થના કરવાનું એની મેળે મેળે મન થઈ જાય છે; એટલુંજ નહિ પણ મંદિરોમાં સંતોની ભક્તિની બળવાન અસર રહેલી હોવાથી આપણી પ્રાર્થનાઓ પ્રભુ પાસે જલદી મંજુર થાય છે, તેથી આપણી ઉપર ભગવત્કૃપા થાય છે, એ કૃપાના બળથી આપણા હૃદયમાં પવિત્રતા આવે છે, પવિત્રતાથી આપણામાં ધર્મ પાળવાનું સામર્થ્ય આવે છે, ધર્મ પાળવાથી માનસિક દિલાસો મળે છે, માનસિક દિલાસાથી આત્માની શાંતિ થાય છે અને આત્મિકશાન્તિથી પ્રભુને તેના ખરા સ્વરૂપમાં જોળખી શકાય છે. આ બધું ઇનામ પ્રભુનાં મંદિરોમાં જઈ પ્રાર્થના કરવાથી ને ઈશ્વરનું નામ જપવાથી મળે છે; માટે ભાઈઓ ! જો આત્માના કલ્યાણની ઇચ્છા હોય અને પ્રભુનાં મોટાં ઇનામો મેળવવાં હોય તો પ્રભુનાં પવિત્ર મંદિરોમાં જવાની

ને પ્રાર્થના કરવાની કોઈ પણ તક જવા દેશો નહિ.

૧૩૧-આંધળાને તો જ્ઞાનસના થાંભલાજ આડા આવે
અને દીવા દેખાય નહિ, તેમ જે પ્રભુના રસ્તામાં
ન હોય તેને અડચણોજ ભોગવવી પડે.
એને કાંઈ આનંદ મળે નહિ.

એક ગરીબ આંધળો માણસ હતો. તે ભીખ માગવા માટે શહેરમાં ફર્યા કરતો હતો. ફરતાં ફરતાં રસ્તામાં ઘણી વખતે તે જ્ઞાનસના થાંભલા સાથે અથડાઈ પડતો હતો; તેથી તેણે કોઈ માણસને પૂછ્યું કે, ભાઈ! આ તે સરકારનો શું જીલમ છે? રસ્તામાં જ્યાં ત્યાં થાંભલાઓ શું કરવા દાટ્યા છે? હું રોજ તે થાંભલાઓ સાથે ભટકાઉં છું. એવી અડચણ રસ્તામાં શા માટે જોઈએ? તમે કોઈ કેમ કાંઈ સરકારને કહેતા નથી? ત્યારે તે માણસે કહ્યું કે સૂરદાસ! એ તો જ્ઞાનસના થાંભલા છે. એની ઉપર તો રોજ દીવા થાય છે. તમે આંધળા છો એટલે અજવાળું ન દેખો ને ઉલટા થાંભલા સાથે અથડાઈ પડો. એમાં સરકારનો શું વાંક? સરકારની તો મહેરબાની છે, વાંક તો તમારી આંખનોજ છે.

ભાઈઓ! આવીજ રીતે જેમ સરકારે આપણા સુખને માટે ગામમાં દીવા કરેલા છે, તેમ પ્રભુએ આપણા સુખને માટે આ આખું જગત બનાવ્યું છે; પણ આપણે પ્રભુને સાથે રાખ્યા વિના, પ્રભુને હૃદયમાં રાખ્યા વિના, પ્રભુની ઇચ્છાને આધીન થયા વિના બધું આપણે માટેજ કરવા ઇચ્છીએ છીએ, તેથી આપણે ધર્મના બળવિના ને શાસ્ત્રના અજવાળાવિના અજ્ઞાનને લીધે પેલા આંધળાની પેઠે આપણા સુખની વસ્તુઓ સાથેજ અથડાયા કરીએ છીએ અને આપણને આનંદ જોઈએ છે છતાં પણ આપણે દુઃખી થઈએ છીએ; કારણ કે ખરો આનંદ ક્યાં છે, એ આપણે સદ્ગુરુની સેવાવિના જાણતા નથી. ભાઈઓ! આનંદ તો પ્રભુના રસ્તામાં છે, આનંદ ધર્મનાં કામો કરવામાં છે, આનંદ ઇશ્વરના જ્ઞાનમાં છે, આનંદ ભગવદ્ આશરાના બળમાં છે, આનંદ ભગવદ્ ઇચ્છાને આધીન થવામાં છે અને આનંદ બ્રહ્માર્પણ કર્મ કરવામાં છે; એ સિવાયની વસ્તુઓમાં આનંદ નથી. જેનામાં ધર્મનું બળ

હોય તેને લડવામાં પણ આનંદ છે અને અર્જુનની પેઠે પ્રભુને અર્થે બીજાઓને મારી નાખવામાં અને પોતે મરી જવામાં પણ તેને આનંદ છે. પ્રભુને અર્થેજ જેઓ જીવવાવાળા છે તેઓને ગરીબાઈમાં પણ આનંદ છે. જેઓમાં ધર્મબળ છે, તેઓને કેદ-ખાનામાં પણ શાંતિ છે. જેઓને ભગવદ્ આશરાનું બળ છે, તેઓને મોતમાં પણ દિલાસો છે. જેઓ ભગવદ્ ઇચ્છાને આધીન થઈ શકે છે, તેઓને રોગમાં પણ આરામ છે. જેઓ પ્રહાર્પણ કર્મો કરી શકે છે, તેઓ ભોગ ભોગવતાં છતાં પણ જોગી જેવા છે અને જેઓ ઇશ્વરી જ્ઞાનમાં રમનારા છે, તેઓને જંગલમાં પણ મંગલ છે; કારણ કે ભગવત્સ્વરૂપના જ્ઞાનને લીધે બધે ઠેકાણે તેઓને અજવાળુંજ દેખાય છે; પણ જેઓ મહાન પ્રભુના રસ્તામાં આવતા નથી ને દુનિયાદારીના રગડામાંજ પડ્યા રહે છે, તેઓ પોતાના અજ્ઞાનથી આંધળા જેવા છે; એટલે તેઓને પોતાના કામકાજમાં અજવાળું દેખાવાને બદલે થાંભલાજ આડા આવ્યા કરે છે. જેઓ ધર્મના બળવિનાના છે, ભગવદ્ આશરાના આધાર-વિનાના છે, ભગવદ્ ઇચ્છાને આધીન થવાવાળા નથી અને ભગવદ્ હર્પણ કર્મો કરી પ્રભુને અર્થે જીવવાવાળા નથી, પણ બધું પોતાને માટેજ કરવાવાળા છે, તેઓ છતાં સાધનોએ પણ દુઃખી હોય છે. તેઓની પાસે ધન હોય તોપણ લોભી હોય છે. તેઓને છોકરાંછૈયાં હોય તોપણ ઘરમાં કજીયા હોય છે. તેઓનો ધંધો ધીકતો હોય તોપણ આખા મુલકની હાથવોચ હોય છે. તેઓને માનપાન મળતાં હોય તોપણ માનપાનનાં વળખાં મારતા હોય છે. તેઓને વાડીજંગલો હોય તોપણ નિરાંતે બે બેઠી ઉંઘી શકતા નથી. તેઓને ગાડીઘોડા હોય, તોપણ પોતાના કલ્યાણની જગ્યાએ ફરી શકતા નથી. તેઓના ઘરમાં છત્રપલંગો, હિંદોળાખાટો ને આરામખુરસીઓ હોય, પણ તેમાં તેઓને આરામ મળતો નથી અને તેઓને ખાવા માટે ઉંચા ઉંચા માલ હોય, પણ તેઓને તે પચતાજ નથી; કારણ કે પ્રભુને સાથે રાખ્યા વિના તેઓ બધું ભોગવવા ઇચ્છે છે, એટલે તેઓ એ વસ્તુઓનો ખર્ચ આનંદ ભોગવી શકતા નથી. જેના અંતરમાં પ્રભુપ્રેમ નથી તેઓને ભગવત્કૃપાથી મળેલી એવી સુખની વસ્તુઓ પણ આંધળાને દીવાના થાંભલા નહે તેમ અદૃશ્યકારક થઈ પડે છે; માટે ભાઈઓ ! જો ખરે

આનંદ ભોગવવો હોય, તો પ્રભુને સાથે રાખીને ધર્મનાં રૂઠાં કામો કરો, એટલે તમારાં દરેક કામો પ્રભુ તરફ લઈ જનારાં અને ઈશ્વરી આનંદ આપનારાં થઈ પડશે.

૧૩૨-વ્યભિચાર કરતાં મોત સારું છે.

એક પતિવ્રતા બાઈ હતી. તે ગરીબ માણસ હતી અને ગામડામાં રહેતી હતી, એટલે તેને ગામડીઆંઓની રીત પ્રમાણે કામકાજ માટે જંગલમાં જવું પડતું હતું. એક વખત કાંઈ કામો તે બાઈ જંગલમાં ગઈ હતી, ત્યાં તેને એક સૈનિક મળ્યો. એ સૈનિક માણસના રૂપમાં હોવાનું જોવા હતો. તેની નજર એ બાઈ ઉપર ખગડી, તેથી તેણે એ બાઈને કહ્યું કે, તું મારી મરજીને તાળે થા, નહિ તો હું ભેરબુલમથી તને પકડીશ. અહીં તું મને શું કરીશ? બાઈએ જોયું કે, હવે કાંઈ ઉપાય નથી, આ કરતાં મરવું બહેતર છે; મરાય કેમ? તુરત મરી જવાય એવું કાંઈ સાધન તે બાઈ પાસે એ વખતે હતું નહિ અને વખત પણ હાથમાં નહોતો તેમજ એ સૈનિક ભેરાવર હતો અને તે બાઈ તેનાથી નબળી હતી, એટલે તેના હાથમાંથી છટકી જવાય એવો કાંઈ ઉપાય નહોતો, તેથી પોતાના પાતિવ્રત્યના બચાવ માટે તે બાઈએ પ્રભુને યાદ કર્યા અને વિચારીને તે બાઈએ સૈનિકને કહ્યું કે, અહીં એક એવો રોપો છે કે જેનો રસ તલવારને લગાડવાથી તે તલવારની ધાર કોઈને વાગી શકે નહિ. ત્યારે તે સૈનિકે કહ્યું કે, એ રોપો મને બતાવ. તે બાઈએ કહ્યું કે, જો મને જવા દે તો એ રોપો તને બતાવું. સૈનિકે કહ્યું કે, જો મારી ખાત્રી થાય કે એ રોપો ખરેખરો એવો છે તો તને જવા દઈશ. ત્યારે તે બાઈએ પાસેના એક છોડનાં પાંદડાં બતાવીને કહ્યું કે, આ પાલો તલવાર ઉપર ઘસવાથી તેની ધાર બંધ થઈ જાય છે. એ સાંભળીને તે સૈનિકે એ પાંદડાં તોડ્યાં અને પોતાની કમરે લટકતી તલવારને મ્યાનમાંથી કહાડી તેની ધાર ઉપર એ પાલોને ચોળીને ઘસવા લાગ્યો. થોડીવાર પછી તેણે એ બાઈને પૂછ્યું કે, કેમ હવે તલવારની ધાર બંધ થઈ? ત્યારે તે બાઈએ કહ્યું કે, હા, હવે તલવાર કોઈને વાગી શકશે નહિ. સૈનિકે પૂછ્યું કે, એની ખાત્રી શું? તે બાઈએ કહ્યું કે, તારા શરીર ઉપર લગાડી જો. સૈનિકે કહ્યું કે, નહિ, મને હજી વિશ્વાસ નથી. હું મારા શરીર

ઉપર નહિ લગાડું. ત્યારે તે બાઇએ કહ્યું કે, મને તો એ રોપાની ખાત્રી છે; પણ જો તું ન માનતો હોય તો જોરથી મારી ગરદન ઉપર એ તલવાર તું મારી જો, એટલે હમણાં તારી ખાત્રી થશે. એ સાંભળીને સૈનિકે પોતાની તરવાર ઉંચકી, એટલે બાઇએ પોતાના પાતિવ્રત્યને ખાતર પોતાનું માથું તેની પાસે ધર્યું. સૈનિકે જોરથી તલવાર નો ધા માર્યો; તેથી તે સતીનું માથું તુરતજ કપાઈ ગયું. સૈનિક હેબતાઈ ગયો કે આ શું થઈ ગયું? એ પછી તેણે આકાશવાણી સાંભળી કે:- “અપવિત્ર થવા કરતાં, વ્યભિચાર કરવા કરતાં, મરવું બહેતર છે. તારા જેવા પાપી હેવાનના હાથમાંથી તે નહિ બચી શકે એમ ધારીને મેં તેને આ યુક્તિ સૂઝાડી હતી.” એ સ્ત્રીનું મઠડું જોઇને અને આકાશવાણી સાંભળીને તે સૈનિકને પસ્તાવો થયો. એ પછી ‘પાપ ક્યાંઈ છુપું રહેતું નથી’ ‘પાપ તો પીપળે ચડીને પણ પોકારે છે’ એ કુદરતના નિયમ પ્રમાણે તે ખૂનના ગુન્હા માટે તે સપડાઈ ગયો અને પોતાના પાપનો પશ્ચાત્તાપ કરતો ફાંસીને લાકડે લટકી ગયો.

ભાઈઓ ! વ્યભિચારનું પાપ મહાભયંકર છે, માટે તેથી બચવા સારૂ પવિત્ર માણસોએ આવી રીતે મોત કબૂલ કરીને પણ પોતાની પવિત્રતા જાળવેલી છે, પણ એવા હરિજનોએ પોતાના આત્માને બ્રહ્મ થવા દીધો નથી; માટે ભાઈઓ અને બહેનો ! કાંઈ ભૂલ થતી હોય તો સંભાળજો અને હજી પણ હાથમાં વખત છે તો એતજો કે જેથી કરીને રોરવ નરકમાં ન જવું પડે.

૫૬

તમે પાછાં ને વળાવો રે; તમે પાછાં ને વળાવો રે;
રાજા રાવણુ જાનકી. ટેક.

જાનકી છે ગઢ રે લંકાનો રે કાળ,
માતાજી છે ગઢ રે લંકાનો રે કાળ. તમે૦

લંકાકેરા કાંગરા રે, રામે તારા ઘેરીઆ રે;
પથરા કાંઈ તારીને બાંધી છે પાજ. તમે૦

લંકા ગઢમાંહી રે, હનુમાન જતી આવીયા રે;
લીધી લીધી સીતાજીકેરી રે શુદ્ધ. તમે૦

એમ કરી બોલ્યાં રે, નાર મંદોદરી રે;
અવિચલ હોજો રામ તમારૂં રે રાજ. તમે૦

૧૩૩-વાતો કરતાં તો બહુ આવડી, પણ આચરણ સુધર્યા નહિ એનું કાંઈ ધાયું ?

છાપખાનાં, રેલ્વે, તાર, આગબોટ, ટેલીફોન, છાપાં વિગેરે સાધનોને લીધે આ જમાનો વાતોનો બની ગયો છે. જૂદી જૂદી જાતના સુધારા, જૂદી જૂદી જાતની સગવડો, જૂદી જૂદી જાતના લોકોનો સમાગમ, જૂદી જૂદી જાતની કેળવણી, નવા નવા કાયદાઓ, નવી નવી જાતના ગ્રંથો, નવી નવી જાતનાં દરદો, અને નવી નવી જાતના અકસ્માતો હાલના વખતમાં આખી દુનિયામાં એટલા બધા વધી ગયા છે કે, એ બધું જાણવાની હાયવોયમાંજ આપણે રહી જઇએ છીએ. અસલના વખતમાં જ્યારે આપણા લોકો એક-બીજાને મળતા ત્યારે ધર્મની ચર્ચા કરતા, યજ્ઞની વાતો કરતા, પરમાર્થનાં કામો કરતા અને પોતાની છાંદગીની દરેક પણ સારામાં સારી રીતે કેમ જાય ? તેની કાળજી રાખતા હતા; પણ હાલમાં તો જ્યારે આપણે એકબીજાને મળીએ છીએ, ત્યારે રોજની એજ મોકાણ કે આજે મરકીના કેટલા કેસ છે ? આજે છાપામાં નવુંજનું શું છે ? યૂરોપનાં રાજ્યોની લડાઈની તૈયારીઓની વાતો, જાપાનના ધરતીકંપો, અમેરિકાની આગો, યૂરોપની હડતાલો, દરિયાનાં તોફાનો, રૂશિયાની ધામધૂમો, પાર્લામેન્ટની તકરારો, છાપાંવાળાઓની અંદર અંદરની મારામારી, લુખાં લુખાં ખાલી ખાલી પણ ભારી ભારી અપાતાં માનપત્રો, રેલ્વેના અકસ્માતો, મોટા માણસોની નાલેશીઓ, અને હિંદુસ્તાનના દુકાળના હેવાલોથીજ આપણું મગજ ભરાઈ જાય છે. દ્રામમાં, રેલ્વેમાં, દુકાનોમાં, ફરવા જઇએ ત્યાં અને ઘરોમાં પણ રાત્રે સૂતાં સુધી પણ એજ વાતો; પણ આટલી બધી પારકી પીડાએજ કાંઈ છુટકો મતો નથી. હજી ઘરની હોળીઓ તો બાકી હોય છે. ધંધારોજ-ગારના બાર વાગી જવા, નોકરીચાકરીનાં ઠેકાણાં નહિ, વસ્તુઓની મોંઘાવટ, મોજશોખનો પવન, વિનાકારણ મગજમાં ભરાઈ ગએલી સત્તર ખાંડી રાઈ અને બાઈડીઓના મરડાઈ, એ બધી પીડાઓ તો હજી બાકી હોય છે. જો આટલેથીજ છુટકો મતો હોત તો તો જાણે ધૂળ નાખી; પણ હજી તો પાનની પટ્ટીઓના ટેસ્ટો, નવી નવી જાતની ઇલેક્ટ્રીયન બીડીઓના ચકસો, નવી નવી ફેશનોનાં કફોલરનાં બટનો, સોડા શરબતના શોખો,

ઈસ્કી ટદ્દુ બની બનીને ફાટોગાફ પડાવવાની ઉમેદો, નવાં નવાં નાટકોમાં જવાની દોડાદોડ, કલબનાં બીલો અને બાઈસીકલની મોકાણો તો હજી બાકીજ હોય છે. હજી તો ઘણીએ આફતો કહેવાની બાકી રહી ગઈ છે; પણ એ બધા પડદા ખોલીને ભરમ ફાટી નાખતાં અમેને શરમ લાગે છે, માટે આટલે ડુંકેથીજ પતાવીએ છીએ.

હવે કહો ભેંઈએ બાઈઓ ! આવી આવી વાતોમાંથી પરવારીને આપણે પ્રભુને ખાતર ક્યારે વખત ગાળીએ છીએ ?

બાઈઓમાં પણ એવી ઘણી જણીઓ હોય છે કે, જેઓને આખો દશમસ્કંધ મોઢે હોય, જેઓને ધ્રુવાખ્યાન તથા સાવિત્રી-ચરિત્રનાં ઢાળીઆં મોઢે હોય, જેઓને દશ અવતારનાં પદો અને પ્રદહાદઆખ્યાન આવડતું હોય અને જેઓ આખા ગામની ચોવટો કરી જાણતી હોય તથા કથા વાંચનાર વ્યાસની પણ ભૂલો કાઢતી હોય; પણ તેઓના ઘરમાં ભેંઈએ તો તદ્દન પોલે પોલું હોય ! સાવરણીના કટકા સાડ પાડોશણ સાથે લડી પડે, વાતની વાતમાં પોતાનાં છોકરાંને ગમે તેવી ગાળ આપે, ધૂળ જેવી વાત સાડ નણુંદ સાથે ચીથરાં ફાડયા કરે અને પોતાના વરને પણ જો સુખે રોટલો ખાવા દે તો એ મોટા નસીબની વાત સમજવી. દુનિયામાં જ્યાં ભેંઈએ ત્યાં આવી રીતે થઈ પડેલું છે; કારણ કે હજી આપણે માત્ર વાતો કરવામાંજ ડાહ્યા થયેલા છીએ પણ હજી આપણાં આચરણો સુધર્યાં નથી. આપણને મીઠું-મસાલો લભરાવીને માંહી જરા ઘાલમેલ કરીને વાતો કરતાં બહુ આવડે છે; પણ યાદ રાખજો કે પ્રભુના દરબારમાં ઇન્સાફ વખતે કાંઈ આપણી હુખીયુખી વાતો કામ આવવાની નથી. પ્રભુ તો આપણાં આચરણો જોશે, પ્રભુ તો આપણાં કામો સામું જોશે; માટે બાઈઓ ! ઉપલક વાતોમાંજ નહિ પડયા રહેતાં જેમ બને તેમ આપણાં આચરણો સુધરે તેમ કરો.

૧૩૪-હુશિયાર કથાકાર કેવા હોય છે અને કેવા

કેવા જ્ઞાની શ્રોતા હોય છે તેનો નમુનો

એક ગામડામાં વ્યાસજી રામકથા વાંચતા હતા. રોજ બપોરે જોરા ઉપર બેસીને કથા વંચાય, પટેલીઆચ્છ. લેળા યાય, હોફા-

પાણી પીએ અને કોઈ કોઈ ભક્ત વચમાં વચમાં હરે હરે કરે. વ્યાસજી વાંચવામાં એવા હુંશિયાર કે એ તો “ ન મૂતો ન માષ-
વ્યાતિ ” ‘જે છે તે શ્રી ઐશ્વર્યયુક્ત, કૌસ્તુભશિરોમણિ, રમાનાથ-
ષટ્સંપત્તિયુક્ત ભગવાન રામચંદ્રજી કે જે સાક્ષાત પૂર્ણ પુરુષો-
ત્તમનો અવતાર છે, તે ગાંધી રાજના પુત્ર રાજર્ષિ વિશ્વામિત્ર કે
જેણે પોતાના પરમ પવિત્ર જનકકમલોત્પન્નની સામે મહાભારત
ચુદ્ધ કરીને નવી સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરી હતી, તેની સાથે સ્વયંવરમાં
જાતા હવા.’ આવી રીતે—વ્યાસજી પોતે શીખ્યા હતા તે પ્રમાણે
ને તેજ શબ્દોમાં કથા ગડગડાવ્યા જતા હતા; પણ ત્યાં એટલા
શ્રોતાઓમાંથી જો કોઈ પણ માણસ કાંઈ પણ સમજતું હોય
તો હું તેઓની તરફથી મારા દાદાના સોગન ખાઈ શકું.
તમે કહેશો કે, જ્યારે લોકો સમજતા નહોતા, ત્યારે ત્યાં શામાટે
સાંભળવા જતા હતા ? પણ એનાં કારણો ઘણાં છે. ચોમાસાના
દહાડા હોય એટલે મોલ વાવ્યા પછી ખેડુતો નવરા હોય છે. વળી
ગામના પટેલે ઘેરે ઘેર કહેવરાવી મૂક્યું હોય કે કથા સાંભળવા
આવજો, એટલે કાંઈ ગયા વિના ચાલે નહિ. બીજું એ પણ ખરું
કે લોળા લોકો કાંઈ સમજે નહિ તોપણ કથાનું નામ સાંભળીને
શ્રદ્ધાથી ત્યાં જાય. કેટલાક જણા કાવોકચુંગો પીવા આવતા, કેટલાક
જણા હુકોપાણી પીવા આવતા, કેટલાક જણા ત્યાં નિરાંતે બેઠે બેઠે
દોરડાં વણવાસારૂ આવતા, કેટલાક જણા બળદોનાં સાટાં કરવા તથા
એકબીજાને મળવા સારૂ આવતા અને કેટલાક જણા કથા ઉઠ્યા
પછી પ્રસાદ વહેંચાય તે પ્રસાદ લેવા સારૂ ત્યાં આવતા હતા. આ
બધા લોકો પાસે ભટજી પોતાની પંડિતાઈ બતાવતા હતા અને
અધ્યાત્મ, આધિભૌતિક, અચ્યુત, અક્ષરબ્રહ્મ, પ્રકૃતિ, હિરણ્યગર્ભ,
મહાદાકાશ, તુર્યાવસ્થા, બ્રહ્મરંધ્ર, પંચતન્માત્રા, સ્થૂલ, સૂક્ષ્મ,
મહત્ત્વ, સ્થિતપ્રજ્ઞ, સામ્યાવસ્થા, શુણ્યાતીતપણું વિગેરે કઠિન
સંસ્કૃત શબ્દોમાં પોતાની પંડિતાઈ બતાવવા માટે ભટજી વાતો
કરતા હતા. એટલે પોતે જે વાંચતા હતા તે પોતે પંડે પણ પૂરે-
પૂરું સમજતા હતા કે નહિ ! એ શકબર્ધુ હતા. ચાર મહિના
સુધી આવી રીતે કથા ચાલી. પછી કાર્તિક માસમાં દેવદીવાળીએ
જ્યારે નવી બાજરીનાં બળાં આવવાનાં થયાં, ત્યારે ભટજી મહા-
રાજે કથાની સમાપ્તિ કરી. એ કથા સાંભળવા માટે એક ભરવાડ
ત્યાં દરરોજ આવતો હતો, તેણે કથામાંથી એક દિવસ સાંભળ્યું

હતું કે, સીતાનું હરણ થઈ ગયું. એ બિચારા લોખા ને વિશ્વાસુ માણસને એ બહુ કૌતુક જેવું લાગ્યું; તેથી તે રોજ મનમાં વિચાર કર્યા કરે કે સીતાનું હરણિયું થઈ ગયું તે પાછું માણસ થયું કે નહિ? એ બાણવા સાડ તે રોજ ચાહીને કથામાં જાય; પણ કોઈ દિવસ કાંઈ સમજે નહિ. એવી રીતે ચાર મહિના સુધી દરરોજ તે કથા સાંભળવા ગયો; પણ કાંઈ તેના મનનો ખુલાસો થયો નહિ. તેથી કથાની પૂર્ણાહુતિ થયા પછી જ્યારે તેણે બાણ્યું કે હવે તો કથા પૂરી થઈ ને કાલથી કાંઈ વંચાશે નહિ, ત્યારે તેણે વ્યાસજીને પૂછ્યું કે, મહારાજ! તમે કથામાં એક દિવસ વાંચ્યું હતું કે, સીતાનું હરણ થઈ ગયું, તેનું પાછું માણસ થયું કે નહિ? એ બિચારી હરણિયું જ રહી કે પાછી બાયડી થઈ? તે તો તમે કાંઈ કહ્યું નહિ. એ સાંભળીને સૌ લોકો હસી પડ્યા.

ભાઈઓ! કથા કરવાવાળા અને કથા સાંભળવાવાળા આવા આવા આપણા દેશમાં હુશિયાર માણસો પડેલા છે. આવી સ્થિતિમાં પણ આપણો ધર્મ ટકી શકે છે, એ આશ્ચર્યની વાત છે. આપણી આવી સ્થિતિનો આપણા વિરોધીઓ લાભ ન લઈ જાય માટે હવે આપણે ચેતવાની જરૂર છે. આપણે ચેતવું એટલે શું કરવું? એજ કે જેમ બને તેમ દુનિયામાં પ્રભુનું પવિત્ર નામ ફેલાય તેમ કરવું. જેમ બને તેમ આપણાં ભાઈબહેનોમાં ધર્મ વધે તેમ કરવું. જેમ બને તેમ આપણાં સત્શાસ્ત્રોના અર્થ લોકો સહેલાઈથી સમજે એમ કરવું અને જેમ બને તેમ આપણા ધર્મનું રક્ષણ થાય, આપણો દેશ આબાદ થાય, આપણાં ભાઈબહેનો સુખી થાય અને સર્વત્ર મહાન પ્રભુના નામનો જયજયકાર થાય એવી રીતે આપણે તન, મન, ધનથી વર્તવું જોઈએ.

૧૩૫-મનમાં છળકપટ તથા હાય હાય ભરી રાખીને કાંઈ ઇશ્વરી આનંદ ભોગવી શકાય નહિ.

આપણને દુઃખ દેવાને માટે પ્રભુએ આ દુનિયા બનાવી હોય એમ તો કાંઈ હોય નહિ; કારણ કે પ્રભુ કયાણુ છે અને તે આનંદસ્વરૂપ છે, એટલે બધે ઠેકાણે તે કયાણુ પિતાનો આનંદજ હોવો જોઈએ; તેમ છતાં પણ આપણે કેમ દુઃખ પામીએ છીએ? સાધુઓ કહે છે કે, આપણા પાપને લીધે આ

પણે દુઃખ પામીએ છીએ. આપણા અંતરની ધુરી વાસનાઓ આપણને દુઃખ આપે છે. આપણા મનમાં જે વેરઝેર ભરેલાં છે, આપણા મનમાં જે માનાપમાન ભરેલાં છે, આપણા મનમાં જે માર્ગ તાર્ગ ભરેલું છે, આપણા મનમાં જે છળકપટ ભરેલાં છે અને આપણા મનમાં જે આગલીપાછલી હોળીઓ બળે છે, તેને લીધે આપણે દુઃખી થઈએ છીએ. કંઈ પ્રભુની દયાની ખામીને લીધે આપણે દુઃખી થતા નથી; પણ આપણી ભૂલોને લીધેજ આપણે દુઃખી થઈએ છીએ અને તેથીજ આપણે સંસારમાં સ્વર્ગ ભોગવી શકતા નથી.

સાચા ભકતોને તમે જોયા છે ? તેઓના મનમાં કેટલી બધી શાંતિ હોય છે ? તેઓના ચહેરા ઉપર કેવું ભવ્યતાનું તેજ છવાઈ રહેલું હોય છે ? તેઓના મોં ઉપર કેવો આનંદ હોય છે ? તેઓની વાણીમાંથી કેવું અમી ઝરે છે ? તેઓની નજરમાં કેવી મીઠાશ હોય છે ? આપવા લેવામાં તેઓના હાથ કેવા છૂટા હોય છે ? તેઓ કેટલી બધી સત્યતાથી વર્તી શકે છે ? અને સદાય તેઓ કેવા આનંદ આનંદમાં રહે છે, એ તમે જોયું છે ? શામાટે એમ થાય છે ? આપણીજ સાથે તેઓ રહે છે, આપણીજ પેઠે તેઓને ખાવું પીવું પડે છે, આપણીજ પેઠે તેઓને સૂવું ઊંઘવું પડે છે, આપણીજ પેઠે તેઓને પણ દુનિયાદારીની કાંઈ ને કાંઈ જાનળ ઉઠાવવી પડે છે; છતાં પણ તેઓ સદાય આનંદમાં કેમ રહી શકે છે ? અને આપણે સદાય એરંડીઉં પીધા જેવું મોઢું કરીને ડાચીઆં નાખતા કેમ રહી જઈએ છીએ ? એનું કારણ એજ છે કે, આપણામાં હજી સુધી પ્રભુપ્રેમ જાગ્યો નથી; એટલે આપણે ઇશ્વરી આનંદ લઈ શકતા નથી અને ભકતોમાં પ્રભુપ્રેમ જામેલો હોય છે એટલે તેઓ સર્વ ઠેકાણેથી ઇશ્વરી આનંદ લઈ શકે છે; કારણ કે પરમ કૃપાળુ સચ્ચિદાનંદના આનંદમાં કાંઈ ફેરફાર નથી. તે તો સર્વ ઠેકાણે ભરપૂર છે; પણ એ આનંદ લૂંટનાર અધિકારીઓમાંજ ભેદ છે. એને માટે મહાત્માઓ દષ્ટાંત આપે છે કે:—

*એક કીડી હતી. તેને સાકરનો પહાડ મળી ગયો હતો તેથી તે બહુ મજામાં રહેતી હતી. તેને સહા યુથાલીમાં જોઈને

†યોગેશ્વર સ્વામી શ્રી શિવગણુજીત ‘સાધારણ ધર્મ’માંથી. એ પુસ્તક ખાસ વાંચવાલાયક છે.

બીજી એક કીડીએ તેને પૂછ્યું કે, તું આવા આનંદમાં કેમ રહી શકે છે ? ત્યારે તે કીડીએ કહ્યું કે, મને તો સાકરનો પહાડ મળી ગયો છે તેથી હું આનંદમાં રહું છું. ત્યારે તે બીજી કીડીએ કહ્યું કે મને ત્યાં તેડી જઈશ ? પેલીએ કહ્યું કે, બહુ સારું ચાલ મારી સાથે, એમાં મારું શું જવાતું છે ? એ પહાડ તો સૌને માટે છે. જે લૂંટી શકે તે લૂંટે. એમ કહીને તે કીડી પેલી બીજી કીડીને પોતાની સાથે સાકરના પહાડ ઉપર તેડી ગઈ. બીજી કીડી ઘણી વાર સુધી ત્યાં ફરી; પણ તેને કાંઈ મિઠાશ લાગી નહિ, તેથી તે પહાડ ઉપરથી પાછી ફરતી હતી એટલામાં પહેલી કીડી તેને સામી મળી. તેણે પૂછ્યું કે, કેમ ! મઝા પડી કે નહિ ? ત્યારે તે કીડીએ કહ્યું કે, મને ફ્રેગટ ફ્રેશ પડ્યો. ત્યાં તો કાંઈ સાકર ખાકર નથી. મને તો બધું ખાઈ ખાઈ લાગ્યું. ત્યારે પેલી કીડીએ કહ્યું કે, એમ કેમ થાય ? એમાં કાંઈક ભેદ હશે. સાકરના પહાડ ઉપર ખારાશ ક્યાંથી ? ભલા તારું મોઢું તો ખતાવ. એ સાંભળીને બીજી કીડીએ પોતાનું મોઢું ઉઘાડ્યું. તેમાં મીઠાની કણી ભરાઈ રહી હતી, તેથી તેને બધું ખાઈ ખાઈ લાગતું હતું. એ જોઈને પેલી કીડીએ તેના મુખમાંથી એ કણી કાઢી લીધી ને તેને કહ્યું કે બહેન ! એમાં સાકરના પહાડનો કાંઈ વાંક નથી; પણ તારા મોઢામાં આ મીઠાની કણી હતી તેને લીધે તને આ સાકરનો પહાડ પણ ખારો લાગતો હતો. એ પછી એ મીઠાની કણી નીકળી ગયાથી તે સાકરનો સ્વાદ ચાખીને બહુ ખુશી થઈ.

ભાઈઓ ! આપણે પણ એ બીજી કીડીની પેઠે હૃદયમાં વેરઝેર ભરીને અને મનમાં સેંકડો પ્રકારની હોળીઓ સળગાવીને આ દુનિયામાં ફરીએ છીએ, એટલે આપણે ખરું સુખ ભોગવી શકતા નથી. જ્યારે બધું છોડી દઈએ ત્યારે ઇશ્વરીઆનંદ કાંઈ આપણથી દૂર નથી; માટે હવે તો આપણે જેમ અને તેમ જલ-દીથી તદ્દન ચોખ્ખા થઈને અલૌકિક ઇશ્વરી આનંદ લૂંટવો જોઈએ; કારણ કે ફરી ફરી કાંઈ આવી સુંદર તક મળવાની નથી, માટે હજી પણ હાથમાં વખત છે તો ચેતો, ચેતો અને જેમ અને તેમ ઇશ્વરી આનંદ લૂંટો.

૧૩૬—આ મહા તોફાની સંસારસાગર પ્રભુ ઉપરના વિશ્વાસથીજ તરી શકાય છે.

ભાઈઓ ! વિશ્વાસવિના આ દુનિયામાં ચાલી શકાય તેમ નથી, ત્યારે સ્વર્ગ જે વિશ્વાસને આધારે રહેલું છે અને પ્રભુના વિશ્વાસમાંથી પેદા થયેલું છે, તેમાં વિશ્વાસવિના કેમ ચાલશે ? આપણા ટપાલના કાગળો અને આપણાં રેલ્વેનાં પારસલો પણ વિશ્વાસથીજ જાય છે, આપણી દેશાવરની હુડીઓ પણ વિશ્વાસથીજ ચાલે છે અને આપણે પરદેશ જવું હોય ત્યારે વહાણમાં કે આગબોટમાં પણ કેપ્ટન ઉપરના વિશ્વાસથીજ બેસીએ છીએ છે. આપણને દરેકને કંઈ વહાણ ચલાવવાની વિદ્યા આવડતી નથી અને આપણને બધાને કાંઈ સમુદ્રના રસ્તાની પણ ખબર હોતી નથી; તોપણ આપણે કેપ્ટન ઉપરના વિશ્વાસથી વહાણમાં બેસીએ છીએ અને જ્યાં જવું હોય ત્યાં સહિસલામત મંડેથી પહોંચી જઈએ છીએ.

આવી રીતે દુનિયાના દરેક કામમાં આપણને વિશ્વાસની જરૂર પડે છે, ત્યારે પ્રભુના રસ્તામાં વિશ્વાસવિના કેમ આગળ ચાલી શકાશે ? એનો વિચાર તો કરો ? અને એ પણ તપાસો કે, આપણા ટપાલખાતાના માણસો, આપણા સ્ટેશનમાસ્ટરો અને આપણા શરાફો કરતાં પણ પ્રભુ કેટલો બધો રૂઠો છે ? અને આપણી અહીંની આગબોટોના કેપ્ટનો કરતાં અનંત બ્રહ્માંડનો નાથ, સર્વશક્તિમાન પ્રભુ કેટલો બધો સર્વજ્ઞ છે ? એ વિચારો તો ખરા ! એવા મહાન પ્રભુનું વિશ્વાસથી શરણ ધરવાથી કેવો અખંડ આનંદ મેળવી શકાશે ? અને કેવી હમેશની શાંતિ મેળવી શકાશે ? એ શાંતિથી જાણો તો ખરા અને સત્સંગથી અનુભવો તો ખરા. એ લઢાવો—આ ભવસાગર તરી જવાનો લઢાવો તો ભાગ્યશાળી લકતોજ-વૈષ્ણવોજ વિશ્વાસથીજ લઈ શકે છે. માટે જેમ બને તેમ ખરા ભક્ત બની—પ્રભુના કૃપાપાત્ર હરિજન બની પ્રભુના વિશ્વાસમાં આવો, પ્રભુના વિશ્વાસમાં આવો; કારણ કે વિશ્વાસથી આ ભવસાગર તરી શકાય છે અને વિશ્વાસથીજ જન્મ-મરણના ફેરામાંથી બચી શકાય છે, માટે પ્રભુમાં વિશ્વાસ રાખો, પ્રભુમાં વિશ્વાસ રાખો.

૧૩૭-ખહારથી જૂદા જૂદા આચારવિચારવાળા
દેખાતા હોય તોપણ બધા ભકતો અંતરમાં
એકજ તાલ-સૂરપર નાચનારા હોય છે.

સૂરજના પ્રકાશનો રંગ એકજ જાતનો હોય છે; તેમજ
ભક્તોની ઇચ્છા પણ એકજ પ્રકારની હોય છે અને તે એજ કે
પ્રભુને ઓળખવો. સૂરજના પ્રકાશનો રંગ એક જાતનો હોવા છતાં
પણ જે જે રંગના કાચમાંથી તે પસાર થાય તેવો તેવો રંગ તે
પકડે છે, તેમજ ભકતોની ઇચ્છા માત્ર પ્રભુને પામવાનીજ હોવા
છતાં પણ ભગવદ્દર્શના પ્રમાણે તેઓને જૂદો જૂદો રંગ ધરવો
પડે છે; એટલે કે દેશકાળ અને આબુખાબુના સંજોગો પ્રમાણે
તેઓને વર્તવું પડે છે, તેથી વ્યાવહારિક લોકોને તેઓની રીતભાત-
માં, સ્થિતિમાં ને આચારવિચારમાં જૂદાપણું લાગે છે; પણ
ખરે જોતાં એ જૂદાપણું અંતરનું નથી. તેઓના અંતરમાં તો
શાંતિજ હોય છે અને સર્વાત્મભાવથી પ્રભુની ઇચ્છાને આધીન
થવાનીજ તેઓની ઇચ્છા હોય છે; પણ જેમ સૂર્યનો પ્રકાશ એક-
જ રંગનો હોવા છતાં પણ જૂદા જૂદા રંગના કાચને લીધે જૂદા
જૂદા રંગનો પ્રકાશ લાગે છે, તેમજ દેશકાળ તથા સ્થિતિ અને
સંજોગોના હેરફેરને લીધે જૂદા જૂદા ભકતો જૂદા જૂદા રૂપમાં
દેખાય છે; પણ તેઓનાં હૃદય એકજ તાલપર નાચનારાં હોય છે
અને તેઓનો ભીતરનો સૂર એકજ હોય છે.

પ્રકાશ પોતે જેમ જૂદા જૂદા રંગના કાચને શોધવા જતો
નથી પણ કદાચ કયાંઈ એવા કાચ આડા આવી પડે તો એટલો
વખત પોતે તેવા રૂપનો બની જાય છે, તેમજ ખરા ભકતો પણ
આ દુનિયાનાં સુખદુઃખને શોધવા માટે ચાહીને તરફડિયાં મારવા
જતા નથી; પણ દૈવયોગે સુખદુઃખ આવી મળે તો તેને ઇશ્વર-
ચ્છા સમજી હર્ષશોકને આધીન થયા વિના ભોગવી લે છે.
એવી રીતે સ્વભાવથી આવી મળેલાં, પ્રારબ્ધથી આવી મળેલાં
કે બીજાં કાંઈ કારણોથી આવી મળેલાં સુખદુઃખોને તટસ્થ રહીને
ભોગવવાં ને તેમાં મન બગાડવું નહિ એનુંજ નામ ઇશ્વરચ્છાને
આધીન થવું છે અને એવી સમતા રાખવી એજ ખરા ભકતોનું
લક્ષણ છે.

૧૩૮-કેટલાક ભક્તોને ઢાંગી કહે છે પણ તેમને કહે
કે એવો ઢાંગ કરી તો જીવ્યો !

જે લોકો પોતે કાંઈ આચારવિચાર પાળતા નથી અને જેના પોતાના હૃદયમાં ભગવત્પ્રેમ નથી તેઓ એમ કહે છે કે ભક્તો ઢાંગી છે; કારણ કે તેઓ પોતે પ્રપંચોના ભરેલા હોય છે અને વિકારોના ગુલામ હોય છે, એટલે તેઓને બધું એવુંજ દેખાય છે; પણ જેઓ ભક્તોને ઢાંગી કહે છે તેઓને કહેવું જોઈએ કે, તમે એવો ઢાંગ કરી તો જીવ્યો ! ભક્તો જેટલીવાર સ્નાનસંધ્યામાં ને પાઠપૂજામાં વખત ગાળે છે એટલો વખત તમે એવી રીતે ગાળી તો જીવ્યો ! ભક્તો જેટલું દાનપુણ્ય કરે છે એટલું દાનપુણ્ય તમે કરી તો જીવ્યો ! ભક્તો બીજાંઓનાં દુઃખોમાં પોતાની ખુશીથી જેટલો ભાગ લે છે એટલો ભાગ તમે લઈ તો જીવ્યો ! ભક્તો પ્રભુને અર્થે જેવો ત્યાગ કરે છે તેવો ત્યાગ તમે કરી તો જીવ્યો ! ભક્તો દેવદર્શન સાડ અને તીર્થત્રત કરવા સાડ જેટલી કાયાની કષ્ટ સહન કરે છે એટલી કષ્ટ તમે સહન કરી તો જીવ્યો ! ભક્તો જેવી સુખદુઃખમાં સમાનવૃત્તિ રાખે છે એવી સમાનવૃત્તિ તમે રાખી તો જીવ્યો ! ભક્તો જેટલો સત્સંગમાં વખત ગાળે છે એટલો વખત તમે સત્સંગમાં ગાળી તો જીવ્યો ! ભક્તો પ્રભુના જેટલા ગુણગાન કરે છે તથા પ્રભુના મહિમાની જેટલી વાતો જાણે છે એટલી વાતો તમે જાણી તો જીવ્યો ! અને ભક્તો તનમનધનથી તથા મન, વચન અને કર્મથી પ્રભુને અર્થે જેટલું અગિદાન આપે છે એટલો ભોગ તમે આપી તો જીવ્યો ! તો ખબર પડે કે ભક્તો સાચા છે કે ખોટા ? ભલે ભક્તો ઢાંગી હોય તોપણ ઉપલા પ્રકારના તેઓના ઢાંગને પણ ધન્ય છે, ધન્ય છે. એવી જાતનો ઢાંગ કરતાં સૌ લોકો શીખે એમ અમે ઈચ્છીએ છીએ; કારણ કે જેમાં પોતાના મનને કાબૂમાં રાખવાનું હોય, જેમાં પોતાનાં ભાઈબહેનોને મદદ કરવાની હોય અને જેમાં અનંત ધણાંડના નાથની ઉપર જીગરથી પ્રેમ કરવાનું હોય એવો ઢાંગને પણ અમે ચાહીએ છીએ; કારણ કે એવો ઢાંગથી પણ કદયાણુ છે, એટલે જેને એવો ઢાંગ કરતાં આવડે તે પણ ભાગ્યશાળી છે; માટે આ હરિજનો ! માયાના પ્રપંચમાં ફસાઈ ગયેલાં માણસો કદાચ તમને ઢાંગી કહે તો તેથી શરમાઈ જઈ દિલગીર થશો નહિ અને તેઓની ઉપર ગુસ્સો કરશો નહિ; પણ એવી જાતના ઢાંગને નસીબદારપણું સમજજો અને એ સાચો

ઢોંગ-સાચી ભક્તિ તો જેમ વધે એમજ કરજો; કારણ કે એ ઢોંગ પ્રભુને અર્થ છે; એટલે માયાવાદી સંસારીઓના ઢોંગ કરતાં તે હજારો દરજ્જે સારો છે; માટે કોઈનાં સારામાઠા બોલવા તરફ નહિ જોતાં ભક્તિમાં લાગુ રહો ! પ્રભુમાં લાગુ રહો !

૫૬

ઘેલાં અમે ભલે થયાં રે, બાઈ મારે ઘેલામાં ગુણ લાધ્યું. (ટક)
આટલા દિવસ હરિ જાણ્યા વિનાનું, મન માયામાં બાંધ્યું;
ભવસાગરમાં બૂલાં પડ્યાં ત્યારે, મારગ મળીઆ માધુ. ઘેલાં ૧
ઘેલાં તો અમે હરિનાં ઘેલાં, નિર્ગુણ કીધાં નાથે;
પૂર્વ જન્મની પ્રીત હતી ત્યારે, હરિએ જાણ્યાં હાથે. ઘેલાં ૨
ઘેલાંની વાતો ઘેલાં જાણે, ને દુર્ગનીઆં શું જાણે ?
જે રસ તો દેવતાને દુર્લભ, તે રસ ઘેલાં માણે. ઘેલાં ૩
ઘેલાં મટી અમે ડાહ્યાં ન થાઈએ, ને સંતનાં શરણાં લીધાં;
બાઈ મીરાં કહે પ્રભુ ગિરધર નાગર, કારજ સઘળાં સીધાં. ઘેલાં ૪

૧૩૬-જો ધર્મ ન પળાય અને કાંઈ પણ ભલાં કામો ન થાય તો દુનિયામાંની બીજી કોઈ પણ ચીજો કરતાં આપણો દેહ વધારે નકામો છે.

અસલના વખતમાં એક ઋષિ પાસે કોઈ વિદ્યાર્થી અભ્યાસ કરતો હતો. ઘણાં વરસ પછી ઘણો અભ્યાસ થઈ ગયા પછી એ વિદ્યાર્થીએ પોતાને ઘેર જવા માટે ઋષિ પાસે રજા માગી. ત્યારે ઋષિએ વિચાર કર્યો કે, એ છોકરો ભણ્યો તો છે પણ ગણ્યો છે કે નહિ ? તેની પરીક્ષા કરવી જોઈએ; તેથી એ છોકરાને ઋષિએ કહ્યું કે, બેટા ! મને એક નકામી ચીજ જોઈએ છે માટે તે લાવી આપ.

એ વખતે છોકરાને એમ લાગ્યું કે એમાં શું મોટી વાત છે ? ઘર બહાર નીકળ્યા કે ઘણીએ નકામી ચીજો રસ્તામાં પડી હશે તેમાંથી એકાદ ઉપાડી લઈશ. એમ ધારીને ઋષિની ઝુંપડીની બહાર નીકળ્યો અને રસ્તા ઉપર નીચું જોઈને નકામી ચીજો શોધવા લાગ્યો.

પ્રથમ પૂળ નજરે પડી, તે જોઈને પહેલાં એમ લાગ્યું કે એ નકામી છે; પણ વિચાર કરતાં જણાયું કે પૂળ એ કાંઈ નકામી

ચીજ નથી. એ તો બહુ ઉપયોગની વસ્તુ છે. એ પછી ખડતું તણુબહું નજરે પડયું, તેને નકામું સમજીને ઉપાડયું; પણ વિચાર કરતાં તેમાં પણ ઘણા લાભો દીઠા. એ પછી છાણમૂતર જોયું; તે પણ નકામું લાગ્યું નહિ. એ પછી ચીથરાંના દુકડા જોયા, તે પણ વિચાર કરતાં નકામા લાગ્યા નહિ. એ પછી ખરી પડેલાં ને કહેવાઈ ગએલાં ઝાડનાં પાંદડાં દીઠાં, તે પણ કાંઈ નકામાં લાગ્યાં નહિ; એની પણ તાપણી થતી હતી ને એનું પણ ખાતર થતું હતું. એ પછી હાડકું જોયું તો તે પણ વિચાર કરતાં ઉપયોગી માલમ પડયું. એ પછી માખીઓ ને કીડીઓ જોઈ, તે પણ જરૂરની લાગી. એ પછી મુએલો ઉંદર જોયો, તે પણ કાંઈ નકામો નહોતો. આવી રીતે સંકડો ચીજો તેણે જોઈ પણ તેમાંથી એકે નકામી ચીજ તેને મળી નહિ. એ પછી છેવટે વિષા ઉપર તેની નજર પડી અને લાગ્યું કે, આ સાવ નકામી વસ્તુ છે. એમ ધારી તેને અડવા બંધ છે એટલામાં તેને વિચાર થયો કે, એ નકામી કેમ છે ? એનું ખાતર થાય છે અને એ પણ થોડા વખત પહેલાં બહુ ઉત્તમ વસ્તુ હતી; પણ માણસના દેહના સંઘર્ષથી તેના એવા હાલ થયા છે; માટે જો પ્રભુનું નામ ન લેવાય અને આત્માનું કલ્યાણ ન સંધાય તો આપણા દેહજ દુનિયાની સૌ ચીજો કરતાં વધારે નકામો ને વધારે ખરાબ છે; કારણ કે પશુઓનાં હાડકાં, ચામડાં, શીંગડાં વિગેરે બધુંએ કામમાં આવે છે. માછલાંમાંથી પણ મોતી જેવી ઉમદા વસ્તુઓ બને છે. ઝાડનાં ફૂલ, ફળ, પાંદડાં, લાકડાં, મૂળીઆં, રસ બધું કામમાં આવે છે. પંખીઓ ને કીડીઓ પણ ઘણાએ કામમાં આવે છે; પણ જો માણસ સરખીરીતે ન વર્તે અને પોતાના રૂઢા ધર્મને તથા પોતાના પેદા કરનાર સર્વજનહાર પાલક પિતાને ન ઓળખે, તો એ દુનિયાની બીજી સૌ ચીજો કરતાં વધારે નકામો છે. એમ વિચારીને ખાલી હાથે તે પાછો ઋષિ પાસે આવ્યો અને હાથ જોડી દંડવત્ પ્રણામ કરીને કહ્યું કે:-

“સદ્ગુરુ મહારાજ ! આ દેહવિના દુનિયામાં બીજી કોઈ પણ નકામી વસ્તુ નથી. જો સાર્થકતા થાય તો એના જેવી બીજી કોઈ ઉત્તમ વસ્તુ નથી અને જો આવો રૂડો દેશ, આવો રૂડો ધર્મ ને આટલી બધી ઇશ્વરકૃપા છતાં પણ જો આત્માનું કલ્યાણ ન થાય તો પછી આ દેહના જેવી દુનિયામાં બીજી કોઈ નકામી ચીજ નથી.”

ઋષિએ આશીર્વાદ દઈને કહ્યું, બેટા ! હવે તને રજા છે. તારી વિદ્યા સફળ થાઓ; કારણ કે તું દેહનું મિથ્યાપણું ને આત્માનું અમરપણું સમજ્યો છે, તેથી તારી વિદ્યા તને જશ અપાવશે અને કલ્યાણના રસ્તામાં લઈ જશે; પણ છેવટે મારી એ બલામણુ છે કે જેમ સમજે છે તેમ વર્તજે. જો આચારવિચારમાં સુધરીશ નહિ, તો એ બહારની સમજણ કાંઈ કામની નથી; માટે બેટા ! આપણા ઉત્તમ મનુષ્યાવતાર ફાકટ ન જાય પણ તેની કાંઈક સાર્થકતા થાય એમ કરજે.

૧૪૦—અધિકારવિના ઉત્તમ વસ્તુ પણ કામ લાગતી નથી.

એક કુકડો ઉકરડા ઉપર ચરતો હતો, તેને એક દહાડો હીરાની કણી મળી, ત્યારે તે કુકડાએ તેને ચાંચમાં લીધી પણ ચગળતાં માલમ પડ્યું કે, એ કાંઈ ખાવાની વસ્તુ નથી; તેથી તેણે હીરાકણી પાછી જમીન ઉપર મૂકી દીધી અને તેના સામું જોઈને પોતાના મનમાં કહ્યું કે, તું ઘણી રૂપાળી છે પણ મારા કામની નથી. હું તને લઈને શું કરું ? મને તો જીવારખાજરાના દાણા જોઈએ કે જેથી મારી જૂખ મટે. તું ઘણી હીરાકણી છે પણ મને શું કામની ? કારણ કે હું જાતે ઉકરડાનો કચરો ખાનારો કુકડો છું એટલે તારી કિંમત હું કેમ સમજી શકું ?

ભાઈઓ ! એ કુકડો તે આપણે જ છીએ; સંસારરૂપી ઉકરડામાં આપણે હવાતિયાં માર્યા કરીએ છીએ; તેમાં કોઈ કોઈ વખત પ્રભુના પવિત્ર નામરૂપી હીરો આપણને મળી જાય છે; પણ આપણે તેને સાચવી શકતા નથી અને પેલો કુકડો જેમ હીરાકણી છોડીને જીવારના દાણા શોધવા મંડી ગયો હતો, તેમ આપણે પણ મહામંગળકારી પરમ હયાળુ પ્રભુનું શાંતિદાયક નામ અને કલ્યાણકારી ધર્મનાં રૂડાં કામરૂપી હીરાને છોડીને જગતરૂપી ઉકરડામાં છળકપટ, માફતાફં તથા અભિમાનરૂપી કચરામાં જ પડ્યા રહીએ છીએ અને હાથ આવેલો હરિરૂપી હીરો ગુમાવી દઈએ છીએ. હવે વિચાર કરો કે ઉકરડા ઉપર ચઢનાર કુકડામાં અને આપણામાં શું ફેર છે ? ભાઈઓ ! ધર્મ એજ આપણામાં વધારે છે. જો આપણામાં ધર્મનું બળ ન હોય તો આ સંસાર એ ઉકરડો જ છે. ધર્મના બળથીજ સંસાર સ્વર્ગ જેવો થઈ શકે છે અને ધર્મના

બળથીજ આપણે દેવ બનીને હરિની હજુરમાં—મોક્ષધામમાં અનંતકાળનાં સુખ ભોગવવા જઈ શકીએ છીએ; પણ જો આપણામાં ધર્મ ન હોય, આપણા હૃદયમાં હરિના નામરૂપી હીરો ન હોય તો તો આપણે પણ એ કુકડાના જેવાજ છીએ. માટે ભાઈઓ! એવા ન રહી જઈએ તે સારૂ ધર્મના રસ્તામાં આવો અને ઇશ્વરી જ્ઞાનનો અધિકાર મેળવો.

૫૬

હરિ નહીં ગાયો, જનમારો ગુમાયો,
જનમારો ગુમાયો જનમારો ગુમાયો—હરિં
હરિજનકો સનમાન ન કીનો (૨)
અપનો કુટુંબ જુમાયો—ન ગાયો—હરિં
પરત્રી વિષયા કે કારન (૨)
લખ રે ચોરાશી ભટકાયો—ન ગાયો—હરિં
કહે બદવ હરિ બજ્યો નહિ તું (૨)
હીરો હાથસે ગુમાયો—ન ગાયો—હરિં

૧૪૧—તોપને મોઢે બાંધવા જનારને મિઠાઈ ખાવી
કેમ ભાવે ? તેમ આપણને પણ થોડા વખતમાં
મરવાનું છતાં ખોટાં ખોટાં ઉક્તિ કેમ સૂઝે?

અસલ આપણા દેશમાં કેટલેક ઠેકાણે એવો રિવાજ હતો કે જેને મોતની શિક્ષા કરવી હોય તેને તોપને મોઢે બાંધીને ઉઠાવી દેતા હતા. એવી રીતે શિક્ષા કર્યા અગાઉ તે ગુન્હેગારને પૂછતા કે, તને કાંઈ ખાવાપીવાની મરજી છે ? જો ખાવું હોય તો તારે માટે મિઠાઈ તૈયાર છે; પણ એ વખતે ખાવાનું ક્યાંથી ભાવે ? જેને તોપને મોઢે બાંધાવું હોય તેને ખાવું ક્યાંથી ભાવે ? જ્યારે ટાંટીઆ ધૂજતા હોય, જ્યારે ગરદન ઝુકી ગઈ હોય, જ્યારે ચહેરો મઠામાં જેવો થઈ ગયો હોય, જ્યારે મોઢામાં શોષ પડતો હોય અને જ્યારે હૃદયમાં એક તરફ પોતાનાં પાપ, બીજી તરફ દુનિયાદારીનો મોહ, ત્રીજી તરફ જમના મારની ધાસ્તી, ચોથી તરફ સંસારસુખ ભોગવવાની આશાઓ અને પાંચમી તરફ કાળના મોઢા જેવી તોપ તથા પોતાના મોતને નજરે જોતો હોય તેને એવે વખતે મિઠાઈ ખાવી કેમ ભાવે ? તોપણ કોઈ કોઈ કઠણ હૃદય-

ના એવા પણ શુન્દેગાર મળી આવે છે કે જેઓ એવે વખતે પણ ખુશી થઈને મિઠાઈ ખાય છે. એમ કરવાવાળા કોણ હોય છે, એ તમને ખબર છે ? એક તો એ કે જેઓ ફરજ બજાવીને મરતા હોય અથવા પોતાનું મનઘાયું કરીને પછી મરતા હોય તેઓ હોય છે; અને બીજા એ કે જેઓની માણસાઈની લાગણીઓ નષ્ટ થઈ ગઈ હોય, જેઓ પાપમાંજ ઉછરેલા હોય, શુન્દા કરવામાંજ જેઓ બહાદુરી માનતા હોય અને ધર્મના નામપર જેણે પૂજો મૂકેલો હોય તેઓ તોપને મોઢે બંધાતી વખત પણ મિઠાઈ ખાનારા હોય છે.

આ વાત સાંભળીને આપણને અજાયબી લાગે છે કે, ઓહો ! એવાં પણ કઠોર માણસો થતાં હશે કે જેઓ તોપને મોઢે બંધાવાના હોય છતાં પણ મિઠાઈ ખાય ! આપણને તો આ વાત સાંભળીને પણ ત્રાસ છૂટે છે; ત્યારે તેઓને એ વખતે મિઠાઈ ખાવી કેમ ભાવતી હશે ? એ તે માણસ હશે કે રાક્ષસ હશે ? માણસનું મન તો સાવ એવું લાગણીવિનાનું ન હોય. અલબત્ત, ફરજ બજાવીને—પોતાનું મનઘાયું કરીને મરતા હોય તેઓની વાત જૂદી છે; પણ અપરાધી માણસો એવા સખ્ત કેમ થઈ શકતા હશે ?

ભાઈઓ ! તોપને મોઢે બંધાવાના હોય છતાં પણ મિઠાઈ ખાવાના શોખીન તે આપણે પોતેજ છીએ. તમે કહેશો કે અમે ? અમે કેવી રીતે ? અમને તો એ વાત સાંભળીને પણ ત્રાસ લાગે છે. શું અમારામાં માણસાઈની લાગણી નથી ? શું અમે એટલા બધા નીચ છીએ કે મોતથી પણ ન ડરીએ ? તમારી એ વાતખરી છે; પણ ભાઈઓ ! સંતો કહે છે કે, જેઓ તોપને મોઢે બંધાવાના હોય છે, તેઓને માટે તો મરણનો વખત નક્કી થઈ ગયેલો હોય છે. ફલાણે દિવસે ને ફલાણે કલાકે તેઓને મારવામાં આવશે, એમ ચોક્કસ કરેલું હોય છે; પણ આપણે માટે તો એટલું પણ ચોક્કસ ક્યાં છે ? કયી પળમાં આપણા પ્રાણ નીકળી જશે એ કોઈને ક્યાં ખબર છે ? અને તોપણ આપણી વગરમફતની ધામધૂમ તો જુઓ ! એ બિચારાઓ તો માત્ર નિર્દોષ મિઠાઈજ ખાય છે; પણ આપણા માથે સદાય કાળનું ચક્કર ફરતું રહે છે; છતાં પણ આપણે સેંકડો પ્રકારનાં વિનાકારણ પાપ કરીએ છીએ અને ધરાર અધર્મનાં કામો કરીએ છીએ, એ તરફ તો જુઓ ? તોપવાળાને માટે

જેટલી મુદત છે એટલી મુદત પણ આપણે માટે ક્યાં છે ? અને તોપણ આપણાં ઉદ્ધાંડ તો જીવ્યો ! આમ તે ક્યાંસુધી ચાલશે ? ઘડીઆળમાં ટકટક કરતો ડ્રાળ આપણા હાથમાંથી ચાલ્યો જાય છે અને થોડા વખતમાં મોત આપણી સામે આવીને ઉભું રહેવાનું છે તે તરફ તો જીવ્યો ? એ વખત બાળ હારી ગયા પછી આપણે શું કરી શકશું ? માટે હજી પણ હાથમાં વખત છે તો ચેતો; અને પરમ કૃપાળુ અખંડ આનંદરૂપ સચ્ચિદાનંદસ્વરૂપ પરમાત્માનું શાન્તિદાયક શરણ ધરી લો, ધરી લો અને જીવંતગીની સાર્થકતા કરી લો.

૧૪૨-સત્સંગની ખુબી

કવિઓ કહે છે કે, ગંગાજીમાં સ્નાન કરવાથી પાપનો નાશ થાય છે પણ કાંઈ ધન મળતું નથી. ચંદ્રમા શાંતિ આપે છે પણ કાંઈ પાપ હરતો નથી અને કલ્પવૃક્ષ મનમાગ્યા વૈભવો આપે છે પણ કાંઈ મોક્ષ આપતું નથી; પણ સત્સંગમાંથી તો સર્વે વાનાં મળે છે. સત્સંગથી પાપ જાય છે, સત્સંગથી શાંતિ મળે છે, સત્સંગથી સંસારસુખનો લાભ થાય છે અને સત્સંગથી અતે મુક્તિ પણ મળે છે. માટે આ દુનિયામાં સત્સંગ સૌથી શ્રેષ્ઠ છે; કારણ કે બીજી મોટી મોટી વસ્તુઓમાંથી પણ થોડા થોડા લાભ મળે છે; પણ સત્સંગમાંથી તે સર્વે વાનાં મળે છે, માટે જેમ અને તેમ સત્સંગનો વધારે લાભ લેવાય એમ કરો.

સત્સંગથી કેટલો બધો લાભ મળે છે, એ જાણવાને માટે આપણે દૂર શામાટે જવું જોઈએ ? તમારા હાથમાં આ “સ્વર્ગની કુંચી” છે તેજ જીવ્યોની ! એ સત્સંગનું ફળ છે. જે મેં સત્સંગનો લાભ ન લીધો હોત તો “સંસારમાં સ્વર્ગ” “સ્વર્ગનું વિમાન” અને આ “સ્વર્ગની કુંચી” હું લખી શકત નહિ. એ બધું સત્સંગનુંજ ફળ છે, એ બધું સાધુસેવાનુંજ ફળ છે, એ બધું હરિજનોની અમીદૃષ્ટિનુંજ ફળ છે; એમાં મારું કાંઈ પણ નથી અને હજી પણ સત્સંગમાંથી કેવાં કેવાં મીઠાં ફળ નીકળશે એ કોણ જાણી શકે છે ? જ્યારે મને સત્સંગના લાભની ખબર નહોતી ત્યારે બાળપણમાં હું કેવો જંગલી હતો અને હવે સત્સંગના બળથી હું કેવા માનસિક આનંદમાં રહી શકું છું; એ સરખામણી જ્યારે હું મારા મન સાથે કરું છું ત્યારે મને બહુ

અબાયળી લાગે છે. એ વખતે મને એમ લાગી આવે છે કે, આહા ! આટલી બધી સત્સંગની ખુબી ? શું સત્સંગ આખી જીંદગીને નવો રંગ આપી દેય છે ? હા; એમજ છે. ત્યારે તો ધન્ય છે, સત્સંગ તને ધન્ય છે, તારા લાભને હું મારાં બાઈબલેનોને કેવી રીતે સમજાવું ? પ્રભુ ! દયાળુ પ્રભુ ! તમારો મહિમા બાજુવા સાડ અમારા હૃદયમાં સત્સંગની પ્રેરણા કરો, સત્સંગની પ્રેરણા કરો.

૫૬

સાધુ તે જનનો સંગ, બાઈ મારે ભાગ્યે મળ્યો છે;
મોટા પુરુષનો સંગ રે, બાઈ મારે ભાગ્યે મળ્યો છે. (ટેક)
મોટા પુરુષનાં દર્શન કરતાં, ચડે છે ચોગણો રંગ—બાઈ૦
અડસઠ તીરથ મારા સંતને ચરણે, કોટી કાશીને કોટી ગંગ—બાઈ૦
હરિજન લોકોનો સંગ ન કરીએ, પાડે ભજનમાં ભંગ—બાઈ૦
નંદાના કરતલ નરકે રે જાશે, લોગવશે થઈ ભોરિંગ—બાઈ૦
મીરાં કહે રે બાઈ સંતચરણુરજ, ઉડીને લાગો મારે અંગ—બાઈ૦

૧૪૩—પીપર ખુબ ધુંટાયાથી ગુણમાં વધે છે, તેમ પ્રભુનું નામ પણ બહુવાર લેવાયાથી ફાયદોથાય છે.

લીંડીપીપર એ સાધારણ વસ્તુ છે, પણ જેમ જેમ તેને ખુબ ધુંટાય તેમ તેમ તેમાં ગુણ વધતો જાય છે અને તેની કિંમત પણ વધતી જાય છે; તેમજ ઉપલક રીતે ભગવન્નામ લઈ લેવું એ આપણને સાધારણ લાગે છે; પણ જેમ જેમ એ પવિત્ર નામની હૃદયમાં તાળી લાગતી જાય અને જેમ જેમ એ નામ તેના સત્ય સ્વરૂપે અંતરમાં જામતું જાય, તેમ તેમ તેનો રંગ દાંઈ ચોરજ થતો જાય છે. પછી તેની કિંમત આખી દુનિયા ને સ્વર્ગ કરતાં પણ વધારે થઈ જાય છે. નામમહિમા બાજુવા પછી અને નામની લેહ લાગી ગયા પછી સ્વર્ગ પણ પ્રીતકું થઈ જાય છે. જે ભક્તને એવી તાળી લાગી જાય છે તેના અંતરમાં એની મેળે મેળે મોક્ષ-ધામનાં સુખડાં આવી પડે છે; પણ ચાહ રાખજો કે એ નામ કાંઈ ચોરજ છે. કવિ તુલસીદાસે કહ્યું છે કે:—

રામ નામ સખકો કહે, ઠગ ઠાકોર અરૂ ચોર;
ખિના પ્રેમ રીતે નહીં, તુલસી નંદકિશોર.

એ નામ કયું ? એ નામ તે પ્રભુનું જ છે; પણ એ નામ લેનારનો પ્રભુપ્રેમ કાંઈ અલૌકિક જ હોય છે; એટલું જ નહિ પણ એ નામ એક બે વખત કે સો બસો વખત નહિ, પણ લાખો ને કરોડો વાર લઈને તેણે સિદ્ધ કરેલું હોય છે, એટલે તેમાં એવું બળ આવી ગયેલું હોય છે. મહાન ભક્તો પ્રભુનાં પવિત્ર નામથી અસાધ્ય દરદો ઘડીકમાં સાબળ કરી દે છે; નામના બળથી સંતો નાસ્તિકોને આસ્તિક કરી દે છે; નામના બળથી સાધુઓ ઋદ્ધિસિદ્ધિ મેળવી લે છે; નામના બળથી હરિજનો પાપીઓનાં પાપ મૂકાવી દે છે; નામના બળથી જીંદગી બદલાઈ જાય છે ને નવું જીવન મળે છે અને નામના બળથી લાખો ભક્તો તરી ગયા છે; પણ એ નામ કેવું ? એ નામ ઉપરછતું નહિ, એ નામ દુનિયાને દેખાડવા સાડું નહિ, એ નામ ભક્ત ગણાવા સાડું કે કાંઈ સ્વાર્થ સાધવા સાડું નહિ, એ નામ રૂઢિને ખાતર નહિ, એ નામ બળાત્કારથી લેવાયેલું નહિ અને એ નામ પોપટના રામરામની પેઠે સમજવિના લેવાયેલું નહિ; પણ એ નામ તો અંતરના ઉમળકાનું, હૃદયના સ્વાભાવિક ઉભારાનું, ખરેખરા પ્રેમનું, હૃદયના પૂર્ણ બળનું, આત્મિક કિલાસાનું અને “સ્વર્ગના વિમાન”માં બેસીને જાણે આસમાનમાં ઉડતા હોઈએ તેવું આનંદભર્યું એ નામ હોય છે. એ મહાન પવિત્ર નામ લેતી વખતે તો હૃદયનાં બધાં તાળાં ખુલી જાય છે, એ સમર્થ નામ લેતી વખતે તો આનંદના સાગર ઉલટાઈ જાય છે, એ સ્વયં પ્રકાશનું નામ લેતી વખતે તો અંતરમાં પ્રકાશ થઈ જાય છે, એ જ્યોતિર્મય નામ લેતી વખતે તો પાપરૂપી અધિકારનો નાશ થઈ જાય છે, એ મંગળમય નામ લેતી વખતે તો સર્વત્ર મંગળ જ દેખાય છે, એ શુણ્ણાતીતનું નામ લેતી વખતે તો દુનિયા બૂલીને જાણે મોક્ષધામમાં હરિની હંજુર-મેઠા હોઈએ એમ થઈ જાય છે, એ કૃપાવંતનું નામ લેતી વખતે તો જાણે વરસાદની ધારાની માફક ભગવત્કૃપાની પ્રત્યક્ષ ધારાઓ વહેતી દેખાય છે, એ અવિનાશીનું નામ લેતી વખતે તો જાણે આપણને અમરપણું મળી ગયું હોય એવો આભાસ થઈ જાય છે અને એ સત્યવિદ્યાનંદની જય બોલાવતી વખતે તો જાણે આપણે આપણાપણું બૂલી ગયા હોઈએ અને તેના આનંદમાં ડૂબી ગયા હોઈએ એમ થઈ જાય છે. બાઈઓ! જ્યારે આવું થાય ત્યારે જ નામ લેવાની સાર્થકતા છે. જ્યાંસુધી એમ ન થાય ત્યાં

સુધી તો *“રખારીના રામ રામ” ને “પટેલની માળા ” જેવુંજ એ નામને સમજવું.

ભાઈઓ ! આ સાંભળી નિરાશ થશો નહિ; કારણ કે પકડી રીતે યાદ રાખજો કે પ્રભુનું નામ લીધેલું કદિ પણ વ્યર્થ જતું નથી અને હમેશાં દરેક કામની શરૂઆત એવીજ હોય છે; પણ છેવટ સુધી પોલમાં ન રહી જવાય એ સાંભાળજો. પોલમાં ન રહી જવાય અને ઉપર વર્ણવ્યું તેવું નામનું બળ અનુભવમાં આવે એવું થવા સાડ જેમ અને તેમ વધારે નામસ્મરણ કરો, જેમ અને તેમ વધારે માળા ફેરવો અને જેમ અને તેમ વધારે સારી રીતે પ્રભુના હુકમો પાળતાં શીખો.

પદ

નામકી મહિમા અગમ અપાર, તાકો કોઈ ન પામે પાર-નાં
નેતિ નેતિ કર વેદ કહત હે, પહૂંચ ન શકે પાર;
ચતુરાનન ચારો જીહ્વાસે, નિશદિન કરે પુકાર-નાં
શૂન્ય સમાધિ લગાય ધ્યાન ધર, સનકાદિક ગયે હાર;
શેષ સહસ્ર મુખ નામ જપત હે, લે પૃથ્વીકો ભાર-નાં
ત્રેતા મધ્યે રામે એક તારી, ગૌતમ ઋષિકી નાર;
નામભજનસે જીવ અનેક, દિનપ્રતિ હોત ઉદ્ધાર-નાં
એહી નામ સકળ ઘટમાંહી, સંતન લીઓ નિહાર;
સાહેબ કબીરકું શુરુજીને દીનો, સોઈ નામ નિજ સાર-નાં

૧૪૪-ઉપરના ખારદાન સામું ન જોતાં અંદરના

માલ સામું જીઓ છો; તેમજ માણસોના અવ-

ગુણ ન જોતાં, તેના આત્મા તરફ જીઓ.

વિશ્વાયતથી કાપડની ગાંસડીઓ આવે છે એ તમે જોઈ છે ?
એ ગાંસડીઓનાં ખારદાન તો ઉપરથી ખરાબજ હોય; કારણકે

એમ કહેવાય છે કે, રખારી એકબીજાને સામા મળે તો રામ રામ કરે;
પણ રોટલા ખાવાનું કહે નહિ. પટેલો ઝામરામાં બેઠા બેઠા હાથમાં પકડેલી
માળાના પારા ફેરવ્યા કરે; પણ વાતો તો ગમે તેવી થતી હોય ને ધ્યાન તો
ગમે ત્યાં હોય. એવી માળા ને એવા રામ રામથી જેમ કાંઈ વળે નહિ, તેમ
પ્રભુ ઉપરના પ્રેમવિના અને પ્રભુના હુકમો પાળ્યા વિના પ્રભુનું નામ
લેવાથી પણ કાંઈ મોટો લાભ થાય નહિ.

એ બારદાનને ગોદીઓના, ખટારાઓના, આગબોટોના ને ગોડા-
ઉનોના અછાડાપછાડા ને ઝપાટા ખમવાના હોય છે. માટે એ
બારદાન તો જાડાં પણુ હોય, ગુણુપાટનાં પણુ હોય, મેલાં પણુ
હોય, ડામર લગાડેલાં પણુ હોય અને ફાટેલાં પણુ હોય. એવાં
બારદાનો તરફ જોઈને કાંઈ અંદરના માલને ખરાબ કહેવાય નહિ;
કારણ કે એવાં બારદાનોની અંદર તો મહેના છીંટના તાકાઓ,
ઉંચી મલમલો, ફેશનેબલ કોરનાં ધોતિયાં અને સુંદર રેશમી
કિનારીઓનાં ખંડલો હોય છે. માટે ઉપરનાં ખરાબ બારદાનો
જોઈને કાંઈ અંદરના માલને ફેંકી દેવાયા નહિ; તેમજ આપણાં
ભાઈબહેનોમાંથી કોઈ મૂર્ખ હોય, કોઈ બહુગ્રોલાં હોય, કોઈ દુરા-
ચારી હોય, કોઈ જૂઠાગ્રોલાં હોય અને કોઈ ધર્મવિનાનાં હોય,
તે સારૂ કાંઈ તેઓની સાથે આપણાથી વેર કરાય નહિ;
કારણ કે એ બધા માણસજાતના અવગુણો એ તો ઉપરનું બાર-
દાન છે; પણ આપણને તો તેની અંદરના ઉંચા માલ સાથે કામ
છે. એ ઉંચો માલ તે અમર આત્મા છે અને તે સર્વવ્યાપક મહાન
પ્રભુનો અંશ છે; માટે ભાઈઓ ! દોષદષ્ટિમાં નહિ પડ્યા રહેતાં
સારથાહી થઈને આ સર્વ જગત તથા સર્વ જીવો આપણા સર્વ
શક્તિમાન પિતા મહાન પ્રભુની પેદાશ છે, એમ સમજી હમેશાં
સૌ સાથે રૂડી રીતે ભલાઈથી વર્તાય તેમ કરો.

૧૪૫-પરમાર્થને માટે ભલાં માણસો કેટલું બધું અપમાન ખમી લે છે તેનો દાખલો.

રખડતાં ગરીબ નિરાધાર છોકરાંને માટે એક મહાન બંધા-
વવાનું હતું. તે માટે ફંડ કરી તેમાં નાણાં ભરાવવાની જરૂર હતી.
એ કામ એક ભલા માણસે ઉપાડી લીધું અને તે માટે તે બહુ
મહેનત કરી, ઘેરે ઘેર ફરી પોતાની લાગવગ વાપરી ફંડમાં નાણાં
ભરાવવા લાગ્યો. એક વખત તે માણસ કોઈ શેઠિયાને ત્યાં એ
ફાળો લઈને નાણાં ભરાવવાની આશાએ ગયો. એ વખત તે શેઠિયાને
ત્યાં તેના પાંચસાત બીજા મિત્રો બેઠા હતા અને તે બધા જુવા-
નિયાઓ મોજશોખની રમુજ વાતો કરી રહ્યા હતા; એટલામાં તે
માણસ ત્યાં ફાળો લઈને ગયો. એ જોઈને પેલા શેઠિયાઓએ
બપુલું કે, આ માણસ આપણી પાસે કાંઈભિય માગવા આવ્યો

છે, તેથી ગુસ્સે થઈને તેમાંથી એક તુમાળી જીવાનિયો તેની ઉપર થુંક્યો. એ પછી તેના થુંકવાની દરકાર નહિ કરતાં તે ફાળો લાવનાર માણસે કહ્યું કે, શેઠ ! આ ફુંડમાં કાંઈ આપવાની મહેરબાની કરો. ત્યારે તે શેઠિયામાંથી એક જણ બોલ્યો કે હમણાં તને આપ્યું તે જોયું નહિ ? એટલે કે તારી ઉપર થુંકયા, તોય તને લાજ નથી આવતી ? ત્યારે તે માણસે કહ્યું કે એ તો મને આપ્યું પણ આ ફાળામાં તો કાંઈક ભરો. એ સાંભળીને તેમાંથી એક જણાએ તે ફાળો તેની પાસેથી લઈને વાંચી જોયો, એટલે જણાયું કે, ઓહો ! આપણે ભૂલ્યા; આ તો નિરાધાર ખમ્યાંઓને માટે માગે છે; એ કાંઈ પોતાને માટે માગતો નથી, એમ જાણીને તે બધા શેઠિયાઓએ એ ફુંડમાં મોટી રકમ ભરી આપી.

ભાઈઓ ! આવી રીતે અપમાન ખમીને પણ ભલાં માણસો પરમાર્થનાં કામો કરે છે અને પ્રભુના કૃપાપાત્ર થાય છે; પણ મૂર્ખ ને લોભીઆઓ પ્રભુના કૃપાપાત્ર છતાં પણ કાંઈ કરતા નથી ને ઉલટો પોતાને માટે નરકનો રસ્તો પસંદ કરે છે. માટે ભાઈઓ ! જે પ્રભુએ આપ્યું હોય તો તનમનથી મહેનત કરવામાં પછાત પડશો નહિ. યાદ રાખજો કે, પ્રભુને અર્થે કરેલી તમારી મહેનત કાંઈ ફાગટ જવાની નથી. માટે ગરીબોને અર્થે પરમાર્થનાં કામો કરવા સાદુ કદિ અપમાન સહન કરવું પડે તો પણ મહાન પ્રભુને ખાતર તે સહન કરો; કારણ કે એવાં અપમાનનાં ઈનામો બહુ મોટાં છે, માટે આપણે તુચ્છ બુદ્ધિનાં માણસો તરફથી મળતાં અપમાન સામું જોવાનું નથી પણ સર્વ શક્તિમાન જગત્પિતા તરફથી મળતાં ઈનામ તરફ જોવાનું છે—પ્રભુ તરફ જોવાનું છે, એ ધ્યાનનાં રાખજો.

૧૪૬—શ્રીમંત મોટા કે ભકત મોટા ?

છાપ્પનીઆ દુકાળે બહુ લોકોને મુંબઈ દેખાડ્યું હતું. એ વખતે કાઠીઆવાડથી એક હરિજન એક ભકતના સહાવ્રતના કામ માટે તજવીજ કરવા આવ્યો હતો. તે પાછો પોતાને ગામ ગયો ત્યારે પેલા ભકતે મુંબઈના સુખશાંતિના સમાચાર પૂછ્યા. અને પછી કહ્યું કે, તમે મુંબઈમાં શું શું જોયું ? એ તો વાત કરો

ત્યારે તે વૈષ્ણવે કહ્યું કે, ભાઈ ભાઈ ! મુંબઈની તે શું વાત કરે છે ? એ તો અલખેલી નગરી છે. હું તો કહું છું કે જેણે મુંબઈ નથી જોયું તેણે કાંઈ નથી જોયું. ત્યાંની લક્ષ્મી ને ત્યાંના વૈભવો તો કાંઈ આરજ છે. એવા એવા શેઠીઆઓ પડ્યા છે કે આપણા ગામના રાજાઓ જેવાને તો તે વેચાતા લઈ લે. ઘણાએ શેઠીઆઓને ત્યાં ઘોડાગાડીઓ જોઈ. ઘણાઓને ત્યાં ઉંચી તોખમન! અરબી તથા વિલાયતી શરતના ઘોડા જોયા, ઘણાઓ ને ત્યાં સુંદર વાડીખંગલા જોયા, ઘણાઓને ત્યાં રેશમી સાડીનનાં ને મખમલનાં કોચપુરશી જોયાં, ઘણાઓને ત્યાં આરસપથ્થરની લાદીઓ ને ખારીક કારીગરીનાં પુતળાંઓ જોયાં, ઘણાઓને ત્યાં સુંદર કુવારા અને આંખો ફાટી ને ફાટી રહે તેવાં જોવાલાયક ચિત્રો જોયાં, ઘણાઓને ત્યાં ચાંદીસોનાનાં ને કુદ્દક ચીની કામનાં રાચરચીલાં જોયાં, ઘણાઓને ત્યાં રમવાનાં ટેબલો ને મેદાનો જોયાં, ઘણાઓને ત્યાં દરિયામાં સહેલ કરવાની જાલીખાટો અને મોટી કિંમતનાં કૂતરાં જોયાં, ઘણાઓને ત્યાં હવા ખાવાના ખંગલા ને રાંડોના નાચ જોયા, ઘણાઓને ત્યાં ઉંચા ઉંચા પલંગો ને વિલાયતી વાળાંઓ જોયાં, ઘણાઓને ત્યાં છપ્પન જાતની ઉંચી ઉંચી મિઠાઈઓ ખવાતી જોઈ, ઘણાઓને ત્યાં મોટાં મોટાં કારખાનાં જોયાં, ઘણાઓને મોટી મોટી સભાઓ ગજવતા જોયા, ઘણાઓને મોટા મોટા અધિકારવાળા જોયા અને ઘણાએ માનપત્રોવાળા તથા ઘણાએ મોટા મોટા ખિતાબોના પૂછડાંવાળા જોયા. એવું એવું તો ઘણું જોયું પણ લકત-એક મૂળ મુદ્દાની વાત કયાંય દેખાણી નહિ; એ તો માત્ર તમારા જેવા લકતોને ત્યાં જ જોયું. ત્યારે લકતે પૂછ્યું કે ભાઈ ! એ વળી શું ?

ત્યારે તે હરિજને કહ્યું કે, કોઈના ખારણામાં સાધુસંતની ભીડ જોઈ નહિ. સૌને ત્યાં સાઈ સાઈ ને મોજશોખની વસ્તુઓ જોઈ; પણ કોઈને ત્યાં આંધળાં, લૂલાં, કાણુાં, કુખડાં, કોઢિયાં ને ભૂખ્યાંઓની ભીડ જોઈ નહિ. કોઈને ત્યાં ગરીબ યાત્રાળુઓને રોટલાનો કટકો અપાતો જોયો નહિ, કોઈને ત્યાં ખિમારોની સારવાર થતી જોઈ નહિ, કોઈને ત્યાં રોજ દશવીશ આવતા જતા લકતોની મંડળી જોઈ નહિ, કોઈને ત્યાં રોજ રોજ હરિકથા થતી જોઈ નહિ, કોઈને ત્યાં નિરાધારોને માટે બે ઘડી બેસવાની જગ્યા જોઈ

નહિ, કોઈને ત્યાં લિખારીઓને માટે ખીચડાંના ચરુ ચઢેલા બેયા નહિ, કોઈને ત્યાં તરસ્યાઓને પાણી મળે એવું દીકું નહિ, કોઈને ત્યાં દુઃખીઓને દિલાસાના બે શબ્દો મળે એવું પણ દીકું નહિ, કોઈને ત્યાં ગરીબોને માત્ર આવકાર મળે એટલું પણ દીકું નહિ, કોઈને ત્યાં નાગાંઓને વસ્ત્ર મળે એવું પણ દીકું નહિ અને કોઈને ત્યાં દુઃખીઓના બળર પૂછાય તેવું પણ દીકું નહિ. એ બધું તો માત્ર ભક્તોને ઘેરજ અમે જોયું. લિખ માગી માગીને સદા-ત્રત ચલાવવાં અને સતોની તથા દુઃખીઓની સેવા કરવી એ તો માખાપ તમારે ઘેરજ જોયું. તમે શામાટે સુખી છો, તેનું કારણ હવે હું સમજ્યો. એનું કારણ એજ કે, તમારે ત્યાં આવીને ગરીબો પોતાનું દુઃખ ભૂલી જાય છે અને તમારે ત્યાં ભૂખ્યા અતિથિઓનું આદરસન્માન થાય છે; માટે એ સેવાને લીધે, એ પુન્યને લીધે તમારે ત્યાં સદાય આનંદ રહે છે.

અહા ! પ્રભુને ખાતર પ્રભુનાં બાળકોની સેવાનું કળ કેટલું બધું મોટું છે, એ જુઓ તો ખરા ? જેને ઘેર ચાર ચાર ઘોડાની ચોકડીઓ હોય તેઓના હૃદયમાં હોળીઓ બગતી હોય તથા કંઈક જાતની કાણો મંડાણી હોય; અને જે ગરીબ ભક્તો દુઃખીઓની સેવા કરવા સાડ્ લિખ માગતા હોય તેઓને ત્યાં સતોની મંડળીઓ પ્રભુના નામનો જયજયકાર બોલાવતી હોય એ શું ખુબીની વાત નથી ? હવે તમે કહો કે કોણ મોટા ? ભક્ત કે શ્રીમંત ? અમને તો દાસભાવવાળા અને સેવાધર્મવાળા ભક્તો મોટા લાગે છે; માટે કરુણાના ભંડાર, નોધારાના આધાર, દેવોના દેવ, પરમ મંગળસ્વરૂપ આદિનાથ પૂર્ણ પુરુષોત્તમ સર્વેશ્વર શ્રીહરિને પ્રાર્થના કરીએ છીએ કે, હે પ્રભુ ! તારી સેવા કરી શકીએ તેવા અમોને ભક્ત બનાવ, ભક્ત બનાવ.

૧૪૭-ભગવત્કથામાંથી શું સાર લેવો તે વિષે.

મુંબઈમાં એક ઠેકાણે રામાયણની કથા વંચાતી હતી, ત્યાં ધણીએ હિંદુસ્તાની ભૈયા લોકો સાંભળવા આવતા હતા. એક દિવસે તેમાં હનુમાનજીનાં પરાક્રમની વાત આવી. વાત ઉપરથી જાત નીકળતાં કોઈએ કહ્યું કે, ગરુડજીએ હનુમાનને જીતી લીધા

હતા. ત્યારે બીજાએ પૂછ્યું કે, એ કયે ઠેકાણે ? પેલાએ કહ્યું કે, વિંધ્યાચળ ઉપર. ત્યારે બીજાએ કહ્યું કે, નહિ દ્રોણગિરિ ઉપર. ત્યારે ત્રીજાએ કહ્યું કે, પંપા સરોવર પાસે. ત્યારે ચોથાએ કહ્યું કે, અંતરિક્ષમાં હનુમાનજીને ગરુડજી મળ્યા હતા. આવી રીતે વાત ચાલતાં પહેલો ને બીજો માણસ લડી પડ્યા. બીજાએ કહ્યું કે, તેરા ગુરુજીડાં; વિંધ્યાચળપર ગરુડજી હનુમાજીકુ કળી નહિ મિલા હે. ત્યારે પહેલાએ કહ્યું કે, મૂર્ખ છે; તને લણતાં કયાં આવડે છે. આપ-દાદે કદિ રામાયણ જોઈ છે ? આમ કરતે કરતે વાત વધી પડી તેથી ગાળાગાળી ઉપર આવી ગયા અને અતે મારામારીની તૈયારી થવા લાગી. બંને બાજુ તરફથી કેટલાક જણા લડવાને તૈયાર થયા અને લાકડીઓ ઉડવાની ઘડીઓ જવા લાગી. એટલામાં કોઈ એક સમજુ માણસ તેઓ વચ્ચેથી નીકળી આવ્યો. તેણે કહ્યું કે, ફેગટની લડાઈ ન કરો. નાહક બળે ચચ્યાર મહિના જેલમાં ચાલ્યા જશે ને મરૂતના માર ખાશે એમાં હાથમાં શું આવશે ? હનુમાનજી ને ગરુડજી દ્રોણાચળ ઉપર મળ્યા હોય તો ભલે ને વિંધ્યાચળ ઉપર મળ્યા હોય તો પણ ભલે. એમાં આપણ-ને અડચણ શું ? કોઈ પુસ્તકમાં એમ પણ લખ્યું હોય ને કોઈ પુસ્તકમાં એમ પણ લખ્યું હોય, તેમાં આપણે શામાટે લડવું જોઈએ ? આપણે કાંઈ ચોડુંજ જોવા ગયા છીએ ? ત્યારે પેલા માણસે કહ્યું કે, એમ કેમ થાય ? આજ દિવસ સુધી અમે રામાયણ વાંચી તે શું ધૂળ ઘાલી છે ? જો વિંધ્યાચળ ઉપર હનુમાનજીને ગરુડજી ન મળ્યા હોય તો કાંડાં કલમ કરી નાખું; એ ઉપર તો જે કહો તે શરત લગાવું. ત્યારે બીજાએ કહ્યું કે, લારામાં માલ કયાં છે ? આવી જ સામે, દશ દશ રૂપિયાની શરત. અતે બંને વચ્ચે શરત નક્કી થઈ અને એમ ઠરાવ્યું કે પંડિત રામદાસ સ્વામી કહે તે બંને જણાએ કબૂલ કરવું. તેથી બીજે દિવસે તેઓ મહાલક્ષ્મીના મંદિર પાસે રામદાસ સ્વામી પાસે ગયા ને બધી વાત કહી બતાવી. ત્યારે તે સ્વામીએ કહ્યું કે, હનુ-માનજી ને ગરુડજી દ્રોણાચળ ઉપર પણ મળ્યા હતા અને વિંધ્યા-ચળ ઉપર પણ મળ્યા હતા; કારણ કે એ બંને મહા સમર્થ છે, એટલુંજ નહિ પણ શ્રી ભગવાનના કામે વારંવાર તેઓને જવું પડે છે, એટલે એ તો ઘણે ઠેકાણે. સામસામા મળી જાય, એમાં શરત

લગાડવા જેવું અને મારામારી કરવા જેવું શું છે ? અરે ભાઈઓ ! જરાક તો ખુદ્દિ ઠેકાણે રાખો. ધર્મની કથા સાંભળવા જવું ને ભગવાનના ગુણગાન સાંભળવા જવું ત્યાં પણ આવી લડાઈ કે ? ધન્ય છે તમારા કથા કરનારને અને ધન્ય છે તમને સાંભળનારાઓને ! લાકડીઓ ઉડાડવા માટે કથા સાંભળવા જવું એ પણ કાંઈ જેવી તેવી ખુબી છે ? અરે ભારત ! તારી આવી દુર્દશા તે ક્યાંસુધી રહેશે ? ભાઈઓ ! આવી બહારની વાતોમાં રહી જવું એ કાંઈ હરિજનોનું કામ નથી. અસલનાં ઠેકાણાં નક્કી કરવાં અને એક બીજાં પુસ્તકો વચ્ચેના હેરફેર શોધી કાઢવા એ આપણું કામ નથી. એ તો જૂના ઇતિહાસની શોધખોળ કરનારા પંડિતોનું કામ છે. આપણે તો હરિકથામાંથી ને ધર્મશાસ્ત્રોમાંથી જેમ અને તેમ આપણા અંતરમાં ભગવદ્વાવેશ ભરાય એવી બાબતો પકડી લેવી જોઈએ. એમાંથી આપણે તો એજ શીખવું જોઈએ કે, આપણા આત્માના કલ્યાણ માટે આપણા ભટકતા મનને કેમ વશ રાખવું ? અને આપણા દેશને તથા આપણાં ભાઈબહેનોને પ્રભુને અર્થે કેમ મદદ કરવી ? એજ આપણે શીખવું જોઈએ. દુકામાં એટલુંજ કે, ભગવાનના ગુણ સાંભળી આપણા અંતરનો પ્રભુપ્રેમ વધે, આપણા ધર્મના નિયમો આપણે સમજીએ અને મહાત્માઓના દૃષ્ટાંતથી પ્રભુના હુકમો પાળવાનું આપણામાં વધારે બળ આવે તે સારૂ આપણે શાસ્ત્રની વાતો સાંભળવી જોઈએ, તોજ સાર્થકતા થઈ શકે. ખાલી મોઢાની વાતો કરવાથી, ફાગટના વાદવિવાદ કરવાથી કે અક્ષલની ઉજેણીમાં પડ્યા રહેવાથી કાંઈ શુકરવાર થાય નહિ; માટે આપણા ભગવદ્વાવેશ વધારવા સારૂ હરિકથા સાંભળો.

૧૪૮-પ્રભુથી ઉલટા ચાલીને ધર્મ કરવો તે પાપ છે.

એક શુરુએ પોતાના શિષ્યને સવાલ પૂછ્યો કે, બેટા ! ધાર કે આખી દુનિયા રૂબી જતી હોય અને તું એક ઉંચી ટેકરી ઉપર બેઠો હોય, એ વખતે તને પ્રભુનો એવો હુકમ હોય કે, જો તું આ દોરી ખેંચીશ તો આખી દુનિયાને મરતી બચાવી શકીશ; પણ મારો હુકમ એ છે કે તારે તેઓને બચાવવા નહિ. એ પછી દુનિયા રૂબવા લાગે, લોકો હાથવોય કરવા લાગે, કાલાવાલા કરી તારી દયા માગવા લાગે અને તને તો માત્ર જરાક દોરી ખેંચવાનીજ વાર હોય, તો તું શું કરે ? દુનિયાને બચાવી લેવાનું પુણ્યનું કામ

કરે કે પ્રભુના હુકમ પ્રમાણે દુનિયાને ડૂબવા દે ? ત્યારે શિષ્યે કહ્યું કે, મહારાજ ! જો એવી ઢોરી મારા હાથમાં હોય તો હું જરૂર દુનિયાને બચાવી લઉં. આખી દુનિયા જો બચી જતી હોય તો પ્રભુનો એક હુકમ ન માન્યો એ શું બિસાતમાં છે ? ત્યારે ગુરુએ કહ્યું કે, બેટા ! તું હજી કાચો છે, તું ધર્મનું તત્ત્વ સમજતો નથી. તું સર્વશક્તિમાન ઈશ્વરની મોટાઈ હજી બરાબર જાણતો નથી, માટે તને પરમાર્થ મોટો લાગે છે અને પ્રભુની ઈચ્છા નાની લાગે છે; પણ બેટા તું વિચાર કર, કે આ દુનિયા જેવાં તો અનંત પ્રજ્ઞાંડોના તે બનાવનાર છે. આપણી આ દુનિયા એ તેને મન તો મહાસાગરના એક ટીપા બરોબર પણ નથી, એટલુંજ નહિ પણ દુનિયાને ડૂબાવી દેવામાં તેનો શું ઉત્તમ હેતુ હશે એ પણ આપણે ક્યાં સમજીએ છીએ ? જ્યારે આપણે ખરેખરી રીતે કાંઈજ જાણતા નથી, જ્યારે આપણાં મોટાં મોટાં કામો પણ તે અનંત પ્રજ્ઞાંડના નાથની આગળ કાંઈ બિસાતમાં નથી અને જ્યારે તે સર્વશક્તિમાન પરમ કૃપાળુ પ્રભુની ઈચ્છાવિરુદ્ધ કાંઈ થઈ શકતુંજ નથી, ત્યારે તેની ઈચ્છાને છોડી-તેના હુકમને છોડી મોટાં કામોના લોભમાં શા માટે ફસાય છે ? બેટા ! આજથી યાદ રાખજે કે પ્રભુની ઈચ્છા વિરુદ્ધ થઈને પુણ્ય કરવું એ પણ પાપ છે. માત્ર લગવદ્દ ઈચ્છાજ મોટી વાત છે; માટે કાંઈ સાફ કરવા માટે પણ પ્રભુના હુકમો ન તોડો, કારણ કે પ્રભુના હુકમો પાળવા કરતાં વધારે સાફ કામ આ દુનિયામાં બીજું કાંઈ છેજ નહિ, એવો આજથી ઠરાવ કરો.

૧૪૯-સર્વ ધર્મ કપૂલ કરે છે કે, પ્રભુની ઈચ્છાને આધીન થવું જોઈએ અને પ્રભુના હુકમો પાળવા જોઈએ.

આખી દુનિયાના તમામ ધર્મોનાં શાસ્ત્રો બીજી બાજતોમાં ગમે એટલાં જૂઠાં હોય પણ લગવદ્દ ઈચ્છાને આધીન થઈ પ્રભુના હુકમો પાળવાની બાબતમાં સર્વે એકમત છે; અને સર્વે ધર્મોનાં શાસ્ત્રો જૂઠી જૂઠી રીતે એકની એકજ જૂનામાં જૂની ને નવામાં નવી, સારામાં સારી ને સહેલામાં સહેલી, એની એજ વાત વારં-વાર કહે છે કે, પ્રભુની ઈચ્છાને આધીન થાઓ અને મહાન પ્રભુના પવિત્ર હુકમો પાળો. માણસો પણ એ વાત કપૂલ કરે છે; પણ ઈશ્વરની ઈચ્છા શું છે ? અને ઈશ્વરની ઈચ્છાને આધીન થવું

એટલે શું કરવું ? તે સમજી શકતાં નથી તથા સમજતાં છતાંપણ ભગવદ્‌આશરાના બળવિના, અંતરની શુદ્ધતાવિના સમજેલું પાળી શકતાં નથી. મહાત્માઓ કહે છે કે, મન, વચન અને કર્મથી પવિત્ર રહેવું એ પ્રભુનો હુકમ છે ને તનમનધનથી પ્રભુમય થતું જવું એ ઇશ્વરની ઇચ્છા છે. હરિજનોને પ્રભુની ઇચ્છા સમજવામાં કાંઈ મુશ્કેલી નથી; કારણ કે પ્રભુની ઇચ્છા બહુ સુદૃઢી છે. પ્રભુની ઇચ્છા એટલી બધી મોટી છે કે, તે કોઈથી પણ છુપી રહી શકેજ નહિ. હરિજનોના હૃદયમાં તો તે કોતરાઈ ગયેલીજ હોય છે. ભક્તો કહે છે કે હમેશાં દીનતાપૂર્વક પ્રેમ આણીને પ્રભુની પ્રાર્થના કરવી. આપણા અંતરના દોષો કપૂલ કરીને તે સર્વશક્તિમાન પ્રભુની માણી માગવી, હરિજનો ઉપર પ્રેમ રાખવો, દુનિયામાં ધર્મ વધે તેમ કરવું, કાલ સવારે મરી જવું છે માટે કાંઈક ભલાઈ કરી લઈએ તો સાડું એવા વિચારો રાખવા, યથાશક્તિ આપણાં ભાઈબહેનોને મદદ કરવી, સત્સંગમાં પ્રેમ રાખવો, વિકારો ઓછા થાય તેમ કરવું, ભગવદ્‌આશરાનું બળ રાખવું, નીતિ સાચવવી અને પ્રભુ જે સ્થિતિમાં રાખે તે સ્થિતિમાં આનંદથી રહી વખત વખતના ધર્મબળવવા એ પ્રભુનો હુકમ છે, એ પ્રભુની ઇચ્છા છે ને એમાંજ આપણું કલ્યાણ છે. એ સિવાયનાં બીજાં કાંઈ લક્ષમાં અમે સમજતા નથી; માટે તમારે પણ જો અમારા જેવું થવું હોય તો એ પ્રમાણે કરો.

૧૫૦-ધર્મ પાળ્યા વિના ધર્મનું નામ લેવાથી માત્ર કાંઈ કલ્યાણ થાય નહિ.

ધર્મ શબ્દનો ટુંકો અર્થ એટલોજ કે ધારણ કરવું, તેનું નામ ધર્મ; પણ ધારણ કરવાનો અર્થ બહુ મોટો છે. ધારણ કરવું એટલે પ્રથમ સમજવું; કારણ કે સમજ્યા વિના કાંઈ પણ ચીજ ધારણ થઈ શકે નહિ. સમજ્યા પછી આપણી પુશીથી તેને કપૂલ કર્યા પછી તે પ્રમાણે વર્તવું અને એ પ્રમાણે વર્તીને તેને આપણું પોતાનું કરી લેવું તેનું નામ ધારણ કરવું છે. હવે જુઓ કે ધારણ કરવામાં મુખ્ય ચાર બાબત છે. પ્રથમ સમજવું એટલે કે જ્ઞાન મેળવવું; બીજું કપૂલ કરવું એટલે કે શ્રદ્ધાથી માનવું; ત્રીજું સમજ્યા પ્રમાણે ને માનવા પ્રમાણે પાળવું અને ચોથું એ ત્રણે

બાળતોને આપણી પોતાની કરી લેવી એટલે કે આપણે તદ્દપ બની જવું; તેનું નામ ધારણ કરવું છે. હવે ધર્મનો અર્થ સમજ્યા ? વેદમાં જે ત્રણ ભાગ છે; કર્મ, ઉપાસના ને જ્ઞાન, તેનું રહસ્ય સમજી સુકિત મેળવવી તેનું નામ ધર્મ છે. પ્રથમ ઇશ્વરના સ્વરૂપનું બની શકે એટલું જ્ઞાન મેળવવું, પછી શ્રદ્ધાથી પ્રેમ-પૂર્વક તેની ભક્ત કરવી અને છેવટે તેના હુકમો પાળી પ્રભુ જેવા થઈ પ્રભુની હજુરમાં—મોક્ષધામમાં પહોંચવું તેનું નામ ધર્મ છે; માત્ર ધર્મની વાતો કરવી તેનું નામ કાંઈ ધર્મ નથી. ઇશ્વરને ઝોળખવા માટે પવિત્ર શાસ્ત્રની ને મહાન ભકતોની વાતો કરવી એ તો માત્ર ધર્મનું પહેલું પગથિયું છે. પ્રભુ ઉપર વિશ્વાસ અને પ્રભુપ્રેમ કે જેને આપણે લકિત કહીએ છીએ તે ધર્મનું બીજું પગથિયું છે. સારા આચારવિચાર, બ્રાતૃભાવ અને ભગવદ્દયોગને આધીન થવું એટલે કે પ્રભુ જે સ્થિતિમાં રાખે તે પ્રમાણેની ફરજ બજાવવી ને તેમાં આનંદથી રહેવું એ કર્મકાંડ તે ધર્મનું ત્રીજું પગથિયું છે. એ ત્રણે બાળતો પાળીને જે તેનું તત્ત્વ લઈ શકે છે તે ભાગ્યશાળી મહાત્મા ઉપર કૃપા કરીને પ્રભુ તેને પોતા ના જેવા બનાવી પોતાની હજુરમાં મોક્ષધામમાં રાખે છે. એ ધર્મના ફળરૂપ ચોથું પગથિયું છે. આવી રીતે આત્મા પોતાની પૂર્ણ ઉન્નતિએ પહોંચે તેમ વર્તવું તેનું નામ ધર્મ છે. માત્ર વાતો કરવાનું નામ કાંઈ ધર્મ નથી. જેમકે રોટલા રોટલા બોલ્યા કરવાથી કાંઈ રોટલા ખાધા વિના પેટ ભરાય નહિ અને દવાનું નામ લેવાથી કાંઈ દવા પીધા વિના રોગ મટે નહિ તેમજ ધર્મની વાતો કર્યા કરવાથી ધર્મ પાળ્યા વિના કાંઈ આત્માનું કલ્યાણ થાય નહિ અને પ્રભુ પ્રસન્ન થાય નહિ; માટે બહારની ઉપલક્ષ્ય બુખીયુખી વાતોમાંજ નહિ પડયા રહેતાં મન, વચન ને કર્મથી કાંઈક પણ જેટલો બની શકે તેટલો ધર્મ પગાય તેમ કરો.

૧૫૧—એક ગરાસીઆએ કોઈ એક ગરીબ રાંડીરાંડ બાઈનું ખેતર જીલમથી લઈ લીધું તે વિષે

એક લોભી સ્વભાવનો ગરાસીઓ હતો. તેણે એક ગરીબ રાંડીરાંડ બાઈનું ખેતર જીલમથી પડાવી લીધું. એ બાઈની તરફથી કોઈ બોલવાવાળું નહોતું; કારણ કે ગરીબ માણસ સાદું

દરબારની સાથે કોણ વેર બાંધે ? દરબાર અને કારભારીઓ બાણતા કે ગામડાંઓમાં તો એમ મારસલ્લાજ ચાલે. અહિં આપણુ ને કોણ પૂછે એમ છે ? ગામડીઆઓ કયાં કાયદામાં સમજે છે ? આપણું ખીસ્સું ભરાય તે આપણે કાયદો; એવું સમજીને તે ગરાસીઆએ એ નિરાધાર બાઈનું ખેતર પડાવી લીધું. બાઈએ બહુ કાલાવાલા કર્યા અને તે ઘણું એ રોષ પણ તે સ્વાર્થી ગરાસીઓ કાંઈ સમજ્યો નહિ. અંતે તે બાઈએ એક યુક્તિ કરી.

તેણે એ ગરાસીઆને કહ્યું કે, જે થયું તે થયું. તમારી એમ મરજી થઈ તો એમ. તમે ગામના ઘણી છો. તમારી સાથે લડીને કાંઈ હું પહોંચી શકું તેમ છું ? એ ખેતર ઉપર મારા ગુજરાનનો આધાર છે તે સારું હું કરગરું છું. હવે હું માફ માગીલીખીને જેમ તેમ ચલાવીશ; પણ મારી એક ચરજ સાંભળવાની હયા કરો.

ગરાસીઆએ કરડાકીથી કહ્યું કે, શું છે ? ખેતર પાછું લેવાની વાત ન કરતી; બીજું જે કાંઈ કહેવું હોય તે કહે.

ત્યારે તે બાઈએ કહ્યું કે, ખેતર મારે નથી જોઈતું. બલે તે તમે રાખીને ખુશી થાઓ; પણ એ મારા ખેતરમાંથી એક ટોપલો ભરીને માટી મને લેવા દો, એટલે મારા જીવને સંતોષ થાય કે આ મારા ખેતરની માટી છે.

તે ગરાસીઆએ જાણ્યું કે, આખું ખેતર આપણને મફતનું પચી જાય છે, ત્યારે તે ટોપલો માટી લે તો તેમાં આપણું શું જાય છે ? એમ સમજીને તેણે હા પાડી; તેથી તે બાઈએ છલોછલ માટીનો ટોપલો ભર્યો અને તે ગરાસીઆને કહ્યું કે, આ ટોપલો મને જરા ઉંચકવા લાગો. ત્યારે તે ગરાસીઆએ કહ્યું કે, એટલો બધો ભાર મારાથી ન ઉપડે. એ સાંભળીને તે ગરીબ બાઈએ બળતા હૃદયથી કહ્યું કે આ એક ટોપલી માટીનો ભાર તમારાથી નથી ઉપડતો ત્યારે અધર્મથી લીધેલા આ ખેતરના પાપનો બોજો તમારાથી કેમ ઉપડશે ?

વખતસરનો આ બરાબર ફટકો જોઈ ને તે ગરાસીઆની આંખો ઉધડી ગઈ. તેની ખુદ્ધિ ઠેકાણે આવી. તેને લાગ્યું કે, આપણે તે કેટલાક ભવ જીવનું છે કે આવાં પાપ કરીએ ? એમ વિચારી તેણે તે બલી બાઈને તેનું ખેતર પાછું સોંપી દીધું.

બાઈઓ ! આપણાથી પણ જો કાંઈ આવા નાનામોટા અધર્મ થઈ જતા હોય તો હવે ચેતવાની બહુ જરૂર છે; કારણ કે લોભી,

સ્વાર્થી ને અભિમાની ગરાસીઓ આ એકજ ફટકાથી ચેતી ગયો. ત્યારે આપણે હાથ તો આવા સાડી પાંચસો ફટકાવાળાં “સ્વર્ગ-નું વિમાન” ને “સ્વર્ગની કુચી” આવી ગયાં છે અને તેમ છતાં પણ જો નહિ ચેતીએ તો એ ભૂલ કાંઈ જેવી તેવી નથી; ને એની શિક્ષા પણ કાંઈ જેવી તેવી નહિ હોય. માટે ભગવદ્‌આશરાનું બળ રાખીને મહામંગળકારી દયાળુ પ્રભુ પાસે માગો કે, હે પ્રભુ ! આવાં પાપોથી બચવા સારૂં અમેને સદ્‌યુદ્ધિ આપો, અમેને ધર્મનું બળ આપો.

૧૫૨-લોભ મુવા પછી પણ દુઃખ દે છે.

એક પૈસાવાળો માણસ હતો. તે લોભીઓ હતો. આખી જી-દગી તેણે ધનની હાયવોયમાંજ કહાડી હતી; પણ એક દોઢિયું પણ ધર્મના કામમાં ખર્ચી શકતો નહોતો. એ પછી તે પાકી ઉંમરનો થયો. ને મરવા પડ્યો; પણ કાંઈ દાનધર્મ કરે નહિ ને પથારીમાં પડ્યો પડ્યો રીખાયા કરે. તેની બાયડી બહુ સમજી ને બહુ માણસ હતી. તેણે કહ્યું કે હાથે તે સાથે. માટે હવે તો કાંઈક કરી દ્યો. પ્રભુએ ઘણુંએ આપ્યું છે ને આખી જી-દગી હાય વોય કરી છે; માટે હવે તો કાંઈક હાથ ઠારો; પણ એ વાત પેલા ભાઈસાહેબને ગળે ઉતરે નહિ. બાઈડીએ કહ્યું કે, બીજું તો રહ્યું પણ એક ગાયનું દાન તો કરો. ત્યારે તે લોભીઆએ કહ્યું કે:- “એસ એસ રાંડ ! તું તો મૂખી છે. પૈસા કેમ મેળવાય છે, એ ખબર છે? આખો દિવસ આપો, આપો, એજ વાત લઈને બેઠી છે, બીજે કાંઈ ધંધો છે કે નહિ ? આપે તે શેનું ? કાંઈ કેઈના બાપનું કર-જ બરજ છે કે શું ? તું તો બાણે નવલખી નાગરદાસની દીકરી ! ગાય આપો ને ધૂળ આપો ને રાખ આપો, એમ બોલી નાખતાં કાંઈ વાર લાગે છે ? પણ ગાયના રૂપિયા કેટલા થાય એ કાંઈ ખ-બર છે ? હું એક દમડી પણ ખચું એવો છું કે ? ભલે નરકમાં બહુ એમાં તારા બાપનું શું ગયું ? ખબરદાર હવેથી કાંઈ આપવા બાપવાનું કહેતી નહિ; નહિ તો તારે મારે કજીયો થઇ પડશે; ને હું છું માંદો માણસ એટલે મારો મીઠજ કાળુમાં નહિ રહે.”

બાઈડીએ વિચાર્યું કે આ લોભી કાંઈ સમજાવ્યા સમજે તેમ નથી અને બચું-ભાઈયું ઘર છતાં ખાલી હાથે ચાલ્યા બીજા એ પણ ઠીક નહિ. મરવી વખતે પોતાના હાથે કરીને કાંઈક કરી

જાય તો સારું; પણ સીંચી રીતે તે માને તેમ નથી; માટે હવે તો કાંઈક યુક્તિ કરવી જોઈએ. એમ વિચારીને તે બાઈએ એક માટીની ગાય બનાવી અને તેમાં સોનાની સાંકળી મૂકી. પછી એક બે દહાડા રહીને જ્યારે મંદવાડ વધ્યો ત્યારે બાઈએ પાછું કહ્યું કે હવે મારી વાત સાંભળશે ? ત્યારે તેણે હાંફતે હાંફતે કહ્યું કે આપવા લેવાની વાત નહિ કરતી. બીજું જે કહેવું હોય તે કહે. બાયડીએ કહ્યું કે, આ વ્યાસ આવ્યા છે, તે કહે છે કે શાસ્ત્રમાં એમ કહ્યું છે કે જો સાચી ગાય ન અપાય તો માટીની ગાય બનાવીને આપી હોય તો પણ ચાલે. પ્રભુ એવા દયાળુ છે કે કોઈની શક્તિ ન હોય તો એથી પણ માની લે. હવે એમાં તો કાંઈ ખરચની વાત નથી ? આ માટીની ગાય આપશે ? ત્યારે તે લોભીઆએ કહ્યું કે, એમાં શું ? એવી તો તું કહે તો એકને બદલે બે ગાય આપું. દોઢિયું ખરચવું ન પડે એવી વાત તું જે કહે તે કરવાને તયારૂ છું. મારી પાસે આપવા લેવાની વાત ન કરવી. એ પછી સંકલ્પ કરાવીને ગોરને તે માટીની ગાય આપી. ગોરે કહ્યું કે, આ ગોદાનની સાથે કાંઈ દક્ષિણા આપવી જોઈએ. ત્યારે લોભીઆએ કહ્યું કે, “દક્ષિણા બક્ષિણા કાંઈ મળશે નહિ. જો દક્ષિણા વિના ન ચાલે તેમ હોય તો ગાયને પાછી મૂકી દો. મારે ગાય નથી આપવી. બધા આવા લોભીઆઓજ મને ક્યાંથી મળે છે ? જે હોય તે બસ લાવો લાવો, બીજી વાતજ નહિ ! જાણે બાપનોજ માલ હોયની !” એમ બોલતો બોલતો હાંફવા લાગ્યો.

એ પછી થોડા વખતમાં એ લોભીઆ મરી ગયો અને જ્યારે તે વૈતરણી નદીને કિનારે પહોંચ્યો ત્યારે તે માટીની ગાય ત્યાં હાજર થઈ. એ ગાયનું પૂંછડું પકડીને તે વૈતરણી તરવા લાગ્યો; પણ ગાય માટીની હોવાથી માટી ધોવાઈ જવા લાગી. માટી ધોવા-તે ધોવાતે થોડા વખતમાં તેની અંદરની સોનાની સાંકળી દેખાઈ ગઈ. એ જોઈને તે લોભીઆ હાય હાય કહીને પોતાની છાતી ફૂટવા લાગ્યો અને બોલી ઉઠ્યો કે અરરરર ! રાંડે ગજબ કર્યો. સોનાની સાંકળી આપી દીધી ! જેવો હાય હાય કહીને છાતી ફૂટવા ગયો કે હાથમાંથી પૂંછડું મૂકાઈ ગયું; તેથી તે લોભીઆ વૈતરણીની અધવચ્ચમાં ગોથાં ખાવા લાગ્યો ને અંતે ફળી ગયો. પૌરાણિક રીત સુજબની આ વાતનો સાર એ છે કે મરતાં સુધી પણ લોભજઈ શકતો નથી અને મર્યા પછી મનમાં તેના જે સં-

સ્કાર બેસી ગયા હોય તે ખસતા નથી; માટે એવા ખૂરા લોભથી ચેતતા રહેવાની બહુ જરૂર છે. બીજા કેટલાક દુર્ગુણો અવસ્થા પ્રમાણે, આનુષાનુના સંજોગો પ્રમાણે અને જ્ઞાનભક્તિ પ્રમાણે મોડાવહેલા જાય છે; પણ લોભ તો એવો ખરાબ છે કે તે છેવટ સુધી પણ જતો નથી. માટે બાઈઓ ! એવા ગેરવ્યાજબી લોભમાં ફસાઈ જઈને અધર્મ ન થઈ જાય અને કાંઈ પણ ભેટસોગાત લીધા વના ખાલી હાથે હરિની હનુરમાં ન જવું પડે એ સંભાળજો.

૫૬.

ચેત ! પ્રાણીઆ નરકની વાટે જાવું (ટેક)
 નરકની વાટે જાવું, ઘણું રહેશે તારે પસ્તાવું રે—ચેત !
 રૂડી દેહ મનુષ્યની તું પામ્યો, ખુબ પૈસેટકેથી જામ્યો;
 ઘડી સત્સંગમાં ન વિરામ્યો રે—ચેત !
 સંતસાધુને પ્રેમથી ન પોખ્યા, અન્નવસ્ત્ર આપી ન સંતોખ્યા;
 શેર લોટ ન કોઈના જોખ્યા રે—ચેત !
 શરમ મૂકી અધર્મમાં ચાલ્યો, શુદ્ધ વેદવિહિત ધર્મ ન ઝાલ્યો;
 અહોનિશ અહંકારમાં હાલ્યો રે—ચેત !
 જોષ સદ્ગુરુસંતનો ન લાગ્યો, મૂર્ખ માયાના મોહથી ન જાગ્યો;
 ધકકો ઓચિંતો કાળનો લાગ્યો રે—ચેત !
 હામ મનની તે રહી ગઈ મનમાં, કાળ આવી પુગ્યો જોખનમાં;
 સોડ તાણી સુતો જઈ વનમાં રે—ચેત !
 દ્રવ્યમાલ છોડી ગયો ખાલી, કામ નાવી તે ઠકરાઈ ઠાલી;
 જમ આગળ જુગતી ન ચાલી રે—ચેત !
 દારા, સુત, વિત્ત, કામ કોઈ નાવ્યાં, તને વળાવી સૌ ઘેર આવ્યાં;
 તારા નામનાં જમણુ મચાવ્યાં રે—ચેત !
 ધર્મરાય તને પૂછશે ત્યાંઈ, જન્મ ધારી કરી તેં શું કમાઈ;
 ત્યારે ઉત્તર આપીશ શું બાઈ રે ?—ચેત !
 નરકદુઃખ તે સહું નવ જાયે, મારે જમ તે માર ન ખમાયે;
 રામ રામ અતિવેદના થાયે રે—ચેત !
 બ્રહ્મરૂપ ભગવાનને ન જાણ્યા, પોતે બ્રહ્મનંદ ન માણ્યા;
 પૂર વહેતામાં જાય તે તણાણા રે—ચેત !

૧૫૩-મરતી વખત તો રામ રામને બદલે લામ લામ થઈ જાય છે માટે હમણાંથીજ ચેતો.

આપણા ઘણા ભાઈઓ એમ સમજે છે કે, પાકી અવસ્થા થશે ત્યારે નિરાંતે પ્રભુનું ભજન કરશું; પણ એવી રીતે ભગવદ્ ભજનને વાયદા ઉપર છોડવું એ કાંઈ સારી વાત નથી; કારણ કે પળનો ભરસો નથી ત્યારે પાકી અવસ્થાની વાત ક્યાં રહી ? બીજું ધારો કે કદિ પાકી અવસ્થા થાય, તોપણ નાનપણથી મનમાં ધર્મના સંસ્કાર બેસાડ્યા વિના અને જીવાનીમાં તેને આચરણમાં લાવ્યા વિના ઘડપણમાં કાંઈ ભજન થઈ શકે નહિ, માટે આપણે હમણાંથીજ ચેતવું જોઈએ. અમે જોયું છે કે, જેઓએ પ્રભુના ભજનને પાછળ રાખેલું છે તે તો રખડીજ પડ્યા છે અને ખાલી હાથેજ ચાલ્યા ગયા છે; કારણ કે જ્યારે શરીરમાં જોર હોય છે, મનમાં બળ હોય છે, હાથમાં પૈસાની છૂટ હોય છે, બાઈડીછોકરાં કદામાં હોય છે, ભાઈબંધ દોસ્તોમાં પૂજતો હોય છે અને આનુબાનુની સગવડતા હોય છે ત્યારે પણ જેણે પ્રભુમાં ધ્યાન ન રાખ્યું તે પાછલી દુઃખી અવસ્થામાં ભજન ક્યાંથી કરી શકશે ? પાછલી અવસ્થા કે જ્યારે આંખ, કાન વગેરે ઇન્દ્રિયો ખરાબર પોતાનું કામ કરી શકતી હોય નહિ, જ્યારે લાકડીના ટેકાવિના ચાલી શકાતું હોય નહિ, જ્યારે કુટુંબમાં વહુદીકરીના રંડાપાના જખમો હોય, જ્યારે નાણાંની ઉથલપાથલની અતિ-શય પીડાઓ મનમાં ભરાઈ ગઈ હોય, જ્યારે જીવાન છોકરાઓમાં ને વહુદીકરાઓમાં અળખામણા થઈ પડ્યા હોઈએ, જ્યારે પેટ ખોલીને વાત કરી શકીએ ને સલાહ મેળવી શકીએ તેવા દોસ્તો આપણી અગાઉ મોટે રસ્તે ચાલ્યા ગયા હોય, જ્યારે ‘સાહી તે બુદ્ધિ નાહી’ એમ થતું આવતું હોય, જ્યારે ઘરસંસારનો કારભાર બીજના હાથમાં સોંપાઈ ગયો હોય અને પોતાના હાથમાં તો માત્ર લાકડીજ રહી હોય અને જ્યારે બધી તરફથી જમાનો બદલાઈ ગયો હોય ત્યારે પછી ભજન ક્યાંથી થઈ શકશે ? એ વખતે તો ઢીલા પડી ગયેલા મનમાં હજારો જાતની હોળીઓજ સળગશે. એ વખતે કાંઈ રામનું નામ નહિ સૂઝે અને કદિ સારા સંસ્કારથી કાંઈ ધર્મની વાત કરવાનું મન થાય તો તે પાર ક્યાંથી પડે ? કારણ કે એ વખતે તો પોતે પરાધીન થઈ ગયા હોય છે. જેમકે

દાન દેવાનું મન થાય પણ પાસે દોઢિયાં હોય નહિ; ચાવી તો છોકરાઓ પાસે હોય. એકાદશી કરવાનું મન થાય પણ ભૂખ વેઠી શકાય નહિ ને કદિ ભૂખ પણ મરી ગઈ હોય તોપણ મન હાથ રહે નહિ, એટલે કાંઈકનું કાંઈક ખાઈ લેવાનું મન થઈ જાય. ઉત્સવસમયે દર્શન કરવા જવાનું મન થાય, પણ ટાંટીઆમાં ભેર હોય નહિ, તેથી લાચારીથી પથારીમાં પડ્યું રહેવું પડે અને વખતે માળા ફેરવવાનું પણ મન થાય, પણ ઉધરસનો ઠોંસો શરીરને એવું એવડું વાળી દે કે બિચારી માળા તો ક્યાંની ક્યાંય રહી જાય. એ વખતે દવાની બાટલીની કાળજી રાખે કે પ્રભુની ? બાઈઓ ! પાછલી અવસ્થા તો આવી છે—એ કરતાં પણ વધારે ખરાબ છે; માટે જો કાઢ્યા હો તો પ્રભુભજનને પાછળ રાખશો નહિ; કારણ કે જ્યારે પાકી અવસ્થાએ માણસ મરવા પડે, ત્યારે ઉપડે તથા છેલ્લા જેશ્રીકૃષ્ણ થવા લાગે અને જોય માડી રે! કહીને લાંબા લાંબા ત્યાગ જેવાવા લાગે ત્યારે પાસે જેઠેલાં કહે કે, કાકા રામ રામ કહો; ત્યારે કાકા કહે છે કે, લામ લામ ! બીજે કહે કે, બાપા રામ રામ કહો; ત્યારે બાપા કહે કે, લામ લામ. એ સાંભળી વેઢે કહ્યું કે, હવે જીભ અટકવા માંડી છે તેથી રામને બદલે લામ કહી દેવાય છે. એ સાંભળીને ત્યાં જેઠેલા એક પાડોશી બાકતે કહ્યું કે, ના ના, કાકાની જીભ કાંઈ અટકતી નથી. એ તો સાચું કહે છે. તમે બધા ઘણા કહો છો કે કાકા રામ રામ બોલો; પણ કાકાથી રામ કેમ બોલાય ? આખી જીંદગીમાં બોલાઈ નહિ તે હવે ક્યાંથી બોલાય ! જુઓને કહે છે તે સાંભળતા નથી ? તમે કહો છો કે રામ રામ, ત્યારે તે કહે છે કે લામ લામ; એટલે કે હવે રામનું નામ તો લાંબે લાંબે—ફર ફર—છેડું છેડું રહી ગયું. હવે એ નામ ક્યાંથી લેવાય ? એવાં નસીબ ક્યાંથી કે મરતી વખત બધી હાથવોય છોડી દઈને પ્રભુનું નામ લેવાય ? બાઈ ! એ તો જેણે આખી જીંદગી ભગવદ્ભજનમાં ને જગતની સેવામાં ગાળી હોય તેનાથી અંતકાળે પ્રભુનાં નામ લેવાય, તેનાં મોત સુધરે અને તેના ઉદ્ધાર થાય. પરણે નામ લેવરાવીએ તેમાં કાંઈ વળે ? એમાં તો પછી રામ રામને બદલે લામ લામજ થઈ જાય; માટે જો હરિજનો ! હમણાંથીજ ચેતો અને આ સોના જેવી તક પ્રભુ-ભજનવિના શુભાવી નાખો માં, શુભાવી નાખો માં.

૧૫૪-લગવાન જે કરે છે તે લલુજ કરે છે, એવો વિશ્વાસ રાખતાં શીખો.

એક ગરીબ માણસ હતો. તે મજૂરી કરીને માંડમાંડ પોતાનો ગુજારો કરતો હતો. એક વખત ચાર દહાડા સુધી તેને કાંઈ કામ મળ્યું નહિ, તેથી તે બહુ હેરાન થવા લાગ્યો; કારણકે તેને ઘર તો “આટા તોલ, ઠીકરી જલતી હે” એવો મામલો હતો. કમાઈ આવે તો ખાધ એમ હતું. એક દિવસનું પણ કાંઈ ઘરમાં નહોતું, તેથી કામ નહિ મળવાથી તે બહુ મુંઝતો હતો. કમાણી હોય કે ન હોય પણ કાંઈ ભૂખ લાગ્યા વિના રહે છે? એ તો એનો વખત થયો કે પેટ પાછું ખાલીને ખાલીજ અને તેમાં પણ ગરીબોને તો ખાસ વધારે ભૂખ લાગે છે; કારણકે તેનું મન આખો વખત ખાવાના વિચારમાંજ રહે છે; એટલુંજ નહિ પણ તેઓને વધારે મહેનત કરવી પડે છે, એટલે વધારે ભૂખ લાગે છે અને ભૂખના પ્રમાણમાં તેઓને સારો ખોરાક મળતો નથી, તેથી તેઓને તૃપ્તિ થતી નથી. એટલે તેઓ જ્યારે જોઈએ ત્યારે ભૂખારવાજ દેખાય છે. આવાં માણસોને જ્યારે કામ ન મળે ત્યારે તેઓ કેવી મુશ્કેલીમાં આવી પડે છે, એ વિચારવું કાંઈ મુશ્કેલ નથી. આ દુનિયાના બહુ મોટા મોટા ખાડા પૂરાય છે, લાખો રૂપિયાના ખાડા પૂરાય છે અને વખતે થોડોક સમુદ્ર પણ પૂરાય છે; પણ પેટનો પાશરનો ખાડો કોઈથી પૂરાતો નથી. મુંબઈમાં સરકારે દરિયો પૂર્યો એ સૌ કોઈ જાણે છે; પણ છપ્પનીઆમાં રખડતાં ગરીબ બિચારાં દુકાળીઆંના પેટનો ખાડો કોઈ પૂરી શક્યું નહોતું. આમ છે માટેજ આપણા પવિત્ર શાસ્ત્રમાં અન્નદાનની કિંમત બહુ મોટી માનેલી છે અને તે કરતાં પણ ગરીબોને રોજ અપાવવાનું પુન્ય બહુ મોટું છે. ધૂરોપના લોકોના આચારવિચાર ભલે આપણને નહિ ગમે તેવા છે અને તેઓનું ખાવુંપીવું ખરાબર નથી; તોપણ તેઓ પોતાનાં ભાઈબહેનોને રોજ આપવાના કામમાં આપણા કરતાં સેંકડોગણાં સરસ છે. તેઓની જાતવાળો કોઈ પણ માણસ ધ ધોરોજગારવિના રખડતો ન હોવો જોઈએ, એ તેઓનો સિદ્ધાંત છે. એઓની આગળ એ ખાખતમાં આપણે ઉતરતા છીએ. આપણે ભલે ગમે એટલા દયાળુ છીએ, ગમે એટલા ઉંચા છીએ અને ગમે એટલા સારા ધર્મવાળા છીએ, પણ જ્યાંસુધી આપણાં ભાઈબહેનોનું આપણા

પેટમાં બળે નહિ અને જ્યાંસુધી આપણી શક્તિ પ્રમાણે તેઓને ધંધેરોજગારે લગાડીએ નાહ ત્યાંસુધી આપણે પ્રભુની નજરમાં કાંઈ ઉંચા નથી. ભલે આપણે આપણા મનમાં ગમે તેવા મોતીના ચોક પૂર્યા કરીએ, પણ જ્યાંસુધી આપણે નિરાધારોને આશરો ન આપીએ ત્યાંસુધી આપણું એ ઉચ્ચપણું કાંઈ પ્રભુના દરબારમાં કામ આવે તેમ નથી; માટે આપણે આપણાં કલ્યાણ સારૂ, આપણાં ગરીબ ભાઈબહેનોને ધંધારોજગારે લગાડી દેવાની ખાસ તજવીજ કરવી જોઈએ.

ચાર દહાડા સુધી કામ નહિ મળવાથી તે ગરીબ માણસ બહુ મુંઝાવા લાગ્યો. તેને તરેહવાર વિચારો આવવા લાગ્યા. તેને લાગ્યું કે આવી રીતે બૂખનું દુઃખ તે ક્યાંસુધી ખમાશે ? મારાથી લિખ પણ કેમ મંગાય ? એ કરતાં તો મરવું સારૂં. આમ વિચારો કરે છે, એટલામાં એક શેઠનું માણસ તેને યોલાવવા આવ્યું. તેણે કહ્યું કે, આ પાસેના ગામમાં અમારે રૂપિયા મોકલવા છે માટે તું ખેપે જઈશ ? ત્યારે તેણે હા પાડી. ચાર આના ખેપના કંચાં. એટલે દુકાનેથી રૂપિયાની થેલી લઈને તે રસ્તે ચાલતો થયો.

એક કડકાબાલુ મીયાંભાઈને એ વાતની ખબર પડી; તેથી તેણે વિચાર કર્યો કે, એ ખેપીઆને રસ્તામાં મારી નાખવો ને રૂપિયાની થેલી લઈ લાગી જવું. એમ ધારીને તે પોતાની બંદુક લઈ તેની જામગીરી સજાગવીને તે ખેપિયાની પછવાડે પછવાડે ચાલ્યો. તેના મનમાં એમ હતું કે જરા વધારે મોટું જંગલ અને એકાંત આવે ત્યારે તેને મારું; તેથી તે એવા વખતની વાટ જોતો જોતો તે ખેપિયાની પાછળ પાછળ ચાલવા લાગ્યો. એટલામાં ખુબ વરસાદ પડવા લાગ્યો તેથી ખેપિયો ભીંજાઈ ગયો એટલે તે એક વડના ઝાડ નીચે રોકાઈ ગયો અને પોતાનાં કપડાં નીચોવવા લાગ્યો; એટલામાં પેલો મીયાંભાઈ આવી પહોંચ્યો. બંને જણાએ અરસપરસ ક્યાં જવું છે એમ પૂછ્યું. પછી પેલો ખેપીઆ અફસોસ કરીને કહેવા લાગ્યો કે, આ વરસાદ મને બહુ દુઃખ દીધું. માંડ માંડ ચાર દવસે ખેપ મળી તેમાં વળી આ મેહની મોકાણ નડી. હું જાણું હમણાં ખેપે જઈને પાછો ફરી આવીશ; પણ હવે કાંઈ પહોંચાય તેમ નથી. રાત એ ગામમાંજ રહેવું પડશે. ચાર આના ખેપના મળશે તેમાંથી બે આના તો અહીંજ ખવાઈ જશે. જો વરસાદ ન વરસ્યો હોત તો હું મોંઘી થીર પહોંચી જાત.

એ સાંભળીને તે મીયાંએ કહ્યું કે તારૂં નસીબ જોરાવર છે તેથી વરસાદ વરસ્યો. જો ન થયો હોત તો અત્યારે તો તું સ્વધામ પહોંચી ગયો હોત. એ વરસાદ વરસ્યો તેથી મારી બંદુકની જામગરી ખુઝાઈ ગઈ ને હું પણ બીજાનો; તેથી મને ટાઢ ચડી છે ને તાવ આવવાનો થયો છે. એ જોઈને મને લાગ્યું કે તને બચાવવાની ખુદાની મરજી છે, નહિ તો મારી બંદુકની જામગરી શું કરવા ઠરી જાય? હવે તો મને તાવ ચડ્યો છે તેથી એમ લાગે છે કે, આ માટીમાંથી બનેલું શરીર તો માટીમાં મળી જશે ત્યારે હું તે કેને સારૂ આ પાપ કરું છું? લાઈ! ખુદા જે કરે છે તે બહુજ કરે છે. એ વરસાદ પડવાથી હું પાપમાંથી બચ્યો ને તું મોતમાંથી બચ્યો. જો એ વરસાદ ન પડ્યો હોત તો હું તને માર્યા વિના છોડત નહિ; ને અંતે પાપ ક્યાંઈ છુપું રહે છે? મારા પણ એવાજ હાલ થાત. હું ફાંસીને લાકડે લટકી જાત, એમાંથી ખુદાએ આપણને બચાવી લીધા માટે ઉપકાર માન. લૂગડાં બીજાના અફસોસ શું કર્યા કરે છે? મને માફ કરજે હો લાઈ! રોજી વિના બેકાર હોવાથી મને આ પાપના વિચાર સૂઝ્યા હતા.

તાવના તોરમાં બોલાઈ ગયેલી મીયાંબાઈની આ સાચી વાત સાંભળીને તે ખેપીઓ બહુ આગળ થયો. તેને લાગ્યું કે થોડીવાર પહેલાં હું વરસાદને ગાળો હતો હતો, નસીબનો ટંક કાઢતો હતો અને પ્રભુ મનેજ હેરાન કર્યા કરે છે એમ માનતો હતો; પણ આહા! શું પ્રભુની દયા છે! તે કયે રસ્તે કેમ બહુ કરી દે છે એ આપણે કેમ જાણી શકીએ? નજ જાણી શકીએ; માટે લાઈઓ! વિશ્વાસ રાખો કે, પ્રભુ જે કરે છે તે બહુજ કરે છે, પણ આપણે તેનો ભેદ સમજતા નથી; માટે ફેગટનો હાથ અફસોસ કર્યા કરીએ છીએ, પણ એમ કરવું એ ખેવડું પાપ છે; માટે જેમ પ્રભુ રાખે તેમ આનંદથી રહો અને પ્રભુ જે કરે છે તે બહુજ કરે છે એવો અંતરનો વિશ્વાસ રાખો, એટલે ખરાબ સ્થિતિમાં પણ તમને દિલાસો મળશે અને એવી ધારણાથી જલદીથી પ્રભુકૃપા મળી શકશે.

૧૫૫-રૂપિયાની છાપ ગમે તે હોય પણ ચાંદી ચોખ્ખી જોઈએ; તેમ આપણું અંતઃકરણ ચોખ્ખું હોવું જોઈએ.

ચીનના ડૉલર પણ આપણે ત્યાં ચાલે છે, જંગમના રાજ સ્વ. કું. ૨૦

પણ આપણે ત્યાં ચાલે છે, નવાબની ડેરી, નિઝામશાહ રૂપિય ગાયકવાડી રૂપિયા, મુગલાઈ મોહોરો અને યુરોપઅમેરિકા સિક્કાઓ પણ આપણા બજારમાં ચાલે છે. જો કે એ બધા સિદ્ધ ઉપર જૂદી જૂદી છાપ હોય છે, તોપણ જો અંદર ચાંદી ચોખ્ખો હોય તો ચાંદીના ભાવમાંથી તે કાંઈ જતા નથી. એટલું ખરું પ્રતાપી મહારાણી વિક્ટોરિયાના રૂપિયા જેટલી એ સિક્કાઓ મહત્તા ન હોય, તોપણ તેઓ કાંઈ ચાંદીના ભાવમાંથી જાય નહિ તેમજ મહાન પવિત્ર સનાતન આર્યધર્મની ખુબી તો ચોરજ દે પણ બીજા ધર્મવાળાઓ પણ જો પોતાનું અંતઃકરણ શુદ્ધ રાં તો પ્રભુની નજરમાં કાંઈ તેઓ હલકા નથી. આપણે જેમ સિક્કાઓની છાપ ઉપર નહિ પણ ચોખ્ખી ચાંદી જોઈએ છીએ, તેમજ પ્ર પણ બહારના ધર્મો ઉપર નહિ પણ માણસોનાં અંતઃકરણ કેવાં તે જુએ છે; માટે ગમે તે ધર્મમાં રહીને પણ અંતઃકરણ ચોખ્ખા થાય તેમ કરો. આપણી ચાંદી જો ચોખ્ખી હોય તો ભલે તે મા છાપ ગમે તેની હોય, પણ તેની કિંમત ઉપજ્યા વિના રહેવા નથી. માટે અંતર ચોખ્ખાં રાખવાની તજવીજ કરો; કારણ કે જે ચોખ્ખા કાચમાં ખુદલે ખુદલું અસલ સ્વરૂપ દેખાય છે તેમ ચોખ્ખા અંતઃકરણમાં પ્રભુનું સ્વરૂપ જલદી ઠરી શકે છે ને પ્રભુને દઢતાથી જામી શકે છે, માટે બહારના કલુષામાં નહિ પણ રહેતાં જેમ અને તેમ અંતર ચોખ્ખાં રાખો. જેનાં અંતર ચોખ્ખા થએલાં છે તેમને સત્સંગ કરો અને બહારની છાપ ઉપર નાં જોયા કરતાં સૌ પ્રભુના જીવો છે અને સૌ જૂદે જૂદે રસ્તે એ પ્રભુનેજ જાણવા ઇચ્છે છે, એમ સમજી દુનિયામાં જેમ ભાઈચાં વધે, જેમ પ્રભુ રાજી થાય અને જેમ આપણી અંદરનો મા ચોખ્ખો થતો જાય એમ કરો.

૧૫૬-કોરા ચેકથી કાંઈ પૈસા મળે નહિ; તેમ શાસ્ત્રના વાતો કરવાથી કાંઈ દહાડો વળે નહિ.

ચેકબુક ખીસ્સામાં રાખીને ડાળડીમાઠથી ફરનારા તો ઘણાં ડફોળ હોય છે; પણ એથી કાંઈ તેઓ પૈસાવાળા થાય નહિ. એમાં અગાઉથી પોતાનાં નાણાં જમી રાખે અને પછી ચેક ઉપર સ્ક્રે ત્યારેજ નાણાં કામ આવે છે, તેમજ ચેકબુક ખીસ્સામાં રાખી

કરનારા ડફોળની પેઠે આપણે પણ ધર્મની મોટી વાતો કરીએ છીએ પણ તેથી કાંઈ પ્રભુ છેતરાઈ જાય તેમ નથી. પ્રભુ તો એમ કહે છે કે, દેખાડવાની એકબુકમાં શું વળે? એ એક ઉપરતમે સહી કરો એટલે કે ધર્મની જે જે વાતો તમે સાંભળેલી છે તે પાળી બતાવો અને જે જે ક્રિયાઓ તમે સમજેલા છે તે કરી બતાવો, ત્યારે તમારું કામ થશે. અક્કલની ઉજેણીમાં કાંઈ વળવાનું નથી. સત્ય ધર્મમાં તો કરવાનું છે; બોલી નાખ્યેજ કાંઈ છૂટકો નથી. પ્રભુ હુખીપુખી વાતોથી રાજી નથી થતા, પણ કામથી રાજી થાય છે; માટે પ્રભુને અર્થે પ્રભુની ઇચ્છા પ્રમાણે ને આપણી શક્તિ પ્રમાણે દયાધર્મનાં કામો કરવાં એનું નામ એક ઉપર સહી કરવું છે. જ્યાંસુધી એવાં બલાં કામો ન કરીએ, ભગવદ્ ઇચ્છાને આધીન ન થઈએ, ભગવદ્ આશરાનું બળ ન રાખીએ અને પ્રભુપ્રેમથી હૃદય તરખોળ ન કરીએ ત્યાંસુધી ઉપરછઠ્ઠી વાતોથી કાંઈ કલ્યાણ થાય નહિ; માટે જો આપણને પ્રભુ ઉપર ખરેખરો પ્રેમ હોય અને જો સમર્થ પ્રભુની પૂરેપૂરી કૃપા મેળવવી હોય તો ખુદલાં હિલે ને છુટે હાથે આપણાં ભાઈબહેનો સાથે વર્તવું જોઈએ અને ધર્મની દરેક સત્ય ક્રિયાઓ પ્રેમ-પૂર્વક ભગવદ્ અર્પણ વિધિથી કરવી જોઈએ. એજ સ્વર્ગની બેક ઉપર લખેલા એક ઉપરની આપણી સાચી સહી છે, એમ સમજવું. એવી સહીવિના ત્યાં કાંઈ એકસ્વીકારવાનો નથી; એ ધ્યાનમાં રાખજો.

૧૫૭-પ્રભુની ઇચ્છાને આધીન થઈ જવાથી માણસ કર્મથી બંધાતો નથી.

કર્મના બંધનમાંથી છૂટવું એ સૌથી મુશ્કેલમાં મુશ્કેલ બાબત છે; કારણ કે કર્મના બંધનમાંથી છૂટ્યાથીજ જીવંતમાં સાર્થકતા થાય છે. જે કર્મના બંધનમાંથી છૂટે છે તેજ જીવન-મુક્ત બની શકે છે, તેજ સંસારમાં સ્વર્ગ અનુભવી શકે છે, તેજ ઇશ્વરને જાણી શકે છે અને તેનોજ મોક્ષ થઈ શકે છે; માટે કર્મના બંધનમાંથી છૂટવું એ આ દુનિયામાં સૌથી મોટામાં મોટી, જીવંતમાં સૌથી અગત્યમાં અગત્યની તથા કઠિનમાં કઠિન બાબત છે. ખુદ પ્રભુએ કહ્યું છે કે:-

ગહના કર્મણો ગતિઃ।

કર્મોની ગતિ ગહન છે, એટલે કે સહેલાઈથી ન જાણી શકાય

તેવી છે. એવાં ગહન ગતિવાળાં કર્મો પણ ઇશ્વરેચ્છાને આધીન થવાથી સહેલામાં સહેલાં થઈ જાય છે; એટલુંજ નહિ પણ નિર્દોષ થઈ જાય છે—નિર્ળાજ થઈ જાય છે—નિર્મૂળ થઈ જાય છે અને બીજી ગએલાં દોરડાંની પેઠે માત્ર આકારજ રહી જાય છે. પ્રભુએ પણ કહેલું છે કે:—

ब्रह्मण्याधाय कर्माणि संगं त्यक्त्वा करोति यः ।

लित्यते न स पापेन पद्मपत्रमिवांभसा ॥ (અ. પ. શ્લોક ૧૦)

જેમ પાણીમાં રહ્યા છતાં કમળનું પાંદડું પાણીથી ભીંજાતું નથી, તેમ જે માણસ આસક્તિ તથા ફળની ઇચ્છા રાખ્યા વિના પ્રભુને અર્થે કર્મ કરે છે તેને કર્મો બંધન કરી શકતાં નથી.

ભાઈઓ ! વાત એટલીજ છે કે આસક્તિ રાખ્યા વિના પ્રભુને અર્થે કર્મ કરવાં, એટલે આપણીજ ઇચ્છા પ્રમાણે નહિ પણ દૈવ યોગે કે સ્વાભાવિકરીતે આવી પડેલાં કર્મો કરવાં અને તે પણ બ્રહ્માર્પણ એટલે કે ફળની આશાવિના—પ્રભુને અર્થેજ. આવી પ્રભુપરાયણ રીતે પોતાનો વ્યવહાર ચલાવનારને કર્મ કર્યા છતાં પણ બંધન થતું નથી; કારણ કે તે પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે કાંઈ કરતો નથી પણ ભગવદ્દેવતા પ્રમાણે સર્વ કર્મ કરે છે એટલે તેને પુણ્યપાપ વળગતું નથી. આવી રીતે જે ભગવદ્દેવતા પ્રમાણે વર્તે છે તેની પાસે કાળેતરા નાગના જેવાં કર્મો પણ રેશમનાં દોરડાં જેવાં બની જાય છે અને ગહનગતિવાળાં બંધનકારક કર્મો પણ સુકતના રૂપમાં ફેરવાઈ જાય છે. એટલું બધું ભગવદ્દેવતાને આધીન થવામાં બળ છે; માટે ભાઈઓ ! પ્રભુ ઉપરના પ્રેમથી, પ્રભુના હુકમ પ્રમાણે, ફળની આશા રાખ્યા વિના પ્રભુ-પ્રીત્યર્થે ભગવદ્દેવતાને આધીન થઈને રૂઢી રીતે દુનિયાદારીનાં કર્મો કરો એટલે તમે બંધનમાં પડશો નહિ, પણ ઉલટાં એ કર્મો તમોને મોક્ષ આપનારાં થઈ પડશે.

૧૫૮—લાકડાનું જે ઠુંડું નમતું નથી તે મૂળસહિત ઉખડી જાય છે; તેમજ ભગવદ્દેવતાને આધીન થાય નહિ તેઓનો પણ નાશ થાય છે.

આપણે જોઈએ છીએ કે કુમળા છોડપવનથી નમે છે પણ લાકડાનાં ઠુંડાં પવનથી નમતાં નથી; તેમજ જે સરલ હૃદયના

હરિજનો છે તે ઇશ્વરેષ્ઠાને આધીન થાય છે; પણ ખાવળના કુડાં જેવા સખત હૃદયના જે પાપી માણસો છે તે ભગવદ્દેશને આધીન થઈ શકતા નથી. પરિણામ એ થાય છે કે, જે છોડ પવનના ઝપાટાથી નમી જાય છે તે વખત જતાં ફળફૂલવાળા થાય છે અને જે લાકડાનું કુંડું નમતું નથી તેને મૂળમાંથી ખોદીને આપણે ખાળી નાખીએ છીએ; તેમજ પ્રભુની ઇચ્છા પ્રમાણે ચાલનારાઓ ફળફૂલ મેળવશે એટલે કે સ્વર્ગ મેળવશે-પ્રભુને મેળવશે અને ભગવદ્દેશને આધીન નહિ થનારાઓ સંસારમાં હેરાન થશે તથા નરકનાં દુઃખ પામશે; માટે ભાઈઓ ! જેમ બને તેમ પ્રભુની ઇચ્છાને આધીન થવાની તબવીજ કરો.

૧૫૯-ભગવદ્દેશને આધીન થઈ શકે તેજ જગતનું કલ્યાણ કરી શકે છે.

કોઈપણ વસ્તુને રાખવા માટે વાસણ જોઈએ છે. વાસણવિના વસ્તુ રહી શકે નહિ. જેમકે દાણા ભરવા માટે કોઠી જોઈએ છે, અથાણું કે મુરખાને માટે ખરણી જોઈએ છે, પાણી ભરવા માટે માટણું કે હાંડો જોઈએ છે, શાહી ભરવાને માટે ખડીઓ જોઈએ છે, દીવા સાફ તેલ ભરવા માટે ડબો જોઈએ છે, ગાયલેંસમાં દૂધ ભરવા માટે આંચળ જોઈએ છે, વરાળ ભરવાની પણ કોઠી હોય છે, ગ્યાસ ભરવાનું વાસણ હોય છે અને વીજળી ભરવા માટે પણ ચંત્ર હોય છે; ત્યારે જગતનું કલ્યાણ થાય એવું તત્ત્વ ભરવાને માટે શું કાંઈ પાત્ર ન જોઈએ ? ભાઈઓ એને માટે પણ પાત્ર છે. એ પાત્ર તે ભકતજનોનાં પવિત્ર હૃદય છે. જેમ છાશ પીતળનાં વાસણમાં ખગડી જાય છે, જેમ દૂધ ત્રાંખાનાં વાસણમાં રાખવાથી ખરાબ થઈ જાય છે, જેમ ઘી તેલ કલાઈવિનાનાં વાસણમાં કટાઈ જાય છે, જેમ કેટલીક જાતના તેજા ઘણી જાતનાં વાસણોમાં રહી શકે નહિ, જેમ કેટલીક જાતની ગ્યાસો ચોકકસ વસ્તુઓમાં રહી શકે નહિ અને જેમ વિજળી કેટલીક ચીજોમાં રહી શકે નહિ, તેમજ જગતનાં કલ્યાણની ભાવનાઓ પણ કાંઈ હનરો જાનજામાં ફસાએલા માયાવાદી સંસારી જીવોના હૃદયમાં રહી શકે નહિ. એને માટે તો ભગવદ્દેશને આધીન રહીને પ્રભુના હુકમો પાળે અને પ્રભુની કૃપા ખેંચી શકે એવા દેવીજીવો જોઈએ.

એવા દૈવી મહાત્માઓ તે આ જગતના સાચા ભક્તો છે. એવા મહાન ભક્તોના હૃદયમાં ભગવદ્દય્છાએ પ્રભુ પોતેજ રહે છે; અને જ્યાં પ્રભુ પોતેજ રહેતા હોય ત્યાં પછી કલ્યાણની વાતમાં પૂછવુંજ શું? ત્યાં બાકી શું રહે! કુદરતીરીતજ ત્યાં બધા વિષયોની સમાપ્તિ હોય છે. સ્વભાવથીજ ત્યાં તૃપ્તિ હોય છે. ત્યાં તો સદાય લીલાલહેર અને સદાય શાંતિજ હોય છે; અને જ્યાં ભગવદ્દય્છા સુખબજ વર્તાતું હોય ત્યાં તો સદાય ભગવદ્કૃપાને આનંદ આનંદજ હોય છે. જ્યાં આવી રીતે પ્રભુની કૃપાને અખંડ વરસાદ વરસી રહ્યો હોય તે પ્રભુપરાયણ ભક્તોની રૂઢી ભાવનાઓથી તથા તેઓનાં પવિત્ર આચરણોની મહાન અસરોથીજ જગતનું કલ્યાણ થાય છે. યાદ રાખજે કે, પંડિતાર્થના વાક્યાતુર્થથી નહિ, શબ્દબાળના ઝઘડાથી નહિ, આડંબરથી નહિ, લુખાંપુખાં જ્ઞાનથી નહિ અને ચાવવાના દાંત જૂદા તથા દેખાડવાના દાંત જૂદા એમ વર્તવાથી નહિ; પણ ભગવદ્દય્છાને આધીન થઈ મહાન પ્રભુના પવિત્ર હુકમો પાળવા અને પૂર્ણ પ્રેમથી પ્રભુના સાચા ભક્તો થઈ જવું, તેથીજ આપણું તથા જગતનું કલ્યાણ થાય છે. માટે ભાઈઓ! હવે તો કાંઈક સમજો! આ જગતને કચરો તે હૃદયમાં કયાંસુધી ભરી રાખશે? હવે તો જગતની આબાદીની ધમ્મ્યાઓ, જીવોના કલ્યાણની ભાવનાઓ, દુનિયામાં ધર્મ વધે એવાં કામો, પ્રભુના હુકમો પાળી શકાય તેવું બળ અને પ્રભુની કૃપા રહી શકે એવાં હૃદય બનાવો. પ્રભુના સાચા ભક્ત થવાથી એવાં હૃદય બની શકે છે, માટે પવિત્ર ભક્ત થવાની તજવીજ કરો.

૫૬

મળે જીવનમુક્ત હરિતણા, ટળે અંતર તન મન તાપ;

એવો સંગ સંતનોં

ફરે અવયવ આ રે શરીરના, પરા પલાયે પંડના પાપ-એં
જેમ કીટમટી થાય ભમરી, તેને કીટ કહે નહિ કોય-એં
જેમ પારસ સ્પર્શે લોહને, તે તો હેમહેલામાંય હોય-એં
જેમ ચંદન વાસથી વૃક્ષને, કરે ચંદન સમાન સોય-એં
જેમ મલિન જળ મળે જાહનવી, તેને તરત કરે ગંગ તોય-એં
તાંબા મ્હોર પલટે છે પાણીએ, કરે કંચનમય રસકૂપ-એં
તેમ સદ્ગુરુ મુખીયાં સંતથી, થાય જન તે સંતસ્વરૂપ-એં

શુક નારદ વ્યાસ ને વાલ્મીકિ, તે તો ઇશ્વર કા'વીયા આપ-એ૦
ધ્રુવ અમરીષ પ્રલહાદ વિભીષણ, થયા સુખીયા સંત પ્રતાપ-એ૦
સંત સર્વે સુખી થાવા ઠામ છે, તે તો પ્રસિદ્ધ કહે છે પુરાણ-એ૦
મન કર્મ વચને માનજો, કહે નિષ્કુલાનંદ નિર્વાણ-એ૦

૧૬૦-મૂળને પાણી પાવાથી ડાળો એની મેળે ફાટે છે.

અસલના ઋષિઓનો એ સિદ્ધાંત હતો કે, મૂળને પાણી પા-
વાથી ડાળો એની મેળે ફળફૂલવાળી થશે. એ સિદ્ધાંત ઉપરથી તેઓ
બચ્ચાંઓને પ્રથમથીજ-નાનપણથીજ ધર્મની કેળવણી આપતા
હતા; કારણ કે પ્રભુ છે એજ આ જગતનું મૂળ છે અને એ
મૂળ ધર્મથી દેખાય છે, માટે ધર્મની કેળવણી તેઓ પ્રથમ આપતા
હતા. ખીણું એ કે, ધર્મની કેળવણીથી ઇચ્છાઓ સુધરે છે; કારણ
કે આપણી ભલી ઇચ્છાઓની સાથે ધર્મનો સંબંધ છે; તેથી
ઇચ્છાઓ સુધારવાથી માણસો ભલાં તથા નીતિમાન થઈ શકે છે,
માટે જેથી ઇચ્છાઓ સુધરે એવી કેળવણી આપણાં બચ્ચાંઓને
આપવી જોઈએ. એવી કેળવણી તે ધર્મની કેળવણી છે. ધર્મની
કેળવણી વિનાની માત્ર અક્કલ વધારવાની કેળવણી આપવાથી છોકરાં-
ઓ બગડી જાય છે; કારણ કે ધર્મની કેળવણી વિના તેઓની
ભલી ઇચ્છાઓ ખીલેલી હોતી નથી, એટલે બહારની વધી ગએલી
અક્કલ તેઓને ઉંધે રસ્તે દોરી જાય છે, તેથી વાત વાતમાં ગુસ્સો
થઈ જવાનું, વડીલોનું અપમાન કરવાનું, બહારનો ડોળડીમાક
રાખવાનું, ધર્મની ઝીણી વાતો નહિ માનવાનું અને મોજશોખમાં
પડવાનું મન થઈ જાય છે; કારણ કે ધર્મની કેળવણી વિના મન
પર ધર્મનો અંકુશ નહિ હોવાથી અને ધર્મ વિના અંતરની
ઇચ્છાઓ સુધરેલી નહિ હોવાથી પેતાના ફાંટા પ્રમાણે ચાલવાનું મન
થઈ જાય છે, તેથી ઘરસંસાર ને ધર્મની સ્થિતિ બગડે છે તથા દેશની
ખરાબી થાય છે, માટે બાઈઓ ! એવી ખરાબીથી બચવા સારૂ
આપણા ઋષિઓના સિદ્ધાંત પ્રમાણે મૂળને પાણી પાઓ; એટલે કે
બચ્ચાંઓને ધર્મની કેળવણી આપો, પ્રભુના રસ્તામાં લાવો, એટલે
ડાળ પાંખડાં એની મેળે સુધરશે.

૧૬૧-ગરીબ ખેડુતે રાજને મુઠી ભરીને ખોર ભેટ આપ્યાં, તેને બદલે રાજએ તેને ખોખો ભરીને રૂપિયા આપ્યા; તેમ પ્રભુને અર્થે આપેલી વસ્તુનું પણ મોટું ફળ મળે છે.

આપણને કોઈ કોઈ વખત એમ લાગે છે કે, મહા સમર્થ નંત ધ્રુવોડોના નાથ સર્વવ્યાપક સર્વશક્તિમાન ઇશ્વરને તે !પણે શું આપી શકીએ ? ઇશ્વરનું સર્વશક્તિમાનપણું કયાં ! અને !પણી દુનિયાદારીની અલ્પ વસ્તુઓની કિંમત કયાં ! આપણી વી હલકી વસ્તુઓ પ્રભુની આગળ શું બિસાતમાં ? પ્રભુને તોય થાય એવી આપણી આગળ વસ્તુઓજ કયાં છે ! આપણે મ સમજીએ કે પ્રાર્થનાઓથી પ્રભુ રાજ થશે, પણ વાણી તો મુનીજ બનાવેલી છે. આપણે એમ સમજીએ કે સુંદર સિંહા- નથી પ્રભુ રાજ થશે; પણ સર્વવ્યાપક પ્રભુને તો અનંત ધ્રુવો- નું આસન છે, તે આપણા જરાક જેટલા સિંહાસનથી કેમ રાજ પે ? આપણે એમ સમજીએ કે સુંદર વસ્ત્રાલંકારથી પ્રભુ રાજ પે, પણ તે તો અદ્વિતિય ને નવનિધિનો માલિક છે; તેની આગળ !પણા થોડાક રૂપિયાના દાગીના શું બિસાતમાં ? અને આપણે મ સમજીએ કે પ્રભુ મેવામિષ્ટાન્તના પ્રસાદ ધરવાથી રાજ થશે, યુ જે અનંત ધ્રુવોડો ને અનંત યુગો થયા હમેશાં મેવામિષ્ટાન્ત ાં કરી રહ્યો છે, તેની આગળ આપણી મીસરીની કટોરી શું સાતમાં ?

ભાઈઓ ! આવી રીતે જોઈએ તો આપણે કોઈ પણ રીતે મુને રાજ કરી શકીએ નહિ; પણ મહાન દયાળુ પ્રભુએ આપણી !ર બેહદ દયા કરીને આપણને તારવામાટે અને આપણને તાની હબ્બુરનાં મોક્ષધામનાં સુખ આપવા સારૂ કબુલ કર્યું છે કે:-

पत्रं पुष्पं फलं तोयं यो मे भक्त्या प्रयच्छति ।

नदहं भक्त्युपहृतमभामि प्रयतात्मनः ॥ (અ. ૯. શ્લો. ૨૬)

શુદ્ધ બુદ્ધિથી ભક્તિવટ જે મને પાંદડું, ફૂલ, ફળ કે જળ આપે છે તે હું અંગીકાર કરું છું.

ભાઈઓ ! જગતકર્તા પ્રભુને ત્યાં કાંઈ ફૂલનો કે પાણીનો ટોટો ! પણ આપણાં કલ્યાણને માટે સૌથી બની શકે એવી ફૂલ નની નાની લેટોને પણ તે કબુલ રાખે છે; કારણ કે પ્રભુ આપ-

જો આપેલી વસ્તુઓની કિંમત તરફ નથી જોતા, પણ આપણા અંતરના પ્રભુપ્રેમ તરફ—આપણી નિખાલસ ભક્તિ તરફ જોય છે, તેથી તેઓ આપણી નાની લેટોના બદલામાં પોતાની મોટાઇ પ્રમાણે મોટું ફળ આપી દે છે. જેમ કોઈ ગરીબજેડુત કોઈ પટેલીયાને ત્યાં ચીલડાંની કે નવા નવા પોંકની કે ઘોરની લેટ લઈ જાય તેથી ખુશી થઈને તે પટેલીયો તેને પોતાની શક્તિ પ્રમાણે મણુ દાણા આપે છે, કોઈ શેઠીયાને ત્યાં એજ લેટ લઈ જાય તો તે ખેસ કે પીછાડી આપે છે, કોઈ સારા ગરાશીયા દરબારને ત્યાં એ લેટ લઈ જાય તો તે શાલ પાઘડી આપે છે અને કોઈ રાજાને એજ લેટ આપે તો બલો રાજા ઘોરની કે ચીલડાંની લેટમાં સે-કડો રૂપિયા ને વખતે ગામગીરાસ પણ આપી દે છે. ભાઈઓ ! થોડી સમૃદ્ધિવાળાં, થોડું જીવવાવાળાં અને સ્વભાવથીજ લોભમાં રચીપચી રહેનારાં સ્વાર્થી માણસો પણ જ્યારે નાની લેટોના બદલામાં મોટી ચીજો આપી દે છે, ત્યારે દયાનો સાગર મહાન્ પ્રભુ કે જેની મોટાઇનો દેવતાઓ અને શિવબ્રહ્માદિક પણ પાર પા-મ્યા નથી, તે સર્વશક્તિમાન પ્રભુ આપણી નાની લેટોનો પોતાની મોટાઇ પ્રમાણે કેટલો બધો બદલો આપશે ! એ ખ્યાલ તો કરો. એવું મોટું ધનામ લેવા સારૂ દીનતા રાખીને જ્યારે બને ત્યારે સમર્થ પ્રભુને નાની નાની લેટો આપ્યા કરો; એટલે કે બ્રહ્માપણુ વિધિથી દાન ધર્મ કર્યા કરો, અને આપણા ભાઈબહેનોને યથા-શક્તિ મદદ કર્યા કરો. એટલે ખાત્રી રાખજો કે, વખત આવ્યે પ્રભુનાં અલૌકિક ધનામો મળ્યા વિના રહેવાનાં નથી.

૧૬૨—ખરા ભકતોને પ્રભુ ગમે તે રસ્તે મદદ કરે છે.

એક ભગવતી ડાશી હતી. તેનામાં ભગવદ્ આશરાનું બહુ મોટું બળ હતું. વાત વાતમાં તે પ્રભુને યાદ કર્યા કરતી. જેમ પ્રભુ રાખે તેમ આનંદથી રહેતી. પ્રભુ જેમ કરે છે તે રૂડું જ કરે છે એમ સમજતી. જીવોની નબળાઇ, જગતનું મિથ્યાપણું, અને સર્વશ-ક્તિમાન પ્રભુનું મોટું મહાત્મ્ય તેના હૃદયમાં વસી ગયું હતું તેથી ભગવદ્ આશરાનું બળ તેનામાં જામી ગયું હતું.

એ ડાશીના પાટોશમાં એક નાસ્તિક માણસ રહેતો હતો. તે વિના કારણે એ ડાશીને પોતાના સ્વભાવ પ્રમાણે કાંઈ કાંઈ

હોરાન કર્યા કરતો હતો. વારે વારે ન્હાય, વારે વારે મંદિરમાં જાય, વારે વારે પ્રભુનું નામ લેયા કરે, ભકતોના ચમત્ક રની વાતો કર્યા કરે અને શુરુમહિમા ગાયા કરે તે પેલા નાસ્તિકને ગમતું નહિ તેને એવી વાતોથી કંટાળો લાગતો; તેથી વારે વારે કાંઈ કાંઈ ચેષ્ટા કરીને ડાશીને ચીડાવ્યા કરતો હતો. એક વખત તેના મનમાં એવોજ ફાંકો આવ્યો કે, આ ડાશીને એક ઉજ્જડ ઘરમાં પુરી મૂકું; પછી જોઈએ તેના શું હાલ થાય છે ? ત્યાં રામ એને કેવી રીતે મદદ કરી જાય છે એ જોઈ તો ખરો. એક દહાડો ભૂખી પડી રહેશે એટલે સમજશે કે કોઈ રામ ખામ આડા હાથ દેવા આવે નહિ. એમ વિચારીને તે નાસ્તિક માણસે ગરીબ બિચારી ભગવતી ડાશીને એક દિવસ પાટોશની કોટડીમાં પૂરી દીધી, અને કહ્યું કે, હવે તારો પ્રભુ તને ખાવાનું કેમ આપે છે એ હું જોઈ છું; એમ કહીને તે ચાલતો થયો અને બાબુના ઘરમાં બેસી ડાશીની હીલચાલ જોવા લાગ્યો.

ડાશી બિચારી ભોળું માણસ, વળી ધર્મમાં ગળી ગયેલી અને આશરાનું પૂરું બળ, એટલે આઝી ફિકર શું કરવા કરે ! તે તો પોતે કોટડીમાં પુરાણી તેને પણ ભગવદ્દેખા સમજી, પ્રભુનું સ્મરણ કરતી કરતી બેઠી.

ઘણીવાર થઈ ગયા પછી ત્યાં કૃષિયામાં છોકરાં રમવા માટે આવ્યાં. એ છોકરાં પોતાને ખાવા સાડ ભણ્યાનું પડીકું લેતાં આવ્યાં હતાં, પણ તે ખાતાં પહેલાં અંદર અંદર કાંઈ સ્કેજ વાતમાં છોકરાંઓ લડી પડ્યાં, તેથી એક છોકરાએ ગુસ્સે થઈને પડીકું ફેંકી દીધું. તે પડીકું જે ઉજ્જડ ઘરમાં ડાશીને પૂરી હતી તેની બારીમાં જઈ પડ્યું. પડીકાના અખડવાથી ડાશીએ ઉઠીને જોયું તો ભણ્યાં દીઠાં, તેથી પ્રભુ પોતાના ભકતોને ભૂલતા નથી એમ સમજી પ્રભુનો ઉપકાર માની ડાશીએ તે ભણ્યાં ખાધાં ને ભૂખ મટાડી. એ પછી ઘણા વખતે પેલા નાસ્તિકે બારણું ખોલ્યું ત્યારે બારણાં પાસે પડીકાનો કાગળ ને એક બે ભણ્યાં પડેલાં જોઈ તે અજબ થયો અને પૂછ્યું કે આ ક્યાંથી ? ડાશીએ કહ્યું કે, એ પડીકું અહિં કોણે નાખ્યું તે મને ખબર નથી પણ મારો પ્રભુ વિશ્વંભર કોઈને ભૂલતો નથી એમ હું જાણું છું.

એ પછી તપાસ કરતાં તે નાસ્તિકને ખબર મળ્યા કે છોકરાં એ રમતે રમતે એ પડીકું ગમે તેમ ફેંકી દીધું હતું; પણ પ્રભુની

દયાથી તે ડાશી પાસેજ જઈ પડ્યું હતું. આ દાખલો જોઈને તે નાસ્તિક માણસનો ઇશ્વર ઉપર વિશ્વાસ બેસી ગયો તેથી તે ગ્રેમ થી ભક્તિ કરવા લાગ્યો અને આગળ જતાં સુધરી ગયો. માટે જાણ્યો ! જો તમારા મનમાં પણ કાંઈ જરાતરા અશ્રદ્ધા હોય તો તે કહાડી નાખીને પ્રભુના રસ્તામાં આવી જજો અને યાદ રાખજો કે પ્રભુ ભક્તોને ભૂલી જતો નથી. તે ગમે તે રસ્તે પણ ખરે વખતે ભક્તને મદદ કરે છે.

૧૬૩—દુનિયામાં એકજ નિશાળ, હોસ્પિટાલ કે દુકાનથી ચાલે નહિ તેમજ એકજ ધર્મથી પણ ચાલે નહિ.

ઘણાએ માણસો એમ કહે છે કે આ દુનિયામાં જે તે એકજ ધર્મ સાચો હોવો જોઈએ અને બાકીના બીજા બધા ધર્મો જુઠા હોવા જોઈએ; કારણ કે જો બધા ધર્મો સાચા હોય તો તેમાં એક બીજાથી ઉલટું સુલટું કેમ હોય ? જેમ કે બ્રાહ્મણે યજ્ઞ કરવાનું કહે તેમાં જૈનો શા માટે પાપ સમજે ? જૈનો દયા કરવાનું કહે ત્યારે મુસલમાનો શા માટે કુરબાની કરવાનું કહે ? હિંદુઓ મૂર્તિ પુજે ત્યારે મુસલમાનો શા માટે તેને તોડે ? અને જૌહાર પુનર્જન્મ માને ત્યારે ક્રિશ્ચિયનો તેનો શા માટે ઇન્કાર કરે ? આવી રીતે એક એકથી વિરૂદ્ધ ધર્મોમાં કયો સાચો ને કયો ખોટો ?

મહાત્માઓ કહે છે કે, આ દુનિયામાં કાંઈ એકજ જાતની નિશાળથી ચાલે નહિ. ગુજરાતી, અંગ્રેજી, મરાઠી વિગેરે બધી જાતની નિશાળો જોઈએ, એટલુંજ નહિ પણ ડૉક્ટરી કામ શિખવાની નિશાળ જુદી જોઈએ. વકીલાત શિખવાની નિશાળ જુદી જોઈએ. ઇજનેર ખાતાંની સ્કુલ જુદી જોઈએ, કારીગીરી ખાતાની, ખેતીવાડી ખાતાંની, વેપાર ખાતાંની, ઘરનું કામકાજ શિખવાની, કસરત શિખવાની, રાંધવાનું શિખવાની, તરતાં શિખવાની; હથિયાર વાપરતાં શિખવાની, વિગેરે દરેક ખાતની જુદી જુદી નિશાળ જોઈએ. તેમજ દુનિયામાં જુદા જુદા ધર્મ છે તે પણ જુદી જુદી જાતની નિશાળ છે; એટલુંજ નહિ પણ જુદા જુદા ધર્મો તે જુદી જુદી હોસ્પિટાલ છે. એકજ દવાખાનામાં કાંઈ બધી જાતના દરદીઓનો સમાવેશ થાય નહિ; માટે માણસોના મનમાં જે અધર્મનો રોગ લાગેલો છે તે મટાડવા સારૂ જુદા જુદા ધર્મો

એ જુદાં જુદાં દવાખાનાં છે. એ સિવાય જ્ઞાનીઓ દુકાનની સાથે ધર્મની સરખામણી કરે છે. જેમ કે એકજ દુકાનથી કાંઈ આખી દુનિયાનો વ્યવહાર ચાલી શકે નહિ, તેમ એકજ ધર્મથી પણ કાંઈ ખર્ચી જાતના, ખર્ચા દેશના અને જુદી જુદી વૃત્તિનાં માણસોને તૃપ્તિ થાય નહિ. માટે જેમ દુનિયામાં ઘણી દુકાનોની જરૂર છે તેમજ દુનિયામાં ઘણા ધર્મો પણ હોય છે. જુદી જુદી જાતની દુકાનોમાં જુદો જુદો માલ મળે છે, તેમ જુદા જુદા ધર્મમાંથી પણ માણસોના મનને જુદું જુદું પોષણ મળે છે; માટે કયો ધર્મ સાચો ને કયો ધર્મ ખોટો ? એવા ઝઘડામાં નહિ ઉતરતાં આપણે તો આપણા ત્રિકાળદર્શી શાસ્ત્રોના હુકમ પ્રમાણે એમજ માનવું જોઈએ કે:—

ખર્ચા ધર્મોવાળા પ્રભુના રસ્તામાં છે અને જુદી જુદી નદીઓ ગમે તેમ વાંકીચુંકી થઈને પણ અંતે સમુદ્રમાં ભળે છે, તેમ સૌ ધર્મો અંતે પ્રભુતરફ લઈ જાય છે; માટે કોઈ પણ ધર્મનો દ્રેષ ન કરવો અને પોતાનો ધર્મ કદી પણ છોડવો નહિ. શ્રીમદ્-ભગવદ્ ગીતાનો આજ ઉપદેશ છે; માટે આપણે તે પ્રમાણે વર્તવાની કેશિશ કરવી જોઈએ.

આવી રીતે બીજાઓના ધર્મ તરફ ઉદાર બુદ્ધિએ જોવાથી વેરઝેર આછા થતાં જાય છે અને દુનિયામાં ભાઈખાંધી વધે છે, એથી જીવોતું કલ્યાણ થાય છે; માટે આપણે આપણા પ્રભુના હુકમ પ્રમાણે ધર્મના વિચારોમાં વ્યાજબી રીતનું છુટાપણું રાખવું જોઈએ.

૧૬૪—તંબુરાના ત્રણે તાર સરખા હોય તોજ મજાનો સૂર નીકળી શકે; તેમ મન, વચન અને કર્મ પવિત્ર હોયતોજ ઇશ્વરી આનંદ ભોગવી શકાય.

તંબુરો વાગતાં તો તમે ઘણીવાર સાંભળ્યો હશે; પણ કોઈ વખત જ્યારે તંબુરાના તાર સરખા ન હોય ત્યારે કેવી માથાકુટ થઈ પડે છે એ તમને ખબર છે ? એક તારને વગાડતાં તેમાંથી ટરડડું થવા માંડે, બીજાને વગાડતાં તેમાંથી ભરડભું થવા માંડે, અને ત્રીજા ઉપર આંગળી લાગતાં તેમાંથી ટનન ટન થવા માંડે, ત્યારે એવાં ઝેસૂરપણાંથી સાંભળનારાઓને કેવો કંટાળો લાગે ?

અને વગાડનારાનો કેવો મીઠાજ બગડી જાય ? એ તમે કોઈ દિવસ ધ્યાન દર્શને જોયું છે ? એથી ઉલટું જો સરખી રીતે તંબુરો વાગતો હોય; અને તેના ત્રણે તાર જો જેમ જોઈએ તેમ ચાલતા હોય તો ત્યાં કેવો રંગ જામી જાય એ કાંઈ કહેવું પડે તેમ નથી. રસ્તે ચાલતાં સેંકડો માણસો એ મીઠો સૂર સાંભળવા ઉભા રહે છે અને સેંકડો માણસો કોઈના પણ કહ્યા વિના કુદરતી રીતેજ એ સરખા ચાલતા સૂર પાસે પોતાનાં માથાં નમાવે છે; એટલુંજ નહિ પણ વગર માગ્યે શાખાશીના પોકારો મળતા રહે છે, તથા રસીકજનો પોતાની મેળે મેળે એ સરખા ચાલતા સૂર ઉપર પ્રીદા પ્રીદા થઈને પોતાના ખીસ્સામાંથી પૈસા ફેંકતા જાય છે. આ બધું શાને માટે ? તુંબડાંના તંબુરાના લોઢાના ત્રણ તારની એકતાને માટે.

ભાઈઓ ! વિચાર કરો કે જ્યારે તંબુરાના ત્રણ તારની એકતા ઉપર લોકો આટલા બધા મોહિત થઈ જાય છે; ત્યારે આપણાં મન, વચન ને કર્મની જો એકતા થઈ જાય તો આપણે આપણું પોતાનું કેટલું બધું કલ્યાણ કરી શકીએ અને જગતનું કેટલું બધું ભલું કરી શકીએ, એ વિચાર તો કરો ? તુંબડાંના તંબુરા કરતાં આપણો દેહ કેટલો બધો કિંમતી છે ? અને તંબુરાના લોઢાના તાર કરતાં આપણાં મન, વચન ને કર્મ એ કેવી બળવાન વસ્તુ છે એ ખ્યાલ કરો ! એની એકતાથી કેવો મધુર અવાજ નીકળી શકશે એ જરા સમજો તો ખરા ! પણ અફસોસ કે એ ક્યાંથી સમજાય ? કારણ કે આપણે મંદિરમાં દર્શન કરવા જઈએ ત્યાં પણ મોઢે રામ રામ રામ કરતા હોઈએ પણ મન બહાર પગરખાંમાં હોય છે; કે રખેને કોઈક ઉપાડી જશે, માટે લીડમાંથી ઝટ ઝટ દર્શન કરી લેવા સારૂ હાથે કરીને ખીજાને ઠોંસા મારતા જઈએ છીએ. પ્રભુ ! પ્રભુ ! દયા કર, અમારી ઉપર દયા કર. જોયાં આપણાં મન, વચન ને કર્મનાં કામો ? મન જોડામાં જાય વાણી રામ રામ કહે ને હાથ ઠોંસા મારે, એ ત્રણે તારની મહે જોઈ કે ? એનું પરિણામ તે ખીજું શું હોય ! દુનિયાની હાય હાય ને જમના માર એજ તો. હવે ખીજો દાખલો દ્યો. ધણી માંદો પડ્યો હોય ત્યારે ખાયડી મનમાંથી એમ ઈચ્છતી હોય કે મારે માટે કાંઈક કરી જાય તો ઠીક અને મોઢે એમ કહેતી હોય કે મારે તમારી ઉપરાંત ખીજું શું છે ? ધનમાં શું આગ લગાડવી

છે ! મારી પાસે જોવી વાત કરશો માં. મોઢે આમ બોલતી હોય અને હાથે તો સાણુ લઈને પોતાનું મોઢું ઘોતી હોય છે, અથવા તો પોતાને માટે પાનની પટી બનાવતી હોય છે; કારણ કે ઘણી માંદો હોય તેની શ્રીકર નહિ પણ પોતાનું મોઢું રૂપાણું ન લાગે અથવા પટી ખાવાનો ટેસ્ટ ચાલ્યો જાય એ કેમ પાલવે ? આવાં આપણાં આચરણો થઈ ગયાં છે. આપણા છોકરાઓ લણવા જાય ત્યાં પણ એમજ. મોઢે લેસન ગોખતા હોય છે; મનમાંથી એમ ઇચ્છતા હોય છે કે આ માસ્તરની પીઠા અહિંથી ક્યારે જાય ? અને કાંઈ મસ્તી કરવા માટે આખથી કરીને બીજા છોકરાને ઇસારત કરતા હોય છે, અથવા હાથે કરીને બીજા છોકરાની ચોપડી કે પેન છુપાવતા હોય છે, તથા પગે કરીને કોઈ ગરીબ સ્વભાવના છોકરાને લાત મારતા હોય છે. આવી રીતે દરેક બાળકમાં ને દરેક ઠેકાણે આપણાં મન, વચન ને કર્મ જૂઠાં પડી ગયેલાં છે, તેથી આપણે ખરૂં સુખ લોગવી શકતા નથી; માટે જીવંતમાં શાંતિ અનુભવવા સારૂ, આપણા આત્માનું કલ્યાણ કરવા સારૂ, આપણાં ભાઈબહેનોને તથા આપણા દેશની સાચી સેવા કરવા સારૂ, અને ઇશ્વરી આનંદ લૂંટવા સારૂ આપણાં મન, વચન ને કર્મની એકતા કરવી જોઈએ. એ ત્રણે તાર જ્યારે એક સરખા ચાલે ત્યારે જ તેમાંથી ગેબી ઇશ્વરી અવાજ મળી શકે છે; અને જ્યારે એ નાદ સંભળાય ત્યારે જ સાર્થકતા થઈ શકે છે. માટે ભાઈઓ ! જેમ બને તેમ મન, વચન ને કર્મની એકતા રાખતાં શીખો, કારણ કે એ આપણે સમજી શકીએ તેવો ઇશ્વરીમાર્ગ છે.

૧૬૫-આપણે પ્રભુ સાથે દોસ્તી કરવી હોય

તો પ્રભુના હુકમો પાળવા જોઈએ.

દોસ્તી કેમ થાય છે એ તમને ખબર છે ? દોસ્તીનું મૂળ ચાહના છે. એક બીજાને ચાહવાથી અને એક બીજાની મરજીમુજબ ચાલવાથી દોસ્તી થાય છે. જ્યાંસુધી આપણે આપણા દોસ્તની મરજી મુજબ ન ચાલીએ, ત્યાંસુધી અંતરની એકલો ચાહનાથી તે કાંઈ આપણો ખરો દોસ્ત થાય નહિ, માટે અંતરની સાથે બહારનો વિવેક પણ જોઈએ. એટલે જેની સાથે દોસ્તી કરવી હોય તેની ઇચ્છા પ્રમાણે પણ ચાલવું જોઈએ. આપણો દોસ્ત કહે કે, આજે મને મળજો, પણ આપણે તે વખતે તેને ન

મળીએ; આપણા દોસ્ત કહે કે આજે મારી વર્ષગાંઠ છે માટે મારે ઘેર જમવા આવજો, પણ આપણે ન જઈએ; આપણા દોસ્ત કહે કે, જરા મારી વાત સાંભળો, પણ આપણે તે ન સાંભળીએ; આપણા દોસ્ત કહે કે, જરાવાર તમારી ચોપડી મને આપો, પણ આપણે તે ન આપીએ; આપણા દોસ્ત કહે કે, ફરવા ચાલો, પણ આપણે તેની સાથે ન જઈએ; આપણા દોસ્ત કહે કે, તમે મારા હુશ્મન પાસે ન જાઓ, તોપણ આપણે ત્યાં જઈએ; અને આપણા દોસ્ત કહે કે, મારા ખંગલામાં આજે લહેર કરવા ચાલો, ત્યારે આપણે કહીએ કે તમારો ખંગલો મને ગમતો નથી. ભાઈઓ ! આમ કરવું એ કાંઈ દોસ્તીની રીત છે ? એવી રીતે કરવાથી કાંઈ દોસ્તી નહોતી નહિ. ભલે આપણે અંતરમાંથી તેને બહુ ચાહતા હોઈએ, પણ જો બહારથી તેની ઈચ્છા મુજબ ચાલતા ન હોઈએ તો એ દોસ્તી નહીં શકે નહિ; કારણ કે અંતરની ચાહના એ તો બીજરૂપ છે, પણ બહારથી તેની મરજી મુજબ ચાલવું એ તો ફગરૂપ છે. અંતરની ચાહના ! એ ચાહના તો પડદામાં છુપાએલી જનાનખાનાની બીબીના જેવી છે. એવી ચાહના તો શરમાળ મુઠ્ઠા છોકરીઓના દિલમાં જોઈએ. ભકતોના દિલમાં કાંઈ એવી જનાનખાનાની બીબીના જેવી ચાહના હોય નહિ; તેઓ તો પોતાના મુરખીમિત્રના હુકમની વાટજ જોનારા હોય છે. પોતાના દોસ્તની ઈચ્છાઓને આંખ માથા ઉપર ચડાવવી એનુંજ નામ દોસ્તી છે અને એજ દોસ્તીનો આનંદ છે. દોસ્તને અંતરમાંથી ચહાવો, પણ તેનું કહ્યું માનવું નહિ એટલે કે તેની મરજી પ્રમાણે ચાલવું નહિ એ દોસ્તી શેની ? ને એમાં આનંદ પણ શું ? માટે ભાઈઓ ! યાદ રાખજો કે જેની દોસ્તી કરવી હોય તેનાં કહ્યાં પણ માનવાં જોઈએ, તેમજ જો આપણે પરમ કૃપાળુ અખંડાનંદ દેવાધિદેવ પરમાત્માની દોસ્તી કરવી હોય તો તેની ઈચ્છાને આધીન થવું જોઈએ. મનમાંથી માળા ફેરવીએ પણ બહારથી તેની ઈચ્છાને આધીન ન થઈએ એટલે કે જેમ પ્રભુ રાજે તેમ આનંદથી ન રહીએ તો એ ભકિત શેની ? એ દોસ્તી શેની ? એવી રીતે વર્તવાથી-એવી એકાંગી ભકિતથી કાંઈ પ્રભુ રાજી થતો નથી, માટે ભાઈઓ ! અંતરના પ્રભુપ્રેમની સાથે બહારના હુકમો પગાય તેમ કરો, તોજ પ્રભુની દોસ્તી નહીં શકશે અને તોજ ભગવત કૃપા મેળવી શકાશે.

૧૬૬-કોઈકની પણ દોસ્તી કર્યા વિના ચાલે તેમ નથી માટે પ્રથમથીજ પ્રભુની દોસ્તી કરી લો.

તમને યાદ છે ? આપણે જ્યારે નાના હતા, કાહું કાહું બોલતા, મીઠું મીઠું હસતા, નાનાં નાનાં પગલાં ભરતા, અને કાચની પુતળીઓ તથા માટીની ઢીંગલીઓ સાથે રમતા ત્યારે એ પૂતળાંઓની દોસ્તીથી આપણને કેટલો બધો આનંદ થતો હતો, એ તમોને યાદ છે કે ? એ પૂતળું જોવાઈ જાય, ભાગી જાય અથવા આપણી પાસેથી કોઈ લઈ જાય તો આપણે કેવા પછાડ ખાઈને રોઈ પડતા હતા ? એ પૂતળાં પછવાડે કેટલાં બધાં આંસુઓ પાડતા હતા ? અને એ ઢીંગલીઓ સારૂ કેટલા બધા દિલગીર થતા હતા તથા એ રમકડાં સારૂ માળાપો સાથે કેતું મોટું હુલ્લડ મચાવતા હતા ! એ યાદ તો કરી જુઓ ? આ બધું શા માટે ? આપણા અંતરમાં રહેલા સ્નેહને ખાતર; આપણી દોસ્તીને ખાતર. એ રમકડાંઓ આપણા સ્નેહનો જવાબ કે બદલો આપી શકતાં નહિ, તોપણ આપણે આપણા અજ્ઞાનપણામાં પણ તેને ચાહતા હતા; કારણ કે આપણા હૃદયમાં કુદરતી રીતેજ ચાહના રહેલી છે અને એ ચાહનામાંજ આનંદ છે. માટે એ ચાહનાને તૃપ્ત કરવા સારૂ આપણને હમેશાં કોઈકને કોઈક બલામાં બલા મિત્રની જરૂર છે; કારણ કે કોઈ પણ મિત્ર વિના એક ક્ષણ પણ આપણે રહી શકીએજ નહિ એવો મનુષ્યજાતનો સ્વભાવ છે. એટલે જો કોઈ સારો મિત્ર ન મળે તો કોઈક સેતાનજ મનમાં ભરાઈ જાય છે, પણ મનને કોઈક દોસ્ત જોઈએ છે. દોસ્ત વિના તે રહી શકતું નથી. આપણી પોતાનીજ છંદગી તપાસી જુઓ, એટલે એ વાત ખુદ્દલી થઈ જશે.

બાળપણ ગયા પછી આપણે જરા મોટા થયા, નિશાળમાં જવા લાગ્યા અને ત્યાં બીજાં છોકરાંઓ સાથે દોસ્તી થઈ. એ દોસ્તીનો આનંદ હજી સુધી પણ આપણે ક્યાં બૂલી ગયા છીએ ? કેમ બૂલાય !, દોસ્તીનો આનંદ કેમ બૂલાય ! એ દોસ્તીમાં શું થતું એ યાદ છે કે ? નિશાળમાં મહેતાજી ન હોય ત્યારે ધીંગા-મસ્તી થતી, નદી તળાવમાં નહાવા જતા, કોઈની બોરડીનાં બોર ખાવા જતા, દડે રમતા, સામી પાટીંવાળાઓને મારતા, એક બીજાનું લેસન જોઈ લેતા, માળાપો ફિકર કર્યા કરે ને આપણે

કયાંઈના કયાંઈ રખડવા ચાલ્યા જતા, અને અધીં દુકાનીના ચણા મરમરા, લાલાદાળ કે ચણીયાં મણીયાં બેર લીધાં હોય, તો તેના ભાગ પાડીને ખાતા. એ આનંદ યાદ છે કે ? શામાટે એમાં આનંદ થતો હતો ? દોસ્તીને લીધેજ એમાં આનંદ હતો. આપણા દેહની રચનામાંજ, પ્રકૃતિના મૂળમાંજ, જે કુદરતી સ્નેહ રહેલો છે, તેને રસ્તો મળવાને લીધેજ એ આનંદ થતો હતો.

એ પછી આપણે જીવાન થયા, ધંધારોજગારમાં પડયા, બાઈડીછોકરાંવાળા થયા; તોપણ સ્નેહની લાગણી તો આપણામાંથી ગઈજ નહિ, એ તો વધતીજ ચાલી. જો કે એ મિત્રાઈની લાગણી ગઈ નહિ, પણ બદલાઈ. હવે આપણો આનંદ ચણીયાં મણીયાં બેરમાં નથી, હવે આપણો આનંદ ધિંગામસ્તીમાં નથી, હવે આપણો આનંદ જૂદાં જૂદાં કુળીયામાં રખડવામાં નથી, અને હવે આપણો આનંદ પહેલી ચોપડીમાંનો કાગડો ને ગધેડું જોવામાં નથી, પણ હવે તો આપણો આનંદ કુટુંબમાં ને આપણા ધંધારોજગારમાં છે. હવે આપણે આપણી વહુને આપણી દોસ્ત બનાવી છે. છોકરાંઓની સગાઈ માટે સારાં સગાઓની આપણે શોધમાં છીએ, સારો શેઠ શોધીએ છીએ, સારા સંત પુરોધાને શોધીએ છીએ, કારભારીઓની સુલાકાતની ઇચ્છા રાખીએ છીએ, સારી સારી મંડળીઓમાં જઈએ છીએ, મોટાં તથા સારાં માણસો સાથે આપણી દોસ્તી થાય તો ઠીક એમ આપણે ઇચ્છીએ છીએ અને સૌ કરતાં વધારે આપણી વહાલી વહુને રાજી રાખવાની ફિકર રાખીએ છીએ. ભાઈઓ ! આ બધું શામાટે ? દોસ્તીને માટે, એટલી બધી દોડાદોડ સૌ લોકો શા માટે કરે છે ? કારણ એજ છે કે, દોસ્તી વિના માણસો રહી શકતાં નથી. પોતાના અંતરમાં રહેલા પ્રેમને તૃપ્ત કરવા સારૂ તેઓને કાંઈક બહારનાં સાધનો જોઈએ છે, તેને માટે આ બધાં કાંકાં છે; પણ યાદ રાખજો કે, એ બધાં ખાલી કાંકાંજ છે, કારણ કે હજી જ્યારે ઘરડા થઈશું ત્યારે વળી કેાણ જાણે કેવી દોસ્તી શોધવી પડશે ? એ વખતે કેવી દોસ્તીઓ શોધશું તેનો મને અનુભવ નથી, કારણ કે હું હજી ઘરડો થયો નથી; પણ મને લાગે છે કે, પ્રથમ તો લાકડીની દોસ્તી કરવી પડશે, દવાઓની બાટલીઓની દોસ્તી કરવી પડશે, રોગોની ને અશક્તિની દોસ્તી કરવી પડશે, ચરમાની ને હોરનારાઓની દોસ્તી કરવી પડશે અને જીવાન કુટુંબ તથા

મસ્તીખોર છોકરાઓ વચ્ચે હડધુત થતા બચવા માટે પાર થોક, પારકાં મંદિરો અથવા ઘરના ખૂણાની એકાદ એકાંત ચોરડની દોસ્તી શોધવી પડશે, અને છેવટ જમની તથા મોતની દોસ્ત કરવી પડશે. આવી સ્થિતિ આવી પડે ને એવી દોસ્તી કરવી પર તે કરતા એવો સ્થિતિમાં પણ ને એવી દોસ્તીમાં પણ દિલારે મળે, એવી જો કોઈની સાચી દોસ્તી થઇ જાય તો એ મહાભાગ્યન વાત છે. એવી દોસ્તી તો માત્ર એક સર્વવ્યાપક સર્વશક્તિમા આનંદસ્વરૂપ અનંત પ્રજ્ઞાંડના નાથની છે, જેની દોસ્તી કર્યા પછી બીજા કોઈની દોસ્તીજ કરવી પડતી નથી અને જેની દોસ્તીને આનંદ બીજા કોઈની પણ દોસ્તીમાં નથી. એવા સમ્યક્દાનંદ પરમકૃપાળુ, મહામંગળકારક, પાલક પિતા વિશ્વંભરનાથનીજ દોસ્તી કરવી જોઈએ કે જેથી કરીને લક્ષ્યચોરાશીના ફેરામાંથી છુટી શકાય. એજ ખરી દોસ્તી છે અને એ દોસ્તી ભગવદ્દર્શન આધીન થવાથીજ થઇ શકે છે; માટે ખોટી દોસ્તીમાં નહિ પડય રહેતાં જેમ અને તેમ પ્રભુની સાચી દોસ્તી કરવા સારૂ પ્રભુન હુકમો પળાય તેમ કરો.

૫૬

ભજ લેને પ્રભુને બીજું કંઈ ન વળે રે;
બીજું કંઈ ન વળે રે બીજું કંઈ ન વળે રે.   ભજ લે.
જાણ્યા નહિ તેં શારંગપાણી સંસારમાં શું મતિ મુંઝાણી !
જાણી લે જગદીશને તો તુર્ત તરે રે.   ભજ લે.
મનુષ્ય દેહ વારે વારે ન આવે માટે   ભજ લેને પ્રભુ બાવે;
ચેતી લે તે માટે જેથી કાર્ય સરે રે.   ભજ લે.
રામ નામની લહેર ન જાણી ઉલટી ઉમ્મર એળે ગુમાવી;
લખીરામ કહે બાવે બજે ભગવાનને રે.   ભજ લે.

૧૬૭—સરકારની પેઠે પ્રભુ પણ જો દરેક બાબતોના વેર માગે તો આપણો ક્યાં આરો આવે ?

નામદાર સરકાર આપણી પાસેથી આપણા રક્ષણ માટે અને આપણાં સુખોની સગવડતા કરી આપવા માટે આપણી પાસેથી માટ કર લે છે, પણ હયાળુ પ્રભુ આપણને લાખો વસ્તુઓથી ભરેલ વિશાળ પૃથ્વી તથા અમૂલ્ય જીવંતી આપ્યા છતાં પણ આપણ

પાસેથી કાંઈ પણ કર માગતા નથી, એ તેની કેટલી બધી દયા છે ! આપણી માયાળુ ઇંગ્લેન્ડ સરકાર બહુ ન્યાયી ને બહુ દયાળુ સરકાર ગણાય છે, તેમ છતાં પણ તે આપણી પાસેથી ઘણી જાતના કર લે છે. આપણી જમીન ઉપર તેનો કર છે, આપણાં ઘરો ઉપર તેનો કર છે, આપણે નળતું પાણી પીએ તે ઉપર પણ કર છે, આપણે શાક ભાજ્યમાં કે રોટલી સાથે મીઠું ખાઈએ તેની ઉપર પણ કર છે, આપણે ગ્યાસલેટના દીવા કરીએ તેની ઉપર પણ સરકારના કર છે, આપણે પાવખાનાં વાપરીએ તેનો પણ કર ભરવો પડે છે, આપણાં ઢોર જંગલમાં ચરવા જાય તેનો પણ કર પડે છે, શેઠીઆઓ ગાડીઘોડા રાખે તેનાં પણ મ્યુનિસિપાલિટીનાં બીલ ભરવાં પડે છે, આપણે આપણા બગીચામાં ઝાડો વાવીએ તે ઝાડના પણ કર ભરવા પડે છે, આપણે કોઈ ચોક્કસ પૂલ કે રસ્તા ઉપરથી ચાલ્યા જઈએ તે ચાલવાનો પણ કર ભરવો પડે છે, અને આપણે કાંઈ સામાનનું પોટલું એક ગામથી બીજે ગામ લઈ જઈએ તો તેની પણ જકાત ભરવી પડે છે; પણ પ્રભુની દયા તો બુઝો ! કે તેની સર્વે ચીજો મફત ! પ્રભુ દરરોજ આપણને સૂરજનું અજવાળું આપે છે એ અજવાળું કેટલું બધું કિંમતી છે એ તમે ક્યાં નથી જાણતા ? માત્ર એકજ દિવસ પ્રભુ સૂરજને ખેંચી લે અથવા કાળો બનાવી મૂકે તો આપણા શું હાલ થાય ! આપણને સૂરજનો પ્રકાશ આપવા માટે પ્રભુ આપણી પાસેથી કાંઈ કર માગે તો તે આપ્યા વિના કેમ ચાલે ! એ ખાતે તે ગમે એટલો મોટો કર માગે, તોપણ તે આપ્યા વિના આપણે છૂટકો થાય નહિ પણ મહાન પ્રભુની એજ અખંડ દયા છે કે, તે એવી અમૂલ્ય ચીજોનો અતિશય લાભ આપતાં છતાં પણ આપણી પાસેથી કાંઈ પણ માગતો નથી.

પવન કાંઈ આપણા ખાપનો નોકર નથી, પણ પ્રભુના હુકમથી તે આપણા ઘરમાં ને આપણા શરીરમાં દરેક શ્વાસે ને દરેક પળે ફરી રહ્યો છે. એને માટે જો પ્રભુ આપણી પાસેથી કર માગે તો આપણી શું તાકાત છે કે તે કર ન આપીએ ! જો જીવવું હોય તો પવનને ખદલે પ્રભુ જે માગે તે આપણે આપવું જોઈએ; પણ મહાન દયાળુ પ્રભુ અદ્ય જીવો ઉપર એવી સખતાઈ કરતો નથી; તે તો સર્વદા દયા દયા ને દયાજ રાખે છે, પણ આપણેજ એવા અભાગીયા છીએ કે તેની દયા સમજી શકતા નથી અને તેનો લાભ

લઈ શકતા નથી. આપણા ખેતરોમાં વરસાદ વરસાવવા માટે કર માગે, દરિયામાં આગળોટ ફેરવવા માટે પ્રભુ કર ન પ્રભુની પૃથ્વી ઉપર વસવા સાટે કર માગે, રાતે ચંદ્રનું શાંતિ તેજ આપવા માટે પ્રભુ કર માગે, આપણા ગામ પાસે ના વહેવરાવવા માટે પ્રભુ આપણી પાસેથી કર માગે, આપણાં ઝાં ફળ ફુલ આપવા માટે પ્રભુ આપણી પાસેથી કર માગે, આપ ગાય, બકરાં અને ઘોડા વિગેરે પૂરાં પાડવા માટે પ્રભુ આ પાસેથી કર માગે, અને જે કોલસાની ખાણોથી આપણાં ખાનાંઓ ચાલી રહ્યાં છે તે કોલસામાં ગરમી ભરી આપવા પ્રભુ આપણી પાસેથી કર માગે તો આપણે શું કરીએ ? ભાઈ આપણી નબળાઈ અને પ્રભુની દયા તો જુઓ ! ભાઈઓ આપણને એવી જાતના કર ભરવા પડતા હોત, તો તે ભર્યા તો ચાલત નહિ; અને જો એવા કર ભરત તો આપણી શું હ થાત, એ વિચાર તો કરો ! એવા અખૂટ કરમાંથી પ્રભુએ આ સાવ બચાવી લીધા એ શું તેની થોડી દયા છે ! એટલી અનંત ને અખંડ દયા માટે પણ પ્રભુ આપણી પાસે કંઈ માગતો નથી; પણ તે આપણાં સુખને માટે માત્ર એટલુંજ કે, તમારા આત્માની અધોગતિ ન કરો, આત્માની અધોગા કરો, પણ તમારા આત્માનો ઉદ્ધાર કરો એટલે કે પ્રભુની સમજી દીનતા રાખીને પ્રભુને શરણે જઈ અનંત કાળનાં મો સુખ લોગવો.

૫૬

જય જય જગત્કારિ ભયભત્કારિ તું ભગવંત છે;
અત્યંત તું શ્રીમંત ને ઐશ્વર્યવંત અનંત છે.
તું તારનાર ઉગારનાર નિવારનાર અનિષ્ટનો;
તું સ્થાપનાર ઉથાપનાર તું આપનાર અભીષ્ટનો.
તું સકળ સ્વામી અમલનામી ધામી અવિચળ ધામનો;
શશી સૂર્ય શૈલ સમુદ્ર સૌ સજનાર તુંજ તમામનો.
પ્રભુ તુજ ચરિત્ર વિચિત્ર ચિત્રજાત્ર જગત પવિત્ર છે;
ધુની વાયુ વારિ પ્રવાહિની દશ દીશ તુજ વાણંત છે.
તું તૃણ તણા પર્વત કરે પર્વત તણું તૃણ તું કરે;
સ્મરતાંજ સત્ય સદાય થઈ તું હૃદ વિના હરકત હરે.
તુંજ અકળ માયા સકળ સ્થળ પ્રબળ બળ છે તુજતણું;

ઘટઘટ તણી ઘડી સુઘટ ઘટના ઘટિત કાર્ય કર્યું ઘણું.
ભવણીતનો ભય ભાંગીને ભવસુખ ભરે ભગવાન તું;
શુભગાન સુણીને કાનથી દે છે અમરપદ દાન તું.
પ્રભુ ગરીબના પોકાર તું સુણનાર સત્ય સમર્થ છે;
બકવાદ તુજ જશ બાદ વાદવિવાદ સઘળા વ્યર્થ છે.
તું એક ઇશ હરેક જનનો નામ ભગ્ન અનેક છે;
તું સર્વની અરજ સુણે છે નિયમ તારો એક છે.

૧૬૮-ભકિતનું ખરું સુખ તો હરિની હજુરમાં- મોક્ષધામમાંજ સમજાશે.

કોઈ એક ગામડામાં એક ગરીબ માણસની છોકરી હતી, તે પોતાને હાથે રસોઈ કરતી, પાણી ભરતી, વાસીડું વાળતી, છાણું થાપતી અને દળણું દળતી હતી. એ પછી તે છોકરીનું વેવિશાળ એક મોટા શેઠ સાથે થયું. એ શેઠ જ્યારે લગ્ન કરવા આવ્યો ત્યારે તેણે ઘણી ધામધૂમ કરી ઉપરાઉપરિ નાતો જમાડી વિલાયતી વાજાં વગાડાવ્યાં, નવી નવી જાતની મિઠાઈઓને શાકભાજી મંગાવ્યાં, આતસબાજીના ગુલબાનો ઉડાવ્યાં, નાચરંગના મિલાવડા કર્યા, અને પોતાના લગ્નની ખુશાલીમાં બહુ ધર્મ દાન કર્યું. એ બધું જોઈને પેલી ગરીબ માણસની છોકરી તો અજબજ થઈ ગઈ કે આટલી બધી ધામધૂમ ! ત્યારે તે શેઠે કહ્યું કે, આતો હજી ગામડું છે, અહિં તો કોઈ જાતની સગવડ નથી; મારી મોટાઈની ખરી ખબર તો હજી ઘેર ગયા પછી પડશે.

એ પછી તે છોકરી પોતાને સાસરે મુંબાઈ ગઈ. ત્યાં તો આલેશાન બંગલા, રખરટાયરની ગાડીઓ, કામકાજ કરવા માટેની દાસીઓ, ઝવેરાતની તીજેરીઓ અને શેઠાણીજી શેઠાણીજી તથા બાઈ સાહેબ બાઈ સાહેબ સાંભળીને તે તો હેરતજ થઈ ગઈ અને ખુશ ખુશ થઈ ગઈ. તેને સ્વપ્નામાં પણ ખબર નહિ કે મારા ઘણીના વૈભવ આવા મોટા હશે.

ભાઈઓ ! આપણે પણ તે ગરીબ છોકરીના જેવાજ છીએ, પણ જ્યારે આપણે ભકિતમાં લાગી જઈએ ત્યારે આપણી પ્રભુ સાથે સગાઈ થઈ જાય છે. એ પછી આપણને જે મનના દિલાસા મળે છે, અંતરના આનંદ મળે છે, ભકતોની વાણીમાં રસ જામે

છે, જ્યાં જ્યાં જઈએ ત્યાં ત્યાં આનંદ આનંદ થઈ રહે છે, હર્ષ શોક ઓછા થઈ જાય છે, અને મોતનો પણ ડર મટી જાય છે; મોટાં મન થઈ જાય છે અને જેમ પ્રભુ રાખે તેમ આનંદથી રહેવાય છે. એ સુખ કાંઈ જેવાં તેવાં નથી; પણ અહિંના આપણાં એ સુખ તો પેલા શેઠિયાની પેઠે ગામડાનાં સુખ જેવાં છે; ખરાં સુખ તો હજી ઘેર છે. એ ઘેર તો હરિની હજીરનાં મોક્ષધામનાં સુખડાં છે; એનો આનંદ તો કાંઈ ઓરજ છે. ગામડાંની ગરીબ છોકરી જેમ મુંબાઈના શેઠિયાઓના ઘરના વૈભવોની કલ્પના પણ કરી શકે નહિ તેમ આપણે પણ અહીં બેઠે મોક્ષધામનાં અલૌકિક સુખના કલ્પના પણ કરી શકીએ નહિ. માટે ભાઈઓ ! એ વાણીથી કહ્યાં જાય નહિ એવાં મહા અખંડ સુખો લૂંટવા સારૂ ભક્તિમાર્ગમાં આવો, ભક્તિમાર્ગમાં આવો અને સર્વશક્તિમાન પ્રભુ સાથે લગ્ન થાય તેમ કરો.

૫૬.

મારે વરતો વિઠ્ઠલને વરવું છે રે, હાંહાં રે મારે વરતો
ખીજને મારે શું કરવું રે-મારે વરતો
નંદના કુંવર સાથે નેહલો બંધાણો રે હાં (૨)
મારે ધ્યાન ધણીનું ધરવું છે, રે-હાંહાં રે મારે ધ્યાન-ખીજને
અવર પુરુષની મારે આશા ન કરવી રે હાં (૨)
મારે છેડલો ઝાલીને ફરવું છે, રે-હાંહાં રે મારે છેડલો-ખીજને
સંસાર સાગર મોહજળ ભરીઓ રે હાં (૨)
મારે તારે ભરોસે તરવું છે, રે-હાંહાં રે મારે તારે-ખીજને
બાધ મીરાં કહે છે પ્રભુ ગીરધરના ગુણ હાં (૨)
મારે રાસમંડળમાં રમવું છે રે-હાંહાં રે મારે રાસ-ખીજને

૧૬૯-ભગવાનના ભક્ત અને શ્રીકૃષ્ણના દોસ્ત
છતાં સુદામાજી દરિદ્ર કેમ રહ્યા !

શ્રીકૃષ્ણ અને સુદામાજી બન્ને જણા ઉજ્જન નગરીમાં સાંદીપન નામે ગુરુને ઘેરે સાથે રહીને ભણતા હતા તે વખતે એક દિવસ ગોરાણીએ સુદામાને દાળીયા આપ્યા અને કહ્યું કે, તમે સૌ છોકરાંઓ મળીને ખાજો. સુદામાની ઉંમર એ વખતે બાળક હતી ને જૂખ બહુ લાગી હતી; તેમજ ગુરુપત્નીએ દાળીયા આપ્યા

છે એમ બીજાં છોકરાંએને ખબર નહોતી, તેથી પોતાના બીજા ભાઈબંધેને ભાગ આપ્યા વિના સુદામા એકલા એ દાળીયા ખાઈ ગયા; તેથી એ પાપથી સુદામા ભગવાનના ભક્ત છતાં પણ દરિદ્ર રહ્યા. કારણ કે તેઓની ભક્તિ એકાંગી હતી; એટલે તેઓને પ્રભુ પ્રેમ હતો તેથી પ્રભુને અર્થે કરવાનાં બધાં કર્મ જેમકે જપ, ધ્યાન, સ્નાન, સંધ્યા, વિગેરે તેઓ કરતા હતા; પણ પોતાના ભાઈબંધો તરફના પ્રેમમાં તેઓ મોળા હતા; તેથી ગોરાણીએ આપેલા ચણા તેઓ એકલા ચાવી ગયા હતા. એ પાપથી-એવી એકાંગી ભક્તિથી તેઓ દરિદ્ર રહી ગયા હતા. એ પછી જ્યારે પ્રભુને અર્થે તેઓ પોતાના બંધુઓને આપવું શીખ્યા, પોતાની પાસે કાંઈ નહિ હોવાથી લિખ માગીને પણ જ્યારે પોતાના બંધુ શ્રીકૃષ્ણને કાંગના કાંગવા ભેટ આપ્યા, ત્યારે પ્રભુએ તેઓની ભક્તિ પૂરેપૂરી માનીને તેઓની દરિદ્રતા દૂર કરી મોટા વૈભવે આપ્યા.

ભાઈઓ ! આપણે પણ ઘણી વખત સુદામાની પેઠે એકઅંગીજ ભક્તિ કરીએ છીએ, એટલે કે તીર્થસ્નાન કરીએ છીએ, તિલક છાપાં કરીએ છીએ, પાઠપૂજા કરીએ છીએ અને ધર્મની મોટી મોટી વાતો કરીએ છીએ; પણ ભક્તિનું બીજું અંગ જે માણસ જાત તરફની દ્રવ્ય છે તેમાં આપણે બેદરકાર રહીએ છીએ. આપણા ઘરમાં જીનાં લુગડાંના ગાંસડા બાંધેલા છતાં પણ આપણે તે ગરીબોને આપી શકતા નથી. આપણા ઘરમાં જીની ચાપડીઓ પડેલી હોય છતાં પણ અને તે આપણા કાંઈપણ કામમાં ન આવતી હોય છતાં પણ આપણે આપણા ગરીબ ભાઈબંધ વિદ્યાર્થીઓને તે આપી શકતા નથી. આપણે ત્યાં ઘણીએ જગ્યાઓ ખાલી પડી હોય પણ આપણે કોઈ સાધુ સંતને, મુસાફરોને કે અતિથિને તેમાં ઉતારો આપતા નથી. આપણા ઘરમાં દવાની ખાટલી પડેલી હોય અથવા આપણે કાંઈ સારી દવા જાણતા હોઈએ છતાં પણ આપણા પાડોશીઓને જરૂરને વખતે પણ આપણે દવા આપતા નથી, અને આપણે મરીજઘડે ત્યાંસુધી પણ આપણી પાસેની સારી ચીજ બીજાને શીખવતા નથી. આપણા ઘરમાં રાંધેલું અન્ન પડેલું હોય અને તે બીજે દિવસે નાખી દેવું પડે ત્યાંસુધી પણ આપણે ચીવટ રાખીને તે લિખારીઓને આપી શકતા નથી; અને આપણે જાણીએ છીએ કે જો કંઈક લડવા

દરબારમાં ચડશું તો દરબાર ખોઈ બેસશું તોપણ આપણે ઉઘી ચેતીને આપણા ગુસ્સાને રોકતા નથી અને આપણા બંધો સાથે સલાહસંપથી વર્તતા નથી. આવી રીતે દરેક બા આપણે જેટલી જોઈએ તેટલી લાઇબંધી કે સમાન રાખી શકતા નથી, તેથી આપણે ભગવદ્દર્શનને રથઈ શકતા નથી, માટે આપણી ભક્તિ એકઅંગી થઈ એટલે આપણે જોઈએ તેટલું કૃણ મેળવી શકતા નથી, તેથી એકઅંગી ભક્તિથી સુદામાની પેઠે આપણે પણ દરિદ્ર રહી છીએ. સુદામા તો માત્ર ધનમાંજ દરિદ્ર હતો, પણ આ તનમાં, મનમાં ને હૃદયમાં પણ ઇશ્વરીજ્ઞાન વિના દરિદ્ર બની છીએ; માટે લાઇઓ ! આપણી ભક્તિને એકાંગી નહિ મૂકતાં જેના જેના આપણી ઉપર હક્ક હોય તેના હક્ક ચુકવા કરો, બધું પોતે એકલા એકલાજ નહિ પટકાવી જતાં સુદતાંદુલની પેઠે આપણાથી જે બની શકે તે આપણી ભક્તિની પૂ માટે આપણાં લાઇબંધોને પ્રભુને અર્થ લેટ આપજો.

૧૭૦-ધર્મમાંજ માણસની ઉત્તમતા છે; બાકી ઝાડ તથા પશુઓ કરતાં પણ તે ઉતરતો છે

આપણે જાણીએ છીએ કે ઘણી જાતનાં ઝાડ તથા બાકી દુનિયામાં આપણા કરતાં વધારે ઉપકાર કરે છે. ઘણી એવી છે કે જે આપણા પગ નીચે જ્યારે ત્યારે કચરાય કે તેનામાં એવા ગુણો રહેલા છે કે કોઢ જેવાં ભયંકર દરદે કરે છે. કેટલી એવી પણ જડીબુટ્ટીઓ છે કે જે ત્રાંબાનું બનાવી દે છે. ઘણાંએ પશુ તથા પક્ષીઓ એવાં હોય જે આપણા કરતાં સંકડો દરજ્જે નીતિવાન હોય છે અને । જનાવરો એવાં છે કે જે આપણા કરતાં જગતની ઘણી સેવા કરે છે; તેમ છતાં પણ બીજાં પ્રાણીઓ તથા વા કરતાં માણસો ઉત્તમ ગણાય છે તેનું કારણ શું ? તેનું કારણ છે કે, આપણે પ્રભુની ભક્તિ કરી શકીએ છીએ અને જો તે પ્રભુના સ્વરૂપને ઝોળખી જન્મમરણના ફેરામાંથી છૂટી તેમ છીએ. તેથીજ પ્રભુની આપણા ઉપરની એ કૃપાથીજ દુનિયાની સૌ વસ્તુઓ કરતાં ઉત્તમ છીએ; માટે આ

ઉત્તમતા આપણા પરમ કૃપાળુ મહાન પિતાને આપણે આપણા શુદ્ધ આચરણથી બતાવી આપવી જોઈએ; કારણ કે પ્રેમપૂર્વક પ્રભુની ભક્તિથીજ આપણી એ ઉત્તમતા સાબિત થઈ શકે તેમ છે, બીજી કોઈપણ રીતે આપણે આપણું ચઢીઆતાપણું બતાવી શકીએ તેમ નથી; કેમકે પોતાના જૂદા જૂદા સ્વાભાવિક ગુણમાં, તેઓથી દુનિયાપર થતા ઉપકારમાં, નીતિના નિયમો પાળવામાં અને જગતની સેવા કરવામાં આપણે તેઓથી આગળ વધી શકીએ તેમ નથી, માત્ર ધર્મમાંજ-પ્રભુને જાણવામાંજ આપણે તેઓથી આગળ વધી શકીએ તેમ છીએ; પણ જો એ પણ આપણાથી ન બને તો પછી આપણે પશુપંખીઓ તથા ઝાડપાન કરતાં પણ ઉતરતા ગણાઈએ તેમાં કંઈ નવાઈ નથી. એવું હાથે કરીને જાણતાં છતાં અધમપણું ન થાય માટે ધર્મમાં લાગ્યા રહો ! પ્રભુમાં લાગ્યા રહો !

૧૭૧-માણસો પણ નોકરને બદલો આપે છે, તો પ્રભુ કેમ ભૂલી જશે ?

અંગ્રેજ સરકારનું પેન્શનફંડ કેવડું મોટું છે એ તમે જાણો છો ? દરસાલ કરોડો રૂપિયા પેન્શન ખાતામાં ખર્ચાય છે. એ ખાતું સાફ છે ને તેમાંથી જરૂરને વખતે ખરેખરે લાભ મળે છે તે સાફ સરકારી નોકરીને માટે માણસો ઉપરાઉપરિ પડે છે. હવે તમે વિચાર કરો કે, પોતાના નોકરોના સુખ સાફ જ્યારે આપણી સરકાર કરોડો રૂપિયાનું ફંડ રાખે છે, ત્યારે સર્વ રાજાઓના મહારાજા અને સર્વ રાજા જેના ગુલામોના પણ ગુલામ બનવાને તૈયાર છે, તે અત્યંત બ્રહ્માંડના નાથ પ્રભુને ત્યાં તેની નોકરી કરનારા માટે કેવું મોટું પેન્શનફંડ હશે એ જ્યાંલ તો કરો ! આપણા રાજાઓનું પેન્શન મેળવવા માટે તો ઘણાં વરસો સુધી આપણે નોકરી કરવી પડે છે, પણ પ્રભુનું પેન્શન મેળવવા માટે તો જે વખતે આપણા હૃદયમાં પ્રભુનો જ્યાંલ જામી જાય તેજ વખતથી આપણું પેન્શન ચાલુ થઈ જાય છે. રાજાનું અને શેઠિયાઓનું પેન્શન તો નોકરીના પ્રમાણમાં ઘણું ઓછું હોય છે; પણ પ્રભુની સેવા તો આપણે રજા જેટલી કરીએ તો ગજા જેટલું પેન્શન મળે છે. રાજાની નોકરી

મેળવતાં તો બહુ મહેનત પડે છે પણ પ્રભુની નોકરી મેળવતાં— પ્રભુની સેવા કરતાં તો જરાએ મહેનત પડતી નથી; પણ ઉલટો આનંદ થાય છે. રાજાની નોકરી લીધા પછી બીજાની નોકરી કે બીજાં કામ થઈ શકતાં નથી, પણ બીજાં કામ અને બીજાઓની નોકરી કરતાં છતાં પણ પ્રભુની નોકરી કરી શકાય છે, એટલુંજ નહિ પણ રાજા પોતાના દરેક નોકરને ઓળખી શકતો નથી કે પોતે જાતે દેખરેખ રાખી શકતો નથી, પણ પ્રભુ તો પોતાના નાનામાં નાના ભક્તને પણ ઓળખે છે; એટલુંજ નહિ પણ દરેક ભક્તની સેવા પોતે જાતેજ રાજી થઈને અંગીકાર કરે છે અને આપણી જરાક જેટલી સેવાનો પણ મોટામાં મોટો બદલો આપે ત્યારેજ દયાળુ પ્રભુને સંતોષ થાય છે. બાઈઓ ! પરમ પવિત્ર પ્રભુ એવા કૃપાના સાગરરૂપ છે; માટે જરૂરનાં, દુનિયાદારીનાં કામ કરતાં કરતાં પણ પ્રભુની સેવા કરો અને પ્રભુના ન્યાયી તથા દયાળુ દક્ષતરમાં પેન્શનફંડમાં તમારું નામ લખાવ તોમ કરો. ખાત્રી રાખજો કે આશરાતું બળ બહુ મોટું છે. ભગવદ્ આશરો રાખવો એ કાંઈ જેવી તેવી બાબત નથી. આશરાના બળથી તુરત તમારામાં નવું જીવન આવશે અને તમારા મનમાં એમ સિદ્ધ થઈ જશે કે સારાં માણસો પણ કોઈની મજૂરી રૂબાવતાં નથી ત્યારે દયાળુ પ્રભુ આપણી સેવા કેમ રૂબાવશે ? પ્રભુની સેવામાં તો પહેલે પગલેજ—પહેલે પગથીએજ મોટું ઇનામ છે. માટે બાઈઓ ! એક શ્રીહરિનો ૬૬ આશરો રાખીને ભગવત્સેવામાં મગ્ન રહો ! ભગવત્સ્મરણમાં મગ્ન રહો ! !

૧૭૨—ધર તરફ જતી વખતે બળદો પણ ઉતાવળા ચાલે છે, તો આપણે પણ હરિની હજુરમાં જવા માટે ઉતાવળ કરવી જોઈએ.

મુંબઈમાં એક માણસને કોર્ટમાંથી મહાભક્તી કામે જવું હતું તેથી તે રેંકડો શોધતો હતો, એટલામાં એક રેંકડો આવી ચડ્યો. તે માણસે બાકું પૂછ્યું, ત્યારે રેંકડાવાળાએ કહ્યું કે હવે તો બળદને છોડવાનો વખત થયો છે માટે હું નહિ આવું. એ માણસને જરૂરી કામ હતું ને ત્યાં આજીવનમાં બીજો રેંકડો નહોતો તેથી તેણે જરા ખેંચતાણ કરીને રેંકડાવાળાને સમ-

જાણ્યો, ત્યારે ચાર આના વધારે લઈને રેંકડાવાળાએ બાહુ કબૂલ કર્યું, એટલે તે માણસ રેંકડામાં બેઠો અને કહ્યું કે જલદી ચલાવ. રેંકડાવાળો બળદને હાંકવા માટે બહુ જોર કરે, ખૂંચો પાડે ને વખતે લાકડી પણ મારે, પણ બળદો બરાબર ચાલે નહિ. પેલા માણસે પૂછ્યું કે તારા બળદો આવા લોથ જેવા કેમ છે? ખાવાનું આપે છે કે નહિ? ત્યારે રેંકડાવાળાએ કહ્યું કે, શેઠ! આ બળદો તો બહુ સારા છે પણ થાકી ગયા છે તેથી ચાલતા નથી.

એ પછી મહાલક્ષ્મી જઈ થોડીવારમાં તેઓ પાછા ફર્યા, ત્યારે બળદો બહુ દોડવા લાગ્યા. બળદોને દોડતા જોઈને પેલા માણસે રેંકડાવાળાને કહ્યું કે, તું તો કહેતો હતો કે બળદો થાકી ગયા છે ને હવે કેમ દોડે છે? ત્યારે રેંકડાવાળાએ કહ્યું કે, શેઠ! હવે બળદો ઘર તરફ વળ્યા છે, માટે ઘેર પહોંચવાની ઉતાવળમાં દોડે છે.

એ સાંભળીને તે શેઠને વિચાર થયો કે, ઘેર પહોંચવા માટે જનાવરો પણ ઉતાવળ કરે છે, પણ અમે એવા અભાગીઆ છીએ કે, હારની હજુરમાં જવા માટે પણ હજીસુધી કાંઈ તૈયારી કરતા નથી. ઘરના સુખમાં જનાવરો પણ સમજે છે. દાણાપાણી સાડ તે પણ દોડતાં ઘેર આવે છે; પણ ભાઈઓ! આપણી બુલ તો જુઓ! કે અનંતકાળનાં મોક્ષધામનાં અખંડ સુખો મેળવવાને માટે પણ આપણે જીવનની લાગણીથી પ્રેમપૂર્વક હજીસુધી પણ ધર્મના રસ્તામાં જતા નથી. જનવરોના તબેલા કરતાં સ્વર્ગ કેટલું બધું ઉત્તમ છે? અને બળદોના ઘાસદાણા કરતાં દેવતાઓનાં અમૃત અને ઈચ્છાસુખ ભોગ આપનારાં સ્વર્ગનાં કલ્પવૃક્ષનાં અમૃત્ય સુખો કેવાં અલૌકિક છે એ તો વિચારો! એવાં સુખો આપનાર સર્વશક્તિમાન મહાન પ્રભુના રસ્તામાં ન આવીએ, સ્વર્ગના ને દેવોના પણ બનાવનાર પરમ આનંદરૂપ પરમાત્માના સ્વરૂપને ઓળખવાની કાળજી ન રાખીએ અને સ્વર્ગ તથા મોક્ષધામનાં અખંડ સુખની પણ દરકાર નહિ રાખતાં વિષ્ઠાના કીડાની પેઠે મરતાં સુધી પણ આ દુનિયાનાં પાપોમાંજ પડ્યા રહીએ તો પછી સ્વર્ગને બદલે પ્રભુ તબેલો આપે, એટલે કે જનવરોનો અવતાર આપે તો તેમાં શું ખોટું છે? આપણે પરમ કૃપાળુ પ્રભુની દયા ન સમજીએ ને તેના હુકમો ન પાળીએ તો પછી એવા હાલ થાય તેમાં કાંઈ નવાઈ નથી; માટે ભાઈઓ!

હજીપણ કાંઈક ચેતો, ચેતો ને ઘેર પહોંચવાની ઉતાવળ કરો.

૧૭૩-દુશ્મનને અપશુકન કરવા માટે પોતાનું નાક કાપી નાખનારા મૂર્ખની પેઠેજ આપણે પણ શત્રુ એને હેરાન કરવા માટે આપણા જીવને નરકમાં નાખીએ છીએ.

પ્રસંગોપાત આપણને પેલી જૂની વાત કહેવામાં આવે છે કે એક મૂર્ખ માણસ હતો, તેનો એક દુશ્મન હતો. એ દુશ્મન બહુ જોરાવર પણ વહેમી માણસ હતો, તે શુકનને ને મુહૂર્તને બહુ માનતો હતો, તેથી ક્યાંઈ કામ જવું હોય એ વખતે જો ખરાબ શુકન થાય તો તે અટકી પડતો. પોતાના દુશ્મનની એ વાત જાણવાથી પેલા મૂર્ખ માણસે વિચાર કર્યો કે, જ્યારે પણ એ કાંઈ કામ જવાનો હોય ત્યારે મારે તેને અપશુકન કર્યા કરવા એટલે તે ક્યાંઈ જશે નહિ ને તેનું કાંઈ કામ થશે નહિ. એમ વિચારીને તે મૂર્ખ માણસે પોતાના દુશ્મનને અપશુકન કરવા સારૂ પોતાનું નાક કાપી નાખ્યું અને પેલાને જવાના રસ્તામાં આડો જઘને ઉભો. એ પછી તે નકટાને કોઈએ પૂછ્યું કે તારા નાકને શું થયું ? કોઈ બહારવટીઆ મળ્યા કે તારા દુશ્મને કાપ્યું ? ત્યારે તેણે કહ્યું કે, દુશ્મનનો ભાર શું છે કે મારું નાક કાપે ? એ તો મેં તેને હેરાન કરવા સારૂ મારું નાક કાપ્યું છે. ત્યારે તે માણસે પૂછ્યું કે, તારું નાક કાપવાથી તે કેવી રીતે હેરાન થશે ? તે મૂર્ખાએ કહ્યું કે, તેને અપશુકન કરવા માટે હું નકટો થયો છું. એ સાંભળીને તે માણસે કહ્યું કે, શાબાસ ! શાબાસ ! આફ્રીન છે તારી અઘ્ઘલ ઉપર ! પોતાનું નાક કાપીને દુશ્મનને અપશુકન કરવાવાળા હીરાઓ પણ દુનિયામાં પડ્યા છે હો ! વાહ વાહ ! તારા જેવું પરાક્રમ તો ભાઈ કોઈ ન કરે હો ! તું તો તુંજ છે ! આ સાંભળીને તે મૂર્ખો ફૂલાવા લાગ્યો.

ભાઈઓ ! આ અસલી વાત સાંભળીને આપણે તે નકટાની મૂર્ખાઈ ઉપર હસીએ છીએ; પણ આપણે પોતે શું કરીએ છીએ એ તમને ખબર છે ? એ નકટાએ તો પોતાના દુશ્મનને હેરાન કરવા સારૂ માત્ર પોતાનું નાકજ કાપ્યું, પણ આપણે તો આપણા દુશ્મનોને હેરાન કરવા સારૂ આપણા જીવાત્માને નરકમાં નાખીએ છીએ, તે સાચું તો કાંઈક જુઓ !

આપણા દુશ્મનોને હરાન કરવા માટે આપણે કેવા કેવા ાવપેચ રચીએ છીએ અને કેવા કેવા કાવાદાવા કરીએ છીએ એ વેચારો તો ખરા ! દુશ્મનોને માટેજ નહિ; પણ જેની સાથે સહેજ પણ મતલેહ હોય, પછી તે મતલેહ ધર્મનો, રાજદ્વારી વિચારનો, સંસારસુધારાના વિચારનો, ઘરસંસારી ખટપટનો, જાતિલેહનો કે દેશલેહનો ગમે તે પ્રકારનો હોય, તોપણ તેને માટે આપણે કેટલા બધા આકળા થઈ જઈએ છીએ ? સામા માણસની કેવી ઝીણી ઝીણી ભૂલો શોધવા માંડી પડીએ છીએ અને વાતવાતમાં આપણે કેવા અયોગ્ય ચાળાચરકા કરવા માંડીએ છીએ એ તમે ક્યાં નથી જાણતા ! આ બધું શું ? શું એમ કરવું એ તરવાનો રસ્તો છે કે ? આપણા ભાઈબંધોને તેઓની ભૂલને માટે યોગ્ય રસ્તો સમજાવવાની તજવીજ કરવાને બદલે અને આપણા પોતાના સ્વભાવના તથા સંજોગોના મતલેહને ઢીલા કરી કાબુમાં રાખવાને બદલે, વારંવાર ઉશ્કેરાઈ જવું, ગાળાગાળી કરી લેવી, ન બોલવાનું બોલી દેવું, સામાવાળાને હલકા પાડી નાખવા અને પોતાનોજ કક્ષો ખરો કરાવવા માટે મનમાં દુશ્મનાઈ ભરી મૂકવી એ શું આપણી લાયકી છે કે ?

ભાઈઓ ! હવે વૈરભાવનો સમય નથી, હવે તો બ્રાતૃભાવનો જમાનો ચાલે છે. હવે તો પરમ દયાળુ મહામંગળકારી સચ્ચિદાનંદ પરમાત્માની કૃપાથી આપણા દેશમાં ક્ષમાનું રાજ્ય ચાલવા લાગ્યું છે. ભગવાન રામચંદ્રે પોતાના દુશ્મન રાવણને મોક્ષ આપીને અને ભગવાન શ્રીકૃષ્ણચંદ્રે પોતાના દુશ્મન કંસ તથા પૂતના જેવાંને પણ તારીને આપણને શીખવ્યું છે કે, હવે ક્ષમાનું રાજ્ય ચાલે છે; માટે “જે પોતાનાં ભાઈબહેનોના વાંક માફ કરશે તેના અપરાધ પ્રભુ માફ કરશે.” માટે પ્રભુ પાસે આપણા અપરાધ માફ કરાવવા સારૂ આપણાં ભાઈબહેનોને માફ કરતાં શોખો અને આપણા દુશ્મનને અપશુકન કરવા માટે આપણું પોતાનું નાક કાપવું ન પડે એમ કરો; મતલબ કે આપણાં ભાઈબહેનોની ભૂલો અને આપણા મતલેહ તરફ નહિ, પણ આપણા આત્માના કલ્યાણ તરફ અને મહાન પ્રભુના હુકમ તરફ જોઈને જેમ બને તેમ સર્વ પ્રકારના વૈરભાવ ધરમાંથી, દેશમાંથી અને જગતમાંથી ઓછા થાય તેમ કરો.

૧૭૪-પૃથ્વી, પાણી, પવન, સૂર્ય વિગેરે જે જે આપણી
જીંદગી માટે અત્યંત જરૂરની વસ્તુઓ છે તે સર્વ
પ્રભુની કૃપાનું ફળ છે.

મહાન પ્રભુની આપણા ઉપર એટલી બધી દયા છે કે તેનો
કોઈ પણ રીતે આપણાથી તોલ થઈ શકે તેમ નથી. આપણને
ખાવા માટે અન્ન, પીવા માટે પાણી, પહેરવાને લૂગડાં અને
રહેવાને ઘર તેની કૃપાથીજ મળેલાં છે. આપણે ન સમજી શકીએ
તેવી બાતની હબરો અડચણોમાંથી તે સમર્થ પ્રભુજ આપણને
દર પળે બચાવે છે અને આપણને દરરોજની જરૂરી ચીજો કોઈ ને
કોઈ રસ્તે તે પવિત્ર પિતાજ પૂરી પાડે છે. તમે વિચાર કરો કે,
તે જો માત્ર થોડા દિવસ સૂર્યને ઉગવા ન દે તો આપણા શું હાલ
થાય ? જો માત્ર બે ચાર દિવસ આપણી પૃથ્વી ઉપરથી બધું
પાણી ખેંચી લે તો આપણી કેવી દશા થાય ? એ વખતે આપણે
શું કરી શકીએ ? એ ખ્યાલ તો કરો! માત્ર પાંચજ મીનીટ પ્રભુ
પવનને બંધ કરે અને પછી જુઓ તો ખરા કે તમે કેમ જીવી
શકો છો ! આવી તો સેંકડો બાબતો છે કે જેમાં આપણું કાંઈ
પણ ચાલી શકે નહિ; પણ ઉલટું એમજ લાગે કે, આપણે કેવળ
પ્રભુની દયા ઉપરજ છીએ. આપણી હુશિયારી તેમાં કાંઈ પણ
કામ આવતી નથી. આવી રીતે દરેક બાબતમાં પ્રભુની દયા સમજ-
વાથી આપણને આપણી નબળાઈ માલમ પડી આવે છે, તેથી
આપણામાં દીનતા આવતી જાય છે અને પ્રભુનો ઉપકાર માન-
વાની વૃત્તિ વધતી જાય છે. એમ થવાથી વિશેષતાથી પ્રભુકૃપા
મેળવી શકાય છે અને અંતે પ્રભુમય થઈ શકાય છે; માટે જો
કૃપાબિલાષી બાઈઓ અને બહેનો ! જેમ બને તેમ દરેક વાતોમાં-
થી મહાન દયાળુ પ્રભુની અખંડ દયા સમજવાની તજવીજ કરો
અને એ દયા સમજી તે દયાળુ પિતાનો શુદ્ધ અંતઃકરણથી ઉપકાર
માનવાની કોઈ પણ તક જતી મૂકશો નહિ; કારણ કે જો કે
બહુ સુરકેલી છે, તોપણ કોઈ માણસ કદિ ચાહે તો આસ-
માનના તારાઓ ગણી શકે, સમુદ્રનાં મોજાંઓ ગણી શકે,
વરસાદનાં ટીપાંઓ ગણી શકે, રેતીના દાણાઓ ગણી શકે
અને માથાના મોવાળા ગણી શકે; પણ અનંત પ્રદાંડના નાથ
મહાન પ્રભુના ઉપકાર તો કોઈથી પણ ગણી શકાય તેમ નથી,

એવા પ્રભુ હયાળુ છે. એવા હયાળુ પ્રભુને જાણ્યા વિના જે જીવે છે તે જીવતા સુવા જેવા છે; માટે જાઈઓ ! પ્રભુની દયા સમજો અને પ્રભુનું શરણ ધરો.

૫૬

જય જગપાળ હયાળ હરિ તું (૨)
અમને સુમતિ દે કરુણા કરી તું-જય
જેથી અમે તારું ચિંતન રોજે (૨)
કરીએ ઉલટી મગન રહી મોજે-જય
સૂર્ય ચંદ્ર ગગનના તારા (૨)
અફલુત એ છે અમત્કાર તારા-જય
લોગવીએ સુખ અહીં તુજ નામે (૨)
ઠરીએ નીરાતે પછી સ્વર્ગકામે-જય

૧૭૫-આપણી માગણીઓ તો તુરંત હોય છે;
પણ પ્રભુ પોતાની મોટાઈસામું જોઈને
આપણને ધણું વધારે આપે છે.

જેમ કોઈ ગરીબ માણસ શહેનશાહ પાસે જઈને અરજ કરે કે, મહારાજાધિરાજ ! મને કોઈ જૂનાંપુનાં લુગડાંના ફાટયો-ટુટયો કટકો આપવાની મહેરબાની કરો. એવી માગણી કરવી એ શું વાજબી છે ? એ તો રાજાનું અપમાન કરવા જેવું છે અને તોપણ હયાળુ રાજા પોતાની મોટાઈ પ્રમાણે એવી માગણી કરનારને પણ ફાટયાંટુટયાં લુગડાંના કટકાને બદલે કિંમતી પોશાક તથા વખતે ગામગરાસ વિગેરે આપી દે છે; તેમજ સ્વર્ગ, નરક અને પાતાળના અધિપતિ સર્વ શક્તિમાન પ્રભુ પાસે આપણે ધનદોલત કે છોકરાંછૈયાં જેવી ક્ષણભંગુર વસ્તુઓ માગીએ; એ પણ મહારાજાધિરાજ પાસે ફાટયુંટુટયું કપડું માગવા જેવું છે; પણ પ્રભુ હયાળુ છે એટલે આપણી એવી માગણીથી અપમાન ન માનતાં તેને બદલે આપણને અલૌકિક વસ્તુઓ આપી દે છે, પણ આપણે આપણા અભિમાનમાં અને અજ્ઞાનમાં ફસાએલા છીએ, તેથી પ્રભુએ કૃપા કરીને આપેલી એ અલૌકિક વસ્તુની કિંમત સમજતા નથી. જેમ આંધળો બિખારી દોઢિયું માગતો બેઠો હોય તેને કોઈ દશ રૂપિયાની નોટ આપી જાય, પણ તે ગામડિયા બિ-

ખારીને નોટની કિંમતની ખબર ન હોવાથી તેને કાગળનો કટો સમજીને ફેંકી દે, તેમ આપણે પણ સર્વશક્તિમાન પ્રભુની અનંત દયા અને તેનાં મોટાં ઇનામની કિંમત સમજી શકતા નથી તેથી આપણે વગર મક્કતના બડબડયા કરીએ છીએ; ખાકીને પર કૃપાળુ પ્રભુની આપેલી અલૌકિક વસ્તુની કિંમત સમજીએ તો આપણે નાનાં બચ્ચાંઓની પેઠે રૂપિયો છોડીને પતાસાંની ઇચ્છા કરીએ નહિ. માટે બાઇઓ અને બહેનો ! આજથી ચાલ રાખજો : પ્રભુ પાસે કરેલી આપણી જીવનની પ્રાર્થનાઓ કદિ પણ બચા જતી નથી; પણ ઉલટું આપણને આપણી માગણીઓ કરતાં પડ્યાળુ પ્રભુ ઘણું વધારે આપે છે, માટે પૂર્ણ વિશ્વાસ રાખી પુર્ણ પ્રેમથી ને શુદ્ધ અંતઃકરણથી ઇશ્વરની પ્રાર્થના કરો, એટલે તમારા મનના મનોરથ પૂરા થયા વિના રહેશે નહિ; કારણ યોગક્ષેમ, રિદ્ધિસિદ્ધિ, સ્વર્ગ અને દેવપણું તથા મોક્ષ : બધું ભક્તિમાં, ભજનમાં અને પ્રભુના પવિત્ર નામમાં છે, માજેમ અને તેમ પૂરો પ્રેમ આણીને દયાળુ પ્રભુની જ્યારે બને ત્યાં અંતઃકરણથી પ્રાર્થના કરો.

૧૭૬—પ્રભુના મંદિરમાં કેવી રીતે જવું જોઈએ ?

હુનિયાની સર્વ કોમના ને સર્વ દેશના લોકોને પોતપોતાના દેવ માટે તથા ઇશ્વરની પ્રાર્થના કરવા માટે મંદિરો હોય : મંદિરો બંધાવવાની રીતિ કાંઈ નવીન નથી; છેક પ્રાચીન કાળે કોઈ ને કોઈ રૂપમાં મંદિરોની હયાતી ચાલી આવે છે; એટલું નહિ પણ દરેક પ્રજાનો મોટો ભાગ છેક નાનપણથીજ મંદિર જતાં આવતાં રીતે છે અને તોપણ અજાણ જેવું છે કે, મંદિર કેવી રીતે જવું જોઈએ અને ત્યાં કેમ વર્તવું જોઈએ, તે માટે ખરા નિયમો બહુ થોડાજ લોકો જાણે છે અને તે થોડામાંથી પ કોઈક સજ્જનોજ તે નિયમો પાળી શકે છે. ઇશ્વરની ભક્તિ કરવા માટે સૌ લોકોએ પોતપોતાના ધર્મના મંદિરમાં જવું જોઈએ એવું હુનિયાના મુખ્ય મુખ્ય સર્વ ધર્મોત્તુ ખાસ ફરમાન છે. એટલે ઇશ્વરની ભક્તિમાટે સૌ લોકોએ મંદિરમાં જવાની જરૂર એમાં કાંઈ શક નથી; પણ ત્યાં શામાટે જવું ? કેવી રીતે જવું કેવી રીતે વર્તવું ? અને ત્યાંથી શું લઈને આવવું એ જ્યાંસુધી ખુલીરીતે સમજીને તે પ્રમાણે વર્તીએ નહિ ત

સુધી મંદિરમાં જવાથી કાંઈ ખાસ લાભ મેળવી શકાતો નથી, માટે એ નિયમો સમજવાની સૌ ભાઈઓને બહુજ જરૂર છે.

ઈશ્વર સર્વવ્યાપક છે, તોપણ મહાત્માઓ કહે છે કે, તે ચાર જગ્યાએ ખાસ વિશેષતાથી રહે છે; (૧) મંદિરમાં, (૨) આપણા હૃદયમાં, (૩) ભક્તમંડળમાં અને (૪) મોક્ષધામમાં. જેમ રાજાની સત્તા તેના સર્વ મુલકમાં છે પણ તે પોતાના મહેલમાં વધારે રહે છે, તેમ ઈશ્વર સર્વત્ર છે; પણ તેને માટે સ્થાપેલું મંદિર કે જ્યાં દરરોજ બીજા કોઈ પણ સ્થાન કરતાં તેનું વધારે સ્મરણ થાય છે, ત્યાં તે વિશેષતાથી રહે છે. મંદિરમાં જવાનો આપણો હેતુ ઈશ્વર-દર્શન, ઈશ્વરપ્રાર્થના અથવા ઈશ્વરસેવા એજ હોય છે. એ સિવાય બીજા કોઈ પણ હેતુથી મંદિરમાં જવું એ પાપ ખાંધવા બરાબર છે. પ્રભુ કહે છે કે, મારી મોટાઈ સમજીને તમે મારી પાસે આવો. મારા મંદિરમાં આવવા માટે તમે યોગ્યતા મેળવો. મારી પાસે આવો ત્યારે તમારા મલિન વિકારો લઈને નહિ આવો. જેવો હું પવિત્ર છું તેવા તમે પવિત્ર થઈને લગવદાવેશ ભરીને આવો.

કોઈ એક મોટા શેઠને કે રાજાને તેના મહેલમાં મળવા જતાં આપણને કેટલી બધી સંભાળ રાખવી પડે છે? ને કેટલી બધી અદબ રાખવી પડે છે? તે જુઓ અને પછી વિચારો કે, ઈશ્વર તો સર્વે રાજાઓનો મહારાજા છે, અનંત બ્રહ્માંડનો ધણી છે, તેની સત્તાથી સૂર્ય પ્રકાશે છે, તેની સત્તાથી પવન વાય છે, તેની સત્તાથી વરસાદ વરસે છે, તેની સત્તાથી આકાશમાં તારાઓ અદ્ધર રહ્યા છે અને તેની સત્તાથી સમુદ્ર પોતાની મર્યાદા મૂકતો નથી, એવા મહાન પવિત્ર ઈશ્વરના મંદિરમાં જતાં આપણે કેટલી બધી સંભાળ રાખવી જોઈએ? ને કેટલું બધું પવિત્ર રહેવું જોઈએ? તેને બદલે આપણે કેવી અટક-ચાળી રીતે, કેવા મલિન મનથી ને કેટલા બધા ઓછા ભાવથી મંદિરમાં જઈએ છીએ, તે વિચારી તો જુઓ! આવી રીતે મંદિરમાં જઈને આપણે શું મેળવી શકીએ? એક નોકર પોતાના શેઠના ઘરમાં જતાં જેટલી સંભાળ રાખે છે, એક વિદ્યાર્થી સ્કૂલમાં પોતાના માસ્તર પાસે જેટલી નમ્રતા રાખે છે, એક નવી પરણેલી જુવાન છોકરી પોતાની સાસુની જેટલી અદબ રાખે છે; તેટલીજ સંભાળ, તેટલીજ નમ્રતા ને તેટલીજ અદબ, તેજ નોકર, તેજ વિદ્યાર્થી ને તેજ છોકરી, મંદિરમાં પ્રભુનાં દર્શન

કરવા જતી વખત ક્યાં રાખી શકે છે ? પોતાના શેઠ, પોતાના માસ્તર ને પોતાની સાસુ કરતાં પણ જાણે પ્રભુનો દરજ્જો ઉતરતો હોય તેવી રીતે બેદરકારીથી આપણે પ્રભુના મંદિરમાં દર્શન કરવા જતી વખત વર્તીએ છીએ, એ શું દિલગીર થવા જેવું નથી ? એવી રીતે મંદિરમાં જઇને આપણે શું લાભ મેળવી શકીએ ? માટે બાઈઓ ! અદબથી, અંતરના પ્રેમથી ને શુદ્ધ ભાવથી આપણા આત્માના કદયાણુમાટે આપણે મંદિરમાં જઈ શકીએ એમ કરો.

૧૭૭—આપણે શામાટે દેવમંદિરમાં જવું જોઈએ ?

મંદિરમાં દર્શન કરવા જતી વખત એ પણ ભૂલી જવું જોઈતું નથી કે, આપણે ત્યાં કાંઈ ગામગપાટા મારવા જતા નથી, આપણે ત્યાં કાંઈ એકબીજાની મુલાકાતો લેવા જતા નથી, આપણે ત્યાં કાંઈ બજારભાવ પૂછવા માટે જતા નથી, આપણે ત્યાં કાંઈ લગ્નનાં સાટાં કરવા કે પ્રેમની ઈસારતો કરવા માટે જતા નથી, આપણે ત્યાં કાંઈ લોકોની ખુબસુરતી જોવા કે માણસોના હાવભાવ તપાસવા જતા નથી, આપણે ત્યાં કાંઈ આપણી મોટાઈ બતાવવા કે આપણું ઠહાપણ બતાવવા જતા નથી અને આપણે પાકી રીતે સમજવું જોઈએ કે પ્રભુનું મંદિર એ કાંઈ નિંદાખાનાનું મકાન નથી; પણ ઈશ્વરની પ્રાર્થના કરવાનું પવિત્ર સ્થાન છે. જાણે અજાણે થઈ ગએલાં પાપની માફી મેળવવાની જગ્યા છે. જેમ અને તેમ મંદિરની પવિત્રતા વધારેમાં વધારે સચવાય તેમ પોતપોતાથી બનતું કરવાને દરેક માણસ બંધાએલાં છે; કારણ કે મંદિરમાં પવિત્રતા હોય તોજ ત્યાં જવાથી આપણામાં પવિત્રતા આવી શકશે, પણ જો ખુદ મંદિરમાંજ ગડબડ ચાલતી હોય તો ત્યાં જવાથી આપણામાં પવિત્રતા કેમ આવી શકશે? એ વિચારવાનું છે. માટે સૌ બાઈઓ તથા બહેનોએ મંદિરની પવિત્રતા સચવાય તેમ કરવું જોઈએ, હૃદયમાં ઈશ્વરી આવેશ બરીને જ મંદિરમાં જવું જોઈએ ને એ આવેશ દેવનાં દર્શન કરતાં શુદ્ધ જવો જોઈએ—વધવો જોઈએ. ત્યાં બીજી નજીવી વાતોની પંચાતી ને ઠઠ્ઠામફકરીની વાતો કરી હૃદયમાં આવેલા ઈશ્વરીઆવેશને ભુંસી નાખવો ન જોઈએ. જો મંદિરમાં દર્શન કરતી વખત આપણા હૃદયમાં આવેશ ન હોય તો એવાં દર્શનથી કાંઈ વિશેષ લાભ નથી; માટે આપણે ભગવદાવેશ ઝોછો થઈ ભય એવી વાતો

તથા એવાં આચરણ મંદિરમાં નહિ કરવાં જોઈએ.

મંદિરમાં જવાનો હેતુ જો બરોબર રીતે આપણા હૃદયમાં ને આપણી નજર આગળ રહેતો હોય તો આપણે ત્યાં વધારે સારી રીતે વર્તી શકીએ, માટે એ હેતુ બરાબર રીતે આપણા મનમાં ઠસાવવો જોઈએ. મંદિરમાં જવાનો આપણો ખાસ હેતુ ઇશ્વરને પ્રસન્ન રાખવો ને તેની કૃપા મેળવવી એજ છે; કારણ કે તે સમર્થ ઇશ્વરની કૃપાથી સર્વ બની શકે છે. દરેક માણસની ઇચ્છાઓ પોતપોતાના સ્વાર્થ પ્રમાણે જૂદી જૂદી હોય છે; પણ તે સર્વનો સામાન્ય હેતુ ઇશ્વરને પ્રસન્ન કરવાનો હોય છે. ઇશ્વરને પ્રસન્ન કરવાના પણ અનેક રસ્તા છે, પણ તેમાં દીનતાપૂર્વક દીનતા એ સુખ્ય છે; ને એવી દીનતાપૂર્વક દીનતા તથા આધીનતા ભગવદ્-આવેશમાંથીજ પ્રાપ્ત થાય છે, માટે એ આવેશ હૃદયમાં ભરીનેજ આપણે મંદિરમાં જવું જોઈએ. એ આવેશ એછો થઈ જાય એવાં કાંઈ પણ કામ કે વાતો ત્યાં નહિ કરવી જોઈએ. બધાય પ્રપંચને એ વખતે મનમાંથી કહાડી નાખવા જોઈએ ને પ્રભુમય બની જવું જોઈએ. જો એમ ન બની શકે તો મંદિરમાં માત્ર ખાલી ધક્કા ખાવાથી કાંઈ લાભ નથી, પણ ઉલટું નુકશાન છે; કારણ કે માણસેટ્ટની હજુરમાં જે માણસ ગુન્ડો કરે છે અથવા રાજની સામે જે કોઈ બેઅદબી કરે છે, તેને તેવાજ બીજા ગુન્ડેગારો કરતાં વધારે શિક્ષા થાય છે. એવીજ રીતે પ્રભુના મંદિરમાં જેઓ બેઅદબી કરે છે અથવા પાપ કરે છે તેઓનાં પાપ બેવડાં થઈ જાય છે, એટલે તે વધારે શિક્ષાને પાત્ર છે, એ કદિ પણ ભૂલી જવું જોઈતું નથી; માટે બીજી કોઈ પણ જગ્યા કરતાં મંદિરમાં વધારે અદબથી રહેવાની, વધારે પવિત્રાર્થથી રહેવાની ને વધારે નમ્રતાથી રહેવાની જરૂર છે ને ફરજ છે, એ પકડીરીતે યાદ રાખીનેજ મંદિરમાં જવું જોઈએ; તેમજ મંદિરમાં જે ઝોળખાણપીછાનવાળાઓ મળે તેમની સાથે પ્રેમપૂર્વક જેઠાપાળ કરવા એટલુંજ બસ છે. તેમની સાથે મંદિરમાં લાંબી ચોડી વાતો નહિ કરવી જોઈએ; કારણ કે એવી વાતોથી ધ્યાન ચૂકી જવાય છે, માટે મંદિરમાં જવાનો હેતુ ન ચૂકી જવાય એ આપણા આત્માના કલ્યાણમાટે ખાસ ધ્યાનમાં રાખજો.

૧૭૮-આપણે વાતોમાંજ રહી જવાનું નથી; પણ કાંઈક કરી બતાવવાનું છે.

મહામંગળકારી સદાય આનંદસ્વરૂપ પ્રભુના પવિત્ર નામ-સ્મરણનો મહિમા એટલો બધો મોટો છે કે, તેના માટે જેટલું કહીએ એટલું થોડુંજ છે. લાખો વર્ષો થયાં કરોડો સાધુઓ જૂદી જૂદી રીતે પ્રભુના નામસ્મરણનો મહિમા ગાતા આવેલા છે અને તોપણ કોઈ તેનો પાર પામી શક્યું નથી. એને માટે નવી નવી ફેશનની એટલી બધી ચમત્કારિક વાતો છે કે જે તેના સંગ્રહ કરીએ તો મોટાં પુસ્તકો બરાચ; પણ ભાઈઓ ! આપણે કાંઈ એવી વાતોમાંજ રહી જવું નથી, આપણે તો કાંઈક કરી બતાવવું છે. તમે કહેશો કે આપણે તે શું ગિસાતમાં ? આપણે શું કરી શકીએ ? પણ સંતો કહે છે કે:—

“ * આત્મોન્નતિ મેળવવા માટે, જન્મ-મરણના ફેરામાંથી છુટવા માટે, સંસારસાગર તરવા માટે, અંધકારમાંથી પ્રકાશમાં જવા માટે, અદ્યકાળમાંથી અનંતતામાં જવા માટે, મૃત્યુમાંથી જીવનમાં જવા માટે અને પરમાત્માને પામવા માટે પ્રભુ આપણને નથી કહેતો કે, તમે આકાશના તારાઓને પકડી લાવો; તે એમ નથી કહેતો કે, તમે સમુદ્રને પી જાઓ; તેની આજ્ઞા એવી પણ નથી કે, તમે ધગધગતા અગ્નિને ખાઈ જાઓ; તેની ઈચ્છા એવી પણ નથી કે, તમે સંસાર છોડી દો; તે એમ નથી કહેતો કે, તમે શેષનાગની મૂછના વાળ તોડી લાવો; તે એમ પણ નથી કહેતો કે, તમે ઈંદ્રને જીતી લાવો; તે એમ પણ નથી કહેતો કે, તમે દુનિયાનાં દુઃખો લઈ લ્યો; તે એમ પણ નથી કહેતો કે, તમે પૃથ્વીનાં રજકણો ગણી આપો; તે એમ પણ નથી કહેતો કે, બ્રહ્માંડના બધા વાયુને માત્ર એકજ પરમાણુમાં તમે ભરી આપો; તે એમ પણ નથી કહેતો કે, તમે આકાશસુધીની સીડી ખાંધી આપો; અને તે એમ પણ નથી કહેતો કે, તમે તમારું મસ્તક કાપી આપો. તે માત્ર એટલુંજ કહે છે કે, વ્યાવહારિક લાલ-ચોમાં ન ફસાઓ અને માત્ર દેખાતી અઘચણીથી નહિ ઠરી જતાં દૃઢતાથી ઈશ્વરી રસ્તામાં આગળ વધવા માટે મહાન્ પ્રભુના દુઃખ-નાશક પવિત્ર નામનું સ્મરણ કરો. ”

ભાઈઓ ! હવે આપણે શું કરી બતાવવાનું છે એ સમજ્યા?

* “ સંસારમાં સ્વર્ગ ” માંથી

આપણે માત્ર વ્યાવહારિક લાલચોમાંથી બચવાનું છે અને પ્રેમ-પૂર્વક શુદ્ધભાવથી અનંત બ્રહ્માંડના નાથના નામની માળા ફેરવવાની છે. જો એમાંથી કંઈ થોડું ઘણું પણ આપણે કરી બતાવીએ તો તો જીંદગીની સાર્થકતા છે અને પ્રભુના કૃપાપાત્ર થઈ શકીએ તેમ છીએ. બાકી જીવોના લગ્નરકાથી કંઈ વળવાનું નથી.

વાતોના તડાકાફડાકામાં અને અને અષ્ટમપષ્ટમ કરી ગોટાળા પીંડાળા વાળવામાં અમે કંઈ બાકી રાખ્યું નથી. જો બાકી રાખ્યું છે તે સંતોની સેવા ને હરિનું સ્મરણજ. અરે અરે ! આ તો એમ થઈ ગયું કે, ચટણીમરચાં ખાવામાં રહી ગયા ને લાડુ ખાવા તો બાકી રહીજ ગયા. અરે ! હાય હાય ! આ તો એમજ થઈ ગયું કે મીઠીઆવળ ને નસોતરની ફાકીઓ લઈ એરંડિયું પીધા જેવું મોઢું કરવામાંજ અમે રહી ગયા અને ખરું અમૃત પીવાનું તો બાકીજ રહી ગયું. અરેરે ! આ તો એમજ થઈ ગયું કે ભુંસો ફાકવામાં ને ખીલો ચાટવામાંજ અમે રહી ગયા અને તત્ત્વ માલ તો ભૂલાઈજ ગયો અને હાય હાય ! અમે તો ગટરના ગંદા પાણીમાંજ રહી ગયા અને પવિત્ર ગંગાજળને માટે તો અમારા મનમાં ઇચ્છાજ રહી નહિ ? પ્રભુ દયા કર, દયા કર. તારા શાંતિદાયક મહામંગળકારી નામના સ્મરણવિના આવી સ્થિતિમાંથી કેમ છૂટી શકાશે ? અમારે જો કરી બતાવવું છે તે માત્ર તારા નામનું સ્મરણ. અમે બાણીએ છીએ કે, એમાં નથી કંઈ પાઈતું પણ ખર્ચ કે નથી કંઈ બોલો ઉપાડવાનો; નથી કંઈ ત્યજવાનું કે નથી કંઈ ઉઠો અભ્યાસ કરવાનો અને નથી કંઈ જૂઠાં જૂઠાં કર્મોની શુચવણુબરેલી જાળ કે નથી કંઈ મતમતાંતરના બાંધા; એમાં તો માત્ર તારા મહામંગળકારી પવિત્ર નામનું સ્મરણજ છે. એમાં તો માત્ર સર્વ ધર્મના સારનો પણ સાર અને તત્ત્વનું પણ તત્ત્વ છે; અને એમાં તો અદાર પુરાણ, ચાર વેદ તથા આખી દુનિયાનાં ધર્મશાસ્ત્રોમાંથી તારવી કહાડેલું માખણજ છે; માટે બાઈઓ ! વાતોના તડાકા ફડાકામાંજ નહિ રહી જતાં એ માખણ મેળવવાની તજવીજ કરો, પ્રભુના નામસ્મરણરૂપી માખણ મેળવવાની તજવીજ કરો.

૧૭૯—માળા તે પ્રભુનો રસ્તો છે અને તેના પારા તે અજવાળું આપનારાં જ્ઞાનસો છે.

આપણા દેહનાં દુઃખો, મનનાં દુઃખો અને કુદરતી આફ-
તોથી અકસ્માત આવી પડનારાં દુઃખો, એ ત્રણે જાતનાં દુઃખો-
માંથી છોડાવે અને અખંડ શાન્તિ આપે એવો જો આ જગતમાં
કોઈ પણ સહેલામાં સહેલો કીમીયો હોય, તો મહાન ઈશ્વરના
પવિત્ર નામનું સ્મરણ છે. એ શાન્તિદાયક નામમાં દુઃખ નાશ કર-
વાનો એવો મહાભારત શુભ છે કે, જો તેનો આપણે જરા પણ
અનુભવ લઈએ તો આપણને તુરંતજ આનંદ થયા વિના રહે
નહિ; એટલુંજ નહિ પણ તેમાં એવી ખુબી છે કે રસ લાગ્યા પછી
અને રંગ લાગ્યા પછી તેને છોડી શકાયજ નહિ; કારણ કે સંતો
કહે છે કે, પ્રભુનું નામસ્મરણ કરવાની માળા તે પ્રભુનો રસ્તો છે
અને તેના પારા તે રસ્તા ઉપરનાં અજવાળું આપનારાં જ્ઞાનસો છે.
આમ હોવાથી પ્રભુના એક નામ પછી બીજું નામ લેતાં વધારે
અજવાળું મળે છે અને બીજા કરતાં ત્રીજા નામમાં વધારે અજ-
વાળું મળે છે. આવી રીતે જેમ જેમ વધારે વધારે નામ લેતા
જઈએ તેમ તેમ વધારે વધારે અજવાળું વધતું જાય છે; કારણ
કે જેમ જેમ ઈશ્વરી રસ્તામાં આગળ વધતા જઈએ તેમ તેમ
દૈવી પ્રકાશ અને આત્મિક આનંદ વધતો જાય છે; અને એ દિવ્ય-
પ્રકાશ તથા અલૌકિક આનંદ ઈશ્વરના નામસ્મરણમાંથી મળે
છે, એટલે નામસ્મરણવિનાનો માર્ગ તે અંધારો રસ્તો છે અને
અંધારા રસ્તામાં તો કેટલાક સંન્યાસીઓ, રોગીઓ અને ભકતો
જેવા હુશિયાર માણસો પણ ભૂલા પડે છે, ત્યારે દુનિયાદારીના
આબક ખાઈ ખાઈને અને વ્યવહારની હાયવોય લોગવી લોગવીને
દીલાઠફ થઈ ગએલા આપણા જેવા નમાલાઓ ભૂલા પડે તેમાં
નવાઈ શું ? પણ યાદ રાખજો કે, મોટા રસ્તાની ભૂલ પણ મોટી
હોય છે. મુંઝઈ જેવા શહેરમાં ક્યાંઈ ભૂલા પડી જઈએ તો ઘેર
પહોંચતાં કલાક બે કલાક મોડું થઈ જાય છે, રેલ્વેમાં બેસતાં
ભૂલી જઈએ અને એકને બદલે બીજા ટ્રેનમાં બેસી જઈએ તો
પૂર્વને બદલે પશ્ચિમમાં નીકળી જવાય છે ને ફરીથી પાછા વધારે
પૈસા ખર્ચવા પડે છે તથા એ ભૂલના દંડ બદલ વધારે પૈસા
આપવા પડે તે જુદા; અને જો ક્યાંઈ જંગલમાં ભૂલા પડ્યા

હોઈએ તો અધવચમાંજ ક્યાંઈ રાત રહી જવું પડે છે. આવા નાના રસ્તાઓની ભૂલથી પણ જ્યારે એટલો બધો વખત ફાગટની રખડપટ્ટીમાં જાય છે, ત્યારે બાઈઓ ! વિચાર તો કરો કે જે ઇશ્વરી રસ્તામાં ભૂલ થાય તો કેવા મોટા ચક્કરમાં પડી જઈશું ? ચોરાસી લાખના ફેરાના ચક્કર માટે તમે ક્યાં નથી સાંભળ્યું ? એવા મોટા રસ્તામાં ન સપડાઈ જવાય માટે આપણા હૃદયમાં હરિના નામસ્મરણરૂપી ફાનસ રાખો, હરિના નામસ્મરણરૂપી આનંદ રાખો. એ રોશનીમાં એવું બળ છે કે, જે તેને સાચા દિલથી ને પૂરેપૂરા બાવથી પકડી રાખીશું તો તે આપણને ચોરાસી લાખના ફેરામાં ભૂલા પડવા દેશે નહિ, માટે જેમ બને તેમ અને જ્યાંથી મળે ત્યાંથી પ્રભુનાં પવિત્ર નામસ્મરણને પકડો, નામસ્મરણને પકડો; કારણ કે આપણને તારવા માટે આપણી ઉપર દયા કરીને પરમાત્માએ પોતાનો પ્રકાશ પોતાના નામની મારફત આપણને આપેલો છે, માટે એ દિવ્ય પ્રકાશને પકડી રાખો, એ સત્ય જ્યોતિને ગ્રેમથી હૃદયમાં ધારણ કરો.

૧૮૦-ઇશ્વરના દરબારમાં આપણે માટે મકાન બાંધવાને પ્રભુનું એક એક નામ તે એક એક ઈંટ છે.

ત્યાગીઆ કહે છે કે, આ સંસાર સ્વપ્ના જેવો છે; પણ આપણે મોહમાં ફસાયેલા છીએ એટલે આપણને ‘ સંસાર સ્વપ્ના જેવો છે ’ એ બાબત હજી ખુલીરીતે સમજાઈ નથી; તોપણ આપણે એટલું કપૂર કરીએ છીએ કે, આ બધું ચાર દિવસની ચટકી જેવું છે; કારણ કે આપણે જોઈએ છીએ કે, આપણાં ઘણાંએ સગાંવહાલાંઓ મરી ગયાં છે, આપણા બાઈબંધદોસ્તો ને ઓળખાણ વાળાઓ મરતા જાય છે, આપણા ધંધારોજગારમાં અને આપણા શરીરમાં પણ જમાના પ્રમાણે ફેરફાર થતા જાય છે અને આપણું મન પણ કાંઈ હમેશાં એકની એક સ્થિતિમાં રહી શકતું નથી. આ બધું પ્રત્યક્ષ જોઈ જોઈને આપણે એટલું તો ખુદ્દલી રીતે સમજી ગયા છીએ કે, આપણને પણ પાંચ દિવસ મોડું કે વહેલું પણ જરૂર મરવાનું છે; અને જરૂર આપણી જીવાની પણ જતી રહેવાની છે. એ ઉપરથીજ આપણે આ જગતને ચાર દિવસની ચટકી જેવું કહીએ છીએ. જે કે એમ મોઢથી બોલીએ છીએ તો પણ હજી તે પ્રમાણે વર્તતા નથી. જે ખરેખરી રીતે એમ વર્તતા હો

તો વિચાર કરો કે, જ્યારે આપણે “ ચાર દિવસની ચટકી ” માટે એટલું બધું કરીએ છીએ ત્યારે અનંતકાળનાં—હરિની હનુરનાં સુખો લોગવવા માટે આપણે કેટલું બધું કરવું જોઈએ ? આપણી આ ક્ષણિક જીવંતી માટેની દોડધામ જીવ્યો! આપણા આ પાણીના પરપોટા જેવા દેહ માટેની હાયવેચ જીવ્યો ! આપણી આ ઘડીક-વારની ખાજીના દગા ફટકા જીવ્યો ! પળનો ભરસો નહિ છતાં પણ આપણે આપણા સંકલ્પ વિકલ્પથી ધરાર ઉભી કરેલી આજીવનની સુરકેલીઓ જીવ્યો ! અને “ જનમાં કોઈ જાણે નહિ ને હું વરની ફાઈ ” બનવાની મૂખાઈઓ તો જીવ્યો !

હજી આટલેથીજ ક્યાં છુટકો થવાનો છે ? આપણા તબેલાઓ ને ગોડાઉનો જીવ્યો ! આપણાં હમામખાનાંઓ ને ગાડીઓ જીવ્યો ! આપણા પલંગો ને આપણા બંગલાઓ જીવ્યો ! આપણાં ખેતરો અને આપણાં કારખાનાંઓ જીવ્યો ! અને એ કાંઈ પણ ન હોય તોપણ આપણા મનને તો જીવ્યો ! એમાં એ બધી ખાખતોની ફેટલી બધી વાસના ભરેલી છે એ તો તપાસો !

આ બધું શાને માટે ? જરાક વારના જીવતર માટે ! જે ઘડીના જાડુના ખેલને માટે ! અને ભાઈઓ ! યાદ રાખજો કે, પળવારના સ્વપ્નાને માટે આપણે આટલું બધું કરીએ છીએ, પણ અનંતકાળને માટે અને હરિની હનુરમાં જવા માટે અફસોસ ! કે આપણે કાંઈ પણ કરતા નથી. આ ફેટલી બધી મોટી ભૂલ થાય છે એ વિચારો તો ખરા ! ખરેખરા આરામની જગ્યામાં આપણાં સુંદર મકાનો જોઈએ કે બળતા અગ્નિમાં આપણાં મકાનો જોઈએ ? એ ખ્યાલ તો કરો ! અને હમેશની જગ્યામાં ઘર બાંધવું જોઈએ કે ઘડીકવારની સુસાફરીમાં બંગલા બાંધવા જોઈએ ? એ કાંઈક તપાસો તો ખરા !

કોઈ એમ કહે કે અમે ઇશ્વરની હનુરમાં કેમ ઘર બાંધી શકીએ ? એટલી બધી શક્તિ અમારામાં ક્યાં છે ? પણ સાધુઓ કહે છે કે, અહિં દુનિયામાં ઘર બાંધવા કરતાં પરમાત્માની હનુરમાં ઘર બાંધવું એ વધારે સહેલું છે; કારણ કે અહિં તો ઇંટના, ચુનાના, પથ્થરના ને લાકડાંના પૈસા આપવા પડે છે; અહિં તો પાણીના ને રેતીના પણ પૈસા આપવા પડે છે; જમીનનો દર ને સરકારના કર તો આપણું છોડિયુંજ પાડી નાખે છે અને રાજ રાજ વધતા જતા મજૂરીના ભાવમાં કાચાપોચાના તો ખારજ વાગી

ય છે; પણ પ્રભુના દરબારમાં એવું કાંઈ પણ નથી. પ્રેમપૂર્વક પણ પ્રભુના પવિત્ર નામની માળા ફેરવીએ તે પ્રભુનું એક એક મ ત્યાં એક એક ઇંટરૂપ થઈ પડે છે અને અહિં આપણે જે શક્તિ દાન કર્યું હોય તેનું ત્યાં પાત્ર પ્રમાણે સેંકડો અને નરોગણું ફળ થઈ જાય છે; એટલુંજ નહિ પણ ચિત્રવિચિત્ર ખાતાંનો ચોખ્ખો હિસાબ રાખે છે અને વિશ્વકર્મા પોતે, પણ તેને સામાન આપીએ તે પ્રમાણે આપણે માટે મકાન બી આપે છે; માટે લાઇઓ ! અનંતકાળના મકાનને માટે જેમ ચામાં ઉંચો માલ અપાય અને પ્રભુના નામસ્મરણરૂપી વધારેમાં શરૂ થઈ અપાય તેમ કરજો; કારણ કે સાચા સુખનું, ખરેખરી તિનું અને અંતકાળનું મકાન તો હરિની હજુરમાં—મોક્ષધામ-જ હોવું જોઈએ; અને તે વગરમહેનતે ને વગરખર્ચે નંત પ્રદાંડના નાથના પવિત્ર નામના બળથી ખાંધી શકાય તેમ માટે મહામંગળકારી પ્રભુના આનંદદાયક નામનું સદા સ્મરણ ! ! સ્મરણ કરો ! !

૮૧—એક એક સેકન્ડમાંથી જમાનાઓ થાય છે, તેમ પ્રભુનું એક એક નામ લેતાં સરવાળે આપણું કલ્યાણ થઈ જાય છે.

નાના ઘડીઆળમાં સેકન્ડ કાંટો તમે જોયો છે ? એ કાંટાને ક કાપા ઉપરથી તેની પાસેના બીજા કાપા ઉપર ખસી જતાં રા પણ વાર લાગતી નથી; આપણે હજુ ધ્યાન રાખીને જોતા હોઈએ એટલામાં તો તે ક્યાંનો ક્યાંય ચાલ્યો જાય છે. પણ મનમાં એક સેકન્ડની થોડી સેકન્ડની જો કે કાંઈ ખંત નથી, તોપણ એ એક એક સેકન્ડ જતાં જરા રમાં મીનીટ, સહેજવારમાં પા કલાક અને વાત કરતાં રતાં કલાક નીકળી જાય છે; એ તમે ક્યાં નથી જાણતા ? મેવી રીતે કલાકોમાંથી દિવસો, દિવસોમાંથી સૈકાઓ, સૈકાઓમાંથી જમાનાઓ અને જમાનાઓમાંથી યુગો ચાલ્યા જાય છે. કાઓ, જમાનાઓ અને યુગો તો હાલના વખતમાં આપણે તેજ શકતા નથી; પણ જલદી જલદી વર્ષોને જતાં જોઈને કોઈ કોઈ ખત શું આપણને અજાયબી નથી લાગતી ? ઘણી વખત આપણ-

ને એમ લાગી જાય છે કે, ઓહો ! આટલી વારમાં આટલો બધો વખત નીકળી ગયો ? હજી હું તો બહુ કાલ સવારની વાત છે.

ભાઈઓ ! આવી રીતે જેમ આપણને બપોર પણ ન પડે તેવી રીતે નાની નાની પળોમાંથી વર્ષો ચાલ્યાં જાય છે, તેમ પવિત્ર ઇશ્વરના આનંદદાયક નામનો હમેશાં થોડી થોડીવાર જપ કરવાથી પણ અતે આપણે સાચા ભક્ત થઈ જઈએ છીએ અને ઇશ્વરની અપ્રુટ ઋદ્ધિસિદ્ધિ ભોગવવા ભાગ્યશાળી થઈ શકીએ છીએ; કારણ કે ઋદ્ધિસિદ્ધિ પ્રભુના પવિત્ર નામની દાસી છે. અનંત બ્રહ્માંડના નાથના નામમાં અટલું બધું બળ છતાં પણ આપણે પ્રેમપૂર્વક તેનું સ્મરણ કરી શકતા નથી, તેનું કારણ એજ છે કે જેમ થોડી થોડી પળોની આપણને કિંમત નથી તેમ પ્રભુના નામનો જરા જરાવાર જપ થાય તેનું બળ પણ આપણે ખુદ્દી રીતે જોઈ શકતા નથી; તેથી જેમ થોડી થોડી સેકન્ડોની આપણે દરકાર કરતા નથી તેમ જ્યારે બને ત્યારે, જેટલું બની શકે એટલું અનન્ય ભક્તિથી તન્મય થઈને નામસ્મરણ કરવાની પણ આપણે દરકાર રાખતા નથી, એટલે આપણે ધારેલું ફળ મેળવી શકતા નથી; પણ યાદ રાખજો કે જેમ એક સેકન્ડમાંથી જમાનાઓ થઈ જાય છે તેમ મહાન પ્રભુનું શાંતિદાયક એક એક નામ લેતાં પણ આપણે પવિત્ર થતા જઈએ છીએ; માટે પ્રભુના મહામંગળકારક નામને નાનું સમજવાની ભૂલ નહિ કરતાં તથા સેકન્ડમાંથી જમાનાઓની માફક એ થોડું થોડું કરતાં પણ ઘણું થયે અતે તેમાંથી કદયાણુ થવાનું છે, એમ સમજીને પરમ પવિત્ર, મહામંગળકારી, સદાય આનંદસ્વરૂપ, ત્રિવિધ તાપને ટાળનાર, સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ પરમ કૃપાળુ શ્રી પરમાત્માના શાંતિદાયક નામનું જ્યારે બને ત્યારે પૂર્ણ પ્રેમથી, દૃઢ શ્રદ્ધાથી અને સાચી એકાગ્રતાથી સ્મરણ કરો ! સ્મરણ કરો ! !

૫૬

નારાયણનું નામ લેને તું પ્રાણી રે,
બદ્રીનાથ પ્રગટ જુગ બાણી-(ટેક)
ગર્ભવાસે રક્ષા કીધી તારી રે,
લીધો જઠર અગ્નિથી ઉગારી રે;
તેને કેમ મેલ્યો છે વિસારી-નારાયણ
નરદેહ દીધો તને નાથે રે,

ધન હોય તો વાવર તારે હાથે રે;
 પડ્યું રહેશે કોડી નાવે સાથે—નારાયણુ
 વણુ સમજે કહે માફ માફ રે,
 ધન કાજ ફરે તન બાફ રે;
 તારા હાથે નથી ધન તારૂં—નારાયણુ
 મિથ્યા સુખમાં તે શું લપટાણુ રે,
 લોકલાજે ગળે દીધો પાણુ રે;
 જય છે તૃણના પૂરમાં તણાણુ—નારાયણુ
 કાયા માયા એ રીત કાચી રે,
 તેના રંગમાં તે શું રહ્યો રાચી રે;
 બ્રહ્માનંદ કહે વાત સાચી—નારાયણુ

૧૮૨—નાનપણથીજ દાન આપતાં શીખવું જોઈએ.

અસલના વખતમાં અતિથિસત્કાર અને દાનની બાબતમાં આખી દુનિયામાં હિંદુસ્તાનની બરોબરી કરી શકે એવો કોઈપણ દેશ નહોતો. રાજાપ્રજા સર્વે દાનની કિંમત સમજતા અને પોતપોતાની શક્તિ મુજબ ધર્મની ફરજતરીકે હમેશાં દાનપુણ્ય કરતા હતા; પણ હાલના રાજાઓ તો ભેંસો છોડીને ખીલાનાં દાન આપી દે એવા થઈ ગયા છે, અને કદિ બહુ કરે તો લાગવગવા-જાઓને એ. બી. સી. ડી. નાં પૂછડાંઓજ આપે છે. જ્યારે રાજાઓનાજ એવા હાલ થઈ ગયા છે, ત્યારે પ્રજાની પાયમાલીનું તો પૂછવુંજ શું ? પણ અસલના વખતમાં કાંઈ એમ નહોતું. એ વખતે તો પ્રસંગોપાત ઘણી જાતનાં દાન અપાતાં હતાં. હાથી-ઘોડાનાં દાન, રથપાલખીનાં દાન, વાડીબંગલાનાં દાન અને વાવફૂવા તથા ખેતરોનાં દાન તો સાધારણ હતાં. જ્યાં આવાં દાનો પણ સાધારણ હોય, ત્યાં અન્નદાન અને વિદ્યાદાન માટે તો બાકીજ શું રહે ? અન્નદાન આપવા માટે અતિથિઓને શોધવા સાડૂ ઘણાએ ગૃહસ્થો પગે ચાલીને બળે ચાર ચાર ગાઉ જંગલમાં જતા હતા અને હાથેપગે લાગીને ખરા ભાવથી અતિથિઓ પોતાને ઘેર લાવી જમાડતા હતા. વિદ્યાદાનમાટે તો દરેક મંદિરમાં સવારે, બપોરે, સાંજે અને રાત્રે હરિકથા તથા ધર્મના ઉપદેશો થયા કરતા હતા; અને જે પંડિતને ઘેર વધારે વિદ્યાર્થીઓ ભણતા હોય તેનું વધારે સન્માન થતું હતું; તેથી દરેક પંડિતો પોતાના માનને અર્થ

તથા ધર્મને અર્થે પોતાને ખર્ચે ખાસ વધારે વિદ્યાર્થીઓ મેળવવાની તજવીજ કરતા હતા અને એ પંડિતોનું વિદ્યાદાનનું ખર્ચ રાખ્યો તથા શેઠસાહુકારો ઉપાડી લેતા હતા, એટલે ગરીબમાં ગરીબ વિદ્યાર્થી પણ મનમાનતીરીતે અભ્યાસ કરી શકતો હતો. આવી રીતે અન્નદાન તથા વિદ્યાદાનની ઇટથી લોકો પોતાની મરજી મુજબ અભ્યાસ કરી શકતા હતા; અને એ વખતે દરેક નાનામાં નાના ગામમાં પણ દરરોજ સનાતન આર્યધર્મનો ઉપદેશ ચાલુ હોવાથી પૂર્ણ શ્રદ્ધાથી લોકો એકજ ધર્મમાં રહી શકતા હતા; એટલે વિદ્યાની સાથે ધર્મનું બળ તેઓમાં બન્યું રહેતું હતું; તેથી તેઓ નીતિમાન અને આખાદ રહી શકતા હતા; એટલુંજ નહિ પણ જૂદા જૂદા પ્રસંગોએ ધર્મનિમિત્તે જૂદી જૂદી જાતનાં દાન આપતા હતા. એ પ્રસંગો એટલા બધા હતા અને એ દાનો એટલી બધી ઉંડી અસરવાળાં હતાં કે જો તેનો આપણે અભ્યાસ કરીએ તો આપણને અભયબી લાગ્યા વિના રહે નહિ. આપણા પૂર્વજોનું ધાર્મિક જીવન કેવું ઉત્તમ હતું અને હાલમાં આપણે કેટલા બધા નીચે ઉતરી ગયા છીએ એ જોવું હોય તો અસલની પ્રાયશ્ચિત્તવિધિ અને દાનવિધિ તથા દાનમાહાત્મ્ય આપણે જાણવું જોઈએ. જો એ સમજીએ તો આપણને તુરતજ એમ લાગી આવે કે, જે ધર્મમાં આટલાં બધાં પ્રાયશ્ચિત્ત હોય તે ધર્મના લોકો કેમ પાપ કરી શકે? અને જે ધર્મમાં એટલાં બધાં દાન તથા એટલી બધી દાનની મહત્તા હોય તે દેશ દાનના પ્રભાવથી-ઉદારતાથી આખાદ કેમ ન હોય? જ્યાં ખાસ પ્રભુનો હુકમજ એવો હોય કે:—

यज्ञदानतपः कर्म न त्याज्यं कार्यमेव तत् ।

यज्ञो दानं तपश्चैव पावनानि मनीषिणाम् ॥

(અં ૧૮ શ્લો ૫.)

અર્થ:—યજ્ઞ એટલે પ્રભુ તરફની ફરજ, દાન એટલે મનુષ્યજાત તથા પ્રાણીઓ તરફની ફરજ અને તપ એટલે મનને કાબૂમાં રાખવું તે. એ કર્મો છોડવા લાયક નથી, તે તો કરવાંજ જોઈએ; કારણ કે યજ્ઞ, દાન ને તપ બુદ્ધિમાનોને પણ પાવન કરનારાં છે.

ભાઈઓ ! પ્રભુ માત્ર આપણી ઉપર આમ હુકમ કરીનેજ અટકતા નથી; પણ તેઓ ખુદ પોતાનાજ દાખલાથી પૂરવાર

કરે છે કે:-

*પરોપકૃતિકૈવલ્યે તોલયિત્વા જનાર્દનઃ ।

ગુર્વીમુષકૃતિં મત્વા હ્યવતારાન્દશાગ્રહીત્ ॥

અર્થ:-પ્રભુએ પરોપકારને અને મુક્તિને તોળી જ્યાં, તેમાં મુક્તિ કરતાં પરોપકારનો ભાર વધારે થયો, તેથી પ્રભુએ પોતે મુક્તિ છોડીને પરોપકારને અર્થે દશ અવતાર ધારણ કર્યા.

જ્યાં દાનની આટલી બધી મહત્તા હોય અને જ્યાં દાન-નિમિત્તે નાનપણથીજ બાળકો પરમાર્થનો હાથ લાંબાવતાં શીખતાં હોય ત્યાંના લોક ઉદાર હોય અને તે દેશ આબાદ હોય તેમાં શું નવાઈ ? અસલના ભરતખંડનાં આખી દુનિયાના લોકો હજીસુધી વખાણ કરે છે અને ઋષિઓ હમેશાં એવીજ પ્રાર્થના કરતા કે, હે પ્રભુ ! જો અમેને કદિ ફરી જન્મ આપે તો આ ભરતખંડમાંજ આપજો. ભરતખંડની આવી ઉત્તમતાનું કારણ શું ? દાન, ધર્મ એજ એની ઉત્તમતાનું મૂળ છે; અને ધર્મનું બળ તથા પરમાર્થ એજ એની આબાદીનું મૂળ છે, માટે ભાઈઓ ! હાલના દેશકાળ પ્રમાણે આપણે યથાશક્તિ દાન કરી શકીએ તેમ કરો; કારણ કે દાનથી ફરજિયાત રીતે પરમાર્થનો હાથ લાંબાવતાં માણસો સહેલાઈથી શીખી શકે છે; એટલુંજ નહિ પણ તમામ લોકો દાનને રસ્તે પોતપોતાની શક્તિ મુજબ પરમાર્થ કરી શકે છે, તેથી વખત જતાં પરમાર્થના બળથી આખો દેશ સુખી થઈ શકે છે. માટે આ જમાનાની જરૂરીયાત પ્રમાણે આપણે નાનપણથીજ યથાશક્તિ પરમ પવિત્ર મહાન પ્રભુને અર્થે દાન આપતાં શીખવું જોઈએ; કારણ કે આપણાં હાલનાં નાનાં દાનો એ ભવિષ્યના મોટા પરમાર્થનાં બીજ છે; માટે એ ધર્મનાં બીજ જેમ વધારે વધાય તેમ કરો.

૧૮૩—જુદા જુદા ધર્મ એ આ સંસારરૂપી ચક્રકરના આરા છે અને પ્રભુ એ ચક્રકરની ધરી છે.

અમારો ધર્મ સારો અને તમારો ધર્મ ખરાબ, એમ કરવાનો વખત હવે વહી ગયો છે. ઇશ્વરની કૃપાથી હવે તો આપણે એમ સમજવા લાગ્યા છીએ કે, જુદા જુદા ધર્મ એ આ સંસારરૂપી

* સુભાષિત રત્નભાગ્યારમ્ભથી

ચક્કરના જૂદા જૂદા આરા છે અને સર્વશક્તિમાન સર્વવ્યાપક પ્રભુ એ ચક્કરની ધરી છે. એટલે ભલે એ બધા આરા એક એકથી જૂદા જૂદા હોય અને એકબીજાથી બહુ દૂર હોય તો પણ તે સર્વે આરા એકજ ચક્કરમાં છે અને અંતે એકજ ધરીને તે લાગી રહેલા છે; માટેજ શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને ગીતાજીમાં કહ્યું છે કે:-

ये यथा मां प्रपद्यन्ते तांस्तथैव भजाम्यहम् ।

मम वर्त्मानुवर्तन्ते मनुष्याः पार्थ सर्वशः ॥

(અ. ૪ શ્લો. ૧૧)

અર્થ:-જે માણસો મને જેવી રીતે ભજે છે તેને તેવુંજ હું ફળ આપું છું. હે અર્જુન ! માણસો બધીરીતે મારા માર્ગનેજ અનુસરે છે.

ભાઈઓ ! આમાં અમારો ધર્મ સાચો અને તમારો ધર્મ ખોટો એવો ઝગડો ક્યાં રહ્યો ? સૌ પ્રભુના રસ્તામાં છે અને જે જેવી ઉત્તમ કે હલકી રીતે ભજશે તે તેવું ઉત્તમ કે હલકું ફળ પામશે. આવા ચોખ્ખા ઠરાવ પછી શામાટે આપણે કોઈના ધર્મનું અપમાન કરવું જોઈએ ? અને શામાટે કોઈનું દિલ દુઃખાવવું જોઈએ ? આપણા રૂડા ધર્મના પવિત્ર હુકમો બીજા ધર્મવાળાઓને સમજાવવા એ આપણી ફરજ છે; પણ બીજા ધર્મનું અપમાન કરવું એ કાંઈ વાજબી નથી; કારણ કે ધર્મનું ઝનુન એ સૌથી મોટું ઝનુન છે. એથી લોકોની લાગણી જલદી ઉશ્કેરાઈ જાય છે તથા એથી માણસોનાં મન સહેજ વાતમાં દુઃખાઈ જાય છે અને કોઈનું પણ દિલ દુખાવવું, એ પાપ છે; માટે આપણે પારકા ધર્મોની ચેષ્ટા કે નિંદા ન કરવી જોઈએ અને એ ધર્મોને પણ સંસારચક્રનો એક આરો સમજી ઉદાર બુદ્ધિથી તેની તરફ જોવું જોઈએ.

ભાઈઓ ! હવે આ કાંઈ ધર્મના ઝગડાઓનો જમાનો નથી, હવે તો લોકો સમજતા જાય છે કે, આર્યધર્મના વેદાંત ફિલસૂફી જેવા અને ભક્તિમાર્ગના જેવા ઉદાર બુદ્ધિના ને છુટા વિચારના જે ધર્મ હોય તેનુંજ બળ વધતું જાય છે; કારણ કે આ જમાનો ઉદારતાનો છે. જેમકે હાલના લોકોને ઉદાર રાજનીતિ જોઈએ છે અને ઉદાર લોકવૃત્તિ જોઈએ છે; તેમજ ઉદાર ધર્મબુદ્ધિ જોઈએ છે અને એવી ઉદારતાથીજ કાયદો છે; કારણ

કે ઉદારતા પ્રભુને વહાલી છે, તેથી જે રાજ્યની રાજ-
નીતિ ઉદાર હોય છે તે રાજ્યની સલામતી ને આબાદી બહુ સારી
હોય છે અને જે દેશના લોકોની વૃત્તિ ઉદાર હોય તે દેશ પણ અર-
સપરસની મદદને લીધે સુખી હોય છે; તેમજ ઉદાર બુદ્ધિવાળો
ધર્મ પણ બધાઓની વચ્ચે ફેલાઈ પામે છે, માટે આપણા પોતા-
નો ધર્મ પાળવામાં ચોકકસ રહી બીજાઓના ધર્મ તરફ ઉદાર
બુદ્ધિથી જુઓ અને ઉદારતા પ્રભુને બહુ વહાલી છે, માટે પ્રભુને
અર્થ આપણામાં ધર્મસંબંધી સાચી ઉદારતા આવે તેમ કરો.

૧૮૪-પ્રાણીઓ સાથે જે લલાઇ ન રાખે અને પ્રભુ
ઉપર પ્રેમ રાખવાનો દાવો કરે તેમને ખોટા સમજવા.

મહાત્માઓ કહે છે કે, ઇશ્વરનું સ્વરૂપ અગમ્ય છે; એનો પાર
કોઈ પામી શકતું નથી. મોટા મોટા સિદ્ધ પુરુષો અને દેવદાન-
વોથી પણ ઇશ્વરનું સ્વરૂપ પૂરેપૂરું જાણી શકાતું નથી; કારણ કે
તે નિરંજન નિરાકાર છે. ત્યાં મન, વાણી કે બુદ્ધિ પહોંચી શકતાં
નથી. એ નિત્ય છે, અજન્મા છે, એ વિકારરહિત છે, એ સર્વદા
એકરૂપ છે, એનો કદિ કોઈ પણ રીતે નાશ થઈ શકતો નથી, એ
સર્વવ્યાપી છે, અચળ છે અને સનાતન છે, એ ધ્યાનમાં નહિ
આવી શકે એવો છે; માટે ઉપનિષદોમાં પ્રાચીન ઋષિઓએ એમ
કહેલું છે કે, જેઓ એમ કહે છે કે, અમે ઇશ્વરને જાણ્યો તેઓએ
ઇશ્વરને જાળખ્યો નથી. લાઇઓ ! આવા આપણા મહાન ઇશ્વ-
રને આપણે કેવી રીતે જાળખી શકીએ ? અને તેને કેવી રીતે
રાજી કરી શકીએ ?

લક્ષ્મીમાર્ગવાળા કહે છે કે, જ્ઞાનમાર્ગવાળા કહે છે તેવોજ-
ઉપર વર્ણવેલા શુભોવાળોજ ઇશ્વર છે, એમાં કાંઈ શક નથી; પણ
એ ઇશ્વર જીવો ઉપરની પોતાની અખંડ દયાને લીધે જીવોથી
જાળખાઈ શકે તેવું નાનું સ્વરૂપ લે છે અને અવતાર લઈ રામ-
કૃષ્ણાદિરૂપે આપણું તારણ કરવા માટે આપણા સમાગમમાં
આવે છે અને આપણા હૃદયમાં તથા આપણાં મંદિરોમાં રહી
આપણી ભાવના પ્રમાણે આપણને કૃપા આપે છે. આવી રીતે મા-
ન્યા છતાં પણ ઉંડા ઉતરેલા વૈષ્ણવો અને તાળી લાગી ગયેલા
ભક્તો કહે છે કે, સારાં સિંહાસનથી કાંઈ આપણે ભગવાનને

પુરી કરી શકીએ તેમ નથી; કારણ કે શેષજી પોતે ભગવાનનું સિંહાસન છે. એ કરતાં સુકોમળ ને એ કરતાં ઉત્તમ સિંહાસન આપણે તેને ક્યાંથી આપી શકીએ ? સારાં વસ્ત્રાભૂષણથી પણ તે રાજી થઈ શકે તેમ નથી; કારણ કે જેના મુગટમાં કૈાસ્તુમણિ શોભી રહ્યો છે અને સાક્ષાત્ લક્ષ્મીજી પોતે જેનાં ચરણ ચાંપી રહ્યાં છે, તે સર્વશક્તિમાન પ્રભુ આપણા થોડાક ઢાગીનાથી કે થોડાં લૂગડાંથી કેમ રાજી થઈ શકે ? સારા સારા પ્રસાદ ધરાવવાથી પણ પ્રભુ રાજી થઈ શકે તેમ નથી; કારણ કે જે સર્વવ્યાપક પ્રભુ અનંત બ્રહ્માંડને અનંતકાળ થયાં નિભાવી રહ્યો છે, તે આપણા જરાક જેટલા મેવામિશ્રીની કટોરીથી કેમ પુરી થઈ શકે ? અને ઈશ્વરના મહાન ભક્ત પુષ્પદંત આચાર્યે પ્રભુની સ્તુતિ કરતાં કરતાં કહેલું છે કે, હે ઈશ્વર ! જુદી જુદી જાતના ભજનકીર્તનથી પણ તમે પુરી થઈ શકો તેમ નથી; કારણ કે અમે જે કાંઈ બોલીએ છીએ તે વાણીના આપનાર પણ તમેજ છો, એટલે તમારી આપેલી વાણીથી તમને સંતોષ થતો નથી. આવી રીતે આપણાં બળથી કે આપણી સમૃદ્ધિથી આપણે પ્રભુને પુરી કરી શકીએ તેમ નથી; પણ બધા મહાન ભક્તો એમજ કહે છે કે, આપણી અંતરની શુદ્ધ ભાવનાથી આપણે પ્રભુને પુરી કરી શકીએ તેમ છીએ અને જ્ઞાની મહાત્માઓ પણ એમજ કહે છે કે, જ્ઞાનથીજ આપણે ઈશ્વરને યોગબી શકીએ તેમ છીએ.

હવે આપણે એ સમજવું જોઈએ કે, ભક્તો જેને ભાવના કહે છે અને જ્ઞાનીઓ જેને જ્ઞાન કહે છે કે જેથી કરીને ઈશ્વરને પુરી કરી શકાય અને ઈશ્વરનું સ્વરૂપ જાણી શકાય, તે વસ્તુ શું છે ? કેવી રીતે એ અમૂલ્ય વસ્તુ આપણે મેળવી શકીએ ? અને કેવી રીતે તેને લોગવી શકીએ ? બહારની ક્રિયાઓમાં ને શબ્દોમાં ગમે એટલો મતલેહ હોય છતાં પણ જગતના બધા મહાત્માઓ એકે અવાજે જવાબ આપે છે કે, શુદ્ધ ભાવના અને સત્યજ્ઞાન “સેવા” થી મેળવી શકાય છે; પણ આપણે ઉપર જોઈ ગયા કે, જ્ઞાનમાર્ગવાળા એમ કહે છે કે, નિરંજન નિરાકાર ઈશ્વર કે જે મન, વાણી કે બુદ્ધિથી જાણી શકાતો નથી તેની સેવા કેવી રીતે થઈ શકે ? તેને તો આપણે જ્ઞાનથીજ જાણી શકીએ અને ભક્તિમાર્ગવાળા એમ કહે છે કે, આપણી ઉપરની દયાને લીધે પ્રભુ આપણી સેવા અંગીકાર કરી શકે છે; પણ તે કાંઈ આપણી બહારની વસ્તુઓથીજ પુરી

થાય નહિ; એ વસ્તુઓની સાથે શુદ્ધ ભાવના હોવી જોઈએ, માટે હવે એ નક્કી થયું કે પ્રભુને ઝોળખવા માટે શુદ્ધ ભાવના અને સત્ય જ્ઞાનની જરૂર છે. શુદ્ધ ભાવના અને સત્ય જ્ઞાન એ બન્ને આપણને જુદાં જુદાં લાગે છે; કારણ કે એક ભક્તિમાર્ગનું વચન છે અને એક જ્ઞાનમાર્ગનું વચન છે; પણ મહાત્માઓ કહે છે કે, જેનામાં શુદ્ધ ભાવના હોય છે તેનેજ સત્યજ્ઞાન થઈ શકે છે અને જેનામાં સત્યજ્ઞાન હોય તેનામાંજ શુદ્ધ ભાવના આવી શકે છે. આવી રીતે એ બન્ને જુદા જુદા લાગતા શબ્દોનું મૂળ એકજ છે; માટે આપણે સર્વશક્તિમાન અલૌકિક ઈશ્વરને જાણી શકીએ અને તેના અખંડ આનંદો ભોગવી શકીએ તે સારૂ આપણે શુદ્ધ ભાવના અથવા સત્યજ્ઞાન મેળવવું જોઈએ અને યાદ રાખીએ કે, એ “સેવા” થીજ મેળવી શકાય છે. માટે આપણે પ્રભુની સેવા કરવા સારૂ જગતની સેવા કરવી જોઈએ; કારણ કે અદૃશ્ય પ્રભુનું દેખી શકાય એવું બીજું રૂપ તે આ જગત છે, માટે આપણે જગતની સેવા કરવી જોઈએ. મનુષ્યજાતની અને પ્રાણીઓની સેવા કર્યા વિના આપણે કેવી રીતે પ્રભુની સેવા કરી શકીએ? કારણ કે, પ્રભુ પોતે કાંઈ આપણી સામે પ્રત્યક્ષ થતા નથી માટે આપણાં પવિત્ર શાસ્ત્રોએ અને આપણા શ્રીસદ્ગુરુઓએ આપણને જે રૂઠા રસ્તા બતાવેલા હોય તે પ્રમાણે દરેક કર્મો ભગવદ્અર્પણ કરીને તેનો લાભ આપણા હૃદયને અને આપણાં લાઇબ્રેરીને મળે તેવી રીતે આપણે વર્તવું જોઈએ; કારણ કે બધા મોટા ભક્તોએ એ પ્રમાણે કહેલું છે. કબીર સાહેબના ઘરમાં કાંઈ નહોતું, તોપણ બહુ કષ્ટી વેઠીને પણ તે સાધુને જમાડતા હતા. સૂરઠાસજી આંધળા હતા અને પ્રભુમાં તન્મય થયેલા હતા, તોપણ જગતના કલ્યાણ સારૂ સવા લાખ પદ બનાવી ગયા છે. ગુરુ નાનક સાહેબ સદાય સહેજ સમાધિમાંજ રહેતા હતા; તોપણ એ આનંદ છોડીને પણ લોકોને ધર્મનો ઉપદેશ કરતા હતા. મહાત્મા શંકરાચાર્યે સંસારનાં સુખ ભોગવ્યા પહેલાંજ ધર્મના બચાવને અર્થે સંન્યાસ ગ્રહણ કરી લીધો હતો. દુનિયામાં ભક્તિ વધારવા માટે ભગવદ્આવેશમાં આવી જઈને જો ભજન થતું હોય તો નરસિંહ મહેતા ઢંઢને ઘેર પણ ચાલ્યા જતા હતા. પરોપકાર કરવાને માટે મહાન ભક્ત દુકારામ પોતાની બાયડીના ફટકા પણ સહન કરતા હતા. લોકોને

સાચો રસ્તો બતાવવા માટે મહાત્મા બુદ્ધે પોતાનું રાજપાટ છોડી દીધું હતું અને જગતમાં ધર્મ ફેલાવવા માટે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને પોતે અવતાર લીધો હતો. આવી રીતે દરેક મહાત્માઓએ પ્રભુ ને ખુશી કરવા સારૂ મનુષ્યજાતની અને બીજાં પ્રાણીઓની સેવા કરેલી છે. માટે આજે પણ ભાવિક વૈષ્ણવો કહે છે કે, પ્રભુના નામની માળા ફેરવવી તે કરતાં પણ પ્રભુના મંદિરની અથવા હરિજનોની સેવા કરવી એમાં વધારે પુન્ય છે; કારણ કે પ્રભુએ પોતે કહેલું છે કે:-

૫૬

“પ્રાણુ થકી મને વૈષ્ણવ વહાલા, અહર્નિશ એને ગાઉં રે;
તપતીરથ વૈકુંઠ તજીને, વૈષ્ણવ હોય ત્યાં જાઉં રે—પ્રાણુ”

પ્રભુને ત્યાં આમ છે, માટે ભાઈઓ ! છાંટાથી છોવાઈ જવામાં, લૂગડાં ઉંચાં ઉંચાં લેવામાં ને અભડાઈ જવાની હાયવોચમાંજ નહિ રહી જતાં જરાક કોઈકનું ભલું થાય એમ પણ કરજો; કારણ કે માણસો અને બીજા જીવો સાથે ભલાઈ રાખ્યા વિના પ્રભુ ઉપર પૂરો પ્રેમ થઈ શકતો નથી, એ યાદ રાખજો.

૧૮૫—આપણે કાંઈ ભપકો બતાવવા મંદિરમાં જવાનું નથી; પણ પાપની માફી મેળવવા જવાનું છે.

પ્રભુ કહે છે કે, તમારે માટે આખી દુનિયા છે. માકીંટો તમારે માટે છે, મિલો તમારે માટે છે, બેન્ડસ્ટેન્ડ ને પાલવા તમારે માટે છે ! ટ્રાન્કે ને રેલ્વે તમારે માટે છે, પોસ્ટ ને તાર તમારે માટે છે, નદી ને સમુદ્ર તમારે માટે છે, પહાડો અને ઝાડો તમારે માટે છે, ગોદીઓ અને ફોર્ટો તમારે માટે છે, લાયબ્રેરીઓ અને મેદાનો તમારે માટે છે, ઘોડાઓ ને રથો તમારે માટે છે, નિશાળો ને હોટલો તમારે માટે છે, અનાજના કોઠારો ને ફળોનાં બગીચો તમારે માટે છે અને પાણીના ઝરાઓ તથા મોટાં ખેતરો તમારે માટે છે. ટુંકામાં દુનિયાની સર્વે ચીજો તમારા વૈભવ માટે છે. મારે માટે માત્ર મંદિર છે, મને બીજી કોઈ ચીજની અપેક્ષા નથી. મને માત્ર તમારા હૃદયની શુદ્ધ ભાવનાની જરૂર છે અને તે પણ મારે સારૂ નહિ પણ માત્ર તમારાજ હિત સારૂ. આખી દુનિયામાં તમે યોગ્ય રીતે વર્તો ને યથાશક્તિ વૈભવ હોગવો, એ સર્વે તમારે માટે છે; મારે માટે તો માત્ર ક્યાંઈ

ક્યાંઈ નાનાં નાનાં મંદિર છે. તેને તમારી મલિન વાસનાઓથી અપવિત્ર ન કરો; એ મંદિરોને તમે શુદ્ધ રાખશો તો તમે શુદ્ધ થઈ શકશો, મંદિરને અપવિત્ર બનાવીને તમે પવિત્ર કેમ બની શકશો ? માટે તમારી ઉત્તમ ભાવનાઓથી મારા મંદિરની પવિત્રતા સાચવો. મારા મંદિર તરફ બેઠરકારી એ મારા તરફ બેઠરકારી છે. મારા મંદિરમાં ખરાબ વિચાર કરવા એ મને અપમાન કરવા જેવું છે; મારાં મંદિરમાં ઢોંગસોંગ કરવા એ મારી નિંદા કરવા જેવું છે અને મારા રહેવાની જગ્યા બગાડવી એ મને ત્યાંથી ઉઠાડી મૂકવા જેવું છે; માટે તમે તમારા મલિન વિકારો તરફ નહિ પણ મારી મોટાઈ સાચું જોઈ મંદિરની પવિત્રતા જાળવો.

આપણે વિચાર કરવો જોઈએ કે, મંદિરમાં દર્શન કરવા જવું તે કાંઈ નાચપાટીમાં, વરઘોડામાં કે નાટકશાળામાં જવું નથી. મંદિરમાં દર્શન કરવા જવું તે કાંઈ નવાં નવાં સાસરાંને ઘેર, ફ્રેન્સી ફેરમાં કે ઉમરાવોની સભામાં જવા જેવું નથી; પણ આપણા રોજના પાપની માફી મેળવવા માટે, આપણી ઉપર ઇશ્વરની જે અસીમ દયા છે તેનો ઉપકાર માનવા માટે અને આપણામાં ઇશ્વરીતેજ વિશેષતાથી ભરવા માટે મંદિરમાં દર્શન કરવા જવાનું છે. એ હેતુ ધ્યાનમાં રાખીને તે પાર પડે તે પ્રમાણે આપણે મંદિરમાં વર્તવું જોઈએ, તોજ દર્શનની સાર્થકતા છે. મતલબ કે, પ્રભુને આપણા ડોળડીમાક કે ઠાંઠામાં જરૂર નથી. તે આપણા લટકતા ઘડીઆળના ફેશનેબલ છેડા, સેંટપોમેટમની સુગંધ કે લટકતી ચાલની ચટકમટક માગતો નથી. તે ટાપટીપવાળા બાલના સેંથાઓ ને અર્ધું શરીર નાનું દેખાય તેવા આછા પોશાકોતથાનાબુક ફાગીનાઓ ને નાટકી હાવભાવની ઇચ્છા રાખતો નથી; તેને તો માત્ર આપણી એકાગ્રતા, આપણા હૃદયની પવિત્રતા ને ઉંડો ભાવ જોઈએ છે. આપણી નમ્રતા ને આપણી ભક્તિ તેને જોઈએ છે; આપણા ઠાંઠામાં ને ભપકાસપકાની તેને જરૂર નથી.

મંદિરમાં જતી વખત ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે, આપણે આપણાં પાપ માફ કરવા માટે ત્યાં જઈએ છીએ, આપણે પ્રભુના વહાલા થવા માટે દર્શન કરવા જઈએ છીએ, આપણે આપણી શુભ ઇચ્છાઓ પાર પાડવાની આશાએ મંદિરમાં જઈએ છીએ અને આપણે કાંઈક વધારે બલ્લા થઈ શકીએ, આપણી ચાલ સુધારી

શકીએ, આપણા મન ઉપર અકુંશ રાખી શકીએ અને આપણે હૃદયનો સંતોષ તથા આત્મિક દિલાસો મેળવી શકીએ તે માટે મંદિરમાં પ્રાર્થના કરવા જઇએ છીએ, એ કદિ પણ ભૂલી જવું જોઈતું નથી. ત્યાં જતાં આપણા પોશાક ઉપર ખાસ ધ્યાન આપવાની જરૂર છે. મંદિરમાં જતી વખતે હમેશા આપણે પોશાક જેમ બને તેમ સાદો ને મલાનભરેલો હોવો જોઈએ. આપણે પોશાક, આપણા હાવભાવ ને આપણા ચાળાચસકા જોઈને બીજાં નિર્દોષ માણસોને વિકાર ન થાય, એ સૌ ભાઈઓ તથા બહેનોએ ખાસ સંભાળવાનું છે. હાલના જમાનાના નાટકી પોશાકો ને ચૂરો-પિયનોની વાંદરનકલ મંદિરોમાં ન જોઈએ; એટલું આપણાથી બની શકે તો પણ ઘણું છે. આપણા ડગલાઓ ને સાડીઓ મંદિરમાં દર્શન કરવા જતી વખતે એવાં લપકાબંધ ન જોઈએ કે જેથી તેમાં ડાઘ લાગી જવાની ફિકરથી પ્રભુને આપણે પૂરા દંડવત્ પણ કરી શકીએ નહિ. પ્રભુ કરતાં આપણને આપણે ડગલો અથવા સાડી વધારે વહાલી ન થઈ પડે એટલી ફિકર તો મંદિરમાં જતાં આપણે જરૂર રાખવી જોઈએ; તેમજ આપણે પોશાક એવો મલિન નહિ હોવો જોઈએ કે જેથી પાસેનાં બીજાં માણસોને ઠંટાળો ઉપજે; અથવા બીજા કોઈ પણ પ્રકારે ખરાબ દેખાવ કે ખરાબ વિચાર થાય એવો પોશાક મંદિરોમાં જતી વખતે ન પહેરવો જોઈએ.

આવી સાદી સૂચનાઓ ઉપર પણ જો આપણે ધ્યાન ન આપીએ તો પછી પ્રભુના મંદિરમાં જવાનું ફળ શું ? આપણે તો પ્રભુના મંદિરમાં ભક્તિનાં મોટાં ઇનામો લેવા માટે જવું છે, તેમ છતાં પણ મકાને પહોંચ્યા પહેલાં રસ્તામાંથીજ આપણે બગડી જઇએ તો પછી તેમાં ઇશ્વરનો શું દોષ ? માટે ભાઈઓ ! દેવમંદિરમાં જતાં આપણા આચારવિચારમાં કોઈ પણ ભતની ભૂલ ન થાય એ ખરાબર સંભાળજો.

૧૮૬—માત્ર ઉપલકપણે મંદિરમાં ફેરો ખાવાથી આપણા આત્માનું કલ્યાણ થઈ જાય નહિ.

નમ્રતાવિના, દીનતાવિના મંદિરમાં જવું એ પણ બહુ મોટી ભૂલ છે. પ્રભુને જેટલો અહંકારનો ચિહ્ન છે, તેટલો બીજા કોઈ

પણ ચીજનો ધિક્કાર નથી ને પ્રભુને જેટલી દીનતા વહાલી છે, તેટલી બીજી કોઈ પણ ચીજ વહાલી નથી; કારણ કે દીનતામાં આધીનતા છે ને આધીનતામાં ભક્તિ છે. દીનતાવિનાની ભક્તિ તે નાક વિનાની સ્ત્રી જેવી છે; માટે પ્રભુના મંદિરમાં જવું ત્યારે સાદો પોશાક, નીચી નમેલી આંખો, અદબવાળી ચાલચલણ, પવિત્રાર્થભરેલું મન, હૃદયમાં ભગવદ્વાવેશ ને આત્મિક સંતોષ હોવો જોઈએ. એ વખતે દુનિયાદારીના પ્રપંચમાત્રને દૂર કરી ઈશ્વરધ્યાનમાં મસ્ત બની તેની મોટાઈ, તેની દયા, તેની પવિત્રાઈ તેની કૃપા ને તે સાથે આપણી નાલાયકી યાદ કરી નમ્રતાપૂર્વક વારંવાર પ્રેમથી દંડવત્ કરવા જોઈએ. પ્રભુને માનપૂર્વક સ્નેહથી ને દીનતાથી દંડવત્ કરતાં જરા પણ શરમાવું ન જોઈએ. ઘણા માણસો દંડવત્ કરતાં શરમાય છે અને બાજુ પોતાને માથે બોળે પડેલા હોય અથવા પોતાને માથેની વેઠ ઉતારતા હોય તેવી રીતે શરમથી-સંકોચથી ને પૂર્ણ ભાવ તથા ખરી દીનતાવિના દંડવત્ કરે છે, એ શોભા ભર્યું નથી. આપણે ઈશ્વરને પ્રસન્ન કરવાના હેતુથી દર્શન કરવા જઈએ છીએ અને તોપણ ત્યાં માથું ઝુકાવતાં આપણને મહેનત થઈ પડે છે, ત્યારે આપણે શું ક્ષણ મેળવી શકીશું ? ઈશ્વરને રાજી રાખવાનો આપણો હેતુ કેમ પાર પડી શકશે એ વિચારવા જેવું છે.

અગાઉના વખતમાં એવા ઘણાએ સારા સારા ભક્તો ને મોટા મોટા રાજાઓ થઈ ગયા છે, જેઓ પોતાને ઘેરથી દંડવત્ કરતા કરતા મંદિરસુધી જતા હતા; તેને બદલે આજે આપણામાં એવા પણ ઘણા જણા છે કે, જેઓને પ્રભુને નામે માથું ઝુકાવવું એ પણ મોત જેવું થઈ પડે છે. ઘણાએ એવા સારા માણસો છે કે, જેઓ રસ્તામાં મળતા ગરીબોને તથા બિખારીઓને પણ નમ્રતાથી સલામ કરે છે, માથું ઝુકાવે છે ને માફ કરે એમ વિનયથી કહે છે; પણ તેઓને મહારાજના મહારાજ ઈશ્વરને નમતાં શરમ લાગે છે અને ખુદલેદિલે ઈશ્વર પાસે પોતાના પાપની માફી માગવા તેઓની જીભ ઉપડતી નથી. પ્રભુ! પ્રભુ! એવાઓની ઉપર ઉપર દયા કર. જેઓ પ્રભુને નમતાં શરમાય છે ને પ્રભુની ભક્તિ કરતાં શરમાય છે તેઓને દુનિયાનાં સૌ ધર્મોનાં શાસ્ત્રો તથા દુનિયાના સર્વે મહાત્માઓ ધિક્કારે છે, એ વાત સૌ લોકોએ જરૂર ધ્યાનમાં રાખવી ઘટે છે; કારણ કે જે પોતાના પેદા કરનારને, જે

પોતાનું પાલનપોષણ કરનારને, જે પોતાને જીંદગી આપનારને અને જે પોતાનું તારણ કરનાર અખંડ સચ્ચિદાનંદ પરમકૃપાળુ મહાન પવિત્ર પિતાને પણ પોતાના આત્માના કલ્યાણ સાડે પણ નમતો નથી, તે સૂકા તાડ જેવો અછલડળાજ માણસ જગતનું શું બહું કરી શકશે ? જેઓના હૃદયમાં ભગવદ્ભાવેશ હોય, જેઓ પ્રભુના પવિત્ર મંદિરોમાં જીવનપ્રાર્થનાઓ કરીને પાપોની મારી માગી શકતા હોય અને જેઓનાં હૃદય પ્રભુના પ્રેમથી તરબોળ થયેલાં હોય તેઓજ મંદિરમાં જઈને પોતાની જીંદગીની સાર્થકતા કરી શકે છે અને તેઓજ પોતાનાં ભાઈબહેનો સાથે ભલાઈથી વર્તી શકે છે; માટે ભાઈઓ ! શીખવા સાડે પવિત્ર સફળુઓના મંદિરોમાં જતાં શીખો.

૧૮૭-શાસ્ત્રની વાતો બોલી જવામાં મુશ્કેલી નથી,
પણ તે પ્રમાણે પાળવું એમાંજ ખુબી છે.

થોડાક હરિજનો બેઠા બેઠા જાત્રાની વાતો કરતા હતા, ત્યાં જગન્નાથજીના મંદિરની વાત નીકળી. ત્યારે એક જણે કહ્યું કે, બોહો ! એ મંદિરનું કામ તો બહુ બારે છે. શું એની શોભા ! એવું મોટું મંદિર તે ક્યારે બંધાઈ રહ્યું હશે ? ત્યારે બીજાએ કહ્યું કે એમાં શું ? પથ્થરની ખાણો તો ત્યાં પાસેજ છે. ચુનો પણ સસ્તો, પાણી તો માત્ર ચાર હાથ ઉપર, લોકો બિચારા ગરીબ ને મજૂરી સસ્તી, એટલે કામ કરતાં વાર શું ? ત્યારે બીજા એક માણસે કહ્યું કે, સાદું કામ હોય તો તો એમ જલદી થઈ જાય; પણ એમાં તો કારીગરી બહુ બારે બારે છે. ત્યારે પેલા માણસે કહ્યું કે, અરે ! શું બલા માણસ ! કારીગરની કાંઈ આપણા દેશમાં ખોટ છે ? બિચારા ભૂખે મરે છે; ચાર આના રોજ મળતા હોય તો ઠેક લંકાથી કારીગર ચાલ્યા આવે. વાતમાં વાત દોઢિયાંની છે, પૈસા ખર્ચવાવાળો કોઈ હોય તો ઘડીકમાં ઈંદ્રનું ઈંદ્રાસન પણ ઉભું થઈ જાય, ત્યારે એ મંદિર બાંધતાં તે શું વાર ? મહિના પંદર દિવસમાં મંદિર તૈયાર !

ભાઈઓ ! આ વાત કરતાં કાંઈ વાર લાગી ? પણ એ મોટું મંદિર બાંધતાં કેટલી બધી મુશ્કેલી પડી હશે ? કેટલું બધું ખર્ચ થયું હશે ? અને કેટલો બધો વખત ગયો હશે ? એ કાંઈ ખ્યાલ

આવે છે ? એ જ્યાલ તો જેણે પોતાના ઘરનાં ઘરો ઉપર રહીને ખંધાવ્યાં હોય તેનેજ આવી શકે. ગાડીવાળાઓ સાથે કેમ માથા-કૂટ કરવી પડે છે, કંટ્રાકટવાળાઓ સાથે કેમ લડાઈ કરવી પડે છે, પાડોશીઓ સાથે ખારીબળીના કેમ વાંધા પતાવવા પડે છે, મજ્બુરો સાથે કેમ મારામારી કરવી પડે છે, કારીગરોનાં પગનાં તળિયાં કેમ ઓળસવાં પડે છે અને સરકારનાં લાકડાં કેવાં આડાં હોય છે, એ તો જેને વીતી હોય તેજ જાણે. મોઢે વાતો કરી જવાવાળા કાંઈ જાણી શકે નહિ, તેમજ આપણે પણ ઉંડા ઉંડા જ્ઞાનની મોટી મોટી વાતો પઢાવેલા પોપટની પેઠે મોઢેથી કરી જઈએ છીએ. વખતે ગીતા, ભાગવત કે રામાયણના પાઠ પણ કરીએ છીએ અને હોંશે હોંશે ખાસ ચાહીને “સંસારમાં સ્વર્ગ” “સ્વર્ગનું વિમાન” તથા આ “સ્વર્ગની કુંચી” પણ વાંચીએ છીએ; પણ જ્યાંસુધી માત્ર એ વાંચવામાંજ રહી જઈએ અને મોઢે એમ વાતો કર્યા કરીએ કે, વાહ ! વાહ ! એ પુસ્તકો ખહુ સારાં છે, એમાં કાંઈ વળે નહિ; પણ જ્યારે એમાંથી થોડું ઘણું પણ કાંઈ પાળીએ ત્યારેજ આપણું ભલું થાય અને ત્યારેજ અમારી એ લખવાની મહેનત પણ કાંઈ સફળ થયેલી ગણાય. એ વિના એ પ્રમાણે પાળ્યા વિના ખાલી વાહવાહમાં કાંઈ વળે નહિ. માટે એ ભાઈઓ અને બહેનો ! માત્ર ઉપલક વાતોમાંજ નહિ રહી જતાં અનંત પ્રહ્લાંડના નાથને રીઝવવા સારૂ જેમ અને તેમ અંતરમાંથી બલા થાઓ અને આપણી એ બલાઈ આપણાં કામોમાંથી પ્રભુ જોઈ શકે એમ કરો.

૧૮૮—નાસ્તિક દોસ્ત કરતાં ભક્ત હુશ્મન પણ સારો

જ્યાં જોઈએ ત્યાં ભક્તોનાંજ વખાણ થાય, જ્યાં જોઈએ ત્યાં ભક્તોનેજ માન મળે, જ્યાં જોઈએ ત્યાં ભક્તોનાં કામ એની મેળે મેળે થઈ જતાં હોય અને જ્યાં જોઈએ ત્યાં ભક્તોને ઘેરજ આનંદ હોય; એટલુંજ નહિ પણ પ્રભુ પોતે પણ કહે છે કે, મારા ભક્તોના સુખને ખાતર હું અવતાર લઉં છું. ભક્તનું આ કરતાં વધારે માહાત્મ્ય તે બીજું કેવું હોય ?

ભાઈઓ ! જ્યાં જોઈએ ત્યાં શામાટે આવી રીતે ભક્તોની વાહવાહ થઈ રહી છે ? શું ભક્તો સોનામાંથી બનેલા છે ? ન

આપણે માટીમાંથી બનેલા છીએ ? શું બકતો સ્વર્ગમાંથી આવ્યો છે ? ને આપણે પાતાળમાંથી આવ્યા છીએ ? શું બકતો ઈશ્વર બનાવેલા છે અને આપણે કાંઈ કોઈ સેતાનના બનાવેલા છીએ નહિ બાઈઓ ! આતું કાંઈ નથી. બકતો પણ આપણા જેવાજ ને આપણી જેઠજ તેઓ પ્રભુના જીવ છે અને આપણા જેવાજ વિકારથી ભરેલા તેઓનો પણ દેહ છે. ત્યારે તેઓ ઉત્તમ શ્રી માટે ? ત્યારે તેઓ દુનિયામાં શામાટે પૂજાઈ રહ્યા છે ? એ કારણ એજ છે કે, તેઓએ આપણા કરતાં વધારે પ્રભુપ્રેમ મેળવેલા છે; અને પ્રભુપ્રેમ એ સર્વે સદ્ગુણોની માતા છે, તેથી પ્રભુપ્રેમને લીધે તેઓમાં આપણા કરતાં ઘણા વધારે સદ્ગુણો આવગયેલા હોય છે, એટલે તેઓ આપણા કરતાં શ્રેષ્ઠ છે.

કોઈ કોઈ બકતોમાં કદાચ બીજા ગુણો ન હોય તોપણ ભગવદ્ આશરાનું બળ તેઓમાં ભારે હોય છે, દુનિયાદારીનો મોહ તેઓમાં ઓછો હોય છે, પ્રભુને ખાતર તેઓ પોતાનાં ઘણાં સુખોનો ભોગ આપી શકે છે અને દરેક બકતમાં ખાસ કરીને અતિ શયભલાઈ હોય છે; એ ભલાઈને લીધે આપણે તેને ચાહીએ છીએ.

એક કોઈ કોઈ બકતોમાં કાંઈ દુર્ગુણો પણ હોય છે; પણ એ દુર્ગુણો તેઓમાં દબાયેલા રહે છે. દુર્ગુણો તેઓની પાસે કાંઈ ભર કરી શકતા નથી; કારણ કે પ્રભુપ્રેમને લીધે ભગવદ્કૃપા તેઓની ઉપર ઉતરેલી હોય છે, એ કૃપાના બળથી પ્રભુના હુકમે પાળવાનું આપણા કરતાં તેનામાં વધારે બળ હોય છે, એટલે દુર્ગુણો તેઓને દુઃખ આપી શકતા નથી; એટલુંજ નહિ પણ એ કૃપાના બળથી તેઓ જગતની વધારે સેવા કરી શકે છે; માટેજ આપણે બકતોના દાસ બનવા તૈયાર થઈએ છીએ; કારણ ? આપણે સમજીએ છીએ કે, ભક્ત ખાયડી હોય તો વાત વાતમ ઘણીનો જીવ ખાય નહિ. ભક્ત ઘણી હોય તો “ઘોકે બાર બાજર” ને ઘોકે નાર પાધરી ” એમ કહે નહિ. ભક્ત હીકરો હોય તો તે કુળનું નામ ભાળે નહિ, ભક્ત પાટોશી હોય તો તે જરૂરને વખતે મદદ કર્યા વિના રહે નહિ, ભક્ત સગાંવહાલાં હોય તો તે મહેણુ ઓઠાંના ટપલા માર્યા કરે નહિ, ભક્ત દાકતર હોય તો તે દરદીને માટે બે દરકાર રહે નહિ, ભક્ત મહેતાજી હોય તો તે છોકરાંઓને પોતાનાજ દાખલાથી ચીરૂટ કુંકતાં શીખવે નહિ, ભક્ત નોકર હોય તો તે શેઠની ચોરી કરીને ભાગી જાય નહિ, ભક્ત

સાસુ હોય તો વહુને દુઃખ દે નહિ, ભક્ત વહુ હોય તો સાસુને વગોવે નહિ, ભક્ત શેઠ હોય તો ચાકરોના ખાર વગાડે નહિ અને ભક્ત રાજા હોય તો ખનતાં સુધી લડાઇઓ કરે નહિ કે રૈયત પાસેથી ગેરવાજબી કર લે નહિ. દુકામાં આ દુનિયામાં ભક્તોની ખલિહારી છે, માટેજ પાંડિતો કહી ગયા છે કે, ભક્ત દુશ્મન પણ સારો; પણ નાસ્તિક દોસ્ત કામનો નહિ. માટે ભાઇઓ ! જેમ ખને તેમ જગતની સેવા કરીને સાચા ભક્ત બનો અને શાંતિદાયક પ્રભુના માર્ગમાં આવો ! પ્રભુના માર્ગમાં આવો !!

૫૬

સંત પારસ ચંદન ખાવના, કામધિનું કલ્પદ્રુમ સાર

સમાગમ સંતનો.

પ્રેમ સમજાણો અંતર ઘણો, તરુપારસ ત્રણ પ્રકાર—સમાન એક પારસથી પારસ બને, એક પારસથી બને હેમ—સમાન એક પારસ લોહ કુંદન કરે, સો વસા એમનું એમ—સમાન એક ચંદનથી વિષ ઉતરે, એક ચંદને અગ્નિ ઓલાય—સમાન એક તલભર તેલમાં જો પડે, ફરી તાતું કયારે નવ થાય—સમાન સૌ ગજશિર મોતી ન નીપજે, સઉ નાર સતી નવ હોય—સમાન સૌ સૈન્ય શૂરા નવ જાણીએ, એવી જુગત વિચારી જોય—સમાન જ્ઞાનહીણ શુરુ નવ કીજીએ, વંઝા ગાય સેવે શું થાય—સમાન કહે પ્રીતમ બ્રહ્મવિદ્ ભેટતાં, ભવરોગ સમૂળો જાય—સમાન

૧૮૯—પ્રભુકૃપા

એક નાનો છોકરો કોઈ ઉંચા ઝાડ ઉપરથી બનતી મહેનતે ફળ તોડવાની તજવીજ કરે પણ તેનો ખાપ તેને ઉંચો ઉંચકે નહિ ત્યાંસુધી તેનાથી ફળ તોડી શકાય નહિ; તેમજ આપણો પ્રભુ આપણી ઉપર કૃપા કરે નહિ ત્યાંસુધી આપણાથી મોક્ષ મેળવી શકાય નહિ.

દૂરબીનની મદદ સિવાય ઘણી દૂર રહેલી ચીજ જેમ આપણાથી દેખી શકાતી નથી, તેમ પ્રભુકૃપાવિના આપણાથી કેટલીક વસ્તુઓ સમજી શકાતી નથી.

જેમ જીવવિના શરીર નકામું છે, તેમ પ્રભુની મદદવિના આપણો પુરુષાર્થ ફાગડ છે.

ખરાબ જમીનમાં પડેલો વરસાદ જેમ ફોગટ જાય છે અને વરસાદવિના ગમે તેવી સારી જમીનમાં પણ જેમ કાંઈ થઈ શકે નહિ, તેમ ઇશ્વરકૃપા અને પુરુષાર્થવિના કાંઈ થઈ શકે નહિ; તે બન્નેની જરૂર છે.

કલમ ગમે તેવી સારી હોય પણ જો સાહી નહોય તો તેનાથી લખી શકાય નહિ; તેમ ગમે તેવો પુરુષાર્થ મનુષ્ય હોય પણ ભગવત્કૃપાવિના ફોટો મેળવી શકે નહિ.

લોખંડના કટકાને અગ્નિમાં નાખીએ ત્યારે તે અગ્નિ જેવો ગરમ અને અગ્નિ જેવો ચળકતો થઈ જાય છે; તેમ જો માણસ ઇશ્વરની સાથે રહે છે. એટલે ઇશ્વરનું ધ્યાન ધરે છે, તે દિનપ્રતિદિન વધારે વધારે ઇશ્વરકૃપા મેળવતો જાય છે.

જીવવિનાનાં પૂતળાં જેવા પ્રભુકૃપાવિનાના જીવોને જાણવા.

ઘરડા માણસને જેમ લાકડીની જરૂર છે તેમ જીવને ઇશ્વર-કૃપાની જરૂર છે.

જેમ કચારામાંના નાના નાના છોડવાઓ મોટાં ઝાડને ઊગવા દેતા નથી, તેમ આપણાં નાનાં નાનાં પાપો આપણા અંતરમાં પ્રભુકૃપાને જાણવા દેતાં નથી.

સૂર્ય અસ્ત થયા પછી આપણી આંખે કાંઈ દેખાતું નથી, તેમ જ્યારે પ્રભુકૃપા ખસી જાય છે ત્યારે આપણે ગમે તેવા જ્ઞાની હોઈએ તોપણ અધકારમાં જ પડી જઈએ છીએ.

ભાઈઓ ! આવી અલૌકિક ભગવત્કૃપા ચાહ રાખજો કે તપ કરવાથી મળે છે અને પાપ કરવાથી જતી રહે છે.

૧૯૦—આપણને ખબર ન પડે તેમ આપણે કેવી રીતે ચોરી કરીએ છીએ તેવિશે.

બીજાની કાંઈ પણ વસ્તુ લઈ લેવી તેનું નામ ચોરી છે. એ ચોરી બે જાતની છે:—

પહેલી જાતની ચોરી એ કે, ધણીને ખબર ન પડે તેમ ગુપ્ત-ગુપ્ત કાંઈ પણ વસ્તુ લઈ લેવી તે; જેમકે માળાપને જણાવ્યા વિના છુપીરીતે કેટલાક છોકરાઓ પોતાના ઘરમાંથી કાંઈ ચીજ લઈ જાય છે તે.

બીજી જાતની ચોરી એ કે, કાંઈ પણ માણસ પાસેથી ભેર-

જીલમથી તેની વસ્તુઓ લઇ લેવી તે; જેમકે ગાડા લૂંટવાં, ધાડ પાડવી વિગેરે.

એ બે જાતની મુખ્ય ચોરી છે. એ સિવાય બીજી ઘણી જાતની ચોરી થાય છે; તેની કેટલીક હકીકત સૌ લાઈઓએ જાણવાની બહુ જરૂર છે, તેથી ટુંકામાં તેની વિગત નીચે આપીએ છીએ. એ હરેક બાબતના બે વગતવાર દાખલાઓ આપવામાં આવે તો બહુ લાંબાણ થઈ જાય, માટે એ દાખલાઓ આમાં આપ્યા નથી; પણ ચોરીના લેહ જાણવાથી આપણાથી અજાણપણે થતી ચોરીથી આપણે બચી શકીએ એવા હેતુથી સાધુઓએ બતાવેલી ચોરીની જૂદી જૂદી જાતો આ જગ્યાએ બતાવીએ છીએ.

૧-કોઈ પાસેથી ઉધાર લઈને 'પાછું' આપવું નહિ તે ચોરી કરવા બરાબર છે.

૨-પોતાની શક્તિ ન હોય છતાં મોટા મોટા સદ્દા ને વેપાર કરવા તે ચોરી કરવા બરાબર છે.

૩-પોતાની ફરજ બજાવવામાં ખામી રાખવી અથવા લાંચ લેવી તે ચોરી કરવા બરાબર છે.

૪-જાણીએઈને ચોરીનો માલ રાખવો તે પણ ચોરી છે.

૫-ઉછીના લીધેલા પૈસા કે બીજી કાંઈ વસ્તુઓ પાછી ન આપવી તે ચોરી કરવા બરાબર છે.

૬-પોતાનું કરજ સુદતસર ન ચૂકાવવું તથા મજૂરીના પૈસા વખતસર ન આપવા તે ચોરી કરવા બરાબર છે.

૭-મજૂરોની મજૂરીના પૈસા કે નોકરોના પગારોમાં પાછળથી કાપકુપ કરવી તે ચોરી કરવા બરાબર છે.

૮-રસ્તામાંથી મળેલી વસ્તુનો ઘણી શોધી કાઢવાની મહેનત ન કરવી ને તે વસ્તુ પોતે પચાવી પાડવી તે ચોરી કરવા બરાબર છે.

૯-કોઈ ને કાંઈ ચીજ આપવાની કબૂલાત આપી હોય અને પાછળથી તે ચીજ તેને ન આપીએ એ ચોરી કરવા બરાબર છે.

૧૦-વિદ્યાસથી કોઈએ કાંઈ સોંપેલું હોય તે 'પાછું' ન આપવું એ ચોરી કરવા બરાબર છે.

૧૧-કોઈ પણ નાની કે મોટી બાબતમાં કોઈની પણ સાથે કાંઈ કગાઈ કરવી તે ચોરી કરવા બરાબર છે.

૧૨-ખોટા પૈસા ચલાવવા કે સિધ્ધા ઉપર કલ્લ ચલાવવી તે ચોરી કરવા બરાબર છે.

૧૩-ખોટા દસ્તાવેજોમાં સહીઓ કરવી કે સાક્ષી કરવી તે ચોરી કરવા બરાબર છે.

૧૪-ખરીદી કરવા માટે પાસે પૈસા ન હોય છતાં પણ માલ તૈયાર કરવાનો હુકમ આપવો એ ચોરી કરવા બરાબર છે.

૧૫-માલધણી આંકડો ચૂકાવવા આવે ત્યારે કાંઈ કાંઈ બહાનાં કહાડી તેમાંથી કાપકુપ કરવી એ ચોરી કરવા બરાબર છે.

૧૬-ખોટાં જોખ, માપ, ને ભરત રાખવાં; જેમકે શેર, પાલી, ને ગજ વધારે ઓછાં રાખવાં તે ચોરી કરવા બરાબર છે.

૧૭-વસ્તુઓમાં ભેળશેળ કરવી; જેમકે ખાંડમાં લોટ, ધીમાં કોપરેલ, તેલ કે ચરબી, દાણામાં કાંકરા કે રાખ, દૂધમાં પાણી અને રૂમાં આકળ, વરાળ વિગેરેનો ભેળ કરવો તે ચોરી કરવા બરાબર છે.

૧૮-ખુડદો લેવા આવે તેમાં ખોટા પૈસા ચલાવી દેવા એ ચોરી કરવા બરાબર છે.

૧૯-બૂલમાં નાખીને ચૂકી ગયેલા આંકડાઓ પાછા ચૂકાવવાની તજવીજ કરવી તે ચોરી કરવા બરાબર છે.

૨૦-જે હોદ્દો ચલાવવાની આપણામાં લાયકાત ન હોય તે હોદ્દો લઈ બેસવું; જેમકે વૈદકશાસ્ત્ર બાણ્યા વિના વૈદ થઈ બેસવું, નાતની ખટપટ ન આવડે છતાં પણ નાતના શેઠ થઈ બેસવું, નામું માંડતાં ન આવડે છતાં મેહિતાગીરીનું કામ લેવું, અને રાજ ચલાવતાં ન આવડે છતાં રાજ થઈ બેસવું તે ચોરી કરવા બરાબર છે.

૨૧-આપણે ગરીબ ન હોઈએ છતાં પણ ગરીબાઈનો દેખાવ કરી જીખ માગવી એ ચોરી કરવા બરાબર છે.

૨૨-વીમાકંપનીઓને ઠગવા માટે ખોટા વીમા ઉતારાવવા, માલમાં આગ લગાડી દેવી ને ખોટા દાવા બાંધવા તે ચોરી કરવા બરાબર છે.

૨૩-લોકાચાર અને દેશાચાર ફરી ગયા હોય તે સાડ લોકરૂઢિ પ્રમાણે હાએ હા કર્યા કરવું અને પોતે સમજતાં છતાં પણ શાસ્ત્રોના સાચા અર્થ લોકોને ન સમજાવવા એ ચોરી કરવા બરાબર છે.

૨૪—જુગારમાં તથા બીજી રમતોમાં ખોટા પાસા ચલાવવા તે ચોરી કરવા બરાબર છે.

૨૫—પોતાની દવામાં કાંઈ માલ ના હોય છતાં પણ તેની ઉપર સાઈ સાઈ લાગે તેવાં બનાવટી ખોટાં લેખલો ચોડવાં અને ભક્ષકાભરી બહિરબખરોથી લોકોને ઠગવા એ ચોરી કરવા બરાબર છે.

૨૬—નોકરી રહેતી વખતે કપૂલત આપી હોય તે કરતાં કામ ઉપર મોડા જવું એ ચોરી કરવા બરાબર છે.

૨૭—શેઠ કે સુનીમ હાજર ન હોય ત્યારે આગસુ થઈને કામ ન કરવું એ ચોરી કરવા બરાબર છે.

૨૮—પોતાની પાસે માગનારને વખતસર નાણાં ન આપવાં તે; જેમકે નોકરને વખતસર પગાર ન આપવો, ઘરવાળાને મુદતસર ભાડું ન આપવું અને બીજા લોકોનાં વખતસર બીલ ન ચૂકવવાં એ ચોરી કરવા બરાબર છે.

૨૯—પોતે નોકરી માટે કબૂલ કરેલા ટાઈમની અંદર બીજાઓ સાથે ગપ્પાં મારવાં, નૌવેલો વાંચવાં, છાપાં વાંચવાં અથવા નાટકોનાં ગાયનો લલકારવાં એ પોતાના શેઠના વખતની ચોરી કરવા બરાબર છે.

૩૦—આપ્રીસના સિપાઈઓ કાગળો પહોંચાડવામાં વાર લગાડે, સુતારો પોતાને માટે છોડિયાં પાડવા સાડ વધારે લાકડાં છોલી નાખે અને દરજી એક કાપલા સાડ જરૂર કરતાં વધારે કટકા પાડે તો તે ચોરી કરવા બરાબર છે.

૩૧—બહિર સભાઓમાં ગડબડ કરવી કે સત્સંગની મંડળીઓમાં નકામી વાતો કરવી તે ચોરી કરવા બરાબર છે.

૩૨—ચોરી કરનારની ચાહીને ચોરી છુપાવવી એ પણ ચોરી કરવા બરાબર છે.

બાઈઓ ! આવી રીતે સેંકડો પ્રકારની નાની નાની ચોરીઓ છે, તેમાંથી ઘણીએ ચોરીઓ પ્રસંગોપાત આપણાથી પણ થઈ જાય છે. આપણને આમાંથી કેટલીક ચોરીઓ નાની લાગશે; જેમકે નોકરી ઉપર વખતે મોડું જવાય; કામ વખતે પણ છાપું વાંચી લેવાય કે ઘરના ભાડા માટે લેયો ધકકા ખાયા કરે તેની આપણે દરકાર કરતા નથી, પણ એ ચોરી કરવા બરાબર છે; અને ચોરીની શિક્ષા કાંઈ નાની નથી. માટે દરેક બાબતમાં આ-

પણે આપણી ફરજ વધારે ચોક્કસપણે બનવી શકીએ એવી ખાસ તજવીજ રાખવી જોઈએ; અને જેવું આપણે આપણું પોતાનું ભલું ઇચ્છીએ છીએ, તેમજ સૌનું ભલું ઇચ્છી આપણે કોઈએ કોઈપણ જાતની ચોરી કરવી જોઈએ નહિ; એ દુનિયાના બધા ધર્મેનો સિદ્ધાંત છે ને એ મહાન પ્રભુનો હુકમ છે, માટે મન, વચન કે કર્મથી કોઈ પણ જાતની ચોરી ન થઈ જાય એ સંભાળજો.

૧૯૧—ગરીબ માણસ હાથીનું દાન લઈ શકે નહિ,
તેમ આપણે ઉત્તમ જ્ઞાન લઈ શકતા નથી.

અસલના આપણા દેશી રાજાઓ એવા ઉદાર હતા કે સહેજ વાતમાં મોટાં મોટાં દાનો ને મોટાં મોટાં ઇનામો આપી દેવાં એ તેઓને મન કાંઈ મોટી વાત નહોતી. એવા વખતમાં અહીંને દિવસે એક રાજાને વિચાર થયો કે મારે કાંઈ મોટું દાન આપવું; તેથી તેણે હાથીનું દાન આપવાનો ઠરાવ કર્યો. એ પછી વિચાર થયો કે એ દાન કોને આપવું? ત્યારે પ્રધાને કહ્યું કે, જે હજુરનું ધ્યાન પહોંચે તો ગરીબમાં ગરીબ બ્રાહ્મણને તે આપવું જોઈએ, તો વધારે પુણ્ય થાય. ત્યારે રાજાએ હજુરીઆને હુકમ કર્યો કે, કોઈ ગરીબ બ્રાહ્મણને જલદી અહીં બોલાવી લાવ. હજુરીઓ બ્રાહ્મણને બોલાવવા ઉતાવળો ઉતાવળો જતો હતો એટલામાં એક ભુંગળલટીઓ બ્રાહ્મણ રસ્તામાં તેને મળી ગયો. એ બ્રાહ્મણના ખડીઆમાં સત્તર તો થીંગડાં હતાં, પાંચ સાત જાતના અનાજની જૂદી જૂદી પોટલીઓ ખસે ખાંધી હતી, ઢીંચણ પણ પૂરા ઢંકાય નહિ તેવું મેલું ફાટેલું ફાળીયું પહેયું હતું, બહારગામથી ચાલ્યો આવતો હતો તેથી પગરખાંવિનાના ઉઘાડા પગ છુટણુસુધી ધૂળથી ભરેલા હતા, છપ્પન કટકા વીંટીને ખાંધેલી ડેફાલા જેવી માથે પાઘડી હતી ને તેમાં ચાર પાંચ વર્ષનું જૂનું ખખ અધું ફાટેલું ટીપણું ખોરડું હતું. દાદીના બાલ મહિના દોઢ મહિનાના થઈ ગયા હતા અને કપાળમાં લેંસલકામણું મોટું ટીલું કયું હતું. એ બ્રાહ્મણને જોઈને હજુરીઆએ બોલ્યું કે આ ગરીબ માણસ છે માટે તે હાથીના દાનથી ખુશી થશે; એમ ધારીને તેને કહ્યું કે, મહારાજ ! દરબારમાં ચાલો; મહારાજ સાહેબ તમને બોલાવે છે,

રાજાના હજુરીઆનો રોડ અને ઓર્ચીતી તેની આવી વાત સાંભળીને તે બ્રાહ્મણ તો બિચારો ગભરાઈ ગયો. તેને લાગ્યું કે મારા શું ભોગ મળ્યા ? રાજા મને શું કરવા બોલાવે ? કોઈએ મારી અદેખાઈ કરી હશે. હવે કાંઈક પૂછશે ને જવાબ દેતાં નહિ આવડે તો મારો ક્ષેતો થશે. આવા આવા વિચાર કરે છે એટલામાં હજુરીઆએ કહ્યું કે, જલદી કરો મહારાજ ! વિચાર શું કરો છો ? ત્યાં કાંઈ તમોને ઘણીએ નથી જોડવા, ત્યાં તો દાન આપવું છે. દાનની વાત સાંભળીને ભટ્ટજી મહારાજ રાજી થયા, તોપણ દરબારમાં જતાં ટાંટિયા ધૂજવા લાગ્યા. રાજાએ તે બ્રાહ્મણને જોઈને કહ્યું કે, મહારાજ ! જલદી સંકલ્પ કરાવો ને આ મકનો હાથી લઈ જાઓ. બ્રાહ્મણે કહ્યું કે, મહારાજ સાહેબ ! હું એ હાથીને લઈને શું કરું ? એને લઈ જઈને બાંધું ક્યાં ? અને ખવરાવું શું ? કદિ તમે એને બાંધવાનું ને ખવરાવવાનું આપો તોપણ એ મને શું કામનો ? હું આવા ચીંથરે હાલે એની ઉપર બેસું એ કેવી રીતે શોલે ? ગૌબ્રાહ્મણ પ્રતિપાળ, મહારાજ સાહેબ ! એ મકનો હાથી તો તમારે ઘેરજ શોલે. તમે મને મફત આપો પણ તેને લઈ શકાય એવાં અમારાં નસિબ ક્યાંથી ? અને કદિ લઈ જઈ તોપણ મારે તો રોજ રોજ સવારના પહોરમાં ઉઠીને તેનાં લોંડાંજ ઉપાડવાં પડે. એ કાંઈ મારે ઘેર ન શોલે અને હું કાંઈ એની ઉપર શોલું નહિ.

રાજાને બ્રાહ્મણની આ વાત ખરી લાગી, તેથી તેને વિચાર થયો કે, ઓહો ! ગરીબાઈ એટલી બધી ખરાબ છે કે આવાં મોટાં ઇનામ કે આવાં મોટાં દાન પણ ન લેવા દે ?

ભાઈઓ ! શું સમજ્યા ? આપણે એ ગરીબ બ્રાહ્મણ કરતાં પણ વધારે કંગાલ છીએ; કારણકે એ બ્રાહ્મણને રાજદરબારમાં બોલાવવા માટે જેમ હજુરીઓ આવ્યો હતો તેમ આપણને સત્સંગમાં ને દેવદરબારમાં બોલાવવા માટે હરિજનો આવે છે; પણ દરબારમાં જતાં પોતાની ક્ષેતી થઈ જશે તો ? એવા વિચારથી જેમ તે બ્રાહ્મણના ટાંટિયા ધૂજતા હતા તેમ પ્રાર્થના-મંદિરમાં કે સત્સંગમાં જતાં આપણે અચકાઈએ છીએ, કે રખેને કાળામાં કાંઈ ભરવું પડશે તો ? દરબારમાં ગયા પછી રાજા હાથી-નું દાન આપતો હતો તોપણ તે ગરીબ માણસ લઈ શક્યો નહિ તેમ સત્ય જ્ઞાનવાળા મહાન પંડિતો, ભગવદ્ગ્રંથમાં તરબોળ થ.

એલા સાચા ભકતો અને આપણા દયાળુ ગુરુઓ આપણને મદત ઈશ્વરી માર્ગ બતાવે છે; પણ અફસોસ કે એ બાબતમાં આપણે એવા કંગાલ છીએ, એવા દરિદ્રી છીએ કે તેનો જરા પણ લાભ લઈ શકતા નથી. એ રાજા તો માત્ર મકનો હાથીજ આપતો હતો પણ હરિજનો તો આપણને જન્મમરણના ફેરામાંથી છોડાવે, અનંતકાળની શાંતિ આપે અને મોક્ષનાં અલૌકિક સુખો આપે એવું મહાન પ્રભુનું પવિત્ર નામ આપણને આપે છે; પણ આપણે મનના, બુદ્ધિના ને હૃદયના એવા કંગાલ છીએ કે તે લઈ શકતા નથી; માટે ભાઈઓ ! બહારની સમૃદ્ધિ છતાં પણ અંતરની એવી કંગાલિયતમાંજ છેવટ સુધી ન પડ્યા રહીએ, એ સાંભાળો.

૧૯૨—કોઈ આપણને ગાળ દે, પણ તે ગાળ જો આપણે ન લઈએ તો તેનીજ પાસે રહે છે.

એક મહાત્મા હતા; તે બહુજ શાંતમૂર્તિ અને બ્રહ્મજ્ઞાની હતા. તેનો ઠરાવ હતો કે, બીજાં માણસો તેનું ગમે એટલું નુકશાન કરે તોપણ તે કદિ પણ ગુસ્સે થતા નહિ કે પોતાનો સ્વભાવ બગાડતા નહિ; પણ ઉલટા તે ખરાબ માણસનું પણ ભલું થાય તેમ કરતા હતા. આસપાસનાં ગામોનાં ઘણાં માણસો મહાત્માનો એ સ્વભાવ જાણતા હતા, તેથી સૌ તેની યથાશક્તિ સેવા કરતા હતા.

એક વખત એક ખરાબ માણસે એ વાત સાંભળી, ત્યારે તેણે કહ્યું કે, એનો ભાર શું છે કે ગુસ્સે ન થાય ? હમણાં જઈને ચીડવી આવું. શું દુનિયામાં આવા માણસો પણ નથી પડ્યા ? એવા ઘણાંજે મૂર્ખા છે કે, જેઓ એમ સાંભળે કે, આ સ્ત્રી પતિવ્રતા છે તો તેનું પાતિવ્રત્ય ભંગ કરવાની તજવીજ કરે; એમ સાંભળે કે, આ માણસ બીડી પીતો નથી તો તેને બીડી પાવાની હઠ કરે; એમ જાણે કે, આ માણસને ભાંગ ચડતી નથી તો તેને ભાંગ ચડાવવાની તજવીજ કરે; એમ જાણે કે, આ માણસ બહુ હુશિયાર છે તેથી ક્યાંઈ ઠગાતો નથી તો તેને ઠગવાનો પ્રયત્ન કરે અને આ માણસ કાંઠા ખાતો નથી તો કહે હું તેને ખવરાવું. એમ કરવાવાળા ગંધેડાઓ શું દુનિયામાં થોડા છે ? એવાઓની કાંઈ ખોટ નથી, તે માંહેલોજ પેલો માણસ હતો, તેથી તે એ મહાત્મા પાસે ગયો અને કહ્યું કે, મહારાજ ! ચલમ પીવરાવો ? મહારાજે કહ્યું કે,

બચ્યા ! હું ચલમ પીતો નથી ને મારી પાસે ચલમ, તંબાકુ કે દેવતા કાંઈ નથી. ત્યારે તે માણસે કહ્યું કે, મોટો સિદ્ધ થઈને બેઠો છે ને ચલમ પણ નથી રાખતો ? તારા કરતાં તો બીજા લંગોટીયા સારા. બધાં ગામો લૂંટીને પૈસા લેગા કરે છે તે કામ શું આવશે ? અતિથિની સેવા નથી કરતો ત્યારે તું સાધુ શેનો ? તેં તો તારું કુળ લજવું. શરમ છે તારા શુરુ ઉપર ને ધુળ પડી તારા બજનમાં. મુસાફરને એક ચલમ તમાકુ પણ ન મળે ? ત્યારે તું આ બટોપાટો થયો તે શું કામનો ? આવી રીતે પ્રશ્નગ છેડીને તે બુઝ્યાએ વિનાકારણે એ મહાત્માને હજારો ભુંડી ગાળો દીધી; પણ એ મહાત્મા કાંઈ બોલ્યા નહિ. તેઓ ધીરજથી હસતે મોઢે બધું સાંખી રહ્યા. અંતે જ્યારે ગાળો દબ દબને તે માણસ થાકી ગયો ને પોતાની મેળે બોલતો બંધ થયો અને થોડી વાર પછી તે માણસ જ્યારે વધારે શાંત થયો, ત્યારે મહારાજે તેને કહ્યું કે, બચ્યા ! લે આ સાકર નાખીને જરા ઠંડું પાણી પી, બહુ બોલવાના પરિશ્રમથી તારા મગજમાં ગરમી ચડી છે તેથી તને આ શરબતથી ફાયદો થશે; એમ કહીને મહારાજે તેને સાકરનું શરબત બનાવી આપ્યું. પેલો માણસ પહાડ ઉપર ચડીને બપોરને વખતે મહારાજના આશ્રમમાં ગયો હતો તેથી તરસ તો લાગેલીજ હતી; ને તેમાં વળી બે કલાક સુધી મહારાજને હજારો ગાળો દેવાની મહેનત કરવાથી ઉસ્કેરાઈ ગયો હતો અને થાકીને લોથપોથ થઈ ગયો હતો તેથી તેને એ ઠંડા શરબતથી બહુ શાંતિ મળી. એ પછી એટલો વખત મહાત્માની પાસે રહેવાથી તે સંતની બહી વિજળી (ઓરા) ની તેને રૂડી અસર થઈ; એ વખતે તેને જ્ઞાન આવ્યું કે, હું જ્યારે વિનાકારણે આવી રીતે બકબકતો હતો તે વખતે તે મહાત્માએ ગુસ્સામાં આવી જઈને મને માત્ર એક સહેજ ધક્કો માર્યો હોત તો મારા શું હાલ થાત ? આ નીચેની પહાડની ખાઈમાં કયાંઈનાં કયાંઈ મારાં હાડકાં વેરાઈ જાત અને તેનો પત્તો પણ લાગત નહિ. આ મહાત્મા કે જેનામાં અખંડ બ્રહ્મચર્યનું જોર છે, જેનામાં તપનું બળ છે, જેનામાં શાંતિનું બળ છે અને જેનામાં બ્રહ્મનિષ્ઠપણાનું બળ છે તેની આગળ મારું શું ચાલત ? મારા જેવાને તો તે મન્થરની પેઠે ચોળી નાખે; પણ અત્યારે હું તેની દયાથી બચેલો છું. અરે ! હાય હાય ! મને આ શું સૂઝતું ? કેવા રૂડા મહાત્માનો મેં અપરાધ કર્યો ? હવે એનું પ્રાયશ્ચિત્ત શું ? એમ જ્ઞાન આવતાં તે

મહારાજના ચરણમાં પડી ગયો અને તેના પગના અંગુઠા પોતાની આંખમાં ઝોસી ગફગફિત થઇને માણી માગવા લાગ્યો ને કહેવા લાગ્યો કે મહારાજ ! મને તમારો શિષ્ય બનાવો. ત્યારે મહારાજે કહ્યું કે, બેટા ! તું પણ મારા જેવો પ્રભુનો જીવ છે અને મારો બંધુ છે. સુખદુઃખમાં ધીરજ રાખ, એટલે તું પણ ધીરે ધીરે પ્રભુના રસ્તામાં આવી જઈશ. તે માણસે કહ્યું, મહારાજ ! એવી ધીરજ અમે પામર જીવથી કેમ રહે ? મહારાજે કહ્યું, બેટા ! વિચારથી ને પ્રભુનો મહિમા જાણ્યાથી એવી ધીરજ રહી શકે છે. તું વિચાર કર કે, તને કોઈ માણસ કાંઈ વસ્તુ આપવા આવે અને તે તું ન લે, તો એ વસ્તુ કોની પાસે રહે ? તે માણસે કહ્યું કે, જો હું ન લઉં તો એ વસ્તુ જેની પાસે હોય તેની પાસેજ રહે. ત્યારે મહારાજે કહ્યું કે, બેટા ! તેં મને ગાળો આપી, પણ મેં તે ન લીધી ત્યારે કોની પાસે રહી ? ત્યારે તે માણસે શરમાઈ જઈને કહ્યું કે, મહારાજ ! એ મારી ગાળો તો પાછી મારી પાસેજ રહી.

મહારાજે કહ્યું, બેટા ! હવે બીજો વિચાર કર. તને કોઈ માણસ પોતાનો ડગલો આપવા આવે તો તું લેશે ? તે માણસે કહ્યું કે નહિ. મહારાજે પૂછ્યું કે શામાટે નહિ લે ? ત્યારે તે માણસે કહ્યું કે, બિખારી હોય તે લે, મારા જેવા ગૃહસ્થ માણસથી એ કેમ લેવાય ? એવી નજીવી ચીજ સાડ શામાટે કોઈના ઉપકારમાં આવીએ ? મહારાજે કહ્યું કે, બેટા ! જેમ તારા ગૃહસ્થપણા માટે તું કોઈની ચીજ ન લે, તેમ અમે અમારા સાધુપણા માટે પણ એવાજ મસ્ત છીએ. સાધુપણા સાડ અમે ઘરખાર છોડેલાં છે અને એ મસ્ત ફકીરી સાડ સંસારનાં હજારો મોહક સુખો ઉપર અમે થુંકીએ છીએ. એ બધું છોડીને, એ બધાં ઉપર પાણી ફેરવીને હવે હું તારી પાસેથી ગાળો લઉં કે ? વાહ વાહ ! લેવા જેવી ચીજ તો મળેની ! બેટા ! તારે ઘેર કોઈ મિઠાઇનો ખુમચો લાવે તો એ લેવામાં પણ તું જરા આનાકાની કરે, તારો દોસ્ત તને ઘડીઆળ ભેટ આપે તો એ લેવામાં પણ તું જરા હા ના કરે અને તારો સસરો જમવા બોલાવે તો એમાં પણ—માલ માલ ઉઠાવવામાં પણ—જરા વાર લગાડે, પણ તારા દુશ્મનની ગાળો લેવામાં તો તું તૈયાર ? એમાં તો જરાએ વાર નહિ ! આતું નામ તમારું ગૃહસ્થપણું કે ? શરમ ! શરમ ! !

હવે ત્રીજો વિચાર કર કે હમેશાં ઘણું કરીને માણસો કથી ચીજ લે છે ? જે ચીજ પોતાને પસંદ હોય તેજ લે છે. આપણે કોઈ શહેરના બજારમાંથી ચાલ્યા જતા હોઈએ, તો રસ્તામાં ઘણાએ દુકાનદારો ને ફેરીવાળાઓ કહે છે કે, દયો શેઠ ! આ એક ચાકુ બહુ સરસ છે. આ ચરમાં સસ્તામાં જાય છે. આવો આવો ! ગરમ કાપડ આપું. જુઓ શેઠ ! આ રૂમાલ જુઓ ! આ આકુસની કેરી સસ્તામાં જાય છે. આ પગરખાંની એક જોડી અઘીં કિંમતે. આવી જાઓ, આ મારવાડીનું દેવાળું, છ દોઢયામાં ગમે તે ચીજ ઉપાડો. આવી રીતે આપણને ઘણા લોકો ઘણી ચીજો આપવા આવે છે; પણ વગરજરૂરની ચીજો આપણે લેતા નથી, તેમજ કોઈ આપણને ગાળ આપવા આવે તો તે આપણે શામાટે લેવી જોઈએ ? શું એ વિના આપણને ન ચાલે ? જેની પાસે જે માલ હોય તે આપે, જેની પાસે કેરી હોય તે કેરી આપે, જેની પાસે મિઠાઈ હોય તે મિઠાઈ આપે, જેની પાસે કપડાં હોય તે કપડાં આપે, તેમજ જેના મનમાં ગાળોનો ખબરો ભરેલો હોય તે ગાળ આપવા આવે, તેમાં આપણું શું ગયું ? આપણે તે લઈએ શું કરવા ? આપણે જો લઈએ તો આપણી પાસે આવે ને ! જેને ગાળની જરૂર હોય તે લલે લે. આપણે તો પવિત્ર ઇશ્વરને ખાતર સૌને માફ કરતાં શિખવું જોઈએ અને સૌને આપણા એકજ પિતાના પુત્ર સમજી સૌનું બહુ ઈચ્છવું જોઈએ. તને ખબર છે ? શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને પોતાના દુશ્મન શિશુપાળના સો ગુન્હા માફ કર્યા હતા, ત્યારે આપણે કોઈકના ખરાબ શબ્દોની માફી આપવી એમાં શું મોટી વાત છે ? માટે બેટા ! પરમ દયાળુ પ્રભુનો માફી મેળવવાની આપણને જરૂર છે; તે સાફ રૂડું બોલતાં અને બીજાઓના વાંક માફ કરતાં શીખો.

૫૬

ઓ બાઈ રે શાન્તિ પમાડે, તેને તે સંત કહીએ;
તેના દાસના દાસ થઈને રહીએ. (ટેક)

વિદ્યાનું મૂળ મારા ગુરુએ બતાવ્યું,
ત્યારે મેતાનો માર શીદ ખાઈએ; (૨)

કીધા ગુરુજી ને બોધ નવ આપે,
ત્યારે તેના ચેલા તે શીદ થઈએ—ઓ

વૈદ્યની ગોળી ખાતાંને દુઃખ નવ જાય,

ત્યારે તેની ગોળી તે શીદ ખાઈએ; (૨)
 લીધા વળાવા ને ચોર જ્યારે લૂંટે,
 ત્યારે તેની સોળતે શીદ જઈએ—ઓ
 કદપવૃક્ષ સેવીએ ને દારિદ્ર્ય ઉભે,
 ત્યારે તેની છાયાતળે શીદ રહીએ; (૨)
 રાજાની ચાકરીમાં બૂખ નવ ભાગે,
 ત્યારે તેની વેઠે તે શીદ જઈએ—ઓ
 નામ અમૂલ્ય મારા ગુરુએ ખતાવ્યું,
 ને તે તો ચોંટવું છે મારે હૈયે; (૨)
 મહેતા નરસિંહની વાણી છે સારી,
 શામળાને શરણે જઈએ—ઓ

૧૯૩—માયાને જીતવાને સહેલો ઉપાય

મહાન્ ભક્તરાજ મહાત્મા તુકારામે પોતાના એક અભંગમાં કહ્યું છે કે, માયા ને છાયા એ બન્ને એકસરખી વસ્તુ છે. લેદ એટલોજ કે માયા મોટી છે ને છાયા નાની છે; પણ બન્નેના સ્વભાવ સરખા છે. માયા જેમ જગતમાંથી જતી નથી તેમ છાયા પણ વસ્તુમાંથી જતી નથી. જેમ જેમ મોટા થતા જઈએ તેમ માયા વધતી જાય; તેમજ છાયા પણ મોટી થવાથી મોટી થતી જાય છે. ટુંકામાં એટલુંજ છે કે, માયા ને છાયા આ જગત સાથે જોડાયેલી વસ્તુ છે, એટલે જ્યાંસુધી આપણા હૃદયે નાશ થાય નહિ ત્યાં સુધી કાંઈ છાયા જાય નહિ; તેમજ ત્યાંસુધી કાંઈ માયા પણ જાય નહિ; કારણ કે જેમ છાયા શરીરની સાથે લાગેલી છે, તેમ માયા જીવની સાથે લાગેલી છે. ત્યારે હવે કરવું શું ? મહાત્માઓ કહે છે કે જ્યાંસુધી આપણે ઉદ્ધાર થાય નહિ, ત્યાંસુધી કાંઈ માયા જાય નહિ; કારણ કે જગતને ચલાવવા માટે પ્રભુએ તેને મોકલેલી છે, એટલે તે કાંઈ આપણાથી જાય નહિ; પણ તે મહાત્માઓની દાસી છે, એટલે જેઓ સાધુસંતની સેવા કરતા હોય તે હરિજનોએ માયાને ઓછી કરી શકે છે.

માયાને જીતવા માટે પ્રથમ આપણે માયાનું સ્વરૂપ સમજવું જોઈએ; પણ માયા બહુ મોટી વસ્તુ છે, એટલે તેનો ઘડીકમાં પાર પામી શકાય તેમ નથી. શ્રીમત્ શંકરાચાર્ય જેવા મહાત્મા માયાને અનિર્વચનીય કહે છે, ત્યારે તેમાં આપણે ક્યાં પત્તો લાગે ?

માટે માયાનું સ્વરૂપ સમજવા સારૂ આપણે માયાની નાની બહેન છાયાનું સ્વરૂપ સમજવું જોઈએ અને એ જલદીથી સમજી શકાય તેમ છે. જ્યારે આપણે ઉભા હોઈએ ત્યારે છાયા પણ ઉભી રહે છે. જ્યારે આપણે બેસીએ ત્યારે આપણી છાયા પણ બેસી જાય છે અને જ્યારે આપણે સૂઈ જઈએ ત્યારે આપણી છાયા પણ સૂઈ જાય છે; પણ જ્યારે આપણે પ્રભુના મંદિરમાં જઈ પ્રાર્થના કરતા કરતા હાથ જોડી લાંબા થઈને દેવને ઠંડવત પ્રણામકરીએ ત્યારે છાયા જતી રહે છે—ત્યારે છાયા દેહમાંજ સમાઈ જાય છે, એટલે કે દેહના જેવડીજ થઈ જાય છે; તેમજ મહાત્મા તુકારામ કહે છે કે પ્રભુના ચરણમાં નમી પડવાથી એ છાયાની પેઠેજ માયા પણ નાસી જાય છે. જ્યાંસુધી દીનતાથી સમર્થ પ્રભુનું શરણ ન ધરીએ ત્યાંસુધીજ માયા દુઃખ આપ્યા કરે છે, પણ જ્યારે નમી ગયા—જ્યારે પ્રભુના શરણમાં આવી ગયા, ત્યારે પછી માયા કેવી ? એ વખતે તો ઉલટી માયા આપણી દાસી બની જાય છે, માટે બાઈઓ ! જો સહેલાઈથી માયાને જીતવી હોય તો આશરાનું બળ રાખીને પ્રભુના શરણમાં નમી પડો. પ્રભુના શરણમાં નમી પડો.

૧૯૪—ભગવદ્દષ્ટિછાવિષે.

આપણો કાર્ટનો કેસ જેમ આપણા વકીલને સોંપી દઈએ છીએ, તેમ આપણા આખા જીવતરનો મામલો ઈશ્વરના હાથમાં સોંપી દઈ ભગવદ્દષ્ટિ પ્રમાણે સંતોષથી રહેવું જોઈએ.

જેમ આંધળો માણસ પોતાના દોરનાર ઉપર આધાર રાખે છે, તેમ સર્વ વાતે આપણે પણ ઈશ્વર ઉપર આધાર રાખવો જોઈએ.

સિપાઈઓ જેમ તેના અમલદારના હુકમમાં હમેશાં વર્તે છે, તેમ આપણે પણ આપણા પ્રભુની ઈચ્છાનુસાર વર્તવું.

પાણીને જેવા વાસણમાં નાખીએ તેવું રૂપ તે પકડી લે છે, તેમ આપણે પણ પ્રભુ જેમ રાખે તેમ રહેતાં શીખવું જોઈએ.

ગાડીમાં જોડેલો ઘોડો તો દોડયો જાય પણ હાંકનાર જેણીગમ લગામ ખેંચે તેણીગમ ઘોડાને ચાલવું પડે છે; તેમ આપણને પ્રભુ જે માર્ગે અને જેવી રીતે ચલાવે તેમ ચાલવું.

આપણે તો એક ઈજીન છીએ ને આપણા પ્રભુ તે ઈજીનના ચલાવનાર છે. તે આગળ કળ દાખે તો આગળ જવું ને પાછળ

કળ ફેરવે તો પાછળ હઠવું. આપણને તો એ જેમ ચલાવે તેમ ચાલવું એજ આપણું કામ છે.

નાટકશાળાનો મેનેજર પોતાના ઍક્ટરોને જે વેષ આપે તે વેષ લઈને તેણે પોતાનો વેષ બરોબરરીતે ભજવવો જોઈએ; તેમ ઇશ્વર આપણને જે હાલતમાં રાખે તેમાં સંતોષ રાખી તે પ્રમાણે વર્તવું એજ આપણું કામ છે.

દરેક માણસના ખીસ્સાનાં નાનાં ઘડીઆળો ગામની વચ્ચેના એક મોટા ઘડીઆળના ટાઈમ પ્રમાણે રાખવાં પડે છે, તેમ દરેક નાનાં મોટાં માણસોએ ભગવદ્દર્શના પ્રમાણે વર્તવાની ટેવ પાડવી જોઈએ.

૧૯૫-દુર્ગુણોથી ઉપજતી ખરાબીઓ

શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને ગીતાજીમાં કહ્યું છે કે:-

ધ્યાયતો વિષયાન્પુંસઃ સંગસ્તેષૂપજાયતે ।

સંગાત્સંજાયતે કામઃ કામાત્ક્રોધોઽભિજાયતે ॥

ક્રોધાદ્ભવતિ સંમોહઃ સંમોહાત્સ્મૃતિવિભ્રમઃ ।

સ્મૃતિભ્રંશાદ્ બુદ્ધિનાશો બુદ્ધિનાશાત્પ્રણશ્યતિ ॥

(અ. ૨ શ્લો. ૧૨-૧૩)

અર્થ:-વિષયોના વિચાર કરવાથી માણસને વિષયોમાં પ્રીતિ ઉત્પન્ન થાય છે. વિષયની પ્રીતિથી તે વિષયો ભોગવવાની મનમાં ઇચ્છા ઉત્પન્ન થાય છે. એ પછી વિષયો ભોગવવાની ઇચ્છામાંથી ક્રોધ પેદા થાય છે. ક્રોધમાંથી બહુ મોહ થાય છે. બહુ મોહથી સ્મરણશક્તિ પ્રભિત થઈ જાય છે. સ્મરણશક્તિ ભરી જવાથી બુદ્ધિનો નાશ થાય છે અને જેની બુદ્ધિનો નાશ થાય તે (પોતાના કલ્યાણના રસ્તામાંથી) પડી જાય છે.

ભાઈઓ ! આવી રીતે એક દુર્ગુણમાંથી બીજા ઘણા દુર્ગુણો પેદા થઈ જાય છે અને એ આપણા દુર્ગુણો આપણને પ્રભુથી વિ-
મુખ કરી અંતે નરકમાં લઈ જાય છે; માટે એવા દુર્ગુણોમાંથી બચવા સારૂ આપણે તેની કેટલીક સુખ્ય હરીકત જાણવી જોઈએ, જાની ભકતો તેને માટે નીચે પ્રમાણે કોષ્ટક બતાવે છે,

૧૯૬-અહંકારમાંથી ઉત્પન્ન થતા દુર્ગુણો

- ૧-અહંકારી માણસ હમેશાં લોભી હોય છે.
- ૨-અહંકારી માણસ પોતાના અભિમાનને લીધે બધાંથી છુટો પડવાની ઇચ્છા રાખે છે.
- ૩-અહંકારી માણસ ખોટો રોજ ઘાલીને ફરે છે.
- ૪-અહંકારી માણસ પોતાની કીર્તિનો બહુ લોભ રાખે છે.
- ૫-અહંકારી માણસ ઢોંગી હોય છે.
- ૬-અહંકારી માણસ નાફરમાન હોય છે. મોટાઓને તે માનતો નથી.
- ૭-અહંકારી માણસ બીજાઓની તરફ ધિક્કાર રાખે છે.
- ૮-અહંકારી માણસની પોતાની પ્રકૃતિ ચીકાઉ હોય છે. આ બધા દુર્ગુણો એક અભિમાનમાં હોય છે; માટે એ બધા દુર્ગુણોમાંથી બચવા સારૂ મહાન્ પ્રભુને અર્થે આપણે અભિમાન છોડી દેવું જોઈએ.

૧૯૭-લોભમાંથી પેદા થતા દુર્ગુણો

- ૧-લોભી માણસ વિશ્વાધાત કરનારો હોય છે.
  - ૨-લોભી માણસ અન્યાયથી ડરતો નથી.
  - ૩-લોભીઆઓ જુઠાબોલા ને તર્કટી હોય છે.
  - ૪-લોભીઆના સ્વભાવમાં બહુજ હલકાપણું હોય છે.
  - ૫-લોભી માણસ કઠોર હૈયાનો હોય છે.
  - ૬-લોભી માણસના હૃદયમાં હમેશાં જુદી જુદી વાસનાઓ ભરેલી હોય છે.
  - ૭-લોભી માણસ ઈશ્વરેચ્છાની સામે બડબડનાર હોય છે.
  - ૮-અને લોભી માણસ ક્યારેક બીજાઓનું ખૂન પણુ કરે છે.
- આ બધા દુર્ગુણો લોભમાંથી જન્મી રહેલા થાય છે; માટે એ બધા દુર્ગુણોથી બચવા સારૂ સર્વશક્તિમાન આપણા પવિત્ર પિતા પ્રભુનો હુકમ માનીને આપણે અયોગ્ય લોભને છોડી દેવો જોઈએ અને આપણા આત્માના કલ્યાણ સારૂ આ જગતમાંનાં આપણાં ભાઈબહેનો સાથે આપણે ઉદારતાથી વર્તવું જોઈએ.

૧૬૮-વ્યભિચારમાંથી ઉત્પન્ન થતાં પાપો

૧-વ્યભિચારી માણસની અક્કલ ગુમ થયેલી હોય છે.

૨-વિષયી લોકોનાં હૈયાં કઠોર હોય છે.

૩-વિષયી માણસમાં પવિત્રતા કે વિશ્વાસ બીલકુલ હોય નહિ.

૪-વિષયથી ધનનો, મનનો, શરીરનો ને બળનો નાશ થાય છે.

૫-વિષયી માણસોના કુટુંબમાં હમેશાં કલેશ હોય છે.

૬-વિષયી માણસથી કોઈ પણ બાબતમાં ચોક્કસપણું રહી શકતું નથી.

૭. અને પશ્ચાત્તાપ કર્યા વિના તથા પવિત્ર થયા વિના વ્યભિચારી માણસો એમ ને એમ મરી જાય છે.

આ બધાં વિષયનાં ફળ છે માટે તેથી બચવા સારૂ મનમાં વૈરાગ્યવૃત્તિ અને અંતરમાં ધર્મરસજનનું બળ રાખવું જોઈએ.

૧૬૯-ક્રોધ તથા અદેખાઈમાંથી ઉત્પન્ન થતા દુર્ગુણો

ક્રોધી માણસ કળઆખોર તથા મારામારી કરનારો હોય છે. તે સહજ વાતમાં લડી પડે છે ને ખુન કરવા ઉપર આવી જાય છે; એટલુંજ નહિ પણ તે બીજાઓની નિંદા કરનારો હોય છે.

અદેખાઈ

૧-અદેખા માણસોને બીજાંઓની તરફ ધિક્કાર હોય છે.

૨-અદેખાઓના મનમાં બીજાઓનું બર્ણાડવાની ઇચ્છા રહે છે.

૩-બીજાને નુકશાન થયેલું જોઈને અદેખાઓ રાજી થાય છે.

૪-બીજાઓની ફતેહથી અદેખાઓ દિલગીરી રાખે છે.

૫-બીજાઓની ખામી જોવાની ને પારકાઓની નિંદા કરવામાં અદેખાઓ પોતાનો વખત ગુમાવે છે.

૬-અદેખા માણસો ધણીવાર પોતાની અદેખાઈના ઉભરામાં ફગો પણ કરી લે છે.

આ બધા દુર્ગુણો ક્રોધમાં ને અદેખાઈમાં છે, માટે તેથી બચવા સારૂ જેમાં પ્રભુનો બહુ મહિમા હોય એવાં આપણાં પવિત્ર શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કર્યા કરો.

૨૦૦-આળસમાંથી ઉત્પન્ન થતા દુર્ગુણો

૧-આળસ એ બધા દુર્ગુણોની માતા છે.

૨-બીજાઓનું કામ કરી આપણું તો રહ્યું, પણ પોતાની ફરજો બજાવવામાં પણ આળસુઓને કંટાળો લાગે છે.

૩-આળસુઓના મનમાં મજ્જમપણું હોતું નથી. તે પોતાના આળસને લીધે લાસરીઆ બની જાય છે.

૪-આળસુઓની લાગણીઓ સુસ્ત થઈ જાય છે અને તેનું હૈયું કઠોર થઈ જાય છે.

૫-આળસુઓના અંતરમાં હમેશાં ઠંડી રહે છે. ઉમંગની ગરમી તેઓમાં આવતી નથી.

૬-આળસુઓના અંતરમાં વિષયોની વાસના બહુ હોય છે.

૭-આળસુઓ હમેશાં નિરાશ રહે છે.

૮-આળસુઓ પોતાની તંદુરસ્તી તથા વખતનો બહુ માઠો ઉપયોગ કરે છે.

ભાઈઓ ! આ પ્રમાણે એક એક દુર્ગુણના પેટામાં બીજા ઘણાએ દુર્ગુણો રહેલા છે અને તે બધા દુર્ગુણો સત્સંગવિના તથા ભગવદ્વ્યાશરાના બળવિના થઈ શકે તેમ નથી; માટે સત્સંગ તથા વ્યાશરાનું બળ રાખતાં શિખો, ભગવદ્વ્યાશરાનું બળ રાખતાં શિખો.

૨૦૧-દિવસની સાઠ ઘડીમાંથી એક ઘડી પણ સુધરે તેમ કરો, નહિ તો માર્યાજઈશું.

એક શેઠને સાઠ વહાણનો મોટો કાફલો હતો. તે વહાણ લઈ ને એ શેઠ પરદેશ વેપાર કરવા નીકળ્યો; પણ પોતે જરાક મોઝ-લો માણસ અને દરિયો તોફાની હતો એટલે તેની બેદરકારીથી વહાણો ડુબવા માંડ્યાં. એક વહાણ ડુબ્યું ત્યારે જાણ્યું કે એમાં શું ? હજી તો આપણી પાસે બીજાં આગણસાઠ બાકી છે. થોડી વારમાં બીજું ડુબ્યું, ત્યારે પણ એમજ ધાર્યું કે હજી આપણી પાસે અઠાવન વહાણ બાકી છે. એ પછી ત્રીજું ડુબ્યું ત્યારે પણ એમજ દિલાસો લીધો કે, હજી શું ફિકર છે? મારી પાસે બીજાં સત્તા-વન વહાણો બાકી છે. આવી રીતે ટપોટપ એક પછી એક વહાણ ડુબતાં ચાલ્યાં; કારણ કે જ્યાં બેદરકારી હોય, જ્યાં 'હોતી હે' 'ચલતી હે' એમ હોય, જ્યાં પ્રભુને ભૂલી જઈને બધો કારભાર ચાલતો હોય અને જ્યાં કીસ્મત ફૂટ્યું હોય તથા દૈવ્ય રૂઠ્યો હોય ત્યાં પછી ખરાબી થઈ જતાં વાર શું ? જોતજોતામાં આગ-ણસાઠ વહાણ ડુબી ગયાં. એ પછી શેઠસાહેબ જાગ્યા. તેણે વિચાર્યું કે જો હવે નહિ એતીએ તો આ છેવટનું એક વહાણ રહ્યું.

છે તે પણ દુખી જશે અને સાથે મારા પણ બાર વાગી જશે. ઝોગણસાઠ વહાણ દુખ્યાં છતાં પણ હજીસુધી આ એક વહાણને આધારે હું સલામત રહી શક્યો છું; પણ જો એ છેલ્લું વહાણ પણ દુખશે તો પછી થઈ ચુક્યું ! એ પછી બચવાનો કાંઈ પણ ઉપાય નથી એમ ધારીને તે શેઠે પૂરી હુશિયારી રાખી અને મહદ માટે દયાળુ પ્રભુની પ્રાર્થના કરી. તેની એક છેવટની પણ જીગરની પ્રાર્થના મંજુર થઈ. પ્રભુએ કૃપા કરીને તેનું સાંઠનું વહાણ બચાવ્યું, તેથી તે એ વહાણમાં બેસીને સહીસલામત ઘેર પહોંચ્યો.

બાઈઓ ! એ શેઠને જેમ સાઠ વહાણ હતાં, તેમ આપણને પણ યાદ રાખજો કે દિવસની સાઠ ઘડી છે; પણ એ બધીએ ઘડી પ્રભુના ભજનવિના, સંતની સેવાવિના અને દુનિયાદારીના પરમાર્થવિના શુભાવી નાખીશું તો પછી ક્યાંઈ આરો નથી. કહિ ઝોગણસાઠ ઘડી નકામી જાય ત્યાંસુધી પણ દયાળુ ઇશ્વર કૃપા કરીને નિભાવી લેશે; પણ જો બધીએ ઘડી બગડી, તેમાં એક પણ ઘડી ન સુધરી તો પછી કાંઈ ઉપાય નથી.

પેલો શેઠીઓ જ્યારે એક વહાણ દુખવાનું થાય, ત્યારે બીજા વહાણમાં બેસી જતો. એમ ઝોગણસાઠ વહાણ સુધી ચાલ્યું; પણ કાંઈ છેલ્લા સાઠમા વહાણ વખતે એમ ચાલે નહિ, કારણ કે એ પછી કાંઈ બીજું વહાણ બેસવા માટે નહોતું; એટલે જો એ છેવટનું વહાણ પણ દુખી જાય તો સાથે તે પોતે પણ સમુદ્રના તળિયામાં જઈને બેસે તેમ હતું. તેમજ આપણે પણ મોટા મળસકાનો વખત શુભાવી નાખીએ છીએ. એ પછી સૂર્યનારાયણ ઉદય થાય તે વખત પણ શુભાવી નાખીએ છીએ. એ પછી જમવાનો, એ પછી બપોરનો, એ પછી સવારનો, એ પછી સાંજનો, એ પછી સંધ્યાકાળનો અને એ પછી આગલી રાતનો વખત પણ શુભાવી નાખીએ છીએ. છેવટ સૂવાના વખત સુધી પણ નિરાંતે બેસીને ઘડી અર્ધી ઘડી પણ નિખાલસ દિલે પ્રાર્થના કરી શકતા નથી અને સાઠે સાઠ ઘડી ફેગટની અધર્મમાંજ શુભાવી નાખીએ છીએ. આનું પરિણામ તે દુખી ગયા વિના બીજું શું થશે? માટે બાઈઓ! ચેતો, ચેતો અને દિવસની સાઠ ઘડીમાંથી આપણા આત્માના કલ્યાણમાટે કાંઈ નહિ તો છેવટે એક ઘડી પણ સુધરે તેમ કરો.

૨૦૨-પાઈની કાથમીર કે દોઢીઆનાં દાતણ જેટલી
પણ ચોકસી સાચા ગુરુને શોધવામાં કોઈ કરે છે ?

તમે શાકભાજી લેવા સારૂ બનરમાં તો ઘણીએ વાર ગયા હશે. ત્યાં દાતણવાળીઓ સાથે અને કાથમીરમરચાંવાળીઓ સાથે જે ખેંચતાણ થાય છે એ તમે ધ્યાન દઇને જોયું છે ? પાઈની કાથમીર સારૂ મોટા મોટા શેઠીઆ જેવા દેખાતા ગૃહસ્થો ગરીબ ઘાટણે સાથે કેવી માથાફોક કરે છે, એ શું તમે નથી જાણતા ? એક દોઢીઆનાં દાતણ લેવાં તેમાં કેટલાં બદલે છે અને કેટલાં આઘાંપાછાં કરે છે, એ શું તમે નથી જોયું ? વળી એ દોઢીઆના દાતણમાં પણ એમ કે અમને તો બાવળનાં જોઈએ, અમને તો વડનાં જોઈએ, અમને તો ઝીલનાં જોઈએ, અમને તો ઘોરડીનાં જોઈએ અને અમને તો જાંબુનાં જોઈએ. દોઢીઆનાં દાતણ લેતાં આટલી બધી પંચાતી ? અને તેમાં પણ પાછાં જાડાં-પાતળાં તથા તાજાં ને વાસી તો જુદાં !

એવી એવી નાની નાની ચીજોમાં પણ એવી રીતે તજવીજ રાખવી એમાં કાંઈ ખોટું નથી; પણ જેમ એમાં તજવીજ રાખીએ છીએ તેમજ બીજી સર્વ બાબતમાં તજવીજ રાખીએ છીએ કે નહિ ? એ આપણે જોવું જોઈએ.

ભાઈઓ! શાક લેવામાં તો જાણે આપણે ન ઠગાયા, પણ ગુરુ કરવામાં ઠગાઈ જઈએ છીએ તેનું શું ધાર્યું ? આપણા બાપદાદાને સનાતન આર્યધર્મ છોડીને ગમે તે બાવાસાધુની અને ગમે તે ભટજમહારાજોની કંઠીઓ બાંધી લઈએ છીએ તથા ધર્મને નામે ચાલતાં ધત્તીગોવાળી ગમે તે સમાજમાં દાખલ થઈ જઈએ છીએ તેનું શું ધાર્યું ? એ વખતે આપણું જ્ઞાન ક્યાં જતું રહે છે ? પાઈની કાથમીર કે દોઢીઆનાં દાતણ લેતાં તો આપણામાં ઘણી હુશિયારી આવી જાય છે, પણ કોઈ લેભાગુને ગુરુ કરતી વખતે આપણી એ હુશિયારી ક્યાં ચાલી જાય છે ? એ કાંઈ વિચાર્યું ?

કાથમીર થોડી મળી હશે અથવા વાસી હશે તો કઢીમાં જરા ઓછી બાસ આવશે અને કોઈ જુડીમાં દાતણ વાંકુંચુકું આવી ગયું હશે તો એ દાતણ કરતી વખતે જરાવાર મઝા નહિ પડે એ ટલીજ તુકસાની; પણ જો ગુરુ ખરાબ મળ્યા તો જીંદગીનો ફેરા માથે પડશે એ કાંઈ ખબર છે ?

મહાન પ્રભુનો પવિત્ર રસ્તો દેખાડનારા, જન્મમરણના ફેરા-
માંથી છોડાવનારા અને આપણને હરિની હજુરમાં લઈ જનારા
શ્રી સદ્ગુરુઓ છે; માટે જેની તેની કંઠી આંધી લેતાં પહેલાં અને
જે તે સમાજમાં દાખલ થઈ જતાં પહેલાં આપણા સનાતન ઉત્તમ
ધર્મ તરફ જોજો. આપણા પ્રાચીન ઋષિઓના ઉંડા જ્ઞાન તરફ
જોજો; અને આપણા આપદાદાઓની રૂઢી નીતિ તરફ જોજો. એ
બધું જોયા પછી જેમાં આપણા હાથપગ ન બંધાઈ જાય એવો
ઉદાર ધર્મ અને જે આપણને ફાગટની જાળમાં આંધી ન રાખે
પણ આપણાં દુનિયાદારીનાં સુખોમાં તથા પ્રભુના સાચા રસ્તામાં
મદદ કરે તેવા પ્રભુમય થયેલા ગુરુને પસંદ કરજો, ભગવદ્ આ-
શરાના બળવાળા ગુરુને પસંદ કરજો અને ઉત્તમ આચરણવાળા
ગુરુને પસંદ કરજો.

૨૦૩—આ જગતની મોજમજમાં માલ નથી.

સાધુના. શ્રીષ્ઠમાં આકાશના રંગ દેખાય છે પણ એ રંગ
જેમ સાચા નથી, તેમ આ જગતની મોજમજ પણ સાચી નથી.
એ સાધુના શ્રીષ્ઠના રંગ જેવીજ છે.

ફળના આકારનાં, માટીનાં, લાકડાનાં કે પથ્થરનાં સુંદર રમકડાં
જેમ ભૂખ મટાડી શકે નહિ; તેમજ મીઠા મીઠા લાગતા આ
સંસારના માયક પદાર્થથી પણ શાંતિ થઈ શકે તેમ નથી.

અગ્નિમાં ઘી હોમવાથી જેમ આગ બુઝાય નહિ, પણ ઉલટી
વધતી જાય છે, તેમ આ સંસારનાં સુખ ભોગવવાથી પણ આપ-
ણને તૃપ્તિ થતી નથી, પણ ઉલટી રોજ રોજ આશાતૃષ્ણા ને
હાયહાય વધતી જાય છે.

માછલું જેમ પાણીવિના તરફડે છે તેમ આપણો આત્મા
પણ પ્રભુવિના તરફડે છે; છતાં પણ આપણે તેને આ દુનિયા-
દારીના મોહમાં ફસાવીને પ્રભુથી વિસુખ કરી નાખીએ છીએ.

જેને તાવ આવ્યો હોય તેને પાણીની બહુ તરસ લાગે છે,
પણ એ વખતે પાણી પીવાથી ઉલટી જેમ તરસ વધતી જાય છે;
તેમજ જેમ જેમ આ સંસારનાં વધારે સુખ ભોગવીએ તેમ
તેમ એ સુખની તૃષ્ણા વધતી જાય છે.

સમુદ્રનું ખાઈ પાણી પીવાથી જેમ તરસ ન છીપે તેમ આ-

પણા વ્યવહારનાં ઘરસંસારનાં ગમે એટલાં સુખો લોગવવાથી પણ કાંઈ શાંતિ મળી શકે તેમ નથી.

આપણાં અહીંનાં સુખ તે સ્વર્ગનાં સુખની આગળ કાંટાની પથારી જેવાં છે; માટે છેવટ સુધી પણ એ કાંટાની પથારીમાંજ પડયું ન રહેવાય એ સંભાળજો.

જેમ મીઠી નદીનું પાણી સમુદ્રમાં ભળવાથી ખાડું થઈ જાય છે, તેમ માયિક પદાર્થોના સુખની આસક્તિથી આત્માનું ઈશ્વરી આનંદનું અલૌકિક સુખ પણ ચાલ્યું જાય છે.

મચ્છીમાર માછલાંને પકડવા માટે કાંટો નાખે તેમાં જેમ ખાવાના લોભને લીધે માછલું ફસાઈ જાય છે, તેમ આપણે પણ જરાક વારના સંસારી સુખમાં લોભાઈને અનંતકાળનો ઈશ્વરી આનંદ છોડી દઈએ છીએ.

કરોળીઓ બહુ મહેનત કરીને તથા દિવસોના દિવસો ગાળીને જે જળ બનાવે છે, તે જળને જેમઝાડુ કાઢવાવાળી પા મિનિટમાં વાળી નાખે છે; તેમજ આપણે પણ આપણા કાળજીનું તત્ત્વ કાઢી કાઢીને અને લોહીનું પાણી કરીને જે કાંઈ બનાવ્યું હોય તેની ઉપર સહેજ વારમાં મોત પાણી ફેરવી દે છે.

પતંગિયું રાત્રિને વખતે ચળકે, દિવસે કાંઈ તેનો ચળકાટ દેખાય નહિ; તેમજ ખિતાબોવાળા અને મોટા લોકો આ દુનિયામાં જરાક વાર શોભે, પણ સ્વર્ગમાં-હરિની હબ્બરમાં તેઓ કાંઈ દેખાય નહિ.

ભાઈઓ ! આ બધા ઉપરથી સમજો કે, આપણાં અહિંનાં સુખો તે કાંઈ ખરાં સુખો નથી; માટે એમાંથી બની શકે એટલી આસક્તિ ઓછી કરીને જેમ પ્રભુમય થવાય તેમ કરો; કારણ કે આ દુનિયાફી મોટી ઇસ્પીતાલમાં હુઝ, મંદવાડ અને મરણ તો આપણી જીંદગીની સાથેજ જોડાએલાં છે; એટલે પ્રભુના ભજન-વિના બીજું ખડું સુખ અહિં હોયજ ક્યાંથી ? માટે જરાક વારના મોહમાં અતિશય નહિ ફસાઈ જતાં જેમ જીંદગીની સાર્થકતા થાય તેમ કરો; જેમ આત્મિક આનંદ લોગવાય તેમ કરો અને જેમ પવિત્ર પિતા મહાન ઈશ્વરનું આનંદહાયક સ્વરૂપ જોળખાય તેમ કરો.

૨૦૪-માત્ર ધર્મની વાતો જાણવાથી કાંઈ ધર્મીન થવાય.

સુંબઈમાં જ્યારે ઈ. સ. ૧૮૬૬ માં પહેલવહેલી મરકી શરૂ થઈ, ત્યારે તેના ત્રાસથી ડરીને બહુ લોકો પોતપોતાના દેશમાં ભાગી ગયા હતા; તેથી સારા સારા ગૃહસ્થોને પણ એ વખતે ભટ્ટ, ઘાટી અને ઘોડાવાળા મેળવતાં મુશ્કેલી પડતી હતી. વધારે પગાર આપતાં છતાં પણ રસોઈયા મળી શકતા નહોતા. એ વખતે કેટલીક શેઠાણીઓના કેવા ખૂરા હાલ થયા હતા, એ તમને ખબર છે? બહારગામ રહેવા ગયાં હોય ને જંગલમાં સુંપડાં ખાંધી રહ્યાં હોય ત્યાં એક તો જગ્યાનું ઠેકાણું નહિ, જે વસ્તુ જોઈએ તે મળે નહિ અને ચાકરોની પણ મારામારી; પણ બીજો ઉપાય શું? એકને ઠેકાણે બે પૈસા ખર્ચતાં પણ માણસ ન મળે કે વસ્તુ ન મળે, તે લાવવી ક્યાંથી? પેટ કાંઈ કોઈને છોડે છે? જેમ તેમ પણ ખાવાનું તો કાંઈક કરવું જ જોઈએ. આપણા લોકોને બીજા કોઈના હાથનું ખપે નહિ એ પણ મોટી પીડા; નહિ તો તો વળી કાંઈનો કાંઈક રસ્તો થાય.

એ વખતે લટકમટકવાળી ઘણીએ શેઠાણીઓ બિચારીઓ પંખો હલાવતી હલાવતી સગડીઓ પાસે બેસતી અને તેમના ફાંકડા વડે પોતાનાં ચરમમાં ને ઘડીઆળો બાબુએ મૂકી તેમને મદદ કરવા હાથમાં પાકશાસ્ત્રની ચોપડી લઈને બેસતા હતા. ચોપડીમાં મગની દાળનાં ભજ્યાં બનાવવા માટે લખ્યું હોય કે, અર્ધો શેર દાળ લેવી, તેને ચાર કલાક પાણીમાં ભીંજવવી, પછી તેને ઘોષ-ને વાટવી; ત્યાર બાદ તેમાં મીઠું તોલો ૧, હીંગ વાલ ૨, ઘાણાણ-રાને સંભાર તોલા ૪, આંબલી તોલા ૪, ગોળ તોલા ૨, હળદર તોલો ૦૧, કાથમીર તોલા ૨, આદુ તોલા ૨, મરચાં લીલાં તોલા ૪, નાળીએરનું ખમણુ તોલા ૫, ગરમમસાલો તોલા ૧, એ સર્વ વાનાં નાખવાં; અને તેમાં ત્રણ તોલા મોણુ નાખવું; પછી તેમાં પાણી શેર ૦૧ નાખી ખુબ હલાવવું અને તેલ કઠકડતું થાય ત્યારે તેમાં એ દાળનાં ફૂલવડાં મૂકવાં.

શેઠ એ પ્રમાણે વાંચવા લાગ્યા અને શેઠાણી જુદા જુદા ડાબલા ખોલવા લાગ્યાં. સુકો મસાલો બધો તૈયાર હતો પણ હવે તેને જોખવો કેવી રીતે? એ જંગલનાં સુંપડાંઓમાં કાંટો

ને તોલાં ક્યાંથી કાઢવાં ? શેઠ અટકળ કરવા લાગ્યા, પણ એવી અટકળ આવડે ક્યાંથી ? મીઠું એ તોલાને બદલે ચાર તોલા લીધું. હીંગ એ વાલને બદલે પા તોલો લીધી. પાણી પાથેરને બદલે નવટાંક નાખ્યું. મોણ નાખવું ભૂલી ગયા. નાળીએર ખમણવાની ખમણી મળી નહિ. કેથમીરમરચાંના વાંધા અને તેલ હજી જરાકજ ગરમ થયું હતું ત્યાં શેઠાણી કઠાઈમાં ભજ્યાં મૂકવા લાગ્યાં; તેથી જરા વારમાં કઠાઈ ફીણથી ભરાઈ ગઈ. ભજ્યાં અંદર પાક્યાં છે કે કાચાં છે તે કાંઈ દેખાય નહિ. હવે ફીણ કેમ મટાડવું તે શેઠશેઠાણીને મન મોટી પંચાતી થઈ પડી. રામો ઘાટી દૂર ઉભો ઉભો આ બધું ફારસ જોયા કરતો હતો. તેણે કહ્યું કે, શેઠ ! એ તેલમાં લીંબુ નાખો એટલે ફીણ મટી જશે. શેઠ તો મીઠજનના કડક હતા; એ કાંઈ રામાની શિખામણ માને તેવા નહોતા; પણ અત્યારે કોણ જાણે કેવું ચોધડિયું હશે કે ઝટ લઈને રામાની વાત માની લીધી; તેથી ઉઠીને શાકભાજીની ટોપલીમાંથી લીંબુ લઈ ખીસ્સામાંથી ચાકુ કઢાડી તેનાં બે ફાડચાં ક્યાં અને શેઠાણી કઠાઈમાં મોઢું ઘાલીને ભજ્યાં તપાસતાં હતાં, એટલામાં શેઠે જરા વાંકા વળીને કઠાઈમાં ખુબ લીંબુનો રસ નીચાવ્યો. આકરા થયેલા તેલમાં લીંબુનો રસ પડ્યો કે તુરત કડકડ અવાજ થઈને તેલના છાંટા બહાર ઉડવા લાગ્યા ને પાંચ સાત છાંટા શેઠાણીના મોઢા ઉપર પડ્યા. પછી જોઈ લો મઝા ! ભજ્યાં ભજ્યાંને ઠેકાણે રહ્યાં ને વચમાં નાનું સરખું હુલ્લડ થઈ પડ્યું. શેઠાણી તો રડમસ જેવી થઈને આંખો ચોળતી ચોળતી ત્યાંથી ઉઠી ગઈ ને બીજા ચોરડામાં જઈ અરીસામાં પોતાનું મોઢું જોવા લાગી અને શેઠને તથા ઘાટીને અને ભાગી ગયેલા ભટ્ટને પુબાંજલિ આપવા લાગી. શેઠ એ વખતે તવા ઉપર બેઠા. થોડાં ભજ્યાં ઉતાર્યાં, પણ કેાની તાકાત કે ખાઈ શકાય ? અર્ધાં કાચાં ને ખારાં એર જેવાં, એ ગળે કેમ ઉતરે ?

ભાઈજો ! જાતિઅનુભવવિના પાકશાસ્ત્રની ચોપડીઓથી જેમ રસોઈ સારી થાય નહિ, તેમજ આપણાં આચરણો સુધાર્યા વિના ધર્મની વાતો કરવાથી કાંઈ કલ્યાણ થાય નહિ. ડાહી ડાહી વાતો કરતાં આપણને સૌને આવડે છે પણ એમાંથી કેટલું પાળી શકીએ છીએ એ તો વિચાર કરો ? જ્યાંસુધી આપણે આપણી દુનિયાદારીની ફરજ બરોબર રીતે બજાવીએ નહિ, જ્યાં

સુધી ધર્મના નિયમો બરાબર પાળીએ નહિ, જ્યાંસુધી અંતર-માંથી સૌ સાથે બલાઈ રાખીએ નહિ અને જ્યાંસુધી મહાન પ્રભુને ખાતર બની શકે તે પ્રમાણે યથાશક્તિ સાત્ત્વિક ત્યાગ કરીએ નહિ, ત્યાંસુધી માત્ર ધર્મની લુપ્તિ વાતો કરવાથી કાંઈ વળે નહિ. આપણે પોતે જાતે બલા થયા વિના ધર્મની જે કાંઈ ઉપરછરી વાતો કરવી તે એ શેઠશેઠાણીનાં બજાયાં જેવી સમજવી. એ બજાયાંથી જેમ તેમનું પેટ ભરાયું નહિ તેમ આપણી બહારની વાતોથી પણ આપણે કાંઈ અંતરની શાંતિ મેળવી શકીએ નહિ; માટે બાઈઓ ! પ્રભુને ખાતર આપણાં આચરણો સુધરે તેમ કરો ! આપણી જીંદગી સુધરે તેમ કરો ! !

૨૦૫-ઈશ્વરી માર્ગ કાંઈ ગરીબો અને તવંગરોને માટે જુદો જુદો નથી.

રાજકુમાર કોલેજમાં એક રાજનો માનીતો કુંવર બણતો હતો. એ કુંવર ભૂગોળ, ઇતિહાસ, વાચનવિગેરે બાબતમાં હુશિયાર હતો; પણ ગણિતના વિષયમાં તે ઝુઝાતો, ભૂમિતિના સિદ્ધાંતોમાં તો તે વારે વારે નાપાસ થતો હતો; તેથી તે રાજકુમારના પિતા મહારાજ સાહેબે ભૂમિતિના હુશિયારમાં હુશિયાર પ્રોફેસરને પોતાની હજીરમાં બોલાવ્યો અને તેને કહ્યું કે, તમારી મરજી પડે તે ઇનામ દ્યો; પણ મારા કુંવરને સહેલામાં સહેલી રીતે ભૂમિતિ શખવો. ત્યારે પ્રોફેસરે કહ્યું કે, સાહેબ ! એને માટે કોઈ રાજમાર્ગ નથી. એ તો જેમ ગરીબોના છોકરાઓ ગોખી ગોખીને બેળાંનું દહીં કરીને શીખે છે, તેમજ કુમાર સાહેબે પણ શીખવું જોઈએ. આપની ગાડીઓ દોડાવવા માટે જુદા રસ્તાઓ હોઈ શકે, આપને માટે સ્પેશિયલ ટ્રેનો ને ખાસ બલ્વનો હોઈ શકે, આપને માટે ખાસ હોટેલો તથા ખાસ કલબો હોઈ શકે અને આપને માટે ખાસ ફરનીચર, ખાસ મોજશોખની વસ્તુઓ તથા કેટલાક ખાસ હક્કો હોઈ શકે; પણ કાંઈ વિદ્યાના નિયમો જુદા હોય નહિ. એ તો જેમ ગરીબના છોકરા એકઠે એક ને કક્કો કેવડો ગોખે, તેમજ રાજકુમારોએ પણ ગોખવું જોઈએ. એ બાબતમાં કાંઈ ચર્ચ શકે તેમ નથી, કારણ કે એમાં બીજો કોઈ સહેલો રસ્તો નથી; માટે હવે પછી અવ્યાસમાં કુમારસાહેબ

વધારે ધ્યાન આપે એવી તાકીદ કરવાની આપ મહેરબાની કરો, એટલે થોડા વખતમાં આવડી જશે. એમાં કાંઈ મોટી વાત નથી.

ભાઈઓ ! સમજ્યા કે ? જેમ ભૂમિતિ શીખવાને માટે બીજે રાજમાર્ગ નથી, તેમજ ભક્તિને માટે પણ બીજે કોઈ રાજમાર્ગ નથી. પ્રભુના મંદિરમાં જેમ ગરીબો માથાં નમાવે છે તેમજ શ્રીમંતોએ ને રાજાઓએ પણ તેની હજીરમાં નમવું જોઈએ. ગરીબો જેમ તીર્થો કરે છે, ભગવત્કથા સાંભળે છે, આડોશીપા-ડોશીનું કાંઈ કામકાજ કરી આપે છે અને મહાન પ્રભુને અર્થે કેટલાંક વ્રતો તથા કેટલીક જાતના ત્યાગ પાળે છે, તેમજ શ્રીમંતો તથા રાજાઓએ પણ પોતાની સ્થિતિના પ્રમાણમાં કરવું જોઈ-એ. પરમકૃપાળુ દેવાધિદેવ સર્વવ્યાપક જગત્પાલક પવિત્ર પિતા-ને અર્થે જે કરવાનું છે તેમાં કોઈએ જરા પણ શરમાવું જોઈએ નહિ; કારણ કે શાસ્ત્રધર્મમાં જે જે નિયમો બતાવેલા છે, તે સિ-વાય પ્રભુને પામવાનો શ્રીમંતોને માટે બીજે કોઈ ખાસ માર્ગ નથી; એમ હાલના વખતના રાજાઓવાડાંએ, કારભારીઓએ તથા નવયુવાન શેઠીઆઓએ જાણવું જોઈએ. એ જાણ્યા પછી પોતાના પોઝીશનને ખાતર ધર્મનો રસ્તો છોડી દેય એ જુદી વાત છે; પણ ઇશ્વરીમાર્ગ સૌને માટે એકસરખો છે અને પ્રભુને ત્યાં કાંઈ પોઝીશન જોવાતું નથી, એમ આપણે આપણા આત્માના કલ્યાણને માટે સમજીએ તો ઘણું છે.

૨૦૬-નાકાવનાની સ્ત્રી જેમ શોભતી નથી, તેમ પ્રભુ-ભક્તિવિનાનું જ્ઞાન પણ શોભતું નથી.

હરિજનો કહે છે કે, શાકમાં મશાલો ઘણો હોય પણ મીઠું ભૂલી ગયા હોઈએ, તે શાક જેમ ખાતી વખતે શ્રીકૃં ક્ય લાગે તેમજ પ્રભુની ભક્તિવિનાનું જે ડહાપણ છે તે પણ એવું જ છે.

ઘરેણાં ઘણાં પહેર્યાં હોય પણ લૂગડાં ન પહેર્યાં હોય એ સ્ત્રી જેમ શોભે નહિ, તેમજ પ્રભુપ્રેમવિનાની જે બાબતો છે તેને પણ તેવીજ સમજવી; કારણ કે રૂપ, ગુણ, ધન, વિદ્યા, અધિકાર અને સંસારનાં અનેક પ્રકારનાં સુખો એ બધું પ્રભુની કૃપાનું જ ફળ છે અને તે પ્રભુપ્રેમથીજ શોભે છે. જો આપણામાં પ્રભુપ્રેમ ન હોય તો એ બધું ઉલટું અડચણકારક, પાપના માર્ગમાં ભડ

જનાર અને અંતે નરકમાં નાખનાર થાય છે; પણ જો આપણામાં પ્રભુપ્રેમ હોય તો એ બધી વસ્તુઓ સોનાની સાથે હીરો જડાયો હોય તેવી શોભાયમાન અને કિંમતી થઈ પડે છે; કારણ કે પ્રભુના પવિત્ર નામરૂપી સારા હીરાની સાથે જ્યારે સદ્ગુણોરૂપી સોનું મળે ત્યારે એની બહુક કાંઈ ખાસ ઓરજ તરફની થાય છે; કારણ કે પ્રભુપ્રેમને લીધે રૂપ, ગુણ, ધન, તંદુરસ્તી, સત્તા વગેરે દરેક વસ્તુઓ પ્રભુને અર્થે જગતની સેવામાં લાગી જાય છે; અને સેવાનો પ્રતાપ એવો છે કે લોહાનું પણ સોનું કરી નાખે છે, સેવાનાના ગુણોને પણ મોટા કરી દેખાડે છે, સેવા તણખલાંને પણ મેરુ કરી દે છે અને સેવા માયામાં ફસાયેલા જીવોને પ્રભુ તરફ લઈ જાય છે. ભાઈઓ ! આ બધું અને એ કરતાં પણ ઘણું વધારે ભગવત્સેવામાંથી થાય છે અને સેવા પ્રભુપ્રેમમાંથી પેદા થાય છે; માટેજ ભકતો કહે છે કે, રૂપ હોય છતાં પણ જેમ નકટી બાઈડી શોભે નહિ તેમજ પ્રભુપ્રેમવિના, ઇશ્વરભક્તિવિના આપણું બહારનું બીજું બુધ્ધિ જ્ઞાન પણ શોભતું નથી, માટે એ આપણા બહારના જ્ઞાનને વધારે ઉપયોગી કરવા સારૂ જેમ બને તેમ સર્વશક્તિમાન, સર્વાધાર, સકળ વિશ્વના સ્વામી, સદાય મહામંગળકારી અખંડ સચ્ચિદાનંદનો પ્રેમ વધે તેમ કરો.

૨૦૭-ઇશ્વરની હજુરમાં જાતભાત નહિ પણ પ્રભુપ્રેમજ જેવામાં આવે છે.

અહિં આપણને નાતના ને જાતના સેંકડો વાંધાઓ નડે છે, અહિં આપણને દેશના ને કાળના બહુ વાંધા નડે છે અને અહિં આપણને ઉચ્ચનીચની તથા નાનામોટાની બહુ પંચાતી પડે છે; પણ પ્રભુને ત્યાં એ કાંઈ જોવાતું નથી, ત્યાં તો માત્ર આપણો આત્મિક પ્રેમજ જોવાય છે, ત્યાં તો માત્ર અંતઃકરણની શુદ્ધિ જોવાય છે, ત્યાં તો મનની શુભેચ્છાજોવાય છે અને ત્યાં તો માત્ર પ્રભુને ખાતર જે કાંઈ જગતની સેવા કરી હોય તેજ જોવાય છે. ત્યાં હિંદુ કે મુસલમાન જોવાતા નથી, ત્યાં બૌદ્ધ કે ક્રિશ્ચિયન જોવાતા નથી, ત્યાં જરથોસ્તી કે યાહુદી જોવાતા નથી અને ત્યાં કાંઈ બ્રાહ્મણ કે જૈન જોવાતા નથી; પણ ત્યાં તો પ્રભુપ્રેમજ જોવાય છે. આ દુનિયામાં હુપ્રભુના કમો આપણે કેવી રીતે પાળેલા છે, એજ ત્યાં જોવાય છે,

આ બાબત કાંઈ નવી નથી. આપણા શાસ્ત્રમાં ઠેકાણે ઠેકાણે તેના દાખલાઓ છે. પુરાણોમાં લખેલું છે કે, વિદુરજી દાસીપુત્ર હતા. ઉશ્ચસેન પુરુષાર્થવિનાના હતા, કુખ્ત રૂપવિનાની હતી, સુદામા ધનવિનાના હતા અને ભીલડી જ્ઞાનવિનાની હતી; છતાં પણ પ્રભુપ્રેમથીજ તે સર્વે તરી ગયેલાં છે. વ્રજની ગોપીઓ કાંઈ યોગ સાધવા શુદ્ધાઓમાં ગઈ નહોતી. વાલ્મીકે કાંઈ હિંસા કરવામાં બાકી રાખી નહોતી અને બિલ્વમંગળે ભક્ત થયા પહેલાં અની-તિમાન જીવંતી શુભરતાં કાંઈ પાછું વાળીને જોયું નહોતું; છતાં પણ તેઓ બધા પ્રભુપ્રેમથી ને સાચા પશ્ચાત્તાપથી તરી ગયા છે; માટે બહારના ડોળડીમાકમાં, ઉપલક વિવેકના ઠાઠમાઠમાં, અને ભાડુતી ઉંચનીચપણામાંજ નહિ રહી જતાં જેમ અને તેમ અંતરમાંથી ચોખ્ખા થઈ જાયો અને હૃદયમાં ભગવદાવેશ ભરાય તેમ કરો; કારણ કે ભક્તોએ એમ કહેલું છે કે:—

“હરિભજન થકી છોટા હોય તે સૌથી મોટા થાયે”
અને એમ પણ કહેલું છે કે:—

જાત ભાત તો કાંઈ નવ જાણી,
હરિ ભજે તે હરિ સરખો પ્રાણી.

ભાઈઓ ! આપણાં પવિત્ર શાસ્ત્રોનો હુકમ અને મહાત્માઓનો ઉપદેશ તો એ પ્રમાણે છે, પછી તમારી મરજી પડે તેમ કરો; પણ એટલું યાદ રાખજો કે હુકમ પ્રથમ હોય છે અને અદબ પછી હોય છે. અદબ કરતાં હુકમ ચઢે છે. આપણા જાતિભેદના ને ઉંચનીચપણાના બહારના નિયમો તે અદબ છે અને પ્રભુ ઉપરનો પ્રેમ એ હુકમ છે, માટે અદબને ખાતર સમર્થમાં સમર્થ, કાળના પણ કાળ અને લયના પણ ભય, મહાન ઈશ્વરનો હુકમ ન તોડાય એ આપણે આપણા આત્માના કલ્યાણને અર્થે સંભાળવું જોઈએ.

૨૦૮-જનાવરો અને બચ્ચાંઓ પણ આપણું મન સમ-જી જાય છે તો સર્વજ્ઞ પ્રભુ કેમ નહિ સમજી જાય ?

ચતુર માણસો એકબીજાનું મન સમજી લે એમાં તો કાંઈ નવાઈ નથી; પણ નાનાં બચ્ચાંઓ પણ માણસોનું મન સમજી જાય છે. જે છોકરાં ઘોડિયામાં હીંચતાં હોય છે અને જે છોકરાંઓ માના ખોળામાં પડ્યાં પડ્યાં ઝીણું ઝીણું હસતાં હોય છે, તે દ્વંધમલ બાળકો

પણ માનો શુસ્સો ને માનો પ્રેમ સમજી જાય છે. એવાં નાનાં બચ્ચાં-
ઓ પણ આ માણસ મને પ્રેમથી તેડે છે કે મનવિના તેડે છે, તે સમજી
જાય છે. બચ્ચાંઓ સમજી જાય છે એમજ નહિ, પણ ઘોડાં, ગધેડાં
ને કૃતરાં-બિલાડાં પણ આપણું મન સમજી જાય છે. વારે વારે ખોટું
ખોટું તુ તુ કર્યા કરીએ તો કૃતરૂં પણ આપણી પાસે આવતું નથી,
ગધેડાં પણ પોતાના ઘણીને ઓળખી લે છે અને આ મને ચારો
ખવરાવવા લઈ જાય છે કે બાર ભરવા લઈ જાય છે તે સમજી જાય છે.
આવી રીતે માણસો, બચ્ચાંઓ અને જાનવરો પણ જ્યારે આપણું
મન સમજી જાય છે, ત્યારે અનંત પ્રહાંડોનો નાથ સચ્ચિદાનંદ
સ્વરૂપ સર્વજ્ઞ પરમાત્મા આપણું મન કેમ નહિ જાણી લે ? યાદ
રાખજો કે તે સર્વવ્યાપક સર્વશક્તિમાન પિતાથી આપણે કાંઈ
પણ છુપું રાખી શકીએ તેમ નથી. આપણે આપણાં ભાઈબહેનો
સાથે લડાઈટંટા કરીને મોટું ચઢાવીએ, ધર્મના કામમાં ભાગતી
વાત કરીએ, હરિજનોનો દ્વેષ કરીએ, માયાનાં ઘડીક વારનાં ખોટાં
સુખડાંથી ફૂલાઈ જઈએ અને વાતવાતમાં ચહેરો ખગાડીએ, એ
બધાંના ફોટોગ્રાફ ચિત્રશુભ લઈ લે છે. આપણે એકાન્તમાં બેઠા
બેઠા જે ખૂરા વિચાર કરીએ છીએ ને મનમાં ખોટા ખોટા ઘાટ
ઘડીએ છીએ તે કાંઈ પ્રભુથી છુપું નથી. અંદરથી મેલામાં મેલા
રહેવા અને બહારથી સારામાં સારા દેખાવા માટે આપણા વિચારો
છુપાવવાની તો આપણે ઘણીએ કેશિશ કરીએ છીએ; પણ યાદ
રાખજો કે તે પ્રભુથી કેઈ પણ રીતે છુપાવી શકાય તેમ નથી.
આપણે જંગલમાં એકાંતમાં જઈને, ઘરના ખુણામાં બેસીને અને
રાત્રે પથારીમાં પડયે પડયે એકલા એકલા ખાનગીમાં જે જે વિચારો
કરીએ છીએ તે પણ પ્રભુના હૃદયમાં નોંધાઈ જાય છે; કારણ
કે પ્રભુ સર્વશક્તિમાન છે, સર્વવ્યાપક છે અને સર્વને જાણનાર છે,
એટલે તેનાથી છુપાવી શકાય તેવું કાંઈ પણ નથી. માટે બહેતર
તો એજ છે કે, દુષ્ટ વાસનાઓ કે જે આજ દિવસ સુધી હજી પણ
આપણા મનમાં ભરેલી છે તેને મહાન પ્રભુના પવિત્ર નામના
બળથી કહાડી મૂકી ચોખ્ખા બની જવું અને જેમ બને તેમ
સુખદુઃખમાં સમાન વૃત્તિ રાખી શાંતિથી રહી શકાય તેમ કરવું;
કારણ કે મનની શાંતિવિના ઇશ્વરનું સ્વરૂપ ઓળખી શકાતું
નથી અને દુનિયાદારીનો મોહ ઓછો થયા વિના, વાસનાઓને
રોક્યાવિના, મન શાંત થઈ શકતું નથી; માટે પ્રભુ આપણું

મન ઓળખી લે છે, એમ જાણીને તેની શિક્ષામાંથી બચવા સાડ તથા તેના સ્વરૂપનો આનંદ લૂંટવા સાડ પ્રભુમાં લાગ્યા રહો ! ભાઈઓ ! પ્રભુમાં લાગ્યા રહો !!

૨૦૬—આણું વાળવા ગયા અને વહુને ભૂલી આવ્યા.

એક ભોળો ભરવાડ પોતાની વહુને તેડવા માટે સાસરે ગયો; પણ સાસરાનું ગામ જરા ગમતીલું હતું, તેથી તે ત્યાં રમત-ગમતમાં પડી ગયો અને વહુને તેડી જવાનું ભૂલી ગયો. એ પછી થોડા દિવસમાં ઘેરથી ખેપીઓ આવ્યો કે ચાલો, બહુ દહાડા થઈ ગયા. હવે બાપા બોલાવે છે. એ વખતે તે ભરવાડને યાદ આવ્યું કે, હું વહુને તેડવા આવ્યો હતો પણ એ તો વાતજ ભૂલી ગયો છું. અરેરે ! મારા જેવો તે કેઈ મૂર્ખ ! હવે હું શું કરીશ ? એમ વિચારીને તેણે પોતાનાં સાસરીયાંને કહ્યું કે, મારી વહુને મોકલો. ત્યારે તેઓએ કહ્યું કે, આટલા બધા દિવસ થયા અહિં હતા, ત્યારે તો કાંઈ બોલ્યા નહિ ને હવે જતી વખત કહો છો કે વહુને મોકલો ! એમ કંઈ વહુને મોકલાય નહિ. વહુને આણું વળાવવાની રીત કાંઈ આવી ન હોય; એને માટે તો પહેલેથીજ તૈયારી કરવી જોઈએ, જવા વખતે કહો તેમાં શું વળે ? માટે હવે તો બીજી વખત પાછા આવો ત્યારે વાત. હમણાં તો જેમ આવ્યા છો તેમ પધારો.

આ સાંભળીને ભરવાડ બિચારો બહુ સુંઝાયો; પણ શું કરે ! ઘણુંએ મનમાં એમ થાય કે, હજી થોડાક દિવસ રોકાઈને વહુને તેડી જાઉં; પણ રોકાય ક્યાંથી ? મોટાબાપાનો જહાંગીરી હુકમ લાવવાવાળો ખેપીઓ કાંઈ તેડી ગયા વિના પાછો ફરે તેમ નહોતો; તેથી વહુને મૂકીને એકલા ખાલી હાથે એ ખેપીઆ સાથે જવું પડ્યું.

ઘેર ગયો ત્યારે સૌ પૂછવા લાગ્યાં કે, વહુ ક્યાં ? ત્યારે તેણે કહ્યું કે, હું મોજશોખમાં પડી ગયો તેથી આણું વાળવાની વાત તો હું ભૂલી ગયો. એ સાંભળીને સૌ હસવા લાગ્યાં ને કહેવા લાગ્યાં કે જુઓ જુઓ ! આવા પણ મૂર્ખા દુનિયામાં છે કે જે આણું વાળવા બચ અને વહુને ભૂલી આવે ! ધન્ય છે બાપા ! તને ધન્ય છે ! તું તો તુંજ છું ! તારા જેવો નસુનો બીજો કોઈ મળી શકે તેમ નથી.

ભાઈઓ ! આપણને ઘડીક સુધી આ વાત માનવામાં નહિ

આવે અને એમ લાગશે કે, અરે ! કયાંય એવું તે હોય કે આણું વાળવા જાય અને વહુને ભૂલી આવે ? પણ આપ જોજ્યારે એમ જાણીશું કે, આ સાચે સાચી બનેલી વાત છે, ત્યારે આપણે કાંઈ એ ભરવાડને ગધેડા કહ્યા વિના રહીશું કે ? અને આપણા મોઢાનો એ ખિતાબ પાછો આપણનેજ મળશે હો, એ યાદ રાખજો. તમે કહેશો કે એ કેવી રીતે ? તો સાંભળો.

એ ભરવાડ તે આપણો જીવ છે. તે જીવરૂપી ધણી ધર્મરૂપી ધણીઆણીને તેડવા માટે આ દુનિયારૂપી સાસરામાં આવેલો છે; પણ આ દુનિયા બહુ મોહથી ભરેલી છે, તેથી જીવ તેના મોજ શોખમાં લપટાઈ જાય છે, એટલે ધર્મરૂપી ધણીઆણીને લેવાનું ભૂલી જાય છે. એ પછી મોટાબાપાનો ખેપીઓ એટલે પ્રભુના જમદૂતો તેડવા આવે છે ત્યારે—મરણ વખતે, મનમાં એમ થાય છે કે કાંઈક ધર્મ કરી લઉં તો સારું; પણ એ વખતે બાજુ હાથમાં રહેતી નથી, તેથી કાંઈ બની શકતું નથી અને ખાલી હાથે બાપને ઘેર કે પ્રભુની હજીરમાં જવું પડે છે. એ પછી તો જ્યારે પાછા બીજા ફેરો ખાઈએ ત્યારેજ વહુ મળી શકે છે; એટલે કે ફરી અવતાર લઈએ ત્યારેજ ધર્મ સાધી શકાય છે. ત્યાંસુધી તો જેમ એ ભરવાડની સૌ મશ્કરી કરતા હતા તેમ આપણે પણ જ્યાંસુધી ધર્મરૂપી વહુને તેડી ન જઈએ ત્યાંસુધી તો જમના મારજ ખાવાના.

કેમ બાઈઓ ! આણું વાળવા ગયા અને વહુને ભૂલી આવ્યા એ વાત સાચી કે ખોટી ? અને તે ભૂલનાર આપણે પોતેજ કે બીજા કોઈ ? હવે કહો કે પેલા ભરવાડને આપણે જે ખિતાબ આપ્યો હતો તે પાછો કેને મળશે ? એવો ખિતાબ આપણને ન લેવો પડે અને ફરી ફેરો ન ખાવો પડે માટે ધર્મ કરો, ધર્મ કરો અને પરમકૃપાળુ મહામંગલકારી અનંત બ્રહ્માંડના નાથના શાંતિદાયક નામનું પૂર્ણ પ્રેમથી સદાય સ્મરણ કરો; પણ યાદ રાખજો કે બધું ભક્તિથી બની શકે છે, માટેજ હરિજનો ગાય છે કે:-

૫૬

જો તું પુરાણ પઠે રે અઢારા, જો તું શીખે સુણે વારંવાર;

જો તું વેદ ભણે રે સુખ ચારા: જો તું ઉપનિષદને ગાવે,

તોય ભક્તિતુલ્ય નહિ આવે. ૧

જો તું ભગવાં કરે બ્રહ્મચારી, જો તું નીકટ ન લાવે નારી;

જો તું દૂધ પીએ દૂધાધારી: જો તું સંસારસુખને સુમાવે,

- તોય ભક્તિતુલ્ય નહિ આવે. ૨
- જો તું જળ સીંચે શિવલિંગા, જો તું પુષ્પ ચઢાવે બહુરંગા;
જો તું ચંદન લેવે અંગા: જો તું કરથી તાલ બળાવે,
તોય ભક્તિતુલ્ય નહિ આવે. ૩
- જો તું મૌન ગ્રહે રે મુનિ, જો તું જગ્યા પકડે રે સૂની;
જો તું અજળ લગાવે રે ધુની: જો તું સાન કરી સમજાવે,
તોય ભક્તિતુલ્ય નહિ આવે. ૪
- જો તું બહુ પાળે રે આચારા, જો તું ભુગથી રહે રે ન્યારા;
જો તું ભોજન કરે એકવારા: જો તું દિનમાં દશવાર નાહાવે,
તોય ભક્તિતુલ્ય નહિ આવે. ૫
- જો તું ફરવત લેવે કાશી, જો તું જગમાં લેવે શાખાશી;
જો તું સદા રહે ઉપવાશી: જો તું ચૌદ સભાને સમજાવે,
તોય ભક્તિતુલ્ય નહિ આવે. ૬
- જો તું દેવલ બંધાવે ઠાઠા, જો તું સરોવર બંધાવે ખાસાં;
જો તું પરવ મંડાવે ઘાટા: જો તું વનમાં વાવ ખોદાવે,
તોય ભક્તિતુલ્ય નહિ આવે. ૭
- જો તું ધ્યાન ધરે લક્ષ લોલા, જો તું કંચન કરે એક તોલા;
જો તું દ્રવ્ય લૂંટાવે રે બહોળા: જો તું ખાંધી બેડી છોડાવે,
તોય ભક્તિતુલ્ય નહિ આવે. ૮
- જો તું જટા વધારે શીર્ષા, જો તું કષ્ટ લગાવે રે નીશા;
જો તું સાખ પુરાણને લેવે: જો તું વાઘાંબરને બિછાવે,
તોય ભક્તિતુલ્ય નહિ આવે. ૯
- જો તું કાન ફાડી ચકર ડાલે, જો તું તીર્થ ભટકે રે બહારે;
જો તું તુંબી લંગોટી વાળે: જો તું તડ તુંબડને બળાવે,
તોય ભક્તિતુલ્ય નહિ આવે. ૧૦
- જો તું દાન દેવે ગવરીકા, જો તું હવાડો ભરાવે ઘી કો;
જો તું કૂપ ખોદાવે નીકા: જો તું ખોખલે ખાંડ પીરસાવે;
તોય ભક્તિતુલ્ય નહિ આવે. ૧૧
- એ તો કહત કબીર જન સોહી, જેને ગુરુગમ પૂરણ હોષ;
જન ભક્તિ કરે નર સોહી: જો તું પાંચ પકડી ઘેર લાવે;
તોય ભક્તિતુલ્ય નહિ આવે. ૧૨

૨૧૦-આપણો આત્મા પ્રભુને માટે તલપી રહ્યો છે
તે બીજી ચીજોથી કેમ રાજ થઈ શકશે ?

જે વખતે જોને જે ચીજની જરૂર હોય તે વખતે તેને તે ચીજ મળે તો આનંદ થાય છે; પણ જરૂર હોય એક ચીજની અને તેને બદલે બીજી ચીજ મળે તો તે શું કામની ? આપણને જ્યારે બહુજ ભૂખ લાગી હોય ત્યારે કોઈ આપણી પાસે પાણીનો ઘડો ભરીને મૂકે તો તેથી ભૂખ કેમ મટે ? તેમજ કોઈ મુસાફરને બહુ તરસ લાગી હોય તેની પાસે મિઠાઈના ખુમચા ભરી મૂકીએ તોપણ તેથી તેની તરસ કેમ છીપે ? આપણને ખત્તી સાડ ગ્યા-સલેટ તેલ જોઈતું હોય અને તેને બદલે કોઈ સાહીની ખાટલી આપી જાય તો તે એ વખતે શું કામની ? આપણને કાંટાવાળી જગ્યામાં જવું હોય તેથી પગરખાં પહેરવાં જોઈતાં હોય તેને બદલે કોઈ કહે છે કે આ માફ ઘડીઆળ લેતા જાઓ; તો તે શું કામનું ? અને આપણને તલવાર જોઈતી હોય એ વખતે તેને બદલે કોઈ સીસાપેન આપે તો એથી આપણે કેવી રીતે ખુશી થઈએ ? તેમજ આપણા આત્માને પરમાત્માની ભૂખ લાગે છે, તે પ્રભુને બાણવા ઈચ્છે છે અને પ્રભુમય થવા તલપે છે, તેને બદલે-તેને સુખી કરવાના ધરાદાથી આપણે તેને નાટકોમાં લઈ જઈએ છીએ, સરકસોમાં લઈ જઈએ છીએ, વરઘોડામાં ફેરવીએ છીએ, મેળાઓમાં નવા નવા માલ દેખાડીએ છીએ, કમાણીની મીજબાનીઓમાં લઈ જઈએ છીએ, લાલચો આપીએ છીએ, બાઈડીછોકરાંઓનો સ્નેહ દેખાડીએ છીએ અને તીખાં તમતમતાં લોજનો જમાડીએ છીએ; પણ એ એકે વાતથી તેને તૃપ્તિ થતી નથી, એ એકે ચીજથી તેને આનંદ થતો નથી; કારણ કે તેને તો માત્ર એક અખંડ સત્યજ્ઞાનંદ સ્વરૂપ અનંત બ્રહ્માંડના નાથ પરમ કૃપાળુ પરમાત્માનીજ ભૂખ લાગેલી છે; એ સાચી ચીજ આપણે તેને આપતા નથી અને બીજી આડી આડી વસ્તુઓ-ખોટાં ખોટાં રમકડાં બતાવ્યા કરીએ છીએ; એટલે એવાં ખોટાં રમકડાંથી તે કેવી રીતે ખુશી થઈ શકે ? માટે બાઈઓ ! આપણો પવિત્ર આત્મા જોને મળવા માટે તલપી રહ્યો છે તે મહાન પ્રભુનો રસ્તો ખુલ્લો કરો ! પ્રભુનો રસ્તો ખુલ્લો કરો ! મતલબ કે ધર્મનાં કામો કરો, એટલે આત્મા પ્રભુમયજ થઈને શાંતિ પામશે. એમ થવા માટે આપણે હૃદયમાં

એવીજ ભાવના રાખવી જોઇએ કે:-

૫૬

સૌનું કરો કલ્યાણ, દયાળુ પ્રભુ સૌનું કરો કલ્યાણ. (ટેક)
નરનારી પશુ પક્ષીની સાથે, જીવજંતુનું તમામ. દયાળું
જગના વાસીઓ સૌ સુખ ભોગવે, આનંદે રહી આઠોજામ. દયાળું
દુનિયામાં દરદ દુકાળ પડે નહિ, લડે નહિ કોઈ ગામ. દયાળું
સર્વે જગે સુખાકારી વધે ને, વળી વધે ધન ધાન. દયાળું
કોઈ કોઈનું પૂરું નવ ઇચ્છે, સૌનું ઇચ્છે સૌ સમાન. દયાળું
પોતપોતાના ધર્મ પ્રમાણે, સર્વ ભજે ભગવાન. દયાળું

નારાયણ નારાયણ નારાયણ

ઈશ્વરપ્રાર્થના

અથવા

ભગવાન સાથે વાતો કરવાની રીતિ

હે પ્રભુ ! તમે અમારા કર્તા, પાલનકર્તા, પુદ્ધિદાતા, તારનાર, માતા, પિતા, સ્વામી, મિત્ર અને સગા તમેજ છો.

તમે નિર્ધનનું ધન, નિર્બળનું બળ અને દુઃખીજનોના દોસ્ત છો.

પ્રભુ ! તમારી શક્તિ બેહદ છે, તમારી લીલા અપાર છે, તમારું ઠહાપણ અગાધ છે અને તમારી ગતિ પાર ન પામી શકાય તેવી છે.

પ્રભુ ! જેમ ગાગરમાં સાગર સમાય નહિ, તેમ તમારા ગુણની ગણતરી કોઈ પણ જીવથી થઈ શકે તેમ નથી.

હે ભગવાન ! તમે સર્વ શક્તિમાન છો અને તમે ચહાય તે કરી શકો એવા છો. તમારાથી ન બની શકે એવું કાંઈ પણ નથી.

પ્રભુ ! તમે અમારી જમીન ને આસમાનના માલિક છો, ચૌદે ભુવનના નાથ છો અને ભૂત, ભવિષ્ય તથા વર્તમાન કાળના જાણનાર છો.

હે અવિનાશી દેવ ! જુગે જુગની દોરી તમારા હાથમાં છે. તમે અનંત ક્ષદ્ધ ડોમાં તમારી ઇચ્છા મુજબ કરી રહ્યા છો.

પ્રભુ ! તમે સર્વ ગુણોથી પૂર્ણ અને સકળ ગુણોના નિધિ છો. તમે પૂર્ણ પવિત્ર છો, તમે સદા સત્ય છો, તમે સર્વસમર્થ છો.

પ્રભુ ! તમે બહુ બહુ ડાહ્યા, બહુજ ચતુર, ઘણાજ દયાળુ ઘણાજ કૃપાવાન, અતિશય ક્ષમાવાન છો. દુઃકામાં તમે સર્વ શુભ ગુણોના ભંડાર છો.

તમે સૌથી મોટામાં મોટા, સર્વના શિરામણિ ને સૌના પૂજનીય દેવ છો.

હે પ્રભુ ! બળવાનોને બળ તમે આપ્યું છે. ઠહાપણવાળાને ઠહાપણ પણ તમે આપ્યું છે. ધનવાળાને ધન પણ તમારુંજ આપેલું છે તેમજ રૂપવાનોને રૂપ અને સત્તાવાનોને સત્તા પણ તમેજ આપેલી છે.

અગ્નિમાં ઉજ્જ્વળતા, જળમાં ઠંડક, સૂર્યમાં તેજ, ચંદ્રમાં શાંતિ, વિજળીમાં ઝડપ, પવનમાં ભેસ, ફૂલમાં સુગંધ ને ફળમાં મીઠાશ તમેજ આપેલી છે.

તમારા હુકમથીજ સૂર્ય તપે છે, તમારા હુકમથીજ વરસાદ વરસે છે, તમારા હુકમથીજ વાયુ વાય છે, તમારા હુકમથીજ સમુદ્રમાં ભરતીઓટ થાય છે અને તમારાજ હુકમથી ઋતુઓ એક પછી એક આવે છે ને જાય છે.

કાનમાં સાંભળવાની શક્તિ, આંખમાં જોવાની શક્તિ, નાકમાં સુંઘવાની શક્તિ, હાંતમાં ચાવવાની શક્તિ, પગમાં ચાલવાની શક્તિ ને જીભમાં ખોલવાની શક્તિ એ બધી તમારીજ છે ને તે બધી કૃપા કરીનેજ તમે અમોને આપેલી છે.

તમે આગળ છો, તમે પાછળ છો, તમે અંદર છો, તમે બહાર છો, તમે ઉપર છો, તમે નીચે છે, તમે દશે દિશામાં વ્યાપી રહ્યા છો. પ્રભુ ! એવી કોઈ પણ જગ્યા નથી કે જ્યાં તમે ન હો.

દુંગરની ટોચ ઉપર, સમુદ્રના તળિયામાં, વેરાન જંગલના મધ્યમાં, અંધારી શુદ્ધમાં અને અમારા અંતરમાં પણ એક તમારોજ વાસ છે.

તમારી ઇચ્છાથી અમે ઉત્પન્ન થયા છીએ, માટે તમે અમારા કર્તા છો.

તમે આજ દિન સુધી અમોને નિભાવ્યા છે માટે અમારા પાલનકર્તા પણ તમેજ છો.

અમને સારાં કામો કરવાની તમે શુદ્ધિ તથા તક આપો છો, માટે અમારા ખરા ગુરુ પણ તમેજ છો.

પ્રભુ ! તમે અમને ઝાડ, પહાડ, પથ્થર કે પશુપક્ષી ન કર્યા પણ ઉત્તમ મનુષ્યાવતાર આપ્યો એ કેટલો બધો ઉપકાર છે ?

હે નાથ ! તમે અમને જોવાને આંખો આપી છે, સાંભળવાને કાન આપ્યા છે, ચાલવાને પગ આપ્યા છે અને વિચારવાને શુદ્ધિ આપી છે; એ શું થોડા ઉપકાર છે ?

તમારો સૂર્ય અમને ઉજાસ આપે છે, તમારી નદીઓ અમને જળ આપે છે અને તમારી પૃથ્વી અમોને ખાવાને અન્ન આપે છે. પ્રભુ ! આ કાંઈ અમારા ઉપર જેવી તેવી કૃપા નથી.

તમે અમને ખાવાને અન્ન, પીવાને પાણી, પહેરવાને લૂગડાં ને રહેવાને ઘર આપો છો. પ્રભુ ! દરરોજ તમે રાત્રિએ સૂતી વખતે

અમારી સંભાળ લે છે તથા જીવતા ઉઠાડે છે અને જેમ પુત્રની પિતાને કાળજી હોય તેવી ચિંતા રાખી સદા સૌ વસ્તુઓ પૂરી પાડે છે એ કેટલી બધી દયા છે ?

પ્રભુ! કોઈ માણસ ચંદ્રાય તો આસમાનના તારાઓ ગણી શકે, માથાના મોવાળા પણ ગણી શકે, વળી કોઈ સમુદ્રનાં મોજાં પણ ગણી શકે ને કદિ કોઈ વરસાદનાં ટીપાં પણ ગણી શકે; પણ હે પ્રભુ ! તારા ઉપકાર તો કોઈથી પણ ગણ્યા જાય તેમ નથી.

પ્રભુ ! તમે અવિનાશી એટલે નાશરહિત છો. આ જગતમાં ઘાસ સૂકાઈ જાય છે, ફૂલો ખરી જાય છે, પાંદડાંઓ પડી જાય છે; હવામાં ઉડનારાં પક્ષીઓ, જળમાં રહેનારા જીવો અને વેરાન જંગલમાં વસતાં વાઘવરુઓ પણ મરી જતાં જણાય છે. પ્રભુ ! લીલું હોય તે સૂકું થાય છે ને નવું હોય તે જૂનું થાય છે, એમ કાળ સર્વને લાગુ પડે છે; તેમજ ખાખમાંથી ઉત્પન્ન થયેલો મનુષ્યનો દેહ પણ અંતે ખાખમાં મળી જાય છે. એવા લાખો કરોડો મનુષ્ય આ પૃથ્વી ઉપર થઈ ગયા છે, ઘણીએ પ્રભુઓ અને મોટા મોટા રાજાઓનાં રાજ્ય પાયમાલ થઈને ક્યાં જતાં રહ્યાં એ કોઈ જાણતું નથી. અંતે કોઈક કાળે આસમાનના તારા પણ ખરી પડશે, સૂર્યચંદ્રાદિક ગોળાઓનો પણ નાશ થશે, પ્રલયકાળે આખી પૃથ્વીનો પણ નાશ થશે અને અંતે સર્વને ભક્ષણ કરનારો જે કાળ છે તેનો પણ કાળ થઈ જશે; પણ તમે જે કાળના પણ મહાકાળ છો અને સર્વના શિરોમણિ, સ્વયં પ્રકાશ, દેવાધિદેવ છો તેજ એક રહેવાના છો. તમારો કોઈ કાળે પણ નાશ થવાનો નથી માટે તમને શાસ્ત્રમાં અવિનાશી કહ્યા છે.

તમે અજર છો, તમે અમર છો, તમે નિત્ય છો અને તમે જન્મમૃત્યુરહિત છો.

તમે સૌથી નાનામાં નાના ને મોટામાં મોટા છો. તમે નાના નથી તેમ મોટા નથી. તમે લાંબા નથી, તમે ટુંકા નથી. તમે જાડા નથી, તમે પાતળા નથી અને તમે દૂરથી પણ દૂર અને પાસેથી પણ પાસે છો.

પ્રભુ ! તમે સર્વને જાણો છો; પણ તમને કોઈ જાણતું નથી.

તમે આંખવિના દેખી શકો છો, કાનવિના સાંભળી શકો છો, પગવિના ચાલી શકો છો અને હાથવિના ગ્રહણ કરી શકો

છો. એવી તમારામાં અફલુત શક્તિ છે.

સર્વત્ર તમારી આંખ છે, સર્વત્ર તમારું સુખ છે, સર્વત્ર તમારા હાથ છે, સર્વત્ર તમારા પગ છે અને તમે આ જગતમાં સર્વત્ર વ્યાપી રહ્યા છો.

પ્રલયકાળે જ્યારે સર્વ પ્રાણીપદાર્થોનો લય થઇ જશે તે વખતે પણ આદિનાથ પુરુષોત્તમ પ્રભુ ! તમે જીવન્તબ્રહ્મ રહેવાના છો.

પ્રભુ ! તમે સૌથી પહેલાં પણ હતા અને અંતે સૌથી છેલ્લા પણ તમેજ રહેનારા છો.

હરિ ! આખા વિશ્વમાં ચાલતા સઘળા વેપારની દોરી હમણું પણ તમારાજ હાથમાં છે. સઘળા જીવો, મનુષ્યો, સૂર્ય, ચંદ્ર, પૃથ્વી, પાણી—એ બધું તમારે આધારે છે.

જડ, ચેતન વિગેરે દેખાતી ન દેખાતી સઘળી વસ્તુના કર્તા પ્રભુ ! તમેજ છો. તમને કોઇ પણ બાબતું નથી પણ તમે સર્વને બાંધો છો. તમને કોઇ જોતું નથી પણ તમે સર્વને જીવ્યો છો. તમે અચળ પ્રભુ સર્વને ચળાયમાન કરો તેવા છો. તમે સ્વયંપ્રકાશ પ્રભુ પોતે પોતાનાજ આનંદમાં આનંદી છો. તમારી સર્વને ગરજ પડે છે, પણ તમને કોઈની ગરજ પડતી નથી, માટે તમે સચ્ચિદાનંદ છો.

આપણી નબળાઈ ને ઇશ્વરની મોટાઈ સમજાવનારી પ્રાર્થનાઓ

હે પ્રભુ ! અમે અમારા જન્મની અગાઉ ક્યાં હતા, તે અમે બાંધતા નથી; પણ જ્યારે તમારી મરજી થઈ ત્યારે તમે અમોને જન્મ આપ્યો છે.

અમારી માના પેટમાં પણ તમેજ અમારી સંભાળ કરી હતી અને હમણું પણ તમેજ અમારી સંભાળ કરો છો.

અમને ઉછેરવામાં અમારાં માળાપે બહુ સંભાળ લીધેલી છે, પણ હે પ્રભુ ! અમોને જીવાડવાની જો તમારી મરજી ન હોત તો તેઓ કાંઈ કરી શકત નહિ.

હે હરિ ! કાચના કટકાને ભાંગવા માટે કાંઈ મોટો હથોડો જોઈતો નથી. તેને તો માત્ર હાથમાંથી મૂકી દઈએ તો તરતજ તેના ભણ્ણા ટુકડા થઈ જાય છે; તેમજ હે પ્રભુ ! જો તમારે અમોને

મારવા હોય તો તેમાં તમેને કાંઈ મોટી મહેનત કરવાની નથી. માત્ર તમારી શુભ દૃષ્ટિ ખેંચી લો, તો અમે નિર્બળ જીવો તો પેલા કાચના કટકાની માફક પળવારમાં કુટી જઈએ તેવા છીએ.

અમારી પાછળ જન્મેલા ઘણા માણસો અમારી નજર આગળ મરી ગયા છે અને અમે હજી જીવીએ છીએ, એ કાંઈ તમારો થોડો ઉપકાર નથી.

તમે અમને મનુષ્ય બનાવ્યા; એટલું જ નહિ પણ ઉત્તમ કુળ, સારી જાત, પ્રેમી માતાપિતા, રૂઠા દેશ અને સારા શેઠ આપ્યા છે, એ બધી તમારી કૃપાની નિશાની છે.

અમારા પગના તળીઆથી તે માથાના મોવાળા સુધી એવી કોઈ પણ વસ્તુ નથી કે જે તમોએ અમોને આપી ન હોય; એટલું જ નહિ પણ આખા દહાડા કે આખી રાત્રિમાં એવી એકે પણ નથી કે જેમાં તમે અમારી સંભાળ લેતા ન હો.

અમે તમારી પૃથ્વી ઉપર ચાલીએ છીએ, તમારા સૂર્યના તેજ-વડે કામકાજ કરીએ છીએ, તમારું સરજેલું પાણી પીને રહીએ છીએ અને તમારી ઉત્પન્ન કરેલી હવાવડે જીવીએ છીએ; માટે હે નાથ ! હવે તો અમે સઘળી વાતે તમારે લીધેજ છીએ અને તમારા નિર્ભાવ્યાજ નિભી રહ્યા છીએ, એમાં કાંઈ પણ સંદેહ નથી.

હે પ્રભુ ! આ જગતની અંદરની સોના તથા રૂપાની બધી ખાણો તમારી છે, તેમજ હીરા અને રત્નોની ખાણની માલિકી પણ તમારી છે અને સમુદ્રના પેટમાં પડેલાં મોતીઓ પણ તમારાં છે. પ્રભુ ! તમારો ભંડાર ભરપૂર છે, તમારો ખજાનો અખૂટ છે અને દુનિયાની સઘળી સમૃદ્ધિ તથા સાક્ષાત્ લક્ષ્મીના સ્વામી પણ તમેજ છો; અને તમે જેને જેટલું આપ્યું છે તેટલુંજ તેની પાસે છે.

અમારી પાસે એક બિખારી માગવા આવે, તો પણ અમે કંટાળી જઈએ છીએ; પણ તમારી પાસે કરોડો બિખારીઓ કે જેમાં અમે પણ એક છીએ તેઓ સર્વે જમાનાઓના જમાનાઓ થયાં તમારી પાસે વારંવાર માગ્યા કરીએ છીએ તો પણ તમે કંટાળતા નથી, એવા તમે દયાળુ દેવ છો.

આ જગતમાં ઘણી વખત એવું બને છે કે જેની પાસે ધન હોય છે તેનું મન મોટું હોતું નથી અને જેનું મન મોટું હોય છે તેની પાસે ધન હોતું નથી; પણ હે પ્રભુ ! એ બંને શુભ તમારામાં પરિપૂર્ણતાથી રહેલા છે. નાનામોટા લાખો કરોડો બિખારી-

રીઓ તમારી પાસેથી મિસુમાર માલ લઈ જાય છે, પણ તમારો ખજાનો કાંઈ ખુટે તેમ નથી.

આ જગતમાં વસનારાં સ્ત્રીપુરુષો, વૃદ્ધ અને બાળકો, રાંક ને રાજા સૌ તમનેજ નમે છે. તેમજ સઘળા આશ્રમે અને વર્ણના લોકો તથા દુનિયાની સઘળી દિશાઓમાં વસનારી મોટી મોટી પ્રજાઓ પણ પોતપોતાના ધર્મપ્રમાણે તમારું જ ભજન કર્યા કરે છે.

હરિ ! તમારી સુંદરતા ને શોભા અવર્ણ્ય છે. જેને જેને તમારાં દર્શન થયાં છે, તેને હે નાથ ! તમારાવિના બીજું કાંઈ પણ ગમ્યું નથી. તમારું જ્ઞાન અને તમારું દર્શન પામેલા પવિત્ર ઋષિઓએ પોતાની આખી જીંદગી તમારા ધ્યાન અને તમારા શુભગાનમાં જ ગાળી હતી; એટલુંજ નહિ પણ આ વખતે પણ જેની જેની ઉપર તમારી કૃપા થયેલી છે, તેઓ સદા તમારામાં જ નિમગ્ન રહેતા જણાય છે.

ઘણા માણસોએ પોતાના પુત્રો, ઘણાએ પોતાની સ્ત્રીઓ, ઘણાએ પોતાની દોલત અને ઘણાઓએ પોતાનાં રાજપાટ મૂકી દઈને તમારામાં જ સુખ મેળવ્યું હતું; માટે ઓ પ્રભુ ! તમે સૌ સુખના સમુદ્ર છો અને જેઓ પ્રેમ આણીને તમારામાં લયલીન થાય છે, તેના તમે સઘળી વાતે સર્વસ્વ થઈને તેને પરમ આનંદ આપો એવા છો.

અમે આધણાઓના તમે દોરનાર છો, અમે અજ્ઞાનીઓના તમે જ્ઞાની શુરુ છો, અમે નિરાધારના તમે આધાર છો, અમારી શાંતિનું સ્થળ તમે છો અને તમે સૌ લોકોના એક મોટા આનંદ સમુદ્ર છો.

પ્રભુ પાસે માફ માગવા સારૂ આપણે કેવી રીતે આપણા વાંક કબૂલ કરવા જોઈએ તે વિષે

હે પ્રભુ ! તારી ઉપર પ્રેમ કરવા, તારા નિયમો પ્રમાણે ચાલવા અને શેષ મેળવવા માટે તેં અમોને આ જગતમાં પેઠા કરેલા છે અને તે સારૂજ તેં અમોને ઉત્તમ મનુષ્યજન્મ આપેલો છે; પણ અફસોસ કે, અમે તો કાંઈ બીજુંજ નજીવી બાબતોમાં ધ્યાન આપી અમૂલ્ય વખત અને તારી કૃપાને ફોગટ ગુમાવી નાખીએ છીએ.

ધન મેળવવું, માન મેળવવું અને મોજમજ મારવી તે સારજ જાણે અમોને જીંદગી મળી હોય; તે સારજ જાણે મનુષ્ય અવતાર મળ્યો હોય અને તે સારજ જાણે દુનિયાના વૈભવો મળ્યા હોય એમજ અમો માની બેઠા છીએ ને હજીસુધી પણ એજ પ્રમાણે વર્ત્યા કરીએ છીએ. હે પ્રભુ! હજીસુધી પણ અમારી એ બાળતમાં આંખો ઉઘડતી નથી, એટલા બધા અમે માયાવાદી જીવો અમારા ખોટા સ્વાર્થમાં ફસાઈ ગયેલા છીએ, તેમાંથી તારી દયાવિના—તારા ચરણના શરણના આશરાવિના છૂટી શકાય તેમ નથી.

પ્રભુ! અમારા દિવસો કેવળ ખાવાપીવામાં, પહેરવાઓઢવામાં, ગાવાજાવવામાં, વાતોના તડાકાફડાકા મારવામાં અને માત્ર અમારું મનગમતું કરવામાંજ જાય છે; પણ મનુષ્યાવતાર અને તમારો આપેલો રૂડો ધર્મ પામીને પણ જે તમને ન જાણે તેને મોટી ખોટ આવે છે, એ વાત તો અમે હમેશાં ભૂલીજ બધીએ છીએ.

જગતમાં કોઈ માણસ ગમે એટલું ધન મેળવે, ગમે એટલું માન મેળવે અને ગમે તેટલાં સંસારનાં સુખો લોગવે; પણ જો તે સુવા પછી મોક્ષ ન મેળવે અને નરકમાં જાય તો એ બધું શું કામનું? એવાઓને માટે શાસ્ત્રો કહે છે કે, તેણે આ જગતમાં ફોગટ ફેરો ખાધો. માત્ર શાસ્ત્ર કહે છે એમજ નહિ, પણ અમે પણ એ વાત માનીએ છીએ અને તોપણ અફસોસ કે, હે નાથ! અમો તે પાળી શકતા નથી, એટલા બધા અમે તારાથી વિસુખ થઈ ગયા છીએ.

કોઈ માણસે સ્વપ્નામાં મેળવેલી સાહેબી જેમ જાગ્યા પછી તેને કાંઈ પણ કામ લાગતી નથી તેમ આ વખતના અમારા વૈભવો પણ મરણ પછી અમોને કાંઈ પણ સુખ આપી શકે તેમ નથી, એમ અમે સમજીએ છીએ; પણ હે પ્રભુ! તારા શરણના બળવિના અમે તે પ્રમાણે પાળી શકતા નથી. માટે અમારા અંતરમાં ભગવદ્ આશરાનું બળ આપવાની કૃપા કરો.

પ્રભુ! અમે સારી રીતે જાણીએ છીએ કે, આ જગતમાં અમારું સૌથી મોટામાં મોટું કામ તમને જાણવાનું, તમારી ભક્તિ કરવાનું અને તમને ગમતાં કામકામો કરવાનું છે; પણ દિલગીરીની બાત એ છે કે અમે આજ દિવસ સુધી તમારાથી દૂરના દૂર રહ્યા

છીએ અને બીજા કોઈ અવળેજ માર્ગે ચડી ગયા છીએ.

કોઈ છોકરો જેમ કમાવા માટે પરદેશ જાય છે અને ત્યાંથી પોતાના બાપ પાસે પાછો દેશમાં આવે છે, તેમજ અમારે પણ આ જીંદગીમાં રૂડાં કામો કરીને અંતે તમારી પવિત્ર હબ્બરમાં આવવાનું છે; પણ હજી સુધી અમે તેમાંનું કંઈ પણ કર્યું નથી. માટે ઘણાજ દિલગીર થઈને, નમ્રતાથી હાથ જોડીને ખુદ્દા દિલે હે પ્રભુ ! તારી પાસે કબૂલ કરીએ છીએ કે:—

જેમ એક છોકરો પોતાના બાપથી ઉત્પન્ન થઈ તેના પૈસાથી બાણીગણી મોટો થઈને પરણ્યા પછી પોતાના બાપથી જુદો રહે છે અને બાપનું કહ્યું કરતો નથી, તે જેમ અકરમી છોકરો કહેવાય છે; તેમજ હે પ્રભુ ! અમે પણ એવાજ તારા અકરમી છોકરા જેવા છીએ.

વળી જેમ એક નોકર પોતાના શેઠનો પગાર ખાઈને તેનું કામ કરે નહિ અને પોતાના શેઠના હુકમનો સાથે હજીતોમજતો રહે તથા તેનો શેઠ જે કામ કરવાની ના પાડે તે કામ પણ કરે; એ નોકર જેમ નિમકહરામ કહેવાય છે, તેમજ હે પ્રભુ ! અમે પણ તારા એવાજ નિમકહરામ નોકર છીએ.

એ ઉપરાંત જેમ કોઈ સ્ત્રી પોતાના ઘણીના માલ ખાય, તેનાં વસ્ત્રદાગીના પહેરે અને પરપુરુષ સાથે ફનેહ રાખે, તે સ્ત્રી જેમ વ્યભિચારિણી કહેવાય છે; તેમ હે પ્રભુ ! અમે પણ બધું તાઈં દીધેલું જ લોગવીએ છીએ, તારાવડેજ જીવીએ છીએ અને સઘળી વાતે તારા લીધેજ છીએ, એવું છે છતાં પણ તાઈં નામસ્મરણ કરવાને બદલે અને તારી સેવામાં મન્યા રહેવાને બદલે પેલી વ્યભિચારિણી સ્ત્રીની માફક અવળેજ રસ્તે ચડી ગયા છીએ. માટે હરિ ! અમારું તે બહું કેમ થશે ?

અમો પાપીનો ઉદ્ધાર તો તારી કૃપાથી થાય તેમ છે. બાકી બીજી કોઈ વાતે અમારો આરો આવે તેમ નથી, માટે અમે શરણાગત જીવો અતિ દીન થઈને વારંવાર કરગરીને કહીએ છીએ કે, હે દીનાનાથ ! અમ દીનજનો ઉપર સદા તમારી કૃપા બની રહે તેમ કરો.

જીભથી થતાં પાપો વિષે

હે પ્રભુ ! આ જીભ તેં અમોને તારા ગુણ ગાવા તથા અમારાં ભાઇબહેનોને સાચી સલાહ આપવા માટે આપી છે; પણ અમો અભાગીઆ જીવોએ આ જીભનો ઘણાજ માઠો ઉપયોગ કર્યો છે. અમે આ જીભથી જીહું બોલ્યા છીએ, ગાણો દીધી છે, ધમકીઓ આપી છે અને એવું એવું બીજું ઘણુંએ ન કરવાનું કર્યું છે.

પ્રભુ ! અમે જાણીએ છીએ કે મરકરીમાં પણ ખોટું બોલવું એ પાપ છે, કોઈની પીઠ પાછળ નિંદા કરવી એ પણ એક પાપ છે, કોઈ માણસને વારંવાર તેના દોષ સંભળાવ્યા કરવા એ પણ પાપ છે, કોઈના અભણ્યા દોષ જાહેર કરવા એ પણ એક પાપ છે અને કોઈને ખોટા આરોપ લગાડવા એ બધું પાપ, પાપ ને પાપજ છે; એમ અમે જાણીએ છીએ, તોપણ ફાટેલા મગજે ધનજોબનની મસ્તીમાં ગમે તેમ બકી દેવાનો અમે એક ધંધોજ માંડી બેઠા છીએ.

હે હરિ ! અમે જાણીએ છીએ કે, ઘણાક માણસો તો માત્ર જીભના પાપથીજ નરકમાં જાય છે; પણ હજીસુધી એ જીભને નિયમમાં રાખી અદબસર બોલવાની ટેવ અમારામાં જાતી નથી. માટે હાથ જોડી દીનતાપૂર્વક મસ્તક નમાવીને અમે વિનંતિ કરીએ છીએ કે, આ તારી કૃપાથી મળેલી જીભથી દુઃખીઓને દીલાસો આપીએ, અજ્ઞાન ઓને જ્ઞાન આપીએ અને અમારાં ગરીબ ભાઇબહેનો તરફ વિવેકભરેલાં મીઠાં વચનો બોલીએ તથા તેઓની સેવા કરતા રહીએ અને જેણે અમને આવી ઉમદા બક્ષિસ આપી છે તે દેવાધિદેવ મહાન પ્રભુના ગુણ ગાવામાં અમારી જીભને કામે લગાડીએ, એવી અમો સૌ ઉપર, હે પ્રભુ ! તમે કૃપા કરો.

નામ મેળવવાની ઇચ્છાવિષે

પ્રભુ ! અમે જાણીએ છીએ કે તમે અમને ઉત્પલ કર્યા છે, તમે અમને જીવતા રાખી રહ્યા છો, તથા જે જે કંઈ અમારી પાસે છે તે સર્વ તમારુંજ આપેલું છે અને હવે પછી જે કંઈ મળશે તે પણ તમારીજ કૃપાથી મળવાનું છે, એમ અમે જાણીએ છીએ, છતાં પણ દાન કરવામાં અમે હમેશાં માનની ઇચ્છા રાખીએ છીએ.

પ્રભુ ! અમારી પાસે જે ધન છે તે તમારી કૃપાથીજ મળેલું છે, એટલુંજ નહિ પણ અમોને દાન કરવાની ભુદ્ધિ પણ

તમેજ આપો છો, ત્યારેજ અમારાથી કાંઈ જરાતરા બની શકે છે. તેમ છતાં પણ દાન કરવામાં અમે અમારું નામ કઢાડવાની ઇચ્છા રાખીએ છીએ, એ કેટલી બધી મોટી ભૂલ છે ?

હે પ્રભુ ! આ ઉપરથી અમને એમ લાગે છે કે, અમે ચોર છીએ; કારણ કે તમારો માલ વાપરીને અમે અમારું નામ બહાર કરીએ છીએ. અમે જાણીએ છીએ કે આ મોટી ચોરી છે અને શાસ્ત્રમાં તેને મહાપાપ કહેલું છે; પણ હે પ્રભુ ! અમારામાંથી હજીસુધી માનની ઇચ્છા ગઈ નથી; તેથી તમારું નામ અમે તમારો મહિમા વધારવાને બદલે અમે અમારા નામ ઉપરજ મરી પડીએ છીએ.

અમે જાણીએ છીએ કે બધું તમારુંજ છે, માટે અમારાં સઘળાં દાનધર્મો તમારે અર્થેજ થવાં જોઈએ; એટલુંજ નહિ પણ અમારી આ જીવંતીનાં સર્વ કામો તમને અર્પણ કરીને તમારાજ થઈને તમારા આશરાના બળથીજ અમારે રહેવું જોઈએ અને જ્યાં ત્યાં સદાસર્વદા તમારાં પાપનાશક પવિત્ર નામનીજ જય બોલાવવી જોઈએ; પણ આજ દિવસસુધી અમારાથી તેમ બની શક્યું નથી, માટે હે પ્રભુ ! ધર્મદાન કરવામાં લુપ્તાં માનપાનની ઇચ્છા ન રાખીએ પણ તમારે અર્થેજ તમારાં પવિત્ર નામથીજ રોજરોજ વધારે વધારે ધર્મદાન કરીએ એવી અમોને પ્રુદ્ધિ આપો.

કાણું પટેલા ગજવામાં રાખેલા પૈસા જેમ પડી જાય છે, તેમ અભિમાનથી કરેલાં અમારાં સઘળાં દાનો ફેગટ જાય છે; તો પણ હે પ્રભુ ! અમે નામના એવા બૂખ્યા છીએ કે એ ભૂલ સુધારી શકતા નથી; કારણ કે તમારા મહાન નામની પૂરી મોટાઈ ને તમારો મોટો મહિમા હજી અમે સમજ્યા નથી, તેથી અમારાથી માનની ઇચ્છા મૂકી શકાતી નથી.

જેમ જંગલી ગામડીઆઓ સોયદોરાને માટે, હલકાં નાનકડાં તકલાદી રમકડાંને માટે અનાજનો મોટો ઢગલો આપી દે છે તેમ હે પ્રભુ ! અમે પણ અમારું નામ કાઢવાને માટે તથા જગતમાં મોટા કહેવરાવવાને માટે ઘણી વખત મોટી રકમો ખરચી નાખીએ છીએ; પણ કેવળ તમારેજ અર્થે એટલે કે લોકોના કલ્યાણને માટે તથા સ્વદેશને અર્થે ઇશ્વરાર્પણ વિધિથી અમે દાનધર્મ કરતા નથી; પણ માન મેળવવાને ખાતરજ કરીએ છીએ,

એ અમારી મોટી ભૂલ છે.

આ ઉપરથી જણાય છે કે, પ્રભુ! અમે તમારી પ્રસન્નતા મેળવવા ચઢાતા નથી, પણ જગતની વાહવાહ મેળવવા ચાહીએ છીએ, તેથી તમારી ચોરી કરવામાં અને ફેગટ ફેરામાંજ રહી જઈએ છીએ. એમ ન થાય પણ જીવંતની સાર્થકતા થાય તે માટે હે પ્રભુ! હવે કૃપા કરીને અમને તમારા કરી દ્યો કે જેથી અમે તમારે માટેજ જીવીએ, તમારા પ્રેમને ખાતર સત્કર્મો કરીએ, તમારી ઈચ્છા સુખવર્તીએ, તમારા હુકમો પાળીએ અને સઘળી વાતે તમનેજ અર્પણ થઈને રહીએ એવી અમોને બુદ્ધિ આપો. એમ થવા માટે હે નાથ! સદા તમારાં સેવાસ્મરણમાં દિવસો ગાળીએ એવું કરો.

અહંકારવિષે

અમે જાણીએ છીએ કે, અહંકારી માણસ ઈશ્વરને કે દુનિયાને બેમાંથી કાઢને પણ ગમતો નથી. અહંકારી પોતાના ખાલી મિજાજમાં ફર્યા કરે છે; પણ પ્રભુ પાસે તેનું કેકાણું નથી. અહંકારી માણસ પોતાનાં વખાણ કરવા કરાવવા અને સાંભળવા ચાહે છે. તેઓ હમેશાં સલાઓમાં પહેલે નંબરે બેસવા ચાહે છે અને પોતાનામાં કાંઈ ખાસ ગુણ ન હોય તોપણ ખાલી ડાળડીમાક રાખીને ફર્યા કરે છે. પ્રભુ! અમે પોતે પણ હજીસુધી થોડા ઘણા તેવાજ છીએ. અમારામાં પણ અહંકારીઓની પેઠે ઘણી બાબતોમાં ઢમઢોલ ને માંહી પોલ જેવું છે. એવી પોલમપોલ છેવટ સુધી ન ચલાવ્યા કરીએ એવી હે હરિ! તમે અમારી ઉપર કૃપા કરો.

પ્રભુ! તમારી ઇચ્છાથીજ અમારો જન્મ થયો છે અને તમારી કૃપાથીજ અમોને ઉત્તમ લાલો મળેલા છે. ધંધારોજગાર, ધનદોલત, રૂપ, આરોગ્યતા, હોદ્દો અને વિદ્યા એ બધા ગુણો તમારાજ આપેલા છે ને તે તમારી કૃપાનુંજ ફળ છે; છતાં પણ જાણું એ બધું અમારું પોતાનુંજ હોય અને અમારી ખુશીથીજ એની મેળે મેળે બધું થઈ ગયું હોય એમ સમજીને ફેગટના મીજાજમાં અમે ફર્યા કરીએ છીએ; એવા અમે અહંકારી છીએ, માટે હે પ્રભુ! તમારા ચરણના શરણના બળથી અમારો એ ખોટો અહંકાર છૂટે એવી અમોને સફળબુદ્ધિ આપો.

પારકો, ચૂનો, પારકા પત્થર, પારકાં લાકડાં ને કોઈક પાસેથી

મજુરીના પૈસા લઈ ઘર બંધાવવું અને તે માલધણીએને તેઓના પૈસા ચૂકાવ્યા વિના એ ઘરને પોતાનું સમજી મનમાં મરડાયા કરવું, એ જેમ ફાગટનું છે ને એ બેઆબરૂ જેવું છે, તેમ હે પ્રભુ! અમે પણ એમજ કરીએ છીએ. અમારી પાસે જે કાંઈ છે તે બધું તારૂંજ આપેલું છે ને તોપણ અમે મફતનું અભિમાન કરીએ છીએ. એ પાપમાંથી હે પાપનાથક પ્રભુ! અમેને બચાવ! બચાવ!!

વરઘોડામાં જેમ વરરાજા કોઈકને ઘોડે બેસી, કોઈકના જામાપીછોડી ઢાગીના પહેરી તથા કોઈકના છત્રીપંખા વાપરીને પોતે ઠાલો ઠાલો મનમાં ફૂલાયા કરે છે; તેમ હે પ્રભુ! અમે પણ સૌ તારી વસ્તુઓ લઈ તેને અમારી મૂર્ખાઈથી અમારી માનીને નાહકના અભિમાનથી ઠાલા ઠાલા ફૂલાયા કરીએ છીએ.

અમે જાણીએ છીએ કે ઉંચા ડુંગરનાં શિખરો ઉપર જરાએ પાણી હોતું નથી, પણ પાણી તો નીચેની ખીણમાંજ હોય છે; તેમ અહંકારી માણસમાં પણ કાંઈ ગુણ હોતા નથી પણ ગુણ તો દીનતાવાળાં નમ્ર માણસોમાં હોય છે. પણ તે ગુણ અમારાથી અમારા અભિમાનને લીધે લેવાતા નથી, માટે હે પ્રભુ! માન લેવાના, દેખાવ કરવાના ને વખાણ સાંભળવાના ઠાલા વિચારોથી અમને દૂર રાખો, અને અમે તમારા દીન સેવકો થઈ વતીએ એવી અમને બુદ્ધિ આપો.

ગાડા નીચે કૂતરું ચાલ્યું જાય અને તે પોતાના મનમાં એમ માની લે કે આ ગાડું હુંજ ખેંચી જઈ છું, તેમ હે પ્રભુ! અમારા અધિકારો, અમારાં કારખાનાંઓ, અમારી દુકાનો, અમારી વખારો અને અમારા ધરવ્યવહારનાં સઘળાં કાર્યો તમેજ ચલાવો છો અને તે ચલાવવાની તમેજ અમેને શક્તિ આપી રહ્યા છો, તેથીજ એ બધું ઠીકઠીક ચાલ્યું જાય છે; પણ અમે તો અમારા અભિમાનથી એમજ માનીને બેઠા છીએ કે, એ બધું અમેજ ચલાવીએ છીએ, એમ માનીને અમે ઠાલાઠાલા ફૂલાયા કરીએ છીએ, માટે હે કૃપાનાથ! અમારી ઉપર કૃપા કરીને એ અમારી મોટી ભૂલ સુધારો; અને હે પ્રભુ! અમે વારંવાર દંડવત્ પ્રણામ કરીને કહીએછીએ કે અમારામાં દીનતાનો ઉત્તમ ગુણ આવે એવી અમો સૌ ઉપર કૃપા કરો.

મોતવિષે

આ જગતમાં જે માણસ અને પ્રાણીઓ જન્મ્યાં છે તેને કોઈક દિવસ મરવું તો પડશેજ, મર્યા વિના કોઈનો છુટકો નથી. પછી તે રાજા હોય કે રંક હોય, ધનવાન હોય કે ગરીબ હોય, મૂર્ખ હોય કે વિદ્વાન હોય, જીવાન હોય કે ભુક્ટો હોય, શુરુ હોય કે ચેલો હોય અને બળવાન હોય કે નિર્બળ હોય પણ મરવું તો પડશેજ. જેમ લીલું સૂકું થાય છે, નવું જીવું થાય છે, ભર્યું ઠલવાય છે ને ખીલ્યું ખરી જાય છે, તેમ જન્મેલાને મરવું તો પડશેજ, એમ અમે જાણીએ છીએ; તોપણ હે પ્રભુ ! અકસોસ કે મોતનો ભય રાખીને અમે પવિત્ર જીવન ગાળી શકતા નથી, અને જલદી મરી જવું છે તોપણ અમે તમારે અર્થે રૂઠાં કામે કરી લેતા નથી, એટલા બધા અમે આ દુનયાદારીની અંધા-ધુનીમાં ગાફેલ બની ગયા છીએ.

હે હરિ ! મોતની વાતોને અમે અપશુકનભરેલી સમજીએ છીએ અને તેને યાદ કરવા કે સાંભળવા ચહાતા નથી પણ પોસ્ટનો સિપાઈ જેમ અમારા કાગળો માટે અમારું ઘર શોધતો શોધતો ને નામ પૂછતો પૂછતો આવે છે, તેમ મોત પણ અમોને શોધતું કરે છે. કાળચક્કર સદૈવ અમારી ઉપર ફર્યાજ કરે છે. એમાથી કોઈથી પણ બચી શકાય તેમ નથી અને તોપણ હે પ્રભુ ! અમે પામર જીવો હજી પણ ચેતતા નથી અને હજી પણ તારા શરણમાં પડી જતા નથી, એટલા બધા અમે અજ્ઞાની રહી ગયા છીએ; માટે હે ઇશ્વર ! મોતથી ડરીને અમે તમારા માર્ગમાં આવી જઈએ અને તમારા પવિત્ર નામના બળથી મોત પણ અમોને આનંદરૂપ થઈ પડે એવી અમારી ઉપર કૃપા કરો.

જે કોઠીમાંથી દરરોજ થોડું થોડું અનાજ નીકળ્યા કરે છે અને જે ઘડામાંથી રોજ થોડું પાણી ઝરી જાય છે, તે કોઈક દિવસ પણ ખાલી થઈ ગયા વિના રહે નહિ; તેમ અમારું આયુષ્ય પણ રોજ થોડું થોડું કરતાં ઓછું થતું જાય છે, તે કોઈક દિવસ પણ મોડાવહેલું પૂરું થઈ જશે એમાં કાંઈ પણ સંદેહ નથી અને જ્યારે આયુષ્ય પૂરું થઈ રહેશે ત્યારે તો મરવું નહીં હેજ. માટે અમારું મોત સુધરે એવી અમારે અગાઉથીજ તૈયારી કરી મૂકવી જોઈએ, કે જેથી કરીને મરતી

વખતે દિલગીર થવું ન પડે તથા મુવા પછી નરકમાં દુઃખ જોઈને પસ્તાવું ન પડે, માટે હે પ્રભુ ! મોતને વખતે દિલાસો મેળવી શકીએ એવાં કામો અમે હમણાંથીજ કરી લઈએ એવી અમેને સફળુદ્ધિ આપો.

જેમ ઝાડનાં પાંદડાં એક પછી એક ખરી જાય છે, તેમ માણસો પણ એક પછી એક મરતા જાય છે. અમે જ્યારે બાળક હતા ત્યારે બીજા જે ઘરડાઓ હતા તે હમણાં મરી ગયા છે; તેમ અમે પણ હવે રોજ રોજ ઓછા આયુષ્યવાળા થતા જઈએ છીએ, એટલે કોઈક દહાડો પણ મુવા વિના છુટકો નથી અને તોપણ હે પ્રભુ ! હજીસુધી અમે એટલા બધા ગાફલ રહ્યા છીએ કે, મોતને વખતે દિલાસો મળે એવાં કાંઈ પણ કામો અમે કરી શક્યા નથી; માટે હે કાળના પણ કાળ, હે દીનદયાળુ દીનાનાથ ! અમારું મોત સુધારવાની અમેને તક મળે એવી અમારી ઉપર કૃપા કરો.

અમે જાણીએ છીએ કે અતે મરવું તો નક્કી છેજ; એટલુંજ નહિ પણ અમે શાસ્ત્રોમાંથી એમ પણ સાંભળ્યું છે કે, હમણાંથીજ હમેશાં જેવી વૃત્તિ રાખીએ તેવીજ અંતકાળે મતિ થાય છે અને મરણ વખતે જેવી મતિ તેવી ગતિ થાય છે; કારણ કે મરણ વખતે રોગને લીધે શરીર પરાધીન થાય છે એટલે એ વખતે બીજાં કાંઈ નવું વિચારવાની શક્તિ રહેતી નથી; પણ જે જીની વાસનાઓ હૃદયમાં ભરેલી હોય તેજ એ વખતે અમારી નજર આગળ તર્યા કરે છે, માટે અમારું મોત સુધારવા સારૂ અમારે અમારી જીવંતી સુધારવી જોઈએ; પણ હે પરમ દયાળુ પ્રભુ ! આજ દિવસ સુધી જેટલું કરવું જોઈએ તેના પ્રમાણમા અમે કાંઈ પણ રૂડા વિચારો કે રૂડાં કામો કર્યાં નથી; માટે મોતને યાદ કરતાં અમેને ત્રાસ લાગે છે. એ ત્રાસમાંથી છુટવા સારૂ પવિત્ર રીતે જીવંતી ગાળીએ એવી અમારા અંતરમાં પ્રેરણા કરો. અમે નજરે જોઈએ છીએ કે, કોઈ મુલેલાં જન્મે છે, ઘણાંજે બાલ્યાવસ્થામાંજ મરે છે, કોઈ જીવાનીમાં મરે છે, થોડાક ખુટ્ટા થઈને મરે છે, કોઈ એક જાતના રોગથી મરે છે, કોઈ બીજી જાતના રોગથી મરે છે, કોઈ ઉંચેથી પડીને મરે છે, કોઈ આગમાં બળીને મરી જાય છે, કોઈ પાણીમાં ડૂબીને મરી જાય છે, કોઈ લડાઈમાં મરી જાય છે,

અને કોઈ કાંઈ અકસ્માતથી મરી જાય છે. આ પ્રમાણે મોડા વહેલું મોત સૌને પકડી પાડે છે, તેમ અમોને પણ પકડી લેશે એ નક્કી છે; તોપણ હજીસુધી અમે મોતથી ડર્યા કરીએ છીએ, પણ મોતથી ડરવું ન પડે એવા ઉપાયો કરતા નથી; કારણ કે અમારામાં ધર્મનું બળ નથી અને અમારી આજ દિવસ સુધીની જીંદગી અમે રૂડી રીતે ગાળી નથી, તેથી હે પ્રભુ ! તારા ભયંકર દંડથી અમે ડરીએ છીએ, માટે જમદૂતના દંડથી બચવા સાડાં હે સમર્થ ઈશ્વર ! તમે અમોને અમારા પવિત્ર ધર્મનું બળ આપો ! ધર્મનું બળ આપો ! !

હે પ્રભુ ! હાલના જમાનામાં આ જગત ઉપર તમે મોટી કૃપા કરી છે. તમારી કૃપાથી માણસોની શોધક બુદ્ધિ વધી છે તેથી આજે તેલવિના દીવા થાય છે; ઘોડાવિના ગાડીઓ ચાલે છે; સેંકડો માઈલ દૂરથી પીવાનાં મીઠાં પાણી અમારી ઓરડીમાં પાંચમે માળે પણ ચાલ્યાં આવે છે; બહુનમાં બેસીને માણસ પક્ષીની માફક ઉડી શકે છે; હજારો ગાઉ દૂરની વાતો થોડા કલાકમાં જાણી શકાય છે; પાણી, પવન, અગ્નિ ને વીજળી અમારા નોકર થઈને કામ કામ કરે છે; સેંકડો ગાઉની સુસાફરી થોડા કલાકમાં કરી શકાય છે અને લાખો માણસ જેટલું કામ ન કરી શકે તેટલું કામ એક એક સંચો ઘડીકમાં કરી શકે છે. આ બધી શોધો હે પ્રભુ ! તારી કૃપાથી થઈ છે; પણ મોતને અટકાવી શકાય એવી શોધ હજીસુધી કોઈ પણ માણસ કરી શક્યું નથી, માટે અંતે મરવું તો પડશેજ. બીજમપિતામહે થોડો વખત મોતને પાછું વાળ્યું હતું પણ અંતે તેને પણ કાળને આધીન થવું પડ્યું હતું. પ્રાચીન ઋષિઓ યોગસિદ્ધિના બળથી હજારો વરસ સુધી જીવી શકતા, તેમને પણ અંતે મરવું પડ્યું છે, અને સ્વર્ગના રાજા-દેવતાઓના રાજા ઇંદ્રને પણ કાળને આધીન થવું પડે છે, ત્યારે અમે તે શું બિસાતમાં ? અમે તો મૃત્યુલોકનાં મનુષ્યોજ છીએ એટલે મરવું તો નક્કી છેજ. મોત તો અમારા કપાળમાંજ લખેલું છે અને તોપણ અફસોસ કે હજીસુધી પણ અમે મોતથી ચેતતા નથી અને જાણે અમરપટ્ટી લખાવીનેજ આવ્યા હોઈએ તેવી રીતે મસ્ત થઈને વર્તીએ છીએ. માટે હે પ્રભુ ! અમારામાં એવું મોટું અભિમાન ન રહે અને અમે આ દુનિયાદારીનાં ઠાંઠાં સુખોમાં મોહવાઈ ન જઈએ પણ સદા તારી સેવા-

સ્મરણમાં મચ્યા રહીએ એવી અમોને બુદ્ધિ આપો.

અમે જેમ અમારાં મરેલાં સગાંવહાલાંએને રડીએ છીએ તેમજ અમારી પછવાડે પણ રડાવાનું છે. અમે જેમ કાણકુટણું કરીએ છીએ તેમ અમારી પછવાડે પણ કાણકુટણું થવાનાં છે અને અમે જેમ બીજાનાં સ્નાનસૂતક કરીએ છીએ તથા શોક પાળીએ છીએ; તેમજ અમારાં પણ સ્નાનસૂતક થવાનાં છે અને અમારા પણ શોક પળાવાના છે. આવું બાણુતાં છતાં પણ અમે પાપથી દૂર રહી શકતા નથી અને પુણ્યના પવિત્ર માર્ગમાં આવી શકતા નથી; માટે હે પરમદયાળુ કૃપાના ભંડાર, ગરીબોના બેઠી, અનાથના નાથ, જગતપાલક પિતા, માનપૂર્વક હાથ ભેડીને પ્રેમથી હબરો હબર દંડવત્ પ્રણામ કરીને વારંવાર કહીએ છીએ કે, હે પ્રભુ ! અમોને તમારા પવિત્ર માર્ગમાં લાવવાની કૃપા કરો, કે જેથી કરીને અમારી જીવંતી સુધરે, અમારું મોત સુધરે અને અંતે તમારી પવિત્ર હબ્બરમાં રહી મોક્ષમાં સુખ ભોગવી શકીએ એવી અમારી ઉપર કૃપા કરો.

ધર્મરના ઇન્સાફમાંથી કેઇ પણ છટકી શકે તેમ નથી એ વિષે

પ્રભુ ! તમે ઇન્સાફી છો, તમે સૌ નાના મોટાએને પોતા-પોતાના પુન્ય તથા પાપનો બદલો આપો છો.

ઘરમાં ઇન્સાફ કરનારા ઘરડાએ, ગામમાં ચુકાદો કરનારા પટેલીઆઓ, પંચમાં નિમાયલા લવાદો, નાતમાં ઇન્સાફ કરનારા શેઠીઆઓ અને અદાલતોમાં ઇન્સાફ કરનારા જડએ એ સર્વનો અંતે ઇન્સાફ કરનાર પ્રભુ ! તમેજ છો.

હે પ્રભુ ! જેઓ પોતાની નાતબાતમાં મોટા કહેવાવાને માટે તથા ગામમાં નામ મેળવવા માટે દાન કરે છે, જેઓ સાધુ ગણાવવા માટે રાખ ચોળીને પેટ ભરે છે તથા જેઓ ભક્ત ગણાવવા માટે મોટી મોટી માળાઓ પહેરે છે ને તિલકો કહાડે છે; પણ જેઓના અંતરમાં તમારો સાચો પ્રેમ નથી તે બધાને તમે બરાબર રીતે બાણુ છો. જેમ ગીલીટ દીધેલો રૂપીઓ શરાફને ત્યાં પકડાઈ બંધ છે અને બેંકમાં કપાઈ બંધ છે, તેમ સૌ ઢોંગીઓ તમારી હબ્બરમાં ઝોળખાઈ જશે અને તમારા પવિત્ર ઇન્સાફી

વખતે સખ શિક્ષા પામશે.

અમારી નાની કોર્ટોમાં અને મોટી અદાલતોમાં બેસનાર ન્યાયાધીશોને બહારના સાક્ષીઓ ઉપર આધાર રાખીને ઇન્સાફ આપવો પડે છે, પણ તમારે માટે તો શાસ્ત્રોમાં કહ્યું છે કે, સર્વત્ર તમારું સુખ છે, સર્વત્ર તમારી આંખ છે અને તમે સર્વને સર્વરીતે બાણનારા છો, એટલે તમેને કોઈ પણ સાક્ષીપૂરાવાની જરૂર પડતી નથી. પ્રભુ ! તમે સર્વશક્તિમાન, સર્વવ્યાપક અને સર્વજ્ઞ છો એટલે સાક્ષીઓની બુબાનીવિના પણ આપ અદલ ઇન્સાફ કરી શકો છો, એવા સર્વ ન્યાયાધીશોના ન્યાયાધીશ, કાળના પણ કાળ અને ભયના પણ ભય જે આપ છો, તેની પાસેથી નાસીને ગરીબ બાપડો પાપી જીવ તે કયાં સંતાઈ શકશે ?

હે હરિ ! તમારા રાજ્યમાં કોઈ પણ પાપી શિક્ષા પામ્યા સિવાય રહેતો નથી અને કોઈ પણ પુણ્યશાળી પોતાના કર્મોનું ફળ મેળવ્યા વિના રહેતો નથી; કારણ કે તમે ન્યાયી પ્રભુ સૌને સૌના કર્મનો બદલો આપી રહ્યા છો.

હે સર્વશક્તિમાન ! અદલ ઇન્સાફી ! પરમ કૃપાળુ પિતા ! તમારે માટે જેણે ઉપવાસો કર્યા છે, તીર્થો કર્યાં છે, દાનો કર્યાં છે, યજ્ઞો કર્યાં છે, તપ કર્યાં છે, ત્યાગ કર્યાં છે અને જંગલમાં જઈ તમારા ધ્યાનમાં તથા તમારા જ્ઞાનમાંજ નિમગ્ન રહીને જેણે પોતાના દહાડાઓ દહાડયા છે તે સર્વ પવિત્રજનોને તેઓના શુભ કર્મનો તમે રૂડો બદલો આપવાના છો; માટે શાસ્ત્રોમાં તમેને જીવો, મનુષ્યો અને દેવોના ઇન્સાફ કરનાર અદલ ઇન્સાફી મહાન ન્યાયાધીશ કહેલા છે.

પરમાર્થવિષે

હે પ્રભુ ! અમે એટલું તો બાણીએ છીએ કે કોઈ મોટા તળાવમાંથી થોડાં પક્ષીઓ ચાંચ ભરી ભય તો તેમાં તેનું જળ કાંઈ ઘટી જતું નથી, તેમજ અમારી શક્તિના પ્રમાણમાં અમે જે લાચારોને મદદ કરીએ તો તેમાં અમારું પણ ઘટી ભય તેમ નથી; તેમ છતાં પણ અફસોસ કે અમે એ પ્રમાણે વર્તતા નથી. પ્રભુ ! અમે એવા અપરાધી જીવો છીએ કે, જે તમારું આપેલું છે તે તમારા પવિત્ર નામે તમારાં બાળકોને-અરે અમારાંજ બાલ-બહેનોને આપવામાં નિમિત્તમાત્ર થતાં પણ અમારો જીવ ચાલ-

તો નથી, એટલા બધા અમે અમારા સ્વાર્થમાં ને લોભલાલચમાં આંધળા થઈ ગયા છીએ.

કોઈ સારી જમીનમાં જો એક દાણો વાગ્યો હોય તો તેમાંથી એકને બદલે હજારો દાણા મળે છે, એવું અમે નજરે જોઈએ છીએ, તોપણ અમારું કંઠણ અને લોભી હૈયું પીગળતું નથી અને ગરીબો ઉપર અમે દયા રાખીને વર્તતા નથી; કારણ કે હજી અમારા હૃદયમાં તમારા મહાન નામની ખરેખરી તાળી લાગી નથી માટે હે પ્રભુ ! હવે તો અમને તારા નામની ખરેખરી તાળી લાગી જાય એમ કર કે જેથી કરીને તારા પવિત્ર નામ ઉપર, અમે અમારા ભવિષ્યના સુખ સાથે અમારાં ગરીબ ભાઈબહેનોમાં છુટથી માલ ફેંકી શકીએ.

હે નાથ ! અમે જેમ અમારા ગરીબ ભાઈબહેનો તરફ નિર્દય-તાથી વર્તીએ છીએ તેમ જો તમે અમારી તરફ વર્તશો તો અમારા શું હાલ થશે ? એ વિચારતાં અમેને ત્રાસ લાગે છે; કારણ કે જો તમે અમારી સાથે એવી રીતે વર્તો તો અમારું કદી પણ રૂડું થાય નહિ; માટે હે હરિ ! અમારી ઉપર દયાદૃષ્ટિ રાખો અને અમે અમારાં ગરીબ ભાઈબહેનો તરફ દયાથી વર્તીએ એવી અમેને બુદ્ધિ આપો.

ડાહ્યાં માણસો પોતાના સ્વદેશમાં અને પોતાના બાપના ગામમાં પોતાની કમાણી મોકલી આપે છે તેથી અતે નિરાંતે બાપના ગામમાં સુખેથી રહી શકે છે; પણ અમે તો એવા અકર્મી અને એવા મૂર્ખા છીએ કે બધું અહિંનું અહિંજ-પરદેશમાંજ ખાવા-પીવામાં, પહેરવાઓઢવામાં, મોજશોખમાં ને ડાળડીમાકમાં જ ઉઠાવી નાખીએ છીએ; એમ વિચારતા નથી કે પરમાર્થ કયા વિના બાપના ગામમાં એટલે કે પ્રભુના દરબારમાં છતાં સાધનો-એ ખાલી હોયે જવું પડશે, એ વખતે અમેને કેટલી બધી શરમ થશે ? અને કેટલું બધું દુઃખ થશે ? પણ હજી સુધી એ વિચાર અમે કરતા નથી, એટલા બધા અમે કઠોર થઈ ગયા છીએ માટે હે દીનાનાથ ! અમે દીનજનો ઉપર કૃપા કરી અમારા અંતઃકરણમાં પરમાર્થ કરવાની પ્રેરણા કરો.

નાતજાતમાં માન મેળવવા સાથે તથા સગાંવહાલાંમાં મોટા કહેવરાવવા સાથે કરજ કરીને પણ અમે ખર્ચ કરીએ છીએ; પણ

હે પ્રભુ ! તમારા અર્થે, અમારા દેશને અર્થે, અમારાં ગરીબ ભાઈબહેનોને અર્થે અને અમારા પવિત્ર ધર્મને અર્થે અમે કાંઈ પણ કરતા નથી. આ બહુ મોટી ભૂલ છે એમ અમે જાણીએ છીએ; પણ તમારી ભક્તિના બળવિના એ ભૂલ સુધરી શકે તેમ નથી; માટે હે પ્રભુ ! અમોને તમારી ખરી ભક્તિ કરવાનું બળ આપો.

અમે જાણીએ છીએ કે ગરીબોને આપવું એ કાંઈ ફેંકી દેવું એમ નથી, પણ તે તો સારામાં સારી જમીનમાં ઉત્તમમાં ઉત્તમ બી વાવવા જેવું છે; એટલુંજ નહિ પણ સુપાત્રોને તથા લાચારોને મદદ કરવી એ તો મોટામાં મોટી બેંકમાં વધુમાં વધુ વ્યાજે નાણાં મૂકવા બરાબર છે. તેમ છતાં પણ પરમાર્થ કરવા માટે અમારી આંખો ઉઘડતી નથી. હે વિશ્વંભર ! તમારા જેવો બીજો સાહુકાર અમોને કોણ મળનાર છે ? અને સ્વર્ગ જેવી બેંક બીજી કયી મળનાર છે ? પણ અમે એવા હૈયાકુટયા છીએ કે, તમારા શરણના બળવિના એ અમુલ્ય લાભ પણ અમે લઈ શકતા નથી; માટે હે પ્રભુ ! અમારા હૃદયમાં તમારા ચરણના શરણનું બળ જામે એમ કરો.

હે પ્રભુ ! પરમાર્થનું ફળ કદિ પણ જતું નથી, એમ તમે પોતે શાસ્ત્રોમારકત વારંવાર ખાત્રી આપેલી છે અને અમે પણ એ વાત માનીએ છીએ; એટલુંજ નહિ પણ અમે એમ પણ સમજીએ છીએ કે, સાથે કાંઈ પણ લાવ્યા નથી અને કાંઈ પણ લઈ જવાના નથી, ખાલી હાથે આવ્યા છીએ ને ખાલી હાથે પાછું જવું છે; તેમ છતાં પણ અમારાથી કાંઈ પણ પરમાર્થ ખતો નથી. અમારાથી જે અમારું પોતાનું છે તે પણ ખવાતું નથી કે ખવરાવાતું નથી અને તોપણ અમે બીજાનું લેવા ઈચ્છીએ છીએ, એટલા બધા અમે અમારા સ્વાર્થમાં આંધળા થઈ ગયા છીએ; અને એટલા બધા અમે અભાગીઆ છીએ કે, હે પ્રભુ ! તમે કૃપા કરીને અમોને ઘણું આપેલું છે તોપણ અમે એનો લાભ લઈ શકતા નથી. માટે તમારી કૃપાનો લાભ લઈને અમે અમારી શક્તિના પ્રમાણમાં મનથી, વચનથી ને કર્મથી પરમાર્થ કરી શકીએ એવી અમોને સફળુદ્ધિ આપો.

આ દુનિયામાં અધર્મથી ધન લેશું કરનારા, કોર્ટો લડીને કોઈકના માલ ખાઈ જનારા, દેશીઓ ચંપને વિશ્વાસનો ભંગ કરનારા તથા અતિશય હાથવોચ કરીને ધન મેળવનારાઓનાં ધનનો નાશ થાય છે, ઘણી વખત તેઓનાં દેવાળાં નીકળી જાય છે

અને એવી રીતે અધર્મથી ધન લેતું કરી શકનારનાં છોકરાં-
ઓ રખડે છે તથા ભૂખે મરે છે. એવા અમે ઘણા દાખલાઓ
જોઈએ છીએ, પણ કોઈ દાનેશ્વરીનાં છોકરાંઓ ભૂખે મરતાં જોયાં
નથી; તોપણ અમારાથી દાન આપી શકાતાં નથી કે પરમાર્થ થઈ
શકતો નથી; એટલા બધા અમે માયાવાદી થઈ ગયા છીએ, માટે
હે પ્રભુ ! તમારા પવિત્ર નામથી તમારા હરિજનોને અમે યથા-
શક્તિ આપી શકીએ તથા અમારાં દુઃખી ભાઈબહેનોનાં દુઃખ-
માં ભાગ લઈ શકીએ અને તમે જેમ અમારી ઉપર દયા રાખો
છો તેમ અમે જગતના સૌ જીવો ઉપર દયા રાખી શકીએ એવી
તમે અમારી ઉપર કૃપા કરો.

ભગવદ્દર્શને આધીન થવાવિષે

ભકતો અને શાસ્ત્રો કહે છે કે, ગરીબાઈ ને શ્રીમંતાઈ, નિર્બ-
ળતા ને બળવાનપણું, જશ ને અપજશ અને સુખ તથા દુઃખ
એ બધું હે સર્વશક્તિમાન પ્રભુ ! તમારી દર્શનાથી જાય છે ને આવે
છે, માટે સર્વ વખતે હમેશાં અમે તમારી દર્શનામાં અમારી દર્-
શનો લય કરી શકીએ એવું કરો.

પ્રભુ ! તમારી દર્શને આધીન થવાથી એટલે કે જે સ્થિતિમાં
તમે રાખો તે સ્થિતિમાં આનંદથી રહેવાથી અમારા હર્ષશોક
મટી જાય છે અને અમે સુખશાંતિથી રૂડી રીતે જીવું લોગવી
શકીએ છીએ; એથી તમારી કૃપા વધતી જાય છે ને તેથી અંતે
અનંતકાળનાં મોક્ષનાં સુખ લોગવવા માટે અમે તમારી હજુરમાં
આવી શકીએ છીએ. પ્રભુ ! તમારી દર્શને આધીન થવામાં
આટલું બધું મોટું ફળ છે; પણ અફસોસ કે અમે એટલા બધા
ધર્મના બળવિનાના થઈ ગયા છીએ ને તેથી એટલા બધા અમારા
ખોટા સ્વાર્થમાં ફસાઈ ગયેલા છીએ કે જરા પણ તમારી દર્શને
આધીન થઈ શકતા નથી; માટે હે પ્રભુ ! તમારી દર્શને આધી-
ન થવા સાફ અમારામાં ધર્મનું બળ આપો.

હે પ્રભુ ! અમે તો ઈજન છીએ; ઈજનેર તો તમે છો, માટે
તમે કળ ફેરવો તેમ અમારે ચલાવું જોઈએ. તમે આગળ ચલાવો
તો આગળ, તમે પાછળ ચલાવો તો પાછળ, તમે ધીમું ચલાવો,
તો ધીમું ને તમે બહુ ઢોડાવો તો અમારે બહુ ઢોડવું જોઈએ

તમે વધારે ઉપાધિ આપો તો તે પણ ભોગવવી જોઈએ, તમે અમને તદ્દન ખાલી રાખીને દોડાવો તો પણ દોડવું જોઈએ અને તમે લાઇનમાંથી ખેંસવી નાખો તો પણ તમારી મરજી. એમાં કાંઈ અમારાથી હા કે ના કહેવાય નહિ; કારણ કે અમે તો ઇંજન છીએ ને ઈજનેર તો તમે છો, એટલે અમારી કળ તમારા હાથમાં છે. માટે હે સમર્થ પ્રભુ ! તમે જેમ ચલાવો તેમ અમે ચાલીએ, એટલે કે જેમ નિભાવો તેમ નિભીએ-જે સ્થિતિમાં રાખો તે સ્થિતિમાં આનંદથી રહી શકીએ એવું અમારા હૃદયમાં બળ આપો.

હે સર્વને બાળુનાર સર્વશક્તિમાન ઈશ્વર ! અમારૂં લાલું શેમાં છે, એ જેવું આપ બાળો છો તેવું અમે અજ્ઞાની જીવો બાળતા નથી; માટે જેમ એક આંધળો પોતાના દોરનાર ઉપર આધાર રાખીને ચાલે છે તેમ અમે અજ્ઞાની જીવો સૌ વાતે તમારી ઉપર આધાર રાખીને જેમ તમે દોરો તેમજ ચાલીએ, એવી અમારી ઉપર કૃપા કરો. પ્રભુ ! અમારાં ધનસાગ્ય છે કે તમે પોતેજ અમારા દોરનાર છો. જીંદગીની દ્રરજો, આત્માનાં કલ્યાણ, તમારા પવિત્ર રસ્તાની ખબરો અને તમારાં મોક્ષધામનાં સુખની વાતો તમેજ અમોને પવિત્ર વેદશાસ્ત્રમારફત જણાવી છે; એટલુંજ નહિ પણ તમેજ અમોને અનુકૂળ સંજોગોમાં મૂકો છો. તેમ છતાં પણ અમે છતી આપે અને છતાં જ્ઞાને એટલા બધા આંધળા રહી ગયા છીએ કે તમારી ઇચ્છાને આધીન થઈ જવામાં કેટલું બધું કલ્યાણ છે એ અમો હજી સુધી પણ સમજી શકતા નથી. તમારા જેવા સર્વજ્ઞ દોરનાર છતાં પણ અમે પાપના ખાડામાં પડી જઈએ છીએ; કારણ કે અમે તમારા દોરવા પ્રમાણે ચાલતા નથી પણ અમે અમારી મરજી પ્રમાણે ચાલીએ છીએ, તેથી અમે પાપમાં ફસાઈને તમારા પવિત્ર રસ્તાથી દૂર થઈ જઈએ છીએ, માટે હે સર્વશક્તિમાન પ્રભુ ! અમારાં કલ્યાણ સાડું ને તમારા સત્ય અમર માર્ગમાં આવવા સાડું તમારી ઇચ્છાને આધીન થઈ શકીએ એટલે કે તમે જેમ રાખો તેમ આનંદથી રહી શકીએ એવી અમારી ઉપર કૃપા કરો.

અહિંની કોર્ટના કેસ માટે અમે જેમ વકીલ ઉપર આધાર રાખીએ છીએ, અને મંદવાડ વખતે જેમ ડૉક્ટર ઉપર આધાર રાખીએ છીએ તેમ અમારી આખી જીંદગી હે મહાન ઈશ્વર ! તમારે હાથ સોંપીએ છીએ, એટલે કે તમને અમારી જીંદગી

અર્પણ કરીએ છીએ; માટે અમો શરણાગત જીવોનું જેમ તમારી કૃપાદૃષ્ટિમાં આવે તેમ કરો. અમે તો તમારા, તમારા ને તમારાજ છીએ, માટે તમે અમારા, અમારા ને અમારાજ થઇને રહો. એજ અમારી અંતરની ઇચ્છા છે.

ઓ મહાન ઇશ્વર ! અમે તો તમારા સિપાઈઓ છીએ; માટે જેમ તમે હુકમ કરો તેમ અમારે વર્તવું જોઈએ અને જેમ તમે હુકમ કરો તેમ અમારે રહેવું જોઈએ. તમે હુઃખ આપો તો હુઃખ પણ ખમવાં જોઈએ, તમે સુખ આપો તો સુખ પણ લોગવવાં જોઈએ, તમે મંદવાડ આપો તો મંદવાડ પણ ખમવો જોઈએ, તમે મોટું કુટુંબ આપો તો એ જ જાળ પણ લોગવવી જોઈએ, તમે બચ્ચાં ન આપો તો તેમાં પણ સંતોષ રાખવો જોઈએ, તમે ગરીબી આપો તો તેને પણ ચલાવી લેવી જોઈએ અને તમે મોત આપો તો તેને પણ શાંતિથી આધીન થવું જોઈએ;^૧ કારણ કે ઓ પવિત્ર પ્રભુ ! તમે ધણી છો ને અમે તો તમારા સિપાઈ છીએ, માટે જેમ રાખો તેમ અમારે આનંદથી રહેવું જોઈએ; કારણ કે અમે જાણીએ છીએ કે, જે સિપાઈ સારી રીતે નોકરી બજાવે તેનોજ દરજ્જો વધે છે અને તેનેજ વધારે પેન્શન મળે છે; તેમજ જેટલે દરજ્જે અમે તમારી ઇચ્છાને આધીન થઈશું તેટલુંજ સુખ મેળવી શકીશું, એમ જાણતાં છતાં પણ ઓ સર્વશક્તિમાન પ્રભુ ! અમે પામર જીવો તમારી ઇચ્છાને આધીન થઈ શકતા નથી અને તમે જે સ્થિતિમાં રાખ્યા છે તે સ્થિતિમાં સંતોષથી રહી શકતા નથી, માટે ઓ કૃપાના ભંડાર ! તમારા પવિત્ર નામના બળથી અમે અમારી સ્થિતિમાં દિલાસો રાખી શકીએ અને તમારા અખંડ માર્ગમાં આવી શકીએ એવી અમારા હૃદયમાં પ્રબળ પ્રેરણા કરો.

હે પ્રભુ ! આ જગત તથા બીજાં અનંત જગત અને તેમાં રહેલા અગણિત જીવોને તમેજ ચલાવી રહ્યા છો અને તમારી ઇચ્છા મુજબજ તે સૌ ચાલી રહ્યાં છે, માટે અમે પણ તમારી ઇચ્છા મુજબ ચાલવા તૈયાર છીએ; કારણ કે એક તમેજ અમારા ધણી છો અને તમેજ અમારું સર્વસ્વ છો. અમે તો તમારા હાસા-નુહાસ છીએ, માટે હે દીનદયાળુ દીનાનાથ સ્વયં પ્રકાશ સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ પરમાત્મા ! આપના આપેલા અમારા પવિત્ર ધર્મના બળથી તથા આપના મહાન નામના સેવાસ્મરણના બળથી આજથી અમે

ખાસ ઠરાવ કરીએ છીએ કે, અમારા સર્વ મનથી, સર્વ હૃદયથી ને સર્વ બળથી તમને શરણુ થઈ તમારી પવિત્ર ઈચ્છા પ્રમાણેજ વર્તીશું.

આપણામાં પ્રભુપ્રેમ વધારવા માટે આપણે
પ્રભુને શું કહેવું જોઈએ ?

હે જગતના ધણી ! આ જગતમાં પ્રેમ કરવા લાયક તો તું એકજ છે, માટે અમે સૌ તારા સાચા ભક્ત થઈ રહીએ એવું કર.

ઘણાંએ ન કરવાનાં કાર્યો અમોએ કર્યાં છે અને કરવાં જોઈએ તે કાર્યો અમોએ કર્યાં નથી. પ્રભુ ! અમે એવા અધમ છીએ છીએ.

પ્રભુ ! અમને એક ખરો આશરો તમારાજ શરણુનો છે.

પ્રભુ ! અમારા અપરાધો અમારા માથાના મોવાળા કરતાં પણ ઘણા છે, તે તમારાવિના બીજે કોઈ પણ માફ કરી શકે તેમ નથી; માટે હે દીનદયાળુ ! અને લોકોના રક્ષક પ્રભુ ! અમે શરણાગત છીએનાં પાપો ક્ષમા કરો.

હે હરિ ! અમે તમારા માર્ગથી દૂર ન જઈએ એવી અમોને યુદ્ધિ આપો.

પ્રભુ ! તમે જે દયાના સમુદ્ર છો તે વિના અમને બીજું કોણ નિભાવી શકે તેમ છે ? અમે પાપમાંજ જન્મ્યા છીએ, પાપમાંજ ઉછરેલા છીએ, પાપોજ કરતા આવ્યા છીએ અને હજી પણ અમારી પાપી યુદ્ધિ પાપમાંથી પાછી હડી નથી, માટે હે અધમના ઉદ્ધાર કરનાર પાપમોચન પ્રભુ ! અમે પાપીઓને સફળ્યુદ્ધિ આપો.

પ્રભુ ! અમારી ઉપર તારી દયાનો પણ પાર નથી અને તારી સામે થઈને અમે જે પાપો કર્યાં છે, તેનો પણ કાંઈ પાર નથી.

હે દેવ ! અમને તારા વિના બીજા કોઈનું પણ બળ નથી.

પ્રભુ ! અમે પાપી છીએનો ઇન્સાફ કરવા બેસશો તો અમારો આરો આવે તેમ નથી; માટે હે દીનાનાથ ! અમે દીનજનો ઉપર તો દયા ને દયાજ કરો.

પ્રભુ ! જે તમારા ગુણગાન કરતા નથી તે મોટી બૂલ કહે

છે; માટે હે મારા નાથ ! અમે એવી ભૂલ ન કરીએ એવું કર.

પ્રભુ ! તમને બધ્યા વિના જે જીવે છે તે મુવા જેવાજ છે.

હે નાથ ! અમો અજ્ઞાનીઓને એવું જ્ઞાન આપો કે તમારી સત્ય વસ્તુની શોધમાંજ અમે હમેશાં પડ્યા રહીએ.

પ્રભુ ! અમારું અંતઃકરણ શુદ્ધ કરીને તેમાં તમારા ચરણનો પ્રેમ આપો.

અમો માયાવાદી બોલકણા જીવો તમારો સુખદાયી માર્ગ મૂકીને અવળે માર્ગે ચડ્યા છીએ, તેને નીતિના નિયમોમાં લાવો.

પ્રભુ ! અમો માયિક પ્રપંચમાં મચેલા જીવોનો હવે તું માલિક થા.

અમો ઉપર એવી કૃપા કર કે અમે તારાવિના બીજા કોઈ પર પ્રેમ ન કરીએ.

હે પ્રભુ ! અમારો જીવ જેટલો આ જગતની જંગલમાં રો-કાઈ ગયો છે, તેટલો તમારી સેવા અને તમારા શુભગુણોમાં રો-કાઈ બધ એવો દહાડો તે ક્યારે આવશે ?

પ્રભુ ! હવે મને તમારો દાસ કરી દ્યો કે જેથી હું મારા બાકી-ના દહાડા તમારી સેવાના અને સ્મરણના સુખમાં કહાડી શકું.

હે હરિ ! અમો ખોટે રસ્તે રખડતા જીવોને તમારા પવિત્ર માર્ગમાં લાવો.

પ્રભુ ! અમને તમારું ખરૂં દર્શન આપો કે જેથી અમે તમારી સાથે એકત્ર થઈ જોડાઈ જઈને રહીએ.

અમારું ચોમેર ભટકતું મન તમારા ચરણ તરફ ખેંચવાની કૃપા કરો.

અમો અજ્ઞાનરૂપી નિદ્રામાં સૂતેલા જીવોને હવે તમારા માર્ગનાં લેવાની કૃપા કરો. પ્રભુ ! અમો પારકાના દુર્ગુણોની કુથલી કરવામાં બહુ દહાડા ગુમાવ્યા છે; પણ એ દોષમાંથીજ છુટી અમો અમારા પોતાના દોષ તરફ જોતાં શીખીએ એમ કરો.

પ્રભુ ! જો તમે અમને ગરીબને ત્યજી દેશો તો અમારી ગતિ થઈ શકવાની નથી.

અમારા અંતરમાં તારો પ્રેમ આપ, તારો પ્રેમ આપ. અમો ઉપર એવી કૃપા કર કે અમે તારા વિના બીજા કોઈ ઉપર પ્રેમ ન કરીએ.

હે વૈષ્ણવોના વહાલા ! તું અમને તારામાં અધિક અધિક

વહાલપ આપ.

પ્રભુ ! અમે તારા દાસ થવાને લાયક થઈએ એવા શુભ અમે સોને આપ.

અમે સૌ તને તન, મન અને ધનથી અર્પણ થઈને રહીએ એવી અમને યુદ્ધિ આપ.

પ્રભુ ! હવે અમારું ચિત્ત તમારામાં લય થઈ જાય એમ કરો.

સર્વત્ર જેની દૃષ્ટિ છે એવા પ્રભુ સદા અમારી સાથે છે, એવું જાણીને અમે પાપકર્મ ન કરીએ એવી અમોને યુદ્ધિ આપો.

હે હરિ ! અમે સર્વે એકબીજા ઉપર ભાવ રાખી એકબીજાનાં સંકટોમાં સહાય કરીએ અને સર્વની તરફ ક્ષમાદૃષ્ટિથી જીર્ણીએ, એવી અમોને યુદ્ધિ આપો.

પ્રભુ ! અમને તમારા કરી લ્યો અને તમે અમારા થઈ જાઓ, એટલુંજ અમે માગીએ છીએ.

તું તારા સેવકના સુખનો એક મોટો સમુદ્ર છે, માટે હે પરમાનંદ પ્રભુ ! અમે સદાસર્વદા તારા આનંદમાં ડુબેલા રહીએ એવું કર.

કૃપા કર, પ્રભુ ! કૃપા કર ! અમે સૌ તારા દાસના પણ દાસ છીએ તેની ઉપર કૃપા કર. પ્રભુ ! તમે કૃપાળુ છો અને અમે સૌ તમારા આશ્રયગત છીએ. તમારા વિના બીજો કોઈ પણ અમારો સમર્થ બેઠી નથી.

પ્રભુ ! અમે તારે બળે બગીચા છીએ.

પ્રભુ ! તમે જેના સહાયક છો, તેનો કોઈ પણ વાંકો વાળ કરી શકે તેમ નથી.

અમે દરરોજ તમને ગમે એવાં કાંઈક કાંઈક રૂઠાં કામો કરીએ એવું કર.

પ્રભુ ! અમારી સઘળી શોભા તમારાવડેજ છે. હે ઈશ્વર ! અમારું બહુ જેવું આપ જાણો છો, તેવું અમે જાણતા નથી; માટે હે દીનજનપાલક ! શરણાગતની લજ્જા આપને હાથ છે.

રાતના સૂતી વખતે તુંજ અમારી સંભાળ લે છે અને સવારના તુંજ અમને સાજતાજા ઉઠાડે છે.

તમારી ઇચ્છાથી અમે ઉત્પન્ન થયા છીએ, માટે અમારા ખરા પિતા તમેજ છો અને આજ દિવસ સુધી તમોએ અમોને નિભાવ્યા છે, માટે અમારા પાલનકર્તા પણ તમેજ છો.

પ્રભુ ! તમે અમારી અગાઉ આ જગત નહોતું ત્યારે પણ

હતા, હાલ પણ છે અને હવે પછી પણ રહેશે.

હે હરિ ! હું કાંઈ પણ સાથે લાગ્યો નથી અને કાંઈ પણ સાથે લઈ જવાનો નથી, તેમ હું તમારી કૃપા સિવાય કાંઈ કરી શકું તેમ નથી.

વિશ્વંકર પ્રભુ ! આ જગતને તમેજ નિભાવી રહ્યા છો.

આ જગતમાં જે જે કાંઈ સુંદરતા દેખાય છે તે બધી તારીજ કૃતિ છે.

ધન્ય છે તારી કૃતિને અને પ્રભુ ! બલિહારી તારા નામને !

પ્રભુ ! તારૂં મંગળ નામ ઘણાંક જન્મનાં પાપોને બાળીને ભસ્મ કરી નાખે તેવું છે, માટે અમે સદાય તારા નામનો જપ કરતા રહીએ એવું કર.

હે દેવોના દેવ ! આ જમીન ઉપર અને ઉપરના આસમાનમાં તમારાથી બીજો કોઈ પણ મોટો નથી; તમે સર્વ રાજાઓના માથે રહેલા મહારાજા છો તેથી સૌ તમને નમે છે.

પ્રભુ ! અમો નિરાધારના તમો આધાર છો, નિર્બળનું તમે બળ છો અને અમો અનાથના તમે નાથ છો.

પ્રભુ ! તમે પોતે સુખસ્વરૂપ છો અને જે જે સેવક તમારી પાસે આવે છે તેને સદાય સુખી કરો છો.

તમારા સ્વરૂપની સુંદરતા ને આનંદ એ કોઈ પણ પ્રાણીથી કે દેવોથી પણ વર્ણવી શકાય તેમ નથી.

હે ધૃત્વર ! જીવથી કદિ સમુદ્રકિનારાના રેતીના કણ ગણ્યા જાય, પણ તારા ઉપકારો ને તારા શુભો ગણ્યા જાય તેમ નથી.

આ જગતમાં અને પરલોકમાં અમારો એક સાચો સગો તુંજ છે; તારાવિના બીજો કોઈ નથી, કોઈજ નથી.

પ્રભુ ! તું અમારા જીવનનો પણ જીવન થઈ જા કે જેથી અમે તારા શુભગુણમાંજ અમારૂં જીવન ગાળીએ.

ધૃત્વરનો મહિમા સમજાવનારી પ્રાર્થના

પ્રભુ ! તમે સૂર્યચંદ્રને કહ્યું કે, તમે આસમાનમાં રહી ક્યારી કરો, તો તેઓ એમજ કરે છે અને પાણીના મોટા સમુદ્રને તમે જે હદ બાંધી આપી છે તેમાંજ તે રહ્યો છે. આ પ્રમાણે તમારી સરજેલી સઘળી વસ્તુઓ તમારા હુકમને તાબે છે અને તમારા આપેલા નિયમ પ્રમાણે વર્તે છે.

તમારા હુકમથી પૃથ્વી અનાજ આપે છે. તમારાજ હુકમથી સૂર્યચંદ્ર પોતાની ગતિમાં રહે છે. તમારાજ હુકમથી વરસાદ વરસે છે. તમારાજ હુકમથી વાયુ વાય છે. તમારા હુકમથીજ સમુદ્રમાં ભરતીઓટ થાય છે અને તમારાજ હુકમથી ઋતુઓ એક પછી એક આવે છે ને જાય છે.

પ્રભુ ! તમે પહાડોને કહ્યું કે એક જગ્યાએ પડ્યા રહો તો તેઓ ત્યાંજ પડેલા છે. પ્રભુ ! તમે નદીઓને કહ્યું કે વહ્યા કરો તો તેઓ સદા ચાલતીજ રહે છે.

નાથ ! તમારી ઇચ્છાવિના આસમાનમાંથી પાણીનું એક ટીપું પણ નીચે પડતું નથી, તેમજ આ વિસ્તીર્ણ મોટા જગતના કોઇ પણ ખુણામાં તમારી જાણવિના કોઇ પણ નાનો કે મોટો બનાવ બનતો નથી.

પ્રભુ ! કૂતરાને પોતાના ઘણીને ઓળખવાની શક્તિ, ચકલાંને પોતાના માળા બાંધવાની જુક્તિ, માખીઓને મધપુડો બનાવવાની અક્કલ અને કરોળીઆને ગુલતા પૂલો બાંધવાની ગોઠવણીના શીખવનારા તમેજ છો.

જળના જીવો જળમાં વસી રહ્યા છે, પવનના જીવો પવનમાં ફર્યા કરે છે અને પૃથ્વીના જીવો પૃથ્વીના પેટમાં વસીને પોતાનો ગુબરો કરે છે. આ બધું, પ્રભુ ! તમારું અગાધ હઠાપણ અને અફલુત લીલાનું કાર્ય છે, જેને નિરખીને મનુષ્યો મોટા આશ્ચર્યમાં પડે છે.

પ્રભુ ! તમે સૌના પાલનકર્તા છો, તેથી છેક નાનામાં નાની કીડીથી તે હાથીપર્યંત સૌનું તમેજ પૂરું કરો છો. અમારા જન્મની અગાઉ અમે શું ખાઈશું તેની ગોઠવણ તમેજ કરી રાખી હતી; એટલુંજ નહિ પણ મહાસાગરમાં રહેતા મોટા મગરમચ્છો, જેને દરરોજ ખોરાકનો મોટો જથ્થો જોઈએ છે, તે સૌનું પૂરું કરનાર પાલનકર્તા પ્રભુ ! તમે પોતેજ છો.

પ્રભુ ! તમે સર્વશક્તિમાન છો, તેથી તમે ચંદ્રાય તે કરી શકો તેવા છો. તમારાથી ન બની શકે એવું કોઈ પણ નથી.

તમે સંતોને સહાય કરનારા, પાપીઓને શિક્ષા કરનારા અને શરણાગતની લજ્જા રાખનારા છો. તમે જળને ઠંડાણે સ્થળ અને સ્થળને ઠંડાણે જળ કરી શકો એવા છો. તમે નિર્ધનને ધનવાન કરી શકો તેવા છો. તમે મૂખને વિદ્વાન કરી શકો તેવા

૧. પ્રભુ ! તમે રાયને રંક અને રંકને રાય કરી શકો
તેવા સર્વસમર્થ ધણી છો.

પ્રભુ ! તમે ચાહો તો ધરતીકંપ કરીને સૌનો નાશ કરી
શકો, તમે ચાહો તો પવન ચલાવીને નાશ કરી શકો અને તમે
ચાહો તો હુકાળો પાડીને, મરકીઓ ફેલાવીને, લડાઈઓ કરાવીને
થા મનુષ્યોની મતિઓ ફેરવીને નાશ કરી શકો એવા છો; એટ-
લું નહિ પણ તમે જો ચાહો તો માંકડ, મચ્છરો, ટીક કે વાઘ-
ફોનો વધારો કરી માણસોને લાચાર બનાવી પાયમાલ કરી
શકો તેમ છો.

પણ તમે શાંતિદાતા પ્રભુ ઘણાજ ક્ષમાવાન છો, તેથી તમે
જાણો છો કે અમે મન, વચન અને કર્મ કરીને અગણિત અપરાધો
યા છે; છતાં પણ તમે અમેને નિશાવો છો એ કાંઈ તમારી થોડી
યાદદિ નથી.

પ્રભુ ! શાસ્ત્રમાં તમને દયાના સાગર કહ્યા છે; પણ સાગરનો
તો કોઈક ઠેકાણે પણ છેડો આવે છે, પણ તમારી દયાની તો સીમા
નથી; માટે તમને અધમોદારણ, પાપમોચન, દીનજનપાલક,
યાના નાથ અને ભકતવત્સલ ભગવાન કહ્યા છે.

પ્રભુ ! તમે પવિત્ર છો, તમારા નિયમો પણ પવિત્ર છે અને
મા જગતમાં વસનારા ભકત, હરિજનો ને સંતો સદા પવિત્ર-
તાથી રહેવા ચાહે છે; એટલુંજ નહિ પણ તમારી પાસે વસનારા
વિવતાઓ અધિકાધિક પવિત્રતાથી વર્તે છે અને તમે પોતે તો
મધળી વાતે નિષ્કલંક એવી પરિપૂર્ણ પવિત્રતાથી સદાસર્વદા
પ્રભી રહ્યા છો.

ઉત્તર, દક્ષિણ, પૂર્વ અને પશ્ચિમમાં જ્યાં જ્યાં જોઈએ ત્યાં
જ્યાં સર્વત્ર તમારુંજ રાજ છે; અને ભૂત, ભવિષ્ય તથા વર્તમાન-
જાળના જ્ઞાતા પણ તમેજ છો; તથા જડચૈતન્યને ચલાવનારા
પ્રાના સ્વામી પણ તમેજ છો. પ્રભુ ! ચૌદે ભુવનની માલિકી
તમારેજ હાથ છે.

હે અનંત પ્રજ્ઞાંડોના નાથ ! જમાનાઓના જમાનાઓ થયાં
હિનયાની સઘળી પ્રજાઓ તમારા શુભગાન કરે છે અને તોપણ
કે પ્રભુ ! તમારી મોટાઈનો કોઈ પાર પામ્યું નથી.

પ્રભુ ! તમારા કયા કયા શુભો સંભારીને અમે તમારું શુભ-
ગાન કરીએ તે અમે જાણતા નથી.

જેને આંગણે અમૃતની નદીઓ વહ્યા કરે છે, જેના બગીચામાં કદંબવૃક્ષો શોભી રહ્યાં છે, ચિંતામણિથી જડિત સુશોભિત મહેલમાં જેનો વાસ છે અને જેના ચરણના નખની શોભા કોટાનકોટિ સૂર્યને પણ લજ્જાચક્રમાન કરે એવી છે તથા સુકતપુરુષોનું મોટું મંડળ જ્યજ્ઞચક્ર કરી જેની આરતિ ઉતારી રહ્યું છે; એવા અવધૂર્ય, અકળેશ્વર, સર્વેશ્વર અને દેવેશ્વર, મહાન પ્રભુને અમારા હજારો હજારવાર દંડવત પ્રણામ છે.

બ્રાતૃભાવ વિષે

પ્રભુ ! આ જગતના કર્તા તમે એકજ છો અને અમે સૌ પ્રાણીમાત્ર તમારાં બચ્ચાં છીએ તથા એકબીજાનાં ભાઈબહેન છીએ. અમારામાં કોઈ કાળા છે, કોઈ ગોરા છે; કોઈ શ્રીમંત છે, કોઈ ગરીબ છે; કોઈ વિદ્વાન છે, કોઈ મૂર્ખ છે; કોઈ ગુણી છે ને કોઈ દુર્ગુણી છે; એવું છતાં પણ અમે સૌ તમારાંજ બાળક છીએ અને અમે એકબીજાનાં ભાઈબહેન છીએ; પણ અફસોસ કે તે પ્રમાણે દુનિયાદારીના વ્યવહારમાં વર્તી શકતા નથી.

પિતા જેમ પોતાના કુટુંબમાં સલાહસંપ રાખવા ઇચ્છે છે અને સલાહસંપ જોઈને રાજ થાય છે, તેમ હે જગત્પિતા ! તમે પણ આ જગતમાં સલાહસંપ રાખવા ઇચ્છો છો અને અમેને સૌને સ્નેહથી હળીમળીને ચાલતાં જોઈને અતિશય રાજ થાઓ છો; એટલુંજ નહિ પણ અમે સલાહસંપ રાખીએ તો તમે અમેને તે બદલ મોટું ઈનામ આપો છો; પણ અમે એવા અભાગીઆ જીવો છીએ કે ધુળ જેવી વાત સાફ પણ અમારા ભાઈઓ સાથે અમે લડી પડીએ છીએ અને તમે પવિત્ર પિતાને અમે નારાજ કરીએ છીએ. એમ કરવું એ મોટું પાપ છે, એમ અમે સમજીએ છીએ અને તોપણ અમે અમારા વિચારોને, અમારા વિકારોને, અમારા ક્રાંટાઓને, અમારા મતભેદોને અને અમારા સ્વાર્થને અમે રોકી શકતા નથી, તેથી બ્રાતૃભાવ ભૂલીને વારંવાર અમે એકબીજા સાથે લડી પડીએ છીએ; માટે હે પ્રભુ ! અમારી જાતવાળા અને પરજાતવાળા, અમારા ધર્મવાળા અને પરધર્મવાળા, અમારા દેશવાળા અને પરદેશવાળા તથા અમારા રાજ્યવાળા અને પરરાજ્યવાળા, સૌ સાથે પ્રેમ રાખીને વર્તીએ એવી અમેને સફળુદ્ધિ આપો.

અમે જાણીએ છીએ કે આ કાંઈ દેવતાઓને રહેવાની સ્વર્ગ-પુરી કે મોક્ષધામ નથી; પણ આ તો મનુષ્યલોકને રહેવાને મૃત્યુલોક છે. અહિં તો જુદા જુદા સ્વભાવનાં, જુદાં જુદાં પ્રકૃતિનાં, જુદાં જુદાં રીતભાતનાં, જુદા જુદાં દેશનાં અને જુદા જુદાં ધર્મનાં માણસો રહે છે; તેમાં કોઈ લોભી હોય છે, કોઈ કામી હોય છે, કોઈ કોપી હોય છે, કોઈ અદેખા હોય છે, કોઈ ધર્મના ઝનુનવાળા હોય છે, કોઈ ખૂરાં વ્યસનોવાળા હોય છે, કોઈ કજીઆખોર હોય છે અને કોઈ મૂર્ખ હોય છે; પણ હે પ્રભુ ! એ બધા તમારા જ પુત્રો છે અને અમારા ભાઈઓજ છે, એમ સમજીને તેઓની ઉપર વેર ન રાખીએ પણ ઉલટી ક્ષમા રાખીએ અને ધીરજથી તેઓના દોષ સહન કરીએ એવી અમારા અંતરમાં પ્રેરણા કરો.

પ્રભુ ! શાસ્ત્રોએ અમોને શીખવેલું છે, કે તમારાં ભાઈબહેનોના દોષો તરફ ન જુઓ; પણ તેઓમાં મહાન પ્રભુનો પવિત્ર આત્મા રહેલો છે તેની તરફ જુઓ; પણ અમે અમારા સ્વાર્થમાં ને અમારા મતમાં એવા ફસાઈ ગયા છીએ કે પવિત્ર આત્માના કલ્યાણને તો અમે ભૂલી જઈએ છીએ અને બહારની દોષદષ્ટિ-માંજ અમે પડ્યા રહીએ છીએ, એ પાપમાંથી હે પ્રભુ ! તમારી કૃપાવિના છુટી શકાય તેમ નથી.

હે પ્રભુ ! તમારી માફી મેળવ્યા વિના અમારો કયાંઈ પણ આરો આવી શકે તેમ નથી; કારણ કે અમે તો પાપનાજ ભરેલા છીએ અને તમારી દયાનેજ આધારે છીએ; પણ જો અમે અમારાં ભાઈબહેનોના વાંક માફ કરીએ અને તમારાં બાળકોની તરફ દોષદષ્ટિથી ન જોઈએ પણ તેઓની ઉપર પ્રેમ રાખીએ તોજ તમે અમારા અપરાધો માફ કરો છો, એમ અમે જાણીએ છીએ પણ અફસોસ કે અમારાથી એમ બની શકતું નથી. અમે એવા નીચ બની ગયા છીએ કે અમે તો પહાડ જેવી ભૂલો કરીએ છીએ પણ અમારાં ભાઈબહેનોની રજ જેટલી ભૂલ પણ સાંખી શકતા નથી. બીજાઓની ભૂલો કાઢવામાં અને બીજાઓની અદેખાઈ કરવામાં અમે એટલા બધા શૂરાપૂરા થઈ ગયા છીએ કે જાણે એ રોજનો ધર્મોજ માંડી બેઠા છીએ. હે પ્રભુ ! અમોને તમારી માફી મેળવ્યા વિના તો કદિ પણ ચાલી શકે તેમ નથી; પણ અમે તો અમારાં ભાઈબહેનોની ખાતરીઓ જરાપણ માફ કરી શકતા નથી, ત્યારે તમે અમોને કેમ માફી આપશો ? તમારી માફીવિના અમારું કલ્યાણ કેમ થશે ? માટે હે પ્રભુ ! અમે અમારાં ભાઈબહેનોની ભૂલો શો-

ધવામાંજ મર્યા ન રહીએ પણ તેઓની ખામીઓ દરશુજર કરીએ અને તેઓ તમારાંજ બાળકો છે, એમ સમજી તેઓની ઉપર પ્રેમ રાખી સૌ સાથે શાંતિથી વર્તીએ એવી અમોને શુદ્ધિ આપો.

આગગાડીના એકજ ડબામાં બેઠેલા સુસાફરો જેઓ એકજ ગામ જવાના હોય તેઓ જેમ એકબીજા સાથે હળીમળી દિન શુભરો કરે છે તેમ અમે પણ સૌ મોક્ષધામ મેળવવા માટે નીકળેલા સુસાફરો છીએ, માટે હે પ્રભુ ! અમારી સાથના સૌ જાતના એવા ભાઇબંધ સુસાફરો સાથે અમે સંપ રાખીને વર્તીએ એવી અમારા અંતરમાં પ્રેરણા કરો.

હે પ્રભુ ! અમારાં ભાઈબહેનો કે જે તમારાં બાળકો છે તેઓમાં જે ભૂખ્યાં હોય તેમને ખાવાનું આપીએ, નાગાં હોય તેમને વસ્ત્ર આપીએ, માંદાં હોય તેમને દવા આપીએ, દુઃખી હોય તેમને દિલાસો આપીએ, ધંધારોજગારવિનાનાં હોય તેમને રોજી અપાવવાની તજવીજ કરીએ, નિરાધાર હોય તેમને આશરો આપીએ, મૂર્ખ હોય તેમને જ્ઞાન આપીએ, ધર્મ ન જાણતાં હોય તેઓને ધર્મ શીખવીએ અને કોઈ મરી ગયું હોય તો તેને ઠેકાણે પાડીએ તથા તેની ઉત્તરક્રિયાઓ કરીએ અને એવીજ રીતે કાળજી રાખી સદાસર્વદા સૌના કલ્યાણમાં મર્યા રહીએ એવાં અમારાં સૌનાં હૈયાં કરો.

જે જે માણસો અમારામાં મોટા હોય અને માનને યોગ્ય હોય તેઓને તેઓના દરજ્જા પ્રમાણે માન આપીએ, ગરીબોને દાન આપીએ તથા સૌ સૌને સૌના વાજબી હક્કો ચુકાવી આપીએ અને સારા તથા નરસા, શુભી અને અવશુભી, પંડિત ને મૂર્ખ, ધનવાન અને નિર્ધન, ભકત અને ધર્મ ન જાણનાર સૌ ઇશ્વરના ઉત્પન્ન કરેલા જીવો છે; તથા અમારા ભાઈઓ છે એમ જાણી સૌ સાથે સ્નેહ રાખી વર્તીએ અને સદા તમને દીનતાપૂર્વક હાથ જોડી ઠંડવત પ્રણામ કરીને વારંવાર વિનંતિ કરીએ છીએ કે, હે પ્રભુ ! અમારા દેશમાંથી દુકાળ, લડાઈ, દરદ, દરિદ્રતા અને એવાં બીજાં જે જે પ્રકારનાં પ્રબળાં સંકટો હોય તે સર્વ જોછાં થાય એવું કરો અને તેની સાથે અમારી હૃદયપીડાઓમાં પડેલા માંદાઓ સાજા થાય, તુરંજમાં પડેલા કેદીઓને સુમતિ આવે અને ઘરબારવિનાના ભટકતા રંક બાપડા ગરીબોને જોઈતા આશ્રય મળે એવી કૃપા કરો. પ્રભુ ! ધનવાનોનાં દિલ ઉદાર થાય, ગરીબો પોતાની સ્થિતિમાં સંતોષી

બની રહે, સ્ત્રીઓ પોતાનો પતિવ્રતાનો ધર્મ પાળે અને છોકરાંઓ પોતાનાં માબાપનાં તાબેદાર થઈ રહે તથા જગતમાં સા નાના-મોટાઓ પોતાના દુર્ગુણો મૂકી સદા સફળશી થવાની તજવીજમાં રહે તથા અમારાં તળાવો પાણીથી ભરપૂર ભરેલાં રહે, અમારાં ખેતરોમાં ઝાઝાં ઝાઝાં અનાજ થાય અને સમસ્ત પ્રજા ધનધાન્યથી સુખી થઈ આનંદમાં વર્તે એવી કૃપા કરો; અને સર્વ લોકો પોતપોતાના વ્યવહારમાં નિષ્કપટપણાથી વર્તે, એકબીજા સાથે રૂઠો ભાવ રાખી એકબીજાનું ખૂરું કરે નહિ કે ખૂરું ઇચ્છે નહિ, એવું તમે કરો.

હે જગતના ધણી ! આ જગતમાં સર્વત્ર તમારું જ્ઞાન ફેલાય, સર્વ લોકો પોતપોતાના ધર્મ પ્રમાણે વર્તે અને તમારાં મંગળ શુભગાન કરતા રહે તથા જ્યાં ત્યાં તમારા નામનો જયજયકાર બોલાવી રહે એવું કરો. એવું થવા માટે અમે સર્વ હાથ જોડીને દીનતાપૂર્વક સ્તુતિ કરીએ છીએ કે:—

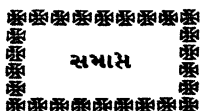
પદ

સૌતું કરો કલ્યાણ, દયાળુ પ્રભુ સૌતું કરો કલ્યાણ. (ટેક)
 નરનારી પશુ પક્ષીની સાથે, જીવ જંતુનું તમામ. દયાળુ
 જગનાં વાસીઓ સૌ સુખ લોગવે, આનંદે રહી આઠે ભમ. દયાળુ
 દુનિયામાં દરદ દુકાળ પડે નહિ, લડે નહિ કોઈ ગામ. દયાળુ
 સર્વે જગે સુખકારી વધે ને, વળી વધે ધન ધાન. દયાળુ
 કોઈ કોઈનું ખૂરું નવ ઇચ્છે, સૌતું ઇચ્છે સૌ સમાન. દયાળુ
 પોતપોતાના ધર્મ પ્રમાણે, સર્વ બજે ભગવાન. દયાળુ

નારાયણ

નારાયણ

નારાયણ

શ્રીઓ, પુરુષો અને આખા કુટુંબ માટે સદ્ગુણ
તથા સુખશાંતિ વધારનારી

ટુંકી સામાજિક વાર્તાઓ

આ વાર્તાઓ આશકમાથુકના સંયોગવિયોગ વગેરેનાં શૃંગારિક વ-
ર્ણનોવાળી નથી, પરંતુ આપદીકરી અથવા સમગ્ર કુટુંબ પશુ સાથે બેસીને
વાંચી શકે એવા પ્રકારની છે.

આ વાર્તાઓ ધરમાં, સગવહાલામાં, અડોશીપડોશીમાં તથા જાતિ-
અધુઓ વગેરેમાં ચાલતા કલેશકંકાસનાં તેમજ ખરાબ રીતરિવાજ અને
બીજા અનેક પ્રકારની દુર્દશાઓનાં આબેહુલ ચિત્રો તથા પરિણામો એવી
અસરકારક રીતે રજુ કરે છે કે જ્યાં તેમાંથી લેવાનું શિક્ષણ આપો-
આપજ વાંચનારના મન ઉપર ઠસી રહે છે.

भाग १, २, ३, ४, फरीधी छपाय छे.

ઉપલા ભાગો સંવત ૧૯૮૧માં બે મોટાં પુસ્તકોરૂપે નીકળશે. દરે-
કમાં શુમારે ૫૦-૫૦ બોધપ્રદ વાર્તાઓ આવશે. દરેકનું કદ પાાx૮ાા
પૃષ્ઠ ૫૦૦, મૂલ્ય રૂ. ૧ાાા

भाग ५मो-पृष्ठ ३००, वार्ताओ २८ रु.०।।-

થાડીક વાતોનાં મથાળાં-એક અમણુ સ્ત્રીની યાત્રા. ચાહતો પ્યાલો
કે રકતનો ? સામાજિક અત્યાચારો. દુર્ગાનું મંદિર. સમજદાર સાસુ-સાચો
પતિપ્રેમ. દુઃખનો ભાર. કહાણીલેખક. પશુમાંથી મનુષ્ય. અરવિંદ ધોષનો
સ્વપત્નીને પત્ર. ૪૦ ૪૦

भाग ६ट्टो-पृष्ठ ३६०, वार्ताओ २७ रु.०।।।

થાડીકનાં મથાળાં-સ્નેહનો જય. માની શિખામણ. સન્ન્યાસનું ફળ.
ખોટનો ધંધો. એક માણસને કેટલી જમિ જોઇએ ? ઇશ્વરી ન્યાય. ગરીબની
હાથ. પુત્રીનો પૈસો. શિકારી રાજકુમાર. દાનો દુશ્મન. ત્રિવારન્યાય. પૈસા-
દારની દીકરી. વિમળાનું ભાગ્ય, ગરીબાઇનો ભોગ. નેતાપણનો ધંધો.
નોકરી નોકરીમાં ફેર. સોનાનો સિંહ.

भाग ७ मो-पृष्ठ ३५२, रु. १।

આમાં દયાળુ માતા, આદર્શ પુત્રી, શ્રીઉપયોગી કવિતાઓ, કંલુસની
કર્મકથા, શરીરે દેહની સેવા કરે ? કનૈયાનું કલ્પાત, દેશભક્ત કેશરાઇન,
સ્વરાજ્યનું મૂલ્ય. ઇત્યાદિ વાર્તાઓ ઉપરાંત શૈખસાદીના “ મુલિસ્તાન ”-
નો અનુવાદ પણ નાની નાની ખરી કહાણીઓ તથા બોધથીભરપૂર છે.
સસ્તું સાહિત્ય વર્ષિક કાર્યાલય-અમદાવાદ અને મુંબઈ

સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલયમાં હાલ મળતા

ઉત્તમ અને સસ્તા ગ્રંથો

અતિ ઉત્તમ ધાર્મિક ગ્રંથો

ગ્રંથનું નામ	પૃષ્ઠ	કલ્પિત મૂલ્ય
ગિરધરકૃત શુદ્ધ રામાયણ ... .. ૭૮૪... ૫૫૫x૮	૨૧	
અખ્યાની વાણી—મનહરપદ સાથે ... ૫૦૦... ૫x૮	૧૫	
ધર્મતત્ત્વ—મંકિમચરિત્રસાથે ... .. ૨૪૮... ૫૫x૮	૦૫	
શ્રીવાલ્મીકિ રામાયણ—મોટા બે ભાગમાં... ૧૪૦૦... ૬૫x૧૦	૬	
મહાભારતનાં આદિ અને સભાપર્વ ... ૬૦૦... „	૨	
શ્રીદાસબોધ—નવી આવૃત્તિ ... ૬૨૦... ૫૫x૮	૨૫	
શ્રીજ્ઞાનેશ્વરી ભગવદ્ગીતા—નવી આવૃત્તિ ... ૭૦૦... ૫૫x૮	૨૫	
શ્રીમદ્ ભાગવત—ઉત્તમ ભાષાંતર... ૭૦૦... ૮x૧૧	૫	
શ્રીરામકૃષ્ણકથામૃત—નવે ભાગ ભેગા... ૬૫૦... ૫૫x૮	૨૫	
સ્વામી રામતીર્થ ગ્રંથ ૧ ભા. ૧ થી ૫... ૫૦૦... „	૨	
„ „ ગ્રંથ ૨ બે ભા. ૬ થી ૯, તુરતમાં નીકળશે.		
„ „ ગ્રંથ ૩ બે ભાગ ૧૦-૧૧ ... ૫૦૦... ૫૫x૮	૨	
„ „ ગ્રંથ ૪ થો ભાગ ૧૨-૧૪ તુરતમાં નીકળશે.		
સ્વામીવિવેકાનંદ ગ્રંથ ૧ ભા. ૧-૨-૩ .. ૫૭૫... ૫૫x૮	૨૧	
„ „ ગ્રંથ ૨ બે ભાગ ૪-૫ ... ૬૦૦... „	૨૧	
„ „ ભાગ ૬ થી ૮ નોખા... ૧૦૦૦... ૫x૬	૩	
„ „ ભાગ ૯ મો—સંપૂર્ણચરિત્ર... ૭૪૦... „	૨૫	
„ „ ભાગ ૧૦ મો—રાજયોગ ... ૩૦૦... „	૧૧	
શ્રીભજનસાગર—નવી આવૃત્તિ ... ૨૦૦... ૫x૮	૦૫	
સ્વર્ગનું વિમાન ... ૩૮૪... ૪૫x૮	૧	
સ્વર્ગની કૃત્તિ અને સ્વર્ગના ખજાનો છપાય છે.		

ક્રિસ્ટાહ અને ચેતનાપ્રેરક પુસ્તકો

મંકિમનિખંધમાળા—ધર્મતત્ત્વ,			
તથા ચરિત્ર સાથે ... .. ૫૬૦ ... ૫૫x૮	૧૫		
આગળ ધસો ... .. ૫૮૪ ... ૫x૬	૧		
ભાગ્યના સૃષ્ટાગ્રો ... .. ૭૨૦ ... „	૧૫		
સુખ સામર્થ્ય અને સમૃદ્ધિ ... ૫૫૩ ... „	૧		
પ્રભુમયજીવન ... .. ૨૧૬ ... „	૦૫		

વૈદક સંબંધી ઉપયોગી પુસ્તકો

આયુર્વિષયક અથવા હિંદો વૈદરાજ... ૧૦૦૦... પા ૪૮૩ ૪)
આરોગ્યવિષે સામાન્ય જ્ઞાન—ગાંધીજી... ૧૪૦... ૫૪૬ ૦૧

ઉત્તમ બોધદાયક જીવનચરિત્રો

કાઉન્ટ ડૉલ્ફરોયનું જીવનચરિત્ર...	...૬૨૦...	પા ૪૮	૨૧
મહાન નેપોલિયન બોનાપાર્ટ...	...૮૪૦...	"	૩)
ભારતનાં સીરતો—ગ્રંથ ૧ લો	૨૧૦૦... પા ૪૮૧	૬)	૬)
" " " ગ્રંથ ૨ નો			
" " " ગ્રંથ ૩ નો			
સ્વામી વિવેકાનંદનું સંપૂર્ણ જીવનચરિત્ર	૭૪૦...	૫૪૬ ૧૧	૨૧
જગતનો મહાન પુરુષ (મં ગાંધીજી)	૩૫૦...	"	૧
મહાન સમ્રાટ અકબર	૩૫૨...	પા ૪૮૧	૧)
શ્રી શિવાજી છત્રપતિ	૫૨૮...	પા ૪૮૬	૨૧
વીર દુર્ગાદાસ દુરતમાં બહાર પડશે.			

સ્ત્રીઓ તથા પુરુષો માટે બોધપ્રદ વાર્તાઓ

ટુંકી વાર્તાઓ ભા. ૧, ૨, ૩, ૪ થોડા માસ પછી છપાઇ બહાર પડશે.			
ટુંકી વાર્તાઓ—ભાગ ૫ મો—૨૮, સાંસારિક વાતો ૩૦૪...	૫૪૬ ૧૧	૦૧	૦૧
ટુંકી વાર્તાઓ—ભાગ ૬ થો—બોધપ્રદ ૨૭ વાતો ૩૬૦...	"	૦૧	૦૧
ટુંકી વાર્તાઓ—ભાગ ૭ મો—અનેક વાતો ૩૫૦...	"	૧૧	૧૧
દયાળુ માતા અને સદ્ગુણી પુત્રી	૧૬૮...	૪૪૭ ૦૧	૦૧

બાળકો માટે ખાસ ઉપયોગી પુસ્તકો

સદ્ગુણી બાળકો—૬૬ બનાવેલો સંગ્રહ.	૧૨૮...	૫૪૭ ૦૧	૦૧
બાળસહબોધ—વાર્તાઓ રૂપે ધાર્મિક શિક્ષણ ૧૧૨...	"	૦૧	૦૧
બાળકોની વાતો—રસિકવાતચિત રૂપે ૨૧ પાઠ. ૬૬...	૫૪૬ ૧૧	૦૧	૦૧
દુઃખમાં વિદ્યાભ્યાસ—સચોટ સાચાં દર્શનો. ૬૦...	પા ૪૮	૦૧	૦૧
સુબોધક નીતિકથા ... .. ૧૫૪...	પા ૪૭	૦૧	૦૧

ભગવદ્ગીતા, પંચરત્ન ગીતા, ઇત્યાદિ

ભગવદ્ગીતા—ગુજરાતી, મરાઠી કે હિન્દી ટીકાસહિત ગુટકા, ૦૧, ૦૧
ભગવદ્ગીતા—મૂલભાષા—મધ્યમ તથા મોટા અક્ષરમાં ૦૧ અને ૦૧
પંચરત્ન ગીતા—મૂલભાષા—નાના મધ્યમ તથા મોટા અક્ષરમાં ૦૧ ૦૧ ૦૧

સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યક્રમ—અમદાવાદ અને મુંબઈ

વિવિધ વિષયનાં ઉત્તમ પુસ્તકો પૂરાં પાડનારી, આખા હિંદમાં
સર્વથી સસ્તી અને ૧૫ વર્ષથી ૫૦૦૦ પ્રતમાં નીકળતી

વિવિધ ગ્રંથમાળા-બે વર્ગમાં

એમાં 'ચાલુ' અને 'નવીન' એવા બે વર્ગ હોઇને
તે 'પહેલો વિભાગ' તથા 'બીજો વિભાગ' એવા

નામથી પણ ઓળખાય છે.

પ્રત્યેક વર્ગ દીઠ દરવર્ષે ૫૫X૮ અને ૫X૬ ના કદનાં
૧૫૦૦ પૃષ્ઠનાં ઉત્તમ પુસ્તકો માત્ર રૂ. ૪ માં અને
પાકાં પૂઠાં સાથે રૂ. ૫ માં મળે છે. પોંમાફ.

બંને વર્ગના મળીને રૂ. ૭ અને

પાકાં પૂઠાં સાથે ૯)

ચાલુ વર્ગ અથવા પહેલા વિભાગનાં સં. ૧૯૮૧ નાં
પુસ્તકો:-સ્વામી રામતીર્થ ભાગ ૧૨-૧૪ મો, સત્યાગ્રહ અને અસહ-
કાર, યોગી રામચરકનું યોગવિષેનું ઉત્તમ પુસ્તક, ટુંકી વાતોનો નવો
ભાગ, દષ્ટાંતસંગ્રહ, ટાગોરકૃત ભારતધર્મ, જેમ્સ એલનનાં પુસ્તકો,
ભારતીય નીતિકથાઓ, સ્વામી વિવેકાનંદનો જ્ઞાનયોગ એમાંથી તેમજ
વધુ પસંદગી જરી રહી તેમાંથી પણ નીકળશે.

નવીન વર્ગ અથવા બીજો વિભાગ-આ વર્ગ સંવત ૧૯૮૧થી
અરૂં થઈ તેનાદ્વારા નીચલાંમાંનાં તેમજ બીજાં નક્કી થશે તે તે પુસ્તકો નીકળશે.

જીવનચરિત્રો:-સુપ્રસિદ્ધ સ્વામી ભારતકરનાંદ સરસ્વતી, મહાન
ગૌરાંગનું વિસ્તૃત ચરિત્ર, મુસલમાન મહાત્માઓનાં બોધપ્રદ વૃત્તાંત,
જમખંડિ ઉદારાત્મા કારનેગી.

સંત મહાત્માઓની વાણી:-આ વાણીનાં પુસ્તકોમાં નીચે જણા-
વેલા તેમજ બીજા અનેક સંત મહાત્માઓનાં ધોળ, ભજન, ગરબી,
છંપા, મહિના, સાખીઓ, રેખતા, આખ્યાન વગેરે નીકળશે. જેમકે
પ્રીતમ, બોળે, ધીરો, નરસિંહ, મીરાંબાઈ, નીરાંત, બાપુ, નિંજુજાનંદ,
રવીદાસ, ભાણુદાસ, દયાળભક્ત, ગોપાળ, છુટીયો, મોરાર, લાલદાસ,
નરહરિ, શ્યામળ, ગિરધર, દયારામ, વગેરે; વળી આગળ જતાં દલપતરામ,
કેશવ, કલાપિ, મણિલાલ, નાનાલાલ, કાન્ત, નરસિંહરાવ, બોટાદકર, મૈથિલિ-
ચરણ, નૃસિંહાચાર્ય, ઇન્વર્તમાન કવિયુગના હિન્દી તથા ગુજરાતી કવિઓની
કવિતાઓ પણ સુંદી કહાડીને અપાશે. આખાની વાણી તો નીકળી છે.

સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય

અમદાવાદમાં-બદ્ર પાસે. મુંબઈમાં-કાલખાદેવી રોડ.

હવે પછી કહાર પડનારા ગ્રંથો

નીચલામાંના ધણીખરા ગ્રંથો ચાલુ તેમજ આવતા-૧૯૮૨ ના વર્ષમાં વિવિધ ગ્રંથમાળાદ્વારા તેમજ છૂટા નીકળશે અને તરતમાં લેનારને કિંદાષતે મળશે.

રામતીર્થ-ભાગ ૧૨ થી ૧૪
નિવૃત્ત જીવનચરિત્ર સહિત
પાંદિયારનાં સ્વર્ગનાં પુસ્તકો
કુટી વાતોના નહિમળતા ભાગો
ભારતના સંતપુરુષો
શ્રીગૌરાંગ પ્રભુનું મોટું ચરિત્ર

સંતવાણીસમૂહ અનેક ભાગોમાં
તુલસીકૃત રામાયણ-ટીકાસહિત
રાજસ્થાનનો ઇતિહાસ ૨-ભાગ
યોગવાસિષ્ઠ ૨-ભાગ-નવી આવૃત્તિ
ભગવતી ભાગવત-નવી આવૃત્તિ
મહાભારતનાં અદારે પર્વ

સંપૂર્ણ મહાભારત

આ ગ્રંથ કહાડવાની યોજના અગાઉ પડતી મૂકેલી, તે પાછી શરૂ કરવાની તૈયારી ચાલે છે. ધૃત્યરેચ્છા હશે તો આવતા વર્ષમાં તેની યોજના રજુ કરાશે અને એકાદ વરસમાંજ આખો ગ્રંથ રૂ. ૨૫) માં બહાર પડી જશે.

પુસ્તકો મંગાવનારને યાસ સૂચના

૧-પોસ્ટેજ ઉપરાંત રજીસ્ટર તથા વી. પી. ખર્ચ પણ રૂ. ૧૦ સુધીનું રૂ. ૦૧ જૂદું લાગે છે. ૨-મુખ્યમાં પણ બહારગામનીજ (અમદાવાદથી સહજ વધુ) કિંમત લેવાતી હોવાથી બહારથી મંગાવનારે અમદાવાદજ લખવું. ૩-મંગાવેલામાંથી જે પુસ્તક ન આવે તે બાસ સમજવું. ૪-રૂ. ૧) થી ઓછાનાં પુસ્તકાદિ જોઈએ તો વી. પી. થી ન માગતાં મ. ઓ. કેટીકીટજ મોકલવી. ૫-પૂરું મૂલ્ય તથા વધારાના પેકીંગ ઈન્ બક્લ ૦૧ પ્રથમથીજ મોકલીને દરેક રૂ.નાં સામટાં પુસ્તકાદિ રેલરસ્તે મંગાવનારાને ખર્ચ બહુ ઓછો આવશે. ૬-ક્રમમાં ક્રમ રૂ. ૨૫) નાં પુસ્તકાદિ લેનારને કમીશન પણ મળશે. ૭-બહારનાં પુસ્તકો લાવીને મોકલાશે નહિ.

સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય

અમદાવાદમાં-ત્રણ દરવાજા બહાર, નદીને રસ્તે, સેશન કોર્ટ પાસે.

મુખ્યમાં-કાલબાદેવી રોડ, હનુમાનગલીનેનાકે, કાલબાદેવીના મંદિર સામે.

ઉત્તમ બોધદાયક જીવનચરિત્રો

કાઉન્ટ ડાઉસ્ટ્રોવનું જીવનચરિત્ર	૬૨૦	પાાx૮	૨૫
મહાન નેપોલિયન બોનાપાર્ટ	૮૦૦	"	૩૦
ભારતનાં સીરનો-ગ્રંથ ૧, ૨, ૩, ૨૧૦૦	પાાx૮		૩૦
સ્વામી વિવેકાનંદનું જીવનચરિત્ર	૭૪૦	૫x૬૩	૨૫
જગતનો મહાન પુરુષ (ગાંધીજી)	૩૫૦	"	૧૦
મહાન સમ્રાટ અકબર	૩૫૨	પાાx૮	૧૦
શ્રી શિવાજી છત્રપતિ	૫૪૪	પાાx૮	૨૫

સ્રીઓ તથા પુરુષો માટે બોધપ્રદ વાર્તાઓ

દુઢીવાર્તાઓ ભા. ૧, ૨, ૩, ૪ થોડા માસમાં જીવાઈ રહેશે			
દુઢીવાર્તાઓ ભાગ ૫ મો ...	૩૦૪, ૫x૬૩	૦૧	
દુઢીવાર્તાઓ-ભા. ૬ થો ...	૩૫૦	"	૦૧
દુઢીવાર્તાઓ-ભા. ૭ મો ...	૩૫૦	"	૧૧
દયાળુ માતા અને સફળ સુ પુત્રી, ૧૧૦	૪x૭૩	૦૧	

બાળકો માટે ખાસ ઉપયોગી પુસ્તકો

સફળ સુ બાળકો-૬૬ બનાવો	૧૨૮	૫x૭૩	૦૧
બાળસહબોધ-વાર્તાઓ રૂપે	૧૧૨	"	૦૧
બાળકોની વાતો-રસિકવાતચિતરૂપે	૬૬	૫x૬૩	૦૧
દુઃખમાં વિદ્યાભ્યાસ-સાચાં દર્શનો	૬૦	પાાx૮	૦૧
સુબોધક નીતિકથા ...	૧૮૪	૫x૭૩	૦૧

ભગવદ્ગીતા, પંચરત્નગીતા, ધ્યાનદિ

ભગવદ્ગીતા-ગુજરાતી મરાઠી કહિની દીપિકા સહિત. મુદ્રકોના			
ભગવદ્ગીતા-મૂલમત્ર નાના, મધ્યમ મોટા અક્ષરમાં			
	મૂલ્ય ૦.૦૬, ૦.૧૦ અને ૦.૧૦		
પંચરત્નગીતા-મૂલમત્ર નાના, મધ્યમ તથા મોટા			
	મૂલ્ય ૦.૧૦, ૦.૧૦ અને ૦.૧૦		

હવે પછી બહાર પડનારા ગ્રંથો

નીચેનામાં ઘણા ખરા ગ્રંથો ચાલુ તેમજ આવતા ૧૯૮૨ ના વર્ષમાં વિવિધ ગ્રંથમાળાદ્વારા તેમજ છૂટા નીકળશે અને તરતમાં લેનારને કિંદાયતે મળશે.

દુઢી વાતોના નહિ મળતા ભાગો. ભારતના સંત અને વીર પુરુષો. શ્રીગૌરાંગ મહાપ્રભુનું મોટું ચરિત્ર. સંતરાણી સંગ્રહ-અનેક ભાગોમાં. તુલસીકૃત રામાયણ મૂળ તથા રીકા. રાજસ્થાનનો ઈતિહાસ-બંને ભાગ. શોગવાસિજી બંને ભાગ નવી આવૃત્તિ. ભગવતી ભાગ-વત-નવી આવૃત્તિ. મહાસારતનાં-અઢારે પર્વ.

સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય

અમદાવાદમાં-ત્રણ દરવાજા બહાર, નદીને કાંઠે, સેશન કોર્ટ ખાસે
 ગુબર્નમેં-કાલબાદેવી રોડ, હનુમાન ગલીને નાકે

પુસ્તકો એ શું છે ?

“જનાં પુણ્ય હૃદય ક્યાં હોય તેને સારાં પુસ્તકો વાંચવાનું સૂઝે છે; જનું નસીબ સુધરવાનું હોય તેનેજ વાંચવાનું સૂઝે છે; જની વિધાત્રી પાધરી હોય તેનેજ વાંચવાનું મન થાય છે; જના ગ્રંથો સારા હોય તેનેજ સારાં પુસ્તકો વાંચવાનું સૂઝે છે અને જની ઉપર ભગવાનની કૃપા હોય તેનેજ વાંચવાનું સૂઝે છે; પરંતુ વાચન એટલે શું તે વાત પ્રથમ બાણવી બેઠબે. એ માટે અસહના પવિત્ર ઋષિઓએ એમ કહેલું છે કે, જ વેદ છે—એટલે કે જ્ઞાન છે—તે પ્રભુના શ્વાસોચ્છ્વાસ છે.

પુસ્તકો તે દેવો છે; પુસ્તકો તે મહાત્માઓની પ્રસાદી છે; પુસ્તકો તે વિદ્વાનો, પંડિતો તથા સતો નરપ્રથી મળેલા સીધો કિંમતી વારસો છે; પુસ્તકો તે જ્ઞાનનો ભંડાર છે; પુસ્તકો તે જૂદાજૂદા વિદ્વાનોની બુદ્ધિનું પ્રદર્શન છે; પુસ્તકો તે જૂદા જૂદા દેશને તથા કાળને એક સાંકળમાં બેંદારી કરી છે; પુસ્તકો તે તેના અધિકારીઓના હૃદયમાં ઉચ્ચપાત્રલ કરનારૂં રસાયણ છે; પુસ્તકો તે નવી જીંદગી આપનારા શિરિસ્તા છે; પુસ્તકો તે જીંદગીમાં અમૃત રેડનાર મહાન ગુરુ છે; પુસ્તકો તે જીવાત્માના બહુનમાં ગ્યાસ ભરનાર યંત્ર છે અને જગતમાં કોઈ પણ માણસ કે કોઈ પણ વસ્તુ જે કાંઈ આપી શકે તે સર્વ કરતાં વધારેમાં વધારે ને સારામાં સારૂં આપનાર પુસ્તક છે; માટે આપણે સૌએ સારાં પુસ્તકો વાંચવાનો લાભ લેવો બેઠબે. કારણ કે એમાંથી જીંદગી સુધરી શકે છે; એમાંથી આગળ વધી શકાય છે અને એમાંથી આત્માની શક્તિ તથા ઇશ્વરની કૃપા મેળવી શકાય છે. માટે બે જીંદગી સુધારવી હોય, દુનિયામાં પ્રતેહ મેળવવી હોય અને જીંદગીની સાર્થકતા કરવી હોય તો હંચી બતના વિચારોથી ભરેલાં સારાં પુસ્તકો વાંચો.”

(પદીઆરકૃત રવર્ગનાં રત્નો)

